

T Í Ð I N Ð I

FRÁ

A L Þ I N G I

ÍSLENDINGA.

T Ó L F T A Þ I N G

1869.

Síðari partur.

Reykjavík, 1869.

PRENTARI: *EINAR ÞÓRDARSON.*

I. Konungleg auglýsing

til alþingis

um árangur af þegnlegum tillögum þess og öðrum uppástungum
á fundinum 1867.

VÉR KRISTJÁN HINN NÍUNDI, af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Slèsvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þéttmerski, Láenborg og Aldenborg, sendum voru trúa alþingi kveðju guðs og vora.

Af því, sem gjörzt hefir á alþingi árið 1867, höfum vér sæð með allrahæstri ánægju, hvernig alþingismenn vorir hafa leitazt við að efla vort gagn og hag landsins.

Vér höfum vandlega látið ihuga tillögur vors trúa alþingis um mál þau, er stjórnin bar undir álit þess árið 1867, og aðrar uppástungur þingsins, og munum vér nú skýra hér í einu lagi frá, hvað í þeim efnum hefir af ráðið verið.

I.

Um þegnleg álitsmál, sem komin eru frá alþingi.

Þessar rættarbætur hafa gjörðar verið um þau mál, sem vér höfum fengið um þegnlegar tillögur vors trúa alþingis:

1. Lög 17. aprílmán. 1868 um, að útlendum skipum verði gefinn kostur á að flytja vörur hafna á milli á Íslandi og millí Íslands og Danmerkur.

2. Opið bréf handa Íslandi sama dag um það, hvernig borga eigi kostnað þann, er rís af flutningi á þurfamönnum.

3. Tilskipun 10. ágústmán. 1868 um breytingu á ákvörðunum um gjald spítalahlutanna, er svo eru nefndir, á Íslandi.

4. Almenn hegningarlög handa Íslandi 25. júnímán. 1869.

5. Tilskipun handa Íslandi sama dag um afplánun fèsekta í öðrum málum en sakamálum.

6. Tilskipun sama dag um hundahald á Íslandi.
7. Tilskipun handa Íslandi sama dag um skipamælingar.
8. Tilskipun handa Íslandi sama dag um skrásetning skipa.

Þegar lagaboð þessi hafa verið samin, hafa verið vandlega íhugaðar athugasemdir þær, er alþingi hefir gjört um þau, og hefir sumum þeirra eptir því verið breytt í ýmsu og ýmislegt verið nákvæmar ákveðið. Um hið mest áriðanda af ofannefndum lagaboðum, sem er almenn hegningarlög handa Íslandi, skal þess þar að auki getið, að eins og stjórnin varð að álíta óþarft og jafnvel miður hagfellt, eptir hinn nákvæma undirbúning, sem frumvarpið hafði fengið af stjórnarinnar hendi, og hina ítarlegu meðferð, sem alþingi hafði látið því í tæ, að leggja frumvarpið að nýju fyrir alþingi, þannig hefir virzt bezt henta, eptir vandlega íhugun allra málavaxta, að láta lögin öðlast gildi eins fljótt, og auðið er, með þeirri nákvæmari ákvörðun, að þangað til húið er að koma upp hegningarhúsi á Íslandi og fangelsum þeim, sem með þurfa, skuli í þeim tilfellum, þar sem lögin selja annaðhvort hegningarvinnu í 2 ár eða skemur eður fangelsishegningu, hýðing og sektir koma í þess stað samkvæmt því, sem fyrir er mælt í tilskipun 24. janúar mánn. 1838 4. og 5. grein, en aptur skuli hegningarvinna lengri tíma en 2 ár úttekin í hegningarhúsunum í Danmörku eins og að undanförmu, og að ákvörðunum í öðrum og þriðja kafla 31. greinar hegningarlaganna skuli til sama tíma ekki beitt, en þar á móti skuli um borgun sekta eptir dómi og afplánun þeirra, ef til þess kemur, farið eptir 9. grein í tæðri tilskipun. Það verður, því er það, ekki á móti því borið, að hin nýju hegningarlög hafa svo margt og mikið gott í för með sèr, þó að hýðingar-hegningunni sè haldið um stundarsakir, að það væri varla afsakanlegt, að fresta að láta landsmenn á Íslandi verða þeirra aðnjótandi, þangað til það getur auðnast að koma upp fangelsum þeim, sem með þarf, en nú vanta þar alveg. Í þessu efni hefir þannig sèr í lagi orðið að taka til greina ekki að eins það, að hegningarlögin hafa yfir höfuð að tala inni að halda langtum mannúðlegri ákvarðanir og samkvæmari aldarháttum þessa tíma um refsingar fyrir afbrot, en hegningarlöggjöf sú, sem allt til þessa hefir verið í gildi á Íslandi, heldur einnig hitt, að það er mjög svo áriðandi, að sá mikli mismunur, sem nú er á lögum Íslands og lögum konungsríkisins um glæpamál, og sem meðal annars mun hafa þá afleiðing, að mjög mörgum sakamálum frá Íslandi verður skotið til hæstaréttar til þess að

fá á eptir linun á hegningunni fyrir náðun konungs, hverfi sem fyrst, og bætist hér við enn, að hegningarlögin nema burtu þá óvissu, sem nú er, um meðferð og refsingu margra yfirsjóna, einkum í embættisrekstri.

En þar sem vör samt erum alþingi samdóma um, að nauðsynlegt sé að hinum nýju hegningarreglum verði fylgt fram fullkomlega svo bráðlega sem unnt er, þá verður nú lagt fyrir alþingi samkvæmt ósk þess í álitsskjalinu um frumvarpið til almennra hegningarlaga, frumvarp til tilskipunar um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi o. fl.

Þar eð vör sökum breytinga, er alþingi samþykkti á frumvarpi því, sem lagt var fyrir það 1867, til stjórnarskipunarlaga handa Íslandi, ekki höfum séð oss fært að veita frumvarpinu með þessum breytingum allrahæsta staðfestingu vora, hefir alþingi samkvæmt vara-uppástungu þess verið leyst upp með opnu bræfi 26. febrúarmán. þ. á.; hefir þar að auki með öðru opnu bræfi sama dag verið mælt fyrir um, að nýjar kosningar skuli fram fara, og að hið nýkosna alþingi þar næst skuli koma saman 27. júlímán. næstkomanda, og munu þá verða lögð fyrir þingið frumvörp þau, sem þurfa til að koma skipulagi á stjórnarmálið.

II.

Um þegnlegar bænarskrár, er komið hafa frá alþingi.

1. Samkvæmt þegnlegri bænarskrá alþingis hafa tvö frumvörp, annað til tilskipunar handa Íslandi um eptirmyndan ljósmynda o. fl., hitt til opins bréfs handa Íslandi um, að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl, geti fengið álitsskjölin um málið, verið samin til þess að leggja þau fyrir alþingi, er nú fer í hönd.

2. Fulltrúi vor mun skýra alþingi frá samningum þeim, sem stjórnin hefir byrjað á við stjórnina á Frakklandi og Englandi út af þegnlegri bænarskrá alþingis um fiskiveiðar útlendra við strendur Íslands.

3. Sömu leiðis mun fulltrúi vor skýra alþingi frá tilraunum þeim, sem stjórnin hefir gjört út af þegnlegri bænarskrá alþingis um, að komið yrði á reglulegum gufuskipsferðum kringum Ísland, og verður ekki búizt við, eins og nú stendur á, að frekara verði gjört í þessu máli.

4. Þegnlegri bænarskrá alþingis, þar sem þess er farið á leit á ný, að þangað til nákvæmar verði ákveðið um fjárhag Íslands,

verði veittur 300 rd. styrkur á ári úr ríkissjóðnum til forngripasafnsins í Reykjavík, hefir ekki orðið veitt áheyrsla afsömu ástæðum og fyrri, sjá konunglega auglýsing til alþingis 31. maímán. 1867 II., 7.

5. Alþingi hefir farið þess á leit í þegnlegri bænarskrá, að stofnaður verði læknaskóli í Reykjavík með áþekkri tilhögun og prestaskólinn, þannig að landlæknirinn sé skipaður yfirkennari og forstöðumaður skólans og fái fyrir þann starfa 500—600 rd. þóknun á ári auk launa þeirra, er hann nú hefir, en losist aptur við þau störf, er hann nú hefir sem héraðslæknir; að líka sé settur annar kennari við skólann; að til þess sé kjörinn maður, sem hefir tekið embættispróf við Kaupmannahafnar háskóla, að hann byrji með 500 rd. launum, og skuli þar að auki taka við læknisstörfum í þeim sýslum, sem landlæknirinn nú hefir, fyrir sömu laun og aðrir héraðslæknar; að kennaranum í náttúrusögu í latínuskólanum verði falið á hendur að kenna lækna-efnunum í læknaskólanum efnafræði, grasafræði og eðlisfræði fyrir 300 rd. laun; að kostnaður sá, sem læknaskólinn hefir í för með sér, verði greiddur úr læknaþjóðnum, og, að því leyti sem tekjur hans ekki kynnu að hrökkva til, úr ríkissjóðnum.

Það hefir að vísu ekki þótt nægt tilefni til að stofna slíkan fastan skóla, sem alþingi hefir vikið á, til uppfræðingar læknaefnunar á Íslandi, bæði vegna þess, að efni læknaþjóðsins eru ekki svo mikil, og eins hins vegna, að við því er að búast, eptir því sem ástatt er, að þeir, sem mundu læra í læknaskólanum, yrðu næsta fáir, en aptur á móti virtist æskilegt, að læknakennslan, sem nú fer fram hjá landlækninum samkvæmt konungsúrskurði 29. ágústmán. 1862, gæti fengið þann þroska, að bæði hefðist næg víska fyrir að hún gæti við haldizt, og að hún einnig veitti tilhlýðilega trygging í tilliti til uppfræðslu læknaefnanna. Hvorutveggju þessu virtist mega koma til leiðar á þann hátt, að gjöra landlækninum fært að verja meiru af tíma sínum til kennslunnar með því að losa hann við nokkur af embættisstörfum þeim, er hann hefir haft á hendi, og veita honum nokkuð hærri þóknun fyrir kennsluna en hingað til, og með því að fela þar að auki öðrum manni, er til þess væri fallinn, á hendur að eiga þátt í kennslunni með honum, þar á meðal kennslunni í efnafræði og grasafræði.

Samkvæmt þessu höfum vèr allramildlegast fallizt á með allra-hæstum úrskurði 3. ágústmán. f. á.:

1. að borgun sú, sem landlækninum á Íslandi er veitt með konungsúrskurði 29. ágústmán. 1862 úr lækna sjóðnum íslenska fyrir kennslu í læknisfræði, skuli færð upp í 500 rd. á ári;
2. að í læknisumdæmi landlæknis megi setja kandiðat í læknisfræði frá háskólanum í Kaupmannahöfn sem »praktíserandi« lækni, er sè skyldur að taka að sèr að vera settur héraðslæknir í þeim hluta tæðs læknisumdæmis, er nákvæmar verður ákveðinn, allt með þeim kjörum, sem sett eru í konungsúrskurði 10. maímán. 1867, og að honum enn fremur verði á hendur falið að eiga þátt með landlækninum í læknakennslunni í Reykjavík, fyrir 500 rd. þóknun á ári úr lækna sjóðnum; og
3. að dómsmálastjórninni skuli að öðru leyti falið á hendur að setja nákvæmari ákvarðanir um læknakennsluna.

Í sambandi við þetta hefir þar á ofan samkvæmt uppástungum stiðtsýfirvaldanna allramildilegast verið fallizt á:

að til styrktarfjár handa þeim, sem stunda læknisfræðina, skuli ákveðnar 3 ölmusur, 100 rd. hver, þannig að enginn lærisveinanna megi fá meira en eina ölmusu á ári og ekki halda henni lengur en í 3 ár; og

að greiða megi úr lækna sjóðnum allt að 100 rd. á ári í borgun fyrir húsnæði, eldsneyti og ljósmat handa læknakennslunni, og til þess að kaupa nauðsynleg áhöld handa henni.

6. Þegnleg bænaraskrá, er komið hefir frá alþingi enn að nýju, um stofnun lagaskóla á Íslandi, hefir ekki orðið tekin til greina af ástæðum þeim, sem til eru færðar í auglýsingu vorri til alþingis 31. maímán. 1867 II., 2.

7. Sama er að segja um þegnlega bænaraskrá alþingis um, að stofnað verði í Reykjavík kennara-embætti í sögu Íslands og fornfræðum Norðurlanda.

8. Þar sem fallizt varð á aðalhugsunina í frumvarpi því, er kom frá alþingi, til viðaukatilskipunar við tilskipun 5. janúarmán. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi, þá hafði frumvarp þetta jafnframt ýmsar mikilsvarðandi ákvarðanir inni að halda, sem ekki varð gengið að. Fyrir því hefir þótt bezt henta að semja nýtt frumvarp um sama efni, og leggja uppástungur alþingis til grundvallar; verður þetta frumvarp nú lagt fyrir alþingi til álita. Þar sem alþingi einnig hefir farið þess á leit, að kostnaðurinn til varðarins, sem settur var við Botnsvog sumarið 1867, verði endurgoldinn sumpart úr jafnaðarsjóði suðuramtsins og sum-

part úr jafnaðarsjóði vesturamtsins, þá hefir ekki þótt tilefni til, samkvæmt atvikum þeim, sem hlutaðeigandi amtmenn hafa skýrt frá, og einnig munu vera alþingi kunn, að veita þessari bæn áheyrslu.

9. Alþingi hefir þegnsamlega beiðzt þess, að frumvarp, er það hafði samið, til tilskipunar um friðun á laxi á Íslandi, allra-mildilegast verði staðfest. Amtmönnum í vesturamtinu og norður- og austuramtinu hefir síðan verið skrifað um málefni þetta, en af því að álitsskjal hins síðar nefnda embættismanns er enn ókomið, hefir málið ekki orðið leitt til lykta.

10. Þar sem alþingi hefir beiðið um í þegnlegri bænarskrá, að ákveðið verði með lagaboði, að verzlunarviðskiptabækur á Íslandi skuli því að eins hafa það sönnunarafl, sem þeim er veitt í tilskipun 13. júnímán. 1787 II., 17. og 18. grein, að þær sé ritaðar á íslenzku, þá verður ekki á móti því borið, að það er í sjálfu sér eðlileg ósk, að bækur þessar séu ritaðar á íslenzku. En með því að tilgangurinn með viðskiptabækur þessar, sem kaupmennirnir láta þá fá, sem við þá verzla, er sá, að þessir menn noti þær ekki að eins til að hafa eptirlit með viðskiptunum við kaupmennina, heldur líka sem sönnun gegn kröfum þeirra, þá væri það gagnstætt þessum tilgangi, ef að sönnunarafl bókanna yfir höfuð að tala væri látið vera undir því komið, að kaupmennirnir riti þær á íslenzku, og þar eð slík ráðstöfun þess vegna, í stað þess að vera til að vera til gagns, hæglega gæti spilt fyrir þeim hagsmunum, sem hún ætti að efla, hefir ekki þótt tilefni til að veita þessari bæn áheyrslu.

11. Samkvæmt þegnlegri bænarskrá alþingis höfum vér allra-mildilegast fallizt á, að amtmönnum á Íslandi verði boðið að auglýsa eptirleiðis árlega á prenti ágrip úr reikningunum yfir hið lögskipaða gjald til þjóðveganna í hverju amti, svo að þar af sjáist upphæð gjaldsins, og hvernig því hafi verið varið í hverri sýslu, og að kostnaðurinn til þessa skuli goldinn úr vegabótasjóðunum, þannig að honum sé jafnað niður eptir tiltölu við þá upphæð, sem á hverju ári gelzt í vegabótagjald úr hverri sýslu. Aptur á móti hefir ekki þótt ástæða til að veita því atriði í bænarskránni áheyrslu, er fer því fram, að yfirlitið skuli, eptir sem föng eru til, líka ná yfir reikningana um vegabótagjaldið þann tímann, sem liðinn er, síðan tilskipun 15. marzmán. 1861 um vegina á Íslandi birtist.

Til staðfestingar allramildilegustum úrskurðum vorum, þeim
er nú hefir verið getið, höfum vér sent yður þessa auglýsing vora,
og heitum voru trúa alþingi hylli vorri og konunglegri mildi.

Gefið í vorum konunglega aðsetursstað Kaupmannahöfn 7.
dag júlímánaðar 1869.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

C. Nutzhorn.

II. Frumvarp

til laga,

er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

1. grein.

Konungur og alþingi hafa í sameiningu á hendi löggjafarvaldið í hinum sérstaklegu málefnum Íslands og umráðin yfir fjárhag þess samkvæmt stjórnarskránni um hin sérstaklegu málefni Íslands, dagsettri

2. grein.

Konungur ákveður, hverjum af ráðgjöfum hans stjórn hinna sérstaklegu íslenzku málefna skuli fengin í hendur, sem ráðgjafa fyrir Ísland. Jafnt og hinir aðrir ráðgjafar ríkisins á ráðgjafinn fyrir Ísland sæti í ríkisráðinu og hefir ábyrgð á stjórninni, samkvæmt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkurrikis, dagsettum 5. júnímán. 1849.

Vilji neðri deild alþingis koma fram slíkri ábyrgð á hendur ráðgjafanum, fer það þess á leit við fólksþingið, og sè fólksþingið því samþykkt, gjörir það ráðstafanir þær, sem með þarf.

Hið æðsta vald á Íslandi skal á ábyrgð ráðgjafans fengið í hendur landstjóra, sem konungur skipar. Konungur ákvarðar með tilskipun, í hverjum öðrum tilfellum, en þeim sem lögin mæla fyrir um, og með hverjum skilyrðum landstjóranum sè heimilt að gjöra ályktanir og framkvæma þær í nafni konungs.

3. grein.

Hin sérstaklegu málefni Íslands eru þessi:

- 1) Alþingi og landstjórn og umboðsstjórn innan lands;
- 2) dómgæzlu- og lögreglumálefni;
- 3) kirkju- og kennslumálefni;
- 4) lækna- og heilbrigðismálefni;

- 5) sveita- og fátækra málefni;
- 6) vegir og póstgöngur á Íslandi og umhverfis strendur þess.
- 7) landbúnaður, fiskiveiðar, verzlun, siglingar og aðrir atvinnu-vegir;
- 8) skattamál beinlínis og óbeinlínis; og
- 9) þjóðeignir, opinberar stofnanir og sjóðir.

Ef alþingi fer þess á leit, má ákveða með lögum, sem ríkisþingið samþykkir, að fleiri málefni skuli varða Ísland sérstaklega en þau, sem nú voru talin.

4. grein.

Gjöldin til allra þeirra málefna, sem nefnd voru í næstu grein á undan, og þar á meðal eptirlaun þau, sem nú eru goldin eða eptirleiðis verða veitt íslenskum embættismönnum, er hafa fengið lausn frá embætti, eða ekkjum þeirra eður börnum, skulu talin sérstakleg gjöld Íslands, og skal greiða þau af hinum sérstaklegu tekjum Íslands.

Allt þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, sem ríkisþingið samþykkir, skal til hinna sérstaklegu gjalda Íslands á ári hverju goldið úr ríkissjóðnum 30,000 rd. tillag, og þar á ofan í 10 ár 20,000 rd. aukatillag. Að þessum 10 árum liðnum skal aukatillagið um 20 næstu árin fært niður um 1000 rd. á ári, þannig að það sé alveg fallið niður að 30 árum liðnum.

5. grein.

Til hinna sérstaklegu tekja Íslands telst afraksturinn af þjóðeignunum og hinum opinberu sjóðum og af beinlínis og óbeinlínis skattgjöldum, sem nú eru heimt saman eða eptirleiðis verða innleidd á Íslandi samkvæmt ályktun konungs og alþingis að metorðaskattinum einum undanskildum, er rennur í ríkissjóðinn, einnig að svo miklu leyti sem hann er heimtur saman á Íslandi.

6. grein.

Gjöldin til stjórnarráðsins fyrir Ísland svo og til hinna opinberu póstferða milli Kaupmannahafnar og Íslands skulu greidd úr ríkissjóðnum; þó má ekki setja neitt gjald upp á hann til hins sérstaklega sjóðs Íslands útaf póstferðum þessum.

7. grein.

Lög þau um hin almennu málefni ríkisins, er ríkisþingið sam-

þykkir eptir að þessi lög eru orðin gild, skulu, áður en þau sé heimfærð upp á Ísland, birt þar bæði á dönsku og íslenzku.

Hinar nákvæmari ákvarðanir um fulltrúa hlutdeild Íslands í ríkisþinginu skulu settar með lögum, er bæði ríkisþingið og alþingi samþykkir.

Þangað til öðruvísi verður fyrirmælt með lögum, sem ríkisþingið samþykkir, leggur Ísland ekki neitt til gjaldanna til hinna almennu málefna ríkisins.

8. grein.

Öll skuldaskipti, sem verið hafa hingað til milli ríkissjóðsins og Íslands, eru hér með alveg á enda kljád. Það endurgjald, borgun upp í lán eður því um líkt, sem kann að hvíla á íslenskum sveitarfélögum, stofnunum, embættum eða gjaldþegnum ríkissjóðnum til handa, skal, frá því að þessi lög eru orðin gild, talið til hinna sérstaklegu tekja Íslands.

Á meðan ríkissjóðurinn leggur fê fram til hinna sérstaklegu gjalda Íslands samkvæmt 4. grein hér að framan, skal ríkisþingið á hverju ári fá eptirrit af hinum sérstaklega reikningi Íslands.

9. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. dag aprílmán. Þau skulu ásamt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkurrikis, dagsettum 5. júnímán. 1849, birt á Íslandi á dönsku og íslenzku.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Árið 1867 var lagt fyrir alþingi frumvarp til stjórnarskipunar-laga handa Íslandi, er hafði inni að halda ákvarðanir bæði um hina stjórnlegu stöðu þess í ríkinu og um stjórnarskipun þess að því er snertir málefni þau, er varða það sérstaklega. Alþingi féllst að vísu í mörgum aðalatriðum á frumvarp þetta, en samþykkti þó jafnframt slík breytingaratkvæði við það, einkum um ákvarðanir þær, sem það hafði inni að halda um stöðu Íslands með tilliti til hinna almennu ríkismálefna og um fyrirkomulagið á stjórnarábyrgð hinnar íslenzku umboðsstjórnar, að konungur

hefir ekki sèð sèr fært að staðfesta frumvarpið með þessum breytingum. Samkvæmt vara-uppástungu alþingis er því búið að leysa alþingi, sem þá var, upp með opnu bræfi 26. febrúarmán. þ. á., og stofna til nýrra kosninga, og hefir hið nýkosna alþingi verið kvatt til fundar 27. júlímán. þ. á. Þar að auki hefir konungur látið gjöra tilraun til að semja við ríkisþingið til þess að ná samþykki þess til, að ákveðið sè árgjald úr ríkissjóðnum til Íslands samkvæmt bæn þeirri, er alþingi lét fylgja með áleti sínu um stjórnarskipunarfrumvarpið, sem lagt var fyrir það árið 1867. Ríkisþingið var samt ekki búið að ræða til lykta frumvarp það, sem lagt var fyrir það í þessu skyni.

Þar sem konungur nú samt sem áður hefir ráðið af að láta leggja stjórnarskipunarmálið fyrir alþingi til álita, hefir þótt haggfelldara og réttara að láta semja tvö frumvörp; er annað þeirra, þetta frumvarp, um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, en hitt, sem lagt er fyrir alþingi um leið, um stjórnarskipun Íslands í þeim málefnum, er varða það sèrstaklega. Til hins fyr nefnda af frumvörpum þessum þarf samkvæmt eðli málsins ekki að eins ráðaneytis alþingis heldur einnig samþykktaratkvæðis ríkisþingsins, en aptur á móti er hið síðar nefnda frumvarpið, þegar alþingi er búið að segja álit sitt um það, einasta komið undir ályktun konungs um, hvort og hvernig það sè til þess fallið að verða staðfest sem stjórnarskrá um hin sèrstaklegu málefni Íslands.

Í ástæðunum fyrir frumvarpi því, sem lagt var fyrir alþingi árið 1867, er ítarlega skýrt frá þræðinum í því sem farið hefir fram um þetta efni milli stjórnarinnar og alþingis, og er þar sýnt fram á, hverja þýðingu verði, að því er Ísland snertir, að leggja í það, að grundvallarlög Danmerkurrikis 5. júnímán. 1849 komu út, í sambandi við konungsbréf 23. septembermán. 1848. Hèr skal því að eins ítrekað, að það getur ekki leikið neinn vafi á því, að grundvallarlög Danmerkurrikis *eru einnig gild á Íslandi í öllum þeim málefnum, sem hafa verið sameiginleg öllu ríkinu þangað til grundvallarlögin komu út, og sem samkvæmt tilskipun 8. marsmán. 1843 hafa verið undanskilin hlutdeild alþingis til ráðaneytis*, og að konungsbréf 23. septembermán. 1848 alls ekki hefir veitt alþingi eða neinni annari samkomu á Íslandi sjálfu ályktunar- eða samþykktaratkvæði um fyrirkomulagið á hinn stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, en að eins veitt það fyrirheit, að þeim grundvallar-ákvörðunum, er sökum *hins sèrstaklega ásigkomulags Íslands*

kynnu að vera nauðsynlegar til þess, að skipa hinni stjórnarlegu stöðu þessa landshluta í ríkinu, skuli ekki verða ráðið til lykta, *fyr en búið væri að leita álits Íslendinga um þær á sèrstökum fundi í landinu.*

Það er því ekki hið almenna atriði um hina stjórnarlegu stöðu Íslands til Danmerkurrikis að lögum, sem á að koma skipulagi á með frumvarpi þessu; því að staða þessi er ákveðin fyrir rás viðburðanna og hefir öðlæzt lagafestu í grundvallarlögum Danmerkurrikis, er hingað til hefir verið skotið á frest að birta á Íslandi, einasta af þeirri ástæðu, að enginn árangur hafði orðið af tilraunum þeim, sem gjörðar höfðu verið til að semja við fulltrúa Íslands um undirstöðu-ákvarðanirnar, er sökum hins sèrstaklega ásigkomulags Íslands voru nauðsynlegar til þess að koma því skipulagi á hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem þurfti með þegar búið var að koma á þjóðlegu stjórnarskipuninni. Aptur á móti eru það einmitt þessar, á hinu sèrstaklega ásigkomulagi Íslands byggðu ákvarðanir, sem eru umtalsefnið í þessu frumvarpi, og sem alþingi á að segja álit sitt um, til þess að konungur, þegar alþingi hefir gefið kostur á því, og álit alþingis um það hefir verið tekið svo vel til greina sem verða má, geti látið birta hin yfirskoðuðu grundvallarlög Danmerkurrikis 5. júnímán. 1849 á Íslandi ásamt með öðrum eins lögum og þessum um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu. Eins og fyr er á vikið, þarf samkvæmt eðli málsins til laga þessara ályktunaratkvæði ríkisþingsins bæði til þess að ákveða hver málafni eptirleiðis skuli varða Ísland sèrstaklega, til þess að aðgreina löggjafar- og framkvæmdarvaldið í þessum málafnum frá hinu lögákveðna löggjafar- og framkvæmdarvaldi í hinum almennu málum ríkisins, og loks til þess, að ákvarða árgjald úr rikissjóðnum til kostnaðar þess, sem þetta hefir í för með sèr o. s. frv. Breytingar þær, sem alþingi kynni að stinga upp á á frumvarpi þessu, geta þess vegna því að eins orðið teknar til greina, að þær verði rýmdar saman við hin yfirskoðuðu grundvallarlög Danmerkurrikis 5. júnímán. 1849, og að öðru leyti álitnar hagfelldar og nytsamar.

Þar sem konungsfulltrúi á alþingi 1867, til þess að greiða götu fyrir samkomulagi um frumvarp það til stjórnarskipunarlags handa Íslandi, sem þá var lagt fyrir það, veitti alþingi í þetta eina skipti rýmra vald, en heimilað er í tilskipun 8. marzmán. 1843 og konungsbrèfi 23. septembermán. 1848, þá hefir konungur að vísu

eigi viljað lýsa misþóknan sinni á þessu tiltæki, er hann ekki hafði veitt heimild til; en því verður að halda fast fram, að alþingi hvorki eptir eðli málsins, nè gildandi lagaákvörðunum hefir tilkall til annars en til að segja álit sitt um frumvarp þetta. Og eins og það er vitaskuld, að konungur mun taka eins mikið tillit til álits alþingis, eins og það á skilið, eins er það hins vegar auðsætt, að ekki má skjóta á frest fram í óákveðinn ókominn tíma, að gjöra fyrir fullt og allt út um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, en að málinu verður ráðið til lykta, þegar alþingi hefir gefið kostur á, að framkvæma þá hlutdeild sína til ráðaneytis, sem því ber í þessu máli.

Um hverja einstaka grein frumvarpsins skal þess getið, sem hér fer á eptir.

Um 1. grein.

Í stjórnarskránni um hin sérstaklegu málefni Íslands á heima að setja ákvarðanirnar um framkvæmd löggjafarvaldsins í þeim málum, en aptur er aðalákvörðunin um þetta, að konungur og alþingi skuli í sameiningu hafa á hendi þetta vald, og umráðin yfir fjárhag Íslands, mjög þýðingarmikil ákvörðun í tilliti til hinnar stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, og þess vegna er hún tekin upp í þetta frumvarp.

Ef svo kynni að fara, að frumvarpið til laga um Íslands sérstaklegu stjórnarskipun næði ekki konunglegri staðfestingu, af því að álit alþingis um það væri svo á sig komið, þá verður, ef það kynni að þykja hagfellt, að láta þessi lög samt sem áður koma út, niðurlags-ákvörðuninni í þessari grein breytt svo sem þá væri þörf á.

Um 2. grein.

Það virðist ekki vera þörf á, að sýna nákvæmar fram á, að undirstöðuatriðin í fyrirkomulaginu á framkvæmdarvaldinu í hinum sérstaklegu málefnum Íslands eru sömuleiðis verulegur þáttur í þeim ákvörðunum, sem eiga heima í frumvarpinu um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

Með því að Ísland er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis, og á allt það, sem yfir höfuð að tala þarf til að mynda ríki út af fyrir sig, sameiginlegt með hinum hlutum ríkisins, þá er það vitaskuld, að ráðgjafi sá, sem hin æðsta stjórn Íslands sérstaklegu málefna er fengin í hendur, verður að standa jafnfætis hinum öðrum ráð-

gjöfum ríkisins að því er snertir sæti hans í ríkisráðinu og stjórnarabýrgð þá, sem á honum hvílir. Hinar nákvæmari ákvarðanir um þetta, sem og um framkvæmd hins æðsta valds í landinu sjálfu, eiga hins vegar heima í frumvarpinu til stjórnarskrár um hin sérstaklegu málefni Íslands.

Um 3. grein.

Þar sem frumvarp það, sem lagt var fyrir alþingi 1867, taldi upp þau málefni, er voru og framvegis áttu að vera sameiginleg með Íslandi og hinum hlutum ríkisins, og mælti svo fyrir, að öll önnur málefni skyldi varða Ísland sérstaklega, kaus alþingi heldur að telja upp hin sérstaklegu málin, en hélt þó, til þess að koma sér saman við konungsfulltrúa þar um, upptalningunni á sameiginlegu málunum. En af því að þótt hefir óþarft að halda báðum þessum upptalningum, hefir í þessu frumvarpi verið farið eptir þeirri skoðun, er virtist ríkust á alþingi í því efni, og hafa öll þau sérstaklegu málefni, sem alþingi hafði tekið fram, verið tekin inn í þessa grein, en þeim er hér ráðað niður á nokkuð annan og greinilegri hátt. Það er vitaskuld, að öll þau málefni, sem varða Ísland, og ekki eru talin hér upp, verða framvegis eins og hingað til sameiginleg málefni, þangað til þau á þann hátt, sem fyrir er mælt í niðurlagi greinarinnar, verða málefni, sem varða Ísland sérstaklega.

Um 4. grein.

Fyrir fyrsta kafla þessarar gréinar þykir ekki þörf á að færa sérstaklegar ástæður; aptur á móti skal um upphæð tillagsins úr ríkissjóðnum, sem ætlað er að fá tryggingu fyrir, til hinna sérstaklegu gjalda Íslands, getið þess, sem hér fer á eptir. Í sambandi við frumvarp það, sem lagt var fyrir alþingi 1867, til stjórnarskipunarlaga handa Íslandi var tekið fram í konunglegri auglýsingu til alþingis 31. maímán. 1867, að það væri áform konungs að reyna með samkomulagi við ríkisþingið að útvega fast árgjald úr ríkissjóðnum, 37,500 rd. að upphæð, og tillag um stundarsakir 12,500 rd. á ári; skyldi hið síðarnefnda að 12 árum liðnum fært niður um 500 rd. á ári, þangað til það væri alveg fallið niður, og var látið fylgja með því það fyrirheiti, að stjórnarskipunarlögin skyldu ekki koma út, fyr en slíkt tillag væri fengið. Ef að breytingar þær, sem alþingi stakk upp á á stjórnarskipunarfrumvarpinu,

hefði verið þess eðlis, að konungur hefði séð sér fært að staðfesta þær, þá hefði líklega mátt gjöra sér von um, að ríkisþingið hefði veitt tillag það, sem um var rætt í auglýsingunni 31. maímán. 1867, en úr því nú var út séð um, þegar atriðið um upphæð árgjaldsins var lagt fyrir ríkisþingið, að breytingar þessar gæti ekki náð konungs staðfestingu, þá hefir ríkisþingið ekki viljað samþykkja, að árgjaldið væri ákveðið til hinnar umgetnu upphæðar. Að vísu hefir ríkisþingið ekki ráðið þessu atriði til lykta, en, þó að ekki verði á móti því borið, að báðar deildir þess hafi við umræður málsins látið í ljósi mikla velvild til Íslands, þá má hins vegar ganga að því vísu, að ríkisþingið verður ófáanlegt til nú að veita svo mikið árgjald úr ríkissjóðnum, elns og áður var um getið. Aptur á móti má ætla eptir umræðunum um málið, að samþykki ríkisþingsins fáiist til þeirrar fjárupphæðar, sem þetta frumvarp ræðir um, 30,000 rd. og 20,000 rd., svo framarlega sem stjórnarskipunarmálið verður til lykta leitt samkvæmt frumvörpum þeim, sem lögð eru fyrir alþingi í ár.

Það á ekki við hér að taka upp aptur hinar löngu umræður, sem átt hafa sér stað um þetta atriði, en það skal að eins tekið fram, að meðal skynsamra og ráðsettra manna getur varla í fullri alvöru orðið neinn ágreiningur um aðalinntak þessa atriðis, sem sé: að Ísland á ekki neitt *rættartilkall* til að fá árgjald úr ríkissjóðnum til hinna sérstaklegu gjalda landsins, heldur að eins *sann-girnistilkall*, sem að mestu verður að styðjast við það, að landið án slíkrar aðstoðar er þess ekki um megnugt að standast kostnaðinn af hinum sérstaklegu málefnum sínum, en upphæð hans verður að eins ákveðin eptir álitum. Þegar á að dæma um frá sjónarmiði Íslands, hvort ofangreint tillag sje nægilegt, þá liggur það í augum uppi, að það um langt árabil fer talsvert fram úr þeirri upphæð, sem ríkisþingið hingað til hefir veitt til hinna sérstaklegu gjalda Íslands, og að það þar að auki, þegar umboðsstjórn landsins verður hagað á þann hátt, sem stungið er upp á í þessu frumvarpi og í frumvarpi því, sem einnig verður lagt fyrir alþingi í ár, til stjórnarskrár um hin sérstaklegu málefni Íslands, mun verða nægilegt til að standast hinn nýja kostnað, sem breytingin á umboðsstjórninni hefir í för með sér. Það verður enn fremur að taka það til greina, að það fyrirkomulag á umboðsstjórninni, sem alþingi hefir gjört ráð fyrir þegar það ræddi stjórnarskipunarfrumvarpið, sem lagt var fyrir það 1867, en sem ekki getur verið

umtalsmál að koma í kring bæði kostnaðarins vegna og af öðrum ástæðum, mundi hafa aukið kostnaðinn um meiri upphæð en munurinn nemur millum þeirrar upphæðar, sem nú er stungið upp á, og þeirrar, sem alþingi hefir beðið um, og að það þess vegna getur ekki verið neitt ísjárvert að byrja sjálfsforræðið í hinum sérstaklegu málefnum landsins, sem nú er boðið, með því tillagi, sem getið er um í frumvarpinu. Þegar þetta tillag að 10 árum liðnum á að fara að minnka um 1,000 rd. á ári, og þá að liðnum 30 árum alls verður komið niður í 30,000 rd., þá verða umskiptin svo lengi að skapast, að það verður auðið sumpart með sparnaði í sérstaklegu gjöldunum sumpart með því að auka sérstaklegu tekjurnar að koma á því jafnvægi í fjárhags ástandi Íslands, sem nauðsynlegt er, til þess að sjálfsforræði það, sem landinu er boðið í hinum sérstaklegu málefnum, geti orðið því til sannra heilla. Þar sem því skilyrði er bætt við um varanlegleika fasta árgjaldsins úr ríkissjóðnum, «þangað til öðruvísi verður fyrtr mælt með lögum, sem ríkisþingið samþykkir», þá liggur í þessum orðum að eins það, sem leiðir beinlínis af eðli málsins, að sérhverju því, sem skipað er með lögum, megi breyta aptur á sama hátt, en ekki aptur hitt — eins og líka með berum orðum var viðurkennt úr öllum áttum, þegar málið var rætt á ríkisþinginu — að ákvörðun þessi skuli ekki vera eins föst og varanleg, eins og ætlað var til um tillagið, sem getið er um í konunglegri auglýsingu 31. maí-mán. 1867, því að ákvörðunin um það varð ekki fremur en önnur manna verk álitin sett um aldur og æfi.

Um 5. grein.

Þar sem metorðaskatturinn er með berum orðum undanskilinn í þessari grein, þá er það gjört samkvæmt umræðunum um það efni á ríkisþinginu, enda er afraksturinn af þessum skatti svo lítill og svo óvíst, hversu lengi hann helzt, að sú ákvörðun getur naumast verið ísjárverð.

Um 6. grein.

Þessi ákvörðun, sem umræðurnar á ríkisþinginu sömuleiðis hafa gefið tilefni til, er svo samkvæm eðli málsins, að ekki virðist vera þörf á að færa ítarlegri ástæður fyrir henni.

Um 7. grein.

Fyrsti kafli þessarar greinar er samkvæmur 4. grein í frum-

varpinu frá 1867, þó að öðrum kafla greinarinnar verði ekki komið við nú sem stendur, hefir það þótt vera samkvæmt bæði hinni stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu og hag landsins að taka með þessum orðum inn í frumvarpið réttarforskot um fulltrúa-blutdeild Íslands í ríkisþinginu, þegar þar að kemur.

Þar sem svo er fyrir mælt í niðurlagi greinarinnar, að Ísland skuli ekki leggja neitt til útgjaldanna til hinna almennu málefna ríkisins, allt til þess að öðruvísi verður fyrir skipað með lögum, er ríkisþingið samþykkir, þá er ákvörðun þessi að vísu frábrugðin frumvarpinu, sem lagt var fyrir alþingi 1867, og breytingum alþingis á frumvarpinu, er lutu að því, að konungur og alþingi skyldu í sameiningu ákveða þann tíma. En eins og það er þessi breyting ásamt með breytingunum, sem alþingi féllst á um stjórnarárbyrgðina, er einmitt hafa gjórt konungi ómögulegt að staðfesta frumvarp það, sem alþingi samþykkti 1867, eins liggur það í augum uppi, að ákvörðun sú, sem sett er í þessari grein, er samkvæmust hinni stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, því, eins og hún er, hefir konungur og ríkisþingið í sameiningu á hendi allt löggjafarvaldið í öllum hinum almennu málefnum ríkisins, einnig að því leyti sem þau snerta Ísland, og sérhver breyting á þeim ákvörðunum, sem gilda í því efni, verður að eins gjörð með lögum, sem ríkisþingið samþykkir.

Um 8. grein.

Það er í sjálfu sér eðlilegt, að reynt sé að binda enda á öll viðskipti, sem verið hafa hingað til milli ríkissjóðsins og Íslands, með þessu frumvarpi, sem veitir Íslandi, ef það verður að lögum, mjög yfirgrípsmikið sjálfsforræði í öllum hinum sérstaklegu málefnum þess, og með því að þessi málalok, þó þau sé háðum málsþörtum í hag, ef rétt er á litið, samt sjer í lagi eru í vil við Ísland, þá þarf varla að færa ítarlegri ástæður fyrir ákvörðuninni, að minnsta kosti ekki hér á þessum stað.

Það verður heldur ekki á móti því borið, að það sé rétt, að ríkisþingið fái á hverju ári eptirrit af hinum sérstaklega reikningi Íslands sér til leiðbeiningar, á meðan lagt er úr ríkissjóði til hinna sérstaklegu gjalda Íslands.

Um 9. grein.

Það er ætlazt til, að lagaboðið öðlist gildi 1. aprílmán. 1870,

svo framarlega sem samþykki ríkisþingsins til þess fæst fyrir þann tíma, og mun þá, þegar alþingi hefir veizt færi á að segja álit sitt um þær ákvarðanir, sem það hefir inni að halda, birting hinna yfirskoðuðu grundvallarlaga Danmerkuríkis 5. júnímán. 1849 á Íslandi verða framkvæmd um leið.

III. Frumvarp

til

stjórnarskrár um hin sérstaklegu málefni Íslands.

I.

1. grein.

Í öllum þeim málefnum, sem samkvæmt 3. grein laganna, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, dagsettra , varða Ísland sérstaklega, hefir það löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig, á þann hátt, að löggjafarvaldið er hjá konungi og alþingi í sameiningu, framkvæmdarvaldið hjá konungi og dómsvaldið hjá dómendum.

2. grein.

Konungur hefir hið æðsta vald yfir öllum hinum sérstaklegu málefnum Íslands með þeim einum takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari.

Hin æðsta stjórn þessara málefna skal samkvæmt 2. grein laganna, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, dagsettra , fengin í hendur ráðgjafanum fyrir Ísland.

Hið æðsta vald á Íslandi innan lands skal, sömuleiðis samkvæmt 2. grein í tæðum lögum, á ábyrgð ráðgjafans fengið í hendur landstjóra, sem konungur skipar, og hefir aðsetur sitt á Íslandi. Konungur ákvarðar með tilskipun, í hverjum öðrum tilfellum en þeim, sem lögin mæla fyrir um, og með hverjum skilyrðum landstjóranum sé heimilt að gjöra ályktanir og framkvæma þær í nafni konungs.

3. grein.

Samkvæmt 2. grein í opt nefndum lögum á ráðgjafinn fyrir Ísland sæti í ríkisráðinu og hefir ábyrgð á stjórninni jafnt og hinir aðrir ráðgjafar ríkisins samkvæmt hinum yfirskoðuðu grundvallar-

lögum Danmerkuríkis 5. júnímán. 1849. Vilji neðri deild alþingis koma fram slíkri ábyrgð á hendur ráðgjafanum, skal farið að eins og fyrir er mælt í greindri ákvörðun um það tilfelli.

Landstjórinn hefir sömuleiðis ábyrgð á framkvæmd stjórnarvalds þess, sem honum með konunglegri tilskipun er á hendur falið. Konungur ákvarðar, er alþingi fer þess á leit, hvort og hvernig þessari ábyrgð skuli komið fram á hendur honum í hverju einstöku tilfelli.

4. grein.

Konungur veitir öll þess konar embætti, sem hann hefir veitt hingað til. Breytingu má á þessu gjöra með lagaboði. Engan þann má skipa embættismann á Íslandi, sem ekki hefir rættindi innborinna manna og þar á ofan hefir fært sönnur á, að hann hafi fullnægt því, sem fyrir er mælt í lagaákvörðunum um kunnáttu í máli landsins. Sérhver embættismaður skal vinna eið að stjórnarskránni.

Konungur getur vikið þeim frá embætti, sem hann hefir veitt það. Eptirlaun embættismanna skulu ákveðin samkvæmt eptirlaunalögum.

Konungur getur flutt embættismenn úr einu embætti í annað, þó svo, að þeir missi einkis í af embættistekjum, og að þeim sé gefinn kostur á að kjósa, hvort þeir vilji heldur embættisskiptin eða þá lausn frá embætti með eptirlaunum þeim, sem almennar reglur ákveða.

Frá reglu þessari má með lagaboði undan skilja ýmsa embættismannaflokka auk embættismanna þeirra, sem nefndir eru í 46. grein.

5. grein.

Konungur stefnir saman reglulegu alþingi annaðhvort ár. Án samþykkis konungs má það eigi eiga setu lengur en 6 vikur.

Breyta má þessu með lögum.

6. grein.

Konungur getur stefnt alþingi saman til aukafunda, og ræður hann, hversu langa setu það þá skuli eiga.

7. grein.

Konungur getur frestað fundum hins reglulega alþingis um

tiltekinn tíma, en samt ekki lengur en 4 vikur, nema alþingi samþykkist það og ekki nema einu sinni á ári.

8. grein.

Konungur getur leyst upp alþingi, og skal þá stofnað til nýrra kosninga áður tveir mánuðir sé liðnir, og alþingi stefnt saman næsta ár eptir að það var leyst upp.

9. grein.

Konungur getur látið leggja fyrir alþingi uppástungur til laga og ályktana.

10. grein.

Samþykkis konungs þarf til þess, að nokkur ákvörðun alþingis geti fengið lagagildi. Konungur annast um, að lögin sé birt og að þeim verði fullnægt. Hafi konungur ekki staðfest eitthvert lagafrumvarp, sem alþingi hefir fallið á, á undan næsta alþingi, er það niður fallið.

11. grein.

Þegar brýn nauðsyn ber til, getur konungur gefið út bráðabyrgðalög milli alþinga; eigi mega slík lög samt koma í bága við stjórnarskrána, og ætíð skulu þau lögð fyrir næsta alþingi á eptir.

12. grein.

Konungur náðar menn og veitir almenna uppgjöf á sökum. Ráðgjafann fyrir Ísland eða landstjórnann getur hann að eins með samþykki neðri deildar alþingis náðað fyrir refsingu, er þeim hefir verið dæmd á hendur fyrir brot á stjórnarskránni.

13. grein.

Konungur veitir sjálfur, eða heimilar yfirvöldunum á Íslandi að veita leyfi þau og undanþágur frá lögum, sem tíðkapt hafa eptir reglum þeim, sem farið hefir verið eptir hingað til.

14. grein.

Allir embættismenn og sýslunarmenn, sem skipaðir eru á Íslandi, eru undir landstjóranum.

II.

15. grein.

Á alþingi eiga sæti 30 þjóðkjörnir alþingismenn og 6 embættismenn á Íslandi, sem konungur kveður til þingsetu til hvers nýkosins alþingis. Tölu hinna þjóðkjörnu alþingismanna má breyta með lögum.

16. grein.

Alþingi skiptist í tvær deildir, efri þingdeild og neðri þingdeild. Í efri deildinni sitja 12 þingmenn, í neðri deildinni 24. Þó má breyta tölum þessum með lögum.

17. grein.

Hinir konungkjörnu alþingismenn eiga allir sæti í efri þingdeildinni. Hina þingmennina í efri deildinni kys alþingi með óbundnum kosningum úr flokki hinna þjóðkjörnu alþingismanna til 6 ára í fyrsta sinn, er það kemur saman eptir að nýjar kosningar hafa farið fram. Verði, meðan á kjörtímanum stendur, nokkurt sæti laust í efri þingdeildinni, sem þjóðkjörnir alþingismenn sitja í, þá ganga báðar þingdeildirnar, þegar búið er að kjósa nýjan alþingismann, saman til þess að velja mann í hið lausa sæti meðal þjóðkjörnu þingmannanna.

18. grein.

Kosningarrétt til alþingis hafa:

- a, allir bændur, sem hafa grasnyt og gjalda nokkuð til allra stétta; þó skulu þeir, sem með sérstaklegu lagaboði kynni að vera undanskyldir þegnskyldugjaldinu, ekki fyrir það missa kosningarrétt sinn;
- b, embættismenn, sem annaðhvort hafa konunglegt veitingarbréf eða eru skipaðir af landstjóranum á Íslandi;
- c, þeir, sem tekið hafa lærdómspróf við háskólann, eða embættispróf við prestaskólann í Reykjavík, hjá landlækninum eða við læknaskólann eða lagaskólann, þegar þeir skólar kynni að verða stofnaðir, þó ekki sè þeir í embættum, ef þeir eru ekki öðrum háðir;
- d, kaupstaðarborgarar, ef þeir gjalda til sveitar að minnsta kosti 4 rd. á ári;
- e, þurrabúðarmenn, ef þeir gjalda til sveitar eða bæjarþarfa að minnsta kosti 6 rd. á ári.

Þar að auki getur enginn átt kosningarrétt, nema hann sé orðinn fullra 25 ára að aldri þegar kosningin fer fram, hafi óflekkað mannorð, hafi verið heimilisfastur í umdæminu eitt ár, sé fjár síns ráðandi og honum sé ekki lagt af sveit eða, hafi hann það sveitarstyrk, að hann þá hafi endurgoldið hann eða honum hafi verið gefinn hann upp.

Kjörgengur til alþingis er hver sá, sem hefir kosningarrétt samkvæmt því, sem nú var sagt, ef að hann

1. ekki er þegn annars ríkis eða að öðru leyti er í þjónustu þess;
2. hefir að minnsta kosti í síðustu 5 ár verið í löndum þeim í norðurálfunni, sem liggja undir Danaveldi; og
3. sé orðinn fullra 30 ára að aldri þegar kosningin fer fram.

Kjósa má samt þann mann, sem á heima utan kjördæmis eða hefir verið þar skemur en eitt ár.

Hinar nákvæmari reglur um kosningarnar verða settar í kosningarlögunum.

III.

19. grein.

Hið reglulega alþingi skal koma saman fyrsta virkan dag í júlímánuði annaðhvort ár, hafi konungur ekki tiltekið annan samkomudag sama ár.

20. grein.

Samkomustaður alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík.

21. grein.

Alþingi er friðheilagt. Hver sem brýtur gegn friði þess eða frelsi, eða býður eitthvað, sem þar að lýtur, eða hlýðir slíku boði, verður sekur um drottinssvik.

22. grein.

Hvor alþingisdeildin um sig á rétt á að stinga upp á lagaðum og samþykkja þau fyrir sitt leyti; einnig má hvor þingdeildin fyrir sig senda konungi ávörp.

23. grein.

Hvor þingdeildin fyrir sig getur sett nefndir af þingmönnum til að rannsaka málefni, sem eru áriðandi fyrir almenning og snerta Ísland sérstaklega. Nefndir þessar eiga rétt á að heimta skýrslur,

munlegar og bréflugar, bæði af embættismönnum og einstökum mönnum.

24. grein.

Engan skatt má á leggja, nje breyta, nè af taka nema með lagaboði; ekki má heldur taka lán, er skuldbindi Ísland, nè selja eða með öðru móti láta af hendi neina af fasteignum landsins, nema slíkt sé með lagaboði ákveðið.

25. grein.

Með lögum skal ákveðin föst fjárhagsáætlun, og skal í henni vera áætlun bæði um hinar venjulegu sérstaklegu tekjur landsins, þar á meðal tillagið úr ríkissjóðnum, og nm gjöldin.

Hinni föstu fjárhagsáætlun verður ekki breytt nema með lögum. Landstjórnin skal leggja fyrir hvert reglulegt alþingi, undir eins og það er saman komið, áætlun um aukatekjurnar og aukagjöldin á tveggja ára fjárhags-tímabilinu, sem í hönd fer, þessi áætlun skal jafnan fyrst fengin neðri þingdeildinni til meðferðar.

26. grein.

Ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sé til þess í föstu fjárhagsáætluninni eða í fjáráukalögum.

27. grein.

Alþingi kys tvo yfirskoðunarmenn, og skulu þeim veitt laun fyrir starfa sinn. Þessir menn eiga að gagnskoða hina árlegu reikninga um tekjur og gjöld landsins, og gæta þess, að tekjur landsins sé þar allar taldar og að ekkert hafi verið út galdið nema eptir hinum samþykktu fjárhagslögum. Þeir geta krafist að fá allar skýrslur þær og skjöl, sem þeim þykir þurfa. Síðan skal safna þessum ársreikningum fyrir hvert tveggja ára fjárhags-tímabil í einn reikning og leggja hann fyrir alþingi ásamt með athugasemdum yfirskoðunarmanna, og skal því næst leggja úrskurð á hann með lagaboði.

28. grein.

Ekkert lagafrumvarp má samþykkja til fullnaðar fyr en það hefir verið rætt þrisvar sinnum í hverri þingdeildinni um sig.

Lagafrumvarp, sem alþingi hefir fellt, verður ekki optar tekið til umræðu á því þingi.

29. grein.

Þegar lagafrumvarp er samþykkt í annari hvorri þingdeildinni, skal það lagt fyrir hina þingdeildina í því formi, sem það er samþykkt. Verði þar breytingar á gjörðar, gengur það aptur til fyrri þingdeildarinnar. Verði hér aftur gjörðar breytingar, fer frumvarpið að nýja til hinnar deildarinnar. Gangi þá enn eigi saman, ganga báðar deildirnar saman í eina málstofu, og leiðir alþingi þá málið til lykta eptir eina umræðu. Þegar alþingi þannig myndar eina málstofu þarf, til þess að gjörð verði fullnaðarályktun á máli, að tveir þriðjungar þingmanna úr hvorri deildinni um sig sé á fundi og eigi þátt í atkvæðagreiðslunni. Sé ekki að minnsta kosti tveir þriðjungar atkvæða með frumvarpinu, er málið fallið.

30. grein.

Alþingi sker sjálft úr, hvort þingmenn þess sé löglega kosnir.

31. grein.

Sérhver nýr þingmaður skal vinna eið að stjórnarskránni, undir eins og búið er að viðurkenna, að kosning hans sé gild.

32. grein.

Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína en eigi við neinar reglur frá kjósendum sínum.

Embættismenn þeir, sem kosnir verða til alþingis, þurfa ekki leyfi stjórnarinnar til þess að þiggja kosninguna.

33. grein.

Meðan alþingi stendur yfir, má ekki taka neinn alþingismann fastan fyrir skuldir án samþykkis þeirrar deildar, er hann situr í, né heldur setja hann í varðhald eða höfða mál á móti honum, nema hann sé staðinn að glæp.

Enginn alþingismaður verður krafinn til reikningsskapar utan þings fyrir það, sem hann hefir talað á þinginu, nema þingdeildin, sem í hlut á, leyfi.

34. grein.

Komist sá, sem löglega er kosinn, í einhverjar þær kringumstæður, sem svipta kjörgengi, missir hann rétt þann, sem kosningunni fylgir.

35. grein.

Landstjóranum skal heimilt vegna embættisstöðu sinnar að sitja á alþingi, og á hann rætt á að taka þátt í umræðunum eins opt og hann vill, en verður að öðru leyti að gæta þingskapa.

Í forföllum sínum getur landstjórinn veitt einhverjum af hinum öðrum embættismönnum landsins umboð sitt til að vera á þingi sín vegna og að láta því í té skýrslur þær, seu honum virðist nauðsynlegar.

Atkvæðisrætt hefir landstjórinn eða sá, sem kemur í hans stað, því að eins, að þeir sé jafnframt alþingismenn.

36. grein.

Hvor þingdeildin um sig og eins hið sameinaða alþingi kýs sjálft forseta sinn og varaforseta.

37. grein.

Hvorug þingdeildin má gjöra ályktun um neitt, nema að minnsta kosti tveir þriðjungar þingmanna sé á fundi og greiði þar atkvæði.

38. grein.

Heimilt er hverjum alþingismanni að bera upp í þeirri þingdeildinni, sem hann á sæti, sérhvert opinbert málefni, ef hún leyfir það, og beiðast þar um skýrslu landstjórans.

39. grein.

Hvorug þingdeildin má taka við neinu málefni, nema einhver þingdeildarmanna taki það að sér til flutnings.

40. grein.

Þyki þingdeildinni ekki ástæða til að leggja úrskurð á eitt-hvert málefni, þá getur það vísað því til landstjórans.

41. grein.

Fundir beggja þingdeildanna og hins sameinaða alþingis skulu haldnir í heyrenda hljóði. Þó getur forseti eða svo margir þingmenn, sem tiltekið er í þingsköpunum, krafist að öllum utanþingsmönnum sé vísað burt, og skal þingið þá skera úr, hvort ræða skuli málefnið í heyrenda hljóði eða á heimuglegum fundi.

42. grein.

Þingsköpin handa alþingi og báðum deildum þess skulu sett með lagaboði.

IV.

43. grein.

Skipun dómsvaldsins verður ei ákveðin nema með lagaboði.

44. grein.

Dómgæzlan skal aðgreind frá yfirvaldsgjörðum samkvæmt reglum þeim, sem ákveðnar verða um það með lagaboði.

45. grein.

Dómendur skulu eiga rétt á að skera úr öllum úgreiningi um embættistakmörk yfirvaldanna. Þó getur sá, sem þar um leitar úrskurðar, ekki komið sér hjá að hlýða yfirvaldsboðinu í bráð með því að skjóta málinu til dóms.

46. grein.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis eftir lögnum. Þeim verður ekki vikið úr embætti nema með dómi, og ekki verða þeir heldur fluttir í annað embætti á móti vilja þeirra, nema þegar svo stendur á, að verið er að koma nýrri skipun á dómstólana. Þó má veita þeim dómara, sem orðinn er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en eigi skal hann missa neins í af launum sínum.

47. grein.

Jafnskjótt og að svo miklu leyti sem því verður við komið, skulu dómar allir fara fram í heyranda hljóði.

V.

48. grein.

Hin evangeliska lúterska kirkja skal vera þjóðkirkja á Íslandi, og skal hið opinbera að því leyti styðja hana og vernda. Réttarástandi hennar skal skipað með lögum.

49. grein.

Landsmenn eiga rétt á að stofna fêlög til að þjóna guði með

þeim hætti, sem bezt á við samfæringu hvers eins, þó má ekki kenna eða fremja neitt, sem er gagnstætt góðu siðferði og alls herjar reglu.

50. grein.

Kjör trúarbragðaflokka þeirra, sem ágreinir við þjóðkirkjuna, skulu nákvæmar ákveðin með lagaboði.

51. grein.

Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum réttindum fyrir sakir trúarbragða sinna, nè heldur má nokkur fyrir þá sök skorast undan almennri fêlagsskyldu.

VI.

52. grein.

Sérhver sá, sem tekinn er fastur, skal leiddur fyrir dómara svo fljótt sem auðið er. Mægi þá eigi jafnskjótt láta hann lausan aptur, ber dómaranum svo fljótt sem verður, og í seinasta lagi áður en 3 dagar sé liðnir, að leggja á úrskurð, er byggður sé á tilgreindum ástæðum, um að hann skuli settur í varðhald; en mægi láta hann lausan móti veði, þá skal ákveðið í úrskurðinum hvert eða hversu mikið það skuli vera.

Úrskurdi þeim, sem dómariinn kveður upp, má sá, sem í hlut á, þegar skjóta sér í lagi til æðri dóms.

Engan manna má setja í gæzluvarðhald fyrir yfirsjón, er að eins varðar fjesekt eða einföldu fangelsi.

Engan mann má draga frá löglegu varnarþingi hans.

53. grein.

Heimilið er friðheilagt. Ekki má gjöra húsleit, nè kyrrsetja bréf og önnur skjöl og ranasaka þau, nema eftir dómsúrskurði, ef lögin ekki gjöra sérlega undantekning.

54. grein.

Eignarrétturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji; þarf til þess lagaboð og komi fullt verð fyrir.

55. grein.

Öll bönd þau, er hamla frelsi í atvinnuvegum og jafnrétti

manna til atvinnu, og eigi eru byggð á almenningseignum, skal af taka með lagaboði.

56. grein.

Sá, sem ekki getur sæð fyrir sér og sínum, og sé hann ekki skyldu-ómagi annars manns, skal eiga rétt á að fá styrk úr almennum sjóði, en þá skal hann háður vera skyldum þeim, er lögin áskilja.

57. grein.

Hafi foreldrar eigi efni á að fræða sjálf börn sín eður sé börnin munaðarlaus eða öreigar, er það skylda hins opinbera að sjá þeim fyrir uppfræðingu og framsæri.

58. grein.

Hver maður á rétt á að láta í ljósi hugsanir sínar á prenti; þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar slíkar tálmanir fyrir prentfrelsið má aldrei taka upp aptur.

59. grein.

Rétt eiga menn á að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, án þess að leyfi þurfi að sækja til þess. Ekkert félag má leysa upp með stjórnarráðstöfun. Þó má banna félög um sinn, en þá verður þegar að höfða mál gegn þeim, til þess þau verði leyst upp.

60. grein.

Rétt eiga menn á að safnast saman vopnlausir. Lögreglustjórninni er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni, þegar uggvænt þykir, að af þeim leiði óspektir.

61. grein.

Sérhver vopnfær maður er skyldur að taka sjálfur þátt í vörn ríkisins eptir því sem nákvæmar kann að verða fyrir mælt þar um með lagaboði.

62. grein.

Rétti sveitarfélaganna til að ráða sjálf málefnum sínum með umsjón stjórnarinnar skal svo fljótt sem verður skipað með lagaboði.

63. grein.

Á skattgjöld og skattheimtu skal komið öðru skipulagi með lagaboði svo fljótt sem verður.

64. grein.

Öll sérstakleg réttindi, er lögin hafa bundið við aðal, nafnbætur og lign, skulu vera af tekin.

VII.

65. grein.

Uppástungur, hvort heldur er til breytinga eður viðauka á stjórnarskrá þessari, má bera upp, bæði á reglulegu alþingi og auka-alþingi. Nái uppástungan um breytingu á stjórnarskránni samþykki beggja þingdeildanna, skal leysa alþingi upp þá þegar og stofna til almennra kosninga af nýju. Samþykki hið nýkosna alþingið ákvörðunina óbreytta, og nái hún staðfestingu konungs, þá hefir hún gildi sem stjórnarlög.

Ákvarðanir um stundarsakir.

1.

Þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, skulu kosningarlögin 6. janúarmán. 1857, sambr. tilskipun 8. marzmán. 1843, framvegis gilda um kosningarnar til alþingis að öðru leyti en því, sem leiðir af 15. og 18. grein í lögum þessum.

Þeirri tölu hinna þjóðkjörnu alþingismanna, sem ákvörðuð er í fyrri greininni, skal, þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, skipt þannig niður, að þær sýslur, er nú skal greina: 1) Gullþringu og Kjósar, 2) Árnes, 3) Rangárvalla, 4) Skaptafells, 5) Ísafjarðar, 6) Húnavatns, 7) Skagafjarðar, 8) Eyjafjarðar, 9) Þingeyjar, 10) Norðurmúla og 11) Suðurmúla sýslur kjósa 2 alþingismenn hver, en hinar aðrar sýslur í Íslandi og Reykjavíkur kaupstaður kjósa 1 alþingismann hver.

2.

Þangað til föst fjárhagsáætlun verður sett með lagaboði, tiltekur konungur fasta fjárhagsáætlun til bráðabyrgða, og skal í henni tilfæra gjöld þau, sem heimild er til í lögum þeim, sem nú eru í gildi, eða venjulegar þarfir hinna ýmislegru stjórnargreina útheimta. Ekki mega gjöldin alls samt fara fram úr 88,000 ríkisdöllum.

3.

Þangað til að þingsköp alþingis verða ákveðin með lagaboði, áskilur konungur sjer að ákveða þingsköpin til bráðabirgða.

4.

Ákvörðun sú, sem sett er í 46. grein, að ekki megi víkja dómendum úr embætti nema með dómi, nè heldur flytja þá í annað embætti að þeim fornspurðum, skal ekki eiga við um dómendur þá, sem nú eru og jafnframt hafa umboðsstörf á hendi.

5.

Þangað til nýju skipulagi verður komið á dómstólana með lagaboði, er hæstirjettur Danmerkur eins og hingað til æðsti dómstóll, sem málum verður skotið til, samkvæmt lögum þeim, er gilda þar um.

6.

Aður en alþingi kemur saman í fyrsta skipti sem löggjafarþing, skal kjósa nýja alþingismenn, hvort sem umboð alþingismanna þeirra, sem nú eru, er á enda eða ekki.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Um leið og þetta frumvarp, er lagt fyrir alþingi frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnlegu stöðu Íslands í ríkinu, og í ástæðunum fyrir því er tekið fram, hvað því hafi valdið, að frumvarp það til stjórnarskipunarlaga handa Íslandi, sem lagt var fyrir alþingi 1867, gat ekki náð staðfestingu konungs, og að það hafi þótt hagfelldara, þá er hið síðast nefnda frumvarpið var yfirskoðað, að skipta því í tvennt; þar af nær þetta frumvarp að eins til hinna sérstaklegu málefna Íslands.

Til þess að ákvarða hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu þarf samkvæmt eðli málsins, eins og ítarlegar er tekið fram í ástæðunum fyrir hinu frumvarpinu, ályktunaratkvæði ríkisþingsins, og þar að auki er það svo áriðandi bæði frá sjónarmiði ríkisins og Íslands, að þessu atriði verði ráðið til lykta, að það má ekki

fresta því lengur, en þegar er orðið. Það er því áform konungs, þegar búið er að leita álits alþingis um frumvarp það, sem að þessu lýtur, samkvæmt konungsbréfi 23. septembermán. 1848, og þegar búið er að fá samþykki ríkisþingsins til þess, að ákvarða hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu fyrir fullt og allt. Þegar til þessa frumvarps kemur, þá er aptur nokkuð öðru máli að gegna um það, bæði að því leyti að ályktunaratkvæðis ríkisþingsins þarf ekki með, og af því að það er ekki eins bráð nauðsyn á, að hin sérstaklega stjórnarskipun Íslands verði samþykkt, þó að konungur áliti það mjög svo æskilegt, eins og að bundinn sé endi á hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu. Í þessu frumvarpi má því taka miklu meira tillit til óska alþingis og tillaga en í hinu frumvarpinu, og eins og það þegar hefur gjört verið um upppástungur alþingis 1867, er mestmegnis hafa verið teknar til greina í þessu frumvarpi, að svo miklu leyti sem þær koma ekki í bága við hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, eins mun konungur, sem með þessu frumvarpi einasta hefur í hyggju að veita Íslandi svo frjálsa og þjóðlega stjórnarskipun og svo mikið sjálfsforræði í öllum hinum sérstaklegu málefnum þess, sem yfir höfuð að tala getur átt sér stað samkvæmt stöðu þess í ríkinu að lögum, ekki fara að neyða þessari gjöf upp á Ísland, heldur því að eins veita hana, að landsmenn eða fulltrúar þeirra á alþingi skoði hana sem heill fyrir landið. Hins vegar verður að gefa gætur að því, að sú ákvörðun fyrir fullt og allt um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem nú er áformað að setja, mun, ef að stjórnarskrá um hin sérstaklegu málefni Íslands ekki getur náð samþykki konungs um sama leyti, hafa þá breytingu í för með sér í tilliti til löggjafarvaldsins í þessum málefnum, sem hvorki er samkvæm vilja konungs né heldur verður álitið um, að alþingi muni þykja hún samkvæm þörfum landsins.

Þess skal enn fremur getið, að þetta frumvarp verður að skoðast sem hin síðasta tilraun, sem gjörð mun verða fyrst um sinn af stjórnarinnar hendi til þess að koma í kring þjóðlegri stjórnarskipun í hinum sérstaklegu málefnum Íslands, og ef ekki tekst að binda farsællegan enda á þetta atriði með samningum við alþingi í ár, þá mun því verða skotið á frest, þangað til þekkingin á stjórnarmálefnum, sem er skilyrði fyrir að þjóðleg stjórnarskipun geti orðið að notum, hefur náð þeim framförum á Íslandi, að fulltrúum þjóðarinnar er fullljóst, að það er að eins innan þeirra

föstu takmarka, sem staða Íslands í ríkinu að lögum af markar, að þjóðleg stjórnarskipun og sjálfsforræði í hinum sérstaklegu málefnum landsins getur fengist. En á meðan umræðunum um þetta af hálfu alþingis er haldið í sömu stefnu og hingað til, einkum með því að reyna til á þann hátt að fá breytingu á hinni stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem, eins og gefur að skilja, ekki er komin undir, heldur einmitt er skilyrði fyrir skipulaginu á hinum sérstaklegu málefnum, þá hlýtur konungur að álíta frekari tilraunir til að koma þessu skipulagi á með samningum við alþingi árangurslausar. Það er samt vonandi, að þegar alþingi íhugar grandgæfilega, það sem til greina ber að taka í þessu tilliti, þá muni það, þegar þau tvö frumvörp, sem lögð eru fyrir það í ár, koma til umræðu, geta aðhyllt þær ákvarðanir, er þar er stungið upp á, sem jafnsamkvæmar rétti og þörfum hins danska ríkis og Íslands. Í frumvarpið til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, eru tekin aðalatriðin úr hinni sérstaklegu stjórnarskipun landsins, einkum að því er snertir löggjafar og framkvæmdarvaldið, af því að samþykki ríkisþingsins er nauðsynlegt til fyrirkomulagsins á þeim undirstöðu-ákvörðunum, sem að þessu lúta, en frumvarp það, sem hér er umtalsefni, miðar aptur sér í lagi til þess að koma á hinum nákvæmari ákvörðunum, sem með þarf um, hvernig þetta vald skuli framkvæmt í hinum sérstaklegu málefnum landsins. Samt sem áður leiðir það af því, að málefni þau, sem hér ræðir um, eru svo mikils varðandi í tilliti til hinnar stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, að ekki verður búizt við, að aðalatriðunum í fyrirkomulagi þeirra verði skipað öðruvísi en gjört er í frumvörpunum, þó að alþingi kynni að fara fram á verulegar breytingar í því efni.

Loks skal tekið fram um þetta frumvarp, eins og gjört er í ástæðunum til frumvarpsins til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, að alþingi hvorki samkvæmt eðli málsins né hinum gildandi lagaákvörðunum, sér í lagi tilskipun 8. marzmán. 1843, 79. gr., á tilkall til neins ályktunar-atkvæðis, heldur að eins hlutdeildar til ráðaneytis um fyrirkomulagið á þessum málum.

Nú er farið hefir verið þessum almennari orðum um sambandið milli hinna tveggja frumvarpa til laga um fyrirkomulagið á stjórnarmáli Íslands og um hlutdeild þá, sem alþingi ber í þessu efni, skal getið þess, sem á eptir fer um inntak þessa frumvarps

og um hverja einstaka grein þess. Það er auðsèð, að breytingar þær, sem alþingi samþykkti árið 1867, hafa, að því leyti sem þær snerta hin sèrstaklegu málefni Íslands, er þetta frumvarp eingöngu nær yfir, verið teknar svo vel til greina, sem yfir höfuð að tala mátti verða, og að því leyti hefir verið slakað mjög mikið til, svo að jafnvel þær ákvarðanir, sem mjög svo er vafasamt að hagfelldar sè, t. a. m. um skipting alþingis í tvær málstofur, hafa verið teknar í frumvarpið, einasta fyrir þá sök, að alþingi hefir þótt svo mikið í þær varið. Í neinu verulegu er þetta frumvarp ekki frábrugðið því, sem alþingi samþykkti árið 1867, nema að eins um þau atriði, sem ekki verður skipað fyrir um á annan hátt en í sambandi við ákvörðunina á hinn stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu fyrir fullt og allt, og á það einkum við um stjórnarábyrgðina í fyrirkomulagi hinnar íslenzku umboðsstjórnar. Það voru sèr í lagi breytingar alþingis í þessu efni, sem voru orsök í, að frumvarpið til stjórnarskrár, sem alþingi samþykkti 1867, varð ekki staðfest, og eins og þær breytingar ekki hafa orðið til greina teknar í þessu frumvarpi, eins má alþingi ekki búast við, að nokkurt það fyrirkomulag á því atriði, sem í neinu verulegu er frábrugðið því, sem þetta frumvarp hefir inni að halda, muni geta náð staðfestingu konungs. Það verður annars ekki á móti því borið, að fyrirkomulagið á þessu er einkennilegum erfðileikum bundið, sumpart sökum hinnar miklu fjarlægðar Íslands frá aðsetursstað konungs og annars ásigkomulags landsins, sem þar á skylt við, sumpart sökum hinnar stjórnarlegu stöðu Íslands við hið danska ríki að lögum, og að fyrir þá sök ekki er auðið, þegar á að koma þessu atriði svo fyrir, að umboðsstjórnin bæði fái nægilegt vald og sjálfræði og sè um leið undir hinnar nauðsynlegu umsjón af hendi alþingis sem löggjafarþings — að setja um þetta efni sömu ákvarðanir, og venjulega eru í öðrum þjóðlegum stjórnskipunum um stjórnarábyrgðina. Það er samt sem áður vonandi, að þegar alþingi er búið að gjöra sèr ljóst, hver sè hin sanna þýðing og ætlunarverk stjórnarábyrgðarinnar, þá muni það komast að raun um, að bæði sè tryggðingur þær, sem þetta frumvarp hefir inni að halda um það efni, þær einu, sem komið verður við, þegar tillit er haft til allra mála-vaxta, og eins sè með þeim fullnusta veitt í báðum þeim greinum, sem að ofan er á vikið. Frumvarpið, sem lagt var fyrir alþingi 1867, var að þessu leyti helzt til óljóst, þar sem því var skotið á frest, þangað til sèrstakleg ábyrgðarlög seinna meir yrði sett, að

ráða úr þeim erfðleikum, sem fyrirkomulag þessa atriðis er bundið, og sem mönnum að vísu ekki hafði sjezt yfir, en ekki heldur hafði verið reynt að greiða úr. Og þegar kemur til þeirra breytinga, sem alþingi féllst á í því efni, þá voru þær enn þá óljósari, og kom það af því, að þar sem alþingi sömuleiðis skaut á frest til sama tíma að greiða úr mestu erfðleikunum, þá var með breytingum þeim, sem þingið gjörði, gripið fram í um sjálft fyrirkomulagið á umboðsstjórninni, sem samkvæmt eðli málsins fellur undir einkaréttindi konungs. Í þessu frumvarpi er aptur á móti allur óskýrleiki um þetta atriði horfinn.

Sökum hinnar stjórnarlegu stöðu Íslands við hið danska ríki að lögum, sem landshluta, er hefir sèrstakleg réttindi, en að öðru leyti er óaðskiljanlegur hluti ríkisins, þá á ríkið heimting á, og getur ekki frá sínu sjónarmiði fallið frá henni, að ráðgjafi sá, sem konungur fær í hendur stjórn íslenzku málefna, beri ábyrgð á henni gagnvart ríkisþinginu — en af því hlýtur aptur að leiða, að ábyrgð þessa ráðgjafa gagnvart alþingi verður ekki komið fyrir á sama hátt, og ef Ísland væri ríki út af fyrir sig, óháð hinu danska ríki; en frá sjónarmiði Íslands má einnig álíta nauðsynlegt og um leið haganlegt, að umsjónin með þörfum þess á hinum æðsta stjórnarreit sè falin ráðgjafa á hendur, sem jafnt og hinir ráðgjafar ríkisins á sæti í ríkisráðinu og hefir ábyrgð á stjórninni samkvæmt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkuríkis 5. júnímán. 1849, því einmitt vegna þessarar stöðu sinnar og þessar ábyrgðar verður hann fær um að sjá hagsmunum Íslands borgið því til heilla. Þessu ábyrgðarmálefni verður því ekki komið öðruvísi fyrir, en stungið er upp á í þessu frumvarpi, þannig, að þegar alþingi ræður af að koma stjórnarábyrgð fram á hendur ráðgjafa íslenzku málanna, þá verður það að snúa sèr að ríkisþinginu og fara þess á leit, svo að ríkisþingið því næst geti ályktað, hvort að eigi að höfða mál gegn ráðgjafanum fyrir ríkisrétti, og verður þá um málssóknina fylgt fram reglum þeim, sem þar um eru settar.

Landstjórinn á Íslandi á samkvæmt frumvarpinu að vera umboðsmaður konungs innanlands, og honum verður því ekki lögð eiginleg stjórnarábyrgð á herðar gagnvart alþingi út af gjörðum sínum, þá er hann breytir í nafni konungs samkvæmt embættisskyldu sinni. En jafnframt og það er vitaskuld, að hann hefir sömu ábyrgð á embættisgjörðum sínum og allir aðrir embættismenn afdráttarlaust, þá fær staða hans þar á ofan meiri stjórn-

legan blæ en staða hinna embættismanna landsins, og alþingi getur átt það víst, að, ef verulegur ágreiningur út úr stjórnarmálefnum ris upp milli landstjórans og alþingis, þá muni konungur láta dæma um ábyrgð landstjórans ekki að eins samkvæmt ákvörðunum þeim, sem gilda um ábyrgð á almennum embættisgjörðum, heldur muni einnig allt það til greina tekið, sem stjórnarábyrgðin er undir komin. Landstjóranum, sem umboðsmanni konungs, verður þannig ekki beinlínis gjörð ábyrgð á hendur fyrir þau embættisverk sín, sem hann framkvæmir í nafni konungs og í umboði hans, en á hinn bóginn hefir það þótt næg trygging gegn rangri meðferð á stjórnarvaldi því, sem er samfara embættisstöðu hans, að ákvarða í stjórnarlagafrumvarpinu, að alþingi geti komið fram stjórnarábyrgð á hendur landstjóranum með því að senda bænarskrá um það til konungs, og ef konungi virðist bænarskráin á rökum byggð, ákveður hann með úrskurði sínum í hverju tilfelli um sig, hvort og hvernig þessari ábyrgð skuli komið fram, hvort heldur með því að veita landstjóranum lausn umboðsstjórnarvegin, eða með því að leggja málið undir úrslit dómstólanna.

Að öðru leyti skal um hverja grein frumvarpsins fyrir sig getið þess, sem á eptir fer.

Um 1. grein.

Það hefir þótt óþarft að telja upp í þessari grein, hver þau málefni sè, er varða Ísland sèrstaklega, heldur virðist nægilegt að vísa einasta í lög þau, er munu birtast um ákvörðunina á hinni stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, því þar á eptir eðli málsins heima að mæla fyrir hér um. Þá er þessi sèrstaklegu málefni hafa verið ákveðin, hefir að öðru leyti ekki að eins verið höfð hliðsjón af þeim málefnum, sem álits alþingis hefir átt að leita um, samkvæmt tilskipun 8. marzmán. 1843, en til hinna sèrstaklegu málefna eru þar að auki talin mörg málefni, sem hingað til hafa verið fyrir utan verksvið alþingis, og er upptalningin á sèrstaklegu málefnum að efninu til alveg samkvæm þeirri upptalningu á þeim, sem alþingi samþykkti 1867, jafnvel þó að betur hafi þótt við eiga, að orða hana nokkuð öðruvísi.

Hvorki í frumvarpið um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu nè í þetta frumvarp er tekin nein ákvörðun um, hvernig fara skuli að, þegar ágreiningur verður um, hvort eitthvert málefni sè sèrstaklegt íslenskt málefni eða almennt ríkismálefni. Þetta

hefir sem sè þótt óþarft, þar sem hin sèrstaklegu málefnið ekki eru talin upp sem dæmi, heldur svo út í hörgul, að það er vonandi, að enginn ágreiningur geti orðið um þau, og það, samkvæmt eðli málsins, yrði að vera aðalreglan, ef slíkur ágreiningur samt sem áður kynni að rísa upp, að stjórnin verður fyrst um sinn að skera úr honum, og að það síðan hlýtur að vera komið undir því lög-gjafarþingi, sem kynni að álíta úrskurð stjórnarinnar ósamkvæman ákvörðunum laganna eða eðli málsins, þá að vekja máls á því, og verður þá að gjöra út um það fyrir fullt og allt fyrir hlutdeild ríkisþingsins, eptir að alþingi hefir átt kost á að ræða málið, öld-ungis á sama hátt og fyrir er mælt í 3. grein frumvarpsins til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu um það tilfelli, er önnur mál en þau, sem þar eru upp tal-in, eiga að verða sjerstakleg íslenzk málefni.

Um 2. grein.

Um fyrirkomulagið á framkvæmdarvaldinu er tekið fram það sem við þarf, sumpart hær að framan, sumpart í ástæðunum fyrir frumvarpi til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, og hefir því hær að eins þótt þörf á að geta þessa. Það er áform konungs, að veita Íslandi svo yfirgripsmikið umboðs-legt sjálfsforræði, sem rýmt verður saman við hina stjórnarlegu stöðu landsins í ríkinu, og að leggja hin æðstu úrslit allra sjerstaklegra málefna, þar sem ekki þarf úrskurðar konungs sjálfs, undir stjórnarvald, sem hefir aðsetur sitt í landinu sjálfu, og þessi grein hefir því þær ákvarðanir inni að halda, sem með þarf um það efni. Aptur á móti er það eitt af einkaréttindum konungs, að ákveða nákvæmar um skipulagið á umboðsstjórninni, og alþingi verður ekki leyft að gjöra neina breyting á því. Þar sem þannig er fyrir mælt í þessari grein, að hið æðsta vald á Íslandi sjálfu skuli vera hjá landstjóra, en frumvarpið 1867 fór því fram, að í landstjórn-inni skyldi sitja einn maður eða fleiri, og hugir manna á alþingi virðast hafa sveigzt að stjórnarráði, er fleiri menn sæti í, þá yrði árangurslaust að fara að taka upp aptur umræðurnar um, hvernig þessu stjórnarvaldi innan lands skuli skipað; því að þetta atriði veit undir úrslit konungs eins, og nú er konungur hefir grandgæfi-lega íhugað allt, sem hær getur komið til greina, hefir hann af ráðið, að þetta vald skuli fengið í hendur einum embættismanni, sem á að verða umboðsmaður konungs í öllum hinum sèrstaklegu

málefnum landsins, og sem samkvæmt ákvörðunum þeim, er nákvæmar munu verða fyrir skipaðar með konunglegri reglugjörð, verður veitt heimild til að gjöra ályktanir og framkvæma þær í nafni konungs. Í þessu efni þykir vert að taka fram, að þegar Ísland nú á að fá sjálfsforræði, þá er vitaskuld, að sem mest er undir því komið, að koma umboðsstjórninni fyrir á sem kostnaðarminnstan hátt, og þetta eitt væri næg ástæða til að skipa einn landstjóra, í stað stjórnarráðs, er fleiri menn sætu í; en hér við bætist enn, að það er nauðsynlegt að koma á og við halda þeirri einingu í æðstu umboðsstjórninni á Íslandi, sem er samkvæm þjóðlegum stjórnarreglum, og sem sjaldnast verður við haldið í stjórnarráði.

Um 3. grein.

Um þessa grein skal vísað til þess, sem að framan er sagt um skipulagið á stjórnarábyrgðinni.

4.—13. grein

eru alveg samhljóða 11.—20. grein í frumvarpi alþingis 1867.

Um 14. grein:

Með því að ákvarðanirnar um skipun landstjóra og um verk-svið hans eru teknar í 2. grein, er í þessa grein að eins tekin niðurlagsákvörðunin í 21. grein frumvarpsins 1867.

15.—42. grein

eru, að orðabreytingum fráskildum, í öllum aðalatriðum samhljóða 22.—50. grein í frumvarpi alþingis 1867. Breytingin á 15. grein er byggð á því, að það er nauðsynlegt að taka fram með berum orðum, um hversu langan tíma umboð konungkjörnu alþingismannanna sé gilt, en um það var engin ákvörðun í 22. grein alþingis, þar sem þó vafalaust hefir verið ætlað til, að kosningin skyldi vera til 6 ára, og viðaukinn við 16. grein er byggður á því, að ekki er síður nauðsynlegt, að tölunum þar verði breytt með lögum heldur en tölunum í 15. grein. Þar sem sleppt hefir verið úr 17. grein ákvörðuninni, sem alþingi hafði samþykkt, um að enginn verði kosinn í efri deild alþingis, sem ekki er orðinn fertugur að aldri, þá er orsökkin til þess sú, að þar sem á að velja 6 menn úr 30, gjörir slík ákvörðun kosninguna of bundna, að því slepptu, að hæglega

gæti borið við, að meðal þeirra 30 sé ekki til 6 menn, sem auk annara hæfilegleika, er gjöra verður ráð fyrir til þess að öðlast sæti í efri þingdeildinni, fullnægðu einnig aldursskilyrðinu. Í stað þessarar ákvörðunar hefir aptur þótt nauðsynlegt að taka í greinina reglu um, hvernig skuli farið að, ef nokkurt af sætum hinna þjóðkjörnu alþingismanna í efri þingdeildinni yrði laust, meðan kjörtíminn stendur yfir. Úr 25. grein hefir eptir orðin: »áætlun um aukatekjurnar og aukagjöldin«, verið slept þessu: »að því leyti sem þau eru ekki fölgin í hinn föstu áætlun«, af því að fasta fjárhagsáætlunin eptir eðli sínu einmitt ekki getur náð til aukatekja og aukagjalda; úr 26. grein ákvörðuninni um, að nýir skattar, sem stungið er upp á í auka-fjárhagsáætluninni, verði ekki heimtir saman fyr en hún er samþykkt, af því að í 24. grein er svo fyrir mælt, eins og líka er samkvæmt réttum frumreglum, að engir skattar verði á lagðir nema með venjulegum lögum, og úr 28. grein orðunum »né heldur frumvarp frá einstökum mönnum«, af því að það er ekki gagnstætt »lagafrumvarpi« eptir réttum hugsunarreglum. Auk þess að enn fremur hefir í mörgum af greinum þessum, þar sem alþingi hafði sézt yfir það, verið breytt »alþingi« í »hvor þingdeildin um sig«, hefir loks þótt best við eiga að taka inntakið úr 50. grein alþingis í 29. grein, einkum vegna þess, að þegar rannsókn kjörbréfanna og kosning hinna 6 þjóðkjörnu þingmanna í efri þingdeildina er undan tekin, getur að eins orðið umtalsmál um að alþingi gangi í eina málstofu í því tilfelli, sem 29. grein á við. Í hinn síðast nefndu greininni hefir þar að auki, gagnstætt alþingi, verið gjört ráð fyrir, að áður en umtalsmál geti orðið um að alþingi ræði lagafrumvarp í einni málstofu, þá hafi hvor þingdeildin um sig haft það *tvísvar* sinnum til umræðu, og virðist næg ástæða fyrir því vera það, að báðar þingdeildirnar verða að álítast tveir jafnbörnir þættir í framkvæmd löggjafarvaldsins. 51. grein alþingis hefir verið felld úr samkvæmt því, sem að framan er tekið fram um ábyrgðar-atrðið.

43.—47. grein

eru samhljóða 52.—56. grein í frumvarpi því, er alþingi samþykkti 1867

Um 48. grein.

Sökum þess, að 1.—7. grein í frumvarpinu, sem samþykkt

var 1867, eru felldar úr þessu frumvarpi, en hinar aðrar ákvarðanir, er að því lúta, eru teknar í frumvarpið til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, er í 48. grein tekin ákvörðun um, að hin evangelíska lúterska kirkja sé hin íslenszka þjóðkirkja. Þar sem að öðru leyti er svo fyrir mælt í þessari grein samkvæmt tillögum alþingis, að réttarástandi kirkjunnar verði skipað með lögum, þá hefir stjórnin ekki skilið þessa ákvörðun svo, sem hún boði lög um sérstaklegt skipulag á hinni íslenszku þjóðkirkju, heldur að eins að með henni sé eytt þeim misskilningi, er kynni að eiga sér stað, að konungur sem summus episcopus ætti hemild á að setja upp á sitt eindæmi tilskipanir um réttarástand þjóðkirkjunnar.

49.—65. grein

eru, að nokkrum orðabreytingum fráskildum, yfir höfnð að tala samkvæmar 58.—74. grein í frumvarpi því, er alþingi samþykkti 1867. Þess skal að eins getið, að réttara hefir þótt að breyta í 61. grein orðinu »fósturjörðin«, sem á miður vel við í þessu sambandi, í »ríkið«, sem skýrir betur það, sem hér er ætlazt til.

Ákvarðanir um stundarsakir.

1. grein.

Í þessa grein, sem að öðru leyti er samhljóða 1. grein í ákvörðununum um stundarsakir, sem samþykktar voru 1867, er tekin ákvörðun sú, sem þar vantaði, en þörf er á, um hvernig alþingismönnum skuli skipt niður á kosningarumdæmi landsins, og hefir verið svo álitíð, að í þessu efni, ætti að fara eptir fólksfjöldanum í hverri sýslu um sig.

2.—6. grein

eru samhljóða sömu greinum í frumvarpinu, sem samþykkt var 1867.

IV. Frumvarp

til tilskipunar,

er hefir inni að halda viðauka við tilskipun 5. janúarmán. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi.

1. grein.

Komi upp skæður næmur sjúkdómur í fènu á Íslandi, og svo sérstaklega stendur á, að aðskilnaði þeim á fènu og lækningum, sem skipað er fyrir um í tilskipun 5. janúarmán. 1866, verður ekki komið við að neinum notum, skal hlutaðeiganda amtmanni heimilt, til þess að sporna við frekari útbreiðslu sjúkdómsins, að láta skera niður fèð á því eða þeim heimilum, þar sem hans hefir fyrst vart orðið, þó skal amtmaður, þar sem prófaður dýralæknir er, hafa hann og annars hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann, og tvo bændur, er hreppsþúar kjósa, í ráðum með sèr, áður látið sè skera niður á þennan hátt.

2. grein.

Hafi sjúkdómurinn breiðzt út um stærra svið, sèr í lagi um meir en 5 bæi, sem liggja saman, þá fellur þessi heimild fyrir amtmanninn burtu.

3. grein.

Þegar niðurskurður á fram að fara samkvæmt því, sem nú var sagt, þá skal hreppstjóri og aðstoðarmenn þeir, sem nefndir eru í tilskipun 5. janúarmán. 1866 2. grein, með umsjón hlutaðeiganda sýslumanns virða kindurnar, áður þeim sè slátrað. Þegar kindurnar eru virtar, skal fyrst setja á þær hverja um sig það verð, sem þær eru í eptir ásigkomulagi þeirra, þegar þær eru skornar, og eptir almennu gangverði á þeim stað og á þeim tíma árs, þó svo að ekki sè haft tillit til sjúkdóms þess, sem er orsök í niðurskurðinum, og þar næst það verð, sem ætla má að kindurnar hafi,

þegar búið er að slátra þeim. Tvo þriðjunga af mismuninum af þessum tveim virðingarverðum skal bæta eigendunum.

4. grein.

Af endurgjaldi því, sem fundið er á þennan hátt, skulu allir fjáreigendur í þeim hrepp, þar sem látið hefir verið skera niður, greiða helminginn, og skal jafna honum niður og heimta hann saman samkvæmt reglum þeim, sem settar eru í 3. grein tilskipunar 5. janúarmán. 1866. Hinn helminginn skal greiða úr jafnaðarsjóði þess amts, sem í hlut á, og skal borga hlutaðeigendum hann undir eins og búið er að heimta gjaldið til jafnaðarsjóðsins saman. Þó getur amtmaður, ef því verður við komið eptir ástandi jafnaðarsjóðsins, borgað fyrir fram upp í þennan helming endurgjaldsins til þess að útvega nýjan fjárstofn, að svo miklu leyti sem það verður álitið tiltækilegt, að útvega hann í stað fjár þess, sem skorið hefir verið niður.

5. grein.

Fyrir virðingargjörð þá, sem um er rætt í 3. grein, skal veita hreppstjórunum og aðstoðarmönnum þeirra hæfilega borgun samkvæmt 3. grein tilskipunar 5. janúarmán. 1866, og skal þóknun sú goldin á sama hátt og sá hluti endurgjaldsins til fjáreigandanna, sem fyrsta málsgrein næstu greinar á undan ræðir um.

6. grein.

Virðist sérlega hætt við, að sjúkdómurinn dreifist út til annara héraða, skal amtmanni heimilt að samþykkja, að settir sæu verðir milli hinna heilbrigðu héraða og þeirra, þar sem sótnæmið er, og að greiða tillagið úr jafnaðarsjóði amtsins til varðanna, en ekki má tillagið samt fara fram yfir helminginn af kostnaðinum til varðanna. Komi til að setja slíkan vörð til tryggingar fenu í öðrum ömtum en því, þar sem veikinnar hefir orðið vart, skulu amtmenn þeir, sem í hlut eiga, koma sér saman um, hvað gjöra skuli í því efni. Þegar vörður er settur á kostnað fleiri amta, þá skulu gjöldin til hans greidd á þann hátt, að hlutaðeigandi jafnaðarsjóðir gjalda helminginn eptir tölu lausafjárhundraðanna í hverju amtí, en hinn helminginn greiða fjáreigendurnir í þeim hluta landsins, sem á að tryggja með verðinum, og skal þeim helmingnum jafnað niður á þá samkvæmt 3. grein í tilskipun 5. janúarmán. 1866.

7. grein.

Fyrir yfirsjónir gegn ráðstöfunum þeim, sem mælt er fyrir um í þessari tilskipun, skal refsað eptir 7. og 8. grein í tilskipun 5. janúarmán. 1866, og er hún að öðru leyti í fullu gildi eptir sem áður.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Frá alþingi 1867 kom til stjórnarinnar þegnleg bænarskrá, þar sem þingið fór þess á leit, að frumvarp, sem fylgdi bænarskránni, til viðaukatilskipunar við tilskipunina 5. janúarmán. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi yrði gjört að lögum. Frumvarp þetta fór sér í lagi fram á, sumpart að veita amtmönnunum heimild til í þeim tilfellum, þar sem ekki verður álitid tryggjandi og hagfelld að framkvæma aðskilnað þann og lækningar, sem mælt er fyrir um í tilskipuninni, þá að láta skera niður sjúkt og grunað fè, sumpart að setja verði milli amtanna til þess að stemma stigu við útbreiðslu sýkinnar. Alþingi hefir að vísu leitazt við í ástæðunum fyrir 1. grein frumvarpsins að halda því fram, að grundvallarreglunum í tilskipun 5. janúarmán. 1866 skuli haldið uppi eptir sem áður, og að það sè að eins í þeim fáu tilfellum, er tilskipuninni ekki verði komið við, að niðurskurður geti orðið leyfilegur samkvæmt frumvarpinu. Í 1. grein frumvarpsins sjálfs er samt ekki talað um einstök eða sérstök tilfelli, og því síður eru settar reglur um, hver þessi tilfelli skuli vera, heldur er það með öldungis almennum orðum látið á vald amtmannanna, að láta skera niður, þar sem lækningar eptir álitu þeirra og manna þeirra, sem þeir kveðja til samkvæmt 1. grein frumvarpsins, ekki virðast hagfelldar nè tryggjandi.

Það verður nú samt ekki álitid tiltækilegt — eins og alþingi ekki heldur, eins og áður er sagt, virðist í raun og veru að hafa til þess ætlazt — að veita amtmönnunum svo mikið sjálfræðisvald, því að með því gæfist þeim of mjög færi á að koma fram ólíkum skoðunum sínum, og stjórnin gat því ekki gengið að þessu frumvarpi alþingis eins og það var úr garði gjört. Hins vegar verður ekki á móti því borið, að þau tilfelli geta að höndum borið, þar sem ráðstöfunum þeim, sem fyrir skipaðar eru í tilskipun 5. janúarmán. 1866, ekki verður komið í kring, þar sem lands-

högum víða hvar á Íslandi er svo varið, að, ef næm fjársýki, er mikið kveður að, kæmi upp, þá yrði því ekki við komið að framkvæma aðskilnað þann og lækningar á hinu sjúka fè, sem 4. grein tilskipunarinnar skipar fyrir, af því að skilmálarnir fyrir því, næg fjárhús og fóður, eru ekki fyrir hendi. Og jafnvel í þeim hærudum, þar sem þetta ekki vantar, getur án efa orðið mjög torvelt fyrir yfirvöldin, ef mikil næm fjársýki gýs upp, að koma lækningum fram, sumpart vegna þess að mönnum almennt er lítið um þær, og sumpart sökum þess að dýralæknar ekki eru til og oft ekki heldur læknismeðul þau, sem með þarf. Það má því ganga að því vísu, að þegar svo stæði á, mundi mjög víða gripið til niðurskurðar; en af því að samt kynnu að vera stöku menn, sem væru honum mótfallnir, yrði honum ekki heldur komið fullkomlega í kring, með því að ekki er heimild til í 4. grein tilskipunar 5. janúarmán. 1866 að skipa niðurskurð móti vilja eigandans í þeim tilfellum, þar sem ekki er unnt að að greina sjúkt og heilbrigt fè.

Nú er allt þetta hefir verið vandlega íhugað, virðist stjórnarráðinu tilefni vera til samkvæmt hugsun þeirri, er uppástunga alþingis, eins og að framan er sýnt fram á, sýnist vera byggð á, að veita amtmönnunum vald til í sérstaklegum tilfellum að láta skera sjúkt fè niður, og stjórnarráðið hefir því látið semja þetta frumvarp til að leggja það fyrir alþingi. Um hverja einstaka grein frumvarpsins skal að öðru leyti getið þessa.

Um 1. og 2. grein.

Af því sem sagt er að framan sèst, að það er sèr í lagi þegar skæð næm fjársýki kemur upp, meðan hún er enn þá samandregin innan þröngra takmarka, og þar sem lækningum ekki verður komið við af sérstaklegum ástæðum, t. a. m. skorti á fjárhúsum og fóðri og læknaaðstoð, að það getur komið í mál að leyfa niðurskurð, en að honum hins vegar ekki verður beitt á seinna stigi, eða þegar sýkin er búin að dreifast út um stærri hærud. Til þess að taka berlega fram, að niðurskurður er þá að eins leyflegur, þegar mögulegt er með því móti að kæfa niður næma sýki, sem er að byrja í fènu, í upptökum hennar, hefir stjórnarráðið ekki einu sinni vogað, að einskorða heimildina til niðurskurðar við það tilfelli, að sýkin sè ekki komin út yfir takmörk eins einstaks hrepps, heldur álitid nauðsynlegt í því efni að setja enn þá þrengra yfirgrip, 5 bæi sem liggja saman.

Ákvörðunin um, að amtmaður skuli hafa annaðhvort prófaðan dýralækni eða hina aðra menn, sem nefndir eru í 1. grein, í ráð-um með sér, áður en hann ræður af að láta skera niður, er tekin sumpart eptir uppástungu konungsfulltrúa sumpart eptir frumvarpi alþingis.

Um 3. grein.

Í ákvörðuninni í þessari grein hefir á sama hátt og í 2. grein í frumvarpi alþingis verið gjört ráð fyrir, að í virðingunni skuli ekki hafa tillit til sjúkdóms þess, sem er orsök í niðurskurðinum, en hins vegar hefir þótt réttara að ákveða, að virðingin skuli fara eptir verði kindanna sjálfra án tillits til sjúkdómsins, en ekki eptir því verði, sem heilbrigt fè um það leyti almennt er í í því héraði, þar sem vitaskuld er að verðið á fènnu getur verið mjög ýmislegt. Þar að auki hefir ekki þótt vera næg ástæða til, að láta yfirskoða virðing-argjörðina á þann hátt, sem alþingi hefir stungið upp á. Reikningur endurgjalds þess, sem stungið er upp á að veita fjáreigandanum, er samkvæmur niðurlagi 2. greinar í frumvarpi alþingis að öðru leyti en því, að það hefir þótt samkvæmast eðli málsins, að eigandi nið- skorna fjárins beri sinn hluta af tjóni því, sem orsakast af niður- skurðinum, því að annars gæti hugsast, að niðurskurðurinn væri honum í hag, og er því stungið upp á að endurgjalda honum að eins $\frac{2}{3}$ af muninum á báðum virðingarverðunum.

Um 4. grein.

Í 3. grein í frumvarpi alþingis var stungið upp á, að allir fjár- eigendur í landinu skyldu greiða endurgjald. En stjórnarráðið hlýt- ur að álíta réttast, að það hérað, sem niðurskurðurinn fyrst og fremst er í hag, beri meiri hluta kostnaðarins að tiltölu, — á að jafna því tillagi niður og heimta það saman á þann hátt, sem al- þingi hefir stungið upp á — en að hinn hlutinn skuli goldinn úr jafnaðarsjóði þess amts, sem í hlut á. Þar að auki er bætt við ákvörðun um borgun hins síðar nefnda hluta endurgjaldsins.

Um 5. grein.

Það hefir þótt réttast að láta ákvörðunina í þessari grein vera grein út af fyrir sig. Þess má þar að auki geta, að í niðurlagi 3. greinar í frumvarpi alþingis er stungið upp á, að allir fjáreig- endur í landinu skuli greiða þann kostnað, sem hér er nefndur,

en hær er aptur stungið upp á, að hann skuli goldinn á þann hátt, sem fyrir skipað er í fyrsta kafla 4. greinar.

Um 6. grein.

Þó að stjórnarráðið hafi ekki getað sannfærzt um, að það sé þörf á að setja með lögum ákvarðanir um verði til að stemma stigu við útbreiðslu sýkinnar, þar sem stjórnarráðið yfir höfuð að tala hefir álitid ráðstöfun þessa miður hagfellda, og þar á ofan ætlað, að ef hún samt í einhverju sérstöku tilfelli kynni að verða leyfð, þá gæti það orðið umboðsstjórnar-vegin, hefir stjórnarráðið samt ekki viljað setja sig á móti ósk alþingis um, að ákvarðanir þessa efnis séu teknar í lagaboðið. Í 4. grein í frumvarpi alþingis er að eins talað um verði milli amtanna, en í þessa grein er til fyllingar einnig tekin ákvörðun um verði milli minni héraða, og hefir um það efni verið álitid, að amtmanninum yrði veitt heimild til, þegar honum virðist sérlega hætt við, að sýkin dreifist út til annara héraða, þá að láta greiða allt að helmingnum af kostnaðinum úr jafnaðarsjóði amtsins, en aptur er það vitaskuld, að hinn helminginn verða þeir að útvega, sem vörðurinn er í hag. Í frumvarpi alþingis var stungið upp á, að helminginn af kostnaðinum til varða milli amtanna skyldi gjalda úr jafnaðarsjóðunum eptir tölu lausafjórðundaðanna í hverju amti, og hinn helminginn skyldu allir fjáreigendur greiða samkvæmt 3. grein í frumvarpi alþingis. Stjórnarráðinu hefir samt þótt réttara, að hinn síðar nefnda helminginn skyldu fjáreigendurnir í þeim hluta landsins greiða, sem vörðurinn á að vera til tryggingar, og að honum sé jafnað niður samkvæmt tilskipun 5. janúarmán. 1866 3. grein.

Um 7. grein.

Þessi grein er að mestu samkvæm 5. grein í frumvarpi alþingis; að því leyti sem alþingi hafði sérstaklega tekið fram hegningu við yfirsjónum gegn ráðstöfunum um »hreinsun fjárhúsa», skal þess samt getið, að það hefir þótt réttast að sleppa þessu, þar sem að öðru leyti alls ekkert er um það í tilskipuninni. Að endingu skal þess getið, að það hefir þótt henta, að bæta við með þessum orðum, að tilskipun 5. janúarmán. 1866 sé að öðru leyti í fullu gildi eptir sem áður.

V. Frumvarp

til tilskipunar

um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi m. fl.

1. grein.

Í kaupstaðnum Reykjavík skal byggja hegningarhús; í því skulu út teknar vinnu-hegningar þær, er menn eru dæmdir í fyrir afbrot, sem mál er höfðað út af á Íslandi.

2. grein.

Í hverri sýslu í landinu skal byggja fangelsi; skal það vera varðhalds-fangelsi fyrir þinghá sýslunnar og kaupstaðarins í henni, og þar skulu þar að auki út teknar fangelsishegningar þær, sem menn eru dæmdir í fyrir afbrot, sem mál er höfðað út af í þeim þinghám.

3. grein.

Fangelsi það, sem ætlað er handa Reykjavíkurkaupstað og Gullbringu- og Kjósar-sýslu, skal byggt í sameiningu við hegningarhúsið í Reykjavík. Í hinum öðrum þinghám landsins skulu sýslufangelsin byggð á heimili sýslumannsins. Sé það ekki bundið við tiltekinn stað innan sýslu, þá verður það eptirleidis gjört að skilyrði fyrir því, að sýslumanni verði leyft að taka sér bólfestu annarsstaðar í sýslunni en þar sem sýslufangelsið verður byggt, að hann greiði allt að helmingi af kostnaðinum, er gengur til að flytja fangelsið.

4. grein.

Kostnaðurinn til að byggja hegningarhúsið í Reykjavík og halda því við, skal goldinn úr dómsmálasjóðnum íslenska; má til þessa á kostnað hans taka til láns fæ það, sem með þarf, og ákveður dómsmálastjórnin, hvernig lánin skuli borguð. Reykjavík-

urkaupstaður og jafnaðarsjóður suðuramtsins fyrir Gullbringu- og Kjósar-sýslu greiða tillag til byggingar og viðhalds á húsi því, sem, eins og áður er sagt, á að vera bæði hegningarhús og fangelsi handa tæðum þinghám. Þegar fengnar eru skýrslur þær, sem með þarf, frá yfirvöldunum þar á staðnum, ákveður dómsmálastjórnin upphæð tillags þessa að tiltölu við stærð þeirra húsrúma, sem þinghám Reykjavíkur og Gullbringu- og Kjósar-sýslu eru ætluð í húsinu.

5. grein.

Kostnaðurinn til byggingar og viðhalds á húsum þeim, sem einasta eiga að vera sýslufangelsi, skal goldinn úr jafnaðarsjóði þess amts, sem í hlut á; til þessa skal á kostnað hans taka fê að láni, og ákveður dómsmálastjórnin nákvæmar, hvernig þau lán skuli borguð.

6. grein.

Kostnaðurinn til notkunar hegningarhússins sem hegningarhúss skal goldinn úr sjóði þeim, sem tekjur Íslands renna í, en kostnaðurinn til notkunar fangelsanna skal greiddur úr jafnaðarsjóði þess amts, sem í hlut á, og að því er Reykjavík snertir af kaupstaðnum.

7. grein.

Við hegningarhúsið í Reykjavík og fangelsið, sem er í sambandi við það, skal setja fangavörð, er fái laun úr dómsmálasjóðnum. Hlutaðeigandi sýslumaður sêr um og hefir ábyrgð á gæzlu og viðurværi fanganna í hinum fangelsunum án annarar þóknunar en gæzlu- og viðurværis-eyris þess, sem fyrir er skipaður.

8. grein.

Konungur setur reglugjörðir þær, sem með þarf bæði handa hegningarhúsinu og fangelsunum.

ÁSTÆÐUR fyrir þessu frumvarpi.

Eins og vikið er á í ástæðunum fyrir frumvarpinu til almennra hegningarlaga handa Íslandi, sem lagt var fyrir alþingi 1867, höfðu

stiptamtmaður og dómendurnir í hinum konunglega íslenzka landsyfirrétti, sem samkvæmt bréfi dómsmálastjórnarinnar 19. maímán. 1866 höfðu gengið í nefnd til þess að íhuga lögleiðslu almennra borgaralegra hegningarlaga handa Danmörku á Íslandi, eptir áskorun stjórnarráðsins sagt álit sitt um undirstöðuatriðin undir skipulaginu á fangelsunum í Íslandi, og hafði stiptamtmaður þar að auki eptir tilmælum nefndarinnar samið ítarlegri uppástungu um það; en sökum nauminda tímans varð ekki samin uppástunga um byggingu fangelsanna, sem með þurfti, um leið og frumvarpið til hegningarlöganna. Samkvæmt inntaki 307. greinar í almennum hegningarlögum handa Íslandi, staðfestum af konungi 25. júnímán. 1869, verður samt sem áður að álíta alveg óumflýjanlegt, að fangelsunum, sem með þarf, verði komið upp innan skamms, til þess að hegningarreglunum í hegningarlögunum verði fyllilega fram fylgt.

Samkvæmt ósk þeirri, er alþingi hefir borið upp í þegnlegu álitsskjali 9. septembermán. 1867 um frumvarp til almennra hegningarlaga handa Íslandi um, að lagt verði fyrir næsta alþingi frumvarp um byggingu fangelsa á Íslandi, hefir stjórnin þess vegna látið semja frumvarp það, sem hér er að framan, til að leggja það fyrir þingið.

Eins og ofan nefnd ákvörðun í hegningar-lögunum setur það sem skilyrði fyrir fullkomnu afnámi hýðingar-hegningarinnar á fullorðnum mönnum, að íslenzkir afbrotsmenn geti út tekið á Íslandi bæði frelsis- og vinnu-hegningar í húsum, sem eru sérstaklega til þess ætluð, eins gjörði nefndin, sem áður er á minnzt, einnig ráð fyrir, að á Íslandi sjálfu væri komið upp bæði fangelsum og hegningarhúsi. Að því er snertir nauðsynina á hegningarhúsinu, hvort sem hýðingin er numin af eður ekki, hefir nefndin bent á hinn ekki alllitla kostnað, sem flutningur fanganna í hegningarhús í Danmörk hefir í för með sér, og þar að auki látið í ljósi þá skoðun, að þegar maður, sem dæmdur er í hegningarvinnu, tekur hana út í einhverju hegningarhúsi í konungsríkinu, þar sem allt í kringum sakamanninn er frábreytt átthögum hans og lifnaðarhátturinn annar, og hann kemur þaðan aptur eptir að vera búinn að sjá og læra margt, sem hann getur sagt frá heima, en þá vill á stundum verða, að menn gleymi, hvers vegna hann hefir verið erlendis — þá geti hegningin ekki haft þau áhrif hvorki á sakamanninn sjálfan né í annara augum, sem hún ætti að hafa. Enn fremur má í þessu efni taka fram, að hegningin getur opt komið harðar að

títtölu niður á íslenskka sakamanninum, þegar hann á að út taka hana í ókunnu landi, þar sem hann opt og tíðum sökum ókunnugleika á málinu ekki getur látið þá skilja sig, sem í kringum hann eru í hegningarhúsinu.

Þó að hegningarlögin gjöri mun á typtunarhús- og betrunarhúsvinnu, þá hefir virzt óþarft og óhagfelld sökum mannfæðarinnar á Íslandi, og þess, hvernig á fjárhag þess stendur, að byggja sérstakt typtunarhús og sérstakt betrunarhús eða að koma fyrir tveim deildum hvorri út af fyrir sig í hegningarhúsinu, er önnur ætti að vera betrunarhús og hin typtunarhús. Eptir hegningarlögunum ber einnig — eins og nefndin hefir vikið á — að álíta báðar þessar hegningarvinnu-tegundir samsvarandi hvora annari, að því leyti sem hegningartíminn er jafn, og munurinn kemur að eins fram í afplánuninni, að því leyti sem betrunarhúsvinnan er út tekin í kompuþangelsi með algjörðum aðskilnaði frá öðrum föngum dag og nótt, en aptur á móti eru báðar hegningarvinnu-tegundirnar út teknar að mestu leyti á sama hátt, þegar hegningu í kompuþangelsi sérstakra orsaka vegna ekki verður við komið.

Þó að það að öðru leyti sé þessu frumvarpi óviðkomandi að ákveða neitt ítarlegar um fyrirkomulagið á húsum þessum, mun vart óþarft að geta þess, sem hér fer á eptir, um hegningarhúsið, til leiðbeiningar þegar á að dæma um bráðabirgða-áætlunina um upphæð kostnaðarins, sem seinna verður á vikið. Nefndin stakk upp á, að í hegningarhúsinu, sem eins og sagt var, á að vera bæði typtunar- og betrunar-hús, skyldi ekki komið fyrir samvinnustofum, af því að samvinnan bæði vegna fæðar fanganna, sem við verður búizt að meðaltali, og vegna kunnáttuleysis á annari vinnu en venjulegri innivinnu, sem gjöra má ráð fyrir að íslenskum föngum sé tömust, varla getur orðið hegningarhúsinu að neinum ábata, en vinnan, sem helst mun verða í því fölgín að kemba, spinna og þrjóna, hins vegar verður öldungis eins vel unnin í kompunum, og samt sem áður gjörður munur eins og vera ber á hegningu í kompu sér með algjörðum fráskilnaði frá öðrum föngum, og hinni annari betrunar- og typtunarhúsvinnu án slíks algjörðs fráskilnað-ur og án þess, að hegningartíminn sé stytur, því að það má hæglega leyfa föngum þeim, sem eiga að út taka hinar síðar nefndu vinnutegundir, að umgangast hverjir aðra, meðan þeir eru í garði þangelsisins eða á öðrum tímum, er stjórn hegningarhússins til tekur nákvæmar. Þar að auki áleit nefndin, að eins og það yrði

til of mikils kostnaðarauka að byggja tvö hegningarhús hvort fyrir sig eða að hafa tvær deildir hvora fyrir sig í sama hegningarhúsinu, til þess að láta vera fullkominn aðskilnað milli karlmanna og kvennanna, eins gæti það ekki heldur verið ókljúfandi fyrir stjórn hegningarhússins að láta vera þann aðskilnað, sem vera ber, á karlmönnum og kvenmönnum, og sér í lagi að af stýra öllum saurlífnaði þeirra á milli, þó þau út taki hegningu sína í sama hegningarhúsinu.

Stjórnarráðið hefir veitt forstöðumanninum fyrir skrifstofu fangelsanna færi á að segja álit sitt um þessi aðalatriði sér í lagi í fyrirkomulagi hegningarhússins á Íslandi, en hann hefir ekki þótt geta mælt fram með þeim í öllum greinum. Þannig álitur hann, að eptir reynslunni bæði í Danmörk og annarstaðar megi með engu móti láta fanga vera eina sér allan þann tíma, sem typtunarhús-hegning verður dæmd á þá, jafnvel þó þeir sé saman eina stund á dag í garði fangelsisins. Þegar hér við bætist, að vafalaust mun ávallt einhver þeirra, sem dæmdir eru í betrunarhúsvinnu, ekki þola að út taka hegningu sér í kompu, þá álitur tæður embættismaður óumflýjanlegt, að hafa samvinnustofur í hegningarhúsinu á Íslandi. Enn fremur álitur hann, af ástæðum sem liggja í augum uppi, að ekki eigi að fallast á uppástunguna um, að láta karlmenn og kvenmenn út taka hegninguna í sömu deildinni, heldur sé réttast að að skilja þau í tvær deildir í hegningarhúsinu.

Stjórnarráðið hlýtur að aðhyllast þessar breytingar á undirstöðu-atriðum nefndarinnar, og eins hefir stiptamtmaðurinn, er hann var búinn að kynna sér þær, tekið þær til greina í tveim uppástungum, sem hann hefir samið seinna. Önnur þeirra fer því fram, að hegningarhúsið og fangelsið, sem er áfast við það, skuli byggt sem einloftað hús, er einasta sé ætlað til þessa; skuli þar komið fyrir 10 kompum handa karlmönnum og 2 handa kvenmönnum og tveim samvinnustofum og tveim sjúkrastofum, annari, hvorri um sig, handa karlmönnum og hinn handa kvenmönnum, auk húsrúms fyrir búsyслу hegningarhússins og húbýla fyrir fangavörðinn. Eptir hinn uppástungunni ætti húsið að vera tvíloftað, þannig að niðri væri sama fyrirkomulag og vikið er á í fyrstu uppástungunni, en uppi væri ráðhús handa kaupstaðnum og húsrúm handa yfirdóminum, og er þess þar að auki getið, að í ráðhúsherbergjunum mætti hafa hátíðahöld. Þó að stjórnarráðinu virðist ekki að öðru leyti ástæða til nú þegar að kveða upp álit sitt um

þessar uppástungur, má þó geta þess, að hin fyrri uppástungan virðist ákjósanlegri, bæði vegna þess, að ef húsið væri einloftað, yrði ekki mjög kostnaðarsamt að stækka það seinna, svo að nokkrar kompur bættust við, og eins vegna þess, að það mundi trufla alvöru þá og rósemi, sem á að eiga sér stað í hegningarhúsi, ef það væri haft til hátíðahalda.

Kostnaðurinn til að byggja hús þetta og koma því fyrir verður á að gizka 8000 rd., ef hinni fyrri uppástungu stiptamtmannsins er fylgt, en 12,000 rd. eptir hinni síðari.

Til hegningarhússins sjálfs mundu samt eptir báðum uppástungunum að eins ganga 7,000 rd., því að eptir fyrri uppástungunni eiga Reykjavíkur-kaupstaður og jafnaðarsjóður suðuramtsins fyrir Gullbringu- og Kjósar-sýslu að leggja fram, annar 600 rd. og hinn 400 rd. til fangelsisins handa þessum lögsagnarumdæmum, og eptir síðari uppástungunni ætti Reykjavíkur-kaupstaður enn fremur að leggja til 2000 rd. fyrir herbergi handa ráðhúsi fyrir bæinn, en 2000 rd. ættu að fást með því, að selja yfirrættarhúsið, er svo er kallað, þar sem nú eru herbergi handa yfirdóminum og bæjarþinginu, og tvö varðhaldsherbergi handa kaupstaðnum, en það yrði þá óþarft. En með því að ekki hefir orðið út gjört um, hversu mikill hluti alls hússins ætti, að notast til fangelsisins, er dómsmálastjórninni falið á hendur í 4. grein frumvarpsins, að ráða því til lykta, er fengnar væru skýrslur þær, er á þyrfti að halda.

Samkvæmt uppástungu alþingis í ofan nefndu álitsskjali þess er svo fyrir mælt í 2. grein frumvarpsins, að vera skuli fangelsi í hverri sýslu í landinu. En aptur á móti hafði nefndin stungið upp á, að ekki skyldi byggt nema eitt fangelsi í hverju amti í landinu, eitt í Reykjavík, eitt í Stykkishólmi og eitt á Akureyri, og einkum tekið fram um það efni, að það yrði landinu of vaxið, að standast kostnaðinn af að byggja mörg fangelsi, og að sömuleiðis yrði of kostnaðarsamt, að útvega áreiðanlega fangaverði í mörg fangelsi, og erfitt að hafa tilsjón með þeim, eins og vera ber. Ef að nú sýslufangelsunum samt sem áður er komið svo fyrir, að í hverju fangelsi eru 2 til 4 varðhalds-herbergi eptir stærð sýslunnar, og það má víst álíta nægilegt, verður kostnaðurinn eptir fljótlegri ágizkun varla meiri, en 4 til 600 rd. fyrir hvert fangelsi eða 3 til 4000 rd. fyrir hvert amt. Að vísu verður þessi upphæð hærri en gjört var ráð fyrir handa hverju amtsfangelsi, er stiptamtmaðurinn hafði ætlað á að kosta mundi hér um bil 2000 rd. að byggja, en hins vegar

verður kostnaðurinn til að flytja fanga til sýslufangelsanna miklu minni en til amtsfangelsanna, og hær við bætist það, sem mikið er í varið, að sýslufangelsin bæta yfir höfuð að tala úr skortinum á varðhalds-fangelsum, sem eru svo nauðsynleg til þess að rannsókn í sakamálum fái góð endalok, þar sem amtsfangelsin að eins gætu orðið notuð til varðhalds handa næstu þinghám.

Að því er snertir erfiðleikana, er nefndin hefir vikið á, í tilliti til gæzlunnar, þá heldur stjórnarráðið, að sigrast megi á þeim á þann hátt, sem stungið er upp á í 7. grein frumvarpsins, það er að segja með því að láta sýslumennina takast gæzluna á hendur, og fyrir því er svo fyrir mælt í 3. grein frumvarpsins, að fangelsin skuli byggð á heimili hlutaðeigandi sýslumanns, nema fangelsið, sem ætlað er handa Reykjavíkur-kaupstað og Gullbringu- og Kjósar-sýslu, er verður byggt áfast við hegningarhúsið, eins og áður er sagt. Að vísu er það ekki fyrir utan embættisskyldu sýslumannsins að taka að sér gæzluna á fangelsunum, en hins vegar eru þau tormeðki á þessari ákvörðun, að bústaður sýslumannanna er ekki á tilteknum stað í sýslunni. Það getur því farið svo, að nýjum sýslumanni geti orðið erfitt að fá sér bústað nálægt fangelsinu, en þegar svo ber undir, er í 3. grein gjört ráð fyrir að flytja megi fangelsið, ef sýslumaður vill leggja til allt að helmingi af kostnaðinum, sem rís af flutningnum.

Um það, hvaðan eigi að taka féð, sem þarf til að byggja hús þessi, skal þess getið, sem hær fer á eftir. Í 4. grein frumvarpsins er stungið upp á, að hegningarhúsið skuli byggt á kostnað hins íslenska dómsmálasjóðs, sem stofnaður er með tilsk. 16. nóvembermán. 1764. Því að eins og ekki verður við því búizt, að féð, sem til þessa þarf, verði veitt úr ríkissjóðnum, meðan Ísland á slíkan sjóð, sem sérstaklega er ætlaður til að gjalda kostnað, er rís af sakamönnum, eins virðist það vera eðlilegast, einkum þegar Ísland kann að fá meira sjálfræði í fjárhagsmálum, að landið gjaldi sjálft, eftir sem verða má, kostnaðinn til slíkrar sérstaklegrar íslenskrar stofnunar. Dómsmálasjóðurinn íslenski á nú sem stendur hær um bil 15,000 rd. innstæðu, og er leigan þar af hær um bil 600 rd. á ári. Hinar aðrar árlegu tekjur sjóðsins eru einkanlega sektirnar, sem í hann renna (hær um bil 3—400 rd. á ári), og lög-réttumannaalaunin (hær um bil 130 rd. á ári), en hins vegar hvíla á honum árleg útgjöld 800 rd. að upphæð (laun handa málaflutningsmönnum, sem settir eru við yfirdóminn, 250 rd. handa hvor-

um, laun handa lögregluþjóni í Reykjavík 50 rd., og þóknun til fyrsta meðdómara í yfirdóminum fyrir að sjá um útleggingu á dönsku á yfirdómsgjörðum í opinberum málum 250 rd.). Þess ber samt að gæta, að samkvæmt 31. grein hegningarlaganna rennur mikill hluti sekta þeirra, sem dómsmálasjóðurinn nú fær, eptirleiðis í ríkissjóðinn, eða þá hinn særstaklega landssjóð Íslands, ef til þess kemur. Með því að dómsmálasjóðnum þannig nú sem stendur er um megn að gjalda kostnaðinn til þessarar fyrirætlunar, er samkvæmt uppástungu stiptamtmannsins í 4. grein frumvarpsins veitt heimild til að taka fê það, sem með þarf að láni á kostnað sjóðsins, og virðist eiga að borga í leigu og upp í höfuðstólinn 6 af hundraði á ári í 28 ár samfleytt. Eins og áður er sagt, er ágizkað, að kostnaðurinn til þessa verði hér um bil 7,000 rd. Sè goldnir 6 af hundraði í leigu og upp í höfuðstólinn á ári, fellur 420 rd. gjald á ári á dómsmálasjóðinn þessi 28 ár, en aptur má gjöra ráð fyrir, að kostnaðurinn til að við halda húsinu, er einnig á að hvíla á sjóðnum samkvæmt greininni, verði ekki að neinu marki lengi framan af. Þess hefir verið gætt, að dómsmálasjóðnum mundi verða um megn, auk áðurnefndra gjalda, 800 rd. á ári, og þar á ofan launa til fangavárðar samkvæmt 7. grein frumvarpsins, að gjalda leigur af 7,000 rd. láni og upp í höfuðstólinn, eins og vikið var á. En eins og tilefni kynni að vera til að reyna að takmarka útgjöld dómsmálasjóðsins, þau sem nú eru, eins má gjöra ráð fyrir, að sjóðurinn geti, ef að ekki verður álitid bezt henta seinna meir að láta eigur hans renna í landssjóðinn, búizt við að fá tillag úr ríkissjóðnum, eða íslenzka landssjóðnum, ef til þess kemur, þar sem tekjur hans aukast samkvæmt hegningarlögunum fyrir fêsektir þær, sem í hann renna. Þess má enn geta, að það er því síður ástæða til að halda, að ríkissjóðurinn verði því mótfallinn að leggja fram fê til þessa fyrst um sinn, þ. e. þangað til fjárhagur Íslands og konungsríkisins er aðskilinn, sem honum sparast, ef byggt er hegningarhús í Reykjavík, sumpart það, sem hann hingað til hefir orðið að leggja til, til þess að borga flutning íslenzkra sakamanna til hegningarhúsanna í konungsríkinu, sumpart kostnaðurinn til viðurværis þessara sakamanna þar.

Eins og það að öðru leyti hvílir á jafnaðarsjóðum amtanna að gjalda kostnaðinn, er ris af sakamönnum, eins er þessum sjóðum lagt á herðar í frumvarpinu að gjalda kostnaðinn til að koma upp sýslufangelsum. Eins og á er vikið, er gizkað á, að kostnaðurinn

verði fyrir hvert amt 3 til 4,000 rd., og má því gjöra ráð fyrir, að sjóðirnir geti borgað fê það, er þeir kynnu að taka að láni til þessa, á næstu 5 til 10 árum eptir atvikum.

Þar sem svo er fyrir mælt í 6. grein frumvarpsins, að sjóður sá, er tekjur Íslands renna í, skuli borga kostnaðinn til að halda hegningarhúsinu í horfinu, þá má meðal annars færa þá ástæðu því til stuðnings, að þær fêsektir, sem menn eru dæmdir í eptir hegningarlögunum, renna í þennan sjóð.

VI. Frumvarp

til

opins bréfs handa Íslandi, er nákvæmar ákveður um innheimtu á kröfum með forgangsrétti hjá þeim mönnum, sem hafa látið aðra fá sjálfsvörzluveð í lausafé sínu.

Forrættindi þau, sem opið bréf 23. júlímán. 1819 veitir forgangs-kröfum þeim, sem þar er umrætt, fyrir sjálfsvörzluveði því í lausafé, sem fengið er eftir auglýsingu tæðs opins bréfs, skulu einnig koma til greina, þegar gjörð er aðför eða fjárnám til lúkningar slíkrar forgangs-kröfu, án þess nauðsynlegt sé til framkvæmdar greindra forrættinda að heimta, að öllu búi skuldanautsins sé skipt sem gjaldþrota. Þó leiðir það af n. l. 1.—22.—28. (d. l. 1.—24.—26.), að ekki má með slíkri gjörð taka til veðsetts lausafjár, ef að og að svo miklu leyti sem til eru óveðsettir fjármunir, er taka má lögtaki til lúkningar forgangs-kröfunni. Eigi skal heldur, þá er heimt eru inn opinber gjöld, sem hvíla á fasteignum, byrja lögtakið á lausum aukum, ef engir eru til óveðsettir, en þegar svo er ástatt, skal þegar taka fasteignina lögtaki; en aptur skulu hin önnur gjöld til ríkis og sveitar, sem ekki hvíla á fasteignum, heldur að eins á gjaldendum sjálfum, talin með þeim kröfum, sem, eins og að ofan er sagt, má leita lúkningar á með lögtaki í lausafé, þó veðsett sé. Annars er það vitaskuld, að hvorki framangreind ákvörðun, né heldur opið bréf 23. júlímán. 1819, gjörir neina breytingu á hlutfalli því, sem ákveðið er í lögunum eða seinni tilskipunum meðal ýmsra flokka af forgangs-kröfum, hvers til annars, og skal þess sèr í lagi gætt, að gjöld til ríkissjóðsins ganga fyrir sveitargjöldum.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Með opnu brèfi 23. júlímán. 1819, sem lögleitt er á Íslandi,

var ákveðið að kröfur þær, sem samkvæmt lögnum og seinni tilskipunum hafa forgangsrétt í gjaldþrots-búum fyrir einföldum skulda-bréfskröfum, skuli eptirleiðis einnig ganga fyrir þeim kröfum, sem sjálfsvörzluveð er fyrir, þegar það ekki er í fasteign. En nú þótti vafasamt, hvort þessar forgangs-kröfur gætu líka orðið þeirra forrættinda aðnjótandi, sem hið nefnda opna bréf veitti þeim, þegar þú skuldunautsins ekki er tekið til skiptameðferðar, á þann hátt að þær yrði heimtar með fógetagjörð, með því að selja lausafé það, sem sett var að sjálfsvörzluveði; en þar eð ekki varð móti þvíborið, að sömu ástæðurnar, sem höfðu gefið tilefni til forrættinda þeirra, sem opt nefnt opið bréf veitir tæðum kröfum í gjaldþrots-skiptum, mælti einnig fram með að veita þeim sömu forrættindi, þegar beiðzt er fjárnáms til lúkningar þeim, og engir fjármunir eru til, sem leitað verður borgunar í, nema veðsett lausafé, og að eina afleiðingin af því, að neita eiganda forgangs-kröfunnar um rétt á að taka veðsett lausafé lögtaki, yrði sú, að hann neyddist til að taka til þess úrræðis, að láta skipta þú skuldunauts síns sem gjaldþrota, en bæði væri það erfitt fyrir sjálfan hann, þar sem krafa hans sjaldan nemur miklu, og ekki heldur ákjósanlegt fyrir skuldunautinn, né að öllum jafnaði fyrir þann, sem veðið er sett — þá var svo fyrir mælt í opnu bréfi, er birtist 14. maímán. 1834, að hin umgetnu forrættindi mættu einnig koma til greina, þó að þú skuldunautsins væri ekki tekið til skiptameðferðar. Þetta opna bréf er ekki lögleitt á Íslandi, heldur en neitt annað af lagaboðum þeim, sem birtust handa Danmörk árið 1834. En bæði liggur það í augum uppi, að sömu ástæðurnar, sem gáfu tilefni til opna bréfsins 14. maímán. 1834 handa Danmörk, ná einnig til Íslands, og eins hefir einkum á seinni árum orðið sú raunin á, að þörf væri á áþekkri ákvörðun. Sèr í lagi á þetta við um skuldakröfur ríkissjóðsins hjá leiguliðunum á jarðagóssi ríkisins á Vestmannaeyjum, því að nú ber ekki sjaldan við, að leiguliðar þessir hafa veðsett kaupmönnum allt lausafé sitt, og leiðir þá af því, að fé þeirra verður ekki upp tekið til lúkningar því, sem eptir stendur af jarðarafgjöldum.

Að öðru leyti skal nú þessa getið um efni opna bréfsins. Bæði eptir eðli málsins og samkvæmt n. l. 1.—22.—28. (d. l. 1.—24.—26.) má álíta ugglaust, að ekki má leita borgunar á forgangs-kröfum í veðsettu lausafé, þegar annað fé er til, sem taka má lögtaki. Samkvæmt sömu grundvallarreglu kynni svo að virðast,

sem að hlutaðeiganda væri líka skylt, áður en farið er að taka veðsett lausafé lögtaki, að reyna til, hvort hann geti ekki fengið fullnaðargjald fyrir skuldakröfu sinni með því, að selja fasteignir skuldunautsins, án þess að nokkur veðhafandi bíði tjón af því. Slík skylda verður samt varla lögð eiganda forgangs-kröfunnar á herðar, því bæði mundi tilraunin að selja fasteignina verða til ekki alllitillrar tafar, og hafa ofmikinn kostnað að tiltölu í för með sér, og þar á ofan mundu lausafjárveð-hafendurnir næstum aldrei hafa neinn hag á því, því að sá, sem hefir veðsett allt lausafé sitt, mun að öllum jafnaði hafa lagt svo miklar skuldir á fasteign sína, að þegar hún er seld mun ekkert verða afgangar fram yfir veðmáls-kröfurnar.

Þar sem n. l. 5.—13.—35. (d. l. 5.—14.—37.) telja skatta með forgangs-kröfum, mun það óbyggjandi, að gjöld til sveitar eiga einnig þar undir, því bæði nær orðið »skattar« einnig til þeirra, og líka er mjög áriðandi, að enginn geti fyrirmunað sveitarsjóðnum að heimta saman þau af gjöldum þessum, sem ekki hvíla á fasteign, með því að veðsetja allar eigur sínar. Þar eð vafi getur leikið á, hverjir skattar á Íslandi í eiginlegum skilningi verði álitnir að hvíla með veðmálsrétti á fasteignunum, hefir annars í byrjun þriðju málsgreinar í opna bréfinu: »Ekki skal heldur, þegar þeir skattar og önnur opinber gjöld, sem hvíla á fasteignum, eru heimtir saman, byrja á lögtaki í lausafé«, orðunum með sundurdregna letrinu verið breytt í hið almennara orðatiltæki »opinber gjöld«, og seinna í sömu málsgreininni »hin skattskylda fasteign, sem er í veði fyrir gjaldinu« í »fasteignina«, og loks er orðunum »konunglegir skattar« breytt í »gjöld til ríkissjóðsins«. Að endingu skal þess getið, að til tryggingar fyrir þá, sem lausafé er veðsett sjálfsvörzluveði, hefir virzt réttast, að taka fram með berum orðum, að ekki megi leita lúkn- ingar á opinberum gjöldum og gjöldum til sveitar, sem hvíla á fasteign með veðmálsrétti, í veðsettu lausafé, heldur eigi ríkissjóðurinn eða sveitin að leita sér borgunar í fasteigninni.

Því skal við bætt, að stjórnarráðið hefir leitað álits stiptamt- mannsins um málefni þetta, og að hann hefir lagt fram með, að opið bréf 14. maímán. 1834 verði leitt í lög á Íslandi.

VII. Frumvarp

til

opins bréfs handa Íslandi, um aðra skiptingu á lyfjavoginni en hingað til.

1. grein.

Í stað lyfjavogar þeirrar, sem höfð hefur verið hingað til á Íslandi, skal við hafa hið frakkneska gram-kerfi, þegar læknar eða dýralæknar segja fyrir um læknislyf, og þau eru af hendi látin frá lyfjabúðunum sem læknisdómar.

2. grein.

Konungur úrskurðar, hve nær þetta opna bréf skuli öðlast gildi, og skipar nákvæmar fyrir um það, sem með þarf út af því.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Með lögum 19. febrúarmán. 1861 um breytingu á skiptingu verzlunarvogarinnar í konungsríkinu Danmörku var inn leitt að skipta vogarlóðunum samkvæmt tugakerfinu og pundið sett sem frumeining; voru lög þessi gjörð gild á Íslandi með tilskipun 1. desembermán. 1865, er álits alþingis hafði verið leitað þar um. Hvorugt þessara lagaboða hefur beinlínis hreift við lyfjavoginni, og óbeinlínis einasta að því leyti, sem 7. grein laganna og 5. grein tilskipunarinnar veitti stjórninni heimild til að nema úr gildi aðrar vogir, sem nú eru við hafðar, og að láta *verzlunarvogina* koma í stað þeirra.

Nefnd sú, sem sett var til að semja nýja lyfjaskrá (Pharmacopoe), handa Danmörku fór þess samt á leit, að sèr yrði veitt heimild til að nota gram-vogina og meter-málið með undirskipt-

ingum þeirra í þeim tilfellum, þar sem þurfti að taka nákvæmlega fram í lyfjaskránni um vog og mál, og jafnframt fór hún fram á, að áður nefnd vog og mál yrði almennilega inn leidd, þegar lækniisdómar eru úti látnir, frá þeim tíma, er hin nýja lyfjaskrá öðlast gildi. Nefndin tók fram um það efni, að hagsmunir þeir, sem hið frakkneska meter-mál og vog hafa í för með sér, komi sér í lagi fram, þegar skipað er fyrir um læknislyf, og þegar þau eru til búin og rannsökuð, með því að engin önnur vog nè mál sé eins handhægt og um leið áreiðanlegt í útreikningnum, sem er svo áreiðandi í þeim tilfellum, er svo opt bera að höndum, að annaðhvort á með nákvæmni að láta úti smáa brotahluti úr grani af sterku læknislyfi, eða að ákveða smáar tugabrota-stærðir í þeim málum eða þeim eðlis-þungum, sem, eins og vísindin nú eru komin áleiðis, eru eitthvert bezta reynslumeðalið um það, hvort mörg áreiðandi læknislyf sé svo á sig komin sem vera ber. Í nokkrum ríkjum hefir því notkun þessarar vogar og máls í lyfjabúðunum jafnvel gengið á undan notkun þess í viðskiptum manna á meðal. Þannig er gram-vogin og meter-málið við haft í lyfjabúðunum í Portúgal, Spáníu, Frakklandi, Svissaralandi, Hollandi, Belgíu og Prússlandi, og á Englandi, í Baden og Austurríki er haft í hyggju að inn leiða það í lækningum, og sömuleiðis er það lögboðið í Noregi með lögum 12. maímán. 1866. Loks kom öllum saman um í lyfjaskrár-nefnd þeirri frá Norðurlöndum, sem átti fundi í Stokkhólmi haustið 1865, að menn yrðu að styðja að því, að hið frakkneska mál og vog yrði inn leitt í lyfjabúðunum sökum hagsmuna þeirra, sem því eru samfara, og fyrir þá sök að það er næstum öldungis nauðsynlegt, til þess að komið yrði á þeirri samkvæmni milli lyfjaskráanna í öllum þrem ríkjunum á Norðurlöndum, er mönnum er svo um hugað um.

Stjórninni þótti nú ekki vera nægt tilefni til að koma á ákvörðunum um notkun lengdarmáls í lyfjabúðunum, er væri frá hverft reglunum um hið almenna lengdarmál í landinu, þar sem að eins mjög sjaldan kemur til að brúka það í lyfjabúðunum, og voru athugasemdir hins konunglega heilbrigðisráðs um það efni þessari skoðun til styrkingar, en hins vegar virtust vera gildar ástæður til að inn leiða hina frakknesku vog í lækningum, því að með því áynnist samkvæmni sú við lyfjavogina í flestum ríkjum í Norðurálfunni, sem mjög er æskileg, án þess að lyfjavogin samt yrði á öðrum grundvelli byggð en hin almenna verzlunargog.

Samkvæmt þessu var lagt fyrir ríkisþingið frumvarp til laga um breytingu á skiptingunni á lyfjavoginni; var þar stungið upp á að láta grammið vera frum-einingu hennar, en samkvæmt 1. grein laganna 19. febrúarmán. 1861 um breytingu á skiptingu verzlunarvogarinnar, sbr. tilskipun fyrir Ísland 1. desembermán. 1865 1. gr., er grammið $\frac{1}{500}$ partur úr pundi, fimmtungur úr kvinti eða 2 ort. Með því að skiptingarnar á lyfjavoginni eins og á verzlunarvoginni áttu að fara fram eptir tugakerfinu, hlaut að vera mjög auðvelt að breyta hverjum þunga sem er, á hinna fyrri voginni í sama þunga á hinna síðari voginni og hins vegar. Þar að auki var stungið upp á, að þessi ákvörðun skyldi einnig ná til dýralæknanna, af því að ekki virtist vera tilefni til að láta þá vera undan skilda þeim reglum, er giltu um lækna og lyfsölumennina. Aftur á móti þótti ekki nauðsynlegt að taka í frumvarpið neina ákvörðun um, hver vogarlóð framvegis skyldu löggilt til notkunar við lækningar, þar eð bezt þótti við eiga að láta ákveða með konunglegri tilskipun um það, sem með þyrfti í því efni, og eins að til taka, hve nær lögin skyldu öðlast gildi, en það virtist, eins og að framan er á vikið, að eiga að verða samfara innleiðslu hinnar nýju lyfjaskrár.

Eptir að ríkisþingið hafði samþykkt frumvarp þetta, kom það út með staðfestingu konungs sem lög 14. febrúarmán. 1868. Með því nú ekki verður betur séð, en að sömu ástæðurnar, sem voru til að setja tæð lagaboð fyrir Danmörku, mæli eins mjög fram með að innleiða gram-kerfið sem lyfjavog á Íslandi, og þar eð stjórnsinni, eins og áður er á vikið, í tilskipun 1. desembermán. 1865 að eins er veitt heimild til að nema úr gildi þær vogir, sem tilskipunin ekki beinlínis snertir, að svo miklu leyti sem *verzlunarvogi*n verður inn leidd í stað þeirra, þá hefir þetta frumvarp verið samið til þess að leggja það fyrir alþingi. Að öðru leyti skal þess að eins getið, að það hefir þótt réttast að áskilja í frumvarpinu, að konungur skuli úrskurða, hve nær opna bræfið skuli öðlast gildi, vegna undirbúnings þess, sem kynni að þurfa að ganga á undan innleiðslu bæði hinnar nýju lyfjavogar og hinnar nýju lyfjaskrár, sem er orðin gild í Danmörku 1. júlímán. 1869.

VIII. Frumvarp

til tilskipunar handa Íslandi um eptirmyndan ljósmynda o. fl.

1. grein.

Hver sá, sem á sjálfs síns kostnað býr til frumlega ljósmynd eptir náttúrunni eða ljósmyndar eitthvert listaverk, sem enginn hefir einkarétt á að eptirmynda, getur um 5 ára tímabil fyrirmun- að öðrum að búa til til sölu ljósmynd eptir ljósmynd hans, með því að auglýsa á þeim stað og með þeim hætti, sem dómsmála- ráðherrann til tekur nákvæmar, að hann áskilji sér einkarétt, og með því þar á ofan að setja nafn sitt og orðin «með einkarétti» á sérhverja ljósmynd, er hann lætur frá sér fara.

Sè ljósmyndin gjörð eptir beiðni annars manns, þarf samþykkis hans ekki einasta til þess að fá áður nefndan einkarétt, heldur einn- ig til þess að mega selja eptirmynd af ljósmyndinni.

2. grein.

Hver sá, sem í nokkru skerðir réttindi þau, sem heimild er fyrir í 1. grein, skal sektaður um 5 til 200 rd., og þar að auki gjalda þeim, sem fyrir óréttinum hefir orðið, fullar skaðabætur. Plötur og annað, sem eingöngu verður haft til hinnar ólöglegu eptirmyndunar, og eins allar hinar eptirgjörðu ljósmyndir, sem finnast og ætlaðar eru til sölu, skal upptækt gjört og ónýtt, nema að sá, sem fyrir óréttinum hefir orðið, krefjist, að sér se fengið það í hendur, og skal þá andvirði þess koma upp í skaðabæturnar, sem honum bera. Sama hegning og skaðabætur liggja við, að hafa slíkar myndir til sölu, og eins við því að flytja til landsins eptir- myndaðar ljósmyndir, sem gjörðar eru annarstaðar, og óleyfilegar eru samkvæmt þessari tilskipun.

3. grein.

Mál, sem rísa út af afbrigðum gegn tilskipun þessari, getur sá einn höfðað, sem fyrir óréttinum hefir orðið, og verður þeim málum því að eins gegnt, að þau seu höfðuð innan árs og dags.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Eptir að alþingi 1867 hafði verið veitt færi á að íhuga, hvort nokkurt af hinum almennu lagaboðum o. fl., sem birzt höfðu handa konungsríkinu Danmörk á árunum 1865 og 1866, auk þeirra, sem stjórnin hafði lagt fyrir þingið sem frumvörp, væri þess efnis, að við ætti að lögleiða það á Íslandi, fellst alþingi á, að fara þess á leit, að frumvarp líks efnis og lög 24. marzmán. 1865 um eptirmyndun ljósmynda o. fl. yrði lagt fyrir næsta alþingi, og gat þingið þess, að með því að ljósmyndir væru farnar að tíðkast á Íslandi seinustu árin, virtist þörf á, að vernda réttindi hlutaðeiganda í því efni. Þar eð konungsfulltrúi hefir lagt fram með bænarskrá alþingis, og dómsmálastjórnin ekki fyrir sitt leyti, er því mótmælt, að lagaboð líks innihalds og áðurnefnd lög 24. marzmán. 1865 birtist handa Íslandi, þó að varla hafi enn orðið vart við neina þörf á því, hefir frumvarp það, sem hér er að framan, verið samið til þess að leggja það fyrir alþingi 1869, og skal þess að eins getið um efni frumvarpsins, að það er samkvæmt lagaboðinu handa Danmörku um sama efni, nema hvað dómsmálastjórinn, hvað Ísland snertir, verður að vera sá, sem ákveður, á hvaða stað og með hverjum hætti skuli skýrt frá um einkaréttinn, þar sem hann stendur fyrir hinum íslenzku málum, og að sektirnar fyrir ágang gegn einkaréttinum hafa verið færðar nokkuð niður.

IX. Frumvarp

til opins bréfs handa Íslandi um, að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl, geti fengið álitsskjölin um málið.

Sá, sem sent hefir bænarskrár til embættismanna eður sveitarstjóra eður kæruskjal um þá, og málefnið varðar sjálfan hann, skal, ef bæn hans eigi fær áheyrslu eða kæran eigi er til greina tekin, eiga heimting á, er hann fer þess á leit, að fá eptirrit einu sinni af álitsskjali því eða álitsskjölum þeim, sem rituð hafa verið um málefnið, eða færi á að eptirrita þau.

Þetta á samt ekki við um bænarskrár um embætti eða sýslanir eða um undanþágur undan ákæru, uppgjöf eða linun á refsingu eptir dómi, nè heldur um kæruskjöl embættismanna eða sýslunarmanna um yfirboðara sína.

ÁSTÆÐUR fyrir frumvarpi þessu.

Eptir að alþingi 1867 hafði verið veitt færi á að íhuga, hvort nokkurt af hinum almennu lagaboðum o. fl., sem birzt höfðu handa konungsríkinu Danmörk á árunum 1865 og 1866, auk þeirra, sem stjórnin hafði lagt fyrir þingið sem frumvörp, væri þess efnis, að við ætti að lögleiða það á Íslandi, fellst alþingi á, að fara þess á leit, að frumvarp líks efnis, og lög 2. febrúarmán. 1866 um, að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl, geti fengið álitsskjölin um málið, yrði lagt fyrir næsta alþingi, og gat þingið þess, að á Íslandi, sem er svo langt burtu frá aðalaðsetursstað stjórnarinnar, sè ekki minni nauðsyn en í Danmörk á ákvörðun, er heimili hlutaðeigendum kost á, að kynna sèr efnið í álitsskjölum embættismannanna um bænarskrár þeirra og kæruskjöl. Með því að konungsfulltrúi hefir lagt fram með bænarskrá alþingis, og dómsmálastjórnin að sínu leyti er því ekki mótfallin, að lagaboð þessa efnis birtist handa Íslandi, hefir frumvarp það, sem hér er að framan, verið samið til þess að leggja það fyrir alþingi sumarið 1869, og er frumvarpið samhljóða áður nefndum lögum 2. febrúarmán. 1866.

Skipunarbréf

konungsfulltrúa.

Kristján hinn Níundi með guðs miskun Danmerkur, Vinda og Gauta konungur, hertogi í Slèsvík, Holsten, Stórmæri, Þéttmerski, Láenborg og Oldenborg.

Vér boðum þér sérlega hylli vora! Þar eð ráðgefandi samkoma sú, sem stofnuð er fyrir land vort Ísland með tilskipun 8. marz 1843, undir nafninu alþingi, er kölluð saman með opnu bréfi voru af 26. febrúar þ. á., til að mæta í Reykjavík þann 27. júlí næstkomandi, viljum vér, samkvæmt ákvörðunum tæðrar tilskipunar í 41. grein um útnefningu fulltrúa við umgetið þing, hér með hafa þig, oss elskanlegi herra SÖREN HILMAR STEINDÓR FINSEN, stíptamtmaður vor yfir Íslandi og amtmaður yfir suðuramtinu samastaðar, riddari af dannebrog, útnefndan fyrir fulltrúa vorn við tæð alþingi. Og gefum vér þér enn fremur myndugleika til samkvæmt nýnefndri 41. grein, að kjósa þér aðstoðarmann annaðhvort meðal þingmanna eður utanþings, til þess að vera í þinn stað í forföllum þínum.

Því hjóðum vér þér hér með, að þú lagir hentugleika þína til að mæta á alþingi, þegar það kemur saman ofannefndan dag, og að vera þar við staddur, meðan þingsetan varir, og ber þér með tilliti til starfa þinna sem fulltrúi að hegða þér eptir tilskipun af 8. marz 1843, eins og líka þeim skipunum, er oss að öðru leyti kann að þóknast að gefa þér.

Þetta er vilji vor. Vér felum þig guði á vald!

Skrifað á Bernstorff, 28. maí 1869.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.).

Skipun
til stíptamtmanns yfir Íslandi og amtmanns í suðuramtinu samastaðar, H. FINSEN, riddara af dannebrog, til að vera fulltrúi konungs á alþingi.

ÚTSKRIFT

af kjörfundabók Ísafjarðarsýslu og kaupstaðar.

Ár 1869 þann 18. maí var á Ísafirði settur kjörfundur og haldinn af undirskrifaðri kjörnefnd samkvæmt allrahæstum opnum bræfum, dagsettum 26. febrúar 1869 um, að alþingi, sem nú er, sé upp hafið, og um að kosningar til alþingis skuli framfara nú í ár til alþingissetu, og samkvæmt alþingistilskipun 8. marz 1843, og 6. janúar 1857. Kjörstjórinn hafði kosið og skipað í nefnd með sér prófastana herra St. P. Stephensen í Holti, og herra Á. Böðvarsson á Eyri, og höfðu þeir áður unnið eið sem kjörstjórnar-meðlimir. Þess skal hér getið, að kjörskrár fyrir kjördæmin Ísafjarðarsýslu og kaupstað var samin 5. apríl þ. á., og ályktað, að þær skyldu liggja til sýnis á kirkjustöðunum til þessa dags, svo þær hafa legið 6 vikur. En þar kjörstjórnin var sannfærð um, að engar löglegar útásetningar mundu koma á móti þeim, út gaf kjörstjórnin kjörfundarauglýsingu 5. maí s. á. með 14 daga fresti.

Kjörskrárnar voru aptur komnar án þess nokkrar útásetningar væru gjörðar, eða hefði verið gjörðar við þær. Eptir að kjörstjóri hafði áminnt kjósendur um, að velja skynsamlega og eptir beztu sannfæringu samkvæmt tilskipun 8. marz 1843 § 25, var kjörskráin framlögð og upplestin, og framfóru kosningar sem fylgir:

Voru þá talin saman atkvæði, og hafði skjalavörður, Ridd. af Dbr. Jón Sigurðsson í Kaupmannahöfn fengið 30 atkvæði sem alþingismaður fyrir Ísafjarðarsýslu og kaupstað; kaupmaður Ásgeir Ásgeirsson á Ísafirði hafði fengið 17 atkvæði sem varalþingismaður; þess utan hafði héraðslæknir Þorvaldur Jónsson á Ísafirði fengið 5 atkvæði, Gísli Bjarnason á Ármúla bóndi 5 atkvæði, prófastur St. P. Stephensen í Holti 2 atkvæði, og Guðmundur Guðmundsson hreppstjóri á Eyri 1 atkvæði. Atkvæðagreiðslan var upp lesin hátt og í heyrenda hljóði, og sömuleiðis þessi fundarbók, og var allt viðurkennt rétt bókað.

Að því búnu var kjörfundinum slitið sama ár og sama dag, sem ofan greinir.

St. Bjarnarson. St. P. Stephensen. Árni Böðvarsson.

BRÉF

frá kjörstjóranum í Ísafjarðarsýslu.

Þar eð það hefir frézt hingað, að það sé almennt álit í öðrum sýslum, að kosning herra Jóns Sigurðssonar riddara í Kaupmannahöfn til alþingismanns fyrir Ísafjarðarsýslu sé ólögleg af tveimur ástæðum, nefnilega:

1. að kjörskrárnar hafi verið lagðar fram, áður en lagaboðin af 26. febrúar þ. á. hafi verið kjörstjórninni kunn, og
2. að kjörskrárnar ekki hafi legið þann lögákveðna 6 vikna tíma hjá prestinum, og að þess vegna eigi að hrinda herra Jóni Sigurðssyni sem alþingismanni okkar,

vil eg leyfa mér sem kjörstjóra sýslunnar og kaupstaðarins, að gjöra eptirfylgjandi athugasemdir:

Um leið og þess skal getið, að Vesturamtið í bréfi 9. júním. þ. á. lagði ríkt á við mig, sem allrafyrst að sjá um, að kjörskrárnar fyrir kjördæmið yrðu lagðar og endurbættar í tíma, getur vist enginn neitað því, að hin allrahæstu opnu bréf, sem upp leysa alþing, og fyrirskipa nýjar kosningar, hafi verið út gefin 26. febrúar þ. á. (mér tilsend með vesturamtsbréfi 1. apríl s. á.). Sá, sem því uppástendur, að kjörskrárnar hafi verið lagðar of snemma fram, hlýtur að sanna, að þessi opnu bréf hafi verið kjörstjórninni ókunn, og alt svo hafi hún fram lagt kjörskrárnar í blindni, en sem mun verða tregt, þar skip frá Kaupmannahöfn voru komin hér nokkrum dögum fyrir páska, og sem fluttu bæði öll helztu Kaupmannahafnar-blöð og privat-bréf, hvar af við fengum fullkomna vissu fyrir, að kosningar áttu fram að fara, jafnvel þó þá væri ekki komið fyrnefnt amtsbréf af 1. apríl, en sem kom 4 dögum þar á eptir (eptir að kjörskrárnar voru fram lagðar).

Hvað viðvíkur annari ástæðunni, skýrskota eg til kjörbóka kjördæmisins og kjörbréfs alþingismannsins, hvar í það er skýrt tekið fram, að kjörskrárnar hafi legið 6 vikur. Að hrinda þessu þarf meira en að segja, að kjörskrárnar hafi ekki getað komizt strax eptir dagsetningu þeirra út í sýsluna. Eptir páskana er venjulega mannmargt hér á staðnum, allir að búa sig í ver, og sækja hingað nauðsynjar sínar, og eg veit ekki til, að nokkur prestur búi hér svo langt burtu, að ekki sé hæðarleikur að komast héðan til þess, sem lengst býr í burtu, á kortum degi. Að kjörstjórinn flýtti svo

mjög fyrir kosningunum kom til af því, að ómögulegt var að koma þeim þingmanninum til eyrna til Kaupmannahafnar, og fyrir hann að komast til þingsins í tæka tíð, nema því að eins, að bréf þar um kæmist á póstinn, sem væntanlega átti að fara frá Stykkishólmi suður 23. maí, hvers vegna einnig var keyptur maður beinlínis að Kvennabrekku í veg fyrir póstinn með bréfið til herra Jóns, og finnst mér kjörstjórinn fremur verðskulda þökk af Íslandi, en vanþökk fyrir atorku sína í þessu. Kjörfundurinn var einnig boðaður með 14 daga fyrirvara, svo að á því er að minni vitund heldur enginn formgalli, og sá einasti formgalli, sem gæti álitizt hér á, er, að þeir nefndu 14 dagar liggja í 6 vikunum, sem skrárnar lágu til sýnis, en sem kom af nýnefndri ástæðu, og líka þeirri, að kjörstjórnin gekk út frá því sem gefnu, að engar mótbárur gegn skránum mundu koma, eins og líka raun gaf vitni; og enn fremur að kjörstjórninni var kunnugt, að á öllum mannfundum höfðu menn álitid sjálfsagt, að velja herra Jón Sigurðsson, og að það var skorað á kjörstjórnina, að flýta svo mjög kosningunum sem lögin framast leyfðu, og að hún áleit þessa aðferð löglega samkvæmt tilsk. 8. marz 1843 § 20, hvar gjört er ráð fyrir, að kosningar geti fram farið eptir 6 vikur, því ættu 14 dagarnir að liggja endilega á eptir þeim optnefndu 6 vikum, gæti hitt ekki átt sér stað. Að kjörfundurinn ekki væri nægilega kunnur, neita eg alveg, og get sannað ef til kemur, að fjarlægustu hreppar, t. a. m. Auðkúluhreppur, hafði haldið fund með sér, gefið skrifleg atkvæði og sent kjörstjórninni (þar var J. S. valinn í einu hljóði), en sem kjörstjórnin ekki gat tekið gilt, heldur var kjörfundurinn fámennur af þeim ástæðum, að heiðar voru mjög slæmar þá yfirferðar, og að fiskiríið stóð hæst yfir.

Ísafirði 12. júlí 1869.

Stefán Bjarnarson.

BBÆF

frá kjörstjórninni í Ísafjarðarsýslu.

Samkvæmt háttvirtu vesturamtsbrèfi, dagsettu 9. janúar 1869,

hafði sýslumaðurinn í Ísafjarðarsýslu upp á lagt öllum prestum og hreppstjórum í Ísafjarðarsýslu, að semja og senda kjörskrár fyrir kjördæmin það fyrsta skeð gæti. Eptir áskorun sama áttu undirskrifaðir embættismenn fund með sér á Ísafirði 5. apríl þ. á., nefnilega fyrverandi meðlimur kjörstjórnarinnar prófastur St. P. Stephensen í Holti, prófastur Á. Böðvarsson á Eyri, sem var útnefndur af kjörstjóranum í stað prófasts Þ. Böðvarssonar, og sýslumaður Stefán Bjarnarson, og kom kjörstjórninni saman um, eptir að hún nákvæmlega hafði yfir lesið fyrnefnt amtsbréf, að endilega þyrfti að búa til nýjar kjörskrár, þar kjörskrárnar frá 1864 (21. maí) væru orðnar svo breyttar, saman bornar við þær nýju fyrir hverja einstaka sókn, að þær væru alveg óbrúkanlegar. Það hefði nefnilega þurft að stryka svo marga út, og bæta svo mörgum við, að hvorki var pláss þar til, og ekki heldur leyfði formið það, sem þó mun vera það sama, sem brúkað er um allt land, og að endingu kjörskrárnar sjálfar alveg óframbærilegar á eptir. Ályktaði því kjörstjórnin að fullnægja optnefndu amtsbréfi með því, að búa til nýjar kjörskrár fyrir öll 15 kjördæmi í sýslu og kaupstað, og senda út um sýsluna til yfirskoðunar og yfirsjónar á lögskipaðan hátt.

Ísafirði, 5. apríl 1869.

St. Bjarnarson. St. P. Stephensen. Árni Böðvarsson.
Kjörstjórnin.

BRÉF

amtmanns norður- og austuramtsins til sýslumannsins í Þingeyjarsýslu, dagsett 3. júní 1869.

Síðan eg meðtók bréf yðar, herra sýslumaður, frá 25. janúar þ. á. og þar með fylgjandi prófsútskrift viðvíkjandi vanskilum þeim, er hafa orðið á 433 rd. 48 sk. af alþingistolli úr Þingeyjarsýslu árið 1861, hefi eg orðið þess áskynja, að megn mótsögn hefir undir prófinu sýnt sig hjá fyrrum settum sýslumanni Jóni Sigurðssyni við það, sem áður var fram komið í máli þessu, því undir prófinu skýrir Jón svo frá, að hann hafi beðið kanselíráð Johnsen, að

stryka bréfið frá 14. ágúst 1862, með hverju hinir umræddu peningar áttu að fara til stiptamtsins, út úr kopíubókinni, þegar hann fékk ekki peningana hjá verzlunarstjóra Schou á Húsavík, til að senda suður, en af bréfi dómsmálastjórnarinnar frá 17. septembr. f. á. má ráða, að Jón hefir ekki fyrr en með bréfi frá 22. maí 1866 látið kanseliráð Johnsen vita, að hann ekki hafði sent bréfið og peningana til stiptamtsins, og afsýslureikningi, er kanseliráð Johnsen hefir samið yfir tekjur af Þingeyjarsýslu fjárhagsárið 18⁶¹/₆₂, dags. 31. desember 1862, er bert, að hann vissi þá ekki annað, en að bréfið frá 14. ágúst ásamt peningunum hefði farið suður, því hann telur á reikningnum 433 rd. 48 sk. borgaða með tæðu bréfi upp í alþingistoll 1861, þó kvittun sé ekki komin, en til færir líka ávísun upp á 690 rd. 20 sk., sem bæði eigi alveg að klára alþingistollinn fyrir sama ár með 434 rd. 48 sk., og einnig að vera til lúkningar alþingistollinn 1862 (þ: 255 rd. 3 mrk 5 sk.). Liggur það þannig í augum uppi, samkvæmt því, sem tekið er fram í reikningnum, að fyrnefndir 433 rd. 48 sk., sem Jón ætlaði að senda suður, ekki fólust undir upphæð ávísunarinnar, eins og Jón líka sjálfur skýrir frá við prófið, að ávísunin hafi verið til lúkningar öllum alþingistolli 1862, og því, sem eptir stóð af alþingistolli 1861.

Með tilliti til þessa alls virðist næsta grunsamt, að þráttnefndur Jón Sigurðsson hafi á sviksamlegan hátt undan fellt að greiða þráttnefnda 433 rd. 48 sk., eður helming alþingistollsins af Þingeyjarsýslu árið 1861, og hlýt eg því alvarlega að taka það fram við yður, herra sýslumaður, að þér með alúð og fylgi, án þess að fara í nokkurt manngreinarálit, leitist við, að leiða sannleikann í ljós, svo Jón, ef sekur reyndist, fái makleg málagjöld fyrir atferli sitt, en áður en þér leggið dóm á málið, óska eg, kringumstæðanna vegna, að þér sendið mér útskrift af réttarprófunum.

Havstein.

BRÉF

stiptyfirvaldanna um prentun alþingistiðindanna, dags. 30. d. júlímán. 1869.

Eptir að vèr höfum leitað álits forstöðumannsins yfir prent-

smiðjunni um efni þóknanlegs bréfs herra alþingisforsetans af 28. þ. m., látum vèr ekki hjálða að svara þessu bréfi yðar á þá leið, að vèr áskiljum prentsmiðjunni fyrir prentun sjálfra þingtíðindanna 12 rd. pr. ark, en það annað, er þingið þarf að láta prenta, borgist eptir reikningi forstöðumannsins. Pappírinn viljum vèr eins og í hitt eð fyrra selja fyrir 38 rd. 48 sk. ballann af Median nr. 1, og 28 sk. hverja bók af pappír þeim, er til prófarka verður hafður. Í tilliti til prentunarinnar á sjálfum tíðindunum, þá þyrfti samkvæmt uppástungu forstöðumannsins að taka það fram, að handritið væri ekki breytingum undirorpið og nokkurn veginn greinilegt, og að ekki stæði á prófarkalestrinum, því að það er í mörgu tilliti óhægri fyrir prentsmiðjuna, ef slíkt ber opt að.

Hilmar Finsen. P. Pétursson.

Til
forseta á alþingi 1869.

KONUNGLEGT ÁLITSMÁL

um leigu á brennisteinsnámunum við Mývatn.

Nr. 1.

Bréf lögstjórnarinnar til utanríkisstjórnarinnar dagsett 10. desember 1866.

Með þóknanlegu bréfi af 8. f. m. hefir utanríkisstjórnin sent hingað beiðni nokkra, sem til hennar er komin gegn um hinn konunglega sendiherra í London, og fer starfstjóri »the South of England Marine Company» A. G. Loch þar fram á, að fá leyfi til að nota brennisteinsnámur þær, er ríkissjóðurinn á í Þingeyjarsýslu innan norður- og austuramtsins, og að fá nauðsynlega lóð til að byggja á geymslubús og leggja veg frá námunum niður til skipalægis, annaðhvort um lengra árabíl, eða fyrir fullt og allt, gegn lítilsháttar borgun fyrir hvert »ton» (2000 pnd.) af brennisteini, sem þaðan verður flútt.

Út af þessu skal utanríkisstjórnin þénusamlegast umbeðin, að láta sér þóknast að annast um, að beiðandanum verði gefið til vitundar gegn um áðurnefndan sendiherra, að ekki geti orðið tilrætt um, að afhenda námurnar fyrir fullt og allt, og að stjórnin

eigi heldur eptir kringumstæðunum muni geta gengið að ákveðinni borgun vissrar upphæðar fyrir hvert burtflutt »ton« af brennisteini, og að ekki verði að öðru leyti tekin nein ákvörðun út af beiðni þessari, fyr en beiðandi gjörir ákveðið tilboð um leigugjald það, er verða skal, og til tekur, fyrir hversu langt árábil hann óskar sér leyfið veitt, hvar hjá það virðist réttast nú þegar að athuga, að veiting leyfisins mun verða bundin þessum skilyrðum:

1. að leyfisnautur ábyrgist forsvaranlega meðferð námanna frá hálfu námuverkamanna, og að hann þar hjá vinni þær eptir þeim reglum, sem lögstjórnin, eða hennar vegna amtmaðurinn í norður- og austur-amtinu, af hliðsjón til hagnaðar hins opinbera, sinnur ástæðu til að setja, samt að hann að öllu leyti sé undirgefinn löggjöf þeirri, er fyrir Ísland gildir.
2. að hann svo framarlega, sem þörf er á sérstaklegum afnotum privatlóðar til að reka brennisteins-tekjuna, eða flytja brennisteininn, hvort heldur til bygginga húsa eða kofa, eða til vegalaggingar eða hestabeitar, eigi um það við hlutaðeigandi lóðareigendur.
3. að svo nefndar Þeistareykjanámur, sem eign Múlakirkju, verða undanteknar frá leigumálanum.
4. að brennisteininn má ekki þvo í rennanda vatni, er til sjávar flýtur, eður í eitthvert fiskivatn, og
5. að leiguna ber að borga til hvers árs 6. júní, annaðhvort inn í aðalríkisjóðinn hér í staðnum, eða í jarðabókarsjóð Íslands.

Leuning.

Nr. 2.

Beiðni A. Lochs áhrærandi leigumálann á brennisteinsnámum þeim, er ríkissjóðurinn á í Þingeyjarsýslu.

Eg óska, að gjöra leigusamning um land það eða útrými á Íslandi, sem nefnist »Hlíðarnámur», »Fremri námur» og »Krafla», það er að segja réttindi til, að reka brennisteinstekju í öllum þeim brennisteins-námum, er finnast á svæði því, sem liggur austan að Mývatni og vestan að Jökulsá, en móti suðri og norðri liggur milli 65° 20' og Íshafsins, eða á svo miklu af þessu svæði, sem hið opinbera á.

Enn fremur svo mikla lóð eða jarðveg kringum eða í grennd við brennisteinsnámurnar, sem eg smátt og smátt álit nauðsynlegt

til byggingar og þess konar, sem og annarar hentisemi til reksturs brennisteinstekjunnar, að því leyti þvílíkt land er eign hins opinbera.

Leigumálinn skal gjörður að minnsta kosti fyrir 50 ár, en lengri leigumáli er þó æskilegur.

Þar eð liða munu 4—5 ár, áður en rekstur brennisteinstekjunnar fer að launa sig, ætti leigan að vera minni þessi fyrstu ár, og þannig fyrir fyrsta árið 50 £, 2. árið 60 £, 3. árið 70 £, 4. árið 80 £, 5. árið 90 £, 6. árið 100 £, og þar eptir 100 £ fyrir hvert ár, unz leigutíminn er á enda.

Leigusamningurinn fái gildi frá þessum degi. Ársleigan sé borguð tvisvar á ári að helmingi, hvern 25. marz, og 29. september.

Þar ekki verður unnt að byrja á brennisteinstekjunni fyr en 1868, skal fyrsta borgun vera fallin 29. september 1868.

Danastjórn skal, meðan þessi samningur er í gildi, frá segja sér allan rétt til, að leggja gjöld á, eða leyfa öðrum, að leggja gjöld á námurnar, byggingar, tilfæringar, eða eignir, hvers slags sem eru: konungsskyldur, aukatekjur, tollur, tíund, fátækraútsvar eða þess háttar, og eigi heldur heimta neitt innflutnings- eða útflutningsgjald, hvorki á það, sem að er flutt til reksturs brennisteinstekjunnar, eða nauðsynja verkamannanna, nè á brennisteinin, sem burt verður fluttur.

Allir útlendir menn, sem þar hafa atvinnu og starf við námurnar, skulu háðir vera almennum íslenskum lögum og njóta meðferðar og réttinda innborinna manna.

Eg, eða sá, eða þeir, sem eg kynni að afhenda réttindi mín sem handhafi þessa samnings, skulu hafa ótakmarkaðan rétt til að reka brennisteinstekjuna á þann hátt, sem eg eða þeir finna henta.

Höfuðstóll sá, sem varið verður til námanna, hlýtur að vera nægileg trygging fyrir því, að þær verði unnar með hliðsjón af viðhaldi þeirra, og af því, að þær framvegis verði til.

Handhafi þessa samnings skal hafa sama rétt til að eignast og eiga fasteign á þessari lóð, sem hver innborinn maður.

Eg geymi mér rétt til á hverjum tíma, sem er, að selja eða afhenda réttindi mín samkvæmt leigusamningi þessum undir skilyrði því, að eg sanni fyrir hinum danska Consul í London, að sá, sem í staðinn fyrir mig kemur, sé borgunarfær.

Loksins áskil eg, að erfingjar, eða aðrir löglegir umboðsmenn mínir skulu í öllu vera bundnir við samning þennan, eins og þeir einnig skulu njóta alls þess hagnaðar, sem af honum kynni að leiða, á sama hátt og sjálfur eg.

Nr. 3.

Bréf hinnar íslenzku stjórnardeildar til A. G. Loch, dagsett 17. september 1867.

Hans Excellence lögstjórinn hefir falið mér, að svara yður til bráðabyrgðar upp á beiðni yðar, sem nýlega er hér kominn, um að brennisteinsnámur þær, sem hið opinbera á í Þingeyjarsýslu í Íslandi, megi verða yður seldar á leigu:

1. að nú sé svo ástatt, að ekki verði um sinn tekin nein ákvörðun um þetta mál.
2. að lögstjórnin samt, undir eins og það, sem nú er til fyrirstöðu, fellur burt, með skilyrði, að fjárhagsstjórnin og hlutaðeigandi löggjafarvald veiti samþykki til, er fús á, að leita allra-hæsta leyfis til, að námur þessar verði yður leigðar, eins og þær hafið umbeðið, í 50 ár, fyrir leigu þá, er þær hafið boðið: fyrir 1. árið 50 £, 2. árið 60 £, 3. árið 70 £, 4. árið 80 £, 5. árið 90 £, 6. árið 100 £, — sem öll árin þar eptir — að borga í gjalddögum þeim, er þær hafið til tekið.
3. að ekkert sé því til fyrirstöðu, að því leyti lóðin við eða kring um námurnar er opinber eign, að þar megi byggja hús eða aðrar tilfæringar, sem nauðsynlegar eru til að reka brennisteinstekjuna, leggja vegi, og þess háttar, en sé lóðin privat-eign, verði leigunautur að koma sér saman við eiganda hennar.
4. að leigunautur og verkamenn hans í námunum ekki skuli vera háðir neinum ósiðvanalegum (extraordinære) greiðslum og sköttum, hvorki til ríkis eða sveitaparfa, eða nokkurs háttar vankvæðum, heldur í því tilliti njóta sömu réttinda sem landsbúar, en
5. að ekki verði lofað neinni sérstaklegri undanþágu frá þeim greiðslum og sköttum, sem hafa stoð sína í hinum almennu lögum og tilskipunum, samt
6. að leigunautur með tilliti til notkunar námanna verði að haga sér eptir reglum þeim, sem almennt gilda um meðferð slíkra

náma, og að ef þræta kynni að rísa hér um, verði henni að ráða til lykta með úrskurði manna, sem skyn bera á málið, og nefndir verða þar til af semjendum eptir nákvæmar viðteknum reglum.

Oddg. Stephensen.

Nr. 4.

Álit amtmannsins yfir norður- og austur-amtinu, dags. 15. febrúar 1869.

Jafnframt því að senda amtinu beiðni með fylgiskjöllum frá A. G. Loch, starfstjóra fyrir »the South of England Marine Company» um, að honum megi veitast leyfi til að nota brennisteinsnámur þær, er hið opinbera á í Þingeyjarsýslu, samt um að fá nauðsynlega lóð til geymsluhúsabyggingar og vegaleggingar frá námunum til skipalægis, hefir hin háa stjórn í náðugu bréfi af 16. sept. f. ár beðizt álits míns um málið, og einkum um skilmála þá, er stjórnin hefir sett fyrir veitingu leyfisins.

Af þessu tilefni leyfi eg mér undirgefnast að láta í ljósi það, er hér segir:

Þar eð námurnar hafa nú svo árum skiptir verið ónotaðar, er það efalaust til hagnaðar hinu opinbera, að þær verði sem fyrst arðberandi.

Hvað skilmála þá snertir, sem stjórnin hefir sett fyrir veitingu leyfisins, getur amtið ekki annað en fundið þá sérlega hagstæða, þegar litið er til, að það hæsta, sem áður hefir verið fyrir þær boðið í ársleigu, að eins var 250 rd., og verð eg því yfir höfuð að vera boðinu meðmæltur. En hvað greiðslu leigunnar snertir, leyfi eg mér að stinga upp á, að hún í ákveðna gjalddaga verði krafin af sýslumanninum í Þingeyjarsýslu, og talin sem sérstakleg tekjugrein í sýslureikningi hans.

Að því leyti hreinsun brennisteins með uppgufun ekki gjörir þvott hans í vatni ónauðsynlegan, verður amtið að halda fast á uppástungu sinni í bréfi til hinnar háu stjórnar af 30. maí 1861, sbr. uppboðsskilmála þá, sem sendir voru með bréfi amtsins af 10. júní 1860, 5. gr., að ekki megi þvo brennisteininn í rennanda vatni, sem fellur til sjávar, eða í eitthvert fiskivatn, þar sem það er staðreynt, að slíkur þvottur fyrrum hefir haft skaðleg áhrif á fiskiveiðarnar.

Með tilliti til þess, að beiðendurnir biðja um nauðsynlega lóð til byggingar geymsluhúsa m. m. í grennd við námurnar, segir það sig sjálft, þar lóðin er eign privatmanna, með því að eins sjálfar brennisteinsnámurnar, án nokkurrar tilliggjandi lóðar, eru afsalaðar konungi 15. ágúst 1563, sbr. rit hins íslenszka lærdómslistafélags 4. B. bls. 29, að um það verður að semja við hlutaðeigandi eigendur.

Havsteen.

BÆNARSKRÁR

um stjórnarþótarmálið.

1. úr Barðastrandarsýslu, dags. í júní 1859.

Háttvirtu alþingismenn!

Svo sem yður er kunnugt, hefir ríkisþing Dana haft fjárhagsmál vort til meðferðar í vetur er leið, og þegar er vör gætum þess, hvernig máli þessu hefir verið tekið þar, þá virðist oss hin brýnasta nauðsyn á, að vör, sem kjósum menn til þingsetu, lýsum yfir skoðun vorri á þessu mikilsvarðandi máli, svo þingmenn hafi eigi að eins að styðjast við eigið álit sitt, heldur hafi þeir og styrk og stuðning af vilja kjósanda sinna og landsmanna yfir höfuð.

Fjárhagsmálið eitt var lagt fyrir ríkisþingið; en það tók sér einnig myndugleika til, að ræða stjórnarskipunarmál Íslands; ríkisþingið virðist að hafa tekið sér þennan rétt af þeim tveim ástæðum: fyrst að ríkisþingið hafi löggjafarvald yfir málum Íslands, eins og yfir málum Dana; en þessu verðum vör með öllu að mótmæla, og hefir sjálf dómsmálastjórnin (í bræfi 27. apríl 1863) tekið þetta fram með berum orðum, þar sem hún segir: að fjárhagsmálið eitt geti komið til umræðu á ríkisþinginu. Hin önnur ástæða er sú, að Ísland eigi ekki einskildingsvirði hjá ríkissjóði Dana, og að það fè, sem ríkissjóðurinn kæmi til að greiða Íslandi, hvort sem það er mikið eða lítið, sè hrein gjöf, en að gjafarinn hafi fullan rétt til að setja hver þau skilyrði, sem hann vilji, fyrir gjöfinni.

Vör erum alveg mótfallnir þeirri skoðun, að fè það, sem ríkissjóður Dana á að greiða oss, sè gjöf eða tillag, og vör erum vissir um, að hver réttsýnn maður er henni mótfallinn. Vör viljum ekki víkja eitt fót mál frá þeim óefaða rétti vorum, að vör eigum fè hjá Dönum fyrir almenningsseignir, er seldar hafa verið,

verzlunareinokun o. fl., og getum vèr með engu móti gengið að minni skaðabóta-upphæð, en gengið var að á alþingi 1867; verður það eigi sagt með nokkurri réttisýni, að sú upphæð sè of há; enda gekk konungsfulltrúi að þeim boðum fyrir hönd stjórnarinnar, og stjórninni hefir ekki þótt hún of há, er hún til tók hina sömu upphæð í frumvarpinu, er hún lagði fyrir ríkisþingið; önnur deild ríkisþingsins samþykkti og þessa upphæð við aðra umræðu málsins. En ef stjórninni dytti í hug að bjóða oss minni boð, þá mætti það sannlega gegna furðu ef vèr vildum svo traðka rétti vorum, að vèr gengjum að þeim, og vèr erum þess fullöruggir, að fulltrúar vorir fari ei svo illa með umboð það, sem þeir hafa af vorri hendi, að þeir samþykki það, er allir verða að sjá að skerðir rétt vörn. Vèr efumst heldur ekki um, að samþegnar vorir í Danmörku muni kannast við rétt vörn, er þeir hafa fengið fullar upplýsingar um, á hverjum rökum hann er byggður.

Að því er stjórnarskipunarmálið snertir, þá verðum vèr fyllilega að mótmæla því, að ríkisþingið hafi nokkurn rétt til að taka það mál til meðferðar. Hinni síðari ástæðu, er það hefir fært fyrir því, er hrundið með því, er vèr höfum tekið fram, að fè það, sem vèr eigum að fá hjá Dönum, er allt annað en gjöf; það er skuld, sem þeir geta ekki með réttu neitað að greiða. Sökum þess er svo langt frá, að þeir hafi nokkurn rétt til að setja oss skilyrði fyrir greiðslunni, svo sem að vèr skulum standa þeim skil á, hvernig vèr verjum fè þessu, o. s. frv.

Að því er fyrri ástæðuna snertir, verðum vèr að halda fast við það, eins og líka konungur, stjórnin, og enda ríkisþingið hefir á ýmsum tímum kannast við, að stjórnarskipunarmál vort liggi ekki undir löggjafarvaldi ríkisþingsins, heldur eigum vèr að semja um það við konung einan fyrir milligöngu alþingis og stjórnarinnar; það er oss því óviðkomandi, sem ríkisþingið segir um það mál; vèr verðum því að ítreka það enn að nýju, að áður en stjórnarskipunarmálinu verður ráðið til lykta, þá verði það lagt fyrir þing á Íslandi, er hafi ályktunaratkvæði í því máli.

Háttvirtu alþingismenn! Sá tími, sem nú stendur yfir, er þýðingarmikill fyrir Ísland; þèr eigið að semja um rétt vörn og Íslands, eigi að eins fyrir þann tím, sem stendur yfir, heldur og fyrir niðja vora, og ef til vill lengra fram, en vèr getum sèð. Bæði þèr og vèr eigum að héra ábyrgð fyrir niðjum vorum fyrir það, sem vèr gjörum nú. Látum dæmi fyrri tíma verða oss að varnaði.

Látum ekki niðja vora geta sagt, að vèr höfum rænt þá rétti þeirra. Látum hvorki tvíræð loforð ginna oss, nè hótanir hræða oss til að samþykkja, að vèr sèum réttlitlir eða réttlausir, og verum þess fullöruggir, að ef vèr sjálfir látum ei bilbug á oss finna, ef vèr stöndum fast og fylgjumst *allir*, þá muni guð styrkja góðan málstað, og vèr ná rétti vorum, þótt það kunni að dragast um nokkur ár.

Af þessum ástæðum, er vèr höfum tekið fram hèr að framan, viljum vèr biðja yður og skora á yður, háttvirtu alþingismenn, að ítreka enn aptur þær bænir vorar til konungs :

1. Að ríkissjóður Dana greiði Íslandi þá fjárupphæð að fullu og skilyrðalaust, er konungsfulltrúa og alþingi kom saman um 1867, þegar fjárhagur Íslands og Danmerkur verður að skilinn.
2. Að þér spornið við því af öllum kröptum, að sjálfsforræðis-réttur vor sè að nokkru skertur af ríkisþingi Dana; að þér mótmælið því fastlega, að það eigi nokkurt löggjafarvald yfir oss, og að stjórn konungs vors sjái um, að það verði ekki gjört.
3. Að áður en stjórnarskipunarmáli og fjárhagsmáli Íslands verði að fullu ráðið til lykta, þá verði þau bæði í sameiningu lögð fyrir þing á Íslandi, er hafi fullt ályktaratkvæði í þessum málum.
4. Að málum þessum verði flýtt svo mjög sem unnt er.

(47 nöfn).

2.-4. Bænaþrá úr Ísafjarðarsýslu, dags. 28. júní þ. á., (41. nafn), úr Suður-Þingeyjarsýslu dags. í júlímán., (50. nöfn), og úr Snæfellsnessýslu, dags. í júlímán., (40. nöfn), niðurlagsatriði hin sömu, sem í þeirri úr Barðastrandarsýslu, sem hèr er á undan.

5. Bænaþrá úr Barðastrandarsýslu. Niðurlagsatriði:

»Að hið heiðraða alþingi samhuga og í einu hljóði, konungkjörnir sem þjóðkjörnir, vildi hið kröptugasta mæla fram með stjórnarskrá Íslands, þeirri er samin var á alþingi 1867, með öllum þeim ástæðum og athugasemdum, er það sèr henta, og enn að nýju rita bænaþrá til konungs, að hann allramildilegast vildi löggilda nefnda stjórnarskrá alþingis í öllum höfuðatriðum, eins og hún var þar

úr garði gjörð, sérdeilis að ákveðið verði fast árgjald frá stjórninni 50,000 rd. stöðugt, en 10,000 rd. um vissan tíma, eins og þar er ákveðið.

En þóknist honum ekki að veita oss þessa bæn vora, þá beiðumst vèr, að hann vilji vera einvaldur yfir oss Íslendingum, eins og verið hefir að fornu, óháður ríkisþingi Dana í þeim málum, sem eingöngu snerta Ísland, því að eins og guð hefir gefið oss góða og réttvísa konunga einn eptir annan, og engu síður þann, sem nú er, en hans há-sælu formenn, þá treystum vèr því, að hann eptir konunglegum vilja sínum og vísdómi muni því einu framfara í stjórn sinni, sem bezt gegnir lýð vorum og landi. Því óskum vèr bæði og vonum, að hann í Íslands málum virði fremur tillögur Íslendinga sjálfra, sem þar eru kunnugastir og þjóð sinni velviljaðir, heldur eru líttkunnugra Dana.

Að síðustu viljum vèr biðja hið heiðraða alþingi, að gjalda varhuga við, að láta ekki konung vorn og stjórn sjá sundurlyndi og deildar meiningar í málefnum þeim, er Ísland mest umvarðar; hefir jafnan mest að þessu kveðið hjá flestum hinum konungkjörnu þingmönnum, sem, að því er þingtiðindin sýna, vilja sjaldan breyta út af vilja stjórnarinnar, hvernig svo sem hann er, eður sýnist að vera, sem þó furðu gegnir; því vèr álitum svo, að þeir sæu af konungi kjörnir í því skyni, að hann treysti þeim bezt, af því þeir eru helztu menn landsins, að leggja það til, sem er sannast og réttast, og mest að Íslands hag, en ekki til þess, að þeir sæu skyldugir þjónar Danastjórnar til að framkvæma hennar vilja, án tillits til, hvað hagfelldur hann kann að vera Íslandi.

(48. nöfn).

6. Bænarsskrá úr Strandasýslu dagsett 1. júní 1869. Niðurlagsatriði:
 1. að það (o: alþingi) fylgi fast og eindregið grundvallarskoðun meiri hluta síðasta alþingis 1867 í öllum höfuðatriðum stjórnarskipunar vorrar.
 2. að árgjald það til Íslands af hendi Dana, sem síðasta alþingi til tók að eigi gæti verið minna en 60,000 rd., verði með engu móti lækkað frá þessari upphæð, nema því að

eins, að stjórnarbót vor fengist fyrir það með frjálslegri og hagkvæmari kjörum, en áður hefir gefizt kostur á.

(86 nöfn).

7. Bænarsskrá úr Húnavatnssýslu, dagsett á sýslufundi að Miðhúsum 18. júním. 1869. Niðurlagsatriði:

1. að vèr með skýrskotun til þess, er vèr þegar höfum hreift, álitum það alveg ósamboðið réttindum vorum, að ríkisþing Dana hafi nokkur afskipti af stjórnarbót þeirri, er konunginum allranáðugast mætti þóknast að veita oss, eins og vèr treystum því, að alþingi framfylgi úrslitum þeim, sem stungið er upp á í stjórnarskrá Íslands frá alþingi 1867 6. grein, þegar skilur á um, hvort mál sè sam-eiginlegt, eða varði Ísland sèrstaklega.

2. að öll dómsmál, sem snerta Ísland út af fyrir sig, verði útkljáð í landinu sjálfu. Einnig virðist oss það athugavert, að skip þau, sem brúkuð eru til póstferða millum Danmerkur og Íslands, sèu undanþegin öllum útgjöldum til landsins, þar sem þau þó mestmegnis hingað til hafa verið notuð í þarfir verzlunarinnar.

En sèr í lagi álitum vèr það einkar-áriðandi, að Ísland fái *sèrstakan ráðgjafa* hjá konungi, því ella gæti það opt og tíðum átt sèr stað, að landið missti duglegustu ráðgjafa vegna þess, að þá greindi á við ríkisdaginn í málefnum, er væru Íslandi alveg óviðkomandi.

3. að Ísland fái til fullkominna umráða fè það, er það álitist að hafa rétta og sanngjarna kröfu til, fyrir sèrstakar eignir landsins, svo sem fyrir hinar seldu stóls-, klaustra- og konungs-jarðir, svo og annað fè það, er því með réttu tilheyrir, ef ske mætti — hvað vèr álitum einkar-ákjósandi — að Ísland gæti komizt hjá, að þiggja ölmusugjafir.

4. að vèr treystum því, að þingið á engan hátt aðhyllist, að lög um hin almennu málefni ríkisins geti náð gildi á Íslandi, einungis með því, að út þýða þau á íslenzka tungu, heldur þurfi þau til þess að fá lagagildi, að ná samþykki alþingis á löglegan hátt.

8. Bænarsskrá úr Skagafjarðarsýslu, dags. 19. júlím. 1869. Niðurlagsatriði:

1. að stjórnarskipun vorri verði svo fljótt sem unnt er ráðið til lykta á þann hátt, er oss mætti hagfelldastur vera, og sjálfforræði voru yrði sem best borgið.
2. að oss verði veitt sú fjárupphæð af hendi Danastjórnar, er útheimtist til þess, að sjálfforræðið verði oss til sannra framfara, og vèr með engu móti getum til tekið minni, en þá, er þing vort, konungsfulltrúi á síðasta þingi, hans hátign konungur vor, og að nokkru leyti þing sjálfra Dana hefir fallið á, og
3. að þessi fjárupphæð verði oss veitt svo sem veruleg eign vor án allra skilyrða.

(16 nöfn).

9. Bænarsskrá úr Eyjafjarðarsýslu, dags. 29. júním. 1769. Niðurlagsatriði:

1. að það (alþingi) því að eins taki stjórnarbótarmálið til meðferðar, að fjárhagsmálið verði líka lagt fyrir það, og að því sé veitt samþykktarvald í báðum þeim málum, en vísi því annars kostar frá sér, og riti hans hátign konunginum allraþegnsamlegasta bænarsskrá í þá stefnu, að hann láti leggja bæði málin í einu fyrir næsta þing (1871), og veiti því samþykktarvald í þeim málum báðum.
2. að ef þingið tekur stjórnarbótarmálið til meðferðar, og fellst á frumvarp það, sem fyrir það verður lagt, breytt eður óbreytt, að það þá sendi hans hátign konunginum bænarsskrá þess innihalds, að stjórnarskipunarlög eður stjórnarskrá Íslands verði eigi látin ná lagagildi fyr, en hans konunglega hátign sér sér fært, jafnframt að útvega úr ríkissjóðnum í hið minnsta 50,000 rd. fast árgjald, og 10,000 rd. laust, er eptir 10 ár fari minnkandi að eins um 500 rd. á ári, og sé þannig horfið að 30 árum liðnum frá því það fyrst er greitt.

(34 nöfn).

10. Bænarsskrá úr Suður-Þingeyjarsýslu, dags. 30. júní 1869. Niðurlagsatriði:

1. að stjórnarskipunarlög Íslands verði eigi rædd á alþingi, nema þingið hafi ályktarvald.

2. að alþingi gangi eigi að minna föstu árstíllagi úr ríkissjóðnum til Íslands, en 60,000 rd.
3. að alþingi verði jafnfjölskipað og jafnopt háð, eins og verið hefir.
4. að alþingi verði eigi framvegis skipt í 2 málstofur, eins og farið var fram á af þinginu 1867.
(35 nöfn).

11. Bænarsskrá úr Norður-Þingeyjarsýslu, rituð í júlí 1869. Niðurlagsatriðin hin sömu, sem í næst undanfarandi bænarsskrá úr Suður-Þingeyjarsýslu.
(41 nafn).

- 12.—13. 2 bænarsskrár úr Múlasýslum, ritaðar í júním. 1869. Niðurlagsatriði :
 1. að ríkissjóður Dana borgi til þarfa Íslands, þegar fjárhagur þess verður skilinn frá fjárhag Danmerkur, þá fjárupphæð, sem konungsfulltrúa og alþingi kom saman um 1867, og að vèr fáum frjáls umráð þess fjár með konungi vorum.
 2. að þær mótmælið því alvarlega, að ríkisþing Dana hafi nokkurt löggjafarvald yfir oss, eða nái að skerða í nokkru vorn sjálfsforræðisrétt, og biðjið konung vorn að sjá um, að það verði eigi gjört.
 3. að landstjórnarmál vort og fjárhagsmál verði að síðustu, áður en þeim yrði ráðið til lykta, lögð fyrir þing á Íslandi, er hafi fullkomið ályktunaratkvæði í þeim málum.
(63 nöfn).

- 14.—16. Þrjár bænarsskrár úr Múlasýslum ritaðar í júní 1869. Niðurlagsatriði :
 1. að hið hingað til ráðgefandi þjóðþing vort, sem nú er, megi öðlast, sem allra-fyrst skeð getur, fullt löggjafarvald í öllum innlendum málum, nema að því leyti að lögin yrðu fullgild með undirskript konungs vors, og að yfirstjórnarathöfn allra slíkra mála, þeirra, er stjórnarskráin frá síðasta alþingi (1867) upp telur í 5. grein, megi hvíla í valdi innlendar valdstjórnar, og sem framast og tíðast verða má, af henni út kljást, en að þau mál landsins, er þurfa að sendast út úr því, gangi gegnum hendur

Þess ráðgjafa eður erindisreka, er konungur vor sjálfur kysi til að vera milligöngumann vorra mála fyrir honum, og sem hefði það eitt stjórnarembætti á hendi, og ásamt yfirstjórninni í landinu ábyrgð embættisathafna sinna fyrir alþingi og konunginum.

2. að alþingi vort Íslendinga, er það öðlæzt hefði löggjafarvald, og sem vör höldum að yrði þá — eptir því, sem hér hagar til — samtakalegar og hyggilegar kosið til með tvöföldum kosningum, en einföldum, verði framvegis, sem hingað til, einskipt, og álíka fjölmennt og nú, en það þó undirskilið í þeim tilgangi, er að framan á vikið var, að engin almenn lög, eða þau, er snerta alla þjóðina, yrði alveg fullgild, eða undirskrifuð af konungi vorum, fyr en eptir 2 eða 3 þing.
3. að öll yfirstjórnin, eða stjórnarráðendurnir hér heima hjá oss, búi af áður nefndum ástæðum á einum stað, nefnilega í Reykjavík, og séu ekki færri en þrír, er hver hafi sín úthlutuð ætlunarverk; þó mættu vísast ýmisleg mál út kljást af 2 eða fleirum þeirra í sameining að sumu leyti, líkt og áður af stiptsyfirvöldunum.
4. að konungur vor vilji af landsföðurlegri mildi sinni, speki og réttvísi, veita oss Íslendingum með hliðsjón af eðlilegum og sanngjörnum landsréttindum vorum og eptir nærverandi og tilkomandi ástandi og þörfum vorum allt að 70,000 rd. föstu og lausu árgjaldi fyrst um sinn í 20 ár, er eptir það færi um 500 rd. minnkandi á ári til 60,000 rd., er mundi upp frá því með þurfa, landshag vorum til viðurhalds og framfaraeflingar, sem fasts árgjalds.

(68 nöfn).

17. Bænarsskrá úr Múlasýslu frá sýslufundi að Þingmúla, dags. 3. júlí 1869. Niðurlagsatriði:

1. að alþingismenn viki eigi í neinum verulegum atriðum frá frumvarpi stjórnarinnar í stjórnarskipunarmálinu 1867, með þeim breytingum, er alþingi þá gjörði, að því undanteknu, að vör eigi viljum hafa alþingi skipt í tvær málstofur, né heldur fjölga þingmönnum frá því, sem nú er.
2. að þér farið fram á það við stjórnina, að fá 50,000 rd. fast árgjald veitt úr ríkissjóði til þarfa Íslands, og 25,000

rd. lausagjald, er að 10 árum liðnum fari minnkandi um 500 rd. á ári, þar til það er horfið með öllu.

2. að stjórnar- og fjárhags-máli voru verði ekki til lykta ráðið fyr, en þau í sameiningu verða lögð fyrir alþingi, eða þjóðfund hér á landi til samþykkis, nema svo sé, að stjórnin nú bjóði það, sem vör hér höfum tekið fram.

(Fundarstjórar).

18. Bænaraskrá úr Austur-Skaptafellssýslu, dags. 30. júním. 1869.
Niðurlagsatriði:

1. að það (þ: þingið) fylgi eindregið fram þeim stjórnarbot-armálskröfum, er það samþykkti á fundi sínum 1867.
2. að það sé gjört sem skilyrði fyrir stjórnarbot vorri, að vör fáum að minnsta kosti 60,000 rd. fast árgjald úr ríkissjóði. (52 nöfn).

(Þessum bænaraskrá var vísað til nefndarinnar í stjórnarbotarmálinu).

BÆNARSKRÁ

frá 10 prestum í Húnavatnssýslu um ábyrgð á fê lènskirkna, dags.
18. d. júním. 1869.

Það er alkunnugt, að prestar hér á landi hafa að lèni góz lènskirknanna, og verða að annast viðurhald þeirra og standa árlega reikning á tekjum og útgjöldum þeirra. Á þessu fyrirkomulagi, sem um langan tíma hefir staðið óbrjálað, hafa menn bæði fyr og síðar fundið talsverða galla, og eru þeir einkum innifaldir í því tvennu, að bæði presturinn, sem fjárhaldsmaður kirkjunnar, og kirkjan sjálf getur misst við það meira eða minna af fjármunum sínum.

Að slík innheimta fyrir kirkjunnar hönd rýri verulega tekjur prestsins er auðsætt af því, að kirkjugjöld gjaldast einungis eða að mestu nú orðið með prestsgjöldum; en nú eiga prestar árlega útistandandi af tekjum sínum frá fjórðungi þeirra til þriðjungs og þar yfir, sem þá aptur er óvíst að nokkurn tíma gjaldist, og hvort sem er, koma með þessu fyrirkomulagi tekjur kirkna óþægilega inn í reikning prestsins, og gjaldast ef til vill í þeim munum, sem ómögulegt er fyrir prestinn að koma í peninga, og hverfa inn í búíð. Ef að presturinn nú er efnahlúill, þá verður porziún kirkj-

unnar honum því fremur til byrði, sem sjóður kirkjunnar vex, og þegar þarf að byggja kirkjuna, á hún í rauninni ekkert, þó sjóður hennar sé svo og svo mikill á pappírnum, og eru ekki allfá dæmi þess, að kirkjur hafa ekki fyrir þá sök orðið byggðar um mörg ár, og guðshús því miður sætt fyrirliðningu fyrir hrörleika sakir. Þannig bakar þetta kirkjunni, ekki einungis efnalegt tjón, heldur getur haft hin skaðlegustu áhrif á guðræknislegt hugarfar manna, og vakið þær tilfinningar, sem ósamboðnar eru sannkristilegri kirkjugöngu.

Af þessu fyrirkomulagi flýtur og það, að þegar prestar deyja, er það tíðast, að þeir eiga lítið sem ekkert af því, er þeir búa við, þar eptirlátin búi þeirra ganga í áfallið álag staðarhúsa og innistandandi porzión kirkjunnar, svo að ekkjur þeirra standa örsnauðar eptir með ómegð sína, og geta alloft ekki haldið áfram búskap, og er það særandi tilhugsun fyrir viðkomendur.

Eins og það flýtur af þessu óhagkvæma fyrirkomulagi, að sú ósk er ávallt að verða almennari og almennari meðal presta, að losast við alla ábyrgð á fæ kirknanna, eins virðist það í alla staði mikið eðlilegra, að hver sókn, eða útnefndir menn safnaðarins, hefði ábyrgð á sinni kirkju, söfnuðurinn er hinn sami, en presturinn er máské ekki nema árlegur þjónn safnaðarins, og þetta eina ár getur verið nóg til að eyða fæ kirkjunnar. Hefði söfnuðurinn innheimtu alla og ábyrgð fyrir kirkjuna, þá yrði líka að vonum þetta guðshús safnaðarins hús, og söfnuðurinn vaknaði til skyldurækni við þetta sitt hús, þar sem nú ekki allfáum þykja þessi gjöld þung, skoða prestinn sem tollheimtumann og greiða honum tíðum fæð með ótta fyrir, að það kunni að tapast, svo að hann sem sálusorgari safnaðarins kemst í ranga stöðu til sinna sóknarbarna.

Af framanskrifuðum ástæðum hefir oss hugkvæmt að gjöra eptirfylgjandi uppástungur:

1. að sérhver beneficiarius með lögum verði losaður við þá skyldu, að innheimta og hafa ábyrgð á fæ lènskirknanna,
2. að í sérhverri kirkjusókn skuli bændur velja 3—5 manna nefnd, til að hafa innheimtu og stjórn á fæ kirkjunnar árlega, með þeim skyldum og réttindum, sem prestar nú hafa.

Þessa vora bæn biðjum vèr undirskrifaðir prestar í Húnavatns-sýslu hið heiðraða alþingi að álíta og yfirvega, sem velferðarmál prestastéttarinnar. (Fellt frá nefnd).

BÆNARSKRÁ

Um lækniðsetning í Strandasýslu.

Það er kunnugra, en frá þurfi að segja, að Strandasýsla hefir frá landsnámstíma verið læknalaus; og þó bráðdaudinn sýndi sig mjög skæðan síðara hluta næstliðinnar aldar og fyrra hluta þessarar, þá var ekkert hirt um slíkt af hálfu hins opinbera; og eigi var að hugsa til að fá lækna ráð eður hjálp við þessum sjúkdómi, heldur en öðrum. Þetta var allt saman sök sèr á þeim tímum, því þá voru flestar sýslur landsins læknalausar, eins og þessi. En síðan vonin um endurbót á lækna skipuninni fór að glæðast, og einkum síðan lækna sjóðurinn var stofnaður með konungsúrskurði 23. ágúst 1848, þá hefir oss orðið lækna leysið æ tilfinnanlegra. Það er fullsannað af reynslunni, og af öllum viðurkennt, að Strandasýslu-búum er ófært að nota lækni, búsettan í Ísafjarðarkaupstað. Í þessum vandræðum urðum vèr bráðfegnir, þegar Jón bóndi Guðmundsson á Helku fór með góðri heppni að fást við lækningar, en með því hann var ólærður og hafði ekki lækningaleyfi, lét hann landlækni dr. J. Hjaltalín reyna, hvað hann kynni í lækniðfræði árið 1859, og sýnir leyfisbréf Jóns, að landlæknirinn áleit honum trúanda fyrir að lækna, og verðugan launa. Þetta studdi eigi alllitið álit Jóns, svo hann hélt áfram að lækna og aðsóknin óx; en þá kom það fram, sem líklegt var, að hann gat eigi staðizt kostnaðinn. Þá var nú farið að hugsa um, að útvega honum einhvern styrk. Þingmaður Strandasýslu fór með bænarskrá þess efnis til landlæknis; hann vísaði honum til stiptamtmanns, þessi til amtmannsins í vestur-amtinu P. Melsteðs, en hann dó, áður nokkuð var gjört við málið; síðan var Bogi Thorarensen settur amtmaður; þá skrifuðu menn úr noðurparti sýslunnar settum sýslumanni sínum, Þorvaldi Sívertsen á Hrappsey, um styrk handa Jóni Guðmundssyni; hann skrifaði amtmanni, sem lofaði að skrifa um það stjórninni, og síðan vitum vèr eigi, hvað við hefir tekið. Þá var nú farið að snúa sèr til alþingis, og send þangað bænarskrá 1865, eins og kunnugt er, um, að árlegur 100 ríkisdala styrkur fengist úr lækna sjóðnum, en þingið féllst á, að Jón fengi úr ríkissjóðnum 100 ríkisdala styrk, eitt skipti fyrir öll, og neitaði stjórnin því í auglýsingunni til alþingis 1867. Á þessu þingi kom opt nefndur styrkur enn til orða, og fyrir tillögur stiptamtmanns, var nú enn

af ráðið, að fara hinn svo nefnda yfirvaldaveg, og af því leiddi, að opt nefndur Jón á Hellu sótti um, að sér mætti veitast fullkomið læknisleyfi og 100 rd. árlegur styrkur, þangað til sá fyrirheitni læknir kæmi í Barðastrandar- og Strandasýslur. Nú leitaði amtmaðurinn í vestur-umdæminu allra þeirra upplýsinga, er hann áleit nauðsynlegar, og svo er að sjá, sem hann hafi borið málið undir landlækni, þar sem í bréfi sýslumanns til Jóns á Hellu dags. 11. febrúar síðastl. segir, að amtmaðurinn hafi álitid árangurslaust, að senda beiðnina til stjórnarinnar, þar eð landlæknirinn hafi eigi séð sér fært að mæla með henni vegna þeirra breytinga, sem urðu á læknaskipuninni 1862. Þetta svar skilst mönnum svo, að breytingin, sem varð á læknaskipuninni 1862, hafi verið einhlit til að bæta úr læknaleysinu í Strandasýslu, og öll meðferð stjórnarinnar og nokkurra hinna æðstu embættismanna hennar í þessu máli lýsir því, að hún bæði álitur sig að hafa skyldu til, að sjá oss fyrir examíneruðum lækni, og aptur að vèr höfum fulla heimtingu á að krefja þess. En þótt hans hátígn konungurinn hafi í auglýsingunni til alþingis 1867 heitið 5 lækna-embættum, þar sem dómsmála-stjórninni þætti helzt þurfa hær á landi, virðist samt eigi vanþörf á, að vekja athygli á þeim sérstöku kringumstæðum, sem gjöra oss ómögulegt, að ná til læknahjálpar í aðrar sýslur, en þær eru þessar: Strandasýsla er umgirt fjallgarði, svo hvergi verður komizt í næstu sýslur nema yfir heiðar, sem meiri hluta árs eigi verður komizt yfir fyrir ófærð og illviðrum svo mörgum vikum skiptir, en hins vegar er Húnaflói, sem opt er fullur með hafis, og vèr fáum eigi skilið, að hver, sem lítur á uppdrátt Íslands, geti efazt um, að Strandasýslu-búar þurfi að fá lækni, er hafi aðsetur sitt í sýslunni sjálfri. Að lyktum minnumst vèr þess, og tókum það fram, sem mikilvæga röksemd fyrir læknisþörf hær hjá oss, að í þessari sýslu er drottandi einn hættulegur kvilli, æxlaveikin; vitum vèr eigi betur, en að sú veiki sè hær almennari, heldur en í öðrum sýslum landsins, og þar með virðist hún fremur fara í vöxt. Af framanskriðuðum ástæðum óskum vèr, að hið heiðraða alþingi taki þetta mál til yfirvegunar, og mæli fram með því:

að hans hátígn konungurinn skipi svo fyrir: að læknir, sem heitin hær verið Stranda- og Barðastranda-sýslum,

verði skyldaður til að setjast að í Kirkjubóls- eður Hrób-
bergs-hreppi í Strandasýslu.

Á manntalsþingum í Strandasýslu í júním. 1869.

(72. nöfn).

(Visað forsetaveginn).

Fylgiskjal 1.

við bænarskrá um læknissetningu í Strandasýslu.

Samkvæmt ósk alþingismannsins úr Strandasýslu herra Ás-
geirs Einarssonar hefi eg undirskrifaður prófað og yfirheyrt bónd-
ann Jón Guðmundsson á Hellu í tæðri sýslu, og verð eg að viður-
kenna, að hann, við lestur innlendra og útlendra lækningabóka,
hefir aflað sér slíkrar þekkingar í læknisfræðinni, er mjög fáir sem
engir leikmenn munu hafa á landi hér. Maður þessi er þar hjá
svo greindur, gáfaður og stilltur í öllu framferði sínu, að mér þykir
mjög ólíklegt, að hann skaði nokkurn mann, þó honum sé leyft
að hjálpa fólki á þeim stöðum, hvar eigi verður náð til annarar
fullkomnari læknishjálp, en þar á móti tel eg það víst, að hann
geti unnið mörgum sjúklingi mikið gagn með þekkingu sinni, eigi
sízt á þeim stað, hvar lítil sem engin læknaþjálp er fyrir
höndum.

Skyldu yfirvöldin í vesturumdæminu álíta það nauðsynlegt, er
eg fús að stuðla til þess við stjórnina, að maður þessi geti öðl-
ast fullkomið læknisleyfi á landi hér (*venia practicandi*), því eg
álít hann þess verðugan, og, eins og nú á stendur með lækna-
þjálpina hjá oss, virðist mér eigi ráðlegt, að meina honum að
hjálpa hvar sem hann getur, og önnur fullkomnari læknishjálp eigi
er innanhandar.

Reykjavík, 9. júlí 1859.

J. Hjaltalín, landlæknir.

Fylgiskjal 2.

við bænarskrá um læknissetningu í Strandasýslu.

Hinn 18. f. m. hefir amtmaðurinn yfir vesturumdæminu skrif-
að mér svo hljóðandi bréf:

«Eftir að eg með þóknanlegu bréfi yðar, herra sýslumaður,
dags. 28. ágúst. f. á., hafði meðtekið ýmsar skýrslur viðvíkjandi

lækningatilraunum Jóns Guðmundssonar á Hellu, sem hefir farið þess á leit við amtið, að honum yrði útvegað fullkomið lækningaleyfi hjá stjórninni, og að minnsta kosti 100 rd. árlegur styrkur, þangað til examineraður læknir yrði settur í Strandasýslu, — bar eg málefni þetta undir álit landlæknisins, og hefir hann í bréfi dags. 8. f. m. skýrt mér frá, að sökum þeirra miklu breytinga, sem á seinni tímum eru orðnar á læknaskipunarmáli lands þessa, treysti hann sér eigi til að mæla fram með því, að ofannefndur Jón Guðmundsson fái fullkomna veniam practicandi, jafnvel þó hann mundi hafa gjört það, ef sú beiðni hefði komið fram fyrir 1862, en að hann skuli gjöra allt sitt til, að honum verði eigi aptrað frá að hjálpa fólki, meðan enginn læknir sé settur í Strandasýslu.

Með því þessu er þannig varið, og þar eð því er yfirlýst í konunglegri auglýsingu til alþingis, dags. 31. maím. 1867, að ekki hafi þótt ástæða til, svo sem þingið 1865 hafði farið fram á, að veita hlutaðeiganda þóknun úr opinberum sjóði fyrir lækningar sínar, þá getur amtið ekki álitnið sér fært að halda málefni þessu lengra áfram, og bið eg yður, herra sýslumaður! að kunngjöra það ofannefndum Jóni Guðmundssyni».

Það undanfelli eg ekki hér með að tilkynna yður.

Skrifstofu Strandasýslu, 11. febrúarm. 1869.

S. E. Sverrisson.

Til

læknis Jóns Guðmundssonar á Hellu.

BÆNARSKRÁR

um útsendingu þingtiðindanna o. fl.

1. úr Ísafjarðarsýslu, dags. 28. júní 1869.

Eins og yður, háttvirtu alþingismenn! er kunnugt, er mjög óvída hér hægt, að fá alþingistíðindin til kaups, því þó þau liggi í bunkum í Reykjavík, er almenningi í fjærliggjandi sýslum ekki hægt, að ná í þau án mikils kostnaðar, og sérdeilis þar, sem hagar eins póstgöngum og hér í sýslu. Af þessu leiðir, að þessi mikilsvarðandi bók er almenningi yfir höfuð alveg ókunnug, og menn því ekki geta gjört sér neina ljósa hugmynd um mál þan,

er rædd eru á þingi og úrslit þeirra, einnig misskilja lagaboð þau, er frá alþingi koma, af því þeir eigi eru kunnugir ástæðunum fyrir hverjum pósti, sem er nauðsynlegt, til að fá þekkingu á lögnum. Væri því æskilegt, að alþingistiðindin yrðu send til hvernar sýslu, í það minnsta ekki seinna, en ári eptir, að alþingi var haldið, svo mönnum væri þau kunnug fyrir næsta þing. Til þess því að almenningur yfir höfuð geti kynnt sér þessa mikilsvarðandi bók, kom mönnum saman á almennum fundi hér í dag, að skora á þá háttvirtu alþingismenn:

1. að sjá svo um, að alþingistiðindin, í hvert sinn og þau eru fullprentuð, verði send til hvernar sýslu, svo mörg að svari 2—3 exempl. til hvers hrepps, og að sá kostnaður, er þar af leiðir, verði borgaður ásamt öðrum alþingiskostnaði.
2. að ef bók þessari ekki fæst út býtt upp á þennan máta, þá að sjá svo um, að hún fáið fyrir sanngjarnt verð í öllum sýslum á landinu.

(41 nafn).

2. Bænarsskrá úr Barðastrandarsýslu, dags. í júním. 1869. Niðurlagsatriði:

Að hinu heiðraða alþingi mætti þóknast, að haga þingskópum sínum og þingræðum þannig: að þingtíminn verði sem stýltur að mögulegt er; eins að fastákveðið sé víst ferðakaup fyrir þingmann úr hverri sýslu út af fyrir sig, og að alþingistiðindunum verði breytt þannig, að engar ræður þingmanna verði þar innfærðar orðrætt, heldur einasta getið höfuðinnihalds þeirra með fleiri eða færri orðum, eptir því, sem það sýnist merkilegt til.

(45 nöfn).

3. Bænarsskrá úr Strandarsýslu, dags. í júním. 1869. Niðurlagsatriði:

Að hverjum alþingismanni Íslendinga skuli framvegis greiða fast ákveðið þingfararkaup eptir vegalengd og ásigkomulagi vegarins, úr hverri sýslu landsins, reiknað til álna á landsvísu eptir meðalverði þeirrar verðlagsskrár, er þar gildir.

(74 nöfn).

4. Bænarsskrá úr Rangárvallasýslu dags. 28. júní 1869. Aðalat-
riði:

Að föst þóknun og ferðakostnaður yrði ákveðinn fyrir hvern
þingmann, eptir því, sem þeir eiga að sækja til alþingis
langt eða skammt að.

(58. nöfn).

(Nefnd sett).

BÆNARSKRÁR

um spítalagjaldið.

1. úr Reykjavík, dags. 24. júlí 1869.

Þegar vèr Reykjavíkurbúar lítum á tilskipun 10. d. ágústmán.
1868 um gjald spítalahlutanna, sem svo eru nefndir, sem vor allra-
mildasti konungur hefir staðfest eptir ráðum alþingis 1867, þá get-
um vèr eigi dulizt þess, að vèr verðum að álita þessa hina greindu
tilskipun í alla staði mjög óhagkvæma, og álögur hennar á aðal-
atvinnuveg sjávarbænda svo ósanngjarnar, að vèr eigi getum sæð,
að gjaldendur geti undir þeim risið, og vèr verðum að furða oss
á, að tilskipun þessi, svona löguð, er runnin frá alþingi, og að
konungsfulltrúi skuli hafa mælt fram með henni, og því óskiljan-
legra virðist oss þetta, þegar vèr lítum á frumvarp það, sem stjórnin
lagði fyrir þingið, sem auglýsilega ber það með sér, að löggjafinn
sjálfur hefir eigi ætlazt til, að íþyngja gjaldendum frá því, sem
verið hefir, heldur að eins að fastákveða gjaldið og gjöra innheimt-
inguna sem greiðasta og vafaminnsta. En í stað þess, að fylgja
þessari grundvallarreglu, og laga frumvarpið samkvæmt því, þar
sem það þurfti lagfæringar við, umsteypti þingið grundvallarreglu
frumvarpsins, og bjó til svo að segja með öllu nýtt frumvarp. Vèr
skulum nú reyndar játa, að grundvallarregla tilskipunarinnar kann
í fyrsta áliti að virðast eðlilg, sú, að gjaldið fari eptir aflanum, en
sanngirninn er einungis á pappírnum, og hverfur, þegar betur er
að gáð og til reyndarinnar kemur, og álögur lagaboðsins verða
mesta ósanngirni; því að það verður hver sá maður að játa, sem
nokkurt skyn ber á mál þetta, að það er hin mesta ósanngirni og
ofætlun, að ætlast til, að allir formenn skuli hafa svo nákvæma

tölu á öllum þeim þorski, ísu, steinbít og háfi, sem hann kann að afla árið um kring, að hann geti hoðið eið þess, að hann hafi rétt talið, að árinu liðnu; slíkt yrði sá fyrirhafnarauki, að eigi verður með neinni sanngirni heimtað; því að það yrði með því eina móti, að vandlega væri skrifaður upp allur ablinn á hverjum degi, og það verður þó eigi heimtað þegar af þeim ástæðum, að margir formenn eru eigi færir um það, svo í lagi fari, eða nokkrar reiður verði á hendar, og getur auk þess opt orðið formanninum ómögulegt, því að hann getur opt veikt eða á annan hátt frá skákast, þótt skipinu sé róið, og þá verður eigi af honum heimtað, að hann skuli ábyrgjast, að rétt sé talið á meðan, og þar sem eitthvert skip gengur allt árið, og sinn formaðurinn er hverja veriðina, hver þeirra á þá að ábyrgjast, að rétt verði talið? Á sá, sem síðast var formaður, það er herna syðra vetrarvertiðina, að ábyrgjast rétta tölu hinna fyrri, og sverja þess eið, að þeir hafi sagt rétt til? Já, meira að segja, hvernig verður af honum heimtað, að hann skuli ávallt fá upp nokkra tölu á aflanum hjá hinum fyrri, sem, ef til vill, eru langt í burtu eða jafnvel dauðir, og sama er að segja um skipseiganda, að opt getur hann eigi með neinni vissu vitað tölu alls þess, sem á skip hans hefir aflazt, stundum í öðrum sýslum, og svo örðugt, sem það veitir, að fá rétta tölu á fiskinum, þá verður þó enn óhægra, að vita, hversu mikið lýsi hver fær úr afla sínum; það verður með öllu ómögulegt; því að allir þeir hásetar, sem eru innlendir í sjóplássum, taka hlut sinn í fjöru og hafa heim til sín, og það verður þeim eigi bannað, og hver á þá að hafa eptirlit, hversu mikið lýsi hver hefir fengið allt árið? Hér við bætist nú það, að eptir tilskipuninni munu margir freistast næsta mjög, að telja eigi svo vandlega, sem skyldi, og í stað þess, að með breytingunni var ætlað til að nokkru leyti, að fyrirbyggja alla freistni til undandráttar, þá hlýtur tilskipunin 10. ágúst sökum gjaldsins, að vekja hina mestu freistni hjá mönnum, til að draga undan, og þanuig leiða til hinnar verstu siðaspillingar.

Önnur ósanngirni er gjaldhæðin. Sumum, er eigi hugsá málið til hlítar, kynni reyndar svo að virðast við fyrsta álit, sem það sé eigi mjög tilfinnanlegt gjald, að gjalda $\frac{1}{2}$ alín af hverju hundraði af þeim fjórum fiskitegundum, sem í tilskipuninni eru nefndar, en það þarf eigi lengi að grafa til þess að sjá, að þetta gjald er allmikið; því að þegar t. a. m. gjalda á 13—15 sk. af hundraði af háfi, sem venjulega er selt fyrir 1 rd. hér syðra, eða hundrað af

ísu, hversu smá sem er, þó má sjá, að þetta gjald er afarmikið, þegar jafnframt er gætt alls kostnaðar við útgjörðina, sem hér við Faxaflóa að minnsta kosti er fjarska-mikill, og svo tilfinnanlegur, að skipseigendur alls eigi geta staðizt, og verða ef til vill að hætta öllum sjávarútveg, ef þeir eiga að leggja á sig slíkt gjald, sem hér ræðir um, að auki, og þótt gjaldið sé eigi hærra en þetta, þá verður það í hverju meðalári framt að 30 rd. af hverri ferju, sem gengur allar 3 vertíðir, og þá er öllum auðsætt, að þetta gjald er eigi all-lítið, og þegar þar við bætist, að formaðurinn, sem er síðustu vertíðina, á að standa skil á þessu gjaldi í peningum, eigi að eins fyrir sig og skipið, heldur og alla hásetana, sem róið hafa á skipinu allt árið, og það þótt hann hafi, ef til vill, eigi verið formaður nema hina síðustu vertíð fyrir gjalddaga, þá verður þetta gjald óþolandi, og svo ósanngjarnt, sem framast má verða; því að auk þess, að það mun reynast, þegar til reyndarinnar kemur, með öllu ómögulegt fyrir formanninn, að ná inn gjaldinu hjá hásetunum á hverri vertíðinni fyrir sig, þar sem þeir eru opt sinn úr hverri áttinni, og fara opt svo burt að vertíðarlokum, að formennirnir varla vita af, og sumir svo fátækir, að ekkert er af þeim að hafa, og yrði með því einu móti, að þeir tækju gjaldið af þeim eptir hvern róður, sem yrði mjög svo óvinsælt og fyrirhafnarmikið. Þá kemur enn fremur ný spurning fyrir: hvernig getur formaðurinn, sem er um vetrarvertíðina, staðið inni fyrir gjaldi því, sem á að gjaldast fyrir hinar fyrri vertíðirnar, eða vorvertíðina og haustvertíðina árinu áður, hafi þá aðrir verið formenn fyrir skipinu? Þegar á þetta er lítið, þá vonum vèr, að ósanngirnir í álögunum verði næsta ljós, því að það hlýtur að liggja hverjum einum í augum uppi, að einatt ræki að því, að formenn, sem standa ættu skil á gjaldinu, hlytu að gjalda það að öllu leyti úr sínum sjóð, án nokkurs endurgjalds frá hásetunum eða öðrum hlutaðeigendum. Þessir gallar tilskipunarinnar, vonum vèr að öllum sé ljóst að eru svo mikilvægir og stórkostlegir, að tilskipunin sökum þeirra sé óhafandi með öllu og þurfi þegar viðgjörðar við. Það eru að voru áliti enn aðrir gallar á henni, en sem er minna í varið og sem vèr vonum, að þingið lagi af eigin hvöt, svo sem t. a. m. að bæjarstjórninni í Reykjavík eru ætluð lögreglumannastörf við eptirlitið, en sem öldungis liggja fyrir utan hennar verkahring, enda munu þeir gallar hverfa, ef fylgt yrði t. a. m. grundvallarreglu stjórnarfrumvarpsins.

Þegar vèr nú eigum að gjöra einhverja uppástungu um það, hverjar tekjur læknasjóðsins eigi að vera af hendi landsmanna, þá virðist það í rauninni eðlilegast, að með því að sjóðurinn er ætlaður öllum landsbúum, hvaða atvinnu sem þeir hafa, eða með öðrum orðum, að tekjur hans eru ætlaðar til að bæta læknaskipun landsins alls, þá ættu í raun rætti allir landsbúar að gjalda nokkuð til sjóðsins; en á hinn bóginn vitum vèr vel, að það mundi þykja ýmsum örðugleikum bundið, að leggja á slíkan almennan skatt nema því að eins, að skattalögum landsins væri breytt, og þeim komið haganlegar og jafnar niður, en nú þykir vera; en ef halda skal spítalagjaldinu af fiskiveiðum einum, eins og hingað til, þá sjáum vèr eigi aðra grundvallarreglu haganlegri, en þá, sem sett var í hinu konunglega frumvarpi, sem stjórnin lagði fyrir þingið 1867 um gjald spítalahlutanna; því að sú regla er vafalaus, gjaldheimtan hæg, og eptir frumvarpinu nýtur læknasjóðurinn allra þeirra tekja, sem honum bera, afdráttarlaust. Vera kann, að ýmislegt smávegis þurfi breytinga við í því frumvarpi stjórnarinnar, og skulum vèr í því efni leyfa oss, að skýrskota til breytinga þeirra, sem meiri hluti nefndar þeirrar, er málið var fengið til íhugunar á þinginu, stakk upp á, en einungis geta þess, að einkum þegar litið er til þess, að eigi var ætlazt til, að íþyngja greiðendunum frá því, sem hingað til hefir verið, þá virðist oss gjaldið verða heldur hátt eptir frumvarpinu, og ætlum, að nóg væri, að gjaldið væri 8—12 fiskar af hverri ferju, sem til fiskiveiða er höfð allar vertíðir, eptir stærð hennar.

Samkvæmt því, sem vèr þegar höfum sagt, skorum vèr á hið heiðraða alþingi, að bera þá bæn fram fyrir hinn allramildasta konung vorn:

1. að honum allramildilegast mætti þóknast, að nema þegar úr lögum aptur tilskip. 10. dag ágústmán. 1868, svo að henni verði aldrei beitt.
2. að frumvarp það til tilskipunar, sem stjórnin lagði fyrir alþingi 1867 um breytingu á ákvörðunum um gjald spítalahlutanna, sem svo eru nefndir, á Íslandi, mætti verða lögleitt með þeim breytingum, sem nauðsyn þætti tilbera eptir því, sem vèr höfum bent á hér að framan.
3. að þangað til þetta hið nýja lagaboð nái lagagildi, mættum vèr gjalda spítalahlutinn á sama hátt og hingað til.

(106 nöfn).

2. Tvær bænarskrár úr Gullbringusýslu, dags. í marzm. 1869. Niðurlagsatriði:
 1. Að framkvæmd tilskipunar 10. ágúst 1868 verði frestað, og tilskipun 27. maí 1746 haldi á meðan sínu gildi, og
 2. a. að frumvarp stjórnarinnar, sem meðhöndlað var af alþingi 1867 verði að nýju lagt óbreytt fyrir þingið, eða b, að þetta frumvarp verði þegar gjört að gildandi lögum án nokkurrar breytingar.
(187 nöfn).
3. Bænarskrá úr Borgarfjarðarsýslu, dags. 17. júlím. 1869. Niðurlagsatriði:
 1. Að tilskipun 10. ágúst 1868 um breytingu á ákvörðunum um gjald spítalanna á Íslandi verði ekki framfylgt fyrst um sinn.
 2. Að tilskipun 27. maí 1746, um spítalahlutina standi enn þá óröskuð framvegis.
 3. Að hið konunglega frumvarp um fyrirkomulag spítalgjaldsins, sem lagt var fyrir alþingi 1867, verði aptur lagt fyrir alþing 1871.
 4. Skyldi læknasjóðurinn ekki geta staðið straum af gjöldum þeim, er á honum hvíla, meðan hagkvæmari breyting er að komast á í þessum efnum, þá erum vèr fúsir til, að skipta spítalanum hlut tvisvar á ári.
(14 nöfn).
4. Bænarskrá úr Landeyjum, dags. í júním. 1869. Aðalatriði:

Að það (alþingi) leggi alla sína krapta fram, til að fá þessa löggjöf af numda strax í stað, svo að hún ekki olli landsbúum þess óbætunlega tjóns, er sýnist óaðskiljanlegt frá ákvörðunum hennar.
(49 nöfn).
5. Bænarskrá úr Vestur-Skaptafellssýslu, dags. 22. d. júnímán. 1869. Niðurlagsatriði:

Að hinir heiðruðu alþingismenn sendi hans hátign konunginum bænarskrá um, að felld verði úr gildi tilskipun frá 10. ágúst 1868.
(36 nöfn).

7. Bænarskrá úr Þingeyjarsýslu, dags. 29. júní 1869. Niðurlagsatriði:

Að (alþingi) leggi það til við hans hátign konunginn, að spítalahlutir eigi verði heimtaðir eftir tilsk. 10. ágúst 1868, fyr en hún hefur verið endurskoðuð af alþingi, og bætt úr þeim missmíðum hennar, sem hér er á vikið.

(94 nöfn).

8. Bænarskrá úr Barðastrandarsýslu, dags. í júnímánuði 1869. Niðurlagsatriði:

Að það (alþingi) mæli fram með og semji bænarskrá til konungs um að breytt verði löggjöfnni um spítalagjaldið af 10. d. ágústm. 1868, þannig: að ákveðið sé víst spítalagjald, 5 fiska virði, af hverjum opnum bát, smáum eða stórum, sem gengur til vertíðar um mánaðartíma eða lengur, en 10 fiska virði af hverju þiljuskipi um sama tíma; hér að auk greiðist af hverju opnu eða þiljuskipi 4 af 100 af hreinum ágóða þess, þ. e. að fráðregnum öllum kostnaði fyrir skipsútgjörð og manna, með fleiri athugasemdum, sem þar við kynnu að vera þenningarlegar.

(17 nöfn).

9. Bænarskrá úr Verdölum við Arnarfjörð, dags. 9. júní 1869. Niðurlagsatriði:

1. Að láta hina eldri löggjöf frá 27. maím. 1746 standa óbreytta, að því er snertir spítalahlutina á Íslandi, en einungis bjóða, að framfylgja ákvörðunum hennar betur og fastar, en hingað til hefir átt sér stað.

En ef að þessi bæn ekki getur fengið áheyrn og uppfyllt, þá:

2. Að hinni nýju tilskipun frá 10. ágúst 1868 verði breytt þannig:

«Að af hverju tólfræðu hundraði, sem kemur til skipta af þorski (smáfiski undanskildum), ísu, steinbít og háfi, séu goldnir 6 skildingar, og að því skapi af því, sem ekki nær hundraði».

«Að af hverri lýsistunnu sé goldið hálfu meira gjald en af hverju fiskhundraði».

«Að formenn greiði þetta gjald í peningum og takist

«að réttu blutfalli af öllum þeim, er hlut taka við lok
 «hverrar vertíðar, en hreppstjóri heimti þetta gjald sam-
 «an af öllum þeim formönnum, er róa í hrepp hans,
 «áður en þeir flytja burt, eða undir eins og aflanum er
 «skipt við lok hverrar aðalvertíðar, og sèu formenn
 «skyldir til að sanna með eiði, ef þess þykir þörf, að
 «eigi hafi meiri afli komið til skipta, en þeir til segja,
 «samt að greiða hreppstjóranum gjaldið í peningum;
 «en geti einhver þeirra það eigi, þá taki hreppstjóri
 «svo mikinn fisk af aflanum, sem jafngildi þeirri pen-
 «ingaupphæð, er gjalda átti, auk þess sem honum ber
 «þá nokkur þóknun fyrir það ómak, að koma fiskinum
 «í peninga. Að þetta gjald bæði af fiski og lýsi sè ó-
 «breytt og stöðugt hið sama, hvort sem verðlagsskráin
 «stígur eða fellur».

(27 nöfn).

10. Bænarsskrá úr Ísafjarðarsýslu, dags. 28. júní 1869. Niður-
 urlagsatriði:

1. Að við 1. grein a. b. (þ: í stjórnarfrumvarpinu 1867) sè
 bætt: «sem gengur til fiskjar 3 mánuði, og að tiltölu minna,
 ef styttri tími er».
2. Að 1. grein c (þ: stjórnarfrumvarpsins) sè svo breytt: «að
 af þiljuskipum, er látin eru ganga til fiski- eða hákalla-
 veiða, skulu goldnir 10 fiskar af lest hverri af þeim skip-
 um, sem úti eru 6 mánuði, og að því skapi minna, ef
 tíminn er styttri».
3. Að staflíður d (stjórnarfrumvarpsins) falli burt.
4. Að önnur grein (stjórnarfrumvarpsins) verði svo breytt,
 að á eptir orðið «peningum» verði bætt inn í: «eða ávis-
 unum í verzlunarstöðunum».
5. Að milli 3. og 4. gr. sè bætt inn í svo látandi grein:
 «Formenn skulu standa skil á gjaldinu til læknasjóðsins á
 hverju ári til hlutaðeigandi yfirvalds á réttum gjaldtíma, og
 er hann fyrir opin skip og báta síðasti dagur júlím., en
 fyrir þilskip, þegar þau hvert um sig hætta veiðum».

Vér leyfum oss nú, heiðruðu alþingismenn, að skora
 fastlega á yður, að þér takið þetta málefni til yfirvegunar,
 og síðan ræðið það og sendið um það bænarsskrá til kon-

ungs, þá, að frumvarp stjórnarinnar, er lagt var fyrir þingið 1867, öðlist lagagildi með þeim breytingum, er teknar eru fram hær að framan, en tilskipunin 10. ágúst 1868 sè úr lögum numin.

(34 nöfn).

11. Bænarsskrá úr Vestmanneyjum, dags. 18. júním. 1869. Niður-lagsatriði :

Að hið heiðraða alþingi vildi á yfirstandandi sumri, er það kemur saman, á ný taka þetta umvarðandi mál til nákvæmrar yfirvegunar, og mæla fram með því, að tilskipun frá 10. ágúst 1868 um spítalahlutina á Íslandi yrði breytt og aukin á þá leið, sem nú skal greina :

1. Af öllum skipum, stórum og smáum, sem gjörð eru út og höfð til fiskiveiða á Íslandi, á þeim tíma árs, þá aðalvertið er í hverjum landsfjórðungi, skal hær eptir goldinn spítalahlutur þannig :
 - a) Af hverjum lifandi og dauðum hlut, er til skipta kemur á opnum skipum, skal goldin hálf alin án tillits til hlutarupphæðar, og jafnmikið af hverju tólfræðu hundræði þorsks, er aflast á þilskipum árið um kring.
 - b) Af hverri tunnu hákarlslýsis, er aflast, hvort heldur á opnum skipum eða þilskipum, skal goldin 1 alin, og að því skapi af því, sem minna er.
2. Enn fremur skal spítalahlutur goldinn af þeim vörutegundum, er nú skal greina :
 - a) af hverri tunnu selslýsis, sem aflast, sè goldin 1 alin ;
 - b) af hverjum 5 pundum af hreinsuðum æðardún skal einnig goldin 1 alin.
3. Ofangreind gjöld greiðist í peningum eptir meðalverði á fiski, lýsi og æðardún í verðlagsskrá hvers árs.

Skyldi hinu heiðraða alþingi ekki virðast ástæða til, að áðurnefndri spítalatilskipun verði breytt á þann hátt, eða í þá stefnu, sem vèr nú höfum fram á farið, leyfum vèr oss, að óska þess, að þingið vildi biðja hans konunglegu hátígn um, að nema úr lögum áðurnefnda tilskipun.

(24 nöfn).

12. Bænarskrá úr Gullbringusýslu, dags. 16. júlí 1869. Niðurlagsatriði :

1. Að framkvæmd tilskipunar 10. ágúst 1868 verði frestað, og tilskipun 27. maí 1746 haldi á meðan fullu gildi.
2. Að í stað nú gildandi laga um gjald til lækna sjóðsins, verði það leitt í lög, að gjald þetta verði árlega á lagt eftir fólksölu, og að öðru leyti jafnað niður líkt og vega-bótagjaldinu eftir tilskipun 15. maí 1861.

En geti alþingi ekki aðhyllt þetta síðara atriði, þá :

3. Að frumvarp stjórnarinnar um þetta mál, sem meðhöndlað var af alþingi 1867, verði að nýju lagt fyrir þingið.
(19 nöfn).

13. Bænarskrá úr Gullbringusýslu, dags. 31. júlí 1869. Niðurlagsatriði :

- a) Að fresta því, að spítalagjaldið verði greitt eftir hinni nýju löggjöf frá 10. ágúst 1868.
- b) Að það fyrst um sinn verði greitt hér eftir sem hingað til eftir tilskipun frá 27. maí 1746.
- c) Að frumvarp stjórnarinnar um spítalagjaldið verði á ný lagt fyrir alþingi, er væntanlega kemur saman 1871.

(22 nöfn).

14. Bænarskrá úr Selvogshreppi í Árnessýslu, dags. 31. júlímán. 1869. Niðurlagsatriði :

1. Að hans hátign mætti þóknast, að aptur kalla tilskipun 10. ágúst 1868.
2. Að þangað til ný löggjöf um spítalagjöld næði lagagildi, verði mönnum leyft, að gjalda eftir þeim reglum, sem hingað til gilt hafa um það efni.
3. Að eitt pund af hörðum þorskfiski sé goldið á hvert hundrað tölfrætt af þorski, er aflast á vetrarvertíð, af öðrum fiski ekkert ; og ekki heldur af því, er aflast á öðrum vertíðum. Ekkert borgist af lýsi utan af hákarlalýsi ;
4. Að $\frac{1}{4}$ fiskur sé goldinn í spítalahlut af hverju tíundbæru hundraði, jafnt af föstu sem lausu, utan af þeim, sem halda sjávarútveg, ef þeir gjalda af svokölluðum «dauðum hlutum», því þá sleppi þeir við allt spítalagjald annað. Á handiðnamenn sé lagt frá 1—3 mörk ; á verzlanir og verzl-

unarmenn og aðra, sem kunna að vera upp á peningalaun,
1 mark af hverjum 100 rd.

5. Að hið opinbera í sjóplássunum setji menn fyrir þóknun til að taka á móti fiskinum, og geyma til sölutíma síns.
6. Að spítalagjald af lausafè og fasteign, verzlunar- og handiðna-mönnum og öðrum, er gjalda ættu, sè goldið sýslumanni á manntalsþingum.

BREÐ

dómsmálastjórans, dags. 9. dag júlímán. 1869, til konungsfulltrúans á alþingi um hin dönsku lagaboð, er út hafa komið 1867—68.

Jafnframt því að eigi skal látið hjáliða, að senda herra stiptamanninum, sem fulltrúa konungs við alþingið, 1 expl. af hverju þeirra almennu lagaboða, sem út eru gengin fyrir konungsríkið Danmörk á árunum 1867 og 1868 til þess, að alþingi gefist færi á í samkomu þeirri, sem nú er fyrir hendi, að íhuga, hvort nokkurt af lagaboðum þessum sè svø á sig komið, að hæfilegt sè, að útvíkka það til Íslands, skal það og — næst því með tilliti til laga af 14. Febr. 1868 um breytta skiptingu á lyfjavigtinni, að athuga, að hinu nauðsynlega er ráðstafað um, að leggja áþekkt lagafrumvarp fyrir alþingið — til þóknanlegrar leiðbeiningar gefið til vitundar, að lögstjórnin að sínu leyti, að minnsta kosti ekki um sinn, hefir álitid tilefni til, samkvæmt allrahæstum úrskurði af 4. Jan. 1861, að leggja neitt af meðfylgjandi lagaboðum fyrir þingið sem frumvarp, þó að æskilegt sè, að athygli þingsins sérstaklega verði leitt að lögum um mannorðs-viðreisn af 3. apr. 1868.

BÆNARSKRÁ

úr Ísafjarðarsýslu, dags. 28. júní 1869, um bann gegn hákarlaníðurskurði.

Vèr Ísfirðingar höfum lengi sèð það, hversu kostnaðarsöm og

hirðulaus um okkar eigin hag aðferð sú er, sem hér við Ísafjarðardjúp tíðkast hefir í veiðiskaparaðferð allri. Sjávarafinn má þó fyllilega kallast fyrsti og aðalatvinnuvegur okkar.

Tökum vèr því sèr í lagi í þetta skipti til íhugunar hákarla-veiðiskap vörn, og þá tilhögun, sem hér hefir tíðkast á þessari öld. Væri því æskilegt að menn vildu sem bezt og hyggilegast reyna til að ná í og hagnýta sèr þessa fljótfengnu gnægð, með að finna upp betri aðferð, kostnaðar- og hættuminni fyrir líf þeirra, er leggja sig eptir þessari atvinnu, en verið hefir.

Eptir að hákarla-dekkskip öll eru komin í hróf eða burt hëðan frá landinu á haustin, fer hákarlinn að ganga upp í firðina og jafnvel inn á innstu fiskimið vor. En með því öllum er heimilt að sækja í þennan óuppausanlega nægtarbrunn okkar, þá hlaupa allir til hver eptir sínum hugþóttu, að sækja sèr björg í hann, án þess um leið að hugleiða, hvort þeir baki sèr og öðrum ómetanlegt tjón eða ekki.

Það er þá vor fullkomin sannfæring, að hinn svokallaði hákarla-niðurskurður sè eitt hið mesta, er eyðileggur velferð okkar sjávarbænda hér vestra, því auk þess vèr, með að skera hákarlinn í sjóinn (aptur), svo gott sem köstum gjafaranum í nasir aptur lífsbjörg þeirri, sem hann hefir ætlað oss til framfæris. Þá eyðileggjum vèr sjálfir með því þá atvinnu okkar, sem næst er hendi, því það er fullreynt og sannað, að strax þá dauðum hákarlaskrokkum er varpað í sjóinn, þá þýtur hákarlinn allur burt frá landinu á haf út, svo að hinir kraptmestu og ötulustu hljóta að bera miklu minna frá borði en ella, því þó þeir í eitt skipti geti með þessu móti dregið meira peningaverð að landi með því að eins að hirða lífrina, þá geta þeir því sjaldnar farið til aflafanga, sem tíðin á því tímabili árs er stíð og sjaldfengið leguveður til hafs, þó vel mætti fara innfirðis. Og þar að auki útiloka þessir þá efnuminni og lítilsigldari algjörlega frá að geta fært sèr þessa almenningsgjöf í nyt.

Vèr höfum tvívegis að undanfögnu reynt til að leiða þessa óhafandi tilhögun almenningi fyrir sjónir, og fengið fáa menn á litlu svæði fríviljuglega yfir stutt tímabil að skera ekki, sem hafði þá verkan, að nokkrir hafa síðan óskað eptir og skorað á sýslubúa sína, að þetta gæti komizt á, sem þó mun óhugsandi nema með konunglegu lagaboði, líkt og um friðun sels og æðar.

Á frjálsum fundi á Ísafirði var því ályktað, að senda hinu

heiðraða þingi uppástungu um það, hvort ekki mundu tiltök, að konungleg löggjöf fengist, er bannaði allan hákarla-niðurskurð, nema í lífsnauðsyn, frá Látrabjargi til Hornbjargs, á tímabilinu frá 1. október til 1. marz, sem þilskip ekki eru úti á hákarlaveiðum, sem hægst mundi með því, að nefnd manna væri í hverri sveit við sjávarsíðuna, er hefði vakanda auga á, hvort lifur kæmi meiri á land en samsvaraði hákarli, — og þeir seku yrðu fyrir fjárútlátum, er sannað yrði á að breytti móti lögunum af auðsfíkn einni.

Skorum vör því á þingmenn vora enn á ný, að þeir skerist í mál þetta með þeirri alúð og áhuga, er þeim sæmir, svo það fengið geti heillarík afdrif fyrir alda og óborna.

(41 nafn). (Nefnd sett).

BÆNARSKRÁ

um búnaðarskóla úr Húnavatnssýslu, dags. 26. júní 1869.

Á sýslufundi, er haldinn var að Miðhúsum 18. þ. m., var oss undirskrifuðum falið á hendur, að rita alþingi bænarskrá um styrk til fyrirmyndarbús eða búnaðarskóla í Húnavatnssýslu, hvað vör nú hér með leyfum oss að gjöra.

Það er yður, heiðruðu alþingismenn, fullljóst af blöðunum, bæði Norðanfara og Þjóðólfi, hversu mikill áhugi er vaknaður meðal Húnvetninga á því, að bæta búnað vorn Íslendinga, sér í lagi jarðyrkjuna, því allir hinir hyggjari bændur eru farnir að sjá, hversu landið mætti verða margfalt ávaxtarsamara, en það nú er, ef landsmenn hefðu næga þekkingu á, að rækta jörðina, sem vera bæri, og hversu við það hlyti að aukast efni og velmegun landsbúa, en til þess útheimtist, að búnaðurinn væri kenndur með skólalegri tilsögn, bæði bóklegri og verklegri, og í landinu væri á hæfilegum stöðum stofnaðir þar til búnaðarskólar, eins og alþingi hefir fleirum sinnum farið fram á við stjórnina að fá fjárstyrk til, eða í það minnsta hentuga jörð afgjaldslausar, að stofna á búnaðarskóla, og reyna að gjöra ýmsar jarðyrkjutilraunir undir leiðsögn æfðs jarðyrkjumanns. En með fram af því, að tèðar tilraunir alþingis hafa orðið árangurslausar, þá hafa Húnvetningar tekið sig saman um, að reyna að stofna búnaðarskóla af fríviljugum samskotum, og

kostað til utanfarar herra jarðyrkjumanns Torfa Bjarnasonar, sem áformað er að verði kennari við tæðan búnaðarskóla. Jafnframt hefir búnaðarfélagarnefndin í Húnavatnssýslu skorað á alþýðu manna í flestum sýslum landsins, að styrkja fyrirtækið með fjártillögum. Vèr vonum því, að bústofn skólans geti fengizt af friviljugum samskotum, en ei að síður vantar hæfilega jörð undir stofnunina, og fè til að standast árlegan endurbótakostnað m. fl., sem er óhugsandi að fáist með friviljugum samskotum ár eptir ár.

Vèr álitum ekki við eiga, að útlista frekar nauðsyn slíkrar stofnunar, sem hèr um ræðir, þar öllum er fullljóst, að slíkt má álita undirstöðu til sannra framfara helzta atvinnuvegs landsins, hvar fyrir vèr fulltreystum því, að hið heiðraða alþingi verði oss samdóma um málið, eins og vèr vonum, að stjórnin verði fús til, að styrkja þetta velferðarmál vort, þegar hún sèr fram á, »að stofnunin kemst á fyrir viðleitni einstakra manna«, eins og hún hefir mildilegast gefið von um í konunglegri auglýsingu til alþingis 1855.

Samkvæmt framanskriðuðum leyfum vèr oss því, að biðja hið heiðraða alþing, að bera þá bæn vora fram fyrir hans hátign konunginn, að honum mildilegast mætti þóknast, að styrkja hinn fyrirhugaða búnaðarskóla í Húnavatnssýslu til þess, að hann sem fyrst kæmist á og gæti svarað til ætlunarverks síns, með því:

1. að ljá hæfilega umboðsjörð í Húnavatnssýslu leigulaust, til þess að reisa á fyrirmyndarbu eða búnaðarskóla, eður veita 3000 rd. til þess, að hagkvæm jörð yrði keypt til þessa augnamiðs;
2. veita árlega að minnsta kosti í 5 ár 700 rd. til þess að standast ýmsan endurbótakostnað við búnaðarskólann.

(3 nöfn). (Nefnd sett).

BÆNARSKRÁR

um hjúskaparmál.

1. úr Múlasýslu, rituð í júnímánuði 1869.

Það eru nú 10 ár, síðan að alþing vort sendi bænarskrá til konungs um lítils háttar breytingu eður viðauka við hjónabandslög þau fyrir Danmörku, er búið var að gjöra hèr gildandi með

konungsbréfi til amtmanna á Íslandi dagsettu 7. desemberm. 1827.
Niðurlagsatriði þessarar bænarskrár voru þau:

1. Að alþekktir óráðs- og óreglumenn og ónytjungar mættu ekki gefast í hjónaband, nema sveitastjórnin, þar sem maðurinn ætti framsærslurétt, gæfi samþykki sitt til, ellegar svaramenn hjónefnanna vildu ábyrgjast, að ekki stæðu vandræði af þeim næstu þrjú ár.
2. Ef hin hlutaðeigandi sveitarstjórn óskaði þess, skyldu hjónaefnin vera skyldug til, að útvega sér 4 svaramenn.

Þessari bæn þingsins svaraði konungurinn þannig í sinni konunglegu auglýsingu til alþingis 1861: að stjórninni hefði ekki þótt nein ástæða til, að fallast á þegnlega bænarskrá alþingis um breytingu á hjúskaparlögunum, en skýrskotaði til þess, er fulltrúi hans hefði látið í ljósi um málið, þá er það var rætt á alþingi. En eitt með öðru, er konungsfulltrúi þá talaði um mál þetta, var það, að þótt hann ekki gæti veitt nefndri bænarskrá eða niðurlagsatriðum hennar meðmæli sín, mundi sú spá og von rætast, að nýjar bænir og betri uppástungur mundu seinna koma til þingsins, er menn betur hefðu hugsað sig um, hvað tiltækilegast væri í tæðu efni; ekki viljum vèr það samt fullyrða, að þetta eigi heima hjá oss, sem orð þessi ritum til þessa alþingis, er næst á að koma saman, en hitt játum vèr, að það sem oss þykir að hafi gefið hvað mest tilefni til, að hjónabönd þau nokkur, er hær tíðkæzt hafa nú um nokkur ár, hafi eigi verið svo skynsamlega stofnuð, sem vera skyldi, sé einmitt það, hve ónógt má virðast hær á Íslandi það, er fram er tekið í nú gildandi lögum um skilyrði þau, er útheimtist til þess, að innganga megi í hjónaband, þar sem tæð skilyrði einkum og því nær einungis eru í þessu fólgin:

»Að maðurinn sé eigi yngri en 20 ára og konuefnið eigi yngri en 16 ára — að þau sæu fermd og hafi verið til altaris og sæu bólusett — sæu óviðriðin eldra hjónaband, ekki of skyld eða of tengd — að hvorki ekkill eða ekkja sæu of fljótt samantvígð — að brúðurin, sé hún eigi ekkja, hafi foreldra eða annara hlutaðeiganda samþykki, eður þessara mótmæli hafi af yfirvaldinu verið metin ógild, og hið sama að segja um brúðgumann, sé hann eigi fullmyndugur. Enn fremur að þau, er hafi drýgt hór saman, megi eigi saman vígjast, eigi heldur holdsveikar eða vitstola manneskjur, og loks enginn sá eða sú, er hefir eigi

endurborgað sveitarstyrk þeginn, eptir að þau komust á lögaldur.

Þessi eru nú skilyrðin, er til hjónabandsins yfir höfuð að tala nú útheimtast eptir nefndum lögum. En hér er, eins og allir sjá, ekkert talað um hæfilegleika hvorki til að verða duglegur húsbóndi eða húsmóðir, ef það ætti fyrir að liggja, nè til að verða góður og skyldurækiinn faðir eða móðir, þau er líkleg þættu til þess vel að mennta og upp ala sín eigin börn, ef þeirra auðið yrði; ekki er heldur í þessum lögum neitt talað hvorki um umliðna reynslu nè framvísaða sennilega vitnisburði, nè um neitt útlit eður horfur á, að hjónaefnin muni verða þjóðfélaginu fremur til sóma og uppbyggingar, heldur en til þess gagnstæða. En það, er lög þessi vara viðvikjandi hórdómi, holdsveiki og brjáli (vitbrest), á sér að kalla aldrei stað; en því hins vegar svo varið, að þegar hjónaefni til nefna að nafninu einhverja svaramenn, vita þessir stundum, annaðhvort ekki, hvað slík svaramennska hefir að þýða — (enda eru nefnd hjúskaparlög ekki enn til á móðurmálinu), ellegar þeir hugsa einungis um hin nefndu skilyrði, er prestarnir segja þeim að lögin taki fram, og þegar ekkert þykir vanta upp á slíkan bókstaf, er án tafar lýst með hjónaefnunum, er þau óska þess, og þau gefin saman í hjónaband. Þetta getur og hefir að sönnu í hinum vafasömu tilfellum blessað stundum allvel, eður svo að eigi leiðir til stórra báginga, en opt líka miklu miður, og um það gæti nægilega vitnað allt það basl og sveitabyngsli, er nú fara meir og meir í vöxt fyrir sakir vegalausra og örbyrga og opt ráðlætilla yngri og eldri hjóna, eða ómegð þeirra — að ógleymdri þeirri miklu og sáru óánægju, áhyggju og armæðu, er þetta einatt fyr eða síðar bakar þeim, og að þetta fyrirkomulag leiðir þau jafnvel stundum til siðaspillingar, hnups og fleiri óknytta. En að slík sveitabyngsli og vandræði eru einkum nú svo tíð og tilfinnanleg, kemur, að oss virðist, mjög svo af hinu að kalla ótakmarkaða giptingafrelsi og jafnframt þýðingarlitilli svaramennsku eptir nú gildandi hjúskaparlögum.

Til að ráða bót á þessu, og að ekki fari ver en komið er, álitum vèr því einkum nauðsynlegt, að hjónabandsstofnuninni yrðu settar nokkuð þrengri og skynsamlegri skorður, en verið hefir. Ekki ætlum vèr samt, að fara því á flot, að binda giptingafrelsið eingöngu við svo og svo miklar eigur, fasta bólfestu eður jarðnæði, og það því síður, sem sú hugsunarstefna mun fremur farin

að ryðja sér til rúms, að menn álíti meiri velgengnis fyrirboða fremur að fækka margbýli, en fjölga því. Þótt oss komi því eigi til hugar, að heimta bólfestu eða fast jarðnæði handa öllum, er giptast meg, viljum vèr samt, að lítið sé á fleira, en tilskipunin frá 30. apríl 1824 um skyldu presta viðvíkjandi hjónaböndunum tiltekur. Vèr viljum, að einnig sé haft tillit til, hvernig hjónaefnin sé að sér gjör að öðru leyti: að kristilegri siðsemi, að trúrækni, trúmennsku, iðjusemi, hófsemi, ráðdeild, kunnáttu og dugnaði til stöðu sinnar, samt hlýðni og hollustu, er þau ógipt voru, annaðhvort heima hjá foreldrunum eða sem hjú hjá öðrum, og að þau sem ávöxt af þessu eigi nokkrar eigur við að styðjast, og því betra, ef líka væri viðunanlegt fast hæli strax, eða áður en langt um líði í vændum handa þeim. Ef haft væri og hafa ætti eptir þörfum og kringumstæðum tillit til alls þessa, álitum vèr og hefði þann kost í för með sér, að sérhver trúlynd hjónaefni vildu á allan hátt sem bezt búa sig undir, að hæfileg yrðu álitin til hjúskaparins, er þau áráddu eða af reðu að leita hans. En til þess að einnig þessir áminnztu hæfilegleikar yrðu fyrir augum hafðir, er hjónabönd stofnuð væru, álitum vèr, að nægilega hvetja mætti, ef hjónabandslög vor yrðu þannig lagfærð:

1. Að í staðinn fyrir þá (þýðingarlitlu) svaramenn, sem að undanfögnu hafa átt sér stað, yrði kosin af hreppsþændum 5 manna nefnd í hrepp hverjum, að meðtöldum sóknarprestinum, er skyldu sín á milli meta þá hæfilegleika, að siðferði, ráðdeild, dugnaði og efnahag, er útheimtast ættu til hjónabands fram yfir það, er í hær enn gildandi hjúskaparlögum ákveðið er.
2. Skyldu þau, er giptast vildu í hvert sinn snúa sér til formanns slíkrar nefndar og hún ábyrgjast álit sitt og atkvæði fyrir nefnd þeirrar sveitar, þar sem maðurinn ætti framfærslurétt.
3. Skyldu í prestþjónustu-bækurnar þá ritast nöfn einhverra tveggja úr nefndinni, eða meira hluta hennar, er hefði verið meðmæltir hjónabandinu.
4. Óskum vèr líka og álitum þjóðlegra, að hjúskaparlögin fyrir Ísland yrðu þannig endurbætt sem fyrst snúin og gefin út á íslenzku.

Vèr getum ekki betur séð, en að þetta, sem vèr nú stungið höfum upp á um svaramennsku fyrir hjónaefni eptirlíðis, muni

mega verða til þess, að betri meðalvegur þræðist og fáist milli hins nú að kalla hóflausa giptingafrelsis hér hjá oss, og náttúrlegra réttinda manna til hjúskapar, þegar gott álit og vitnisburðir væru fyrir hendi þar að lútandi, er hjúskaparins leitað væri. En vantaði slíkt álit um sinn, yrði það þó eigi nema fremur sjaldan, og þá kannske eigi öðruvísi en svo, að því yrði um tíma frestað, en öldungis ekki fyrirgirt, þegar betri horfur væru á komnar og hjónaefnin hefðu gjört sig hæfilegri til hjúskaparins, sem og er vonandi að þau gjöra mundu, er þau sæju, að hver óhæfur og óvalinn fengi eigi aðgang til jafn-heiðarlegrar og -heilagrar stéttar.

Ekki getum vér heldur dregið þá ályktun af þessum uppástungum vorum, að fleiri yrðu lausaleiksbrot en að undanfögnu meðal ógipts fólks fyrir þetta uppástungna-fyrirkomulag, heldur getum vér ímyndað oss, að þau jafnvel færri yrðu, er almenningi yrði kunnugt, hvað útheimtist til góðs undirbúnings og hæfilegleika til hjónabanda, og þó hjú þau eða ógiptar persónur, sem tryggð væri á milli, ættu barn saman, eins og einatt hefir við borið, mundi það eigi verða til fyrirstöðu hjónabandi, er þau æsktu þess, og hefðu áunnið sér gott álit hjá hinum helztu mönnum sveitar sinnar, en hefðu þau hins vegar slæmt orð á sér, þau er gjörzt hefðu legorðssek, eru enn í gildi gefnar laga-ákvarðanir um fjærskilnað slíkra.

Loks viljum vér hér þeirri athugasemd vorri við bæta, að þótt einhverjir kynnu að ímynda sér, að stöku sveitanefndir mundu máske fremur, en góðu hófi sýndist gegna, vilja aptra giptingum sumra, má samt vona, að slík öptrun ætti sér eigi hvervetna stað, og að meðlimir áminnztra nefnda leiddust smámsaman svo hverjir af annara dæmum, að jöfnuður á kæmist æ betur og betur, og að þetta fyrirkomulag í stjórn hjónabandsstofnana, er nokkuð væri vafasamt um, mundi reynast með tímanum æ hentugra og þokkasælla, heldur en það um hrið við gengizt hefir. En það er og auðsætt, að þótt sú synjun eitthvert sinn að bæri, er hlutaðeigendur gætu eigi unað, þá stæði hinum sömu enn sem fyr opinn vegur til að leita æðri úrskurðar, en sem þá að öllum líkum mjög sjaldan mundi að bera.

Þannig sem vér þá stuttlega fram tekið og á vikið höfum, felum vér voru heiðraða alþingi málefni þetta til nýrrar og enn ýtarlegri yfirvegunar, og biðjum það að fram fylgja, svo sem það treystir sér til, umbeðinni lagfæring á hjú-

skaparlögunum í landi voru í þegnsamlegustu bænarskrá til hans hátignar konungs vors, eða þá í staðinn fyrir það hér uppástungna, að beiðast þeirra lagfæringa á málefni þessu, er það fundið gæti betri og affarasælli.

(33 nöfn).

2. Niðurlagsatriði úr tveimur öðrum bænarskrám úr Múlasýslum um sama efni, dags. 3. og 26. júní 1869:

Að þær persónur, sem óska hjónabands, sanni fyrir presti sínum, að þær hafi bygging eða skriflegt loforð fyrir jarðnæði, og eigi svo mikið í gripum og öðrum lausum munum, sem gjöri líklegt, að þær geti veitt börnum og hjúum forstöðu.

(samtals 48 nöfn).

BÆNARSKRÁ

1. Frá þingmanni Vestur-Skaptfellinga um heyrnar- og mállaus börn, dags. 29. júlí 1869.

Hinum háttvirtu alþingismönnum mun það ekki ókunnugt, að eg hefi fengið leyfi kirkju- og kennslustjórnarinnar, með bræfi 4. sept. 1867, til að kenna mállausum og heyrnarlausum börnum hér á landi. Jafnframt háttnefndu leyfi til mín ritaði stjórnin sama dag öllum amtmönnum á Íslandi um, að frá stjórnarinnar hálfu væri því ekkert til fyrirstöðu, að meðgjöfin með börnum þeim mál- og heyrnarlausum, sem ættu svo fátæka aðstandendur, að þeir ekki gætu borgað með þeim, og sem mér væru send, yrði greidd á þann hátt, sem ákveðið er í kanselibræfi 9. október 1832, og kirkju- og kennslustjórnarbræfi 12. maí 1849. (Þetta bréf stjórnarinnar til amtmannanna 4. sept. 1867 má lesa í stjórnartíðindum 1868). En með því að eg sá fram á, að eg ekki gat sagt málleysingjunum til í iðnaði (skraddarasaum og skósmíði o fl.), sem þeim er kenndur við málleysingjaskólana í Danmörku, þá þótti mér eiga við, að setja meðgjöfina niður í 120 rd. árlega í staðinn fyrir 140 rd., sem ákveðið er, og bauð eg því, með auglýsingum í blaðinu »Þjóðólfi«, þeim, sem stæðu að slíkum unglingum, að koma þeim til mín til

kennslu og undirhalds, og bætti því við, að á meðan bústaður minn væri á svo óhentugum stað, sem hann nú er, þá skyldi eg, fyrst um sinn, annast flutning málleysingjanna heim til mín frá Reykjavík eða Eskifirði á minn kostnað. Með þessum kjörum hafa nú næstliðið ár verið þrjú mál- og heyrnarlaus börn hjá mér til kennslu, og hélt eg í lok júním. næstl. próf yfir þeim í viðurvist tveggja menntaðra manna, og fylgir álit þeirra um framfarir barnanna hér með (fylgisk. nr. 1). Síðan hefir mér verið send mállaus stúlka á 13. ári frá Dalasýslu, og þar að auki hefir komið til tals, að eg tæki til kennslu 3 málleysingja í haust, og vil eg ekki skorast undan því. Þannig verða þá, að því sem eg veit til, 7 málleysingjar í kennslu hjá mér næstkomandi ár, og fæ eg með hverjum þeirra 120 rd., og er þó þar í fólgið flutningskaup þeirra frá Reykjavík, sem ekki getur orðið minna en 10 rd. virði. Þegar reiknað er fæði hvers eins barns um árið, getur það naumast orðið minna vert en 120 rd. (eður tæpir 32 sk. á dag), hvað þá þegar lagður er til fatnaður og þjónusta, sem og bækur, sem við eiga, myndabréf og ritfæri, svo það er auðsætt, að þeir 120 rd., sem eg hef í meðgjöf með hverju þeirra, eru varla fyrir fötum og fæði, án þess eg hafi nokkuð fyrir kennsluna. Hér við bætist einnig, að eg get ekki fengið meðgjöfina fyr en eptir á, en þegar svo margir málleysingjar bætast á heimili mitt, og efnahagur minn stendur ekki svo vel, að eg sjálfur geti lagt andvirðið fyrir fæði þeirra út fyrirfram, og beðið svo eptir borguninni, ef til vill, ári lengur, þá er mér þessi tilhögun einkar-óhagkvæm, og það svo, að mér er ekki unnt að aflla til heimilisins þess, sem þörf er á.

Eg veit eg þarf ekki að taka það fram við hið heiðraða alþingi, hver nauðsyn er á, að kennslu mállausra og heyrnarlausra geti orðið haldið áfram hér á landi, eður hverjum annmörkum það er bundið, að senda þá til Danmerkur; en í tilliti til þessa vil eg að eins skýrskota til vitnisburðar þess, er forstjóri hins konunglega mál- og heyrnar-lausráðs skóla í Kaupmannahöfn, Geheimeetazráð Tráp, hefir gefið mér, og sem eg leyfi mér að láta fylgja ásamt útleggingu með þessari uppástungu minni (fylgisk. nr. 2. og 3.).

Eg vil því leyfa mér, að skora á hið háttvirta alþingi, að það samkvæmt því, sem eg hef þegar tekið fram, beini með tillögum sínum þessu mikilsvarðanda málefni í sem bezt horf, þannig: að mér verði gjört það mögulegt, að halda áfram kennslu þessari og auka hana, bæði með því, að mér verði veitt þóknun fyrir starfa

minn með árlegum launum, sem og, að eg geti fengið meðgjöfina með málleysingjunum borgaða fyrir fram.

Eg vil einnig leyfa mér, að vekja athygli þingsins á því, hvort ekki myndi ráðlegt, að það verði gjört hér eptir að skyldu, að senda til mín öll slík börn hér á landi, þegar þau hafa náð nægum aldri til að taka móti tilsögn, að þar sem aðstandendur barnanna eru sjálfir vanfærir til að borga meðgjöfina, þá verði henni jafnað á fátækra sjóðina í því amti, er hlut á að máli, og að hér eptir ekki verði sendir málleysingar til kennslu til Danmerkur.

Eg er þess fullöruggur, að hið háttvirta alþingi taki málefni þetta til þeirra greina, sem verðugt er, og gjöri sitt hið ýtrasta til, að það hæðan af geti komið í sem bezt horf, úr því það er nú þegar komið á stofn. Málið er svo nauðsynlegt og lofsvert, að það mælir sjálft með sér.

2. Niðurlagsatriði úr bænarskrá úr Húnavatnssýslu, um borgun fyrir heyrnar- og málleysingja:

1. Að hver sýsla verði látin annast þá heyrnar- og málleysingja, er hún kemur til kennslu á heyrnar- og málleysingjaskólann í Kaupmannahöfn. Ellegar þá til vara,
2. að tillagið til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn verði árlega borgað af jafnaðarsjóði hvers amts. (Nefnd sett).

Fylgiskjal 1.

Vitnisburður um heyrnar- og mállaus börn uppfærdd af sèra P. Pálssyni.

Við undirskrifaðir höfum eptir tilmælum prestsins herra P. Pálssonar á Prestsbakka verið við yfirheyrslu mál- og heyrnarleysingja þeirra, sem hjá honum hafa verið til kennslu næstliðið ár: Sophíu Elínar Friðsinnsdóttur, 21 árs, Þórarins Brandssonar 14, og Eyjólfssonar Finnogasonar 13 ára. Reyndust þau þannig:

1. Sophía E. Friðsinnsdóttir, dável skrifandi, lýsir vel hlutum og dýrum og ásigkomulagi þeirra. Þar að auki kemur hún hugmyndum sínum laglega fyrir í skrifmálinu. Getur hún einnig talið og lagt saman.
2. Þórarinn Brandsson kann að nefna marga hluti, lýsir ýmsu í bendingum, telur nokkuð og leggur saman og skrifar mæta-vel.

3. E. Finnbogason kann einnig að nefna marga hluti og lýsa þeim í bendingum, telur sæmilega og skrifar vel.

Við viljum hér geta þess, að við til tókum hvað eina, sem unglingar þessir voru reyndir í, til þess að geta fengið sem bezta vissu um það, hvernig þau væru að sér.

Þegar tímalengd sú er tekin til greina, sem þau hafa verið við nám, má það virðast þeim, sem að eins hafa kynnt óuppfræddum mál- og heyrnarleysingjum, að þau hafi tekið aðdánlegum framförum. Unglingar þeir, sem hér um ræðir, líta vel út, eru sómasamlega klæddir og hafa siðlegt látbragð.

p. t. Prestsbakka 26. júní 1869.

J. K. Benidiktsson, Árni Gíslason,
prestur til Langholtssafnaðar. sýslumaður.

Fylgiskjal 2.

Kaffi úr bréfi Geheimeetazráðs *Traps*, dags. 29. ágúst 1867.

Í öll þau ár, sem hin konunglega stofnun fyrir mál- og heyrnarleysingja hefir verið við lýði, hafa komið á hana eigi allfáir mál- og heyrnarleysingjar frá Íslandi; en börn þessi hafa eigi haft jafnt gagn af kennslunni þar, eins og börn úr sjálfri Danmörku, því í fyrsta lagi hafa þau eigi fengið neina tilsögn í íslenzku, en að eins notið tilsagnar í dönsku máli og fíngamáli, til þess að gjöra sig skiljanleg, en með því þau, þegar þau eru komin heim aptur, hafa mjög lítið, og ótt alls ekkert gagn af dönskunni, en hljóta að gjöra sig skiljanleg við þá, er þau umgangast, einungis með fíngamáli, hlýtur staða þeirra að vera nærfellt eins sorgleg og tómleg, eins og þó þau hefðu engrar kennslu notið, og þar að auki mun einnig þekking þeirra á dönsku máli, og allt það, er þau hafa lært á því máli, einnig gleymast, í stað þess að aukast. Í öðru lagi er það athugavert, að mál- og heyrnarlaus börn frá Íslandi lifa hér allt öðru lífi, en þau hafa vanizt, og sem þau eiga að hverfa að aptur, og er það svo ólíkt, að það mundu víst verða örfá af þeim, er væru eins ánægð og eins hæf til vinnu sinnar, eins og þótt þau hefðu aldrei að heiman farið. Sömuleiðis er það athugavert, að íslensk börn fremur innlendum hafa dáið hér á stofnuninni, og það svo, að af þeim 24 börnum, sem hafa komið hingað síðan 1820, hafa ekki færri en átta, eða þriðji partur, dáið, meðan þau voru á stofnuninni.

Þegar því á allt er litið, hefir árangurinn af að senda mál- og heyrnarleysingja frá Íslandi til náms á hina konunglegu stofnun, verið litt gleðilegur, og hlýtur því að vera mjög æskilegt, að stofnun til uppfræðslu mál- og heyrnarleysingja komist á fót á Íslandi.

BÆNARSKRÁ

úr Suður-Þingeyjarsýslu um kosning hreppstjóra, dags. að Ljósa-
vatni 29. júní 1869.

Það er orðið kunnugt, hve sára hungursneyð land vort hefir orðið að reyna á þessu ári, enda höfum vör heyrð þess getið, að margir mannvínir erlendis hafi sýnt góðan vilja á að rétta oss hjálparhönd, jafnvel þó norðurland hafi allt til þessa engan styrk fengið, þó þraut þess sé nú að líkindum töluvert þyngri en annara fjórðunga landsins, þar sem nú í lok júnímánaðar enn þá engir aðflutningar frá öðrum löndum hafa verið mögulegir vegna hafísa þeirra, er byrgja gjörvallt hafið norðan við landið, og sem jafnvel bægja mönnum frá, að geta leitað sér lífsbjargar með veiðiskap.

Það ræður að líkindum, hve vandasöm staða hreppstjóranna er nú í þessu hallæri, þar sem jafnmikill fjöldi fólks í hverri sveit er kominn upp á að fá ásjá þeirra. Bændurnir verða alveg hjargarlausir hver eptir annan með alla fjölskyldu sína, og ýmist flosna upp frá búskap algjörlega, svo þá verður að skikka niður á hina, eður þeir hljóta að fá sér tillagða matbjörg frá öðrum, sem sjálfir eru þó síður en eigi aflagsfærir.

Þegar svo er ástatt, má nærri geta að embætti hreppstjóranna er eitthvað hið vandasamasta, enda jafnvel mjög kostnaðarsamt, þar sem þeir daglega hljóta að hýsa svo eða svo marga fátæklinga, sem til þeirra leita, eða til þeirra eru fluttir úr öðrum sveitum, og sem þeir opt og tíðum eigi geta ráðstafað svo fljótlega, þegar enginn af sveitarbændunum vill eða getur, ef til vill, tekið þá. Staða hreppstjóranna væri því engan veginn öfundsverð, þó þeir hefðu riflegri laun af þjóðfélaginu, en þeir hafa nú fyrir starfa sinn.

Þegar svo er ástatt sem nú, og jafnvel hversu sem ástatt er, liggur í augum uppi, hver nauðsyn á því er, að hinir beztu menn

í hreppunum sèu við hreppstjórn, einmitt þeir menn, sem sveitarmenn bera mest traust til og virða mest. Við þetta hefir líka verið kannazt af öllum, æðri sem lægri, og hær norðanlands hefir lengi verið sú venja, að þegar einhver hreppstjóri hefir sagt af sèr embættinu, þá hafa allir sveitarbændur kosið aptur hreppstjóra á manntalsþingi undir umsjón sýslumanns, og hefir amtmaður jafnan staðfest kosninguna, og gefið hinum nýkosna hreppstjóra embættisbréf. Þetta fyrirkomulag hefir hær þótt vel gefast og verið öllum geðfellt.

En meðal ýmsra annara nýunga, sem upp hafa komið á seinni tíð hær nyrðra, er sú ein, að bændur hafa eigi fengið að kjósa sèr hreppstjóra á þessu vori, þar sem hreppstjóralaust hefir verið hær í sýslu, heldur þykist nú amtið, aldrei þessu vant, þekkja betur en sveitarmenn sjálfir, hverjir sèu hæfust hreppstjóraefni, og af tekur því þessa sanngjörnu og vinsælu venju í þessari sýslu, jafnvel þó það hafi látið hana haldast í öðrum sýslum, og álitum vèr, að oss í þessu sè sýndur mikill ójöfnuður. Í fyrra vor seinast fengu menn, eins og vant var, að kjósa sjálfir hreppstjóra, en þá bar svo við, að Fnjóskdælir hær í sýslu endurkusu hinn fyrri hreppstjóra sinn, einn hinn duglegasta mann, er lét til leiðast fyrir bæna- stað sveitunga sinna að takast aptur á hendur hinn erfiða starfa, er hann hafði þá afsalað sèr, og sem hann hafði gegnt með frábærum dugnaði nokkur undanfarin ár. En endurkosning þessi fékk þá eigi náð fyrir augum amtsins, er harðlega neitaði að samþykkja hana, þótt sveitarmenn sendu gagngjört til þess erindsreka með bónarbréf um það, að fá að halda þessum hreppstjóra sínum. Setti svo amtið af eigin ramleik ýmsa í stað þessa manns, einn eptir annan, því af ýmsum orsökum tollði hver þeirra skamma tíð í tigninni, og mátti það enn fremur heita nýlunda, að á fardagaárinu 1868 til 69 báru níu menn hreppstjóranoðfn í Fnjóskadal, og mundi slíkur hvikulleiki í sveitarstjórninni hafa haft hinar háskalegustu afleiðingar í dýrtið þeirri og hungursneyð, er nú geisar, ef sveitarmenn, allir hinir beztu, hefðu eigi sameinað sig í fjölmenna nefnd, til að ráða úr vandræðunum í sveitinni, sem hinir óðfluga komandi og farandi hreppstjórar eigi gátu að gjört. En þetta dæmi sýnir það þá og berlega, hve meinlegt það getur orðið, að valdið til að setja hreppstjóra sè komið undir hugþótt eins manns, sem beitir því, þegar honum ræður svo við að horfa, þvert á móti ósk sveitarmanna og þeim í óhag.

Það geta, ef til vill, verið tvískiptar skoðanir manna um það,

hvort réttara sé í sjálfu sér, að yfirvaldið setji hreppstjórana af einræði sínu, eður að sveitarbændur kjósi þá, og yfirvaldið síðan samþykki kosninguna. En um hitt munu flestir vera á einu máli, að þar sem það er orðin gömul venja, að kjósa hreppstjóra, sé það mjög óheppileg aðferð, að svipta menn þessum frelsisvísi í sveitastjórninni, og það einmitt þegar sveitavandræðin eru sem allra-
mest, og mest þörf á góðu samheldi og eindrægni milli sveitar-
stjórnar og sveitarmanna. Vær ætlum annars að voru leyti, að hreppstjórakosningarnar eigi mjög vel við hér á landi, eins og öllu hagar nú til, og að þær ættu því að vera lögboðnar, að minnsta kosti meðan eigi kemst allt annað snið á sveitastjórnina í landinu.

Af þessum ástæðum er það sameiginleg beiðni vor, Þing-
eyinga, er hér ritum nöfn vor undir, að alþingi biðji hans hátign konunginn að skipa svo fyrir, að bændur á Íslandi fái hér eptir að kjósa hreppstjóra sína á manntalsþingum.
(41 nafn). (Vísað forsetavegin).

BÆNARSKRÁ

úr Mýrasýslu um markaskrár, dags. að Litlu-Gröf 4. maím. 1869.

Eins og kunnugt er, hefir það verið og er enn embættis-
skylda sýslumanna, að skrifa og senda sauðfjár-markaskrár, eina í hvern hrepp sýslu sinnar 5. hvert ár; einnig er það kunnugt, að nú á seinni tímum hefir almenningur í nokkrum sýslum landsins af eigin hvötum látið prenta markaskrár, stundum að öllu leyti upp á kostnað sinn, en þó stundum í sameiningu við sýslumenn sína, er þá hafa undir búið þær undir prentun. Þessi sjálfviljuga breyt-
ing sýnir bezt nauðsyn þá, sem í því er fólgin, að hafa markas-
skrárnar prentaðar, svo þær geti svo að segja verið í hvers manns höndum, og veitir þess utan sýslumönnum talsverða hægð í útbýtingu markaskráanna. En þar eð þetta eins og allt annað, sem ekki er bundið lögum eða reglum, getur dottið um sjálft sig og sundurslitnað af einstakra manna mótbárum og samheldisskortri, þá virðist nauðsyn til, að fyrir skipa með lögum prentun markas-
skráanna, og þær reglur, sem nauðsynlega þar að lúta. Jafnvel þó vær vitum, að öll þau málefni, sem fjallskilum, fjárleitum og rétt-

arhaldi við koma, heyri undir amtmennina, þá samt af því, að prentun markaskráanna hefir í för með sér nýja álögu eða gjald, finnst oss réttara, að heina þessu málefni alþingisvegin. Vær leyfum oss því samkvæmt ofanskriðuðu, að bera fram þá bæn vora fyrir hið heiðraða alþingi vort, að það á sama hátt, er því virðist bezt við eiga, útvegi lög um, að markaskrár verði framvegis prentaðar á þann hátt og svo fullkomnar, sem þörf krefur, og viljum vér stuttlega víkja á nokkur atriði, er oss virðast þar til heyra.

- a. Að sýslumenn hver í sinni sýslu, semji markaskrárnar og sjái um prentun þeirra, en markeigendur beri prentunar-kostnaðinn.
- b. Að markaskrár seû prentaðar tíunda hvert ár, en sýslumenn safni árlega á manntalsþingum öllum nýjum mörkum, markabreytingum og leiðréttingum, og sendi síðan öllum hreppstjórum sýslunnar, til þess að þessi nýju mörk, breytingar og leiðréttingar færist í markaskrár þær, er þeir í höndum hafa.
- c. Að eigendur að nýjum mörkum eða þeim, sem í hvert skipti koma í fyrsta sinni inn í markaskrárnar við prentun þeirra, borgi hærra gjald en hinir, og gæti sú borgun, er sýslumönnum hefir borið fyrir þinglestur marka, gengið hér til, því ekki virðist þörf á honum úr því markaskrár eru almennt prentaðar.

(30 nöfn). (Vísað forsetavegin).

SKÝRSLA

stjórnarinnar um fiskiveiðar útlendra manna við strendur Íslands.

Afskrift

af skýrslu frá hinum konunglega sendiherra í London, General-lieutenant I. Bülow, dagsettri 23. maí 1869.

Í tilefni af bréfum mínum til Lorð Clarendons af 17. febr. og 16. apríl áhrærandi fiskiveiðarnar við strendur Íslands (sbr. bréf stjórnarinnar af 9. febr. og 10. apr.) hefi eg nú meðtekið svar hans frá 4. þ. m., sem við leggst í þýðingu.

Lorð Clarendon hefir leitað álits um málið frá «the Board of

Trade», sem aptur hefir beðizt upplýsinga hjá hlutaðeigandi embættisvöldum á stöðunum «the Scotch Board of Fisheries» og «the commissioners of Customs», og árangurinn af þessu er gefinn í útdrætti þeim, sem einnig fylgir hér með í þýðingu.

Það mun þóknanlega sjást af þessum skjölum, að gengið er á móti hinum framsettu kærnum, eptir útlitinu með nákvæmum gagnsönnunum gegn þeim verklegu tilburðum, sem kærðir hafa verið, þar sem því er farið fram:

að tala hinna brezku fiskiskipa, sem árlega sækja til Færeyja og Íslands, sé yfir höfuð sárlítil; meðalfjöldinn frá Skotlandi tjáist 45, frá Englandi 29;

að flest þessi skip fari til Færeyja, færri til Íslands, hvar þau venjulega sækja að suðurströndinni, aldrei að vestur- eða útnorðurströndinni;

að skip þessi sjaldan komi til Íslands um fyrri hluta fiskitímans, heldur líklega að eins um lok hans, og þess vegna löngu seinna, en vetrarvertíð Íslendinga er á enda;

að loksins brezk skip yfir höfuð aldrei reki fiskiveiðar í Faxa-nè Breiða-flóa.

Eg hef, sem von er, ekki verið fær um, að svara eða hrekja þessar sögusagnir, sem engelsku stjórninni þykir leitt að séu því til fyrirstöðu, að hún geti gengið að uppástungum hinnar konunglegu stjórnar, til að koma reglu á þetta mál, en eg skal þó leyfa mér, að leiða athygli að hinum góðgjarna anda í svari Lord Clarendons, og sér í lagi að niðurlagi þess, sem lætur í ljósi fúsleika til að fhuga málið á ný, undir eins og hin konunglega stjórn sér sér fært, að gefa ýtarlegri upplýsingar og skýrslur, sem hrakið geti sögusagnir hinnar engelsku stjórnar.

Með tilliti til þess, að Lord Clarendon segir í svari sínu: «... að þér séuð ekki fær um að til taka nákvæmlega takmörk þeirra fiskimiða a Breiðafirði, sem danska stjórnin óskar að áskilja Íslendingum einum», ætla eg mér beri að taka fram orð mín til Lord Clarendons um þetta atriði; þau hljóða þannig í bréfinu 17. febr.:

«On propose que le gouvernement Anglais se prêtera à reion naitre une exception (de la loi internationale) pour les deux baies, en etablissant des lignes de demarcation speciales soit: Pour la Fax e- Bai e. Une ligne tirée entre un point $\frac{3}{4}$ de lieue au Nord du «Skagen», et un autre point $\frac{3}{4}$ de lieue a l'ouest d'Akranes.

Pour la Breide-Baie. Une ligne à marquer, mais d'une telle direction, que les bancs (pour la pêche) de la baie soient réservés aux indigènes.

(Það er stungið upp á, að enska stjórnin vilji viðurkenna undantekningu (frá þjóðarættinum) fyrir þá 2 flóa, með því að við taka sérstaklegar merkjalínur, svo sem: fyrir Faxaflóa: línu dregna frá punkti $\frac{3}{4}$ fr. mílu norður af Skaga, til annars punkts $\frac{3}{4}$ fr. mílu vestur af Akranesi.

Fyrir Breiðafjörð: línu, sem nánara er að til taka, en í þá stefnu, að fiskimiðin á firðinum sæu eingöngu ætluð landsmönnum).

Í bréfi mínu af 16. apr. til Lord Clarendons segir, eptir að húið er að vísa til tveggja lína á meðsendu korti, hvað Faxaflóa snertir, um takmarkalínuna á Breiðafirði:

Quant a la Breide-Baie le gouvernement n'a pas été en stat d'indiquer exactement sur une charte la ligne de demarcation, mais il espere, que cela ne prêterait aucun obstacle à l'arrangement proposé, comme il ne s'agit ici que d'admettre en principe que la pêche sur les bancs de la Breide-baie soit tout réservée aux pauvres indigènes, et que conséquemment ces bancs formeraient une ligne ou frontière naturelle, que les pêcheurs étrangers ne pourraient pas passer.

(Hvað Breiðafjörð snertir, hefir stjórnin eigi sæð sér fært, að til taka merkjalínuna greinilega á korti, en hún vonar, að þetta muni ekki verða hinu uppástungna fyrirkomulagi til nokkurs hnekkis, þar hér er ekki um annað að gjöra, en að við taka þá grundvallarreglu, að veiðin á fiskimiðunum í Breiðafirði sæu eingöngu fyrir hina fátæku landsmenn, og að þess vegna þessi mið mynda línu eða eðlileg takmörk, sem útlendir fiskimenn ekki mega fara inn-yfir).

Ástæðan til, að eg fyrst nú sendi þennan útdrátt, er málsgrein sú, sem finnst í niðurlaginu á athugasemdum »Boards of Trade« (verzlunardeildarinnar), er hljóðar þannig:

»The collector goes on to say that the fishing is prosecuted by British vessels on the coast of Iceland close in shore and principally in the sheltered Bays and Fjords on the S. E. coast of the Iceland, and not on banks of shore.

(Safnarinn (v. höfundurinn) heldur áfram að segja, að fiskiveiðar sæu reknar af enskum skipum undir ströndum Íslands þétt

upp við land, og einkum í lokuðum flóum og fjörðum á landsuðursströnd Íslands, en ekki á miðunum við ströndina).

Þessi málsgrein snerir vissulega landsuðursströndina, meðan kvartanir hinnar konunglegu stjórnar virðast helst meina útsuðursströndina, en þar eð orðatiltækin *«close in shore»* og *«in the sheltered Bays and Fjords»* sýnast beinlínis að kannast við, að óskundi hafi átt sér stað af hendi engelskra og skozkra fiskimanna, þó á öðrum stað sè, en af vorri hálfu er um kvartað, áleit eg réttast, áður en eg sendi svar mitt, að leita upplýsinga um rétta þýðingu þessa atriðis. Eg sneri mèr því í privatbrèfi að undir-ríkisskrifaranum, Mr. Otway, til að fá skýringu um þá ósamstemmu, sem sýndist vera milli seinast nefndrar málsgreinar, sem mèr finnst vera sjálfsákæra, og hins annars hluta brèfsins. Mr. Otway hefir sjálfur þótt þurfa, að leita skýringar hjá *«Board of Trade»*, og fyrst í gær getað sent mèr svar, sem eg læt fylgja í eptirriti (fylgiskjal 3). Af brèfi þessu, sem, þótt privat, samt vegur nóg til að sýna þá stöðu, sem tekin er gagnvart málinu, mun þóknanlega sjást, að hin konunglega stjórn er látin sjálf um, að koma í veg fyrir þann óskunda, sem hèr er neitað að hafi átt sér stað, og sem ekki má vænta að neitt verði gjört hèðan til að hindra fyrri, en sannaðar kærur að minnsta kosti liggja fyrir. Að öðru leyti meðkennir brèf Mr. Otways það atriði, sem eg hefi tekið fram, *«. . . It also appeared, that certain British seamen . . . fished on and close the South-East coast late in season»*. (Það sýnist líka sem einhverjir brezkir sjómenn . . . hafi rekið fiskiveiðar við og fast upp við landsuðursströndina seint á árstímanum).

Það er því náttúrlega áriðandi, að til taka nákvæmlega staðinn, hvar slíkar fiskiveiðar *«close to the coast»* hefir átt sér stað, og að sýna að þetta *«close»* er innan $\frac{3}{4}$ mílu fjarlægðar. Þó að líklegt sè, að þeir óskundar, sem þannig er við kannast á landsuðursströndinni, sèu einmitt þeir hinir sömu, sem brèf stjórnarinnar af 9. febr. talar almennt um, hefi eg ekki álitid þá nægilega sláandi og ákveðna til þess að sinni og áður en nákvæmari leiðbeiningar liggja fyrir, að halda áfram brèfaskriptum þar um. Eg hefi öllu fremur þótt eiga að skjóta því til stjórnarinnar, að málinu eða fylgisemi við kvörtunina verði frestað, unz nægilega ómótmælanlegar sannanir eru fengnar til þess, að mótmæla því, sem hèr er haft frammi á og afsakað með skýringum, og til þess að styðja nýjar kröfur um aðstoð hinnar ensku stjórnar.

Fylgiskjal 1.

Eg hefi nákvæmlega yfirvegað þær athugasgreinir, sem þér hafið gjört mér þá æru, að beina til mín þann 17. febr. og 16. f. m. viðvirkjandi fiskiveiðunum við Ísland.

Í hinu fyrra þessara bréfa berið þér yður upp undan þeirri ótilhlýðilegu hegðun, sem borin er á brýn engelskum og skozkum fiskimönnum, er sækja að ströndum Íslands, og stingið upp á því, sem því, er vert sè að mæla með, að brezkt umferðarskip (*Kryd-ser*) hafist þar við, til að halda reglu meðal fiskimanna; loksins farið þér fram á, að grundvallarreglunni um 3 mílna takmarkið ekki verði fastlega framfylgt hvað Breiðafjörð og Faxaflóa snertir, heldur skuli veiðin þar berlega vera ætluð Íslendingum.

Í hinu bréfinu skýrið þér frá, að þér séuð ekki fær um, að til taka nákvæmlega takmörk þeirra fiskimiða á Breiðafirði, sem danska stjórnin óskar að áskilja Íslendingum einum, eða að gefa upplýsingar um tölu og ásigkomulag þeirra brezku skipa, sem reka fiskiveiðar við Ísland.

Sökum skorts á þessum upplýsingum hefi eg leitað liðsinnis hjá «the Board of Trade», og legg hér með yður til leiðbeiningar ágrip af skýrslu þeirri, sem þetta embættisvald hefir útvegað. Eg vona, að stjórn yðar viðurkenni einlægan vilja hjá stjórn hennar hátignar, til að taka til tilhlýðilegrar íhugunar áskorun þá, sem kemur frá stjórn yðar. En undir eins munuð þér samt taka eptir því, að samkvæmt viðlögðum skýrslum tala þeirra engelsku fiskiskipa, sem sækja að Íslandi, er lítil í samanburði við fjöldann, sem kemur frá Frankaríki og Belgíu; að þau fáu, sem til Íslands fara, halda sèr til landsuðurs-strandarinnar, og koma aldrei á aðra firði á vestur- og útnorðurs-strönd landsins; að þau ekki fara til Íslands fyrri, en seint á sumrin, löngu eptir að vertiðir Íslendinga eru úti, og yfir höfuð aldrei reka fiskiveiði í Faxaflóa nè á Breiðafirði, sem liggur norðan og vestan á Íslandi.

Það er torvelt, að rýma þessar skýrslur, sem álíta má alveg áreiðanlegar, saman við áskorun dönsku stjórnarinnar, og getur því stjórn hennar hátignar undir þessum kringumstæðum einungis látið í ljósi fúsleika sinn til, að taka til íhugunar þvílíkar ýtarlegri upplýsingar, sem stjórn yðar kynni að geta gefið, ef til vill, um tölu þeirra brezku fiskiskipa, sem sækja að Íslandi, þá staði og tíma, sem þeir reka fiskiveiði á, og þann yfirgang, hörkuverk eða misindisbreytni, er fyrir kynni að falla. En þangað til, og með

þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, mundi það vera of snemmt fyrir stjórn hennar hátignar, að gjöra ráðstöfun til, að umferðaskip (*Krydser*) hafist við með fram ströndum Íslands, eða að láta sig út í það sjómerkja- (terretorial) spursmál, sem þær hafið vakið með til-
liti til Faxaflóa eða Breiðafjarðar.

Eg hef þá æru, o. s. frv.

undirskr. *Clarendon*.

Fylgiskjal 2.

«The Board of Trade» hélt sér strax til «the Scotch Board of Fisheries» og «the Commissioners of Customs», og bað um, að leggja fyrir Lörð Clarendon fylgjandi ágríp af því, sem þeir á þennan hátt höfðu fengið að vita.

Skozka fiskiveiðanefndin skýrir frá, að eptir meðaltali seinustu 5 ára álitist, að 45 skip frá Skotlandi fari árlega á fiskiveiðar við Færeyjar og Ísland; mest hefur tala skipanna verið 50, minnst 42, en að flest af þeim fari ekki lengra, en til Færeyja, þar sem þau, er til Íslands fari, að meðaltali sæu ekki nema 8; flest hafa þau verið eitt einstakt ár 12, fæst 4. Nefndin skýrir frá, að flest af skipum þessum sæ hleypiskútur (*Smakker*), 2 að eins skonnertur, og lestamál þeirra frá 40 til 80 tons, með skipshöfn 10—14 manns hver, og eru það því nær allt Hjaltlendingar, sem yfir höfuð eru álitnir ódrykkfelldir, vinnusamir og friðsamlegir sjómenn.

Meðaltal skipa frá Englandi er 29 árlega, þar sem eitt árið, þegar mest var, fóru 43 skip, en minnst 21, Þessi skip eru öll hleypiskútur, hin stærsta 62, hin minnsta 43 tons, með skipshöfn-
um upp á 7—10 manns hver, og eru meðal þeirra fleiri drengir, en á skozku skipunum. Skipherrar skozku og engelsku skipanna eru fiskimenn, og venjulega skýrteinalausir (*uden Certificat*).

Fiskiveiðanefndin skýrir enn fremur frá, að frá Frakklandi sæu árlega 300—400 skipa á veiðum við Ísland, og eigi þau heima í Dunquerque, Boulogne og Fecamp, o. s. frv; veiði þau frá marz-
mánaðarlokum til ágústmánaðarloka, og að þessi skip (eins og General Bülow athugi) sæu undir tilsjón frönsku stjórnarinnar. Frá Belgíu eru líka send allt að 180 fiskiskipa upp þangað, og eru þau líka undir tilsjón umferðaskips (*Krydser*) frá Belgíu.

«The Commissioners of Customs» hafa lagt fyrir «the Board of Trade» skýrslu frá tollumsjónarmanni sínum í Leerwick, sem sýnir, að þeir einustu brezku fiskimenn, er sæki til Íslands, sæu

skipshafnirnar á fiskiskútunum frá Hjaltlandi, og þeim ensku fiskiskútum, sem skrásettar eru í Grimsby og London, og sem um fiskitímann veiða fyrir saltfiskverknaðinn á Hjaltlandi og Orkneyjum, að óregla sú, sem kvartað er um, fremur kynni að hafa átt sér stað á Færeyjum, en á Íslandi, að Færeyjar séu hær um 180 mílar frá Hjaltlandi, en Ísland liggi enn þá 510 mílum lengra frá yfir Færeyjar, að um fiskitímann 1868 sýsluðu fyrir saltfiskverknaðinn á Hjaltlandi hær um bil 43 skip þaðan (með 550 manns á, og að meðal-lestamáli 43 tons), og hær um bil 32 ensk (með 330 manns á og að meðal-lestamáli 40 tons), sem flest öll veiddu við Færeyjar, færri við Ísland.

Fiskiskúturnar fara 2 eða 3 ferðir um fiskitímann, en hvað oft þær fara, er komið undir heppni þeirra. Þær heimsækja að eins sjaldan hinar stormasömu strendur Íslands um fyrri hluta fiskitímans. Seinast liðið ár fóru að eins 6 skip frá Hjaltlandi, og af hinum ensku hleypiskútum fleiri en venjulega til Íslands á seinustu ferð sinni um fiskitímann til Íslands. Nokkrar af hinum engelsku hleypiskútum komu aptur beinlínis í engelskar hafnir með lifandi fisk. Ef Hjaltlendingar eða Englendingar hafa gjört Íslendingum nokkurt mein, eða brotið dönsk lög eða fyrirskipanir, sem á Íslandi gilda, hljóta þær yfirsjónir að vera framdar við þetta tækifæri.

Tollumsjónarmaðurinn bætir því við, að brezk fiskiskip veiði við strendur Íslands nærri landi, og einkum í flóum og fjörðum þeim, sem verndar njóta á landsuðurs-ströndinni, en ekki á miðum út í frá ströndinni, eins og þeir eigi heldur sigla upp aðra flóa á Íslands vestur- eða útnorðurs-strönd, eins og franskir fiskimenn gjöra.

Fylgiskjal 3.

Eg lét ekki hjálfið, að skýra verzlunardeild stjórnarinnar (the Board of Trade) frá efasemdum þeim, sem vaktar eru í bræfi yðar af 8. þ. m., með tilliti til skýringa þeirra, er yður voru sendar hëðan, snertandi stöðu yðar, sem svaramaður íslenzku fiskiveiðanna, og læt yður nú vita, að stjórnin viðurkennir ekki mótbárur þær, er þær hafið komið fram með.

Eins og mér skilst málið, laut kvörtun yðar og varnarmeðulín, sem þær hafið stungið upp á, helzt og fremst að útnorðurs-ströndunum og fjörðunum og að hinum árla veiðitíma. Skýrsla sú,

sem yður var send frá oss, sýnir, að brezkir fiskimenn alls ekki heimsækja þann hluta Íslands, og eigi heldur nokkurn hluta þess svo snemma ársins.

Það sýndist líka, eins og einhverjir brezkir sjómenn, fáir að tölu í samanburði við Frakka og Belgi, hafi rekið fiskiveiðar við og fast upp að landnorðursströndinni seint á árstímanum. En þar eð kærur yðar voru ekki nákvæmt útlistaðar, og sýndust hafa tillit til annars tíma og annara staða, gaf verzlunardeildin yður bendingu þá, sem er færð yður í bræfi Lorð Clarendons, að áður en frekara yrði gjört, yrði danska stjórnin að gefa oss nákvæmari skýrslur.

Það stendur, eins og eðlilegt er, í valdi dönsku stjórnarinnar, að gjöra þær ráðstafanir, sem hún getur, til að koma í veg fyrir þrætur etc. innan þjóðtakmarka hennar sjálfrar, og ef vandkvæði nokkur verða á þeim framkvæmdum, þá að útlista nákvæmlega, hverrar málamiðlunar hún óskar af stjórn hennar hátignar.

KONUNGLEGT ÁLITSMÁL

um skiptingu á sýslum í vesturumdæminu.

1. Bréf dómsmálastjórans til konungsfulltrúans á alþingi.

Eins og yður, herra stiptamtmaður, mun kunnugt, hefir Snæfellsnessýsla í vesturamti Íslands hangið uppslegin síðan í haust er var, en þar enginn hefir enn sótt um þetta embætti, lítur ekki út fyrir, að þangað faist hæfilegur maður, nema sæð verði fyrir því, að tekjur embættisins ríski. Þar eð sýslumaðurinn í Barðastrandarsýslu hefir sótt um lausn með seinasta póstskipi, verður þannig þessi sýsla einnig liðug, en þar embættistekjurnar þar eru enn rýrari, en í Snæfellsnessýslu, er eins lítil útsjón til, að þangað faist sýslumaður, eins og til þessarar sýslu. Með tilliti til þessa, og þar ekki getur verið um það að ræða, eins og nú stendur á, að útvega launarífkun af ríkissjóðnum fyrir hvort þessara embætta sem er, það lögstjórnin amtmanninn í vesturamtinu 15. apríl þ. á., að taka það til ihugunar, hvort ekki yrði með sundurliðan aðliggjandi lögsagnarumdæma komið til leiðar þvílíkri launarífkun fyrir sýslumanns-embættið í Snæfellsnessýslu og sýslumanns-embættið í

Barðastrandarsýslu, ef það yrði liðugt, að um þau embætti yrði sótt af þar til hæfum sækendum.

Út af þessu hefir nefndur embættismaður, jafnframt því að senda áður nefnda beiðni sýslumannsins í Barðastrandarsýslu um lausn frá embætti, látið í ljósi, að það að hans áliti væri sá eini vegur, til að fá störfum tæðrar sýslu forsvaranlega stýrt eptirleiðis, að leggja niður sýsluna, sem embætti út af fyrir sig, og skipta embættisstörfunum milli sýslumanna í nærsýslunum, Ísafjarðar- og Dalasýslu, og hefir hann með hliðsjón af þessu stungið upp á, að þessir 5 hreppar, Barðastrandar-, Rauðasands-, Tálknafjarðar-, Dala- og Suðurfjarða-hreppar verði lagðir til fyrnefndrar sýslu, og hinir aðrir 5 hreppar, Geiradals-, Reykhóla-, Gufudals-, Múla- og Flateyjar-hreppar til Dalasýslu, að sýslu-eptirgjaldinu, lögþingisskrif-aralaununum og lögrættumannaalaununum verði skipt að jöfnu á báðar nefndar sýslur, og að skjalasafn hins niðurlagða embættis verði geymt við sýslumannsembættið í Dalasýslu, að því leyti eigi er hægt að skipta því. Þó að lögstjórnin nú þegar hafi veitt amtmanninum í vesturamtinu myndugleika til, að koma þessari sundurliðun á til bráðabyrgða, og að constituera sýslumennina í Ísafjarðar- og Dalasýslum, hvorn í sínum hluta Barðastrandarsýslu, verður samt að álíta réttast, að gefa alþingi færi á að láta meiningu sína í ljósi um málið, áður en ákveðið verði, hvort embættið skuli alveg leggja niður, og gildir þetta einnig um þær ráðstafanir, sem, ef til vill, verður að gjöra umbreytingu á lögsagnarumdæmum Snæfellsnes- og Mýra- og Hnappadalssýslu, til að ná launarifkun fyrir fyrnefnt sýslumannsembætti. Að vísu er engin uppástunga komin frá amtmanni Thorberg í síðast nefndu tilliti, af því hann hefir orðið áður að leita nauðsynlegra upplýsinga til þess, en hann hefir í dag verið látinn vita, að málefni þessi verða lögð fyrir alþingi það, er nú á að koma saman, og beðinn að búa sig undir að gjöra uppástunga til herra stiptamtmannsins um ný skipti milli Snæfellsnes- og Mýra- og Hnappadalssýslu.

Því skal herra stiptamtmaðurinn þenustusamlega umbeðinn, sem fulltrúi konungs á í hönd farandi alþingi, þóknanlega að leggja fyrir þingið til álita bæði ofannefnda uppástungu um skipti á Barðastrandarsýslu milli Ísafjarðar- og Dalasýslu, og þá uppástungu, sem amtmaður Thorberg væntanlega kemur fram með um skipti milli Snæfellsnes- og Mýra- og Hnappadalssýslu.

C. Nutzhorn.

Fr. Reinhardt.

2. *Bréf* amtmannsins í vesturumdæminu til konungsfulltrúans á alþingi.

Dómsmálastjórnin hefir í bréfi dags. 9. f. m. skorað á mig, að skýra yður, herra stiptamtmaður, sem konungsfulltrúa á alþingi, frá uppástungum mínum viðvikjandi því, hvernig bæta kynni mega sýslumannsembættið í Snæfellsnessýslu, með því að leggja undir þá sýslu nokkurn hluta af Mýra- og Hnappadalssýslu.

Eg skal í þessu tilliti leyfa mér, að geta þess, að tekjurnar í Snæfellsnessýslu hafa á seinni árum mjög rýrnað sökum vaxandi örbyrgðar meðal sýslubúa. Eptir þeim skýrslum, sem eg hefi fengið frá hlutaðeigandi sýslumanni, geta embættistekjur sýslumannsins í tæðri sýslu varla metizt meira en 450 rd., og það eptir að sýslugjaldið í fjárlögunum fyrir yfirstandandi fjárhagsár hefir verið sett niður um 40 rd. Það er því auðsætt, að brýn nauðsyn ber til, að bæta sýslu þessa með einhverju móti, og þegar um það er að ræða, að ná þessu angnamiði á þann hátt, sem að ofan er á vikið, þá virðist liggja næst, að taka Hnappadalssýslu frá Mýrasýslu og leggja hana undir Snæfellsnessýslu. En til þess þetta geti talizt ráðlegt, verður 1., að vera nokkurn veginn víst, að Mýrasýsla ekki á eptir verði svo lítið embætti, að óttast þurfi fyrir þá sök vandræði með að fá hana skipaða duglegum sýslumanni, og 2. yrði að vera von um, að Snæfellsnessýsla batnaði svo að tekjum við sameininguna, að það embætti einnig fengist hæfilega skipað.

Til skýringar í þessu efni skal eg leyfa mér að geta þess, að manntalsbókartekjurnar af Mýra- og Hnappadalssýslu fyrir fardagaárið 1868—69 voru 1074 rd. 32 sk.; þar af voru af Mýrasýslu 855 rd. 45 sk., og af Hnappadalssýslu 218 rd. 83 sk.; aukatekjurnar af báðum sýslunum voru 179 rd., og þegar þeim er skipt eptir sama hlutfalli, og manntalsbókartekjunum, koma á Mýrasýslu 143 rd., og á Hnappadalssýslu 36 rd. Tekjurnar af Mýrasýslu verða þannig til samans 998 rd. 45 sk., og af Hnappadalssýslu 254 rd. 83 sk.

Eptirgjaldið af Mýra- og Hnappadalssýslu er 100 rd., lögþingisskrifaralaun 3 rd. 36 sk., og lögréttumannalaun 5 rd. 24 sk. Ef þessum afgjöldum ætti að skipta niður á sýslurnar, virðist Mýrasýslu eiga að bera 80 rd. af sýslu-eptirgjaldinu, en Hnappadalssýslu 20 rd. Lögþingisskrifaralaunin, sem eru 1 rd. 66 sk. fyrir hverja sýslu, virðist eiga að skiptast til jafnaðar, og af lögréttu-

mannalaununum virðist eptir tilsk. 16. nóv. 1764 og Jónsb. þingfarab. 2. kap. 3 rd. 72 sk. eiga að hvíla á Mýrasýslu, og 1 rd. 48 sk. á Hnappadalssýslu.

Sýslumannstekjurnar, að afgangnum frá dregnum, yrðu þannig: af Mýrasýslu 998 rd. 43 sk. $\div$ (80 rd. + 1 rd. 66 sk. + 3 rd. 72 sk.) = 913 rd. 1 sk., og af Hnappadalssýslu 254 rd. 83 sk. $\div$ (20 rd. + 1 rd. 66 sk. + 1 rd. 48 sk.) = 231 rd. 65 sk., og mætti þá eptir þessu telja Mýrasýslu embætti upp á hær um bil 900 rd., og Snæfellsnes- með Hnappadalssýslu sem embætti upp á 680 rd.; en ef sleppt yrði, til að bæta sem mest Snæfellsnessýslu, þeim hluta af sýslu-eptirgjaldinu, sem eptir áður sögðu ætti að hvíla á Hnappadalssýslu, að upphæð 20 rd., þá mætti telja Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu embætti upp á hær um bil 700 rd.

Jafnvel þó Mýrasýsla við þessa umræddu breytingu yrði fremur lítið embætti að tekjum, þá yrði hún á hinn bóginn mjög hæg sýsla, og tekjurnar þar að auki ekki svo rýrar, að embættið ekki gæti heitið nokkurn veginn lífvænlegt, og það má ætla, að fyrir þá sök mundi eigi verða nein vandræði með að fá það skipað hæfilegum embættismönnum. Tekju-upphæð sú, sem að ofan er tilgreind, er að visu byggð á skýrslu um einungis 1 árs tekjur, en eptir því, sem eg hefi fengið áreiðanlega vissu um, eru tekjur þessar heldur minni, en tekjurnar fyrir næst undanfarin ár, og er þannig, að því leyti, að það er áreiðanlegt, að þær eru eigi of hátt settar, eins áreiðanlegt að byggja á þeim, eins og meðaltali af tekjunum fyrir 5 síðustu árin. Hvort bót sú, sem Snæfellsnessýsla fengi við sameininguna við Hnappadalssýslu, yrði svo veruleg, að nokkur viss von gæti verið um, að sótt yrði um það embætti af hæfum mönnum, er að visu töluvert vafasamt, því þó sýslunni fylgdu um 700 rd. tekjur, er það fremur lítið fyrir sýslumann til að lifa af, einkum þar sem honum er gjört að skyldu, að búa í Stykkishólmi, en þó virðist mér ástæða til, að hafa nokkra von um, að þessi viðauki við tekjurnar mundi gjöra það að verkum, að hæfir menn að öllum jafnaði mundu sækja um embættið. Annars get eg ekki séð, að landslagið leggi neinar sérlegar hindranir í veginn fyrir sameiningu þessa, eða að embættið verði sýslumanni of erfið, eður Hnappadalssýslubúum óhagfelldara, að eiga að leita til sýslumanns í Stykkishólmi, en syðst í Mýrasýslu, og að miklu leyti yrði það jafnvel töluvert hægra. En til þess að bæta enn fremur hið hær umrædda embætti, væri hugsandi, að fela sýslumanninum á hend-

ur Arnarstapa- og Skógarstrandar-umboð, þegar þau losna, en umboðslaunin af þessum tveimur umboðum nema hér um bil 400 rd., og væri það álitleg viðbót við tekjur sýslumannsins. En jafnvel þó eg geti ekki álitnið slíka ráðstöfun neinn ógjörning, álit eg hana samt sem áður ekki æskilega, þar eð á þann hátt bættist á sýslumanninn býsna-yfirgripsmikil og erfið störf og mikil peningaábyrgð. Eg skal því að eins benda á þetta atriði, en að öðru leyti eptir áðursögðu gjöra þær uppástungur, er nú skal greina:

1. að Hnappadalssýsla verði að skilin frá Mýrasýslu og lögð saman við Snæfellsnessýslu.
2. að eptirgjaldið af Mýrasýslu verði ákveðið til 80 rd., lögþingisskrifalaraun 1 rd. 66 sk., og lögréttumannalaun til 3 rd. 72 sk.
3. að eptirgjaldið af Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu verði framvegis hið sama og það nú er af Snæfellsnessýslu, nefnilega 40 rd., eða að það verði í mesta lagi ákveðið til 60 rd., og að 1 rd. 66 sk. og 1 rd. 48 sk. verði við sameininguna bætt við hin núverandi lögþingisskrifalaraun og lögréttumannalaun af Snæfellsnessýslu.

Reykjavík, 4. dag ágústmán. 1869.

Bergur Thorberg.

NEFNDARÁLIT

í málinu um kgl. frumvarp um eptirmyndan ljósmynda.

Vér undirskrifaðir, sem af hinu háttvirta alþingi höfum kosnir verið til þess að íhuga «Frumvarp til tilskipunar handa Íslandi um eptirmyndan ljósmynda, o. fl.», höfum haldið einn fund með oss í þessu skyni, og þar oss virðist frumvarpið í sjálfu sér mjög óbrotið, hefir oss þess heldur litizt vel tilfallið, að frumvarpið verði lögleitt hér á landi, sem alþingi 1867 fór þess á leit, að frumvarp líks efnis yrði lagt fyrir næsta alþingi. Hér á landi eru þegar nokkrir ljósmyndasmiðir, og kunna að líkindum að fjölga, þegar fram líða stundir, því áhugi Íslendinga á þess konar myndum fer heldur vaxandi; kynni það því ekki að vera með öllu óþarft, að laga-vörn væri í tíma sett fyrir eignarrétt þessara manna.

Oss virðist frumvarpið í heild sinni uppfylla þennan tilgang, sjáum heldur ekki í hinum einstöku greinum neitt sem breytingar þurfi við, og leyfum oss því, að ráða hinu háttvirta þingi til, að aðhyllast frumvarpið.

p. t. Reykjavík, 2. ágúst 1869.

Tryggvi Gunnarsson, *Páll Pálsson,* *Grímur Thomsen,*
formaður. framsögumaður. skrifari.

BÆNARSKRÁ

úr Austur-Skaptafellssýslu um póstgöngur, dags. 10. júní 1869.

Það hefir margt verið ritað um póstmál bæði í dagblöðum og eins rætt um þau á undanförunum alþingum, og vör vitum ekki betur, en að allir hafi verið því fylgjandi fyr og síðar, að þörf væri að fjölga póstgöngum um allt landið, og hafa menn talið þetta eitt með velferðar- og nauðsynja-málum þessa lands, eins og það vissulega er í raun og veru, og því verður, ef til vill, ekki neitað, að nokkuð hefir breytt til batnaðar með þetta, einkum á seinni árum, sér í lagi hvað snertir fjölgun á póstferðum milli Íslands og Danmerkur, en líka hafa menn viðurkennt, að að því skapi þyrftu póstferðir að fjölga í sjálfu landinu, og að þær að minnsta kosti mættu ekki vera færri, en þær nú eru. Að undanförunu og það um æðimörg ár hefir póstur gengið 4 sinnum á ári frá Kirkjubæjarklaustri og austur á Eskiðfjörð, en nú er svo komið, að næstliðið ár hefir póstur gengið alls tvisvar sinnum hingað austur í Skaptafellssýslu, í júlí í fyrra sumar, þá austur á Eskiðfjörð, og aptur í desember f. á. hingað austur í Bæjarhrepp, og getum vör eigi annað sagt, en að þessi tilhögun á póstgöngum hingað sé óhafandi, og það því heldur, sem ekkert hefir fyrirfram verið auglýst um það í blöðunum eður á annan hátt; en vegna þessarar fækkunar á póstgöngum hér í Austur-Skaptafellssýslu erum vör útilokaðir frá að koma bréfum og öðrum sendingum til Reykjavíkur. Líka virðist með þessari fækkun á póstferðum hingað austur ekki vera mögulegt, að koma þeim nauðsynlegu embættisbréfum og skýrslum í tækan tíma, sem ganga eiga bæði til biskupsins og stiptamtamannsins, en enginn áráðir það, eða á undir því, að senda embættis-

bréf á skotspónum, eða peninga, sem opt á sér stað að verða að sendast. Ekki heldur geta menn hér haft not af póstskeipsferðum heðan úr austurparti Skaptafellssýslu, meðan enginn póstur gengur frá Djúpavogi og hingað. Það hefir líka sýnt sig, hve affarasæl og notaleg þessi fækkun póstgangnanna hefir verið fyrir oss innbúa Austur-Skaptafellssýslu nú í ár, þar sem embættisbréf og önnur bréf hafa borizt til viðtakenda miklu seinna, en að undanförmu, og sum embættisbréfin rifin og illa útleikin, og þar á ofan geta embættis- og önnur -bréf gjörsamlega tapazt, þegar einungis verður að nota fyrir pósta millifarendur og flökkufólk. Vör vonum því, að allir skynsamir menn verði að viðurkenna og sjá, hve fráleit og ónýt þessi tilhögun á póstgöngum er fyrir oss, innbúa Austur-Skaptafellssýslu, að póstgöngum hefir þannig verið fækkað, að þær nú eru að eins ein eða tvær í staðinn fyrir 4, sem ekki máttu færri vera. Af þessum ástæðum

biðjum vör vort heiðraða alþingi, að líta á þessa nauðsyn vora, og mæla kröftuglega fram með því, að póstgöngur megi haldast fyrir austurpart Skaptafellssýslu eins margar og að undanförmu, sem sè ekki færri en 4 á ári hverju.

(41 nafn). (Vísað forsetaveginna).

BÆNARSKRÁR

um vegabóttagjald.

1. Úr Austur-Skaptafellssýslu.

Eins og það mun hafa átt sér stað, að hin nýja vegabótatilskipun hafi ekki verið í upphafi geðfelld almenningi, af því þetta voru nokkurs konar nýmæli, svo má þá aptur segja, að tilskipun þessi hefir fremur unnið sér hylli almennings, síðan frá leið, bæði þegar menn fá nú betur að sjá nytsemi vegabótanna, og eins líka, þegar menn sáu, að vegabótunum fór að verða nokkuð framgengt, og þeir þannig sáu, að því fè var vel varið, sem af mönnum var heimtað í vegabótasjóðinn og ætlað var til þess að umbæta vegina. Vör, sem ráðumst í að rita línur þessar, getum ekki annað en lýst því yfir, að sýslumaður okkar Austur-Skaptafellssýslubúa hefir ótulleagengið fram í það, að hér yrði á komið sem mestum

vegabótum, og þegar er fyrir hans góðu framkvæmd miklu til vegar komið í því tilliti, en þó þetta sé mikið, ekki á fleiri ára bili, síðan tekið var til starfa með vegabætur hér, þá er, eins og auðráðið er, að eins byrjað með vegi í Skaptafellssýslu, sem nauðsynlega þurfa að gjörast; en það er ekki einungis það, að margt og mikið er enn ógjört af þeim vegum, sem þurfa að gjörast, heldur þarf líka að við halda þeim vegum, sem þegar hafa verið gjörðir, því engir vegir verða gjörðir svo góðir, hversu vel sem þeir eru gjörðir að upphafi, að þeir þurfi ekki viðhalds við, og það árlega meira og minna; en til þess þá að við halda vegum þessum, þá þurfa menn á peningum þeim að halda innan hvernar sýslu, sem árlega eru goldnir í því augnamiði, og vonum vèr, að allir verði að vera á sama máli hér um. Eins og vèr höfum áður á vikið, þá hefir vegabótum vel skilað hér áfram í Austur- og Vestur-Skaptafellssýslu á fám árum, og höfum því gjört oss von um, að þeim gæti betur og betur skilað á fram með tímanum. En af því sýslumaður okkar hefir skýrt oss nú frá því, að hlutaðeigandi amtmaður hafi lagt það fyrir, að $\frac{2}{3}$ vegabótagjalds sýslunnar skuli sendast hér eptir til amtsins, án þess að gjöra grein á því, til hvers vegabótagjaldinu þar yrði varið, þá þykir oss með þessari ráðstöfun þegar út séð um það, að vegabótum verði hér framvegis haldið á fram, þegar vegabótagjaldið er svona hrifið úr höndum vorum, og eins og það er fyrir-sjáanlegt, að vegir verða hér ekki gjörðir, úr því ekkert fè er til þess, svo flýtur annað af þessu, sem ekki er síður tilfinnanlegt, og gremju vert, og það er það, að það sem gjört er og búið er að gjöra að vegum, það verður að eyðileggjast og verða að engu; þannig má álíta að þeim peningum, sem hingað til hefir verið varið til vegabótanna, sé varpað í sjóinn, þegar ekki er hægt að viðhalda lengur vegunum. Vèr neitum ekki hér með, að amtmaður vor eigi að hafa aðalumsjón á öllum vegabótum í amtinu, en að hann megi kalla vegabótargjald hvernar sýslu heim til sín, og brúka það svo hér eður þar í amtinu erum við mikið efins um, því það verður ekki glögglega séð af vegabótatilskipuninni, allt svo lengi nóg er að gjöra við vegabótagjaldið innan hvers hrepps í sýslunni; oss sinnst sanngjarnast og eðlilegast að hver sýsla njóti síns vegabótagjalds, til að uppbæta vegi í hverjum hreppi sýslunnar, eptir því sem hlutaðeigandi sýslumaður álitur hentast að koma á vegabótum. Það sem vèr því með línun þessum viljum fram

bera við vort heiðraða alþing, er það, að vör biðjum það að framfylgja því:

1. að öllu vegabótagjaldinu í Skaptafellssýslu megi hér eptir eins og upphaflega var byrjað á, verja til vegabóta í sýslunni sjálfri, uns vegirnir eru komnir í það horf, sem löggjöfin ætlast til.
2. ef sú ákvörðun skyldi virðast liggja í vegabótatilskipuninni, að hlutaðeigandi amtmaður ætti einungis ráð á, hvar vegasjóður hverrar sýslu væri brúkaður í amtinu, að þessu yrði þá breytt þannig, að hver sýsla mætti brúka sinn vegasjóð innan sinna takmarka, uns þjóðvegum hverrar sýslu er lokið til fulls.

Ritað í maímanuði 1869 og undirskrifað á kirkjufundum og öðrum mannfundum.

(48 nöfn).

2. úr Vestur-Skaptafellssýslu, dags. í júlím. 1869. Niðurlagsatriði:

Vör leyfum oss því, að biðja hið háttvirta alþingi, að láta til sín taka, og sjá um, að vegabótatollurinn úr Vestur-Skaptafellssýslu verði brúkaður eptirleiðis sjálfri sýslunni til vegabóta, en ekki þeim hëruðum, sem fæstir af oss leggja nokkurn tíma leið sína um.

(15 nöfn). (Felldar frá nefnd).

BÆNARSKRÁ

úr Suður-Þingeyjarsýslu um stjórn jafnaðarsjóðanna, dags. 29. júní 1869.

Það er kunnugra en frá þurfi að segja, hve mjög að flest opinber gjöld hafa hækkað nú á seinni árum, og eru sum þeirra orðin almenningi næsta þungbær. Svo er t. a. m. um gjaldið til amts-jafnaðarsjóðanna, að það hefir hækkað meira en um helming á næstl. 10—20 árum, og er það því þungbærara og óvinsælla, sem það hvílir eingöngu á lausafönu, er allir munu verða að játa, að hafi nógar byrðar að bera þess utan. Reyndar hefir því verið

borið við um gjaldið til jafnaðarsjóðsins í norður- og austur-amtinu, að það hafi hlotið að vera svona fjarskalega hátt, nefnilega 8 sk. af hverju lausafjórðungi, eins og það hefur verið nú um nokkur ár að undanfögnu, af því að allt af hafi þurft að borga svo mikið úr jafnaðarsjóðnum í þessir fjárkláðamálsins. En vör vitum eigi betur, en að norður- og austur-amtinu hefði getað verið laust við allar þessleiðis skyldugreiðslur nú þessi hin síðustu ár, og vör ætlum, að amtmaður vör hafi haft litla lagabeimild til, að leggja þessleiðis gjöld á menn, þeim að fornspróðu. Vör vitum heldur eigi til, að norður- og austur-amtinu hafi þurft að taka þátt í nokkrum fjárvarðakostnaði næstl. ár, og þó hefur amtmaður leyft sér að láta taka af oss nú í ár 8 sk. fyrir hvert lausafjórðungi, auk gjaldsins til heyrnar- og málleysingjanna í Kaupmannahöfn, sem að réttu lagi ætti að greiðast úr jafnaðarsjóðnum, en alls eigi úr sveitarsjóðnum, eins og hér á sér stað, en gjald þetta mun hafa numið hér um bil 5 sk. af hverju lausafjórðungi. Verða svo gjöld þessi til samans hér um bil 13 sk. af hverju lausafjórðungi, og má það heita óbærileg álaga í því árferði, sem nú er.

Það er samt alls eigi meining vör, að vör viljum tregðast við, að greiða þau opinber gjöld, sem nauðsyn krefur, að á oss séu lögð, allt svo lengi að vör fáum undir þeim risið. En það er eðlilegt að menn spyrji sjálfa sig og aðra, til hvers því fæ er varið, sem menn leggja út af sárum sveita sínum. Vör höfum áður sýnt fram á, að nú sem stendur muni eigi þurfa að leggja gjöld á menn til að verjast fjárkláðanum, en hitt er alkunnugt, að amtmaður vör hefur látið og lætur enn, tilefnis- og ástæðu-laust, hefja hverja málssóknina á fætur annari, á kostnað jafnaðarsjóðsins, gegn ýmsum mönnum, sem hann hefur óvild á. Svo vitum vör og til, að hann er næsta óspar á, að veita ókeypls málsfærslu á kostnað jafnaðarsjóðsins, ekki sízt þeim mönnum, sem eitthvað eiga í höggi við óvildarmenn hans. Enn vör vissir um, að afarmiklu fæ hefur þurft að verja til alls þessa að undanfögnu úr jafnaðarsjóðnum, því að oss þykir eigi líklegt, að sýslumaður vör taki upp á sig öll þau ómök og ferðalög, sem hér af leiða, fyrir ekki neitt. Það er því eigi að furða, þó almenningi sárni, þegar jafnaðarsjóðsgjaldið er orðið svona fjarskalega hátt, og þegar því að meira eða minna leyti er varið á þann hátt, sem nú var frá skýrt.

Það yrði of langt mál að lýsa út í allar æsar hinu miklu ólagi sem er á meðferð og stjórni jafnaðarsjóðsins hér í norður-

og austur-amtinu. En vör berum það traust til alþingismanna vorra, að þeir muni líta á þetta vandræðamál vort, og taka það til skipulegrar meðferðar. Leyfum vör oss að skora á alþingi um, að það biðji konung vorn, að skipa svo fyrir:

1. að öll meðferð jafnaðarsjóðsins í norður- og austur-amtinu að undanfögnu verði nákvæmlega rannsökuð.
2. að nefnd manna verði skipuð í hverju amti til að hafa stjórn jafnaðarsjóðanna á hendi, ásamt með amtmönnum.

(39 nöfn). (Fellð frá nefnd).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu

um konunglegt frumvarp til tilskipunar handa Íslandi um eptirmyndun ljósmynda og fl.

(Framsögumaður: þingmaður Vestur-Skaptafellssýslu).

1. gr. óbreytt. (Samþykkt í einu hljóði).
2. gr. *Hjálmur Pétursson*: eptir orðin «5 til 200 rd.» í frumvarpinu verði bætt inn í:
«sem renna í hlutaðeigandi sveitarsjóð». (Fellð með 16 atkv. gegn 5).
2. gr. óbreytt í heild sinni. (Samþ. með 22 atkv.).
3. gr. óbreytt. (Samþ. með 24. atkv.).

NEFNDARÁLIT

í málinu um konunglegt frumvarp til opins bréfs um, að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl, geti fengið álitsskjölin um málið.

Alþingi hefir kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um ofangreint frumvarp, og skulum vör, eptir að hafa íhugað málið, leyfa oss að skýra frá áliti voru um það á þessa leið:

Eins og alþingi 1867 lýsti því yfir, að eigi væri minni nauðsyn hér en í Danmörku á slíkri ákvörðun, sem frumvarp þetta inniheldur, en frumvarpið er að öllu leyti samkvæmt lögum 2. febrúarímán. 1866, eins verður nefndin að vera á því, að æskilegt sè, að lögleiða frumvarpið hér á landi, og þar eð vèr ekki finnum ástæðu til, að stinga upp á neinum efnisbreytingum á ákvörðunum þess, en einungis benda á tvær orðabreytingar, sem miða til, að skýra og taka af allan vafa um það, sem er sjálfsögð meining frumvarpsins, leyfum vèr oss að leggja það til :

«Að alþingi ráði til þess, að hið umrædda frumvarp verði gjört að lögum hér á landi, óbreytt að efninu til, en með þeim orðabreytingum, að í upphafi frumvarpsins verði í staðinn fyrir «eður sveitarstjóra» sett «eður til bæjarstjóra eður sveitarstjóra», og að í síðari kafla frumvarpsins verði á eptir orðunum «eptir dómi» sett «eður úrskurði».

Reykjavík, 3. dag ágúst. 1869.

Bergur Thorberg, *Jón Pétursson,* *Benidikt Sveinsson.*
formaður og framsögumaður. skrifari.

UPPÁSTUNGA

þingmanns Barðstrendinga um stofnun lagaskóla.

Það vita allir þingmenn, hversu mikið áhugamál það er orðið meðal landsmanna, að fá sem flestar stofnanir hér inn leiddar, er miði til að efla vísindi og aðrar framfarir landsins. Konungar vorir hafa tekið mildilega í þetta, síðan alþing byrjaði, og menn fóru að beiðast þessa, og höfum vèr nú þegar fengið prestaskóla, og læknaskóla að nokkru leyti, og fyrirheiti um lagaskóla, þegar fè fáist til hans. En af hinni konunglegu auglýsingu til alþingis þessa er að ráða, sem fè þetta eigi enn hafi fengizt. Þó eg sè nú nokkuð ókunnugur ríkisþingstíðindunum, þá held eg samt, að mál þetta hafi eigi verið lagt enn fyrir ríkisþing Dana, og er þá eigi von, þó ríkisdagurinn eigi enn hafi veitt fè til lagaskólans, ef þess eigi hefir verið beiðzt af honum.

Þar eð eg nú þykist þess fullviss, að ríkisþingið muni fúst á,

að veita fê til lagaskólans, ef þess er farið á flot við það og stuðla þannig til þess, að sú ósk og það heiti vors hásæla allramildasta konungs Friðriks hins sjöunda, er hann í sinni seinustu auglýsingu til alþingis yfir lýsti, að veita oss þennan skóla, er fê fengist til hans, verði sem fyrst framgengt, þá leyfi eg mër enn að skoða á hið heiðraða alþing, að það á ný sendi vorum allramildasta konungi bænarskrá þess efnis :

að hann allramildilegast gjöri þær ráðstafanir, að hinn fyrirheitni lagaskóli sem allrafyrst megi komast á hær á landi.

Reykjavík, 5. dag ágúst. 1869.

E. Kúld.

UPPÁSTUNGA.

um forngripasafn.

Í hitt eð fyrra leituðum við til yðar, heiðruðu alþingismenn, með þeirri bæn, að þær vilduð fram bera nauðsyn hins íslenska forngripasafns um árlegan fjárstyrk fyrir hans hátign konunginn, og þetta gjörðum við í þeirri von, að við mundum að minnsta kosti ekki í þetta sinn þurfa að mæða yður aptur á sömu bæn; en nú er þó orðin sú niðurstaðan þrátt fyrir eindregin meðmæli þingsins með bæninni um styrk handa safninu, að hvorki þingið eða við fyrir safnsins hönd höfum enn getað hlotið neina ásjá frá stjórninni, og með því þörf safnsins fyrir hinn umsókta styrk fer æ vaxandi, getum við ekki heldur í þetta sinn komið hjá þeirri nauðsyn, að biðja þingið enn á nýan leik að fram bera fyrir konunginn ítrekaða bæn okkar um hinn sama styrk, sem alþingið ássamt okkur fann fulla ástæðu til að biðja um 1867, og í því skyni skulum við leyfa okkur að drepa á fáein atriði, sem við ætlum mundi mega taka til greina, þegar þessa styrks er beiðt.

Við tókum það þá fyrst fram, að forngripasafnið átti 1867, er bænarskráin var samín til þingsins, 390 nr., en síðan heflr það auðgast svo að gripum gefnum og aðkeyptum (af silfri), að það á nú 720 nr., en sérhver gripaviðbót á safnið krefur fleiri geymsluáhalda (púlta o. s. frv). og meira húsrúm; og getum við þess í

sambandi hér við, að það er öllu til skila haldið, að safnið sé ekki húsvílt.

Við getum ekki enn, heldur en áður, látið okkur skiljast, að stjórnin geti látið sér liggja í léttu rúmi, að útlendir ferðamenn láti greipar sópa um fornmenjar landsins, en okkur er kunnugt, að hæði eru menn fengnir hér á landi til, að safna fornmenjum fyrir útlenda utanríkismenn, og þar að auki hafa menn að undanfögnu í mörg ár (síðan 1858) selt fyrir mörg hundruð dali út úr landinu bæði kvennsilfur og aðrar fornmenjar, enda vita menn, að ríkir ferðamenn, einkum frá Englandi og Þýskalandi, hafa ferðazt hér um landið og safnað og keypt upp fornmenjar, sem þeir hafa náð í, en með allri sjávarsiðunni safna frakkneskir sjómenn og yfirmenn (Officerar) og kaupa upp allar fornmenjar, sem þeir koma höndum á. Nú láta þessir útlendu utanríkismenn ekki hér við staðar nema, því okkur er fullkunnugt um, að þeir hafa falað Íslendinga til að grafa í 2 eða 3 hauga hér á landi. En allir sjá, hvað þessi aðferð er fjarstæð því, sem farið er fram á í umburðarbræfi Etazráðs Worsaaes til forngripasafnanna í Danmörku og á Íslandi, dags. 20. nóvember 1866, þar sem hann fer fram á, að reynt sé til, að friða fornleifar vorar, t. d. hauga, dys, rúnasteina, rústir, fornar byggingar, kirkjur og annað þess konar. Sömu leiðis fer hann fram á, að forstöðumenn fornleifa-nefndanna, sem skynbragð berir á slíka hluti, séu styrktir til að ferðast um landið, til að aðgæta og hlutast til um friðun slíkra hluta og fornmenja, lýsa þeim og taka myndir af þeim. En allir sjá hvað það athæfi er gagnstætt því, sem hér er farið fram á, þegar rúnasteinar og steinar með fornu letri og myndum eru teknir í grunnmúra undir kirkjum, settir í vegabrunir eða hrúgað saman fyrir kirkjudyrum og hafðir þar fyrir tröppur, eða þegar kirknaeigendur — vör viljum ekki segja kirkna-umráðamenn (*beneficiarii*) — hóta að selja merkisgripi kirknanna hverjum útlendingi, sem bezt býður. Við viljum ekki fá okkur til orða, hversu hroðalega, að vör ekki segjum skrælingjalega er farið með hinar markverðustu útskornu byggingaleifar og merkustu byggingarústir og forna þingstaði, sem umhugsunarlaust er slættað yfir. En til þess að ráða nokkrar bætur á þessum vandkvæðum, svo gagn verði að, sjá allir, að á miklu fæ þyrfti að halda.

Í þriðja lagi tókum við það hér fram, að okkur hefir horizt til eyrna, að stjórnininni muni þykja ísjárvert að veita forngripa-

safni Íslands peningastyrk til viðhalds, af því að hér sè ekki hentugastur staður fyrir íslenskar fornleifar, heldur eigi að senda þær, sem finnast hér, til forngripasafnsins í Kaupmannahöfn; en þetta er háskalegasti og skaðlegasti misskilningur, sem orðið getur, því eins og við höfum optar en einu sinni tekið fram í bræfum okkar til fornleifanefndarinnar í Kaupmannahöfn, þá er óhugsandi, að maður hefði getað safnað fjórða parti af þeim fornmenjum, sem nú eru hér samankomnar, handa útlendu safni í öðru landi; því reynslian er búin að sýna, að forngripasafnið í Kaupmannahöfn hefir að eins getað bjargað hëðan nokkrum fornmenjum frá kirkjum eða opinberum stofnunum með kröptugu fylgi nokkurra embættismanna á Íslandi, en þar á móti mjög fáu frá einstökum mönnum, enda eru á forngripasafninu í Kaupmannahöfn svo að segja engin vopn frá Íslandi, en safnið hér hefir fengið á þessum stutta tíma síðan 1863 um 30 vopn og vopnaleifar, sem flest hafa fundizt á þessu tímabili.

Þegar maður lítur á hinar framanskriðuðu ástæður, fáum við ekki betur sèð, en að bæði Danir, allir Norðurlandabúar, og yfir höfuð allir, sem fornmenjum unna og fornsögu Norðurlanda, megi þakka fyrir, að fá að sjá svo talsvert safn af íslenskum fornmenjum á einum stað í landinu sjálfu, heldur en þurfa að smala þeim saman viðs vegar um allt land, og þó að öllum líkindum ekki fá að sjá helminginn af þeim, því síður að nokkrum hefði auðnast að fá safnað slíku safni handa nokkru útlendu forngripasafni eða einstökum mönnum.

Af þessum ástæðum berum við enn það traust til stjórnarinnar, að hún muni sannfærast um þá nauðsyn og það gagn, sem hér er um að ræða, því heldur sem önnur forngripasöfn á ýmsum stöðum í Danmörku, er eins stendur á fyrir og forngripasafni Íslands, eru álitin mjög nauðsynleg og gagnleg, og engum dettur í hug, að þau komi í bága við safnið í Kaupmannahöfn heldur miklu fremur hitt, að þau styðji það og styrki. Við vonum, að stjórnin muni enn líta á þessa miklu þörf hins íslenska forngripasafns með kröptugri aðbeining alþingis, og leyfum við okkur því að biðja alþing,

að bera þá allraþegnsamlegustu bæn okkar fram fyrir hans hátign konunginn, að honum mætti allramildilegast þókn-

ast að veita 300 rd. árlegan styrk úr ríkissjóði handa forngripasafni Íslands.

Reykjavík, 3. dag ágústmánaðar 1869.

Sigurður Guðmundsson. Jón Arnason.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um konunglegt frumvarp til opins bréfs handa Íslandi, um, að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl, geti fengið álitsskjölin um málið.

(Framsögumaður: annar konungkjörni þingmaður).

1. *Nefndin*: að í upphafi frumvarpsins verði í staðinn fyrir »eður sveitarstjóra» sett: »eður til bæjarstjóra eður sveitarstjóra». (Samþ. með 23. atkv.).
2. *Samá*: að í síðara kafla frumvarpsins verði á eptir orðunum »eptir dómi» sett: »eður úrskurði». (Samþ. með 23 atkv.).
3. Frumvarpið í heild sinni, með breytingum. (Samþykkt í einu hljóði).
4. Fyrirsögn frumvarpsins. (Samþ. án atkvæðagreiðslu).
5. Hvort þingið vill biðja um, að frumvarpið verði lögleitt. (Samþ. í einu hljóði).

NEFNDARÁLIT

um konunglegt frumvarp til opins bréfs um aðra skiptingu á lyfjavoginni, en hingað til.

Vér undirskrifaðir, sem hið háttvirta þing hefir kosið í nefnd, til að yfirvega konunglegt frumvarp til opins bréfs um aðra skiptingu á lyfjavoginni, en hingað til, höfum haldið tvo fundi með oss, og hefir oss komið saman um, að ráða því háttvirta þingi til, að fara þess á leit, að stjórnin vildi fresta lögleiðslu þessa frumvarps.

Því þó vér í mörgu sèum samþykkir ástæðum frumvarpsins, yfir höfuð að tala, án sérstaks tillits til fósturjarðar vorrar, þá virðist oss, þegar til Íslands er litið, að það sè að svo komnu engin

nauðsyn á að flýta fyrir þessari löggjöf, sem (2. gr.) líka sjálf ber það með sér, að henni er góð biðin.

Hefði tilskipun 1. des. 1865 um breyting á verzlunarvoginni verið orðin svo þroskuð í meðvitund manna hér á landi, sem vera skyldi, þá væri nokkuð öðru máli að gegna, en þegar þess er gætt, að hin gamla vog víðast hvar á landinu, sérilagi í allri innlendri eða sveita-verzlun, enn þá sem komið er, er notuð eingöngu, þá sýnist svo, sem nógur sé tími til, að breyta lyfjavoginni, þegar menn eru almennt farnir að venjast hinni nýju verzlunarvog. Það er kunnugt, hversu vanafastir menn eru í öllu, sem snertir vog og mæli, og þó að nýbreytingarnar í þessum efnum aldrei séu nema betri heldur en hið forna, sem gömul venja er búin að helga, þá þurfa þær þó langan tíma til að útrýma venjunni. Þetta hefir einnig sýnt sig í Danmörku; þar var hin nýja verzlunarvog innleidd 1861, en hin nýja lyfjavog ekki fyr en 1869. Hér á landi er verzlunarvugin innleidd 1865, og er því varla við því að búast, að vör Íslendingar þurfum styttri tíma til þess að venjast frá, heldur en meðborgarir vorir í Danmörku. Þó væri ekkert því til fyrirstöðu að aðhyllast frumvarpið, ef lyfsölumenn seldu engar lyfjar, nema eptir læknisráði, því þá væri lækninum innanhandar að fyrirskipa engan meðalaskamt, nema eptir hinni nýju vog eða «grammaskiptingu», en það er allt öðru máli að gegna. Þeir selja margar lyfjar í lausakaupum og án læknisávísunar. Á þessum lyfjum er nú einu sinni víst verðlag eptir gömlu voginni, sem landsmenn þekkja, og mundi það valda glundroða og máské tortryggni, ef þessar lyfjar mætti ekki vega út, nema eptir nýrri vog.

Þá er líka þess að gæta, að fleiri en lyfsölumenn hafa lyfjar falar, t. d. prestar og aðrir innsveitismenn, sem ekki hafa né þekkja aðra vog, en hina gömlu. Allir þessir menn kæmust fyrst um sinn í vandræði með reikninga sína, og það því heldur, sem gramm-ið er ekki tugabrot af únziunni fornu, eða með öðrum orðum únziunni verður ekki skipt með 10 eða 100 til að fá heil grömm, heldur er brots afgangur, sem sumum kynni að þykja illur viðfangs.

Því virðist oss ekki liggja á að lögleiða frumvarpið, fyr en hin nýja verzlunarvog, er búin að ryðja sér til rúms í viðskiptum manna hér á landi og búin er að innleiða hér nýja lyfjaskrá, og

leyfum oss því, að fara þess á flot við hið háttvirta alþing, að það ráði til að lögleiðing tæðs frumvarps verði frestað fyrst um sinn.

Reykjavík 6. dag ágúst 1869.

Grimur Thomsen, *J. Hjaltalín,* *D. Thorlacius.*
formaður. skrifarl og framsögumaður.

UPPÁSTUNGA

varáþingmanns Snæfellinga um sjómannaskóla.

Eins og öllum mun kunnugt, er hér á landi enginn sjómanna-skóli, og verða því þeir, er vilja læra sjómannafræði, að ferðast til annara landa; en margir af þessum mönnum koma hingað ekki aptur, heldur flækjast eitthvað út í heim, og verða föðurlandi sínu aldrei að liði. Einnig er þetta mjög kostnaðarsamt, og hafa fæstir efni til þess; en síðan innlend fiskiskip fjölguðu bæði á Vest-fjörðum og í Norðlendinga-fjórðungi og víðar, eru menn farnir að sjá, að hin mesta nauðsyn ber til að reyna, að fá slíkan skóla settan, og sýnist best tilfallið á Ísafirði. Eg vil því stinga upp á, að þar verði byggt hús fyrir stofnun þessa, sem ekki yrði gjört fyrir minna en 4000 rd., við skólann ætti að setja einn kennara og einn aðstoðarmann við kennsluna, sem báðir ættu, að búa leigulaust í húsinu, einnig gætu sjómannaefnin fengið þar húsnæði gegn sanngjarnri borgun, og jafnvel, ef þeir væru fátækir, ætti að veita þeim lítinn styrk; laun kennarans væru hæfileg um árið 700 rd., aðstoðarmanns 200 rd., bækur, kort og önnur áhöld 400 rd., viðhald á húsinu og áhöldunum árlega 50 rd., styrkur um árið handa fátækum sjómannaefnum 150 rd. Það sjá allir, þótt ekki sæu sjómenn, hversu mikil hætta það er fyrir þá, er ekki kunna sjómannafræði, að hleypa sér út í regin-haf og vita ekkert, í hvaða átt þeir eiga að stefna til þess, að ná landi aptur, ef svo ber undir, að þeir mega til að leggja í rétt, og láta hrekjast fyrir straum og vindi, svo dögum skiptir, og við það, opt og tíðum að þessum mönnum er nauðugur einn kostur, að vera nálægt landi, fara þeir opt varhluta af miklum afla.

Íslendingar voru fyrrum farmenn miklir, en hin eyðileggjandi

verzlunareinokun lagði hapt á allar siglingar þeirra, jafnframt og þeim var bannað að verzla; en nú á seinni árum er áhugi manna farinn að vakna viðvíkjandi sjóferðum, og hafa Ísfirðingar gengið á undan öllum öðrum í þessu efni, þar sem þeir fyrir nokkrum árum síðan af eigin rammleik stofnuðu nokkurs konar skóla, hvar kennd var sjómannafræði, og standa sumir af þeim, er hafa lært þar sjómannafræði, ekki á baki útlendra sjómanna; en nú hafa Ísfirðingar mátt til að hætta við skóla þennan, þar þá vantar bæði fæ og hús til þess, að geta haldið kennslunni áfram. Stjórn vor hefir heldur ekkert gjört til að uppörva fiskiveiðar vorar, og er þó til lagaboð um þetta efni, dags. 13. júní 1787, sem segir með berum orðum, að Íslendingar, svo framarlega sem þeir gjörðu eitt-hvað til þess, að koma fiskiveiðunum í betra horf, mættu þeir eiga von á, að fá styrk til húsabyggingar og annars, ellegar lán, eins og með þyrfti til slíks fyrirtækis. Þar sem er nú svo mikið um að tefla, eins og hér, vil eg fastlega mæla með, að hið heiðraða alþingi vildi hlutast til, að nægilegt fæ fengist veitt úr ríkissjóði til þess, að koma slíkri stofnun á fót, og er vonandi, að tillögur alþingis verði teknar til greina af stjórninni, þar sem henni einnig má vera annt um, að annar aðalbjargræðisvegur landsins, sem eru fiskiveiðarnar, verði notaður sem bezt af landsmönnum, jafnframt og Íslendingar með tímanum gætu farið að hafa siglingar til annara landa og verzlað þar sjálfir.

Eg vil því skora á hið heiðraða alþingi, að það beri þá bæn fram fyrir hans hátign konunginn:

1. að settur verði sjómannaskóli hér í landi, þar sem mönnum gæfist tækifæri á, að læra sjómannafræði, og að við þennan skóla yrðu tveir launaðir kennarar.
2. að þar til fjárhagur Íslands og hins danska ríkis verði aðskilinn, fengjust veittir úr ríkissjóði til húsabyggingar 4000 rd., áhöld 400 rd., og þar að auki árlega 1100 rd. til kennara og annars, er skólinn með þarf.
3. að stofnun þessari verði komið á sem fyrst.

Alþingi 9. dag ágústm. 1869.

D. Thorlacius.

UPPÁSTUNGA

hins 4. konungkjörna þingmanns um verndun listaverka gegn eptirmyndun.

Vér höfum lög, er vernda forlagsrétt manna að bókum, og fáum að öllum líkindum lög, er meina mönnum, að eptirmynda ljósmyndir, er aðrir eiga eður hafa rétt til. En þegar vér höfum fengið þessi lög, verður nauðsynlegt, til að koma samhljóðun á í löggjöf vorri, að fá lög, er á líkan hátt verndi rétt málara og þess konar listamanna fyrir eptirmyndun verka þeirra. Eg leyfi mér því að skora á hið heiðraða alþingi, að það sendi konungi vorum allraþegnsamlegustu bænarskrá þess efnis:

að tilskipun fyrir Danmörku 31. marz 1864 »om Eftergjørelse af Kunstarbeider« eða líkt lagaboð verði lagt fyrir næsta alþingi.

Reykjavík, dag 7. ágústmán. 1869.

Jón Pétursson.

UPPÁSTUNGA

þingmanns Barðstrendinga til alþingis 1869 um kornskort og aðflutninga.

Það er alkunnugt, hve mikill kornskortur átti sér stað næstliðinn vetur því nær um land allt, og voru svo mikil brögð að þessu, að allvíða var sannarlega hungursneyð fyrir dyrum. Að vísu bættist svo úr þessu á Suður- og Vesturlandi, að ei varð manndauði, með fram ef til vill fyrir samskot og gjafir frá Danmörku. Á Norðurlandi var að vísu nokkuð betur ástatt, en þó má fullyrða, að neyð og skortur hafi verið þar meiri, en um mörg undanfarin ár. Það er og auðsjáanlegt, að öll líkindi eru til, að sami skortur, ef ei meiri og enn tilfinnanlegri, muni eiga sér stað framvegis, því bæði munu kaupmenn allflestir hafa í sumar flutt minna korn, en að undanfögnu hingað til landsins, og þar á ofan er almæli á því, að korn það, er sumir þeirra hafa flutt hingað, sé ekki góð, held-

ur skemmd vara og óálitleg. Það er því óhætt að fullyrða, að kornbyrgðir hér séu nú talsvert minni, en að undanfögnu.

Þegar nú þar við bætist, að flestar innlendar vörur nú hafa verið borgaðar langtum minna verði, en á undanförunum árum, og aptur útlendar vörur talsvert dýrari, einkum öll kornvara, þá liggur það í augum uppi, að menn muni mjög svo víða tæpstaddari með hjargræði nú en áður, og enda, að minnsta kosti sumstaðar, skortur og hungur fyrirsjáanlegt, þegar út á vetur líður, ef ekki fyrri.

Hér af flýtur það, að eg leyfi mér, að skora á hið heiðraða alþingi, að það nú þegar sjái ráð til, að af stýra, sem unnt er, þessum fyrirsjáanlegu vandræðum, helzt á þann hátt, að fara þess á leit við hans hátign konung vorn, að hann allramildilegast líti á þörf vora í þessu efni, og láti stjórn sína hlutast til, að á 7 verzlunarstöðum landsins verði til þegar í haust og framvegis, meðan þörf og nauðsyn kallar að eins og nú, korn, er eptir ráðstöfun amtmanna megi verja til að af stýra vandræðum, ef á þarf að halda, og álit eg ei megi stinga upp á minni upphæð, en 1,000 tunnum, nl. til Reykjavíkur 200, Eyrarbakka 100, Vestmannaeyja 50, Stykkishólms 200, Ísafjarðar 100, Akureyrar 200, Eskifjarðar 150 tunnur. Eg skal geyma mér rétt til við umræðu málsins, ef þingið tekur það til meðferðar, að skýra frá, hvernig eg hef hugsað mér, að þessu á sem kostnaðarminnstan og haganlegastan hátt geti framgengt orðið.

Reykjavík, 7. d. ágúst. 1869.

E. Kúld.

ÁLITSSKJAL

til konungs um konunglegt frumvarp til tilskipunar handa Íslandi um eptirmyndun ljósmynda o. fl.

Samkvæmt allrahæstu boði hefir fulltrúi yðar konunglegu hátignar borið undir álit alþingis að þessu sinni frumvarp til tilsk. handa Íslandi um eptirmyndun ljósmynda o. fl.

Eptir að alþingi hafði skipað 3 menn í nefnd til að ihuga málefni þetta, og síðan rætt það á tveim aðalfundum á lögskipaðan hátt, komst það að þeirri niðurstöðu, að með því hér á landi eru þegar nokkrir ljósmyndasmíðir, og líkindi til, að þeir kunni að fjölga, þá er fram líða stundir, þá mundi ekki vera án þarfa, að lagavörn

yrði sett í tíma fyrir eignarrétt þessara manna; þingið álitur þess vegna æskilegt, að frumvarpið verði gjört að lögum, og finnur ekki neitt við það að athuga, hvorki að efninu nè forminu til.

Af þeim ástæðum, sem hér eru taldar, leyfir alþingið sér þannig með 24 atkvæðum allraþegnsamlegast að ráða yðar konunglegu hátign til:

Að ofan nefnt frumvarp til tilsk. handa Íslandi um eptirmyndan ljósmynda o. fl. verði gjört að lögum.

Alþingi, 10. ágúst 1869.

Allraþegnsamlegast

Jón Sigurðsson. Grímur Thomsen.

BÆNARSKRÁ

Reykvíkinga um breytingu á reglugjörð 27. nóvember 1846, dags.

24. júlí 1869.

Það eru nú bráðum 23 ár, síðan hin núgildandi reglugjörð um stjórn bæjarmálefna Reykjavíkur var lögleidd 27. dag nóvembermánaðar 1846, og þegar lítið er á þær breytingar, sem þessi tími hefir haft í för með sér í ýmsu, og einkum breytingar þær, sem á hafa orðið bænum, þá virðist það hljóta að vera auðsætt, að ýmsar ákvarðanir reglugjörðar þessarar muni nú ekki lengur eiga við, þótt þær þá hefðu við átt, enda eigi örgrannt, að sumar þeirra hafi þegar frá upphafi verið miður hagkvæmar. Síðan eru og komnar út reglugjörðir fyrir hina 2 aðra kaupstaði landsins, Akureyri 29. dag ágústmánaðar 1862, og Ísafjörð 26. dag janúarmánaðar 1866, og eru þær í ýmsu miklu eðlilegri og haganlegri, en hinar tilsvarendi greinir í reglugjörð Reykjavíkurbæjar. Auk þess virðist líklegt, að Reykjavíkurbúum væri orðið trúandi fyrir, að ráða flestum bæjarmálefnum sjálfir til lykta, þar sem þeir bæði eru orðnir vanir slíkum málum, og svo miklu fleiri embættismenn og menntaðir menn búsettir í bænum nú, en 1846, og þeir mættu því hafa að minnsta kosti frjálsari hendur nú, en þeir fengu þá, og það má vist með sannni segja, að reglugjörð þessi er orðin næsta mjög á eptir tímanum, og þurfi bráðrar lagfæringar við, og skulum vèr nú leyfa oss að nefna nokkur atriði.

1. Ákvarðanirnar í 4. og 6. grein um kosningarrétt og kjör-

gengi bæjarmanna til bæjarfulltrúa virðast oss óhaganlegar og ófrjálslegar. Óhaganlegar eru þær að því leyti, að eigendur allra timburhúsa og steinhúsa, hversu lítilmótleg sem þessi hús eru, eru kosningarbærir, og sömuleiðis hver sá, sem getur keypt sér borgarabréf, og kjörgengir einnig, ef þeir að eins greiða 4 rd. í bæjargjöld, þar sem aptur á móti allir embættismenn eru útilokaðir frá kosningarrétti og kjörgengi, ef þeir eru eigi húsráðendur; við þetta getur opt svo farið, að hinir beztu og menntuðustu bæjarbúar fáist eigi í bæjarstjórnina, og því meira sem bærinn stækkar, því fleiri embættismenn og vísindamenn verða að öllum líkindum útilokaðir; því að það virðist leggja sig svo sem sjálft, að eptir því sem bærinn stækkar, því færri embættismenn verða að öllum líkindum húseigendur, og er auðsætt, hversu bagalegt það er, að hinir menntuðu mennirnir skuli vera útilokaðir frá hluttekningu í stjórn bæjarmálefna. Það virðist því brýn nauðsyn til vera, að breyta kosningaréttinum og kjörgenginni þannig, að allir embættismenn í bænum verði kosningabærir og kjörgengir til bæjarfulltrúa, hvort sem þeir eru skipaðir af konungi eða stiptsyfirvöldunum, og sömuleiðis allir stúdentar, sem tekið hafa sér fasta búsetu í bænum.

Önnur ákvörðun þessara greina, sem oss virðist næsta óeðlileg, er sú, að tómthúsmenn skuli mynda heild út af fyrir sig að því, er kosningarnar snertir, og skuli eiga að velja einn bæjarfulltrúa út af fyrir sig, og ekkert atkvæði mega eiga í kosningum hinna fimm fulltrúa. Þessi ákvörðun er, að oss virðist, næsta, óeðlileg og ófrjálsleg, og hlýtur að sundra bæjarbúum, og vekja óeiningu meðal þeirra, og auk þess með öllu röng; því að auk þess sem það er óeðlilegt, að tómthúsmaðurinn, sem býr í torfbæ, sé því nær atkvæðalaus um bæjarmálefni, en fái fullt atkvæði, reisi hann sér timburhús, þótt staða hans og atvinna sé óbreytt, þá felst og í þessari ákvörðun, að tómthúsmanna-flokkurinn sé sérstök deild bæjarmanna, sem eigi að eins rétt að sjöttungi við aðra borgara og húseigendur, og er þá auðsèð, að atkvæði tómthúsmananna verður næsta þýðingarlítið, og er það auðsèð, hversu ófrjálsleg að slík ákvörðun er. Með þessari greiningu á bæjarbúum er lögunum skipt, og fèlagið sundrað; enda getum vér alls eigi sèð eða viðurkennt, að hinn betri hluti tómthúsmanna sé eigi eins fær til, að eiga fullt atkvæði um bæjarmálefni, eins og t. a. m. iðnaðarmennirnir, eða að iðnaðarmennirnir hafi meiri menntun og þekkingu, heldur en tómthús mennirnir. Í hinum öðrum kaupstöðum landsins er og heldur enginn slíkur munur gjör á bæjarbúum; þar er kosningaréttur og kjörgengi bundið að eins við ákveðið gjald,

og jafnt fyrir alla. Auk þessa sjáum vér og enga ástæðu til, að kjörgengin er í Reykjavík bundin öðrum skilyrðum en kosningarétturinn. Vér verðum því að halda því fram, að kjörgengi verði bundin sömu skilyrðum og kosningarétturinn, og að skilyrðið sé 4 rd. gjald til bæjarsjóðs, jafnt fyrir alla.

2. ákvörðun reglugjörðarinnar, sem lagfæringar þarf, er ákvörðunin um reiknings-árið, að það skuli vera frá nýári til nýárs. Nú liggur það í augum uppi, að, eptir því sem hagar til hér, eins í Reykjavík og annarstaðar á landinu, að öllum þeim, sem aðalatvinnu sína hafa af fiskiveiðum, er næsta óhægt, að greiða bæjargjöld sín fyr, en einhvern tíma á sumrinu, enda fer niðurjöfnun eigi fram fyr en á vorin, og gjalddagi er eigi fyr en í lok júnímánaðar, og þá er reiknings-árið hálfnað. En þessi tilhögun er eigi til alllitis óhagræðis og kostnaðarauka fyrir bæjarsjóð, eins og liggur í augum uppi, þar sem hann af þessum sökum er félaus hálf árið, og verður því stöðugt að hafa talsvert fæ að láni, til að geta greitt óumflýjanleg og bráðustu útgjöld sín hinn fyrri hluta reikningsársins. Af þessu er auðsætt, að reikningsárið er haganlegast talið frá fardögum til fardaga, enda er og svo talið um allt land, hvort heldur er í sveitum eða í hinum tveimur kaupstöðum landsins, og vonum vér að alþingi fylgi fram breytingu á þessu.

3. Í 19. grein reglugjörðarinnar er sagt, að áætlunin um tekjur og útgjöld bæjarins skuli gjörð fyrir hver árslok. Hún hefir og verið samin rétt fyrir nýárið, svo að hið lögboðna samþykki stiptamtmannsins hefir þó aldrei náðst fyr en eptir nýárið. Nú virðist það vera sjálfsagt, eigi að eins, að áætlunin um tekjur og útgjöld sé gjörð fyrir byrjun reikningsársins, heldur og að niðurjöfnun gjaldanna á bæjarbúa sé fullgjörð, áður en reiknings-árið byrjar. En það fer svo fjærri, eins og áður er sagt, að niðurjöfnunin sé fullgjörð fyrir nýár, að hún fer eigi fram fyr en í marzmánuði eða aprílmánuði, enda gjörir það lítið til, úr því gjöldin geta eigi inn komið fyr, en síðast í júnímánuði. Vér vonum nú, að hinu heiðraða alþingi sé það full-ljóst, að allt þetta fyrirkomulag er næsta óeðlilegt og óhagkvæmt, og að sú sé tilhögunin réttust og eðlilegust, að áætlunin sé gjörð svo tímanlega, að niðurjöfnunin geti verið gjörð, og hafi legið öllum til sýnis um lögboðinn tíma, áður en reiknings-árið byrjar, svo að heimta megi gjöldin þegar í byrjun þess, og svo er líka fyrir skipað í reglugjörðunum um stjórn bæjarmálefna á Akureyri og Ísafirði, því að á báðum stöðunum á niðurjöfnunin að vera gjörð í maímánuði, en reiknings-árið byrjar þar í fardögum. Vér leyfum oss því, að

beiðast þess, að alþingi fari því fram, að svo verði fyrir skipað, að áætlunin sé fullgjörð í lok aprílmánaðar, og niðurjöfnunin gjörð og framlögð um miðju maímánaðar, en greiðendur skulu hafa lokið öllum bæjargjöldum innan Mikjálsmessu.

4. Auk þessa, sem nú er talið, eru enn ýms atriði, sem breytingar þurfa, og sem að sumu leyti leiðir, svo sem að sjálf-sögðu, af þeim breytingum, sem vèr þegar höfum nefnt, en einkum eru það ákvarðanirnar í 24. greininni, með því að þær virðast takmarka vald bæjarstjórnarinnar um of að óþörfu, og leggja fyrir hana of miklar tálmanir, í því að efla bæinn. Vèr væntum þess, að hið heiðraða þing lagi bæði þessar og aðrar misfellur, sem á eru reglugjörðinni, án þess að vèr þurfum frekar um þær að ræða.

5. Með opnu bréfi 26. dag septembermánaðar 1860 var lagður skattur á tómthús og óbyggðar lóðir í Reykjavík, sem áður höfðu verið gjaldfríar. Oss virðist nú, að úr því breyting væri gjör á reglugjörðinni um stjórn bæjarmálefna í Reykjavík, þá væri réttast að taka ákvarðanir þessa hins opna bréfs upp í hana, svo að reglugjörðin væri í einu lagi, enda virðist oss, að ákvarðanir bréfs þessa þurfi breytinga við, enda eru þær alls eigi samkvæmar hinum upphaflegu uppástungum bæjarstjórnarinnar.

Það er þá fyrst, að þar sem í fyrstu grein er svo á kveðið, að á hvert tómthús, með lóð þeirri, sem því fylgir, skuli lagður tollur 6—16 álna eptir málavöxtum, en í 2. grein, að á óbyggðar lóðir á sjálfri kaupstaðarlóðinni skuli lagt eptir flatarmáli, sjöttungur við það, sem lagt er á flatarmál kaupstaðarhúsanna, þá sjáum vjer alls eigi neina skynsamlega ástæðu til slíks greinarmunar; gjaldið virðist oss að ætti að vera hið sama og samkynja á allar óbyggðar lóðir, hvort sem þær heyra torfbæ til eða timburhúsi, og hvort sem þær eru á hinn eiginlegu kaupstaðarlóð, eða annarstaðar í landeign bæjarins, ef engir samningar eru því til fyrirstöðu, en auk þess verður enginn jöfnuður á gjaldinu á tómthúslóðirnar innbyrðis, því að það virðist liggja í augum uppi, að ef 16 álnir eru goldnar að eins af þeirri lóð, sem $\frac{1}{2}$ kýrvöllur fylgir, þá eru 6 álnir allt of mikið, þar sem lóðin er engin nema sjálft bæjarstæðið. Vèr viljum því fá breytingu þá gjörða á ákvörðun þessari, að á hvern torfbæ með þeirri lóð, sem honum fylgir, verði lagt sama gjald, og á óbyggðar lóðir, sem fylgja steinhúsum eða timburhúsum, þannig, að bæjarstæðið sjálft verði talin sem óbyggð lóð.

Ákvarðanir 2. greinar eru óhagkvæmar og valda ruglingi, þar sem svo er á kveðið, að á lóðirnar á hinn eiginlegu kaupstaðarlóð, samkvæmt mælingargjörð 22. og 23. dag maímánaðar 1792,

skuli jafna lóðarskatti eptir flatarmáli o. s. frv. Vèr sjáum nú enga ástæðu til, að vera að gjöra mun á kaupstaðarlóðinni og annari landeign bæjarins, og auk þess veldur það ruglingi, þar sem eptir þessari ákvörðun er lagt annað gjald á þann hluta lóðar þeirrar, sem fylgir einu og sama húsi, sem liggur fyrir utan kaupstaðarlóðina, heldur en þann, sem liggur á kaupstaðarlóðinni, þar sem gjaldið fer eptir málavöxtum á þeim hlutanum, sem liggur fyrir utan kaupstaðarlóðina, en á hinum eptir flatarmáli. Hér er og önnur ósamkvæmni, því að þessi munur er einungis á torfbæjum og þeim lóðum, sem þeim fylgja, en alls eigi á timburhúsum og steinhúsum; því að á þeim er gjaldið hið sama, hvort heldur er á hinni eiginlegu kaupstaðarlóð, eða fyrir utan hana; því að á timburhús og steinhús er lagt sama gjald, hvar sem þau eru í landareign bæjarins samkvæmt 19. grein reglugjörðarinnar 27. nóvembermánaðar 1846. Þessum ákvörðunum virðist því vera full nauðsyn til að breyta.

Vèr leyfum oss því að beiðast þess:

Að hið heiðraða alþingi vildi nú í sumar breyta reglugjörð 27. dag nóvembermánaðar 1846 um stjórn bæjarmálefna í Reykjavík, samkvæmt því, sem vèr nú höfum sagt, og senda síðan hans hátign konunginum allraþegnsamlegasta bænarskrá, að breytingar þessar mættu verða lögleiddar.

(11 nöfn). (Visað forsetaveginn).

NEFNDARÁLIT

um hjúskaparmál.

Vèr undirskrifaðir, sem af hinu heiðraða alþingi erum kosnir í nefnd til að íhuga 3 bænarskrár úr Múlasýslum með samtals 81 nafni, sem kosnar eru til þessa þings um hjúskaparmál, og sem fara þess á leit, að þingið sendi konungi allraþegnsamlegasta bænarskrá um, að takmarkað verði giptingafrelsi fátækra og óefnilegra manna — leyfum oss að láta í ljósi álit vort á máli þessu, eins og nú skal greina.

Það er nú í 4. sinn á seinastliðnu 10 ára tímabili, að mál þetta er borið upp á þingi hér, og hefir þingið tvisvar, 1859 og 1865, sent um það allraþegnsamlegasta bænarskrá, en hvorug af bænarskrám þessum öðlaðist samþykki konungs, en 1861 feldi þingið sjálft

málið frá nefnd. Oss virðist ekki þurfa að fara hér orðum um, hve málið er í sjálfu sér mikilvægt, eða um þær óheillasömu afleiðingar, með tilliti til sveitarþyngsla og skaða fyrir barnauppeldið, sem gipting fátækra óreglumanna og ónytjunga hlýtur að hafa, því að bænarskrárnar til þingsins og frá þinginn til konungsins hafa greinilega skýrt frá þessu, og vör álitum það ómótmælanlegt, að þvílíkar giptingar hafi ásamt lausung og annari óreglu meðal ógiptra sem giptra stuðlað til að auka sveitarvandræði, sem tilfinnanlegast hefir orðið á þessum seinustu árum, þegar flest hefir hjálpað til að þröngva kjörum manna. Sér í lagi hefir það í þessu efni vakið óánægju og jafnvel stríð milli sveitanna, að þess hafa gefið ekki allfa dæmi, að óefnilegum mönnum hefir veitt hægra að komast í hjónaband, þegar sveit þeirri, er þeir hafa gipst í, ekki hefir staðið neitt óhagræði eða nein hættu af gipting þeirra, heldur einhverri annari sveit.

Þegar nú til þess kemur að hugleiða, hvort tiltækilegt sé, að fara þess á leit, að nokkrar skordur verði hér við reistar, þá ber þess að gæta, að þau úrræði, sem stungið var upp á 1859 og 1865, ekki öðluðust konunglegt samþykki, — en þessi úrræði lutu bæði að fjárhagslegri ábyrgð svaramanna um 3 ár, og lífvænlegum atvinnuvegi, þar á meðal vissu fyrir jarðnæði í 3 ár. Nú fara 2 af þeim bænarskrám, sem oss eru fengnar til meðferðar, einmitt í sömu átt, að því er viðvikur efnahag og jarðnæði, og getur því nefndin ekki ráðið þinginu til að framfylgja enn á ný þessum bænaratríðum, sem konungur er búinn að synja áheyrslu, og ekki finnst oss heldur aðgengileg sú 3. bænarskráin, sem biður um 5 manna giptingarnefnd í hverjum hrepp. Vör erum ekki óhræddir um, að þetta fyrirkomulag kynni opt að leiða til blutdrægni og gjörræðis, og að sumar nefndirnar mundu af ýmsum ástæðum gjöra strangari kröfur, en sumar til þeirra, er giptast vildu, svo að sín lögin giltu í hverri sveit, í stað þess jafnrættis, sem lögin í þessari grein, sem öðrum, verða að tryggja sem bezt.

Yfir höfuð höldum vör, að hverjar helzt uppástungur til að verja mannfélagið fyrir þyngslum, er orsakast kynnu af óforsjálegum giptingum, mundu mæta réttvísu mótmælum frá hálfu borgarlegs frelsis og jafnrættis, sem og einnig að þær, þó þeim yrði framgengt, kynnu að verða ýmislegri misbrúkun undirorpnar og naumast ná tilgangi sínum, heldur að þyngslin mundu koma því meiri úr annari átt, til lítills sóma fyrir landið.

Sú bezta bót við þessari meinsemd mannfélagsins, sem hér ræðir um, álitum vör að væri vaxandi manndáð og siðferðislegar

framfarir hvers félags, og er vonandi, að hinir helztu menn hvers félags og sér í lagi sveitastjórnarinnar láti sér annnt um að styðja þetta, og glæða hjá almenningi þá sómatilfinningu, að menn vilji varast, að steypa sér vísvitandi í þá hneisu og ógæfu, að verða ómagar sveitarinnar, og missa undir eins frjáls umráð eigna sinna, og ef til vill, — líka heiðarlegt mannorð; og sömuleiðis er það vonandi, að þó hvert sérstakt félag sé sjálfu sér næst, að menn þó vilji hafa það hugfast, að öll hin sérstöku félögin séu þó eitt þjóðfélag, og varast að vekja með eigingirni og hlutdrægni óánægju hjá bræðrafélögunum. Virðist oss því ekki ótíðskilegt — heldur en að láta málið alveg falla niður — að alþingi láti landsmönnum í ljósi álit sitt á því, að málið í sjálfu sér sé mikilsumvarðandi, en verði eptir eðli sínu, sem eitt atriði í sveitarstjórninni, mest og bezt að styðjast við hina siðferðislegu krapta hvers félags út af fyrir sig, eða skynsamlega viðleitni að efla manndáð og siðgæði, sómatilfinningu og góðan félagsanda hjá meðlimum sínum.

Eptir framanskriðuðu getum vér ekki ráðið þinginu til annars: en að það feli forseta sínum, að rita sveitarstjórunum ávarp þess efnis, að þær, eptir því sem lög frekast leyfa, leitist við, samkvæmt því, sem hér að framan er á vikið, að sporna við því, að sveitarfélögin verði fyrir þyngslum af óforsjálegum giptingum.

Reykjavík, 9. dag ágúst. 1869.

Sigurður Gunnarsson, P. Pétursson, H. Jónsson,
framsögumaður. formaður. skrifari.

ATKVÆÐASKRÁ

um konunglegt frumvarp til opins bréfs um aðra skiptingu á lyfjavoginni, en hingað til.

1. 1. gr. frumvarpsins óbreytt. (Samþykkt í einu hljóði).
2. 2. gr. *Nefndin*: að fyrri hluti greinarinnar verði þannig orðaður: «Þetta opna bréf öðlast lagagildi á Íslandi 1. júlí 1871, og skipar stjórn konungsins nákvæmar fyrir» o. s. frv. (Fellt með 18 atkv. gegn 5).

Þá var það samþykkt með 11 atkvæðum gegn 7, að taka það upp í álitsskjalið til konungs, að frumvarpið fengi eigi lagagildi fyrir en 1. júlí 1871.

3. 2. gr. öll óbreytt. (Samþ. með 25 atkv.).
4. Frumvarpið allt í heild sinni. (Samþ. með 24 atkv.).
5. Fyrirsögn frumvarpsins. (Samþ. án atkvæðagreiðslu).
6. Hvort þingið vill biðja um, að frumvarpið verði lögleitt. (Samþykkt í einu hljóði).

UPPÁSTUNGA

hins 4. konungkjörna um stofnun kennara-embættis í sögu Íslands og fornfræðum Norðurlanda.

Það mun í fáan fróðleik meira varið en sagnafræði. Einkum stendur þó hverri þjóð næst, að kynna sér sögu sína og þjóða þeirra, er þær eru skyldar og standa í sambandi við. Eins og allir vita og viðurkenna, voru forfeður vorir Íslendinga mjög gefnir fyrir allan sögufróðleik, og þekkingu þá, er menn hafa um Norðurlönd í fornöld, eiga menn mestmegnis að þakka bókum þeim, er þeir rituðu og eptir létu oss. Þó ver nú niðjar hinna fornu Íslendinga hvorki í þessu né öðru getum mælt oss við forfeður vora né fetað í fótspor þeirra, sem margar orsakir eru til, þá hefir þó einlægt lifað hjá þjóð vorri mikil löngun til sögufróðleiks, sem þó nú að mestu leyti nemur staðar við það, að lesa og kynna sér sögur þær, er þeir rituðu um land vort og Norðurlönd yfir höfuð.

Bæði virðist það nú í alla staði sanngjarnt, að hið opinbera stuðli nokkuð til þess, að þessi sögufróðleikur þjóðarinnar megi við haldast, og fremur þróast en slokna út, enda er víst hvergi hægra, að setja sig inn í hið forna líf Norðurlanda og útskýra það með styrk sagnanna, en einmitt hér á Íslandi, og ber margt til þess.

Samkvæmt þessu stakk eg upp á því á seinasta þingi, að þingið beiddist þess, að stofnsett yrði hér í Reykjavík fast kennara-embætti í sögu landsins og fornfræðum Norðurlanda, og að kennaranum yrði gjört að skyldu að halda á veturna opinbera fyrirlestra í þessum vísindagreinum.

Þessari uppástungu tók þingið mjög vel, og ritaði konungi

vorum þegnlegt bónarbréf þessa efnis, en eptir hinni konunglegu auglýsingu nú til alþingis hefir stjórnin eigi séð sér fært að veita þessa bón þingsins, af því fæ vantaði til að launa kennaranum með.

Þar eð oss nú eigi er unnt eptir því fyrirkomulagi, sem nú er á stjórn vorri, að leggja gjöld á landið til nytsamlegra fyrirtækja, hvorki þessa nè annara, og eg á hinn bóginn veit, að Danir yfir höfuð bæði eru oss velviljaðir og þakklátir forfeðrum vorum fyrir það, að þeir hafa haldið uppi fornaldarsögu þeirra, þá er það föst sannfæring mín, að ríkisþingið mundi verða fúst á, að veita oss fæ til fyrnefnds málefnis, væri það beðið þess, og leyfi eg mæ því hær með á ný, að skjóta því til hins heiðraða þings, hvort það eigi finni ástæðu til að endurnýja þá þegnlegu bæn til vors allra-mildasta konungs :

að hann vildi sjá til, að fast kennara-embætti verði stofnsett hær í Reykjavík með 1600 rd. launum, og að kennara þeim verði gjört að skyldu að halda á veturna opinbera fyrirlestra í sögu landsins og fornfræðum Norðurlanda.

Reykjavík, 10. ágúst 1869.

Jón Pétursson.

(Nefnd sett).

NEFNDARÁLIT

í málinu um konunglegt frumvarp til tilskipunar um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi m. m.

Alþingi hefir kosið oss undirskrifaða til að ganga í nefnd, til að íhuga og segja álit vort um konunglegt frumvarp, er fyrir þingið hefir verið lagt, til tilskipunar um byggingu hegningarhúss og fangelsa hær á landi.

Eptir að hafa yfirvegað málefni þetta og rætt það á fundum, leyfir nefndin sér að skýra frá álitinu sínu um það á þessa leið.

Nefndin hlýtur að öllu leyti að fallast á aðalaugnamið frumvarps þessa, sem er það, að fá því til leiðar komið, með því að byggja hegningarhús og fangelsi hær á landi, að hýðing verði af tekin sem straff á fullorðnum mönnum. Nauðsyn slíkrar ráðstöfunar er áður viðurkennd bæði af þinginu og stjórninni, og álitur nefndin því óþarft að leiða nokkur rök að henni. Ákvarðanir

frumvarpsins til að koma fram hinu umrædda aðalauðgamiði, virðast oss yfir höfuð hagfelldar, en þó er eitt atriði, sem verður skul- um leyfa oss að leiða athygli þingsins að, og sem oss virðist á- stæða til að stinga upp á breytingu við. Nefndin játar að visu, að það væri æskilegt, ef fangelsi gætu komið á í hverri sýslu, bæði vegna þess, að sýslumönnum ótt er nauðsynlegt, að geta haft varðhaldsfangelsi, og stofnun slíkra fangelsa gæti því orðið veruleg framskrif í lögreglustjórn og rekstri sakamála, og þó einkum vegna hins, að það er bundið töluverðum kostnaði og erfiðleikum, að flytja afbrotamenn, er eiga að út taka hegningu, langar leiðir til fangelsanna. Nefndin mundi því að öllu leyti aðhyllast ákvörðun- ina í 2. gr. frumvarpsins, um byggingu fangelsa í öllum sýslum landsins, ef sýslumenn hvervetna hefðu fast- ákveðna bústaði, þar sem fangelsin yrðu sett; því eptir áliti nefndarinnar eiga þau að vera á heimilum sýslumanna, eins og einnig er til ætlað í frum- varpinu. En nefndin getur eigi annað séð, en að sú ákvörðun, sem um þetta er sett í síðustu málsgrein 3. gr. í frumvarpinu, sé annmörkum bundin; þar er svo fyrirmælt, að sé eigi heimili sýslu- manns bundið við tiltekinn stað innan sýslu, þá verði það eptir- leiðis gjört að skilyrði fyrir því, að sýslumanni verði leyft, að taka sér bólfestu annarstaðar í sýslunni, en þar sem sýslu-fangelsið verður byggt, að hann greiði allt að helmingi af kostnaðinum, er gengur til að flytja fangelsið, en nú getur hæglega svo staðið á, að sýslumaður geti eigi fengið sér bústað, þar sem fangelsið er, og virðist það þá næsta ósanngjarnt, að skylda hann til að borga að hálfu leyti kostnað þann, sem útheimtist til að flytja húsið, en sá kostnaður mun ótt geta numið töluverðri upphæð. Eins virð- ist nefndinni ísjárvert, að leggja allan kostnaðinn við flutning þenn- an á jafnaðarsjóðina, sökum þess að búast mætti við, að sú byrði, sem leggst á sjóði þessa við stofnun fangelsanna, og sem verður ærið tilfinnanleg, þar við mundi eigi all-lítið aukast. Nefndinni hefir þess vegna hugkvæmt, að fyrst um sinn kynni mega kom- ast af með, að byggja fangelsi í þeim lögsagnarumdæmum, þar sem bústaðir sýslumanna eru fast ákveðnir, en það er á þeim 6 kaupstöðum og verzlunarstöðum, sem útlend skip eiga fyrst að koma við á eptir lögum 15. apríl 1854, og yrðu eptir því 2 fang- elsir í hverju af ömtum landsins. Ætti þá hvert af fangelsum þess- um að notast fyrir fangelsi, ekki einungis handa sýslum þeim og kaupstöðum, sem þau liggja í, heldur og handa hinum öðrum

sýslum, sem engin fangelsi eru í, eptir því sem nákvæmar yrði á kveðið um það, í hvert fangelsi afbrotamenn skyldi sendir úr þeirri eða þeirri sýslu. Með þessu móti yrði flutningur afbrotamanna töluvert fyrirhafnarminni, en ef einungis yrði stofnsett eitt fangelsi í hverju amti, og nefndin heldur, að þessi fangelsi muni fyrst um sinn nægja fyrir strafffangelsi, en eptir hennar áliti er það aðal-augnamið fangelsanna, að vera strafffangelsi, þó varðhaldsfangelsi einnig séu nauðsynleg, en með þessari tilhögun fást þar að auki varðhaldsfangelsi, einmitt á þeim stöðum í landinu, þar sem þeirra að öllum líkindum er mest þörf, en það er í hinum stærri kaup-túnum landsins. Það má og teljast kostur við þessa tilhögun, að hún hefir minni kostnað í för með sér, en sú tilhögun, sem gjört er ráð fyrir í frumvarpinu, og er einnig á það lítandi eptir því, sem nú er ástatt í landinu. Ef reynslan sýndi, að fangelsi þessi yrðu ónóg, eða að erfiðleikarnir með að flytja til þeirra afbrotamenn yrði mjög tilfinnanlegir, þá mætti enn byggja fangelsi, þar sem nauðsynlegast þætti, en jafnframt yrði þá að ákveða hlutað-eigandi sýslumönnum fasta bústaði, en þetta virðist, einkum í þeim sýslum, þar sem engin kaupsýslu eru, ekki geta átt sér stað með öðru móti, en að þeim væru fengnar jarðir til ábúðar og umráða, því að eins á þann hátt virðast þeir með sanngirni geta orðið skyldaðir til að búa á tilteknum stað. Það liggur fyrir utan ætl-unarverk nefndarinnar, að gjöra beinlínis uppástungur um fasta bústaði handa sýslumönnum, en eins og nefndin sýnir tilefni til að taka fram, að hún álítur mjög hagfelld, að það gæti komið al-mennt á, að sýslumenn hefðu fasta bústaði á hentugum stað í hverri sýslu, eins skal nefndin lýsa því yfir, að hún eigi getur ef-azt um, að yfirstjórn landsins muni láta sér annt um að koma þessu til leiðar, að því leyti það eptir áðursögðu má álítast skil-yrði fyrir því, að fangelsi geti komið upp á fleiri stöðum, en hinum 6 ofanefndu, ef reynslan sýnir, að nauðsyn ber til, að fjölga fang-elsunum. Nefndin þykist nú þegar geta séð fram á, að hin um-rædda uppástunga muni verða einna óhagfelldust hvað suðurum-dæmið snertir, þar sem það yrði mjög svo erfið, að flytja afbrotamenn úr Skaptafellssýslum í fangelsi til Reykjavíkur eður Vest-mannaeyja, en á hinn bóginn heldur nefndin, að það mundi eigi verða erfið, einmitt í Skaptafellssýslu, að fá þegar ákveðið fast sýslumannssetur að Kirkjubæjarklaustri, þar sem hinn núverandi

sýslumaður býr; með því nefnd jörð er opinber eign, og liggur allhaganlega fyrir sýslubúa.

Þegar laga ætti frumvarpið eptir þessum athugasemdum, yrði að breyta 2. og 3. gr. þess þessu samkvæmt, en að öðru leyti finnur nefndin ekki ástæðu til, að stinga uppá neinum efnisbreytingum við frumvarpið, en getur þess, að betur virðist eiga við í 5. gr., þegar fangelsin að minnsta kosti fyrst um sinn eiga að vera fyrir stærra hérað, en eina sýslu, að sett sé «fangelsi» í staðinn fyrir «sýslufangelsi».

Með þessum athugasemdum leyfir nefndin sér, að ráða hinu heiðraða þingi, að leggja það til um þetta mál:

að hið hér umrædda frumvarp verði gjört að lögum með þessum breytingum:

1. að önnur grein verði þannig:

Í sameiningu við hegningarhúsið skal byggja fangelsi handa Reykjavíkur-kaupstað og Gullbringusýslu. Sömuleiðis skal byggja fangelsi á Ísafirði og í Stykkishólmi í vesturumdæminu, á Akureyri og Eskifirði í norður- og austurumdæminu, og á Vestmannaeyjum í suðurumdæminu.

Í fangelsum þessum skulu út teknar fangelsishegningar þær, sem menn eru dæmdir í fyrir afbrot, sem mál er höfðað út af hér á landi. Hlutaðeigandi amtmaður ákveður úr hverjum lögsagnarumdæmum menn skuli taka út hegningu í hverju af fangelsum þessum fyrir sig.

Fangelsin skulu og höfð fyrir varðhaldsfangelsi handa lögsagnarumdæmum þeim, er þau liggja í.

2. að 3. grein verði þannig:

Nú verða bústaðir sýslumanna fast ákveðnir í fleiri sýslum, en nú er, og skal þá þar byggja fangelsi á sýslumanns-setrunum.

3. að upphaf 5. greinar verði þannig orðað:

Kostnaðurinn til byggingar og viðurhalds á húsum þeim, sem einungis eiga að vera fangelsi, skal etc. (óbreytt frvps. 5. gr.).

Alþingi, 10. d. ágúst. 1869.

Bergur Thorberg, *Jón Péturson,* *P. Jónasson.*
formaður og framsögumaður. skrifari.
Grímur Thomsen. St. Eiríksson.

UPPÁSTUNGA

þingmanns Reykjavíkur um launabót sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu.

Eins og hinu heiðraða þingi mun kunnugt, kom árið 1855 þingmaður Gullbringusýslu, sem þá var, með þá uppástungu til alþingis, að laun sýslumannsins í Gullbringusýslu yrðu bætt á þann hátt, að hún yrði leigð sýslumanninum með hæfilegu eptirgjaldi, en tekjur allar af henni mættu falla í sjóð sýslumannsins.

Það var reyndar sett nefnd í málið, en þingið gat eigi aðhyllt uppástungu hennar um þetta mál, og féll svo mál þetta niður.

Eg þykist nú vita það víst, að allir þingmenn sæu samdóma í því, að það sé með öllu nauðsynlegt, að embættismönnum öllum sé launað svo, að þeir geti rækt embætti sitt vel og rækilega, og að þá fyrst verði heimtað af þeim að stunda embætti sitt, er þeir hafa nóg fyrir sig að leggja, og til kostnaðar þess, sem rækileg stundun embættisins heimtar. Þegar á hinn bóginn á það er litið, að Gullbringu- og Kjósarsýsla er einhver hin fjölmennasta sýsla landsins, og henni þannig varið, að rekstur hennar er vandasamari og örðugri, en í flestum öðrum sýslum, þá virðist og, að sýslumaður hennar eigi og verði að vera að minnsta kosti eins vel launaður og sýslumenn í þeim sýslum, sem eigi eru fólksmeiri, og þó miklu hægri og ábyrgðarminni. Nú er það víst, að þegar allur kostnaður er frá dreginn, sem skilrík stundun embættisins heimtar, þá eru tekjur sýslumannsins í Gullbringusýslu, að öllum vanskilum ótöldum, eigi meiri en 7—800 rd., og vona eg til, að öllum sé það ljóst, að slík laun eru hvorki lífvænleg, nè samboðin embættinu, og að slíkt þurfi bráðrar umbótar við, og að það sé skylda þingsins, að skerast í leikinn og styðja að því, eptir því sem í þess valdi stendur, að bæta kjör sýslumannsins í Gullbringusýslu, eins og annara embættismanna landsins. Þegar eg nú lít á það, að stjórnin hefir áður veitt embættismönnum, sem að nokkru fá laun úr rikissjóðnum, svo sem dómkirkjuprestinum hér í Reykjavík, launaviðbót úr rikissjóði, og af sjálfsdáðum veitt sýslumönnum í Eyjafjarðarsýslu og Ísafjarðarsýslu laun úr rikissjóði sem bæjarfógetum í Akureyrar- og Ísafjarðar-kaupstað, þá get eg eigi efazt um, að hún finni sér og skylt, að bæta laun sýslumannsins í Gullbringusýslu úr rikissjóði.

Eg leyfi mér því, að stinga upp á því við hið heiðraða alþingi:

Að það vildi bera þá bæn fram fyrir hinn allramildasta konung vorn, að honum mætti allramildlegast þóknast, að auka tekjur sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu um 500 rd. á ári, sem greiddir sæu úr ríkissjóði Dana fyrst um sinn, uns fjárhagur Íslands og Danmerkur er að skilinn.

Reykjavík, 11. ágúst 1869.

H. Kr. Friðriksson.

(Felld frá nefnd).

UPPÁSTUNGA

þingmanns Borgfirðinga um fiskiveiðar Frakka.

Af skýrslu þeirri, er konungsfulltrúinn á þessu þingi hefir meðdeilt þinginu, um samningstilraunir, er Danastjórn hefir gjört við stjórn Frakka og Breta um fiskiveiðar þeirra við Ísland, sjáum vèr, að tilraun hefir verið gjörð að því leyti sem Breta snertir, en af því, sem þar er fram komið, verður ekki sæð, að fiskiveiðunum við Ísland verði borgnara. Þar er færzt undan með mörgum ástæðum, sem kunna sannar að vera, svo sem að fiskiskip frá Skotlandi sæu ekki nema 45 með 10—14 manns hvert, sem haldi sig helzt að Færeyjum, og frá Englandi að eins 29 með 7—10 manns hvert, og þar af mikið af drengjum, og yfir höfuð sæu allar skipshafnirnar ódrykkfelldir og friðsamir menn. Af þessu lítur þá svo út, sem stjórn Breta telji fiskimenn sína ólíklega til gjörræðis og spillvirkja við strendur Íslands, sem heldur aldrei fiski við vestur- og útnorðurstrandir þess; og af þessum ástæðum þykist hún ekki þurfa að senda herskip til eptirlita með þessum skipum, eins og síðasta alþingi 1867 fór fram á í þegnlegri bænarskrá sinni. Það mun nú að vísu mega játa það, að enskir fiskimenn eru sjaldan við veiðar sínar hér við vesturströnd landsins; þar á mót mun það ekki sjaldgæft, að þeir sæu við norður- og austurströnd þess, og geta hlutaðeigendur bezt borið um hegðun þeirra þar, en opt hafa heyrzt kvartanir undan þeim. En hitt er víst, að vèr hér við Faxaflóa verðum varir við nóga aðra óvini (er vèr hljótum að kalla svo), hvaðan sem þeir eru, því þeir sýna oss svo marga

óvild að því er fiskiveiðar snertir. Það hefir að undanfögnu næstum því verið fyrir hverju alþingi nægar bænarskrár, er sanna það, að umkvörtun þessi er ekki um skör fram, og hafa þær kvartanir verið helzt þess efnis, hver áhrif þessi fiskiskipamergð hafi á fiskigöngur til grunnmiða og þá hindrun, sem þau gjöra með nærgöngu sinni, að íslenskir fiskibátar geti notið fiskjarins þar; þar að auk hefir óptsinnis verið kvartað um glettur þeirra og illgirni, er þeir hafa framið bæði á sjó og landi, og hefir mörgum, sem von er, runnið í skap við slíkan yfirgang. En fyrir utan það, að vér eigum að biðja og ekki þreystast, knýr oss eitt mikilsvert atriði til þess, að biðja hið háttvirta alþingi enn nú að taka þetta mál til meðferðar; það eru þær stórkostlegu skemmdir, sem margir hér innan Faxaflóa hafa orðið fyrir á þorskanetum sínum þessi hin síðustu ár, einmitt af útlendum fiskimönnum. Í marzmánuði, apríl og fram í miðjan maí, verður, eins og kunnugt er, að hafa þorskanet úti með allri suðurströndinni á Faxaflóa og það 3—4 mílur frá landi, til þess að geta náð í þær fiskigöngur, sem venjulega koma þar inn, og er sú netautgjörð að fara í vöxt norður eptir flóanum, jafnvel þó hún sé mjög kostbær, þar sem hvert net kostar hér um 20-rd., en tilfinnanlegastur er kostnaðurinn samt, þegar heilar netatrossur með 4—5 netum rifna þvert og endilangt, slitna í sundur og hverfa stundum með öllu af völdum hinna útlendu fiskimanna. Að þessar skemmdir og hvarf sé einmitt af þeirra völdum, sannar bæði reynsla og öll líkindi; þar sem þeir með allan sinn færafjölda láta drífa yfir hvað sem fyrir er, þá festast önglarnir í netunum og rífa þau, við það dragast netin saman í hnút, færast úr stað og tapast; stundum finna menn í þessum hnútum nokkra öngla og kannske lóðin með, sem fullkomlega sanna, að þetta er þeirra frágangur. En þetta feykilega tjón, sem menn verða fyrir í missi netanna, verður ekki fyrirbyggt nema með algjörðri friðun á Faxaflóa fyrir útlendum fiskimönnum um þann tíma, sem þorskanet eru vanalega lögð.

Með því að eigi verður sæð af skjölum þeim, sem konungsfulltrúi lagði fyrir þingið, hvort stjórn Dana hafi gjört neinar tilraunir til samnings við frakknesku stjórnina um fiskiveiðar Frakka hér við land, samkvæmt beiðni alþingis 1867, eður að þeir útlendu fiskimenn sýni sig varfarnari í að spilla atvinnu manna, en að undanfögnu, leyfi eg mér að endurnýja enn nú þá almennu bæn við alþingi, að það biðji hans hátign konunginn um:

Að Danastjórn komist sem allrafyrst að þeim samningi við hina frakknesku stjórn, að frakkneskum fiskiskípum sè ekki leyfilegt, að fiska inn á Faxaflóa á vetrarvertíðinni fyrir 12. maí.

Reykjavík, 9. ágúst 1869.

Hallgrímur Jónsson (þingmaður Borgfirðinga).

BÆNARSKRÁ

þingmanns Snæfellinga um fiskiveiðar Frakka.

Það hefir opt verið kvartað yfir því, að útlendir fiskimenn gjörðu mikinn óskunda kring um strendur Íslands, en þó held eg, að óvíða séu meiri brögð að þessu, heldur en í Faxaflóa og á Breiðaflrði; með öllu Snæfellsnesi standa þessi útlendu skip á fiski allt vorið og það inn á fiskimiðum innlendra, og eru opt og tíðum ekki hálfu mílu frá landi, sem þó er fyrir innan þau takmörk, er almennt eru viðurkennd, að rættindi landsins ná yfir; einnig eru þessi skip í fiskileitum fyrir vestan Jökul alla vorvertíðina frá miðjum einmánuði til 14. maí, opt upp í þurrum landsteinum fram undan veiðistöðunum Sandi og Keflavík, draga þar upp lóðir innlendra fiskimanna, og hafa alla brekki í frammi. Seinast liðið vor áttust innlendir fiskimenn og Frakkar við skammt frá landi, og þar Frakkar voru búnir að draga upp lóðir þeirra, máttu hinir til að lenda við hina frakknesku skútu og skera færin á borði til þess, að ná lóðum sínum. Fyrir vesturströndum Íslands eru mjög fáir enskir fiskimenn, og mèt er ekki kunnugt, að þeir hafi gjört þar óskunda af sér; inn á Breiðaflóa fara Frakkar allt inn að eyjum með hinnu sömu frekju, og það á meðan, eða um sama leyti, og hið danska herskip og hin frakknesku herskip hafa verið að sigla millum hafnanna í Faxe- og Breiða-flóa. Eg vil því stinga upp á, að hið heiðraða alþingi vildi blutast til að stjórn vor sendi hingað á ári hverju 2 fallbyssubáta, er ættu jafnan að vera á siglingu með allri vesturströnd Íslands frá Reykjanesi og að Hornbjargi, ættu þessir bátar, að hafa hær fastar stöðvar, svo með tímanum mætti setja á þá íslenska sjómenn, og gætu þeir þá byrjað eins snemma á vorin starf sitt, og þörf er á, sem ekki má vera seinna, en um

20. marz; jafnframt vil eg skora á hið heiðraða þing, að það beiddi stjórn vora, að semja við hina frakknesku stjórn um, að frakknesk fiskiskip ekki kæmu inn á Breiðafjörð til þess að fiska, nefnilega inn fyrir línu, sem dregin væri frá Öndverðarnesi og á Bjargtanga, og ekki færu nær fiskiverum Snæfellinga kring um Jökul en 3 enskar mílur, og að frakkneskir fiskimenn byrji ekki veiðiskap sinn fyrir vesturströndum Íslands á vorin fyr, en eftir 12. maí, og einnig að stjórn vor vildi semja við hina frakknesku stjórn um, að tollur sá, er um langan tíma hefir hvílt á innfluttum fiski til Frakklands, yrði af numinn, og er það bæði Íslendingum og Frökkum til gagns; Íslendingar fengju við það betri markað fyrir fisk sinn, en nú hafa þeir, og Frakkar fengju fiskinn ódýrari héðan, heldur en þeir nú hafa með því að fiska sjálfir. Eg vil því fastlega skora á hið heiðraða alþingi, að það beri þá bæn fram fyrir hans hátign konunginn:

Að sendir verði hingað á ári hverju 2 fallbyssubátar, til þess að hafa gætur á útlendum fiskimönnum.

Að samið yrði við hina frakknesku stjórn um, að frakknesk fiskiskip færu ekki inn á Breiðaflóa og kæmu ekki nær landi við Snæfellsnes fyrir vestan og sunnan Jökul, heldur en 3 enskar mílur, og að þessi útlendu skip byrji ekki fiskiveiðar sínar fyr en eftir 12. maí á ári hverju.

Að samið yrði við hina frakknesku stjórn um, að tollur sá á fiski, sem lögleiddur hefir verið á Frakklandi, hið allrafyrsta verði af numinn.

Alþingi, 13. d. ágúst. 1869.

D. Thorlacius.

(Nefnd sett).

UPPÁSTUNGA

þingmanns Skagfirðinga um að fella lagaboðin úr alþingistiðindunum.

Árið 1849 var það samþykkt með atkvæðafjölda á alþingi, að prenta skyldi í þingtiðindunum lagaboð þau, er út kæmu milli þinga, og hefir svo verið gjört síðan, með því að aptan við hver þingtiðindi hafa verið prentuð í viðbæti lagaboð og reglugjörðir stjórnarinnar, er út hafa gengið milli hverra tveggja þinga. Þessi tilhögun átti mjög vel við og var þarfleg, þá er hún komst á, með því að þá áttu menn eigi kost á að fá slík lagaboð í einu lagi,

og var svo allt þar til 1854, að hið íslenska bókmenntafélag hóf hið þarfa verk, að safna í eitt og gefa út tilskipanir allar og bréf stjórnardeildanna, er Ísland varða, í tíðindum um stjórnarmál Íslands. En síðan þessi tíðindi um stjórnarmál fóru að koma út og með því að þau koma út á hverju ári, virðist mér með öllu óþarft, að prenta hið sama aptan við þingtíðindin orðrætt, eins og stendur í stjórnarmálatíðindunum; virðist mér það vera einungis til þess, að auka prentunarkostnað þingtíðindanna, sem er ærinn áður. Í síðustu þingtíðindum er viðbæturinn um lagaboð og ráðstafanir stjórnarinnar frá 1865—67 nær því 5 arkir, og ef slíkur viðbætur hældist enn við þingtíðindin, veit eg eigi hversu stór hann yrði, er annar eins bálkur og hegningarlögin ættu í honum að standa, auk allra annara laga og stjórnarbréfa, er út hafa gengið frá 1867—69, og er allur sá kostnaður, er af því flýtur að mínu áliti öldungis óþarfur, því að eg hygg þá mjög fáa vera, ef nokkrir eru, sem þingtíðindin halda og eigi jafnframt eru meðlimir bókmenntafélagsins, eða leitast að minnsta kosti við, að afla sér hinna þörfu og vinsælu stjórnarmálatíðinda.

Eg vil því leyfa mér, að bera upp fyrir hinu heiðraða alþingi:

Hvort því virðist eigi hagfelld, að fella viðbæturinn um lagaboð og reglugjörðir stjórnarinnar úr þingtíðindunum.

Alþingi, 12. d. ágúst. 1869.

Davíð Guðmundsson.

(Engin nefnd sett).

NEFDARÁLIT

um konunglegt frumvarp til opins bréfs um innheimtu á kröfum með forgangsrætti.

Vér undirskrifaðir höfum verið kosnir í nefnd til þess, að íhuga frumvarp það, sem stjórnin hefur lagt fyrir alþingi til opins bréfs handa Íslandi, er nákvæmar ákveður um innheimtu á kröfum með forgangsrætti hjá þeim mönnum, sem hafa látið aðra fá veð í lausafé sínu, og leyfum vér oss, eptir að vér erum búnir ýtarlega að íhuga þetta mál, að kveða upp um það álit vort á þessa leið:

Lagafrumvarp þetta er, eins og segir í ástæðunum til þess, sprottið af því, að skuldakröfur ríkissjóðsins hjá leiguliðum á jarða-

góssi ríkisins hér á landi, einkum landsetunum á Vestmannaeyjum, missast við og við fyrir þá skuld, að hlutaðeigendur hafa veðsett kaupmönnum á eyjunum lausafé, svo ekkert er eptir til fullnustu jarðargjöldunum, sem á þeim hvíla, og er frumvarpinu ætlað, að ráða bót á þessu eptirleiðis.

Þetta lagafrumvarp gengur út frá því, sem gefnu, að opna bréfið frá 23. júlí 1819 sé gildandi lagaboð hér á landi, og stjórnin segir það og með þerum orðum, og þótt dómstólarnir hér hafi álitnið þetta vera nokkrum efa bundið, vill nefndin þó ekki gagnvart stjórninni halda þeirri skoðun fram, og það því síður, sem vèr ekki vitum til, að þetta spursmál nokkru sinni hafi hëðan frá landi verið lagt til hæstaréttar-úrslita; enda tekst nú með þessu lagaboði af allur vafi í þessu efni; en þegar þetta umgetna lagaboð er álitnið gildandi lög hér á landi, þá virðist líka sjálfsagt, að opna bréfið frá 1834, sem að eins rýmkar réttarverkun opna bréfsins frá 1819 að því leyti, að það leyfir fjárnám hjá skuldunauti, án þess að bú hans sé jafnframt tekið til skipta sem gjaldþrota, eigi að löggildast hér, því allt það, sem mælti fram með því lagaboði í Danmörku, mælir með því, að gjöra það einnig að lögum fyrir Ísland; enda eru engar sèrstaklegar ástæður fyrir því, að veðhafendur í lausafé skuldunauts sèu rëttþærri hér á landi en í Danmörku, og hið opinbera fyrir þá skuld missi réttar síns. Oss þykir ekki ástæða til, að fara lengra út í þetta mál; vèr skulum einungis taka það fram, enda þó það sé gjört í frumvarps-ástæðunum, að þetta lagaboð ekki gjörir neina breytingu á þeim almennu veðrëttindum manna eptir þeim gildandi lögum.

Reykjavík, 9. ágúst 1869.

<i>Th. Jónasson,</i>	<i>Jón Pétursson,</i>	<i>B. Sveinsson,</i>
formaður.	skrifari.	framsögumaður.

UPPÁSTUNGA

um búsetu kaupmanna hér á landi.

Eins og alkunnugt er, er verzlunin einn af aðalmáttarstólpunum fyrir velmegun hverrar þjóðar sem er, enda sýnir veraldarsagan hvívetna, að framfarir þjóðanna í andlegan og líkamlegan máta fara því meir vaxandi, því meir sem verzlunin blómgastr. Af þessari sannfæringu hafa og allir vitrir og góðir stjórnendur látið

sér einkar umhugað um, að verzlunin mætti blómgast sem mest meðal þegna sinna.

En til þess nú verzlunin geti orðið sannur máttarstólpi fyrir velmegun einnar þjóðar, er það meðal annars óumflýjanlegt skilyrði, að hún sem mest má verða sè færandi (activ), sem menn kalla. Án þessa skilyrðis getur heldur ekki innlend kaupmanna-stétt átt sér stað í neinu landi, og vita þó allir, hve ómissandi hún er fyrir hvert land, sem er.

Þegar vèr nú gætum að því, hvernig verzluninni hèr á landi er varið, þá hljóta allir með oss að játa, að lög vor hlynna ekkert að því, að verzlun vor sè færandi, eða að hagur sá, sem af verzluninni flýtur, lendi í landinu sjálfu, enda erum vèr fátækari öllum öðrum þjóðum, og skortir hvívetna afl þeirra hluta, sem gjöra skal; útlendar þjóðir verzla hèr eptir vild sinni, eiga hèr selstöðu og hafa oss fyrir fèþúfu.

Þetta ásigkomulag má nú eigi lengur standa, eigi land vort að eiga sèr viðreisnarvon; verzlun vor hlýtur að gjörast færandi, svo kraptar vorir haldist saman og tvístrist eigi út um víða veröldu.

Til þess nú að þetta ásigkomulag verzlunarinnar á komist, hljóta lög vor að breytast, en þó þannig, að réttindum þeim, er einstakir menn nú hafa, eigi sè hallað.

Vèr leyfum oss því, að vekja athygli hins heiðraða alþingis á þessu velferðarmáli lands vors, vorra sjálfra og niðja vorra, og stingum upp á, að þingið þegnsamlegast beiðist þess, að fyrir næsta þing verði lagt frumvarp þess efnis:

að engir kaupmenn hèr eptir megi stofna fasta verzlun hèr á landi, nema þeir sèu búsettir í landinu sjálfu.

Reykjavík, 13. ágúst 1869.

B. Sveinsson. Jón Pétursson. P. Vídalín.

(Nefnd sett).

ATKVÆÐASKRÁ

í hjúskaparmálinu, um «að takmarkað verði giptingafrelsi fátækra og óefnilegra manna».

-
1. *Páll Vídalín*: Að alþing biðji Hans Hátign konunginn um viðaukalög við tilskipun 30. apríl 1824, þannig:
a, Auk þess, sem fyrir er mælt í tilskipun 30. apríl 1824

- um skyldur svaramanna í hjúskaparmálum, skulu þeir enn fremur ábyrgjast, að hjónaefni þau, er þeir gjörast svaramenn fyrir, eigi falli sveit til þyngsla hin fyrstu tvö ár eptir giptinguna. (Fellt með 15 atkv. gegn 5).
- b*, sökum óráðs þeirra og óreglu. (Fallið við atkvæðagreiðsluna á undan).
- c*, Vanræki svaramenn þessa skyldu sína, skulu þeir endurgjalda sveitinni, er hjónin verða að byrði, styrk þann, er þeim af þessum ástæðum hefir orðið að veita hin umræddu ár. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 1. *a*).
- d*, Sveitarstjórnin í þeim hrepp, sem hjónin dvelja í, skal dæma um, hvort þau hafa orðið sveitarþurfar af fyrstæðum ástæðum. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 1. *a*).
2. *Benedikt Sveinsson, Guðmundur Einarsson, Páll Pálsson, Tryggvi Gunnarsson* :
- Að þingið sendi Hans Hátign konunginum bænarskrá um, að eptirfylgjandi grein verði gjörð að lögum :
- Heimilt skal prestum, með ráði meðhjálpara sinna, eður hinna beztu sóknarmanna, að neita að gipta hjónaefni, þó þau að öðru leyti hafi giptingarrétt að lögum, þegar auðsjáanlegt er, að ekki geti hjá því farið, að hjónabandið verði sveitarfélagi þeirra að vandræðum eða byrði.
- Var beðizt nafnakalls við þenna tölulið, og sögðu :
«já» :	«nei» :
Benedikt Sveinsson.	Eiríkur Kúld.
Daniel Thorlacius.	Halldór Kr. Friðriksson.
Davið Guðmundsson.	Bergur Thorberg.
Guðmundur Einarsson.	Grímur Thomsen.
Hallgrímur Jónsson.	Halldór Jónsson.
Jón Hjaltalín.	Helgi Hálfðánarson.
Páll Pálsson.	Hjálmur Pétursson.
Stefán Eiríksson.	Jón Pétursson.
Stefán Jónsson.	Jón Sigurðsson.
Tryggvi Gunnarsson.	Páll Vídalín.
	Pétur Pétursson.
	Sigurður Gunnarsson.
	Torfi Einarsson.
	Þórarinn Böðvarsson.
	Þórður Jónasson.

Var þannig töluliðurinn felldur með 15 atkv. gegn 10.

3. *Nefndin:*

Að alþing vísi málinu forsetaveginn þannig, að konungsfulltrúi sé beðinn að fela viðkomandi háfyrvöldum á hendur, að annast um, að sveitastjórnunum sé gefin hugvekja um, að þær leitist við, eptir því sem lög frekast leyfa, að sporna við því, að sveitarfélögin verði fyrir þyngslum af óforsjálegum giptingum. (Fellt með 12 atkv. gegn 10).

4. *Jón Pétursson* (viðauka-atkvæði): og að þær því forðist, að halda þeim við búhokur, er þiggja af sveit, og ala upp börn sín í leti og ómennsku. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um tölulið 3).

5. *Eiríkur Kúld* (viðauka-atkvæði): Ef þingið aðhyllist skoðun nefndarinnar, að vísa málinu yfirvaldaveginn, að þá sé til tekið í bréfum yfirvaldanna til sveitarstjórnanna, alvarleg áminning um, að hreppstjórar styrki prestinn í því, að ógiptar persónur, sem börn eiga saman, annaðhvort slíti sambúð, eða að öðrum kosti inngangi hjónaband, ef löglegar tálmanir ei banna. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um tölulið 3).

NEFNDARÁLIT

í málinu um stofnun lagaskóla.

Hið heiðraða þing hefir kosið oss í nefnd, til að segja álit vort um það, hvort það enn þegnsamlegast skuli beiðast þess, að hinn fyrirheitni lagaskóli megi sem fyrst komast á hær á landi.

Vær höfum ihugað málefni þetta, og skulum nú segja álit vort um það á þessa leið.

Okkur tveimur nefndarmönnum, mér Eiríki Kúld og mér Jóni Péturssyni, getur eigi annað sýnt, en að hær sé alls ekki að ræða um það, hvort nauðsyn beri til að fá slíka stofnun hær á landi, því nauðsynin er fyrir löngu síðan viðurkennd, og hinn hásæli konungur vor Friðrik hinn 7. lýsti því yfir í hinni síðustu auglýsingu sinni til alþingis, að hann vildi láta það eptir ósk þegna sinna á Íslandi, að lagaskóli kæmist hær á, undir eins og fæð fengist til hans, og það er svo langt frá því, að vor núverandi allramildasti konungur vilji taka þessa gjöf aptur, er hinn hásæli fyrirrennari hans veitti

þjóðinni eður brjóta orð hans á bak aptur í því efni, að það þvert á móti er nú í frumvarpi stjórnarinnar um stjórnarskrá Íslands gengið út frá því sem vísu, að lagaskólinn eigi að komast á, og eru þar þingleg réttindi bundin við hann. Það eina, sem getur verið því til fyrirstöðu, að senda konungi vorum nú á ný bænarskrá þess efnis, sem uppástungan fer fram á, er án efa það, að þingið eigi getur vísað á fê það, þó sárlítið sè, er til skólans þyrfti, en þetta kemur að eins til af því, að þingið eigi hefir vald til að leggja fê á landið í þessu skyni eins lítið og til annara nauðsynlegra fyrirtækja. Þar á móti treystum við því staðfastlega, að Ríkisþing Dana undir þessum kringumstæðum vorum muni verða oss svo velviljað, að það leggi til fê það, er með þarf til þessarar stofnunar, ef það væri beðið þess, einkum þar eð á annan bóginn hær er að ræða um lítilfjörleg fjárútlát, en á hinn bóginn um það, að framkvæmd fáí ósk konungs þess, er hvað mest hefir verið elskaður af þegnum sínum.

Af þessum ástæðum verðum við að ráða þinginu til, að það samkvæmt uppástungunni sendi konungi vorum allraþegnsamlegasta bæn þess efnis, að hann allramildilegast vilji sjá svo til, að hinn lofaði lagaskóli sem fyrst megí komast á hær á landi.

Reykjavík, 13. ágúst 1869.

E. Kúld, Jón Pétursson,

formaður og framsögumaður.

skrifari.

Ágreiningsatkvæði *Th. Jónassonar.*

Eins og eg á undanföörnum þingum, þegar um stofnun lagaskóla hær á landi hefi verið rætt, ekki hefi getað sannfærzt um þá miklu nauðsyn, sem á því ætti að vera, að koma slíkri stofnun hær á, þannig er eg enn ásömu skoðun og verðað álíta, að þingið, eins og nú er ástatt hær í landi, eigi ekki að senda í þetta skipti neina bænarskrá um þetta mál, og það því síður, sem þingið í hinni konunglegu auglýsingu til þingsins í þetta skipti hefir fyrir sèr konungsins allramildustu tilkynningu um, að hans hátign hafi ekki fundið ástæðu til að veita þinginu bæn sína, er það sendi árið 1867, um stofnun lagaskóla handa Íslandi.

Eg verð að álíta, að oss vanhagi um margt meira, en um lagaskóla, og sem vèr því þyrftum að biðja um, og eg þykist sannfærður um, að þó vèr ættum sjálfir ráð á fjárhagsmálum vorum, mundum vèr láta annað ganga fyrir, sem oss þætti standa nær. Eg álit ekki nauðsynlegt að taka hær fram ástæður þær, sem eg að undanföörnu hefi stutt þessa skoðun mína við; hún hefir hingað til

verið því nær einfara á þinginu, og eg þykist geta gengið að því
vísu, að hún heldur ekki í þetta skipti fá samferðamenn.

Reykjavík dag 14. ágúst 1869.

Th. Jónasson.

NEFNDARÁLIT

í málinu um hið íslenska forngripasafn.

Til þessa alþingis — eins og tveggja hinna næstu á undan —
er komin beiðni frá umsjónarmönnum forngripasafnsins í Reykjavík,
sem fer fram á, að þingið biðji hans hátign konunginn að veita
safni þessu 300 rd. árlegan styrk úr ríkissjóði, og hefir hið heiðr-
aða alþingi kosið oss 3, sem hér ritum nöfn vor undir, í nefnd til
að íhuga og kveða upp álit vort um þetta mál.

Það er samhuga álit vort allra, að þetta mál sé mjög svo mik-
ils varðandi, og að bæði beiðendurnir, sem hafa umsjón safnsins
á hendi, og safnið sjálft eigi það með fyllsta rétti skilið, að þing-
ið reyni enn þá einu sinni til að útvega hinn umbeðna styrk, en
að upphæð sú, sem um er beðið handa safninu, sé hið allraminnsta,
sem hugsanlegt er að komizt verði af með. Hvað beiðendurna
snertir, þá eru þeir sannarlega hinir maklegustu þess, að þeir
fengju þóknun fyrir starfa sinn. Annar þeirra er sá maður, er
áður hefir með óþreytandi iðni og áhuga unnið að því, að varðveita
handa ókomna tímanum annars konar fornmenjar þjóðar vorrar,
sem sé þjóðsögur vorar, er hlotið hafa svo mikið álit, að búið er
þegar á fáum árum að útleggja þær að mestu eða öllu leyti á ýms
önnur tungumál. Jafnskjótt og hann hafði lokið þessum starfa,
tókst hann á hendur með sömu alúð og kappi að safna forngripum
lands vors. Um hinn manninn, sem hefir umsjón safnsins á hendi,
er það alkunnugt, að hann hefir frá æsku lagt sig af alefli eptir
því, að kynna sér og skilja sem bezt alla hætti forfeðra vorra, bæði
að því leyti, sem sögur vorar skýra frá þeim, og að því leyti, sem
þær fornleifar, sem til eru lýsa þeim. Til þessa hefir hann, sem
er bláfátækur, varið hartnær öllum tíma sínum og kröptum, og
með hinum frábæra áhuga sínum á þessu aflað sér þeirrar þekk-
ingar á fornmenjum og hinni sögulegu þýðingu þeirra, að vèr höld-
um, að næsta fáir Íslendingar, sem nú lifa, standihon um jafnfætis
í því. Þótt margir aðrir hafi átt mikinn og góðan þátt í því að

efla safnið, með því að gefa og útvega því gripi, er það þó þessum 2 mönnum mest að þakka, að forngripasafn vort er vaxið svo á stuttum tíma, að það á nú 720 gripi, og þar á meðal marga mjög merkilega. Þegar þá er litið til beiðandanna, virðist oss að allir hljóti að játa, að þeir eigi skilið að fá einhverja þóknun fyrir starfa sinn, og að það sè jafnvel ósæmilegt, að þeir vinni lengur að þessu án allra launa.

Hvað því næst safnið sjálf snertir, þá er það — þótt að eins fá ár sèu liðin, síðan það var stofnað — þegar búið að ná svo miklum viðgangi, að hver Íslendingur, sem nokkurt skyn ber á slíkt, hlýtur að álíta það gersemi landsins, sem ekki megi glatast, en öllum eigi að vera annt um. Hverjum, sem ann þjóð sinni og ættjörð, hlýtur að vera allt það mikilvægt og dýrmætt, er miðar til að skýra sögu þjóðarinnar. En það eru ekki ritin einsaman, sem þetta gjöra, heldur einnig allar leifar frá fyrri tímum. Margt af því, sem nefnt er í ritum eldri tímana, þarf skýringa við; en engar skýringar geta verið betri, en þær, er þeir hlutir veita, sem til eru frá eldri tímum. Af þessari ástæðu láta allar menntaðar þjóðir sèr allshugar annt um, að safna sem rækilegast öllum fornleifum og geyma þær sem bezt, og er víðast ærnu fè varið til þessa. Sè þetta þarft og nauðsynlegt í öðrum löndum, sem enginn efast um, þá er auðsætt, að það er einnig þarft og nauðsynlegt á voru landi, og eins hitt, að safnið þarf og á að vera í landinu sjálfu. Það er ein óhamingjan, sem Ísland hefir orðið að sæta, að mikið af forngripum þess hefir verið flutt burt úr landinu, og sumt á þá staði, þar sem engum Íslendingi er unnt að ná til þeirra eða sjá þá framar. En þó svona sè komið, af því þessu máli hefir of seint verið gaumur gefinn, er þó hèr mikið eptir enn, eins og sjá má af því, hve miklu er nú þegar búið að safna á svo stuttum tíma, og vafalaust enn þá mikið til, sem safnið hefir ekki enn getað fengið. Það er enginn efi á, að ef efni brysti ekki, bæði til að styrkja þá menn, sem hæfastir eru til að standa fyrir slíku safni, og til að kaupa þá gripi, er ekki geta fengizt ókeypis, gæti hèr orðið stórt og merkilegt forngripasafn með tímanum. En fáist enginn styrkur í þessum tilgangi, er ekki annað fyrir að sjá, en að hin góða og fagra byrjun til forngripasafns, sem hèr er komin, hljóti að nema staðar, eða jafnvel að líða undir lok aptur; því auk þess að óhugsanlegt er, meðan enginn fjárstyrkur fæst, að safnið geti eignazt nokkurn þann grip, sem þarf að kaupa eða borga flutningskaup undir, eru þeir gripir, sem þegar eru fengnir, í voða, vegna þess að geymslustað vantar handa safninu, og þar að auki

er þess ekki að vænta, að þeir menn, sem með svo lofsverðum áhuga hafa eftir og annazt safnið hingað til, muni halda hinu sama áfram, ef þeir fá enga þóknun, og því síður að aðrir mundu gjöra það, ef þeirra missti við. Vær hljótum því að álíta, að hin brýnasta nauðsyn sé til, að safn þetta fái einhvern fjárstyrk hið allra bráðasta; en til þess að útvega hann, sjáum vér engan annan veg færan eða við eiga, en þann að biðja um styrk úr ríkissjóði.

Að vísu hafa 2 alþing þegar beðið um styrk handa safni þessu úr ríkissjóði, án þess þeim bænum hafi verið nokkur áheyrn veitt. En það er álit vort, að þingið eigi ekki, og megi ekki gefast upp fyrir þetta, og ekki vantroysta því, að hans hátign konungur vor muni allramildilegast líta á þessa nauðsyn vora, og vær hljótum því, að ráða hinu heiðraða alþingi til, að það beri þetta mál enn að nýju fram fyrir hans hátign, og sendi honum allraþegnsamlegasta bænarskrá um:

1. að honum allramildilegast þóknist að veita úr ríkissjóði fyrst um sinn, þangað til fjárhagur Danmerkur og Íslands verður aðskilinn, 300 rdl. árlegan styrk til eflingar hinu íslenska forngripasafni í Reykjavík og þóknunar handa umsjónarmönnum þess.

Eða til vara:

að hans Hátign leyfi, að verja megi í þessum tilgangi fyrst um sinn, þangað til fjárhagsaðskilnaðurinn kemst á, 300 rdl. á ári, af þeim 4000 rdl., sem árlega eru ætlaðir til ófyrirsjáanlegra útgjalda Íslands.

2. að stiptsyfirvöldunum yfir Íslandi verði falið á hendur að ákveða, hvað mikið af þessum styrk skuli ganga til umsjónarmanna safnsins, sem þóknun fyrir fyrirhöfn þeirra.

Alþingi 12. ágúst 1869.

H. Kr. Friðriksson, Ólafur Pálsson. Helgi Hálfdánarson.
formaður. skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um almenn dönsk lagaboð.

Ílið heiðraðra alþingi hefir kosið oss undirskrifaða í nefnd til þess, að segja álit vort um það, hvort nokkur af þeim 14 lagaboðum, sem komin eru út fyrir Danmörku á árinu 1868, og konungs-

fulltrúi lagði í þetta skipti fyrir þingið, væru þess eðlis, að þau gætu og ættu að verða lögleidd á Íslandi.

Vér höfum yfir farið og íhugað þessi lagaboð, og er það sam-
huga álit vort, að ekki geti verið spursmál um, að lögleiða neitt af
þeim handa Íslandi, nema lögin frá 3. apríl 1868 um mannorðsbót
(Æresoppreisning), en það álitum vér líka, að eigi að öðlast hér laga-
gildi óbreytt, eða eins og það liggur fyrir, og höfum vér því lagt
það út á íslenzku. Þó viljum vér í 3. grein fella úr orðin: »eða
að því leyti hann er dæmdur við stríðsrætt, frá háyfirdómara her-
liðsins».

Að vísu innihalda lögin frá 1. maí f. á., um ráðstafanir gegn
því, að kólerusóttin flytjist sjóveg inn í landið, margar hagfelldar
og góðar ákvarðanir, en eins og hér hagar til, verður þeim ekki
komið við í heild sinni, nema í einstökum greinum, því hvorki
eru hér sóttvarnarnefndir né heldur heilbrigðisráð (Sundheds-Com-
missioner) nema í einstökum kaптúnunum, eigi heldur lækknir á staðn-
um, heldur eru þeir opt í miklum fjarska frá kaптúnunum. Hér
yrði því, ef kólera, eða annar næmur sjúkdómur kæmi hér út með
skipum, að gjöra bráðabyrgðarráðstafanir eptir kringumstæðum á
hverjum stað, eptir því sem föng eru á, án þess að ráðstafanir
þessar geti orðið bundnar nokkrum föstum almennum reglum fyrir
allt land.

Vér getum því ekki álitit, að þetta lagaboð geti orðið lögleitt
hér á landi; enda hafa hlutaðeigandi yfirvöld í þeim eldri ákvörð-
unum, sem hér eru gildandi, tryggjandi reglur til að fara eptir, ef
á þyrfti að halda, jafnframt og það lagaboð, sem hér ræðir um,
getur verið þeim til hliðsjónar.

Samkvæmt því, sem þannig er talið, leyfir nefndin sèr, að
mæla fram með því, að alþing allraþegnsamlegast biðji um, að
lagaboðið frá 3. apríl 1868, um mannorðsbót (Æresoppreisning),
verði hér lögleitt í heild sinni, eins og það liggur fyrir.

Reykjavík, 9. ágúst 1869.

Th. Jónasson, Jón Pétursson, Bergur Thorberg.
formaður og framsögum. skrifari.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um konunglegt frumvarp til tilskipunar um byggingu
hegningarhúss og fangelsa á Íslandi m. fl.

1. 1. grein frumvarpsins óbreytt. (Samþykkt í einu hljóði).

2. 2. grein frumvarpsins :

- a, *Sigurður Gunnarsson*: eptir orðið »hegningarhúsið« (í uppástungu nefndarinnar, 2 d) skal bæta inn í: »í Reykjavík«. (Fellt með 16 atkv. gegn 1).
- b, *Jón Sigurðsson*: eptir »Akureyri« skal bæta inn í: »í Húsavík« og á (Eskifirði). (Samp. með 17 atkv. gegn 2).
- c, *Davíð Guðmundsson*: í stað fyrri málsgreinar í öðrum lið í uppástungu nefndarinnar (2 d) skal setja: »Í lögsagnarumdæmum þeim, sem fangelsi eru byggð í, skulu í fangelsum þessum út teknar fangelsishegningar þær, sem menn eru dæmdir í fyrir afbrot, sem mál er höfðað út af; í hinum lögsagnarumdæmunum standi við það, er fyrir er mælt í hegningarlaganna § 307«. (Fellt með 17 atkv.).
- d, *Nefndin*: að 2. grein frumvarpsins verði þannig orðuð (með áorðinni breytingu):

Í sameiningu við hegningarhúsið skal byggja fangelsi handa Reykjavíkurborg og Gullbringusýslu. Sömuleiðis skal byggja fangelsi á Ísafirði og í Stykkishólmi í Vesturumdæminu, á Akureyri, í Húsavík og á Eskifirði í Norður- og Ásturumdæminu og á Vestmannaeyjum í Suðurumdæminu. (sbr. 3 b).

Í fangelsum þessum skulu út teknar fangelsishegningar þær, sem menn eru dæmdir í fyrir afbrot, sem mál er höfðað út af hér á landi. Hlutaðeigandi amtmaður ákveður úr hverjum lögsagnarumdæmum menn skuli taka út hegningu í hverju af fangelsum þessum fyrir sig.

Fangelsin skulu og höfð fyrir varðhaldsfangelsi handa lögsagnarumdæmum þeim, er þau liggja í. (Samp. með 18 atkvæðum gegn 1).

- e, 2. gr. frumvarpsins (óbreytt). (Fallin við atkvæðagreiðsluna um 2 d).

3. 3. grein frumvarpsins:

- a, *Páll Pálsson* og *Páll Víðalín*: eptir orðin »en nú er« í uppástungu nefndarinnar, 3 c, skal bæta inn í: »en þeir skulu ákveðnir hið fyrsta, og að minnsta kosti við næstu sýslumanna-skipti, og skal þar þá byggja o. s. frv. (Fellt með 14 atkv. gegn 7).
- b, *Páll Pálsson* og *Páll Víðalín*: (til vara, ef 3 a fellur): að bætt verði inn í 2 d fyrir framan orðið »Akureyri« þess-

um orðum: »sýslumannssetrinu í Húnavatnssýslu«, og fyrir framan orðið »Vestmannaeyjum« verði bætt inn í: »sýslumannssetrinu í Skaptafellssýslu«. (Fellt með 10 atkv. gegn 9), en sökum þess, að atkvæðagreiðslan var þannig óglögg, var nafnakall við haft, og sögðu:

»já«

»nei«

Eiríkur Kúld.	Halldór Kr. Friðriksson
Daníel Thorlacius	Benedikt Sveinsson.
Guðmundur Einarsson.	Bergur Thorberg.
Helgi Hálfðánarson.	Davíð Guðmundsson
Hjálmur Pétursson.	Grímur Thomsen.
Jón Sigurðsson.	Halldór Jónsson.
Páll Pálsson.	Hallgrímur Jónsson.
Páll Vídalín.	Jón Pétursson.
Stefán Eiríksson.	Ólafur Pálsson.
Stefán Jónsson.	Pétur Pétursson.
Torfi Einarsson.	Sigurður Gunnarsson.
Tryggvi Gunnarsson.	Þórarinn Böðvarsson.
	Þórður Jónasson.

Og var þannig töluliðurinn felldur með 13 atkvæðum gegn 12.

c, Nefndin: að 3. grein frumvarpsins verði þannig orðuð: Nú verða bústaðir sýslumanna fastákveðnir í fleiri sýslum, en nú er, og skal þá þar byggja fangelsi á sýslumanns-setrunum. (Samþ. með 19 atkv. gegn 1).

d, 3. gr. frumvarpsins (óbreytt). (Fallin).

4. 4. gr. frumvarpsins (óbreytt). (Samþ. í einu hljóði).

5. 5. gr. frumvarpsins.

a, Nefndin: að greinin verði í upphafinu þannig orðuð:

Kostnaðurinn til byggingar og viðurhalds á húsum þeim, sem einungis eiga að vera fangelsi, skal o. s. frv. (Samþ. með 22 atkv.).

b, 5. gr. frumvarpsins (með áorðinni breytingu). (Samþykkt í einu hljóði).

6. 6. 7. og 8. grein frumvarpsins (óbreyttar). (Samþykkt í einu hljóði).

7. Frumvarpið allt í heild sinni. (Samþ. með 22 atkv.).

8. Fyrirsögn frumvarpsins. (Samþ. án atkvæðagreiðslu).

9. Hvort þingið vill biðja um, að frumvarpið verði lögleitt þannig.
(Samp. með 22 atkv.).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um hvort lögleiða skuli nokkur af dönskum lagaboðum
frá 1867 og 1868, sem lögð eru fyrir alþing.

-
1. Hvort alþing óskar, að lagaboðið um mannorðsbót (3. apríl 1868) verði leitt í lög hér á landi, (og var *lagaboðið upp lesið*, samp. í einu hljóði).
 2. Hvort alþingið ályktar að rita konungi bænarskrá, til að beiðast þessa. (Samp. í einu hljóði).

LÖG

um mannorðsbót.

VÈR KRISTJÁN HINN NÍUNDI, o. s. frv. Gjörum kunnugt :

§ 1.

Sá, sem með dómi er fundinn sekur í afbroti, sem í almenningsáliti er vansæmandi, getur eptir að hann er búinn að líða hegningu fyrir það, eða honum hefir verið gefin hún upp, fengið bót á mannorði sínu með skilyrðum þeim, sem hér á eptir verða tilgreind. Mannorðsbót þessi af nemur, úr því hún er fengin, og þangað til hlutaðeigandi á ný gjörir sig sekan í einhverju misbroti, sem eptir almenningsáliti er vansæmandi, allar þær afleiðingar, sem í lögum eru bundnar við mannorðsmissi þann, sem leiðir af dómi þeim, sem yfir honum er genginn.

§ 2.

Mannorðsbót getur ekki fengizt fyr en að 5 árum liðnum, töldum frá þeim tíma, þá hlutaðeigandi leið hegninguna, eða hún var gefin honum upp. Sá, sem vill öðlast mannorðsbót, á að sanna, að hann í þau seinast liðin 5 ár hafi lifað ólástanlega og ber honum, að sanna það með vitnisburði áreiðanlegra manna, sem hafa átt kost á, að taka nákvæmlega eptir breytni hlutaðeiganda.

§ 3.

Bónarbréf um mannorðsbót á háyfirvaldið að því leyti, sem hlutaðeigandi á heima hær í landi, að senda með hlutaðeigandi yfirvalda og sveitarstjórna álitsskjölum til löggæzluráðherrans. Bónarbréfinu eiga að fylgja upplýsingar þær, sem teknar eru fram í 2. grein, og sömuleiðis eptirrit af þeim dómi, sem genginn er yfir hlutaðeiganda, og greinileg skýrsla um samastað hans frá því dómur gekk yfir honum. Hafi honum verið gjört, að greiða skaðabætur fyrir þann skaða, sem leiddi af misverknaði hans, ber og, að því leyti þess er kostur, að fylgja skýrsla um það, hvort bæturnar hafi verið greiddar, eða gefnar honum upp. Álíti löggæzluráðherrann, þegar hann er búinn að fá álitsskjöl frá þeim dómstóli, við hvern hlutaðeigandi var dæmdur, eða, að því leyti hann var dæmdur við stríðsrétt, frá háyfirdómara herliðsins, að hann geti mælt fram með bónarbréfinu, ber að leggja málið fyrir konung til hans úrskurðar.

Fáist bænin ekki veitt, má ekki ánýja hana fyr en að 2 árum liðnum, og ber þá jafnframt, að leggja fram um leið þær tilgreindu upplýsingar fyrir það tímabil, sem liðið er frá synjun bænarinnar.

§ 4.

Þegar einhver, sem kominn er yfir 25 ára aldur, hefir fengið mannorðsbót, og þar á eptir finnst sekur í misverknaði, sem í almenningssáliti er vansæmandi, og sem er framinn eptir að honum var veitt mannorðsbót, getur hann ekki fengið hana aptur.

§ 5.

Þegar einhver hefir verið ákærður fyrir vansæmandi misverknað, og hann að eins hefir verið dæmdur sýkn fyrir frekari ákærum, getur hann, að 5 árum liðnum frá því dómur gekk í málinu, fengið mannorðsbót með þeim skilyrðum, sem þessi lög ákveða um þá, sem dómfelldir eru.

Eptirleiðis má enginn dómur hljóða upp á sýknu fyrir frekari ákærum.

§ 6.

Eins og hegningardómur fyrir verknað, sem framinn er af þeim, sem eru ekki orðnir 15 ára að aldri, ekki bakar þeim neinar þær takmarkanir í þeim réttindum, sem eru komin undir óflek-

uðu mannorði, þannig skal hið sama eiga sér stað, að því leyti snertir hegningardóma, sem ganga, eða gengið hafa, yfir þann, sem er milli 15 og 18 ára að aldri, svo framarlega, sem hegningin ekki hefir farið fram úr keyrishöggum eða fangelsi við venjulegt fangaviðurværi, svo að mannorðsbótar þarf ekki við, hvað þess konar dóma snertir.

Eptir þessu eiga allir hlutaðeigendur sér allraþegnsamlegast að hegða.

*Gefið í Vorum konunglega aðsetursstað
Kaupmannahöfn 3. apríl 1868.*

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um styrk til hins íslenzka forngripasafns.

1. *Nefndin:*

að konungur veiti úr ríkissjóði fyrst um sinn, þangað til fjárhagur Danmerkur og Íslands verður aðskilinn, 300 rd. árlegan styrk, til eflingar hinu íslenzka forngripasafni í Reykjavík og þóknunar handa umsjónarmönnum þess. (Samþykkt í einu hljóði).

2. *Nefndin:* að til vara verði beðið um:

að konungur leyfi, að verja megi í þessum tilgangi fyrst um sinn, þangað til fjárhagsaðskilnaðurinn kemst á, 300 rd. á ári af þeim 4000 rd., sem árlega eru ætlaðir til ófyrirsjáanlegra útgjalda Íslands. (Samþ. með 14 atkv. gegn 7).

3. *Nefndin:*

að stiptsyfirvöldunum yfir Íslandi verði falið á hendur að ákveða, hvað mikið af þessum styrk skuli ganga til umsjónarmanna safnsins, sem þóknun fyrir fyrirhöfn þeirra. (Samþ. í einu hljóði).

4. *Sigurður Gunnarsson:*

að ef styrkur sá, sem beðið er um til eflingar hinu íslenzka forngripasafni í Reykjavík og þóknunar handa umsjónar-

- mönnum þess, fengist ekki veittur, — þá sè þó að minnsta kosti veitt hæfileg þóknun umsjónarmönnum safnsins fyrir ómak þeirra, eptir því sem stiptsyfirvöldin ákvæði upphæð þeirrar þóknunar. (Fellt með 12 atkv. gegn 10).
5. Hvort alþing vill rita konungi bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru. (Samþ. í einu hljóði).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um konunglegt frumvarp til opins bréfs handa Íslandi um innheimtu á kröfum með forgangsrètti o. s. frv.

-
1. Breytingaratkvæði *Davíðs Guðmundssonar*, að fyrri hluti frumvarpsins verði orðaður þannig:

Fjárnám má gjöra til lúkningar kröfum þeim, er forgangsrètt hafa eptir opnu bréfi 23. júlí 1819, í lausafé, þótt veðsett sè öðrum, ef eigi eru til aðrir munir óveðsettir, og skal eigi fyrir það þurfa að heimta, að öllu búi skuldnauts sè skipt, svo sem þrotabú væri. — Eigi skal heldur o. s. frv., sem frumvarpið. Atkvæðagreiðslan var óljós, og var því nafnakall við haft, og sögðu:

»já«

Davíð Guðmundsson.

Torfi Einarsson.

»nei«

Eiríkur Kúld.

Halldór Kr. Friðriksson.

Benedikt Sveinsson.

Bergur Thorberg.

Daníel Thorlacius.

Grímur Thomsen.

Guðmundur Einarsson.

Halldór Jónsson.

Hallgrímur Jónsson.

Hjálmur Pétursson.

Jón Hjaltalín.

Jón Pétursson.

Jón Sigurðsson.

»nei«.

Ólafur Pálsson.

Páll Pálsson.

Pétur Pétursson.

Stefán Eiríksson.

Stefán Jónsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Þórarinn Bððvarsson.

Þórður Jónasson.

Og var þannig töluliðurinn felldur með 21 atkv. gegn 2.

Helgi Hálfðánarson og Sigurður Gunnarsson gáfu eigi atkvæði; en Páll Víðalín var eigi viðstaddur.

2. Frumvarpið (óbreytt). (Samþ. með 22 atkv.).
3. Fyrirsögn frumvarpsins. (Samþ. án atkvæðagreiðslu).
4. Hvort þingið vilji biðja um að frumvarpið verði í lög leitt. (Samþ. með 22 atk.).

NEFNDARÁLIT

í málinu: konunglegt frumvarp til tilskipunar, er hefir inni að halda viðauka við tilskipun 5. jan. 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi.

Alþingi kaus oss undirskrifaða í nefnd, til þess vèr segðum álit vort um frumvarp það, sem að framan er getið. Höfum vèr rætt þetta mál á nokkrum aðalfundum og ihugað það vandlega, og leyfum oss nú, að gjöra þinginu grein fyrir aliti voru um það á þessa leið:

Eins og hinu heiðraða þingi er kunnugt, sendi þingið 1867 frumvarp til viðauka við tilsk. 5. jan. 1866, um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi. Stjórnarráð konungs vors hefir nú orðið svo vel við uppástungum þingsins hèr að lútandi, að nú er aptúr lagt fyrir þetta þing til álita frumvarp það, er hèr ræðir um, og er það að aðalhugsuninni til samkvæmt frumvarpi þingsins því, er áður var getið. Vèr hikum oss þess vegna ekki við að ráða þinginu til, að aðhyllast frumvarpið með þeim breytingum, sem vèr leyfum oss að stinga upp á við hinar einstöku greinir þess.

Við 1. grein.

Í þessari grein er amtmönnunum veitt heimild til, að fyrir skipa niðurskurð á fænu, þegar svo stendur á, að lækningum þeim, sem fyrir eru skipaðar í tilsk. 5. jan. 1866 verður eigi viðkomið til hlítar. Þó skulu þeir, 3: amtmennirnir, hafa prófaðan dýralækni í ráðum með sér, sè hann til, en annars hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann og 2 bændur, er hreppsþúar kjósa, sem hlut eiga að máli; þar sem nú að eins einn prófaður dýralæknir er hér í Reykjavík, og til hans verður ekki náð, nema hér í suður-umdæminu, og engar líkur eru til, að dýralæknar fjölgi hér fyrst um sinn, þá virðist oss þessi ákvörðun frumvarpsins harðla þýðingarlítil. Og þar sem að vèr á hinn bóginn hljótum að leggja mikla áherzlu á það, að amtmennirnir við hafi ráð hinna beztu manna, sem fong eru á, bæði þegar af ráða skal, hvort niðurskurður á fram að fara, og eins þegar um það er að ræða, á hvað stóru svæði skera skal niður, þá leyfum vèr oss að stinga upp á þeirri breytingu við greinina, að *amtmennirnir skuli jafnan hafa hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann og 2 bændur, er hreppsþúar kjósa, í ráðum með sér, þegar niðurskurður á fram að fara; og að dýralækni sè bætt við í þetta ráðaneyti, þegar þess er kostur. Svo þykja oss þessi orð greinarinnar: »verður ekki komið við að neinum notum», of óákveðin og ekki fulltæmandi þá þýðingu, sem í þeim á að liggja; enda mun það sjaldnast verða sagt með sönnu, að lækningarnar komi ekki að *neinum* notum, en hitt er það, að þær eptir kringumstæðum geta reynzt ónógar, eða ekki einhlítar til að uppræta sýkina til fulls, og þess vegna er líka gjört ráð fyrir niðurskurði í frumvarpinu. Höfum vèr gjört orðabreytingu við greinina hér að lútandi.*

Við 2. grein.

Eptir þessari grein fellur heimildin fyrir amtmennina, til að láta skera niður, í burtu, þegar næm fjársýki hefir dreifzt út um fleiri en 5 bæi, er saman liggja. Þessi takmörkun á niðurskurðarheimildinni virðist oss of þröng og miður viðeigandi, eptir því sem til hagar hér á landi, því það er auðsætt, að svo getur á staðið, að niðurskurður getur jafnvel verið óumflýjanlega nauðsynlegur á stærra svæði, en á 5 bæjum. Vèr skulum að eins taka fram það dæmi, sem bent er á í ástæðum frumvarpsins, að, þegar næm fjársýki kemur upp á vetrum, og hvorki eru næg meðul, fjárhús né fóður til að framkvæma lækningarnar að nokkru gagni, að þá verður einka-úrræðið það, að skera niður, hvort sem er á minna eður

stærri svæði, til að koma í veg fyrir útbreiðslu sýkinnar, og frelsa hin heilbrigðu hëruð frá þeirri eyðileggingu, sem hún jafnan hlýtur að hafa í för með sér. Yfir höfuð að tala virðist oss ísjárvert og jafnvel ógjörandi, að selja nokkur takmörk fyrir niðurskurðinum, og álitum að full trygging sé fyrir því, að hvorki verði grip-ið til hans að óþörfu, nè meira skorið niður, en þörf er á í hvert skipti, að uppáleggja amtmönnunum, að við hafa ráð helztu manna þeirra, er hlut eiga að máli, bæði um það, hvenær þörf er á, að grípa til niðurskurðar, og eins á hvað stóru svæði skera skal niður í hvert skipti; því þetta hlýtur eptir eðli hlutarins að vera komið undir þeim atvikum og kringumstæðum í hvert skipti, sem ómögulegt er að sjá fyrir fram, eða gjöra ráð fyrir í lagaboði. Samkvæmt þessu leyfum vër oss, að stinga upp á, að þingið felli aðra grein frumvarpsins burtu.

Við 3. grein höfum vër ekkert að athuga.

Við 4. grein.

Eptir þessari grein á helmingur endurgjaldsins fyrir hið niðurskorna fê að hvíla á fjáreigendum í þeim hreppi, hvar skorið er niður. Það liggur nú í augum uppi, að enda þótt frumvarpinu væri fylgt og ekki gjört ráð fyrir yfirgrípsmeiri niðurskurði, en á 5 bæjum, þá getur þetta í fámennum hreppum, t. d. þar, sem að ekki eru nema 10 til 14 bæir í hreppi, orðið öldungis óbærileg á-laga. Og þar sem vër nú enn fremur höfum ráðið til að sleppa þessari ákvörðun fyrir niðurskurðinum, þá flýtur þar af, að útvíkka verður það svæði, sem endurgjaldsskyldan fyrir niðurskurðinn skal leggjast á. Eptir hugmyndum manna hër á landi um endurgjaldsskylduna mundi réttast að binda hana við alla fjáreigendur í landinu, eins og þingið gjörði 1867 í frumvarpi því, sem það sendi stjórninni, því vër erum vissir um, að allur þorri almennings lítur svo á þetta mál, að enginn landsmanna eigi nè megi liggja á liði sínu nè kröptum, þegar um það er að ræða, að af stýra þeirri eyðileggingu og eignatjóni, sem fjárkláði og önnur næm fjárveikindi hljóta jafnan að hafa í för með sér fyrir landið. En þar sem vër nú aptur á hinn bóginn hljótum að gjöra ráð fyrir, að mjög sjaldan þurfi að grípa til yfirgrípsmikils niðurskurðar, ef hann er rétt við hafður og í tíma, þá virðist oss það of umfangsmikið og jafnvel óþarft, að binda endurgjaldsskylduna við stærra svæði, en amt, í þeim tilfellum, þegar sá helmingur endurgjaldsins, sem fjáreigendur eiga að greiða, eru 150 rd. eður minna. Þess vegna höfum vër

gjört ýmsar orðabreytingar við þessa grein frumvarpsins í þá stefnu, sem vör höfum bent á.

Við 5. grein.

Í þessari grein er gjört ráð fyrir, að borgun fyrir virðingar-gjörð þá, sem um er rætt í 3. grein frumvarpsins, sè greidd samkvæmt 3. gr. tilskipunar 5. jan. 1866, það er að skilja af fjáreigendum þess hrepps, hvar niðurskurðurinn á fram að fara, eptir sömu reglu eins og dýratollarnir. Og þar sem vör erum þessu alveg samþykkir, þá þykir oss seinni hluti greinarinnar *»og skal þóknun — — — ræðir um«* óþarfur, og ekki heldur viðeigandi eptir breytingu vorri við 4. grein, og ráðum þess vegna þinginu til að sleppa honum.

Við 6. grein.

Hér er gjört ráð fyrir, að veita amtmönnunum heimild til, að samþykkja vörð á milli heilbrigðra héraða og þeirra, þar sem sótt-næm veiki er, og að kostnaðurinn til slíkra varða greiðist að helm-ingi úr jafnaðarsjóði þess amts, sem hlut á að máli, en helming-urinn af þeim fjáreigendum sem vörðurinn á að tryggja. Það liggur nú beinast við að skilja þessa ákvörðun þannig, að amt-mennirnir eigi ekki að hafa vald til, að setja verði upp á sitt eindæmi, heldur að eins heimild til að leyfa þá í vissum tilfellum. Vör verðum nú að vera eindregið á því, að einkar-áriðandi sè, að amtmennirnir hafi sem frjálsastar hendur, ekki einungis til að fyrir skipa aðskilnað þann á sjúku fè og heilbrigðu, sem tilsk. 5. jan. 1866 gjörir ráð fyrir, heldur til að láta framkvæma allt það, sem þörf er á, til að stemma stigu fyrir útbreiðslu næmra fjarveik-inda; því þegar svo stendur á, sem opt ber við eptir því sem til hagar hér á landi, að slíkur aðskilnaður, sem nefnd tilskipun gjörir ráð fyrir, er ekki einhlítur eða fulltryggjandi, þá virðist oss einkar-áriðandi, að amtmennirnir hafi ótakmarkaða heimild til, að fyrir skipa almenna verði á hentugum stöðum, til að fyrir byggja út-breiðslu sýkinnar til hinna fjarlægari héraða landsins; en ef þessa heimild ætti að binda við uppástungu frá einstökum mönnum eða einstökum héraðum, eins og næst liggur að skilja frumvarpsgrein-ina, þá virðist oss einsætt, að slíkar uppástungur hlytu að verða harðla óeðlilegur og óáreiðanlegur mælikvarði fyrir skipun varðanna, svo að landsmenn gætu, ef til vill, farið á mis við þá tryggingu, sem verðirnir óneitanlega veita í einstökum tilfellum. Vör leyfum oss þess vegna að stinga upp á ýmsum breytingum við þessa grein,

sem af taka allan efa um það, að amtmönnunum sè heimilt, að fyrir skipa verði, þegar nauðsyn krefur. Svo þykir oss sú ákvörðun miður hagfelld, að helmingur varðkostnaðarins að minnsta kosti greiðist af fjáreigendum í því eður þeim hëruðum, sem njóta tryggingar af vörðunum; því bæði getur ágreiningur orðið um það, hvað stórt svæði vörðurinn beinlínis tryggir í hvert skipti, sem hann þyrfti að setja, og svo má líka með sanni segja, að slíkir almennir verðir, sem hër ræðir um, sèu í raun og veru öllum landsbúum til tryggingar. Þess vegna virðist oss réttast og samkvæmast eðli málsins, að allur sá kostnaður, sem af vörðunum leiðir, greiðist úr jafnaðarsjóðum amtanna, eptir þeirri reglu, sem frumvarpið á kveður, það er að segja eptir tölu lausafjórðundaðanna í því eða þeim ömtum, sem hlut eiga að máli. Vër höfum því stungið upp á ýmsum breytingum við 6. grein frumvarpsins í þessa stefnu.

Við 7. grein höfum vër ekkert sèrlegt að athuga.

Samkvæmt þessu leyfum vër oss að ráða hinu heiðraða þingi til, að stinga upp á eptirfylgjandi breytingum við hið konunglega frumvarp.

Við 1. grein.

- a, að í stað orðanna *«komið við að neinum notum»* sè sett *«komið við svo til hlítar sè»*.
- b, að orðið *«fyrst»* í sömu málsgrein falli í burtu.
- c, að seinasta málsgrein *«þó skal amtmaður»* o. s. frv. orðist þannig: *«þó skal amtmaður hafa hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann og 2 bændur, er hreppsbúar kjósa, svo og prófaðan dýralækni, þar sem hann er til, í ráðum með sèr, áður en fènu er lógað á þennan hátt»*.

2. grein falli í burtu.

3. grein samþykkist óbreytt.

Við 4. grein.

Að fyrsta málsgrein orðist þannig; *«af endurgjaldi því, sem fundið er á þennan hátt, skulu allir fjáreigendur í því amti, þar sem látið hefir verið skera niður, greiða helminginn, nemi hann eigi meiru en 150 rd., ella skal jafna honum niður á alla fjáreigendur í landinu, og skal heimta hann saman samkvæmt reglum þeim, sem settar eru í 3. grein tilskipunar 5. janúar 1866»*. *«Hinn helminginn»* o. s. frv. haldist óbreytt.

Við 5. grein.

Að seinni hluti greinarinnar *«og skal þóknun sú»* o. s. frv. falli burt.

Að 6. grein verði þannig orðuð:

»Virðist sérlega hætt við að sjúkdómurinn dreifist út til annara héraða, skal *amtmaður fyrir skipa vörð* milli hinna heilbrigðu héraða og þeirra, þar sem sóttnæmið er, og greiða kostnaðinn til hans úr jafnaðarsjóði amtsins. *Purfi að setja slíka verði* til tryggingar fenu í öðrum ömtum en því, þar sem veikinnar hefir vart orðið, skulu amtmenn þeir, sem í hlut eiga, koma sér saman um, *hvar og hvernig verðirnir skulu settir*. Þegar verðir eru settir á kostnað fleiri amta, þá skulu gjöldin til þeirra greidd af hlutaðeigandi jafnaðarsjóðum, eptir tölu lausafjárhundraðanna í hverju amti».

Við 7. grein er ekkert að athuga.

Reykjavík 12. ágúst 1869.

Jón Sigurðsson,
skrifari.

B. Sveinsson,
framsögumaður.

P. J. Vídalín,
formaður.

H. Pétursson. St. Jónsson.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um uppástungu þingmanns Barðstrendinga um stofnun lagaskóla.

1. Meiri hluti nefndarinnar (*Eiríkur Kúld, Jón Pétursson*):
Að alþingi beiðist þess, að konungur allramildilegast vilji sjá svo til, að hinn fyrirheitni lagaskóli sem fyrst megí komast á hær á landi. (Samþ. með 21 atkv.).
2. *Grímur Thomsen* (samþykkt af meira hluta nefndarinnar): að bætt verði við niðurlagsatriði meira hlutans (tölul. 1.) þessu: en, að þangað til lagaskóli kemst á hær á landi, skuli hinum íslenzka yfirdómi gjört að skyldu, að halda embættispróf í íslenzkum lögum yfir hverjum þeim, sem á Íslandi vill í laga-embætti setjast, og sömuleiðis, þegar krafizt verður, fyrirlestra til undirbúnings undir því líkt próf. (Samþykkt með 14 atkv. gegn 9).
3. *Helgi Hálfðánarson*: að þess verði beiðt til vara: að þangað til hinn fyrirheitni lagaskóli kemst á, verði dómendunum í hinum íslenzka yfirdómi falið á hendur, móti hæfilegri þóknun úr

ríkissjóði, að veita stúdentum, er þess kynni að óska, þá kennslu í lögum, að þeir geti, að afloknu prófi, orðið sýslumenn hér á landi. (Fellt með 11 atkv. gegn 9).

4. Hvort alþingi vill senda konungi bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru (Minni hluti nefndarinnar *Th. Jónasson*: að þingið eigi ekki að senda í þetta skipti neina bænarskrá um þetta mál). (Samþ. með 21 atkv.).

NEFNDARÁLIT

um kennara-embætti í sögu Íslands og fornfræðum Norðurlanda.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss, sem ritum hér undir nöfn vor, til þess að segja álit vort um stofnsetningu kennara-embættis í Íslands sögu og fornfræðum Norðurlanda.

Vér höfum velt þessu máli fyrir oss, eins og vér höfum bezt getað, og eins og enginn ágreiningur hefir getað verið meðal vor um það, hversu bæði æskilegt og eðlilegt það væri, að menn hér á landi ættu kost á að heyra opinbera fyrirlestra um sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda, eins hefir oss líka komið saman um, að aðalatriði í uppástungu þeirri, sem um er að ræða, hvorki er innifalið í stofnun sérstaks kennara embættis í tæðum vísindagreinum, nè heldur í því, hversu há laun þessu embætti ættu að fylgja. Seinustu afdrif þessa máls hafa sannað, að það, ef til vill, enn þá gæti orðið aðalstefnu þess til tálmunar, ef þingið beinlínis aðhyllist uppástunguna, eins og hún er í sínum einstöku greinum.

Nefndin hefir því ekki viljað binda sig við einstök atriði uppástungunnar, en álitid það réttara, að mæla fram með höfuðtilgangi hennar við hið heiðraða þing, það er að skilja, ráða þinginu til að semja bænarskrá til h. h. konungsins þess efnis, að h. h. allra-mildilegast vilji veita fè til þess, að opinberir fyrirlestrar verði haldnir í Reykjavík yfir fornfræði Norðurlanda og sögu Íslands, án þess það sè tekið fram, hversu mikið eða lítið þetta fè ætti að vera, eins og það þá líka yrði á valdi stjórnarinnar, að ráðgast við umsjónarmenn hinna vísindalegu stofnana hêrlendis, um samband það, sem þessir fyrirlestrar yrðu settir í við einhverja þeirra, og um annað það fyrirkomulag, sem réttast er að umboðsvaldið sjái fyrir.

Samkvæmt því, sem á undan fer, leyfum vèr oss því, að ráða því heiðraða alþingi til:

að það fari þess á leit við stjórn h. h. konungsins, að h. h. allramildilegast vilji veita fè til þess, að opinberir fyrirlestrar verði haldnir í Reykjavík yfir sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda.

Reykjavík, þ. 17. dag ágústmánaðar 1869.

<i>Jón Pétursson,</i>	<i>P. Pétursson.</i>	<i>Grímur Thomsen,</i>
formaður og framsögumaður.		skrifari.

NEFNDARÁLIT

um útsendingu og styttingu þingtíðindanna, og um þingfarar-
kaup m. m.

Alþingi hefir kvatt oss undirskrifaða í nefnd, til að yfirvega og segja álit vort um eptirfylgjandi bænarskrár, er til þingsins hafa komið:

1. Bænarskrá úr Ísafjarðarsýslu, er fer þess á leit:
 - a, að alþingistíðindin í hvert sinn og þau eru fullprentuð verði send til hvernar sýslu svo mörg, að svari 2—3 expl. til hvers hrepps, og að sá kostnaður, er þar af leiðir, verði borgaður ásamt öðrum alþingiskostnaði, og til vara:
 - b, að svo verði séð um, að alþingistíðindin fái fyrir sanngjarnt verð í öllum sýslum á landinu.
2. Bænarskrá úr Barðastrandarsýslu um, að þingsköpum og þingræðum á alþingi verði þannig hagað, að þingtíminn verði sem stytstur að mögulegt er; að fast ákveðið sé ferðakaup fyrir þingmenn úr hverri sýslu út af fyrir sig, og að alþingistíðindunum verði breytt þannig, að engar ræður þingmanna verði þar innfærðar orðrættar, heldur einungis getið höfuðinnihalds þeirra með fleiri eða færri orðum, eptir því sem það sýndist merkilegt til.
3. Bænarskrá úr Strandasýslu um, að hverjum alþingismanni Íslendinga skuli framvegis greiða fast-ákveðið þingfarar-kaup eptir vegalengd og ásigkomulagi vegarins úr hverri sýslu landsins, reiknað til álna á landsvísu eptir meðalverði þeirrar verðlagsskrár, er þar gildir; og

4. Bænarsskrá úr Rangárvallasýslu um, að föst þóknun og ferðakostnaður verði ákveðinn fyrir hvern þingmann eptir því, sem þeir eiga að sækja til alþingis langt eður skammt að.

Eptir að hafa rætt málefni þetta með sér á fundum, leyfir nefndin sér að skýra frá álitinu sínu um það á þessa leið.

Þau atriði, sem nefndinni eptir efni bænarsskránna bar að yfirvega, eru þessi:

1. Um útsendingu alþingistiðindanna.
2. Um styttingu þeirra.
3. Um fast-ákveðið þingfararkaup.
4. Um styttingu alþingistímans.

Hvað hið fyrsta atriðið snertir, þá er það álit nefndarinnar, að ástæða sé til, að reyna að sjá ráð til þess, að þingistiðindin geti flutzt greiðlegar út um landið, en hingað til hefir átt sér stað. En sökum hinnar miklu vegalengdar til hinna fjarlægari héraða á landinu er flutningur jafnstórrar bókar erfiður og kostnaðarsamur. Að vísu myndi nefndinni í sjálfu sér geta verið ástæða til að fara þess á leit, að tíðindin mættu sendast ókeypis með póstum, en nefndin heldur, að þau mundu verða póstinum til ómikilla þyngsla og byrðarauka, og að þessi ábætur kynni að tesja ferðir þeirra meir, en æskilegt væri. Nefndin heldur því að ráðlegra sé, að þingið feli forseta sínum á hendur, að semja við einhvern áreiðanlegan mann hér í Reykjavík um, að senda vissa tölu alþingistiðindanna út um landið á tiltekna staði, eptir því sem hann á hverju þingi hefði ráðfært sig um við alþingismenn. En þar sem þessi ráðstöfun að miklu leyti yrði þýðingarlaus, nema því að eins, að nokkru fæ mætti verja til þess kostnaðar, sem útsending tíðindanna á þennan hátt hefði í för með sér, álitur nefndin, að ástæða væri til, að senda hans hátign konunginum þegnlega bænarsskrá um, að borga megi kostnað þennan, svo og þóknun til þess manns, er tækist á hendur að standa fyrir útsendingunni, á sama hátt og alþingiskostnaðinn. Nefndin getur eigi ætlað, að kostnaður þessi yrði tilfinnanlegur fyrir landið, því til margra staða má koma tíðindunum kostnaðarlítið eða kostnaðarlaust með skipaferðum hafna á milli.

Hvað hið annað atriði um styttingu alþingistiðindanna snertir, þá heldur nefndin, að einnig sé ástæða til að fallast á þetta atriði, og skal í því tilliti taka fram, að það virðist mega nægja, að tíðindin innihaldi greinilegt ágríp af ræðum þingmanna, þar sem slík skýrsla mundi gefa almenningi hér um bil eins ljósar upplýsingar um tillögur þingmanna um málin, eins og þó ræður þeirra

birtust á prenti í heilu líki; enda er það og athugandi, að þó þingræðurnar, eins og nú á sér stað, eigi séu styttaðar, þá getur þó ekki hjá því farið, þar sem ekki eru hraðskrifarar við þingið, að þær stundum kunni að birtast nokkuð breyttar frá því, sem þær hafa verið fluttar á þinginu. Á hinn bóginn sparaðist töluverður kostnaður við þessa tilhögun, þar sem tíðindin yrðu styttri og prentunar-kostnaðurinn því minni; auk þess yrðu tíðindin því minni fyrir-ferðar og útsending þeirra og flutningur þannig nokkru hægri. Þar eð þessi breyting ekki kemur í neinn bága við ákvarðanir alþingistilskipunarinnar í 43. og 78. grein, virðist eigi þurfa að rita neina bænarskrá um þetta atriði, heldur geti þingið gjört ákvörðun þar um, sem um innanþingsmál.

Um þriðja og fjórða atriðið skal nefndin leyfa sér, að lýsa yfir því áliti sínu, að ekki sé hægt að taka þau til greina. Það virðist í sjálfu sér sanngjarnast og réttast, að ferðakostnaður alþingismanna sé borgaður þeim einmitt með þeirri upphæð, er þeir í hvert skipti hafa kostað til ferðarinnar, en hvorki með meiri upphæð né minni. Ef í stað þessa ætti að ákveða ferðakostnaðinn eitt skipti fyrir öll úr hverri sýslu, þá yrði annaðhvort að ákveða hann svo hátt, að vissi væri fyrir því, að enginn alþingismaður liði órætt; en þar af leiddi, að alþingismenn stundum fengi of mikið fyrir ferð sína, þ. e. meira en hún hefði kostað þá, eður að ákveða hann eftir því, sem ætla mætti að ferðin almennt kostaði úr miðri sýslunni; en þar af leiddi, að hæglega gæti svo farið, að þingmenn stundum eigi fengi kostnað sinn borgaðan. Nefndin álítur í þessu tilliti nægja, að benda á, að það getur munað allmiklu, hvar í einni sýslu þingmaður er búsettur, og eins getur, eftir tíðarfari og öðrum atvikum, verið nokkur munur á því, hvað hestar kosta og annað, er til ferðanna útheimtist, og að minnsta kosti má ætla, að þetta standi eigi óbreytt um langan tíma. Ef það skyldi nokkru sinni til bera, að þingmaður reiknaði sér ósann-
gjarnlega háan ferðakostnað, sem eigi er til getandi, þá er það skylda forseta þingsins, að setja niður slíkan reikning, og getur nefndin eigi betur séð, en að hér sé nægileg trygging gegn of háum reikningum. Einn nefndarmanna hreifði þeirri uppástungu, hvort eigi mundi tiltækilegt, að forseti tæki með sér tvo utanþingsmenn til að úrskurða ferðakostnaðarreikninga alþingismanna, en hinum nefndarmönnum fannst eigi vera næg ástæða til, að fallast á þessa uppástungu. Borgunin fyrir þingsetuna eður dagpeningarnir álítur nefndin sjálfsgætt réttast að fari eftir lengd þingtímans. Væri eitthvað fast gjald ákveðið eftir því, sem almennt mætti ætla,

að þingtíminn varaði, þá gæti eigi hjá því farið, að þingmenn stundum fengi of háa, en stundum of lága borgun fyrir þingveru sína. Nefndin verður því að ætla, að bezt muni fara, að allt standi í þessu tilliti við það, sem er. Ef nokkur breyting ætti að verða á borgun þeirri, sem þingmenn öðlast, þá ætti sú breyting, að nefndarinnar álit, að vera í því fólgin, að dagpeningarnir væru hækkaðir eða lækkaðir, en nefndin verður að álíta upphæð dagpeninganna, eins og hún nú er, vera hæfilega borgun, en með engu móti mega lægri vera.

Að síðustu skal nefndin geta þess, að hún eigi fær sèð, að nein breyting verði gjörð á þingsköpum alþingis til að uppfylla ósk þá, sem fram er borin í bænarskránni frá Barðastrandarsýslu um styttingu þingtímans. Nefndin fær eigi betur sèð, en að alþingis-tilskipunin innihaldi svo strangar ákvarðanir snerlandi þingsköpin, að ekki sè fært, að stinga upp á breytingum í þá stefnu, að umræður um málin verði freklegar takmarkaðar, en þar er gjört, eins og greind tilskipun einnig að öðru leyti virðist veita nægilegt aðhald, til að flýta málunum, svo sem kostur er á. Að öðru leyti sýnist eigi heldur við eiga, að fram koma með uppástungur um breytingar á alþingis-tilskipuninni í hinu hér um rædda atriði á þeim tíma, þegar það er fyrirhugað, að tilskipun þessi mjög bráðlega falli alveg úr gildi, jafnskjótt og hin nýja stjórnarskrá Íslands fær lagagildi.

Af ofangreindum ástæðum leyflr nefndin sèr, að ráða hinu heiðraða alþingi til:

1. að fela forseta sínum á hendur, að semja við einhvern mann í Reykjavík um, að annast um útsendingu alþingis-tíðindanna til þeirra staða á landinu, sem hann í hvert skipti, eptir að hafa ráðfært sig við alþingismenn, álitur hagfelldast, til þess að tíðindunum þar verði móttaka veitt af hlutaðeigandi alþingismanni, er annist um útsölu þeirra og útbýtingu, og gjöri síðan skil fyrir andvirðinu, og að ákveða í hvert skipti á sama hátt, hversu mörg exemplör tíðindanna skuli send á hvern stað.
2. að senda hans hátign konunginum þegnlega bænarskrá um, að það verði gjört að lögum, að kostnaður við útsendingu alþingis-tíðindanna megi borgast á sama hátt og alþingis-kostnaðurinn.

3. að álykta, að alþingistiðindin skuli stýtt á þann hátt, að einungis verði birt á prenti ágríp af ræðum þingmanna.

Alþingi, 14. ágúst 1869.

Pórarinn Böðvarsson, *E. Kúld,* *Bergur Thorberg,*
formaður. skrifari. framsögumaður.

Torfi Einarsson. Ó. Pálsson.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um stofnun kennara-embættis í sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda.

Að alþingi fari þess á leit við stjórn h. h. konungsins, að h. allramildilegast vilji veita fê til þess, að opinberir fyrirlestrar verði haldnir í Reykjavík yfir sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda. (Samþ. með 25 atkv.).

NEFNDARÁLIT

í málinu um stofnun sjómannaskóla hér á landi.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss, sem hér ritum nöfn vor undir, í nefnd til að segja álit vort um uppástungu varaþingmanns Snæfellinga um stofnun sjómannaskóla hér á landi.

Nefndin er einhuga í því, að brýn nauðsyn beri til þess, að slík stofnun sem allrafyrst komist hér á fót. Það er hverjum manni kunnugt, að fiskiaflinn, hver helzt sem er, er og hefir ætíð verið álitinn annar helzti bjargræðisstofn þessa lands. Vær skulum því næst geta þess, að fiskiafli þessi gengur nú hin síðari ár að því skapi meir og meir til þurðar, sem útlendir fiskimenn fjölga og verða meir og meir nærgöngulir og við hafa þá veiðiaðferð, sem fullsannað er, að spillir og að líkindum því nær innan skamms alveg eyðileggur þennan atvinnuveg landsins, sem sè allan útveg á opnum bátum. Sèu ei aðrar skorður við þessu reistar, en hingað til, og höfum vér litlar sem engar vonir um það, þá þykjumst vér sjá fram á það, að ei verði þess langt að biða, að ekki all-lítill hluti af Vest-

urlandi leggist alveg í auðn. Þau einu úrræði, sem oss virðast vera til þess, að sporna við þessu, er að sjá ráð til þess, að Íslendingar sjálfir geti við haft sömu veiðiaðferð, og hinar útlendu þjóðir, en það er með því, að efla sem mest má verða þilskipa-útveg, og hafa þegar Íslendingar sjálfir sýnt í verkinu, að þessi aðferð sé sú eina, er gjöri það að verkum, að þeir geti haft hlut í þeim mikla bjargræðisvegi, sem fiskiaflinn er hér í kring um land, og þannig hefir ekki allfáum þiljuskipum verið haldið úti við hákarla- og þorsk-veiðar af Íslendingum sjálfum, einna mest þó á Vestur- og Norður-landi. Þess ber enn fremur að gæta, að enn er þessum útveg talsvert ábótavant, einkum að því leyti, sem margur hver gjörist formaður þiljuskipanna, er ekki hefir átt kost á, að nema sjómannafræði, og geta því ekki farið nægilega langt á haf út, en verða að halda sér því nær eingöngu þétt við land, og fara þannig einatt á mis við meginaflla þann, er auðfengnari væri, þá lengra dregur frá landi.

Til þess að fá þessu í lag komið, er því einkar-nauðsynlegt, að sú stofnun kæmist hér á, hvar mönnum gælist kostur á, að nema sjómannafræði, því bæði er það eðlilegra, að öll kennsla, hver helst sem er, geti orðið hér innlend, og svo eru þeir næsta fáir, er hafa efni á, að fara utan til að nema mennt þessa, og það er þó sá eini vegur, sem eins og nú stendur, er fyrir hendi.

Þegar vèr eigum að benda á, hvar vèr ætlum, að skóli sá, sem hér ræðir um, ætti helst að vera, þá verðum vèr að álíta, að hinn hentasti staður til þess sé Ísafjörður, bæði af því að þilskipaútvegur er þar mestur og hægra fyrir Norðlendinga að ná til skólans, en þó hann væri í Reykjavík; þar er og ódýrara sjómannaefnum að koma sér fyrir meðan á kennslunni stendur, jafnframt því að þeir geta á sumrum komið sér út á þiljuskip, og fengið við það verklega æfingu. Vèr verðum að álíta, að hús handa skólanum ekki verði byggt fyrir minna en 4000 rd., og að þurfi þar að auki til áhalda handa skólanum 400 rd.; þar á móti álitum vèr, að nóg sé að hafa einn kennara við skólann, og ætlum vèr, að 500 rd. séu hæfileg laun handa honum, og að auk þúi hann leigulaust í skólahúsinu, en til viðhalds á húsi og áhöldum, álitum vèr nægja 100 rd. um árið. Til þess að einnig fátækum mönnum, sem að öðru leyti eru líkleg sjómannaefni, ekki fyrir fátæktar sakir verði alveg bægt frá, að afla sér menntunar við skólann, álitum vèr ómissandi, að veittur yrði 50 rd. styrkur að minnsta kosti þremur sjómannaefnum. En með því, eins og nú stendur á, að nefndin sér eigi neinn útveg til að fá hér í landi fè það, er

eptir áðursögðu þarf til skólans, þá er það tillaga vor, að hið heiðraða alþingi vildi hlutast til, að nægilegt fæ fengist veitt úr ríkissjóði til þess, að koma stofnun þessari á fót, og vèr vonum, að stjórn hans hátignar verði þessu meðmælt, þar sem um annan aðalbjargræðisveg landsins er að gjöra, sem eru fiskiveiðarnar, og það því heldur, sem lagaboð, dagsett 13. júní 1787, gjörir ráð fyrir meðal annars, að Íslendingar þeir, sem sýna dugnað við fiskiveiðar, mættu eiga von á styrk til húsabyggingar og annars, er með þyrfti til slíks fyrirtækis. Vèr viljum því skora á hið heiðraða alþingi, að það allraþegnsamlegast beri þá bæn fram fyrir hans hátign konunginn, að hann láti stjórn sína sjá svo til:

1. að sem fyrst verði settur sjómannaskóli á Ísafirði, þar sem mönnum gæfist tækifæri á, að læra sjómannafræði, og að við skóla þennan verði settur einn launaður kennari;
2. að þangað til fjárhagur Íslands og hins danska ríkis verði að skilinn, fengjust handa tæðum skóla veittir úr ríkissjóði til húsabyggingar 4000 rd. og til áhalda 400 rd., og þar að auki 800 rd. árlega til þess, er skólinn með þurfi.

Reykjavík, hinn 19. dag ágústm. 1869.

D. Thorlacius, *Torfi Einarsson,* *E. Kúld.*
skrifari og framsögumaður. formaður.

NEFNDARÁLIT

í brennisteinsmálinu.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss, sem hjer ritum nöfn vor, í nefnd, til að segja álit vort um beiðni þá, sem fyrir nærfellt þremur árum síðan hefir komið til stjórnarinnar frá enskum manni, að nafni Loch, um að fá leigðar brennisteinsnámur í Norðurlandi, er liggja milli 65° 20' og Íshafsins, eða með öðrum orðum, þær námur, sem liggja á þessu svæði austan að Mývatni og vestan að Jökulsá á hinu umgetna svæði.

Áður en vjer nú segjum álit vort um þetta mál, virðist oss nauðsynlegt, að þinginu sè það fullkomlega ljóst, 1. hvernig á þessum brennisteinsnámum stendur, hverjar námur hær ræðir um, og 2. hvern rétt stjórnin hafi til þess, að leigja þessar námur, án þess, að það dragi eptir sig eptirköst frá leiguliðans hálfu, eður annara hlutaðeigenda.

Þær brennisteinsnámur, sem stjórnin hefir ráð yfir, eru námurnar við Reykjahlíð, Kröflu-námur og fremri námur, en Þeistareykja-námur hafa aldrei verið eign stjórnarinnar, og liggja þær þó auðsjáanlega á því svæði, sem áður nefndur Loch hefir falað til leigu.

Eins og kunnugt er af hinni ágætu ritgjörð Hannesar biskups Finnssonar (sjá rit hins íslenska lærdómslistafélags IV. bls. 29), keypti lénsmaður Páll Stígsson fyrir hönd Friðriks konungs annars í viðurvist þeirra Hans Nilssonar og Franz Lauritsonar, þær námur, sem hér ræðir um, að undanskildum Þeistareykjar-námum, eða réttara sagt einungis rétt til að grafa þar upp brennistein, af þeim svo kölluðu Þorsteinssonum; gjörðust kaup þessi á Eyjafríði 15. d. ágústmán. 1563, og afsöluðu tæðir Þorsteinssynir sér þá brennisteinsnámið í fremri námum Kröflu og Heiðarnámum, en hvergi er þess getið, að þeim hafi fylgt nokkurt land til húsa-bygginga eða vega. Virðist svo, sem stjórn konungs Friðriks annars hafi álitíð nóg, að hafa einkaleyfi til að kaupa brennistein þann, er þar fyndist, því það mun hafa verið svo sem alvenja, að nógir hafi gjörzt til að grafa hann upp og flytja til sjávar, sem aðra vöru.

Á þennan hátt voru þær áður nefndu brennisteinsnámur fyrir norðan notaðar í tíð Friðriks konungs annars, og þar þá upp grafinn mikill brennisteinn; er svo mælt, að ábatinn hafi á sumum árum í tíð Friðriks konungs annars numið 10,000 rd., en alls hafi verið burtfluttar á ári hér um bil 200 lestir af brennisteini.

Undir ríkisstjórn Kristjáns konungs 4., lagðist að miklu leyti það brennisteinsnám niður, er svo happasamlega hafði verið áfram haldið í tíð föður hans, og tilraunir þessa konungs að leigja þær Jörgen Brochenhuus til Wolderslef og Svabe upp á 15 ár, misheppnuðust alveg. Þannig urðu þessar námur í tíð Kristjáns konungs 4. að litlu liði fyrir stjórnina og landið. Þetta segir Hannes biskup að hafi stofnað Dönum í mikinn vanda, því það hafi valdið þúðureklu þeirri, sem gjörði það að verkum, að Danir fóru halloka fyrir Svíum í Holtsetalandi 1644.

Skömmu eptir miðja 17. öld eða 1665 fékk assessor nokkur, Gabriel Marsilius að nafni, leyfi til að grafa upp brennistein, og flytja hann hëðan af landi, og er mælt, að hann hafi flutt hëðan afarmikinn brennistein, og með talsverðum ábata; eptir þann tíma, eða eptir 1676, er lítið talað um hið íslenska brennisteinsnám, allt fram á öndverða 18. öld, en 1724 fengu tveir útlendir menn, semsè Sechmann og Holtzmann, leyfi til að flytja hëðan brennistein, og er mælt, að þeir hafi flutt hëðan mikinn brennistein í 5

ár, en þá lagðist það niður sökum þess, að Holzmänn, er hafði verið forgöngumaður þess, dó, en Sechmann virðist hafa verið ófús til að fara hingað.

Árið 1753 byrjaði stjórnin aptur brennisteinsnám hér á landi, og var þá tekið til þess, fyrst hér sunnanlands, en seinna, eða um 1761, á Norðurlandi (sjá eptirmæli 18. aldar), og kveður konferenzráð M. Stephensen sál. svo að orði, að báðar námurnar, þær syðri og nyrðri, hafi verið við hafðar með góðum ábata, og segir hann, að brennisteinsnámurnar hafi gefið af sér 1400 rd. árlega, og 1772 á ábatinn, samkvæmt sama rithöfundi, á norðannámunum að hafa verið 1260 rd.; eptir 1806 leigði danska stjórnin námurnar fyrir norðan norðlenzkum kaupmönnum fyrir sáralítið árlegt eptirgjald, og sem engan veginn svaraði skemmd þeirri, er þær urðu fyrir, meðan á leigumálanum stóð.

Fyrir rúmum tíu árum síðan höldu menn almennt, að brennisteinninn í íslenzku brennisteinsnámunum mundi að mestu leyti vera fólgin í skán þeirri, er liggur yfir hinum lifandi námum, og sem er að álíta sem «sublimations-product» af þeim svo kölluðu brennisteinskötlum, en þó vissu menn raunar af, að við fremri námur fundust og svo dauðar námur, hvar brennisteinsskánin á stundum var fet á þykkt. Við grópt þann, sem hafður hefur verið á brennisteini í Krísvík árið sem leið, vita menn nú, að slíkar skánir geta verið talsvert þykkari, eins og menn líka eru komnir að raun um, að flestöll brennisteinsfjöll innihalda talsvert af brennisteinsmold, leirblönduðum brennisteini og járnþrennisteini, sem allt getur gefið frá 25—50% af hreinum brennisteini, ef réttilega er með farið.

Um 1840, þegar þeir ferðuðust hér um land náttúrufræðingarnir Steenstrup, Schythe og Jónas Hallgrímsson, þá reiknaðist þeim svo til, að námurnar fyrir norðan mundu geta gefið af sér 10,000 rd. á hverju ári, en þegar dr. Hjaltalín 10 árum seinna var sendur, til að skoða þessar námur, af tók þann það, að þær mundu færar þar um, eins og þær voru þá ásigkomnar, því hinar lifandi námur voru þá undir skemmdum, en ómögulegt var að segja, hvað margar dauðar námur mundu finnast, fyr en jafnótt og leitað væri, þar á móti þóttist hann viss um, að námurnar við Krísvík mundu geta gefið af sér nærfellt 100 lestir af hreinsuðum brennisteini á ári, og hefur reynsla hinna seinustu tíma sýnt, að þetta hafi engar öfgar verið; því í vetur hafa þær verið upp grafnar hér um 250

lestir af óhreinsuðum brennisteini, sem að minnsta kosti verða að geta orðið talsvert yfir 100 lestir af hreinsuðum brennisteini; þess var og getið í skýrslu hans, að þar fyndist koparmálmur allgóður, og eru nú komnar líkur til, að þar sé talsvert til af honum.

Á hinn bóginn er það engum efa undirorpið, að brennisteinninn muni hafa aukizt talsvert í norðannámunum um þessi 20 ár, er þær nú alveg hafa hvílt; og þess vegna er það nokkurn veginn áreiðanlegt, að þær muni nú geta gefið talsverðan brennistein, og haldið því áfram, ef réttilega er með þær farið; en með því þess ber að gæta, að engum námum er svo hætt við skemmdum, sem brennisteinsnámum, þá er allajafna mjög ísjárvert, að fá þær í hendur útlendum mönnum. Þetta atriði mun án efa hafa vakað fyrir jarðfræðing, sem fór hér um land 1835, mr. Evgene Robert, er skrifað hefir á frönsku máli um íslenska jarðfræði. Í ferðabók sinni kemst hann svo að orði, að menn ættu að vara sig á, að leigja ekki Englendingum, sem þá sóttu um þær, þessar norðannámur, því þær gætu orðið að miklu gagni, er Sikileyjarnámur væru farnar að gefa frá sér.

Eptir því sem saga landsins bendir á og fullkomin reynsla er fyrir, ættu námurnar fyrir norðan, nær sem þær væru notaðar á réttilegan hátt, að geta gefið af sér talsvert meiri ágóða, en þeirri leigu nemur, sem hinn fyrnefndi herra Loch hefir boðið fyrir þær, og það væri því skaði fyrir landið, að fara nú að leigja þær þessum útlenda manni, sem engin víska er fyrir, að mundi fara réttilega með þær, en má ske skila þeim aptur eyðilögðum eptir nokkur ár, svo að landið þannig að minnsta kosti langan tíma þar eptir missti ágóða þann, er það ætti að geta af þeim haft; leiga sú, sem beiðandi býður, virðist að visu há á móti því, sem þær voru leigðar fyrir um aldamót þessarar aldar, en þegar gætt er að, að leigan í raun og veru er eigi meiri, en $\frac{1}{10}$ hluti þess, er þessar námur gáfu af sér á 16. öld, þá er boðið engan veginn aðgengilegt, og það er síður en eigi óskandi, að útlendum mönnum gefist tæki á að færa hingað inn í landið fjölda útlendra verkmanna í mörg ár, því þetta gæti komið því til leiðar, að Íslendingar sjálfir kynnu að verða útilokaðir frá arðgóðri atvinnu í sínu eigin föðurlandi.

Fólksfjöldinn fer nú eins og kunnugt er allt af vaxandi hér á landi, en sumum atvinnuvegunum er heldur að hnigna. Ekkert kæmi því landi þessu í betri þarfir, en ef hér fyndust einhverjar gagnlegar námur, í hverjum starfa mætti, svo að kalla hvernig

sem viðrar, en þetta getur átt sér stað, bæði við brennisteinsnám og aðrar námur, eins og reynslan sýndi í Krísuvík í vetur var; þar voru 10 og stundum yfir 20 manns að vinnu mestallan veturinn, og unnu fyrir góðum daglaunum. Menn hafa samt sem áður enga vissu fyrir, að slíkt geti komið landsmönnum til góða, þegar útlendum mönnum eru fengnar námurnar í hendur, eins og menn enga vissu hafa fyrir því, að þeir spilli ekki gjörsamlega slíkum námum, og gjöri þær, ef til vill, alveg ónýtar eptir nokkur ár.

Þeim hinum íslenzku brennisteinsnámum er svo háttað, að biðin skaðar þær ekki, heldur þvert á móti eykur þær, og væri það því gott fyrir námurnar sjálfar, að þær ekki væru notaðar að svo komnu.

Brennisteinsnámið í Krísuvík er búið að sýna fram á það, að námur þessar eru betri og ríkari, en menn áður höfðu við búizt, og getur líkt átt sér stað við námurnar fyrir norðan, sem optast nær hafa verið álitnar auðugri og umfangsmeiri en þær við Krísuvík.

Þegar brennisteinsnám hefir verið haft um hönd hér á landi, bæði á fyrri öldum og nú, hefir því jafnan verið mjög óhentuglega fyrirkomið, því ýmist er, að brennisteinninn hefir verið fluttur með öllum þeim óhroða, sem í honum er, (en það nemur opt 40% eða jafnvel meiru), ofan til sjávar, og þaðan til Kaupmannahafnar, eða bræðslan á honum hér á landi hefir verið svo ófullkomin og óhentug, að hún hefir gjört seljandanum brennisteinshreinsunina helmingi dýrari, en hún þyrfti að vera. Það má sjá það í ritum Hannesar biskups, að menn í tíð Friðriks konungs annars hreinsuðu brennisteininn við lýsi, og var þessari aðferð haldið áfram fram undir miðja þessa öld. Þetta var hin mesta bernska, því það gjörði brennisteinshreinsunina margfalt dýrari, en hún þarf að vera, og heldur en hún var um sama leytið í öðrum löndum, þar sem brennisteinninn var þá hreinsaður við eymingu eða »Sublimation». En svo var ekki búið með það, heldur gjörði sú fita, sem inn í brennisteininn komst með þessum hætti, hann óhæfilegan til púðurgjörðar, eins og sjá má af ritum konferenzráðs Jóns Eiríkssonar og fleiri. Á síðustu tíð hafa menn á Frakklandi fundið upp á því, að hreinsa brennisteininn við samþrýsta heita vatnsgufu, og með því hverar finnast hvervetna í grend við allar íslenzkar brennisteinsnámur, þá væri þetta eigi til lítills lættis við brennisteinsnám nú á dögum, eins og það líka gjörir flutningskostnaðinn miklu bærilegri,

þegar brennisteinninn yrði fluttur hreinsaður ofan að sjónum, og honum þann veg komið í verzlunina.

Af öllu þessu leiðir það nú, að tilboð herra Lochs um námurnar fyrir norðan engan veginn er svo girnilegt, sem sumir kunna að halda, því landstjórninni (þegar hún kemst á) virðist vera inn-anhandar, að ná margfalt meira upp úr norðlenzku brennisteins-námunum, en hann býður, og getur þess utan, þegar hún hefir þær sjálf undir hendi sér, fullkomlega sæð um, að námurnar verði eigi skemmdar.

Færi því stjórnin beinlínis eptir ósk beiðanda, gæti hún eins og nú á stendur, hæglega komizt í mál bæði við hann, og ef til vill ýmsa jarðeigendur, því það er alveg víst, að stjórnin á engan rétt yfir brennisteinsnámi á *öllu* því svæði, er hann tiltekur. Eptir því, sem Hannes biskup sál. hefir skýrt oss ljóslega frá, getur brennisteinsnámið á Íslandi ómögulega álitizt, að heyra undir það, er menn kalla konungsgersemi, og verður því stjórnin með varfærni að taka í þetta mál, svo að hún ekki skerði rétt einstakra lóðar-eiganda.

Af því, sem nú hefir greint verið, virðist nefndinni það óráðlegt, að stjórnin taki tilboði beiðanda, og er nefndin því helzt á því, að þingið ráði stjórninni frá, að veita herra Loch það, sem hann um biður.

En af því sú skoðun hefir komið fram í nefndinni, að það kynni að þykja einstrengingslegt, öldungis að varna útlendum mönnum leyfis til að yrkja námur hér á landi, ef tryggingar gætu fundizt fyrir því, að hvorki landið nè námurnar gætu haft ógagn af því, þá hefir nefndin álitið sér skylt, ef þessi skoðun skyldi verða ofan á hjá því heiðraða þingi, *til vara* að stinga upp á því, að þess sæ farið á leit við stjórnina, að leyfið sæ bundið við þau skilyrði, sem á eptir fylgja.

1. að beiðandi sjálfur nái samkomulagi við einstaka hlutað-eigendur um þá lóð, ítök o. s. frv., sem hann kann með að þurfa við verkun og flutning brennisteinsins, og sem stjórnin ekki á ráð yfir.
2. að beiðandi með ársfresti frá þeim degi, að leyfisbréfið er honum afhent, sæ farinn að verka brennistein í tæðum námum.
3. að hann ávallt gefi innlendum kost á, að vinna að hálfu að verkun og flutningi brennisteinsins, og brúki eigi út-

lenda menn, nema að hálfu í mesta lagi, til þessarar vinnu, svo framarlega, sem hann gjörir innlendum sömu kosti, og hinum útlendu, og innlendir vilja að þeim ganga.

4. að stjórninni sé heimilt á kostnað beiðanda að hálfu, og sinn eiginn að hálfu, að setja mann til að hafa hliðsjón með honum, að námurnar eigi spillist fyrir öldum og óbornum við aðferð hans og meðferð.
5. að hann gjaldi í leigu af námunum 100 £ (pund sterling) hið fyrsta ár, 200 £ hin næstu tvö ár, 300 £ tvö árin þar á eptir og hin síðustu 5 ár 400 £ á ári hverju, og sé þessu, samkvæmt heimild hans, til að nota námurnar, með ofangreindum kjörum á enda að 10 ára fresti.
6. að beiðandi, sem veð fyrir því, að þessum skilyrðum verði fylgt, þegar við móttöku leyfisbréfsins greiði 5000 £ út í hönd, sem aptur verða honum afhent að þeim tíu árum liðnum, sem hann hefir leyfisins notið, svo framarlega, sem hann hefir fullnægt öllum þeim skilmálum, sem á eru kveðnir, en að öðrum kosti sé bæði leyfinu og veðfönu fyrir gjört, nær sem beiðandi brýtur einn af þeim skilmálum, sem ofan eru greindir, nema að eins, ef að það skyldi verða honum til fyrirstöðu í þessu efni, sem fram er tekið undir tölulið 1., að hann nái ekki samkomulagi við innlenda hlutaðeigendur.
7. að stjórnin ein skeri úr þeim ágreiningi, sem út af þessum samningi kynni að rísa milli stjórnarinnar annars vegar og beiðanda hins vegar, án þess málinu megi skjóta til dóms og laga hær á landi eður annarstaðar.
8. að bæði ársleigan og veðfæð, ef því verður fyrir gjört, renni í sjóð landsins, og verði varið til Íslands þarfa eptir fyrir-lagi alþingis.

Reykjavík, 14. ágúst 1869.

Jón Hjaltalin, Jón Sigurðsson. Tryggvi Gunnarsson.
formaður og framsögum.

Benedikt Sveinsson. Grímur Thomsen,
skrifari.

ÁLITSSKJAL

til konungs um frumvarp til opins brèfs um aðra skiptingu á lyfjavoginni en hingað til.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar lagði fyrir alþingi að þessu sinni frumvarp til opins brèfs um aðra skiptingu á lyfjavoginni en hingað til.

Þingið kaus þrjá menn í nefnd til að íhuga mál þetta, og kveða upp um það skoðun sína, ræddi það síðan á lögskipaðan hátt á tveim aðalfundum, og leyfir sèr nú allraþegnsamlegast að skýra yðar konunglegu hátign frá álitinu sínu um mál þetta.

Bæði nefndin, sem sett var til að íhuga málið, og eins þingið í heild sinni, var samhuga í því, að það væri bæði réttast í sjálfu sèr og samkvæmt þeirri breytingu, sem þegar er orðin hér á landi á verzlunarvoginni, að hin umgetna skipting á lyfjavoginni yrði lögleidd hér á landi.

En eins og frumvarpið sjálf í 2. grein gjörir ráð fyrir, að nokkur tími kunni að líða þangað til hið opna bréf, sem um ræðir, skuli öðlast lagagildi, eins kom sú skoðun fram bæði í nefndinni og á þinginu, að sèr í lagi eptir því, sem ástætt er hér á landi, væri æskilegt, að nokkur undirbúningstími mætti veitast, áður en hin nýja vog yrði hér innleidd.

Samkvæmt því, sem þegar er til fært, leyfir þingið sèr allraþegnsamlegast að beiðast þess (í einu hljóði), að yðar konunglegu hátign mætti þóknast, að löggilda frumvarpið til opins brèfs um aðra skiptingu á lyfjavoginni en hingað til.

Alþingi, 20. dag ágústmánaðar 1869.

Jón Sigurðsson. Jón Hjaltalín.

ÁLITSSKJAL

til konungs um hin almennu dönsku lagaboð.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar lagði fyrir alþingi í þetta skipti nokkur af þeim lagaboðum, sem komin eru út handa Danmörku á árunum 1867 og 1868, og mælti svo fyrir, að þingið segði

álit sitt um, hvort þessi lagaboð öll eða nokkur væru þess efnis, að hagsfellt mætti virðast, að þau með eður án breytingar einnig yrðu leidd í lög handa Íslandi.

Alþingi kaus þriggja manna nefnd í málið og ræddi það síðan á tveim aðalfundum, og komst þingið til þeirrar niðurstöðu, að einungis eitt af þeim umræddu lagaboðum, nefnilega lög frá 3. apríl 1868 um mannorðsbót handa þeim, sem ratað hafa í einhvern misverknað, sem í almenningsáliti er vansæmandi, væri þess efnis, að ástæða væri til, allraþegnsamlegast að biðja um, að það yrði leitt í lög handa Íslandi, og þar sem lagaboð þetta í öllum greinum ætti eins vel við á Íslandi og í Danmörku, var það jafnframt líka einhuga álit þingsins að biðja ætti um, að lagaboðið yrði óbreytt gjört gildandi lög á Íslandi. Þingið leyfir sér því allraþegnsamlegast og í einu hljóði, að biðja yðar konunglegu hátign um:

að lagaboð um mannorðsbót, sem kom út handa Danmörku þann 3. apríl 1868, verði óbreytt leitt í lög handa Íslandi.

Reykjavík, 20. ágúst 1869.

Jón Sigurðsson. Th. Jónasson.

ATKVÆÐASKRÁ

Í málinu um konunglegt frumvarp til tilskipunar, er hefir inni að halda viðauka við tilskipun 5. Janúar 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi.

1. 1. grein frumvarpsins:

a, Nefndin:

að í stað orðanna: »að neinum notum« verði selt: »svo til hlítar sè«. (Samþ. með 21 atkv.).

b, Nefndin:

að orðið »fyrst« í sömu málsgrein falli burtu. (Samþ. með 19 atkv.).

c, Nefndin:

að seinasta málsgreinin: »Þó skal amtmaður o. s. frv. til enda greinarinnar, verði þannig orðuð: »Þó skal amt-

- maður hafa hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann og tvo bændur, er hreppsþúar kjósa — svo og prófaðan dýralækni, þar sem hann er til — í ráðum með sér, áður en fænu er lógað á þennan hátt». (Samþ. með 21 atkv.).
- d, 1. gr. frumv. (með áorðnum breytingum).
(Samþ. með 21 atkv.).
2. 2. gr. frumvarpsins :
- a, *Nefndin* :
að grein þessi verði felld úr. (Samþ. með 19 atkv.).
- b, 2. gr. frumvarpsins þannig fallin.
3. 3. gr. frumvarpsins óbreytt. (Samþ. með 23 atkv.).
4. 4. gr. frumvarpsins :
- a, *Eiríkur Kúld* : að í staðinn fyrir «150 rd. í uppástungu nefndarinnar (4. b,) verði sett : «500 rd.» (Fellt með 17 atkv. gegn 6).
- b, *Nefndin* :
að fyrsta málsgrein verði þannig orðuð : «Af endurgjaldi því, sem fundið er á þennan hátt, skulu allir fjáreigendur í því *amti*, þar sem látið hefir verið skera niður, greiða *helminginn*, nemi hann eigi meiru en 150 rd., ella skal jafna honum niður á alla fjáreigendur í landinu, og skal heimta hann saman samkvæmt reglum þeim, sem settar eru í 3. gr. tilskipunar 5. janúar 1866». (Samþ. með 19 atkv.).
- c, 4. gr. frumvarpsins (með áorðinni breytingu). (Samþ. með 21 atkv.).
5. 5. gr. frumvarpsins :
- a, *Nefndin* :
að síðari hlutinn greinarinnar : «Og skal þóknun sú . . . o. s. frv. til enda greinarinnar, falli úr. (Samþ. með 17 atkv.).
- b, 5. gr. frumv. (með áorðinni breytingu). (Samþ. með 23 atkv.).
6. 6. gr. frumvarpsins :
- a, *Nefndin* :
að fyrsta og önnur málsgrein : «Virðist sérlega hætt við, o. s. frv. . . . hvað gjöra skuli í því efni», verði þannig orðaðar :
«Virðist sérlega hætt við, að sjúkdómurinn dreifist út

- til annara héraða, skal *amtmaður fyrir skipa vörð* milli hinna heilbrigðu héraða og þeirra, þar sem sóttnæmið er, og greiða kostnaðinn til hans úr jafnaðarsjóði amtsins. *Purfi að setja slíka verði* til tryggingar fenu í öðrum ömtum, en því, þar sem veikinnar hefir vart orðið, skulu amtmenn, þeir sem í hlut eiga, koma sér saman um, *hvar og hvernig verðirnir skulu settir*». (Samþ. með 18 atkv.).
- b, *Nefndin og Eiríkur Kúld*: að seinasta málsgrein í 6. gr. frumvarpsins, verði þannig orðuð:
- Þegar *verðir* eru settir á kostnað fleiri amta, þá skulu gjöldin til *þeirra* greidd af hlutaðeigandi jafnaðarsjóðum eptir tölu lausafjárhundraðanna í hverju amti». (Samþ. með 19 atkv.).
- c, 6. grein frumvarpsins (með áorðnum breytingum). (Samþ. með 19 atkv.).
7. 7. gr. frumvarpsins (óbreytt). (Samþ. með 23 atkv.).
8. Fyrirsögn frumvarpsins. (Samþ. án atkvæðagreiðslu).
9. Hvort þingið vill biðja um, að frumvarpið þannig orðað verði sett í lög. (Samþ. með 19 atkv. gegn 1).
10. *Halldór Jónsson*: að þingið beiðist þess til vara, að, ef Hans Hátign ekki samþykkir breytingar þingsins við frumvarpið, þá vilji hann löggilda það óbreytt. (Fellt með 11 atkv. gegn 11), og var þá viðhaft nafnakall, og sögðu:
»já«	»nei«
Halldór Kr. Friðriksson.	Eiríkur Kúld.
Bergur Thorberg.	Benedikt Sveinsson.
Grímur Thomsen.	Daníel Thorlacius.
Halldór Jónsson.	Davíð Guðmundsson.
Helgi Hálfðánarson.	Guðmundur Einarsson.
Jón Pétursson.	Hallgrímur Jónsson.
Ólafur Pálsson.	Hjálmur Pétursson.
Pétur Pétursson.	Jón Sigurðsson.
Sigurður Gunnarsson.	Páll Pálsson.
Þórarinn Böðvarsson.	Páll Vídalín.
Þórður Jónasson.	Stefán Eiríksson.
	Stefán Jónsson.
	Torfi Einarsson.
	Tryggvi Gunnarsson.

Jón Hjaltalín greiddi ekki atkvæði, og var þannig töluliður þessi felldur með 14 atkv. gegn 11.

NEFNDARÁLIT

í málinu um bænarskrá þingmanns Vestur-Skaptfellinga um heyrnar- og mállaus börn m. m.

Alþingi hefir kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að yfirvega og segja álit vort um bænarskrá frá þingmanni Vestur-Skaptfellinga um heyrnarlaus og mállaus börn, og einnig hefir nefndinni verið fengin til meðferðar bænarskrá úr Húnavatnssýslu um borgun kostnaðarins fyrir nefnd börn.

Bænarskrá þingmanns Vestur-Skaptfellinga lýtur að því :

1. að honum verði gjört mögulegt að halda áfram kennslu heyrnar- og málleysingja, bæði með því að honum verði veitt þóknun fyrir starfa sinn með árlegum launum, og hann geti fengið meðgjöfina með börnunum borgaða fyrir fram, og
2. hvort ekki muni vera ráðlegt, að það verði gjört hér eptir að skyldu, að senda til sín öll heyrnar- og mállaus börn hér á landi, þegar þau hafa náð nægum aldri til að taka á móti tilsið, að þar sem aðstandendur barnanna eru sjálfir vanfærir til að borga meðgjöfina, þá verði henni jafnað á fátækraþjóðina í því amti, er hlut á í máli, og að hér eptir ekki verði sendir málleysingjar til kennslu til Danmerkur.

En bænarskráin úr Húnavatnssýslu fer fram á, að kanslíbræfi 9. októberm. 1832, verði þannig breytt:

1. að hver sýsla verði látin annast þá heyrnar- og málleysingja, er hún kemur til kennslu á heyrnar- og málleysingjaskólann í Kaupmannahöfn; eða til vara
2. að tillagið til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn verði borgað úr jafnaðarsjóði hvers amts.

Eptir að hafa rætt málefni þetta á fundum, leyfir nefndin sér, að skýra frá áliti sínu um það á þessa leið:

Eins og tekið er fram í bænarskránni, hefir kirkju- og kennslustjórnin með bræfi, dags. 4. september 1867, veitt höfundu hinnar fyrnefndu bænarskrár, hinum nú verandi þingmanni Vestur-Skaptfellinga, leyfi til að kenna heyrnar- og málleysingjum hér á landi

með þeim kjörum, að borgunin verði greidd á þann hátt, sem ákveðið er í kanselibréfi 9. október 1832 og bréfi stjórnarráðsins, dagsettu 12. maí 1849, og eru talin til þess mörg rök, hversu æskilegt það sé vegna heyrnar- og málleysingjanna sjálfra, að slík kennsla komist á hær á landi, en eptir vottorði frá forstöðumanni heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn, þar sem hlutaðeigandi var um brið og kynnti sér kennslu-aðferðina m. m., er beiðandinn álitinn hæfur til, að láta slíka kennslu í tæ. Hann hefir og byrjað á kennslu þessari síðast liðið ár og lagt fram skýrslu um, að börn þau, er hann hafði haft til kennslu, hafi tekið góðum framförum.

Nefndin verður að álíta, að full ástæða sé til, að hlynna að kennslu þessari, svo sem kringumstæðurnar leyfa, og þar eð hún verður að fallast á það, sem tekið er fram í bænarskránni um, að borgun sú, sem greidd er fyrir börnin, nefnilega 120 rd. á ári fyrir hvert barn, sé næsta lág, þegar engin sérstakleg borgun er greidd fyrir kennsluna, og í borgun þessari enn fremur er fólgin ferðakostnaður barnanna frá Reykjavík og austur í Skaptafells-sýslu, og þar eð það þar að auki er auðsætt, að það hlýtur að vera þeim, sem hefir börnin til kennslu og fæðis, mjög bagalegt, að fá ekki borgunina fyrri en eptir á, þá heldur nefndin, að nauðsyn sé á að leitast við, að ráða bót á þessu.

Nefndin álitur bezt tilfallið, að hlutaðeiganda yrði úr opinberum sjóði veitt árleg þóknun, svo sem 200 rd., til að halda áfram kennslunni, og hefir þá von, að stjórnin, sem hefir sýnt, að henni er umhugað um, að hin hær umrædda kennsla geti komið á hær á landi, muni ef til vill sjá sér fært, að veita þennan styrk af fæ því, sem ætlað er til óvissra gjalda handa Íslandi. Af því heita má, að enn sé einungis gjörð byrjun með kennslu þessa, álitur meiri hluti nefndarinnar, að ekki beri að veita styrkinn nema fyrir eitt ár í senn, þar eð það ætti að vera komið undir því, hvert álit og hylli kennsla þessi öðlaðist, hvort styrkurinn skyldi framvegis veittur, og yrði þá hlutaðeigandi árlega að senda stjórninni bænarskrá um styrkinn og skýrslur þær, sem í þessu tilliti væru nauðsynlegar. Ef stjórnin ekki gæti aðhyllzt þessa uppástungu, virðist nefndinni tiltækilegt, að bæta kjör hlutaðeiganda með því, að veita honum 20 rd. viðbót fyrir hvert barn við þá 120 rd., sem hann nú fær í meðgjöf með börnunum, og yrði þá öll meðgjöfin 140 rd., sem er hin sama upphæð og nú er borguð með börnum á heyrnar- og málleysingjaskólanum í Kaupmannahöfn, og skal nefndin leyfa sér, að mæla fram með þessu, sem vara-uppástungu.

Með tilliti til hins ofan umgetna atriðis um greiðslu borgunarinnar verður nefndin að álíta mjög sanngjarnt, að hlutaðeigandi gæti fengið borgunina fyrirfram, og þar eð það er mjög erfitt ef ekki ómögulegt, að borgunin verði þannig greidd úr hinum ýmsu landsfjórðungum, leyfir nefndin sér, að leggja það til, að beðið verði um, að borgunin megi greiðast fyrirfram fyrir hverja 6 mánuði úr jarðabókarsjóðnum á líkan hátt og nú tíðkast með borgunina til heyrnar- og málleysingja-skólans í Kaupmannahöfn, móti því, að féð sé aptur hið fyrsta endurgoldið jarðabókarsjóðnum eptir ráðstöfun amtmannanna.

Þar sem nefndin þannig álítur rétt og nauðsynlegt, að hlynna að kennslu heyrnar- og málleysingja hér á landi, álítur meiri hluti hennar, að eigi sé samt sem áður nægileg ástæða til að gjöra mönnum nú þegar að almennt skyldu, að senda til beiðandans öll heyrnar- og mállaus börn hér á landi á opinberan kostnað að því leyti þeir, er að þeim standa, ekki geti greitt meðgjöfina, né heldur til að banna, að senda slík börn hér eptir til kennslu til Danmerkur.

Með tilliti til hins fyrra atriðisins, skal meiri hluti nefndarinnar geta þess, að kostnaðurinn við kennslu heyrnar- og málleysingja að öllum jafnaði mun lenda á hinu opinbera, og þar eð hann gæti orðið allmikill, virðist ísjárvert eptir því sem nú er ástatt í landinu, að leggja almenning slíka byrði á herðar, og hvað hið síðara atriðið snertir, virðist ekki eiga að veita einstökum manni slík einkaréttindi, sem hér er farið fram á, sízt meðan reynslan er ekki búin að sýna, hver árangurinn verður af kennslu hans, og hvert traust og álit hann öðlast með henni.

Hvað bænarskrána úr Húnavatnssýslu snertir, þá álítur nefndin að ekki sé ástæða til, að mæla fram með hinu fyrra niðurlagsatriði hennar, þar sem það gæti leitt til þess, að kostnaðurinn kæmi mjög misjafnt niður og yrði einstökum hærðum harðla tilfinnanlegur, en aptur á móti virðist vera ástæða til, að mæla fram með vara-uppástungunni í bænarskrá þessari; er fer fram á, að meðgjöfin með börnunum verði hér eptir greidd úr jafnaðarsjóðum amtanna. Með því móti yrði innheimtan einfaldari og vissari og gjaldið kæmi að nefndarinnar álit eins jafnt niður á gjaldþegna, eins og með þeirri tilhögun, sem nú á sér stað, þar sem því nú mun hvervetna vera jafnað á sýslur og hreppa eptir upphæð lausafjárúndarinnar, og sumstaðar einnig á greiðendurna eptir sama mælikvarða.

Í sambandi hér við leyfir nefndin sér, að benda á, að prest-

urinn sira Páll Pálsson nú sem stendur er mjög óhentuglega settur með tilliti til hinnar hær um ræddu kennslu sökum óhægðar þeirrar, sem á því er að koma börnum til hans vegna vegalengdarinnar og að þess vegna væri æskilegt, ef hann sem fyrst gæti flutzt til annars brauðs á hagfelldari stað í landinu.

Með þessum athugasemdum leyfir nefndin sèr, að leggja það til um þetta mál, að þingið sendi hans hátígn konunginum þegnlega bænarskrá um :

1. *a*, að prestinum sira Páli Pálssyni á Prestbakka verði úr ríkissjóði veittur 200 rd. styrkur til að halda áfram kennslu heyrnar- og málleysingja, og að áþekkur styrkur verði fyrst um sinn framvegis veittur honum á ári hverju eptir bænarskrá þar um í hvert skipti og skýrslum um ástand og framfarir kennslunnar.
- b*, til vara: að það verði ákveðið, ef slíkur styrkur ekki fæst, að meðgjöfn með hinum heyrnar- og mállausu börnum, skuli hækkuð til 140 rd. á ári fyrir hvert barn.
2. að meðgjöfn verði til bráðabyrgða greidd úr jarðabókarsjóði Íslands fyrirfram fyrir hverja 6 mánuði móti endurgjaldi sem fyrst þar á eptir, eptir ráðstöfun hlutaðeigandi amtmanna.
3. að meðgjöfn með hinum heyrnar- og mállausu börnum, hvort sem þau eru send til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn, eður til prestsins síra Páls Pálssonar, verði hær eptir greidd úr jafnaðarsjóði hvers amts.

Alþingi, 17. d. ágúst. 1869.

Bergur Thorberg, Jón Hjaltalín.

formaður og framsögumaður.

Páll Pálsson, með skýrskotun til míns ágreiningsálits.
skrifari.

Ágreiningsatkvæði *Páls Pálssonar*.

Þar eð eg, samkvæmt bænarskrá þeirri, sem eg bar fram fyrir hið heiðraða þing, get ekki með öllu verið samþykkur hinum háttvirtu meðnefndarmönnum mínum í sumum atriðum, þá vil eg leyfa mër, að taka fram athugasemdir mínar við álit meiri hluta nefndarinnar.

Þar sem meiri hlutinn hefir getið þess, að ekki beri að biðja um þann 200 rd. styrk, sem þeim þykir sanngjarnt að mër sè veittur, nema fyrir eitt ár í senn, af þeirri ástæðu, að það ætti að vera komið undir því, hvert álit og hylli kennsla þessi kunni að öðlast, hvort styrkurinn verði framvegis veittur, þá get eg ekki

felldu mig við það, þar sem mér er ekki ljóst, undir hverra manna áliti þetta á að vera komið, eður hjá hverjum hylli sú, sem um er rætt, á að láta sig í ljósi. Eg veit ekki til, að þessar ákvarðanir eigi sér stað við nokkra aðra kennslu, enda mundi valld, að byggja á áliti og dómum einstakra manna, sem þá ef til vill ekki væru færir til, að dæma um slíkt, þar sem aptur á móti er vitaskuld, að eg mun jafnan á ári hverju prófa börn þau, sem hjá mér verða, í viðurvist tveggja menntaðra manna, og senda vitnisburð þeirra um framfarir barnanna til stiptsyfirvaldanna yfir Íslandi, svo að þar af gæti sézt, hvort börnin hefðu þau not af kennslunni, sem ætlazt verður til. Eg get ekki heldur dulizt þess, að þeir 200 rd., sem meiri hlutinn hefir stungið upp á, virðist næsta lítill styrkur, þegar að því er gætt, að eg hlýt að verja öllum stundum, sem eg má missa frá öðrum embættisstörfum, til kennslunnar, og þar að auki leggja til öll rittæri, myndabréf og bækur, sem og leggja til kvennmann frá annari heimilisvinnu, til að kenna börnum innivinnu. Eg get því eigi álitid, að minni þóknun sé hæfileg fyrir starfa þennan, en 50 rd. fyrir hvert barn, sem árlega yrðu greiddir úr ríkissjóði. En ef stjórnin ekki gæti aðhyllzt þessa uppástungu, virðist mér tiltækilegt að biðja um til vara, að mér verði veittur styrkur þessi á sama hátt, og meiri hlutinn hefir stungið upp á.

Hvað vara-uppástungu meiri hlutans snertir, að bæta kjör mín með því að veita mér 20 rd. viðbót við þá 120 rd., sem eg nú fæ í meðgjöf með börnunum, svo meðgjöfin yrði öll 140 rd., sem er sama upphæð, og borguð er með börnum á mál- og heyrnarleysingjaskólanum í Kaupmannahöfn, þá get eg ekki felldu mig við þetta atriði, þar sem eg, samkvæmt bréfi kirkju- og kennslustjórnarinnar 4. september 1867, má ætla, að eg hafi leyfi til að taka 140 rd., eður sömu borgun með hverju barni; en þó eg hafi í bréfi til amtmannanna 14. febrúar f. á. lofað því, að eg muni *fyrst um sinn* gjöra mig ánægðan með 120 rd. árlega, þá getur mér ekki skilizt, að þingið þurfi nú að biðja um það, sem veitt er 1867, og sem enn þá er óupphafið af stjórnarinnar hálfu, og eg ekki heldur hefi brotið af mér, þó að eg fyrst um sinn hafi slegið af 20 rd. árlega.

Auk þessa virðist mér næsta ísjárvert, að hækka meðgjöf barna þessara, bæði af því, að nú þegar liggja nóg (ef ekki of mikil) gjöld á jafnaðarsjóðunum og hverju sveitarfélagi fyrir sig, þó ekki verði íþyngt, og að ef borgunin yrði hærri, þá mundi það stuðla til þess, að einstakir menn mundu verða ófúsari á, að koma börnum sínum til kennslu, en sem þó kynnu að vilja það, ef meðgjöf-

in væri svo væg, sem unnt er, og enn fremur veit eg ekki betur, en að öll slík kennsla sé borguð af opinberum sjóði, hvar sem leitað er. Eg get því ekki ráðið hinu heiðraða þingi til, að fallast á vara-uppástungu meira hlutans.

Meiri hlutinn gat eigi fallið á þá uppástungu mína, að það verði gjört hér eptir að skyldu, að senda til mín öll mál- og heyrnarlaus börn hér á landi, þegar þau hafa náð nægum aldri, til að taka á móti tilsögn, og að hér eptir ekki verði sendir málleysingjar til kennslu til Danmerkur. Tekur meiri hlutinn fram sem ástæðu til þessa það, að kostnaðurinn við kennslu heyrnar- og málleysingja að öllum jafnaði muni lenda á hinu opinbera, og hefir honum þótt ísjárvert, þar eð þessi kostnaður gæti orðið allmikill, að leggja almenningi slíka byrði á herðar, og að ekki virðist eiga að veita einstökum manni slík réttindi, sem hér er farið fram á, sízt meðan reynslan er ekki búin að sýna, hver árangur verður af kennslu minni, og hvert traust og álit eg öðlast með henni.

Þessu álitu meira hlutans get eg ekki heldur verið með öllu samþykkur. Eg geng sem sé út frá því vísu, að hinu heiðraða þingi virðist mjög nauðsynlegt, að kennsla þessi geti haldizt við, og fengið þann vöxt og viðgang, sem unnt er, og stjórnin hefir þegar áður sýnt, að henni er annt um málefni þetta, þá get eg ekki betur séð, en að það sé hið fyrsta og einka-skilyrði fyrir þessu, að hér eptir verði skylt, að láta slík börn læra, ekki síður en hver önnur börn — svo þau geti fræðzt í sínum sáluhjálpar-efnum, og orðið nýtir meðlimir borgaralegs félags, en verði ekki féluginu til þyngrsla. En hvað það snertir, að meðgjafarkostnaðurinn gæti orðið allmikill af hinu opinbera, og þess vegna ísjárvert, eptir því sem ástatt er, að leggja slíka byrði á almenning, þá er það auðvitað, að þó kennslan yrði gjörð að skyldu, þá mundu börnin ekki verða boðuð til mín, nema eptir uppástungu frá mér, og samkomulagi við hlutaðeigandi amtmenn; enda mun ekki þurfa að gjöra ráð fyrir því, að eg fyrst um sinn geti tekið fleiri, en svo sem 3—4 málleysingja úr hverju amti, og get eg ekki séð, að þetta þurfi að valda neinum óbærilegum álögum.

Forstjóri konunglegs mál- og heyrnarleysingjaskóla í Kaupmannahöfn hefir í vitnisburðarbréfi mínu, sem fylgir nefndarálitinu, svo skýrt tekið fram vankvæði þau, sem eru á að senda slík börn hëðan af Íslandi þangað, að eg vona, að það sé hinu heiðraða þingi ljóst, hversu ísjárvert og ógjörlegt það er, þegar annars er kostur.

Eins og allri nefndinni kom saman um, að bústaður minn, sem málleysingja kennara, væri nú sem stendur mjög óhentuglega settur, og að þess vegna væri æskilegt, að eg sem fyrst gæti flúzt til annars brauðs, á hagfelldari stað á landinu, þannig virðist mér sérstaklega málefni þetta svo mikilvægt og áriðandi fyrir land og lýð, að kennsla þessi eigi ekki og megi ekki vera bundin við einstakan mann, svo hún hlýti jafnvel að verða að engu, ef hans missti við. Og með því stjórnin hefir, eins og áður er tekið fram, sýnt, að hún muni vera fús til, að hlynna að málefni þessu, og með því byrjunin er þegar komin til kennslu þessarar, og allir hafa þegar játað, að kennsla þessi væri nauðsynleg og ómissandi fyrir land vort, og að hún ætti ekki lengur að vera á svo völtum fæti, að hún yrði miðuð við einn einstakan mann, þá verð eg að álíta, að þingið ætti að biðja hans hátign konunginn um fè til, að stofna sem fyrst hér á landi kennsluskóla handa mállausum og heyrnarlausum börnum, og þá jafnframt til að kenna blindum börnum og mäske bjánum eða börnum þeim, sem með öðru móti ekki geta lært kristindóm sinn. En jafnframt þessu álít eg ráðlegt að biðja hans hátign konunginn, að veita, til bráðabyrgða, þóknun fyrir kennsluna, þangað til það fyrirkomulag er komið á málefni þetta, sem æskilegt þykir.

Að lyktum vil eg leyfa mér að taka það fram, að eg hefi nú þegar 4 mállaus og heyrnarlaus börn og þegar lofað að taka 3 önnur í haust. Meðgjöfin með þessum börnum verður mér ekki borguð fyr en í fyrsta lagi næsta sumar, eins og nú á stendur. En af þessu leiðir það, að mér er næsta erfitt, ef ekki ómögulegt, að kaupa það, sem eg þarf til heimilis af matföngum, úr því eg ekki hef fè, til að leggja til borgunar fyrir matföngin. Þess vegna vildi eg leyfa mér, að biðja hið heiðraða alþingi, að það gegnum forseta sinn vilji skora á stiptamtmanninn yfir Íslandi, að hann vilji hlutast til um, að mér þegar í ár verði borguð meðgjöfin með þeim mál- og heyrnarlausu börnum, fyrir fram fyrir hverja 6 mánuði úr jarðabókarsjóðnum, að því leyti sem meðgjöfin er undir ábyrgð hlutaðeigandi amtmanns borguð á opinberan kostnað.

Af þeim ástæðum, sem eg hér hefi tekið fram, leyfi eg mér að leggja það til, að þingið sendi hans hátign konunginum bænarskrá um:

1. að hans hátign konunginum vildi allramildilegast þóknast, að veita fè til, að stofna kennsluskóla handa mállausum og heyrnarlausum börnum á Íslandi.

2. *a*, að fyrst um sinn verði mér veittur 50 rd. styrkur úr ríkissjóði á ári hverju fyrir hvern þann mál- og heyrnarleysingja, sem hjá mér er til kennslu.
- b*, til vara: að mér þetta ár verði veittur 50 rd. styrkur fyrir hvert mál- og heyrnar-laust barn, sem hjá mér verður, af þeim 4,000 rd., sem ætlaðir eru til óvissra útgjalda handa Íslandi, og að áþekkur styrkur verði fyrst um sinn framvegis veittur mér á ári hverju, eptir bænarskrá þar um í hvert skipti, og skýrslum um ástand og framfarir kennslunnar.
3. að hér eptir verði gjört að skyldu, að senda alla mál- og heyrnarleysingja annaðhvort til þeirrar kennslu, sem fæst hér á landi, eður þá, ef hlutaðeigendur heldur æskja, til mál- og heyrnar-lausraskólans í Kaupmannahöfn, þegar þeir hafa náð nægum aldri, til að taka á móti tilsögn, og að þeir hér eptir ekki verði sendir til kennslu til Danmerkur á opinberan kostnað.
4. að alþingi, til viðauka við 2. niðurlagsatriði nefndarinnar, feli forseta sínum að skora á stiptamtanninn yfir Íslandi, að hann hlutist til um, að nú í ár verði meðgjöfin með börnum þeim mál- og heyrnarlausum, sem hjá mér eru, og sem borgast á opinberan kostnað, greidd úr jarðabókarsjóðnum fyrir fram fyrir hverja 6 mánuði.

Páll Pálsson.

BÆNARSKRÁ

viðvíkjandi prentsmiðjunni.

Það er nú orðið hljóðbært um landið, að stiptyfirvöld Íslands hafi ritað forstöðumanni landsprentsmiðjunnar, herra Einari Þórðarsyni, skorinort bréf þess efnis, að banna honum, að taka til prentunar nokkra grein, hvernig sem á stæði, ef hún væri eigi með nafni höfundar, nema þá að sitt leyfi kæmi til. Nú er svo til tekið í tilsk. um prentfrelsi á Íslandi (9. maímán. 1855), að höfundur eða útgefandi eða kostnaðarmaður rits þarf eigi að láta sín við getið, og hvílir þá, ef svo er, ábyrgð öll á prentaranum, og því er það heinlínis, að svo ríkar sektir eru við lagðar, ef prentari er eigi

nafngreindur á enda hinum minnsta miða, er hann prentar. Það liggur því ótvíræðilega í orðum löggjafarinnar, að ekkert rit verður í ströngum skilningi sagt að komi út nafnlaust, ef prentarinn er nafngreindur, þar eð greinina eða ritið verður þá að álíta undir hans nafni út komna. Þessi skoðun hefir og ávallt átt sér stað á landi hér, og hefir henni fylgt verið allt til þess, er hið umgetna stiptsyfirvaldabréf kom út; enda væri það óhæfilegt, að láta prentarann eigi einráðan í því, er hann gjörir upp á ábyrgð sjálfs sín; en með nefndu bréfi er það þó beinlínis ályktað, að hann sjálfur (prentarinn) geti enga ábyrgð haft, eður sé ómyndagur og ófullveðja, framar en allir aðrir menn, til ábyrgðar. Prentarinn getur, hvað ábyrgð snertir, skoðast sem höfundur nafnlausra greina, og er það skerðing mannglegra réttinda, að gjöra *hann* réttlægri, en alla aðra. Bann stiptsyfirvaldanna fyrir því, að prenta nafnlaust, er alveg hið sama, sem að segja, að prentarinn *megi* ekki ábyrgjast, enda þótt hann að lögum *eigi* það að gjöra. Vær getum því eigi séð annað, en að þetta sé lagalaus og heimildarlaus óhæfileg takmörkun á prentfrelsi í landi hér, auk þess, sem það á sér *hvergi* stað í *frjálsu* landi, þar sem nokkur snefill af tilfinningu fyrir helgasta rétti þjóðarinnar lifir í landi, að rit séu lögð undir ritskoðun, *áður* en þau eru prentuð. Slikt mun tízka í þeim einum löndum, þar sem óbundin harðstjórn situr að völdum. Hitt er hinn beini og lagalegi vegur hér og í öðrum frjálsum löndum, þar sem lögbundin stjórn er, að gjöra rit upptæk eptir dómi og sekta höfund, kostnaðarmann eða prentara, ef ritið á slíkt skilið; en þessu verður fyrst beitt, þá er ritið er prentað.

Það gæti nú reyndar hugsast, að stiptsyfirvöldin vildu svara því, að þótt tilsk. 9. d. maímán. 1855 hafi veitt landi voru hæfilega rúmt prentfrelsi, þá geti þau, sem yfirstjórnendur prentsmiðjunnar í Reykjavík, sem er opinber stofnun undir þeirra umsjá, sett hverja þá kosti eða ókosti gildandi fyrir þessa prentsmiðju, sem þau vilja; en vær ætlum, að þetta sé eigi heldur rétt. Fyrst er þess að gæta, að bann þetta er þýðingarlaust, ef það eigi á að takmarka prentfrelsið, því að rýmkað getur það prentfrelsið eigi. Setjum, að stiptsyfirvöldin leyfi, að prenta grein, er prentari vill eigi prenta, en að því er ekki gagn, því að prentarinn getur neitað stiptsyfirvöldunum um það, með því þau geta eigi ábyrgzt, þótt þau vilji, heldur prentarinn, sem eigi verður neyddur til, að ábyrgjast annað, en hann vill. Tilgangurinn er því, að tálma út-

komu greina. Prentsmiðjan er landsins eign, en eigi stiptsyfirvaldanna, og þau, eins og hverjir aðrir embættismenn, eru ekki annað en þjónar og verkamenn þjóðarinnar. Það hlýtur því, að vera skylda þeirra, að stjórna svo stofnun þessari (þ: prentsmiðjunni), eins og eiganda hennar (þjóðinni eða landinu) er arðmest, og það hlýtur landið að koma í veg fyrir, að þjónar sínir, stiptsyfirvöldin, spilli eign sinni, eða gjöri sér tjón. En það er þó ekkert annað, en að svipta prentsmiðjuna atvinnu, að leyfa eigi, að prenta í henni hvað sem býðst, ef borgað er. Því það er auðsætt, að þótt stiptsyfirvöldin banni, að prenta eitthvert rit, þá hindrar það eigi, að það verði prentað, því hægt er, að fara með ritið í frjálsar og óþrælbundnar prentsmiðjur, á Akureyri eða í Kaupmannahöfn, eða hvar sem vera skal.

Hitt er auðsjáanlega fyrirsláttur einn, til þess gjörður, að lága þetta heimildarlausu bann, að stiptsyfirvöldin vilji með þessu vaka yfir sóma prentsmiðjunnar og þjóðarinnar; því að prentsmiðjan hefir hvorki veg nè vanda, sóma nè ósóma af öðru en því, er hún sjálf kostar; og landi og þjóð er engin meiri minnkun í, að eitt-hvað komi út undir nafni heiðvirðs prentara, en að það sé undir nafni annara. Og ef stiptsyfirvöldunum væri það alvara, að vilja eigi prenta annað, en það, sem eigi geti verið vansi að eptir þeirra (!) áliti, þá yrði þau að leggja *allt* undir sína skoðun, hvort það væri með nafni eða nafnlaust, eða réttara sagt, undir prentarans nafni, því að, ef hans nafn er á riti, er það eigi nafnlaust.

Loks viljum vèr nefna það, að vera má, að stiptsyfirvöldin skoði sig sem prentara landsprentsmiðjunnar, og því er eigi að leynd, að næst er að ætla, að þau skoði sig svo, enda þótt slíkt sé meiri fásinna, en þeim væri ætlandi; en sé svo, að þau hafi þessa skoðun, þá er auðsætt, að þau hafa heimild til, að skoða allt nafnlaust, sem prentað er, með því að þau eru þá þeir prentarar, sem ábyrgð hafa. En séu þau það, þá hljóta þau eptir boði tilsk. 9. maí 1855, að setja sitt nafn, sem prentara, á allt, sem prentað er í landsprentsmiðjunni, og jafnframt að greiða 250 rd. bætur fyrir hvert rit og blaðsnepil, sem hingað til hefir komið út undir stjórn þeirra, fyrir forsömun á að segja rétt til prentara.

Vèr Íslendingar, sem eigi getum unað ófrelsi þessu, sem leiðir af nefndu bræfi stiptsyfirvaldanna, sjáum eigi annað fyrir, en að biðja hið heiðraða alþingi vort, að koma því til leiðar á þann hátt, er það sér bezt fært:

að stiptsyfirvöldin tafarlaust taki aptur nefnt bann, og að þeim verði settar svo fastar skorður með stjórn prentsmiðju landsins, að slíku gjörræði þeirra sé eptirleiðis tálmað,

eða til vara :

að landsprentsmiðjan verði tekin undan yfirráðum stiptsyfirvaldanna, og sett undir lögum bundna stjórn, er stýri henni eptir föstum reglum.

Á Seltjarnarnesi og í Reykjavík, 29. júlí 1869.

(28 nöfn). (Felld frá nefnd).

UPPÁSTUNGA

þriggja þingmanna um gufuskipsferðir kring um landið.

Alþingi hefir fleirum sinnum sent þegnlega bænarskrá til hans hátignar konungsins um, að reglulegum gufuskipsferðum verði sem fyrst komið á umhverfis strendur Íslands. Af hinum konunglegu auglýsingum til undanfarinna þinga má ráða það, að stjórnin hefir tekið líklega í þetta mál, þótt framkvæmdirnar hafi engar orðið. Að vísu hefir hinn hæstvirti konungsfulltrúi, eins og fyrir er mælt í hinni konunglegu auglýsingu til þessa þings — skýrt þinginu frá, að stjórnin hafi þegar gjört ýmsar tilraunir til, að koma þessu máli eitthvað áleiðis til rættar niðurstöðu, en eptir því, sem oss skildist skýrsla þessi, erum vèr og þetta nauðsynjamál vort litlu nær fyrir lèðar tilraunir.

Vèr efumst eigi um, að þingið muni nú, eins og fyrri, álíta þetta mál sem eitt af hinum helztu nauðsynjamálum vorum, og að það muni sinna sér skylt, að styðja það, að því leyti, sem í þess valdi stendur. Þess vegna leyfum vèr oss, að skora á hið heiðraða þing, að taka málið fyrir enn á ný til lögskipaðrar meðferðar, og að það sendi vorum allramildasta konungi sínar þegnlegar til-lögur hèr að lútandi.

Reykjavík, 20. ágúst 1869.

Jón Sigurðsson,
þingm. Suður-Þingeyinga.

Tryggvi Gunnarsson,
þingm. Norður-Þingeyinga.

Stefán Jónsson,
þingm. Eyfirðinga.

SKÝRSLA

formanns landbúnaðarnefndarinnar.

Hér með leyfi eg mér, að gefa yður, háttvirti alþingis-forseti, þá skýrslu um gjörðir nefndar þeirrar, er alþingi árið 1865 kaus til að semja ný landbúnaðarlög fyrir landið, að haustið 1867 kusu þeir tveir meðnefndarmenn mínir, er hér búa í grennd, mig til að semja uppkast til laga þessara, og skyldum vèr síðan í sameiningu gegnumskoða það, er eg væri búinn.

Eg vona nú, að allir þeir, er nokkurt skynbragð bera á lög, verði að játa, að þetta hljóti að vera næsta yfirgripsmikil lög, og að það sè næsta áriðandi fyrir landið, að þau heppnist vel; en eigi þetta að geta tekizt í nokkru lagi, verður sá, er lögin semur, að verja til þess miklum tíma og yfirlegu, því það útheimtir engan veginn litla yfirlegu, að reyna til að koma svo yfirgripsmiklum lögum í samhangandi heild, og gæta þess, að eigi verði nein ósamkvæmni í þeim; og eigi slík lög að verða að gagni, verða þau að vera samin að þörfum landsins, en þetta útheimtir aptur, að menn verða að setja sig inn í bæði hin eldri og yngri landbúnaðarlög hér á landi, vera vel kunnugur venju þeirri, er nú við gengst í þess háttar efnum, og geta dæmt um, hvað bezt muni við eiga eptir því, er hér hagar til.

Til þess að semja áminnzt uppkast, hefi eg varið mestöllum frítímum mínum, síðan eg byrjaði á því; er eg nú kominn niður á aðalstefnu þeirri, er eg ætla mér að taka og leggja til grundvallar, og er þegar búinn með 140 greinir, en þetta mun þó varla vera meira, en þriðjungur eða helmingur laga þessara, eptir því sem eg hefi hugsað mér þau.

En, háttvirti alþingisforseti! þér vitið, að eg enga borgun hefi fengið fyrir þennan starfa minn, en hvorki vil eg eða finn eg mér skylt, að gjöra þetta borgunarlaust.

Vilji nú þingið, að eg haldi áfram þessu verki, verður það að ábyrgjast mér sómasamlega borgun fyrir það, og veit eg, að stjórnin verður fús til, að veita hana, ef þingið fer þess á flot.

Fyrir næsta þing mundi eg verða búinn með uppkastið, ef eg lifi til og hefi heilsu, haldi eg annars áfram að starfa að því, sem eg eins og áður er sagt, eigi finn mér skylt að gjöra borgunarlaust.

Eg vil eigi leggja það fram á þingið, sem eg er búinn með af uppkastinu; en það er hverjum þingmanni velkomið, að kynna sér uppkastið heima hjá mér, og þetta er nauðsynlegt til þess, að þeir geti dæmt um, hvort þeir vilja, að eg haldi því áfram eða eigi.

Reykjavík, dag 4. ágústm. 1869.

Jón Pétursson.

(Nefnd sett).

BÆNARSKRÁ

úr Ísafjarðarsýslu um byggingu jarða, dags. 29. júní 1869.

Heiðruðu alþingismenn!

Um leið og bændastéttin er sú fjölmennasta stétt í landinu, er hún og svo viðurkennd að vera aðalmáttarstólpi lands þessa, en því miður virðast kjör hennar að vera verri en vera skyldi; margur bóndinn lifir af skornum skamti, já jafnvel verður að svelta bæði sig, börn og hjú. Efnahagur landsins kemst því aldrei í viðunanlegt horf, svo lengi bændastéttin yfir höfuð ekki hefir nóg viðurværi fyrir sig, og aflagseyri til annara stétta landsins. Þegar maður íhugar þetta mál nákvæmar, sér maður, að margir hlutir eru þeir, sem hver út af fyrir sig eru nægir til að eyðileggja bóndann, og því fremur sem fleiri þess háttar hlutir sameinast. Eru ekki t. a. m. ónýt tún almennt átumein landsins, horfellir á skepnum, og yfir höfuð hirðulítill og framfaralaus búnaður. Að vísu getur maður ekki skotið skuldinni almennt fyrir þetta yfir á löggjafann, því fjöldi bænda, sem betur fer, eru sjálfseignarbændur, og sem því hafa fullkomnar hvatir til, að bæta jarðir sínar; en aptur á hinn bóginn eru margir leiguliðar, sem sitja við misjafna kosti, og það svoddan kosti, sem gjörir allar jarðabætur ómögulegar, t. a. m. einstaka bændur, sem engin byggingarbréf hafa, og allmargir, sem hafa einasta byggingu til eins árs, eða »svo lengi um semur», sem má virðast næg tálmun fyrir öllum jarðabótum, því það eru ekki líkindi til, að sá, sem kann ske má búast við, að fara frá jörðinni eptir eitt eða fárra ára dvöl, leggi mikla peninga eða vinnukrapta í jarðabætur á þeirri sömu jörð. Til þess að leiguliðar almennt á bændaeign eða opinberum eignum yrðu fúsir á, að hafa árvekni og ástundun á

endurbót á leigulöndum sínum, mættu þeir ekki lifa í sífelldri óvissu fyrir, að verða að víkja frá jörðinni eptir fárra ára byggingu, og þar eð jarðabætur yfir höfuð og túnrækt sér í lagi hlýtur að álítast grundvöllur fyrir góðum búnaði, virðist að vera full ástæða fyrir löggjafann, að tálma landsdrottnum frá, að setja slíka skilmála í byggingarbréf sín, sem eptir framanskriðuðu eru auðsjáanlega til hindrunar öllum verulegum jarðabótum, en þar á móti, að hlynna að jarðabyggingum upp á 10, 20 ár eða lífstíðar-ábúð.

Yrði það nú lögleitt, að landsetar almennt fengju t. a. m. lífstíðar-ábúð á leigujörðum sínum, virðist það á hinn bóginn vera samkvæmt tilgangi þessa lagaboðs, til þess að fá vissu fyrir, að jarðabótum yrði eitthvað dálitð ágengt, að landsdrottinn hefðu heimild til þess, að setja sem skilmála í optnefnt byggingarbréf, að leiguliðar árlega samkvæmt vinnukröptum sínum eða húskarlafjölda framkvæmdu eitthvert sanngjarnt ætlunarverk við túngarðahleðslu, þúfnasléttun, og skurði til vatnsveitinga, eptir því sem á hverjum stað til hagar, undir ábúðartöpun.

Þess vegna er það ósk vor undirskrifaðra, að því heiðraða alþingi mætti þóknast, að taka til umræðu og mæla fram með við hans hátign konunginn, að jarðareigendum framvegis yrði bannað að hafa í byggingarbréfum sínum þá af þinginu nákvæmar tilteknu skilmála, er væru jarðabótum í landinu til fyrirstöðu, og að gefa þeim jarðareigendum, sem byggja jarðir sínar fyrir fleiri ára tugi eða upp á lífstíð, heimild til að krefjast árlegrar, nákvæmar ákveðinnar, sanngjarnrar skylduvinnu í framan tilgreindum jarðabótum af landsetanum.

(41. nafn. Fengin nefndinni um landbúnaðarnefndina).

NEFNDARÁLIT

í korneklumálinu.

Hið heiðraða alþingi hefir kvatt oss undirskrifaða í nefnd til að yfirvega og segja álit vort um uppástungu þingmanns Barðstrendinga, er fer fram á það, að alþingi sjái ráð til að af stýra fyrrisjáanlegum vandræðum af kornskorti, helzt á þann hátt, að þing-ið fari þess á leit við hans hátign konung vorn, að hann láti stjórn

sína hlutast til, að á 7 verzlunarstöðum landsins verði til þegar í haust og framvegis, meðan þörf og nauðsyn kallar að, korn, er eptir ráðstöfun amtmanna megi verja til að afstýra vandræðum, ef á þarf að halda, og að til þess muni þurfa að minnsta kosti ei minni upphæð, en 1,000 tonnur.

Eptir að nefndin hefir ítarlega yfirvegað málefni þetta á fundum, leyfir hún sèr að skýra frá áliti sínu um það á þessa leið:

Nefndin fær ekki betur sèð, en að hin mesta nauðsyn beri til þess, að sjá ráð í tíma, til að koma í veg fyrir þau vandræði, sem augsjáanlega rísa af því, þegar kornbyrgðir eru litlar hér á landi, því bæði liggur land þetta svo langt frá öðrum löndum og er þess utan svo norðarlega, að ei verður á stundum þangað komizt með aðflutninga frá útlöndum, nema um nokkurn hluta árs, svo að margir eru þeir verzlunarstaðir á landinu, er ei fá korn fyrr en í ótíma er komið. Þannig hefir það að borið í þetta sinn, einkum á Norðurlandi, að enn eru þar hafnir, sem engum aðflutningum hefir orðið við komið sökum hafíss, er nú, að vísu venju fremur, hefir legið hér fast við land um hásumartímann. Það er kunnugra en frá þurfi að segja, hvílikum vandræðum það veldur, ekki að eins einstökum mönnum, heldur og heilum sveitum og hærudum, þegar kaupstaðirnir eru alveg kornlausir, svo þeir, sem enda efnanna vegna gætu keypt nauðsynjar sínar, verða um mikinn hluta árs að fara synjandi frá sölubúð kaupmanna, og þegar nú hér við bætist það, hve miklu meiri þörfin er í þeim árum, þá er hafis liggur hér við land, sem veldur grasbresti og fódurskortí, svo skepnur búenda verða næsta arðlitlar, en afli sjávarbóndans verður ei sóttur, þar sem ísinn bannar að leita hans, þá er ekki annað sýnna en að hungursneyð beri að dyrum, ef til vill, óðar en varir. Hér á ofan hefir það og ei ósjaldan átt sèr stað, þá kornvara erlendis hefir hækkað í verði, hafa kaupmenn vanalega flutt hingað út þeim mun minna, og hefir einkum orðið hvað tilfinnanlegust brögð að þessu í fyrra og í ár, og nú í sumar hefir þar við bætzt, að kornvara sú, er sumir kaupmenn hafa hér haft á boðstólum, hefir verið talin óvönduð og skemmd vara. Nefndinni getur því ekki dulizt það, að öll líkindi eru til þess, að enda strax á komandi vetri muni kornskort allvíða bera að höndum, bæði af því, sem þegar er á vikið, sem og af þeirri ástæðu, að kornvara hefir seld verið með háu verði í sumar, en innlendar vörur þar á móti borgaðar minna en að undanfögnu. Hér af er auðráðið, að heimili manna

yfir höfuð eru miður byrg af kornmat en áður, sem er því tilfinnanlegra sem búsmali hefir í sumar verið búendum arðminni, en þá er betur árar. Það er því öll ástæða til að kvíða megí því, að skort og neyð beri að höndum í ekki allfáum hëruðum landsins, þegar út á vetur dregur, og sem nefndin ei sër nokkur úrræði til að úr verði bætt, önnur en þau, er uppástungan fer fram á. En með því nú þegar er svo liðið á sumar, hlýtur nefndin að telja vafa á því, þótt þess verði farið á leit við stjórnina að skerast í mál þetta, að mögulegt verði að koma í haust korni hingað til lands á alla þá staði, er þess mundi við þurfa, svo til þess yrði náð úr þeim sveitum öllum, er þörfin yrði mikil; en allt um það verður nefndin að ætla, að það megí ei hamla því, að þingið fari þess á leit við stjórnina, að sèð sè um að korn sè til, er amtmennirnir megí grípa til, þegar vandræðin eru komin, og svo er það vel hugsandi, að kornaðflutningum þessum verði við komið, enda strax í haust sumstaðar, t. a. m. til Reykjavíkur, Stykkishólms og Akureyrar. Enn fremur verður nefndin að álíta réttara að binda ei skoðun sína einungis við ástandið, sem nú er, því vitanlegt er það, að það, sem í fyrra og nú hefir átt sër stað, getur optar að borið, og því hyggur nefndin að nauðsynlegt væri, að kornbyrgðir þær, sem farið er fram á í þetta sinn, ætti að komast á framvegis, og vera til taks, þegar þörf og nauðsyn kallar að. Því álitur og nefndin vert að taka það fram, að þingið biðji stjórnina að hafa framvegis sèrstaklegt tillit til tillagna amtmanna landsins, er nefndin ætlar að hafi vakandi eptirlit í tíma á því, þegar nauðsynlegt virðist að leita aðgjörða stjórnarinnar í því að af stýra hallæri og hungursneyð hër á landi.

Af framanskriðuðum ástæðum leyfir nefndin sër að stinga upp á því við hið heiðraða þing, að það allraþegnsamlegast sendi hans hátign konunginum bænarskrá þess efnis, að hann allramildilegast láti stjórn sína hlutast svo til,

1. að 1,000 tonnur af korni, auk þess korns, sem kaupmenn flytja til verzlana sinna til sölu, sèu árlega til í landinu, er eptir ráðstöfun amtmanna megí verja til að af stýra neyð og hallæri, þá brýn nauðsyn ber að, og að þessum 1,000 tunnum verði þannig skipt niður, að til suðuramtsins sèu ætlaðar 350 tonnur, til vesturamtsins 300 og til norður- og austuramtsins 350 tonnur.
2. Að undið sè að þessu sem fyrst, og að því leyti því verð-

ur við komið, séð um, að þegar í haust fáið hið umrædda korn hingað flutt.

3. að stjórnin framvegis hafi sérstaklegt tillit til álita viðkomandi amtmanna, er til hennar leita í fyrirsjáanlegum vandræðum og aðflutningsskorti.

Alþingi, 21. ágúst 1869.

Bergur Thorberg, E. Kúld, H. Jónsson. Davíð Guðmundsson.
formaður, skrifari og framsögum.

St. Jónsson. St. Eiríksson. Torfi Einarsson.

NEFNDARÁLIT

í málinu um fyrirmyndarþú eða búnaðarskóla í Húnavatnssýslu.

Hið heiðraða alþingi kaus oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um bænarskrá frá Húnavatnssýslu, sem fer því fram, að alþingi biðji hans hátign konunginn um styrk, til að koma á fyrirmyndarþú eður búnaðarskóla í tæðri sýslu, sem sýslubúar sjálfir hafa verið að reyna að koma á fót, og að styrkur þessi sé þar í fölginn:

1. að hæfileg umboðsjörð í Húnavatnssýslu sé lèð leigulaust til að reisa á fyrirmyndarþú eður búnaðarskólann, eða að 3000 rd. séu veittir, til þess að keypt yrði hagkvæm jörð til þessa augnamiðs.
2. að veittir yrðu 700 rd. árlega, að minnsta kosti í 5 ár, til að standast ýmsan endurbóta-kostnað við búnaðarskólann.

Vér höfum átt fundi með oss til að íhuga mál þetta, og leyfum oss nú að skýra þinginu frá álitinu voru um það, en fyrir fram viljum vér samt, til ítarlegri skýringar, leyfa oss að skýra stuttlega frá sögu þessa máls, eða hvernig á því stendur, að beiðendur hafa snúið sér til þingsins.

Eins og þinginu er kunnugt, hefir alþingi farið þess fleirum sinnum á leit við stjórnina, að fyrirmyndarþú eða búnaðarskólar yrðu stofnaðir hér á landi til eflingar landbúnaðinum. Þessari beiðni þingsins tók stjórnin svo vel, að hún lagði fyrir alþingi 1863 frumvarp þess efnis, að fyrirmyndarþú yrði sett í hverju amti, og lýsti þannig yfir, að hún vildi styrkja þessa framfara-viðleitni lands-

manna. Framvarp stjórnarinnar samþykkti þingið 1863 með nokkrum breytingum, er lutu að því, að koma fyrirtækinu á fót, með sem fullkomnustu fyrirkomulagi, svo að það gæti komið að tilætlunum notum.

Í auglýsingu konungs til alþingis 1865 skýrir stjórnin frá, að skrifazt hafi verið á við hlutaðeigandi amtmennt viðvíkjandi málinu, en það hafi enn eigi getað orðið leitt til lykta.

Þegar nú Húnavatningar sáu, að fyrirtæki þetta mundi enn eiga töluverðan tíma í land, og álitu þar að auki að eitt fyrirmyndarþú, ef það yrði sett í miðju amti, t. a. m. í Eyjafirði, eins og ráð var fyrir gjört, mundi koma þeim að litlum notum, þar sem þeir búa á öðrum enda hins víðlenda Norður- og Austuramts, — tóku þeir sig saman um, af eigin efnum að reyna að stofna fyrirmyndarþú í Húnavatnssýslu; lögðu sýslubúar svo mikinn áhuga á þetta mál, að þeir skutu þegar saman ærnum peningum, til að kosta mann til siglingar til Skotlands, til að læra þar bæði jarðyrkju og búað, og átti hann síðar að gjörast bústjóri á fyrirmyndarþúi, er stofna skyldi í sýslunni; gekkst búnaðarfélag það, er Húnavatningar hafa stofnað, helzt fyrir þessu fyrirtæki, og leitaði til þess styrks bæði af búnaðarsjóði norður- og austuramtsins, sem því var veittur af amtinu, og sömuleiðis hjá landbúnaðarfélaginu í Danmörku, sem einnig veitti töluverðan styrk til þessa, svo að ýms jarðyrkjuverkfæri hafa orðið keypt til hins fyrirhugaða fyrirmyndarþús.

Nú er bústjóraefnið, er vör áður gátum um, kom aptur frá Skotlandi, eptir að hafa tekið þar þátt í ýmiss konar landbúnaðarstörfum, gekkst búnaðarfélag Húnavatninga enn fyrir fríviljugum samskotum í sýslunni, til að stofna fyrirmyndarþúið, og áleit félagið, að til bústofnsins á búinu mundi eigi veita af 2000—3000 rd.; tóku sýslubúar þessu svo vel, að þeir lofuðu næstliðinn vetur 1300 rd. gjöfum, þrátt fyrir harðæri það, er yfir sýsluna og allt Norðurland hefir gengið, og jafnframt lofuðu þeir að ábyrgjast, að það, er til vantaði til bústofnsins, skyldi verða fengið með láni, eða á annan hátt. En þar eð sýslubúar treystust eigi til af eigin efnum að leggja meira til en það, er til bústofnsins þurfti, leitaði búnaðarfélag Húnavatninga stjórnarinnar, og bað um, að hentug umboðsjörð í Húnavatnssýslu yrði lèð leigulaust til að reisa búíð á, en við þessari beiðni félagsins hefir stjórnin ekki getað orðið af þeim ástæðum, að það væri gagnstætt reglum þeim, er stjórnin hefir áður fylgt, viðvíkjandi þjóðeignum landsins; reðu þá sýslu-

búar af, að skora á alþýðu manna í öðrum sýslum landsins, að styrkja fyrirtækið með fjártillögum, en árangurinn af þessu hefir enn enginn orðið, svo að eigi lítur út fyrir annað, en að fyrirtæki þetta hljóti að farast fyrir, og því er það, að sýslubúar hafa snúið sér til alþingis með bæn sína, sem áður er tekin fram.

Þegar nú þess er gætt, að bæði alþingi og stjórnin hafa að undanförmu álitnið, að það mundi verða til mikilla framfara fyrir landbúnaðinn, að fyrirmyndarþú yrðu stofnuð hér á landi, og varla verður efazt um, að það álit er á góðum og gildum rökum byggt, samkvæmt reynslu annara landa, þá virðist oss að þingið ætti að veita þessu máli alvarlegt athygli, og það því heldur, sem sýslubúar sjálfir hafa lagt svo mikinn áhuga á það, því að það veitir vissu fyrir því, að þeir muni kosta kapps um, að koma því áleiðis, ef þeir sjá sér nokkurn veg til, að láta því verða framgengt; en þess er varla að vænta, svo að fyrirmyndarþúið geti svarað til tilgangsins, nema stjórnin vildi rétta því hjálparhönd. Það virðist og, að stjórnin sjálf hafi bent til að fara þennan veg, með því að í auglýsingu konungs til alþingis 1855 er tekið fram, að alþingi megi treysta því, að stjórnin á þann hátt, er við á, mun styrkja slíka búnaðarskóla, «ef þeir kynnu að komast á fyrir viðleitni einstakra manna, og stofnunin fengi það skipulag og stjórn, sem vel hagar». Stofnun þessi ætti og ekki að vera einungis fyrir Húnavatnssýslu, heldur ætti hún og að geta veitt kennslu í búnaðarefnum ungum mönnum úr öðrum héraðum landsins, eptir því sem stofnunin gæti móti tekið, og gæti hún þannig komið í staðinn fyrir þann fyrirhugaða búnaðarskóla í norður- og austuramtinu, þangað til hann kæmist á fót.

En þó að vèr nú þannig treystum því, að stjórnin vilji rétta stofnun þessari sína hjálparhönd, þegar hún hefir fengið það skipulag og stjórn, sem vel hagar, getum vèr þó ekki gjört oss vonir um, að hún muni veita henni svo mikinn styrk, sem farið er fram á í bænarskránni, með því hún þó í raun og veru er nokkuð einstaklegs efnis, eða sér í lagi miðuð við hag einnar sýslu, en á aðra hlið verðum vèr þó að játa það, að styrkur sá, er beiðendurnir fara fram á, auk þess, er vænta má að sýslubúar og aðrir landsmenn muni láta í tæ, getur eigi álitizt of mikill, ef stofnunin á að koma að tilætluðum notum, einkum ef hún á að geta komið öðrum landsmönnum að liði. Vèr leyfum oss því að stinga upp á því, að þingið snúi sér einnig annan veg, og það er til hins

konunglega danska landbúnaðarfélags, og annara félaga í Danmörku, er styrkja landbúnað, með því félög þessi, einkum landbúnaðarfélagið, og það einmitt í því hér umrædda efni, eins og áður er tekið fram, hafa sýnt, að þau láta sér annt um framför vor Íslendinga í búnaðarefnum.

Samkvæmt framansögðu leyfum vér oss að ráða hinu heiðraða þingi til:

- 1, að biðja hans hátign konunginn um, að veita 3000 rd. styrk til stofnunar fyrirmyndarbús í Húnavatnssýslu, þegar sýslubúar og aðrir Íslendingar væru búnir að skjóta jafnmiklu fê saman til þessarar stofnunar af eigin rammleik, og henni hefir verið gefið það skipulag og stjórn, sem vel hagar;
- 2, að þingið feli forseta sínum að rita stiptamtmanninum yfir Íslandi um, að hann vildi leita 350 rd. árlegs styrks í 10 ár til þessa fyrirtækis hjá stiptunum þeim í Danmörku, er vanalega styrkja landbúnað í ríkjum Danakonungs.

Reykjavík, 19. ágúst 1869.

Páll J. Vídalín, Jón Pétursson. Grímur Thomsen,
formaður og framsögumaður. skrifari.

BÆNARSKRÁ

til alþingis frá landlækninum viðvíkjandi læknakennslunni.

Eins og kunnugt er fyrir alla þá, sem nokkuð þekkja til læknisfræðinnar, er fræði þessi hin margbrotnasta og umfangsmesta allra vísinda, því eigi að eins innibindur hún í sér nærfellt öll náttúruvísindin, við hver hún verður að styðjast, heldur útheimtir hún þar á ofan mjög nákvæma þekkingu á mannlegum líkama, og ásigkomulagi hans undir ýmsum sjúkdómum. Hér af flýtur það nú, að allir þeir, sem eiga að kenna læknisfræði, þurfa ýmsra verkfæra og áhalda við, sem kennslan í guðfræði og lögspeki alls eigi út heimta. Eins og enn þá á sér stað, hefir hververandi læknakennsla því miður engan vissan ársstyrk, til að útvega sér, eða að kaupa árlega þær hinar nýju bækur og verkfæri, er með þarf í þessu skyni, og þó væri þetta ómissandi fyrir hana; að vísu hefir kennarinn í

Medicin og efnafræði ýmsar bækur og verkfæri, er hafa verið borgaðar úr lækna sjóðnum, eptir áður veittum styrk, en báða kennara vantar enn þá, að geta fengið einhvern lítinn árlegan styrk, bæði til þess, að geta keypt «anatomisk præparöt», sem eru alveg ómissandi, til þess að geta kennt líkuppsskurðarfræðina og handlæknisfræðina svo fljótt og vel, sem unnt er, og líka þarf læknakennslan bæði ílát og hentugan vökva, til að geta safnað og forvarað ýmsum sýnilegum sjúkdómsleifum (pathologiske Præparater), er finnst í þeim, sem krufðir eru og verða, og er þetta þó mjög áriðandi; líka þyrfti kennarinn í efnafræðinni, að fá hentugan ofn með áhöldum, til þess að kennsla hans gæti orðið sem mest gagnsöm (praktisk) fyrir hina ungu lækna, því einmitt með þessu móti geta þeir hagnýtt sér innlendar læknisjurtir, og ýmisleg önnur náttúru-efni af steinaríkinu.

Allt þetta álít jeg, að geti eigi komið í það lag, sem óskandi væri, nema því að eins, að kennararnir við læknakennsluna hefðu sem svarar, 200 rd. til þessara áhalda árlega.

Eg vona því, að hið heiðraða alþingi, sem alltend með velvilðarfullu hugarfari hefir styrkt læknakennsluna hér á landi, muni gefa þessari bæn minni góðan róm, og annaðhvort setja nefnd, til að yfirvega þetta, eða þá með því, að veita bæn þessari meðmæli sín, ef því yrði vísað forsetavegin.

Reykjavík, 17. ágúst 1869.

Jón Hjaltalín.

(Vísad forsetavegin).

BÆNARSKRÁ

til alþingis frá landlækninum um, að bætt verði kjör ljósmæðra.

Fyrir liðugum 100 árum síðan veitti stjórnin styrk nokkurn, er nemur 100 rd. á ári, til hinna yfirheyrðu ljósmæðra hér á landinu, og var það að vísu góður styrkur í þann tíma og fram eptir þessari öld, á meðan hinar yfirheyrðu ljósmæður voru svo fáar; nú þar á móti, síðan þær eru orðnar um 60, má þetta lítill sem enginn styrkur kallast; að vísu hefir stjórnin veitt laun nokkur úr opinberum sjóði til ljósmæðranna hér í Reykjavík, en ljósmæðurn-

ar út um landið hafa hingað til engan aukinn styrk fengið, þó þær sæu ár frá ári að fjölga.

Fyrir nokkrum árum hreifði eg þessu máli á alþingi, og gaf þingið því góðan gaum, og sama vona eg að það gjöri enn þá, en málið fórst þá fyrir, væntanlega sökum þess, að stjórnin hefir ætlazt til, að það biði fjáraðskilnaðarins.

Þetta má samt sem áður eigi svo búið standa, því jafnvel þótt eg árlega kenni enn þá nýjum ljósmæðrum, þá vantar enn þá meira en 100 ljósmæður til þess, að hver hreppur í öllu landinu geti fengið sína ljósmóður.

Það hefir verið talað um, að setja föst ákvörðuð districti eða umdæmi fyrir þær nú verandi ljósmæður, en þetta finnst mér standa á minna að svo komnu; hitt er langtum meira nauðsynlegt nú sem stendur, að þær ljósmæður, sem njóta reglulegrar kennslu, og verða þar á eptir opinberlega prófaðar, geti fengið viðunanleg kjör, eða nægilega þóknun, þegar þær samkvæmt yfirvaldanna ráðstöfunum setja sig þar niður, er þeirra er mest þörf.

Samkvæmt þessu leyfi eg mér að skora á hið heiðraða þing, að það gjöri góðan róm að máli þessu, og bendi því í þá stefnu, er bezt má fara, hvort það heldur skeður á þann hátt, að velja nefnd í málið, eða þá með góðri undirtekt sinni, að vísa því forsetavegin.

Reykjavík, 17. ágúst 1869.

Jón Hjaltalín.

(Vísað forsetavegin).

ÁLITSSKJAL

til konungs um frumvarp til tilskipunar um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar hefir að þessu sinni lagt fyrir alþingi til álita frumvarp til tilskipunar um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi.

Eptir að hafa skipað 5 manna nefnd, til að yfirvega málefni þetta, og síðan rætt það á lögskipaðan hátt á tveim aðalfundum, leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að skýra frá áliti sínu um málið á þessa leið:

Þingið hlýtur að öllu leyti að fallast á aðalaugnamið frumvarps þessa, að fá því til leiðar komið, með því að byggja hegningarhús og fangelsi hér á landi, að hýðing verði af tekin sem straff á full-orðnum mönnum, eins og þingið einnig álitur ákvarðanir frumvarpsins yfir höfuð vel til fallnar og hagfelldar til að koma fram þessu augnamiði. Þó er eitt atriði sem þinginu virðist ástæða til að stinga upp á breytingu við. Þingið játar að vísu, að það væri æskilegt, að fangelsi gæti komið á í hverri sýslu, bæði vegna þess að sýslumönnum opt er nauðsynlegt að geta haft varðhaldsfangelsi, og stofnun slíkra fangelsa því gæti leitt til verulegra framfara í lög-reglustjórn og rekstri sakamála, og þó einkum vegna þess, að það er bundið töluverðum kostnaði og erfiðleikum, að flytja afbrotamenn, er eiga að út taka hegningu, langar leiðir til fangelsanna. Þingið mundi því að öllu leyti aðhyllast breytinguna í 2. grein frumvarpsins um byggingu fangelsa í öllum sýslum landsins, ef sýslumenn hvervetna hefðu fast ákveðna bústaði, þar sem fangelsin yrðu sett, því eptir áliti þingsins eiga þau að vera á sýslumannasetrunum, eins og einnig er til ætlazt í frumvarpinu. En þingið fær ekki betur sæð, en að ákvörðun sú, sem um þetta er í frumvarpinu, sè annmörkum bundin, þar sem svo er fyrir mælt, að sè eigi heimili sýslumanns bundið við tiltekinn stað innan sýslu, þá verði það eptirleiðis gjört að skilyrði fyrir því, að sýslumanni verði leyft að taka sèr hólfestu annarstaðar í sýslunni, en þar sem sýslufangelsið verður byggt, að hann greiði allt að helmingi af kostnaðinum, er gengur til að flytja fangelsið. En nú getur hæglega svo staðið á, að sýslumaður geti eigi fengið sèr bústað, þar sem fangelsið er, og virðist það þá næsta ósanngjarnt að skylda hann til að borga að nokkru leyti kostnað þann, sem útheimtist til að flytja húsið, en sá kostnaður mun opt geta numið töluverðri upphæð. Eins virðist þinginu ísjárvert, að allur kostnaðurinn við flutning þennan sè lagður á jafnaðarsjóðina, sökum þess að búast mætti við, að sú byrði, sem leggst á sjóðu þessa við stofnun fangelsanna, og sem verður ærið tilfinnanleg, þar við mundi eigi alllítið aukast. Þingið hefir þess vegna komið að þeirri niðurstöðu, að stinga upp á, að fyrst um sinn verði einungis byggð fangelsi í þeim lögsagnarumdæmum, þar sem bústaðir sýslumanna eru fastákveðnir, en það er í þeim kaupstöðum og verzlunarstöðum, sem útlend skip eiga fyrst að koma við á, eptir lögum 15. aprílm. 1854, og þar að auki á verzlunarstaðnum Húsavík í Þingeyjarsýslu; yrðu

eptir þessu 3 fangelsi í norður- og austur-umdæminu (á Akureyri, í Húsavík og á Eskifirði), 2 í suðurumdæminu (í Reykjavík og á Vestmannaeyjum), og 2 í vesturumdæminu (í Stykkishólmi og á Ísa-firði). Ætti þá hvert af fangelsum þessum að notast fyrir straff-fangelsi ekki einungis handa sýslum þeim og kaupstöðum, sem fangelsin liggja í, heldur og handa hinum öðrum lögsagnarumdæmum, sem engin fangelsi eru í, eptir því sem nákvæmar yrði ákveðið um það, í hvert fangelsi afbrotamenn skyldu sendir úr þeirri eður þeirri sýslu. Með þessu móti yrði flutningur afbrotamanna töluvert fyrirhafnarminni, en ef einungis væri stofnsett eitt fangelsi í hverju amti, og þingið heldur, að þessi fangelsi muni fyrst um sinn nægja fyrir straff-fangelsi, en eptir þingsins áleti er það aðal-augnamið fangelsanna að vera straff-fangelsi, þó varðhaldsfangelsi einnig sjeu nauðsynleg; en með þessari tilhögun fást þar að auki varðhaldsfangelsi einmitt á þeim stöðum í landinu, þar sem þeirra að öllum líkindum er mest þörf, en það er í hinum stærri kaup-túnum landsins. Það má og teljast kostur við þessa tilhögun, að hún hefir minni kostnað í för með sér, en sú tilhögun, sem gjört er ráð fyrir í frumvarpinu, og virðist þinginu einnig á það lítandi, eptir því sem nú er ástätt í landinu. Ef reynslan sýndi, að fangelsi þessi yrðu ónóg, eða að erfiðleikarnir með að flytja til þeirra afbrotamenn yrðu mjög tilfinnanlegir, þá mætti að vísu enn byggja fangelsi þar sem nauðsynlegast þætti, en jafnframt virðist þá óum-flýjanlegt, að ákveða hlutaðeigandi sýslumönnum fasta bústaði, en þetta sýnist, einkum í þeim sýslum, þar sem engin kaup-tún eru, ekki geta átt sér stað með öðru móti, en að þeim væri fengnar jarðir til ábúðar og umráða, því að eins á þann hátt virðast þeir með sann-girni geta orðið skyldaðir til að búa á tilteknum stað. Þingið á-lítur að vísu hagfelld, að það gæti komizt almennt á, að sýslumenn hefðu fasta bústaði á hentugum stað í hverri sýslu, en þingið ef-ast eigi um, að yfirstjórn landsins muni láta sér annt um að koma þessu til leiðar, að því leyti það eptir áður sögðu má álítast skil-yrði fyrir því, að fangelsi geti komizt upp á fleiri stöðum, en hin-um 7 ofannefndu, ef reynslan sýnir, að nauðsyn ber til að fjölga fangelsunum. Þingið þykist nú þegar geta séð fram á, að fangelsi þau, sem að ofan er um rætt, muni einna helst verða ónóg að því er suðuramtið snertir, þar sem það yrði mjög svo erfið að flytja afbrotamenn úr Skaptafellssýslum í fangelsi til Reykja-víkur eður Vestmannaeyja, en á hinn bóginn vonar þingið, að það

muni eigi erfitt einmitt í Skaptafellssýslu að fá þegar ákveðið fast sýslumannssetur að Kirkjubæjarklaustri, þar sem hinn núverandi sýslumaður býr, með því nefnd jörð er opinber eign og liggur allhaganlega fyrir sýslubúa.

Hið sama virðist og að mega álíta um Húnavatnssýslu í norður- og austur-umdæminu, að þar sé brýn nauðsyn á að koma hið fyrsta upp fangelsi, vegna vegalengdarinnar til fangelsisins á Akureyri.

Þegar laga ætti frumvarpið eptir því, sem að ofan er á vikið, yrði að breyta 2. og 3. grein þess samkvæmt þessu, en að öðru leyti sinnur þingið ekki ástæðu til að stinga upp á neinum efnisbreytingum við frumvarpið, en skal allraðegnsamlegast geta þess, að betur virðist eiga við í 5. grein, þegar fangelsin að minnsta kosti fyrst um sinn ættu að vera fyrir stærra hérað en eina sýslu, að sett sé «fangelsi» í staðinn fyrir «sýslufangelsi».

Þingið leyfir sér þannig með 22 atkvæðum allraðegnsamlegast að ráða yðar konunglegu hátign til, að hið hér umrædda frumvarp verði gjört að lögum með þeim breytingum, er nú skal greina:

1. með 18 atkv. gegn 1: að 2. grein verði þannig orðuð:

Í sameiningu við hegningarhúsið skal byggja fangelsi handa Reykjavíkur-kaupstað og Gullbringusýslu. Sömuleiðis skal byggja fangelsi á Ísafirði og í Stykkishólmi í vesturumdæminu, á Akureyri, í Húsavík og á Eskifirði í norður- og austur-umdæminu, og á Vestmannaeyjum í suðurumdæminu.

Í fangelsum þessum skulu útteknar fangelsishegningar þær, sem menn eru dæmdir í fyrir afbrot, sem mál er höfðað út af á Íslandi. Hlutaðeigandi amtmaður ákveður, úr hverjum lögsagnarumdæmum menn skuli út taka hegningu í hverju af fangelsum þessum fyrir sig.

Fangelsin skulu og höfð fyrir varðhaldsfangelsi handa lögsagnarumdæmum þeim, er þau liggja í.

2. með 19 atkv. gegn 1: að 3. grein verði þannig:

Nú verða bústaðir sýslumanna fast-ákveðnir í fleiri sýslum en nú er, og skal þá þar byggja fangelsi á sýslumannssetrunum.

3. með 22 atkv.: að upphaf 5. greinar verði þannig orðað:

Kostnaðurinn til byggingar og viðurhalds á húsum þeim,

sem einungis eiga að vera fangelsi, skal o. s. frv., eins og 5. grein frumvarpsins.

Alþingi, 24. ágúst 1869.

Allraþegnsamlegst.

Jón Sigurðsson. Bergur Thorberg.

ÁLITSSKJAL

til konungs um frumvarp til opins bréfs handa Íslandi um að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl, geti fengið álitsskjölin um málið.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar hefir að þessu sinni lagt fyrir alþingi til álita frumvarp til opins bréfs handa Íslandi um að þeir, sem senda inn bænarskrár og kæruskjöl geti fengið álitsskjölin um málið.

Eptir að hafa skipað þriggja manna nefnd til að yfirvega mál-efni þetta og síðan rætt það á lögskipaðan hátt á tveim aðalfundum, hefir það orðið álit þingsins, að það sé ákjósanlegt, að frumvarp þetta verði gjört hér að lögum að öllu leyti óbreytt að efninu til, en einungis með tveim orðabreytingum, sem miða til að taka skýrar fram, það sem þinginu virðist vera auðsætt að sé mein- ing frumvarpsins.

Alþingi leyfir sér þannig allraþegnsamlegast í einu hljóði að ráða yðar konunglegu hátign til :

að ofan umgetið frumvarp verði gjört að lögum óbreytt að efninu til, en með þeim orðabreytingum, að í upphafi frumvarpsins verði í staðinn fyrir orðin «eður sveitarstjóra» sett: «eður til bæjarstjóra eður sveitarstjóra» — og í síðari kafla frumvarpsins verði á eptir orðunum «eptir dómi» sett: «eður úrskurði».

Alþingi, 24. ágúst 1869.

Allraþegnsamlegast

Jón Sigurðsson. Bergur Thorberg.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um leigsölu brennisteinsnámana í Þingeyjarsýslu.

1. Aðal-uppástunga nefndarinnar:

Að alþing ráði frá, að stjórnin taki tilboði Locks, að taka námurnar í Þingeyjarsýslu til leigu, heldur neiti að selja þær á leigu að sinni. Við þennan tölulið var beðizt nafnakalls, og sögðu:

«já:»

«nei:»

Eiríkur Kúld.

Halldór Kr. Friðriksson.

Benedikt Sveinsson.

Bergur Thorberg.

Daníel Thorlacius.

Halldór Jónsson.

Davíð Guðmundsson.

Hallgrímur Jónsson.

Grímur Thomsen.

Ólafur Pálsson.

Guðmundur Einarsson.

Pétur Pétursson.

Helgi Hálfðánarson.

Þórarinn Bóðvarsson.

Hjálmur Pétursson.

Þórður Jónasson.

Jón Hjaltalín.

Jón Pétursson.

Jón Sigurðsson.

Páll Pálsson.

Páll J. Vídalín.

Sigurður Gunnarsson.

Stefán Eiríksson.

Stefán Jónsson.

Torfi Einarsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Var tölul. þannig samþ. með 18 atkv. gegn 8.

2. Jón Sigurðsson (viðauka-atkvæði við aðaluppástungu nefndarinnar): en ráði til, að stjórnin láti sem fyrst náttúrfróðan mann (helzt innlendan) skoða námurnar og skýra frá álitinu sínu um það, hvort tiltækilegt sé að fara að yrkja þær nú þegar, og á hvern hátt þær verði notaðar á sem haganlegastan hátt fyrir landið. Fellt með 13 atkv. gegn 12.

3. Vara-uppástunga nefndarinnar:

Að þessi skilyrði verði sett í leigumálann:

1. að beiðandi sjálfur nái samkomulagi við einstaka hlutað-eigendur um þá lóð, ítök o. s. frv., sem hann kann með að þurfa við verkun og flutning brennisteinsins, og sem stjórnin ekki á ráð yfir. Samþ. með 20 atkv.

2. að beiðandi með ársfresti frá þeim degi, að leyfisbræfið er honum afhent, sè farinn að verka brennistein í tæðum námum. Samp. með 20 atkv.
3. að hann ávallt gefi innlendum kost á, að vinna að hálfu að verkun og flutningi brennisteinsins, og brúki eigi útlenda menn, nema að hálfu í mesta lagi, til þessarar vinnu, svo framarlega sem hann gjörir innlendum sömu kosti og hinum útlendu, og innlendir vilja að þeim ganga. Samp. með 18 atkv.
4. að stjórninni sè heimilt á kostnað beiðanda að hálfu, og sinn eiginn að hálfu, að setja mann til að hafa hliðsjón með honum, að námurnar eigi spillist fyrir öldum og óbornum við aðferð hans og meðferð. Samp. með 23 atkv.
5. a, *Jón Sigurðsson* (breytingaratkvæði við 5. b.):
að í stað «10 ára» verði sett: «20 ára». Fellt með 13 atkv. gegn 10.
- b, *Nefndin*:
að hann gjaldi í leigu af námunum 100 £ (pund sterling) hið fyrsta ár, 200 £ hin næstu tvö ár, 300 £ tvö árin þar á eftir, og hin síðustu 5 ár 400 £ á ári hverju, og sè þessu samkvæmt heimild hans, til að nota námurnar með ofangreindum kjörum, á enda að 10 ára fresti. Samp. með 20 atkv. móti 1.
- c, *Pétur Pétursson* (vara-uppástunga):
að beiðandinn borgi 2 £ af hverri danskri commerce-
lest af hreinsuðum brennisteini, sem hann flytur eða lætur flytja burt af landinu. Fellt með 12 atkv. gegn 5.
- d, *Pétur Pétursson* (viðauka-atkvæði):
að beiðandi auk þess fjár, sem hann geldur stjórninni fyrir yrkingu námana, greiði til prests í Mývatnspingum 10 £ árlega. Samp. með 20 atkv.
6. að beiðandi, sem veð fyrir því, að þessum skilyrðum verði fylgt, þegar við móttöku leyfisbréfsins greiði 5000 £ út í hönd, sem aptur verða honum afhent að þeim 10 árum liðnum, sem hann hefir leyfisins notið, svo framarlega sem hann hefir fullnægt öllum þeim skilmálum, sem á eru kveðnir, en að öðrum kosti sè bæði leyfinu og veðfönu fyrirgjört, nær sem beiðandi brýtur einn af þeim skilmálum, sem ofan eru greindir, nema að eins ef það skyldi

verða honum til fyrirstöðu í þessu efni, sem fram er tekið undir tölulið 1., að hann nái ekki samkomulagi við innlenda hlutaðeigendur. Samþ. með 24 atkv.

7. að stjórnin ein skeri úr þeim ágreiningi, sem út af þessum samningi kynni að rísa milli stjórnarinnar annars vegar og beiðanda hins vegar, án þess málinu megi skjóta til dóms og laga hér á landi eður annars staðar. Samþ. með 19 atkv.
8. að bæði ársleigan og veðfæð, ef því verður fyrirgjört, renni í sjóð landsins og verði varið til Íslands þarfa eptir fyrir-
lagi alþingis. Samþ. með 24 atkv.
4. Hvort alþingi vill rita konungi þegnlega bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru. Samþ. með 24 atkv.

NEFNDARÁLIT

í konunglegu álitsmáli um sýsluskiptingar í vesturamtinu m. m.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að yfirvega og segja álit vort um málefni, er konungsfulltrúi, eptir boði stjórnarinnar, hefir borið undir þingið viðvíkjandi tveim uppástungum frá amtmanninum í vesturamtinu um sýsluskiptun í nefndu amti.

Frá annari af uppástungum þessum er skýrt í bræfi dómsmála-stjórnarinnar til stiptamtmannsins yfir Íslandi, sem konungsfulltrúa á alþingi, dags. 9. f. m., og lýtur hún að því, að Barðastrandar-sýsla verði lögð niður sem embætti út af fyrir sig, en 5 hreppar sýslunnar, Barðastrandar-, Rauðasands-, Tálknafjarðar-, Dala- og Suðurfjarða-hreppar verði lagðir til Ísafjarðarsýslu, en hinir 5 hrepparnir, Geiradals-, Reykhóla-, Gufudals-, Múla- og Flateyjar-hreppar til Dalasýslu, og að sýslueptirgjaldinu, lögþingisskrifara-laununum og lögrættumannaalaununum verði skipt að jöfnu á báðar nefndar sýslur, en skjalasafn hins niðurlagða embættis verði geymt við sýslumannsembættið í Dalasýslu, að því leyti eigi er hægt að skipta því.

Hin uppástungan innihelzt í bræfi amtmannsins yfir vesturamtinu til konungsfulltrúa á alþingi, dags. 4. þ. m., og fer fram á, að Hnappadalssýsla verði aðskilin frá Mýrasýslu, og lögð sam-

an við Snæfellsnessýslu; að eptirgjaldið af Mýrasýslu verði ákveðið til 80 rd., lögbingisskrifaralaun til 1 rd. 66 sk., og lögrættumanna-
laun til 3 rd. 72 sk.; að eptirgjaldið af Snæfellsnes- og Hnappadals-
sýslu verði framvegis það sama, og það nú er af Snæfellsnessýslu,
nefnilega 40 rd., eða að það verði í mesta lagi ákveðið til 60 rd., og að
1 rd. 66 sk. og 1 rd. 48 sk. verði við sameininguna bætt við hin nú ver-
andi lögbingisskrifaralaun og lögrættumannalaun af Snæfellsnessýslu.

Nefndin hefir rætt málefni þetta með sér á fundum, og leyfir
sér hér með að skýra frá áliti sínu um það á þessa leið.

Öll nefndin er á því, að mjög mikil vandkvæði sæu á því, að
skipta Barðastrandarsýslu svo, sem ofangreind uppástunga fer fram
á, og meiri hluti nefndarinnar álitur, að þessi vandkvæði sæu svo
mikilsverð, að ógjörandi sé að ráða til þessarar uppástungu, og
tekur í því tilliti fram, að vegalengd og erfiðleikar veganna gjöri
sýslumanninum í Ísafjarðarsýslu ómögulegt, að gegna tilhlýðilega
sýslumannsstörfum í þeim hluta Barðastrandarsýslu, sem stungið
er upp á að leggja til Ísafjarðarsýslu, og íbúum sumra af brepp-
um þessum nálega ómögulegt að ná til sýslumannsins. Meiri
hluti nefndarinnar álitur því óumflýjanlegt, að halda Barðastrand-
arsýslu óskiptri, sem embætti út af fyrir sig, og þar sem engin
líkindi eru til, að nokkur muni sækja um embætti þetta með þeim
tekjum, er því nú fylgja, virðist hið eina mögulega skilyrði fyrir
því, að embættinu geti orðið forsvaranlega stjórnað, vera það, að
því sæu lögð laun úr ríkissjóði, og þar sem tekjur embættisins eigi
verða metnar hærri en 400 rd., heldur meiri hlutinn, að eigi verði
við því búizt, að hæfilegir menn muni allajafna sækja um það,
nema því sæu lögð 300 rd. árleg laun. Tveir nefndarmenn, Berg-
ur Thorberg og Guðmundur Einarsson, sem eins og hinir nefnd-
armennirnir viðurkenna, að það sé illgjörandi, að leggja norður-
hluta Barðastrandarsýslu undir Ísafjarðarsýslu, halda á hinn bóginn,
að gagnvart yfirlýsingu stjórnarinnar um þetta efni, muni árang-
urslaust verða, að fara fram á, að til Barðastrandarsýslu sæu lögð
laun úr ríkissjóði, og þar sem engin líkindi eru til, að embættið
muni fást skipað eins og það er, halda þeir að einasta úrræðið
muni verða, að sýslunni sé skipt, eins og farið er fram á í uppá-
stungunni; þó álíta þessir nefndarmenn mjög nauðsynlegt, að um-
bót á pósthöngum um Barðastrandarsýslu verði samfara þessari
breytingu, þannig að fjórar pósthólar yfir Vestfirði verði settar í
samband við pósthólinar milli Stykkishólms og Ísafjarðar, og ann-
ar þessara nefndarmanna G. Einarsson vill gjöra þetta að skilyrði
fyrir því, að hann geti fallizt á þessa uppástungu. Það er enn

fremur álit þessara nefndarmanna, að réttast sé, að skipting sýslunnar sé að eins gjörð fyrst um sinn í 5 ár, til þess að girða eigi fyrir það, sem þeir í sjálfu sér álíta æskilegt og nauðsynlegt, að embættinu yrðu síðar lögð föst laun, sem hugsandi væri að kynni að geta komið á, þegar landið væri búið að fá fjárforræði sitt.

Öll nefndin er á því, að ekki séu nein sérleg vandkvæði á því í sjálfu sér, að leggja suðurpart Barðastrandarsýslu til Dalasýslu, eins og stungið hefir verið upp á af amtmanninum í Vesturamtinu, þó meiri hluti nefndarinnar einnig hljóti að ráða frá þessu, þar sem hann álitur öldungis nauðsynlegt, að sýslan haldist sem embætti út af fyrir sig, vegna þess að það eptir hans áliti, eins og áður er sagt, er ógjörningur, að leggja norðurpart sýslunnar undir Ísafjarðarsýslu.

Það er álit nefndarinnar, að Barðastrandarsýsla eigi framvegis að vera kjördæmi út af fyrir sig, þrátt fyrir það, þó svo kynni að fara, að sýslunni yrði fyrst um sinn skipt milli Dala- og Ísafjarðarsýslu.

Hvað hina uppástunguna snertir, að Hnappadalssýsla verði aðskilin frá Mýrasýslu og lögð saman við Snæfellsnessýslu, þá efast nefndin að vísu um, að sú bót, sem Snæfellsnessýsla á þennan hátt fengi, yrði svo mikil sem þörf er á, til þess að fá þetta embætti skipað hæfilegum embættismanni, en samt sem áður álitur meiri hluti nefndarinnar (Bergur Thorberg, Eiríkur Kúld, Guðmundur Einarsson, og Torfi Einarsson), að ástæða sé til þess, að ráða til, að farið verði eptir þessari uppástungu, með því gjöra megi ráð fyrir, að Mýrasýsla á eptir muni verða all-lífvænlegt embætti, sem engin vandræði mundi verða að fá hæfilega skipað, og að viðbót sú, sem sýslumannsembættið í Snæfellsnessýslu fær við sameininguna, gjörir embættið töluvert aðgengilegra að tekjunum til, en það nú er, án þess að það verði að neinum mun erfiðara fyrir sýslumanninn, eins og það eigi er heldur erfiðara fyrir íbúa Hnappadalssýslu, heldur að miklu leyti hægra, að ná til sýslumannsins í Snæfellsnessýslu, sem á að búa í Stykkishólmi, en til sýslumannsins í Mýrasýslu, ef hann býr sunnan til í sýslunni.

Einn af nefndarmönnum, Hjálmur Pétursson, getur þar á móti eigi fallið á þessa skoðun, og leggur áherzlu á það atriði, að hin umrædda ráðstöfun rýri Mýrasýslu meira, en æskilegt sé, án þess að bæta upp Snæfellsnessýslu, svo sem þörf sé á; að rýrnun embættisins hljóti að vera sýslubúum óhagkvæm og ógedfæld fyrir þá sök, að minni líkindi séu til, að þeir fái duglegan sýslumann, og

geti haldið honum, þegar tekjurnar minnka, og að það því sé hið eina ráðið til að bæta Snæfellsnessýslu, að heiðast þess fjár úr ríkissjóði, sem til þess útheimtist, að minnsta kosti þangað til sýslan yrði bætt með því, að fela sýslumanninum á hendur Arnarstapa- og Skógarstrandar-umboð. Enn fremur álitur þessi nefndarmaður betur eiga við, að íbúum Hnappadalssýslu væri gefinn kostur á, að láta í ljósi, hvort þeir óski aðskilnaðar við Mýrasýslu, og sameiningar við Snæfellsnessýslu.

Að síðustu skal því við bætt, að því hefir verið hreift af nokkrum nefndarmönnum, að vegur kynni vera til þess, að bæta upp Barðastrandar- og Snæfellsnes-sýslu, án þess að skerða Mýra- og Hnappadals-sýslu, með því að skipta upp Dalasýslu milli hinna tveggja fyrnefndu sýslna, þannig að Hörðudals-, Miðdala-, Haukadals- og Laxárdals-hreppar yrðu lagðir til Snæfellsnessýslu, en Hvammssveit, Fellsstrandar-, Skarðsstrandar- og Saurbæjar-hreppar til Barðastrandarsýslu, en þar eð Dalasýsla ekki er laus, þótti hlutaðeigandi nefndarmönnum ekki hlýða, að koma fram með neina uppástungu hér að lútandi, heldur einungis benda á þetta, sem það, er á sínum tíma kynni geta orðið spurning um.

Eptir framanskriðuðu leyfir nefndin sér, að ráða hinu heiðr- aða þingi til að leggja það til um þetta mál:

1. (Meiri hlutinn), að til sýslumanns-embættisins í Barðastrandarsýslu verði lögð föst árleg laun úr ríkissjóði að upphæð 300 rd.
2. (Minni hlutinn) a, að Barðastrandarsýslu fyrst um sinn um 5 ára tímabil verði skipt milli Ísafjarðarsýslu og Dalasýslu þannig, að Barðastrandar-, Rauðasands-, Tálknafjarðar-, Dala- og Suðurfjarða-hreppar verði lagðir til hinnar fyrnefndu sýslu, en Geiradals-, Reykhóla-, Gufudals-, Múla- og Flateyjarhreppar til hinnar síðarnefndu, og að sýslu-eptirgjaldinu, lögþingisskrifara-laununum, og lög-rættumanna-laununum, þeim er nú eru greidd af Barðastrandarsýslu, verði skipt að jöfnu á báðar sýslurnar, en að skjalasafnið verði geymt við sýslumannsembættið í Dalasýslu, að því leyti því ekki verður skipt.
b, að jafnframt þessari skiptingu verði komið á fjórum reglulegum póstferðum á ári um Vestfirði til Ísafjarðar-kaupstaðar.
3. (Meiri hluti nefndarinnar), að Hnappadalssýsla verði aðskilin frá Mýrasýslu og lögð saman við Snæfellsnessýslu, að eptirgjaldið af Mýrasýslu verði ákveðið til 80 rd., lög-

þingisskrifara laun til 1 rd. 66 sk., og lögrættumanna laun til 3 rd. 72 sk., að eptirgjaldið af Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu verði framvegis 40 rd., eins og það nú er, og að 1 rd. 66 sk., og 1 rd. 48 sk. verði við sameininguna bætt við hin nú verandi lögþingisskrifara-laun og lögrættumanna laun af Snæfellsnessýslu.

4. (Minni hlutinn), að til Snæfellsnessýslu verði fyrst um sinn lögð þau laun úr ríkissjóði, er nauðsynleg álitast til þess, að sýsla þessi verði hæfilega skipuð.

Reykjavík, 20. ágúst 1869.

Bergur Thorberg, Eiríkur Kúld.

formaður og framsögumaður.

Guðmundur Einarsson, Hjálmur Pétursson. Torfi Einarsson.
skrifari.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um kennslu málleysingja.

-
1. Uppástunga minni hluta nefndarinnar (*Páll Pálsson*):

að Hans Hátign konunginum vildi allramildilegast þóknast að veita fê til að stofna kennsluskóla handa mállausum og heyrnarlausum börnum á Íslandi. (Fellt með 12 atkvæð. gegn 3), en þar atkvæðagreiðslan þótti óljós, var við haft nafnakall og sögðu:

„já“

„nei“

Benedikt Sveinsson.

Eiríkur Kúld.

Páll Pálsson.

Halldór Kr. Friðriksson.

Pétur Pétursson.

Bergur Thorberg.

Tryggvi Gunnarsson.

Daníel Thorlacius.

Þórarinn Böðvarsson.

Davíð Guðmundsson.

Grímur Thomsen.

Guðmundur Einarsson.

Halldór Jónsson.

Hallgrímur Jónsson.

Helgi Hálfðánarson.

Hjálmur Pétursson.

«nei»

Jón Hjaltalín.

Jón Pétursson.

Jón Sigurðsson.

Ólafur Pálsson.

Páll Vídalín.

Stefán Eiríksson.

Stefán Jónsson.

Torfi Einarsson.

Sigurður Gunnarsson og Þórður Jónasson gáfu ekki atkvæði, og var þannig tölul. felldur með 19 atkv. gegn 5.

2. *Páll Pálsson*: að honum (sira Páli) verði fyrst um sinn veittur 50 rd. styrkur úr ríkissjóði á ári hverju fyrir hvern þann mál- og heyrnarleysingja, sem hjá honum er til kennslu. (Fellt með 17 atkv.).

3. Meiri hluti nefndarinnar, *Bergur Thorberg* og *Jón Hjaltalín*:

a. að prestinum sira Páli Pálssyni á Prestsbakka verði úr ríkissjóði veittur 200 rd. styrkur, til að halda áfram kennslu heyrnar- og málleysingja, og að áþekkur styrkur verði fyrst um sinn framvegis veittur honum á ári hverju eptir bænarskrá þar um í hvert skipti og skýrslum um ástand og framfarir kennslunnar. (Samp. í einu hljóði).

b. til vara: að það verði ákveðið, ef slíkur styrkur ekki fæst, að meðgjöfin með hinum heyrnar- og mállausu börnum skuli hækkuð til 140 rd. á ári fyrir hvert barn. Þar atkvæðagreiðslan þótti óljós, var við haft nafnakall og sögðu:

»já»

Bergur Thorberg.

Daníel Thorlacius.

Davíð Guðmundsson.

Grímur Thomsen.

Guðmundur Einarsson.

Halldór Jónsson.

Hallgrímur Jónsson.

Hjálmur Pétursson.

Jón Hjaltalín.

Ólafur Pálsson.

Pétur Pétursson.

»nei»,

Eiríkur Kúld.

Halldór Kr. Friðriksson.

Benedikt Sveinsson.

Helgi Hálfðánarson.

Jón Pétursson.

Jón Sigurðsson.

Páll Pálsson.

Páll Vídalín.

Stefán Eiríksson.

Stefán Jónsson.

Torfi Einarsson.

»já«

»nei«

Sigurður Gunnarsson. Tryggvi Gunnarsson.

Pórarinn Böðvarsson.

Pórður Jónasson greiddi eigi atkvæði. Og var tölul.
þannig samþ. með 13 atkv. gegn 12.

4. Minni hluti nefndarinnar til vara :

a, að honum þetta ár verði veittur 50 rd. styrkur fyrir hvert heyrnar- og mállaust barn, sem hjá honum verður, af þeim 4000 rd., sem ætlaðir eru til óvissra útgjalda handa Íslandi. (Samþ. með 22 atkv.).

b, og að áþekkur styrkur verði fyrst um sinn framvegis veittur honum á ári hverju, eptir bænarskrá þar um í hvert skipti, og skýrslum um ástand og framfarir kennslunnar. (Fallið við atkvæðagreiðsluna við 3. tölul. a.

5. Meiri hluti nefndarinnar :

að meðgjöfin verði til bráðabyrgða greidd úr jarðabókar-sjóði Íslands fyrir fram fyrir hverja sex mánuði, móti endurgjaldi sem fyrst þar á eptir, eptir ráðstöfun hlutaðeigandi amtmanna. (Samþ. í einu hljóði).

6. Tryggvi Gunnarsson : að eptir orðin «mállausu börnum» í uppástungu meiri hlutans (tölul. 7) verði bætt inn í: þeim sem hvorki þau eða forráðamenn þeirra hafa efni til að borga kostnaðinn. (Samþ. með 21 atkv.).

7. Meiri hluti nefndarinnar :

að meðgjöfin með hinum heyrnar- og mállausu börnum, hvort sem þau eru send til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn eður til prestsins sèra Páls Pálssonar, verði hér eptir greidd úr jafnaðarsjóði hvers amts. (Samþ. með 24 atkv.).

8. Minni hluti nefndarinnar :

a, að hér eptir verði gjört að skyldu að senda alla mál- og heyrnarleysingja annaðhvort til þeirrar kennslu, sem fæst hér á landi, eður þá, ef hlutaðeigendur heldur æskja, til mál- og heyrnarlausra skólans í Kaupmannahöfn, þegar þeir hafa náð nægum aldri, nefnli. 10 til 20 árum, til að taka á móti tilsögn. Við þennan staðið var við haft nafnakall eptir beiðni, og sögðu :

»já«

»nei«

Eiríkur Kúld.

Bergur Thorberg.

»já«

»nei«

Halldór Kr. Friðriksson	Guðmundur Einarsson.
Benedikt Sveinsson.	Halldór Jónsson.
Daníel Thorlacius.	Jón Hjaltalín.
Davíð Guðmundsson.	Jón Pétursson.
Grímur Thomsen.	Pétur Pétursson.
Hallgrímur Jónsson.	Sigurður Gunnarsson.
Helgi Hálfðánarson.	Þórarinn Böðvarsson.
Hjálmur Pétursson.	
Jón Sigurðsson.	
Ólafur Pálsson.	
Páll Pálsson.	
Páll Vídalín.	
Stefán Eiríksson.	
Stefán Jónsson.	
Torfi Einarsson.	
Tryggvi Gunnarsson.	

Var tölul. þannig samþ. með 17 atkv. gegn 8.

6, og að þeir hér eftir ekki verði sendir til kennslu til Danmerkur á opinberan kostnað, og

9. *Tryggvi Gunnarsson*: að þessu verði bætt við (8. tölul.): nema því að eins, að forráðamenn þeirra greiði sjálfir það, sem kennslan þar verður dýrari en hér á landi. (Samþ. með 15 atkv. gegn 6).
10. Hvort alþing vill rita konungi þegnlega bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru. (Samþ. í einu hljóði).
11. Minni hluti nefndarinnar: að alþingi (til viðauka við tölulið 5) feli forseta sínum að skora á stiptamtmanninn yfir Íslandi, að hann hlutist til um, að nú þegar verði meðgjöfin með börnum þeim mál- og heyrnarlausum, sem hjá sèra Páli eru, að því leyti sem hún verður borguð á opinberan kostnað, greidd úr jarðabókarsjóðnum fyrir fram fyrir hverja sex mánuði. Atkvæðagreiðslan þótti óljós, og var því við haft nafnakall, og sögðu:

»já«

»nei«

Eiríkur Kúld.	Halldór Kr. Friðriksson.
Benedikt Sveinsson.	Davíð Guðmundsson.
Bergur Thorberg.	Grímur Thomsen.
Daníel Thorlacius.	Guðmundur Einarsson.

»já«	»nei«
Hallgrímur Jónsson.	Halldór Jónsson.
Helgi Hálfðánarson.	Ólafur Pálsson.
Hjálmur Pétursson.	Páll Víðalín.
Jón Hjaltalín.	Stefán Jónsson.
Jón Pétursson.	Þórarinn Bððvarsson.
Jón Sigurðsson.	
Pétur Pétursson.	
Sigurður Gunnarsson	
Stefán Eiríksson.	
Torfi Einarsson.	
Tryggvi Gunnarsson.	
Páll Pálsson greiddi ekki atkvæði. Var töluðurinn þannig samþ. með 15 atkv. gegn 9.	

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um stofnun sjómannaskóla á Ísafirði.

1. *Jón Sigurðsson*: að í staðinn fyrir orðin «á Ísafirði» í uppástungu nefndarinnar (nr. 4.) verði sett: «hér á landi». (Samþykkt með 18 atkv.).
2. *Halldór Kr. Friðriksson*: að í staðinn fyrir orðin «á Ísafirði» (í uppástungu nefndarinnar nr. 4.) verði sett: «í Reykjavík». (Fallið við 1. tölul.).
3. *Stefán Jónsson*: að í staðinn fyrir orðin «á Ísafirði» (í uppástungu nefndarinnar (nr. 4.) verði sett: «á Akureyri eða Ísafirði». (Fallið við 1. tölul.).
4. *Nefndin* (með áorðinni breyting):
að sem fyrst verði settur sjómannaskóli hér á landi, þar sem mönnum gæfist tækifæri á að læra sjómannafræði, og að við skóla þennan verði settur einn launaður kennari. (Samþykkt með 24 atkv.).
5. *Halldór Kr. Friðriksson* og *Jón Sigurðsson*: að í staðinn fyrir síðara hlutann af 2. uppástungu-atrði nefndarinnar: «fengjust handa tððum skóla . . . er skólinn með þarf», verði sett: «fengist veitt úr ríkissjóði fð það, sem þarf til

stofnunar og framhalds skóla þessa». (Samþykkt með 15 atkv. gegn 7).

6. *Nefndin* með breytingu (tölul. 5).

að þangað til fjárhagur Íslands og hins danska ríkis verði aðskilinn, fengjust handa tæðum skóla veittir úr ríkissjóði til húsabyggingar 4000 rd., og til áhalda 400 rd., og þar að auki 800 rd. árlega til þess, er skólinn með þarf. (Samþykkt með 19 atkv.).

7. *Eiríkur Kúld* (varauppástunga): að alþing biðji um, að lagt verði fyrir alþingi 1871 frumvarp um stofnun sjómannaskóla hér á landi. (Samþykkt með 13 atkvæðum gegn 8.).

8. Hvort alþing vill senda konungi bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru. (Samþ. með 23 atkv.).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um bætur á kornskorti og aðflutningum.

1. *Benedikt Sveinsson* (uppástunga í stað uppástungu) nefndarinnar, nr. 5, 8 og 9):

a, að yfirvofanda hallæri nú sem stendur á Íslandi verði af stýrt með því, að nauðsynlegar kornbyrgðir séu fyrir hendi í aðalkauptúnum landsins, sem eptir ráðstöfun amtmanna megi út býta meðal almennings. (Fellt með 16 atkvæðum gegn 3.).

b, að korn þetta verði útvegað og flutt til Íslands fyrir reikning hins svo kallaða styrktarsjóðs þess. (Fellt með 13 atkvæðum gegn 8).

c, að stjórnin hlutist til um, að vakanda auga sé haft á því, að eigi sé selt á Íslandi framvegis maðkað eða óheilnæmt korn til manneldis. (Atkvæðagreiðslan við þennan staflíð var óljós, og var því við haft nafnakall, og sögðu:

«já»

«nei»

Halldór Kr. Friðriksson. Eiríkur Kúld.

Benedikt Sveinsson. Bergur Thorberg.

Daniel Thorlacius. Davíð Guðmundsson.

Guðmundur Einarsson. Grímur Thomsen.

»já«	»nei«
Halldór Jónsson.	Jón Hjaltalín.
Hallgrímur Jónsson.	Jón Pétursson.
Helgi Hálfðánarson.	Jón Sigurðsson.
Hjálmur Pétursson.	Ólafur Pálsson.
Páll Pálsson.	Pétur Pétursson.
Páll Vídalín.	Sigurður Gunnarsson.
Torfi Einarsson.	Stefán Eiríksson.
Tryggvi Gunnarsson.	Stefán Jónsson.
Þórarinn Böðvarsson.	Þórður Jónasson.

Var staflíðurinn þannig felldur með 13 atkv. gegn 13.

2. *Þórarinn Böðvarsson* (uppástunga í stað uppástungu nefndarinnar nr. 5, 8 og 9):

- a, að 1000 tonnur af korni, auk þess korns sem kaupmenn flytja til verzlana sinna, sé til sölu á yfirstandanda hausti, er eftir ráðstöfun amtmanna megi verja til að af stýra neyð og hallæri, og þessum 1000 tunnum verði þannig skipt niður, að til suðuramtsins séu ætlaðar 350 tonnur, til vesturamtsins 300 tonnur, og til norður- og austuramtsins 350 tonnur. (Fellt með 18 atkv. gegn 4.).
- b, að framvegis sé svo mikið til af korni á hverju hausti, auk þess, sem kaupmenn hafa til sölu, sem hver amtmaður álitur nægja í sínu amti, í hvert sinn, til að af stýra vandræðum og aðflutningaskorti. (Fellt með 14 atkvæðum gegn 8).

3. *Pétur Pétursson* og *Jón Pétursson*: að í staðinn fyrir 1. og 2. atriði í uppástungu nefndarinnar (nr. 5 og 8) verði sett:

Að nægilegt af góðu og óskemmdu korni verði sem fyrst, og ef mögulegt er þegar í haust, sent til landsins, svo mikið til hvers amts, sem amtmennirnir álíta nauðsynlegt, og að þessu korni megi verja til að af stýra yfirvofandi neyð og hjargarskorti, eftir ráðstöfun þeirra. (Við þennan tölu. var óljós atkvæðagreiðsla, og var því við haft nafnakall, og sögðu:

»já«	»nei«
Halldór Kr. Friðriksson.	Eiríkur Kúld.
Grimur Thomsen.	Benedikt Sveinsson.
Hallgrímur Jónsson.	Bergur Thorberg.
Hjálmur Pétursson.	Daníel Thorlacius.

«já»

Jón Hjaltalín.
Jón Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Ólafur Pálsson.
Páll Vídalín.
Pétur Pétursson.
Sigurður Gunnarsson.
Tryggvi Gunnarsson.
Þórarinn Böðvarsson.

«nei»

Davíð Guðmundsson.
Guðmundur Einarsson.
Halldór Jónsson.
Helgi Hálfðánarson.
Páll Pálsson.
Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.
Torfi Einarsson.
Þórður Jónasson.

Var þannig töluðurinn felldur með 13 atkv. gegn 13.

4. *Helgi Hálfðánarson*: að í staðinn fyrir «1000 tonn» á tveim stöðum í 1. uppástunguatriði nefndarinnar (nr. 5) verði sett «1200 tonn», og fyrir «350 tonn» á fyrri staðnum sett «500 tonn», en á seinni staðnum «400 tonn». (Fellt með 13 atkv. gegn 4).

5. *Nefndin* (1. uppástunguatriði):

Að 1000 tonn af korni, auk þess korns, sem kaupmenn flytja til verzlana sinna til sölu, sé árlega til í landinu, er eptir ráðstöfun amtmanna megi verja til að af stýra neyð og hallæri, þá brýn nauðsyn ber að, og að þessum 1000 tonn-um verði þannig skipt niður, að til suðuramtsins sé ætlaðar 350 tonn, til vesturamtsins 300 og til norður- og austur- amtsins 350 tonn. (Samþykkt með 19 atkvæðum).

6. *Sigurður Gunnarsson*: að bæta skuli við 1. uppástunguatriði nefndarinnar (nr. 5):

«og ákveði amtmenn, á hverjar hafnir í umdæmum þeirra bezt henti að kornið sé flutt, og komið þar í geymslu».

Við þennan töluð var atkvæðagreiðslan óljós, og var því við haft nafnakall og sögðu:

«já»

Halldór Kr. Friðriksson.
Benedikt Sveinsson.
Dáníel Thorlacius.
Guðmundur Einarsson.
Helgi Hálfðánarson.
Hjálmur Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Páll Pálsson.

«nei»

Eiríkur Kúld.
Bergur Thorberg.
Davíð Guðmundsson.
Grímur Thomsen.
Halldór Jónsson.
Hallgrímur Jónsson.
Jón Hjaltalín.
Jón Pétursson.

«já»

«nei»

Páll Vídalín.

Ólafur Pálsson.

Sigurður Gunnarsson.

Pjetur Pjetursson.

Stefán Jónsson.

Stefán Eiríksson.

Torfi Einarsson.

Pórarinn Böðvarsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Pórður Jónasson.

Var þannig töluliðurinn samþykktur með 14 atkv. gegn 12.

7. *Sigurður Gunnarsson*: að sett verði í staðinn fyrir 2. uppástunguatriði nefndarinnar (nr. 8):

Að fê það, sem þarf til að borga þetta hjálparkorn, verði lèð úr styrktarsjóði Íslands, með þeim kostum, sem stjórnin álíti eiga bezt við. (Fellt með 15 atkv. gegn 11.).

8. *Nefndin* (2. uppástunguatriði):

Að undið sè að þessu sem fyrst, og að því leyti því verður við komið sèð um, að þegar í haust fáist hið umrædda korn hingað flutt. (Samþykkt með 21 atkv.).

9. *Nefndin* (3. uppástunguatriði):

Að stjórnin framvegis hafi sérstaklegt tillit til álita viðkomandi amtmanna, er til hennar leita í fyrirsjáanlegum vandræðum og aðflutningsskorti. (Samþykkt með 16 atkv. gegn 4).

10. Hvort alþingi vill senda konungi bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru. (Samþykkt með 24 atkv.).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um fyrirmyndarbú og búnaðarskóla í Húnavatnssýslu.

1. Að konungur veiti 3000 rd. styrk til stofnunar fyrirmyndarbús í Húnavatnssýslu, þegar sýslubúar og aðrir Íslendingar væru búnir að skjóta jafnmiklu fê saman til þessarar stofnunar af eigin rammleik, og henni hefir verið gefið það skipulag og stjórn, sem vel hagar. (Samþykkt með samhljóða 23 atkvæðum).
2. Hvort alþingi vilji rita konungi þegnlega bænarskrá um þetta atriði. (Samþykkt í einu hljóði með 24 atkv.).
3. Að þingið feli forseta sínum að rita stiptamtmanninum yfir Íslandi um, að hann vildi leita 350 rd. árlegs styrks í 10

ár til þessa fyrirtækis hjá stiptunum þeim í Danmörku, er vanalega styrkja landbúnað í ríkjum Danakonungs. (Samþykkt með 20 atkv. gegn 1).

BÆNARSKRÁ

til konungs um, að haldnir verði opinberir fyrirlestrar í Reykjavík yfir sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda.

Til þingsins kom áskorun um, að það endurnýjaði þá þegulegu bæn, að yðar konunglega hátign vildi allramildilegast sjá svo til, að fast kennaraembætti verði stofnsett hér í Reykjavík með 1600 rd. launum, og að kennara þeim verði gjört að skyldu, að halda á veturna opinbera fyrirlestra í sögu landsins og fornfræðum Norðurlanda.

Þingið tók mál þetta til meðferðar, setti í það nefnd og ræddi það síðan á lögboðinn hátt.

Það er kunnugra en frá þurfi að segja, að þekkingu þá, er menn hafa um Norðurlönd í fornöld, eiga menn mestmegnis að þakka hinum fornu Íslendingum, er eigi að eins rituðu sögu landsins, heldur og sögu Norðurlanda yfir höfuð; fyrir þetta eru og allar þjóðir, er sögufróðleik unna, þeim þakklátar. Að Íslendingar hættu að semja slíkar sögur og að þeim síðan hnignaði svo mjög bæði í þessu sem öðru, og drógust aptur úr öðrum þjóðum, þar til voru ýmsar orsakir, er þingið álitur sér eigi þörf að fara hér frekar út í, en hitt er þó víst, að elskan til sögufróðleiks hefir einlægt viðhaldist hjá oss Íslendingum, og hinar fornu sögur Íslands og Norðurlanda eru alþýðunnar enn þann dag í dag eigi að eins hinar mestu skemmtibækur, heldur og fróðleiksbækur, og þessu er mestmegnis að þakka, að alþýða hér á landi er almennt álitin eigi að standa á baki alþýðu annars staðar. Það virðist nú í alla staði eðlilegt, að hið opinbera stuðlaði til þess, að þessi elska þjóðarinnar til sögufróðleiks mætti við haldast og örvast, og að það læti sér það ekki liggja í lettum rámi, þó hún út kulnaði og dæi út með tímanum, ef svo verkast vildi; það virðist því með öllu eðlilegt, að menn hér á landi ættu kost á að heyra opinbera fyrirlestra um sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda, og í þessu til-

liti skal þingið allraþegnsamlegast leyfa sér að geta þess, að það er víst hvergi hægra, að setja sig inn í hið forna líf Norðurlandabúa, og útskýra það með því, sem sögurnar skýra frá, en einmitt hér á landi. Þingið áleit því, að það ætti að taka þennan höfuðtilgang uppástungunnar, en eigi binda sig við hin einstöku atriði hennar, því það mundi bezt fallið, að stjórn yðar hátignar ráðgaðist um það við umsjónarmenn hinna vísindalegu stofnana hér á landi, hvernig kennslunni skyldi fyrir koma.

En, allramildasti konungur, alþingi getur að svo komnu eigi sjálft lagt á sig gjöld, hvorki til þessa nè annara nytsamlegra fyrirtækja; að það skortir vald til þessa, er ekki því að kenna; þingið fulltreystir því og, að þjóð sú, er stendur í nánasta sambandi við oss, og sem á forfeðrum vorum að þakka þekkingu á fornsögu sinni, muni fús á, að veita oss nauðsynlegan styrk til þessa, sem eigi getur orðið mikill, en kæmi sér mjög vel meðal þjóðar vorrar.

Þingið leyfir sér þannig með 24 atkvæðum, að bera fram þá allraþegnsamlegustu bæn:

að yðar konunglega hátign allramildilegast vilji veita fê til þess, að opinberir fyrirlestrar verði haldnir í Reykjavík yfir sögu Íslands og fornfræði Norðurlanda.

Alþingi, 27. ágúst 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Jón Pétursson.

BÆNARSKRÁ

til konungs um 300 rd. styrk til hins íslenzka forngrípasafns.

Til alþingis kom enn að þessu sinni bænarskrá frá umsjónarmönnum hins íslenzka forngrípasafns í Reykjavík, skóla-umsjónarmanni Jóni Árnasyni og málara Sigurði Guðmundssyni, þess efnis, að þingið færi þess allraþegnsamlegast á leit, að yðar konunglegu hátign allramildilegast mætti þóknast, að veita 300 rd. árlegan styrk úr ríkissjóði til efningar safni þessu og þóknunar handa þeim fyrir starfa þeirra.

Alþingi tók beiðni þessa til ítarlegrar íhugunar, setti í málið 3 manna nefnd og ræddi það síðan á 2 aðalfundum sínum á lög-

skipaðan hátt. Þingið ályktaði að bera þetta mál enn að nýju fram fyrir yðar konunglegu hátign, og leyfir sér hér með allra þegnsamlegast að skýra frá því, er það styður við álit sitt og óskir í þessu efni.

Árið 1863 var íslenskt forngripasafn stofnað í Reykjavík, og þar eð hinir fyrstu, sem forngripi gáfu, ákváðu, að safnið skyldi vera landsins eign, var það þegar falið yfirumsjón stiptsyfirvaldanna yfir Íslandi, en þau tóku við því, og kvöddu síðan hina áður-nefndu menn til að vera umsjónarmenn yfir því. Þessir menn hafa síðan með frábærri alúð og kappi unnið að því, að útvega safninu gripi, og koma sem beztri lögun á það. En jafnskjótt og máli þessu var hreift, mátti segja, að almennur áhugi á því vaknaði um allt land; því þegar byrjunin var komin, urðu fjölda-margir víðs vegar um landið til að senda og gefa safninu gripi. Menn sáu nú, að þetta hafði of lengi dregizt, og land og þjóð fyrir það beðið það óbætanlega tjón, að missa töluvert af fornmenjum sínum, er höfðu annaðhvort fyrir vanþekking og hirðuleysi liðið undir lok hér á landi, eða verið fargað burt úr landinu til ýmissa staða, þar sem enginn veit hvar þær eru niður komnar, og sumar eru týndar með öllu. Þótt nú svona væri komið, hefir fyrir áhuga manna á þessu máli, en einkum fyrir hinar ötulu framkvæmdir umsjónarmannanna, þegar áunnizt svo mikið, að safnið á nú 720 gripi, og meðal þeirra ýmsa mjög svo merkilega, sem sjá má af skýrslum þeim, er fyrir atorku og framkvæmd forstöðumannauna eru komnar út á prenti og orðnar kunnar um allt land. En þó gæti safnið verið orðið miklu stærra, ef umsjónarmenn þess hefðu haft nokkurt fè í höndum til að kaupa gripi fyrir og borga flutning þeirra til Reykjavíkur. Sökum peningaleysis hefir safnið ekki enn getað eignazt ýmsa merka gripi, sem til eru í landinu, og ekki fáanlegir, nema verð komi fyrir, því síður að safnið hafi getað látið kosta til að kanna dysjar og fornar rústir, þar sem vænta má að fornmenjar kynnu að finnast. En af sömu orsök, peningaskortinum, eru auk þessa þeir gripir, sem þegar eru fengnir, í voða. Af því fè hefir vantað, hefir safnið ekki enn getað fengið hentugan geymslustað, og því síður þau áhöld, sem þurfa til þess, að gripunum verði skipað reglulega niður, og óhætt sé að sýna þá. Geti safnið engan styrk fengið, er ekki annað fyrir að sjá, en að það muni ekki einungis hljóta að nema staðar við það, sem komið er, heldur jafnvel líða undir lok aptur. En allir þeir, sem

kunna að meta, hversu mikilvæg forngripasöfn eru í vísindalegu tilliti, hljóta að, játa, að þetta væri hinn mesti skaði, ekki einungis fyrir Ísland og Íslendinga, heldur og fyrir Danmörk og jafnvel öll Norðurlönd.

En eins og það er óumflýjanlega nauðsynlegt fyrir safnið sjálft, ef það á að geta staðizt, að það fái einhvern fjárstyrk, eins er hitt líka hin brýnasta nauðsyn, að þeir menn, sem hafa umsjón þess á hendi, fái einhverja þóknun fyrir starfa sinn og fyrirhöfn; því þess er ekki að vænta, að þeir geti varið tíma og fyrirhöfn til þessa framvegis án allra launa. En alþingi hlýtur að telja það hinn mesta skaði fyrir safnið, ef þessir menn, sem svo mikið hafa unnið til eflingar því, og eru svo einkar-vel fallnir til að hafa umsjón þess á hendi, neyddust til að sleppa hendi af því. Annar þessara manna hefir þegar áður unnið ættjörð sinni hinn mesta sóma með því að safna íslenskum þjóðsögum og æfintýrum, er komizt hafa í svo mikið álit, að þegar er búið að útleggja þau á dönsku, bæði í Danmörk og Norvegi, á ensku og þýzku, og, ef til vill, á fleiri tungumál; en hinn maðurinn hefir frá æsku lagt sig af alefli eptir því, að kynna sér og skilja sem best alla hætti forfedra vorra, bæði að því leyti sem sögur vorar skýra frá þeim, og að því leyti sem þær fornmenjar, sem til eru, lýsa þeim, og hefir með áhuga sínum á þessu aflað sér svo mikillar þekkingar í þessu efni, að fáir Íslendingar, sem nú lifa, munu standa honum jafnfætis í því. Alþingi hlýtur þess vegna að álíta, að einnig með tilliti til þessa séu báðir þessir menn hinir maklegustu þess, að þeir fengju hina umbeðnu þóknun.

Í allrahæstum auglýsingum til alþingis nú og fyrri hefir yðar hátign að vísu lýst því yfir, að meðan fjárhagur Íslands og Danmerkur væri ekki aðskilinn, gæti hið íslenska forngripasafn ekki fengið hinn umbeðna styrk. En með því þessi skilnaður er enn eigi orðinn, og alþingi hefir ekki enn fengið nein fjárráð í hendur, en safninu er það svo áriðandi, að styrkurinn fáiist hið allra-bráðasta, og þar eð hins vegar hinn umbeðni styrkur er ekki meiri en 300 rd. á ári, leyfir þingið sér enn að nýju í einu hljóði að bera fram þá bæn fyrir yðar konunglegu hátign um þetta mál, sem er orðið áhugamál Íslendinga:

1. (með samhljóða 26 atkvæðum): að yðar hátign allramildilegast mætti þóknast, að veita úr ríkissjóði fyrst um sinn, þangað til fjárhagur Danmerkur og Íslands verður aðskilinn,

300 rd. árlegan styrk, til eflingar hinu íslenzka forngripasafni í Reykjavík, og þóknunar handa umsjónarmönnum þess.

Eða til vara (með 14 atkv. gegn 7):

að yðar hátign leyfi, að verja megi í þessum tilgangi fyrst um sinn, þangað til fjárhagsaðskilnaðurinn kemst á, 300 rd. á ári af þeim 4000 rd., sem árlega eru ætlaðir til ófyrirsjáanlegra útgjalda Íslands.

2. (sömmuleiðis með samhljóða 26 atkv.): að stiptsyfirvöldunum yfir Íslandi verði falið á hendur að ákveða, hvað mikið af þessum styrk skuli ganga til umsjónarmanna safnsins sem þóknun fyrir fyrirhöfn þeirra.

Alþingi, 27. dag ágústmán. 1869.

Allraþegnsamlegast

Jón Sigurðsson. Helgi Hálfðánarson.

BÆNARSKRÁ

til konungs um, að hinn fyrirheitni lagaskóli megi sem fyrst komast á hær á landi.

Til þingsins kom að þessu sinni áskorun um, að það vildi endurnýja þá þegnlega bæn, að hinn allramildast fyrirheitni lagaskóli mætti komast á hær á landi sem fyrst. Þingið tók málið til meðferðar, setti nefnd í það, og ræddi það síðan á lögskipaðan hátt.

Þörfin á að fá þá stofnun hær á landi, er nægilega geti búið menn undir þau embætti landsins, er lagaþekkingu út krefja, er fyrir löngu síðan orðin almennt viðurkennd, og þessi ósk landsmanna verður ár frá ári sterkari. Það er auðsætt, hversu ókljúfandi kostnaður það er fyrir vel flesta hær á landi, að halda sonu sína í mörg ár við bókiðir á háskólanum í Kaupmannahöfn, og hversu mikið fæ dregst við þetta út úr landinu, sem að öðru leyti er svo fátækt. Af þessu óeðlilega fyrirkomulagi leiðir og, að sum sýslumannaembætti, sem eru svo litil, að engir þeir, er svona miklu hafa orðið að kosta upp á sig, vilja sækja um þau, mega opt árum saman standa óveitt, sem eigi mundi verða, ef lagaþekkingin fengist hær á landi og kostnaðurinn að afla sér hennar yrði minni. Þó væri þetta sök sér, ef stofnun lagaskóla hær á

landi eigi gæti komið að neinum sönnum notum, en það er svo fjarri því, að hann eigi gæti það, að innlend lagakennsla þvert á móti hlýti að verða langtum þjóðlegri og því meir að þörfum þjóðarinnar, en sú, er fæst við að nema lög og rétt í öðrum löndum. Það er að vísu orðið margt sameiginlegt í lögum Dana og Íslendinga, en það vita þó allir, að fyrrum gengu önnur lög hér á landi en í Danmörku, og að Danir og Íslendingar höfðu þá sín lögin hvorir, og svo er að nokkru leyti enn, en einkanlega er það og öllum kunnugt, að landshættir hér á landi eru allt aðrir en í Danmörku, en af þessu tvennu leiðir aptur, að ýmisleg *rættarvenja* vor hefir sumpart rót sína í þessum vorum eldri lögum, sumpart í hinum ólíku landsháttum þessa lands; og hvað lögin snertir, þá standa ýms lög vor frá fyrri tímum enn þá óhöggð, er eigi verða til hlítar skilin, nema menn viti þau lög, er þá gengu hér á landi, er hin komu út, og sem stóðu í sambandi við þau; eins hafa og á seinni tímum komið út ýmisleg serskild lög fyrir landið, og koma út enn þá við og við, byggð á hinum sêrstöku landsháttum þess og rættarvenjum, og sem, eins og eðlilegt er, standa í nánú sambandi við þau þá í hvert skipti hér gildandi lög og rættarvenjur. Það er nú að vísu svo, að mönnum við háskólann í Kaupmannahöfn eru kennd til hlítar lög þau, er sameiginlega gilda hér og í Danmörku, en þar á móti geta menn eigi fengið þar næga þekkingu á öllum hinum sêrstöku lögum þessa lands, nè rættarvenjum þeim, er hér gilda, hversu nauðsynlegt sem þetta er og hlýtur að vera fyrir þá, sem ætla að setjast í lagaembætti hér á landi.

Það hlýtur að vera vilji hverrar stjórnar, að á hverjum stað sæu lög þau í heiðri haldin, er þar gilda, og eins að þekking á lög-unum út breiðist, því við það geta þegnarnir hlýtt þeim betur og betur og lagað sig eptir þeim.

Hinn há sæli fyrirrennari yðar konunglegu hátignar, Friðrik konungur hinn sjöundi, lýsti því yfir í hinni síðustu anglýsingu sinni til alþingis, að hann allramildilegast vildi láta að þessari ósk manna hér á landi um stofnun kennsluskóla handa lögfræðingaeftum, sem er orðin svo almenn og byggð er á fullum rökum og sönnum þörfum landsins, svo framarlega sem fengizt gæti fê það, er til þess þyrfti. En málefni þetta, sem dómsmálastjórnin og kirkju- og kennslustjórnin væri að bera sig saman um, væri eigi svo langt á veg komið, að það hefði getað orðið lagt fyrir hann

til síðasta úrskurðar. En þessu allramildiríkasta loforði hins há-sæla konungs hefir eigi enn getað orðið framgengt, af því fé hefir eigi getað fengizt til stofnunarinnar, og eptir hinni allrahæstu auglýsingu yðar konunglegu hátignar til þingsins nú, virðist sem féð eigi geti fengizt fyr en fjárhagsaðskilnaður Danmerkur og Íslands sé á kominn, en þetta verður þingið að skilja þannig, að fé til stofnunarinnar geti eigi fengizt að sinni úr ríkissjóðnum.

Þar eð nú þingið finnur sér skylt, að bera fram fyrir yðar konunglegu hátign allar almennar óskir landsbúa, er byggðar eru á sönnnum þörfum landsins, hefir það álitð, að sér bæri að endurnýja áminnzta sína allraþegnsamlegustu bæn, að hinn allramildilegast fyrirheitni lagaskóli mætti sem fyrst komast á stofn. En þar eð þó enn kynni að verða nokkur bið á, að lagaskólinn gæti komizt á, þótti þinginu nauðsynlegt jafnframt allraþegnsamlegast að beiðast þess, að yðar konunglegu hátign allramildilegast mætti þóknast að fyrir skipa, að þangað til lagaskólinn kæmist á hær á landi, skuli hinn íslenzki yfirdómur vera skyldur til, að halda embættispróf í íslenzkum lögum yfir hverjum þeim, er á Íslandi vill í laga-embætti setjast, og sömuleiðis til þess, þegar krafizt verður fyrirlestra til undirbúnings undir því líkt próf. Að vísu kom það fram á þinginu, að með því embættistekjur ýmissa lagamanna hær á landi væru talsvert minni en í Danmörku, þá væri það óeðlilegt að gjöra frekari kröfur til þeirra, er hær vildu fá slík embætti, en gjört væri til manna í Danmörku, en þingið gat þó ekki tekið þessa ástæðu gilda, heldur þótti því það óeðlilegt af áður áminnztum ástæðum, að þeir, er vildu fá hær laga-embætti, skyldu ekki þurfa að sanna áður, að þeir væru tilhlýðilega inn í þeim lögum, er hær giltu; það sá og, að með þessu móti mundi ætíð mega fá menn í hin lælegri laga-embætti, sem nú er orðið svo örðugt og jafnvel ómögulegt að fá nokkra í, þar eð ekkert gæti verið móti því að trúa þeim mönnum fyrir slíkum embættum, er bæði hefðu almenna menntun, svo sem eru stúdentar frá lærða skólanum, og þeir, er á annan hátt sanna, að þeir hafi fengið hana, og síðan sýndu, að þeir hefðu fengið næga þekkingu á hinum gildandi landslögum og rétti. Það er sjálfsagt, að þá, er væru kándídatar í lögum frá háskólanum í Kaupmannahöfn eða Examinati juris, þyrfti eigi að prófa nema í þeim lögum og rétti, er sérstaklega gilda hær á landi, hvar á móti prófa yrði þá, er ekkert laga-examen hefðu frá háskólanum í Dan-

mörku, bæði í þeim rétti, er sérstakur er fyrir Ísland, og eins hin-
um, er sameiginlega gildir hér á landi og í Danmörku.

Af þessum ástæðum leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að
beiðast þess :

Að yðar konunglega hátign allramildilegast vilji sjá svo til,
að hinn fyrirheitni lagaskóli megi sem fyrst komast á hér
á landi (með 21 atkvæði), en:

að þangað til lagaskóli kemst á hér á landi, verði hinum
íslenska yfirdómi gjört að skyldu, að halda embættispróf
yfir hverjum þeim, sem á Íslandi vill í laga-embætti setj-
ast, og sömuleiðis, þegar krafist verður, fyrirlestra til und-
irbúnings undir þvílíkt próf (með 14 atkvæðum gegn 9).

Alþingi, 27. ágúst 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Eiríkur Kúld.

NEFNDARÁLIT

í málinu um spítalahlutina, eða gjald til læknaþjófðs.

Hið heiðraða alþingi hefir kvatt oss, sem ritum hér undir nöfn
vor, til að ganga í nefnd og íhuga og segja álit vort um 14 bæn-
arskrár, með eigi færri en 630 nöfnum, sem þinginu hafa verið
sendar úr ýmsum hëruðum landsins, og fara þessar bænarskrár
því fram yfir höfuð, að tilskipun um breytingu á ákvörðunum um
gjald spítalahlutanna á Íslandi, dagsettri 10. ágúst 1868, verði ann-
aðhvort frestað, en að tilsk. 27. maí 1746 um spítalana á Íslandi
verði aptur lögleidd fyrst um sinn, eða, að tilskipun 10. ágúst 1868
verði þegar úr lögum numin, en að konunglegt frumvarp, sem
lagt var fyrir alþingi 1867, óbreytt eða með meiri eða minni breyt-
ingum, verði gjört að lögum.

Vér höfum nú rætt þetta mál á 4 fundum, og vandlega at-
hugað bænarskrár þær, sem oss hafa verið fengnar til meðferðar,
og fáum vér (meiri hlutinn) ei betur sæð, en að umkvartanir þær,
sem þar eru bornar fram um hina umræddu tilskipun, sæu byggð-
ar á góðum og gildum rökum. Þegar vér athugum tilskipunina
sjálfa, verður hið sama ofan á, að vér hljótum að álita hana óhæfi-

lega, þar eð það að öðru leytinu má heita ómögulegt að breyta eptir henni, en að hinu leytinu mjög tilfinnanlegt, ef ei óbærilegt fyrir suma, að greiða skatt þann, sem hún leggur á þennan stopula og kostnaðarsama atvinnuveg landsbúa.

Það er kunnugt, að tilskipun 27. maí 1746 hefir um mörg ár gilt um þetta efni, og þó stjórnin legði fyrir þingið 1867 nýtt frumvarp um gjald þetta, þá er það ljóst, að tilgangur löggjafans var einkum sá, að ákveða gjaldið fastar og gjöra innheimtuna greiðari og vafaminni, og meðfram auka tekjurnar, án þess að íþyngja gjaldendum um of. En í þess stað er gjaldendum í tilskipun 10. ágúst 1868 tilfinnanlega og ósanngjarnlega íþyngt, og gjaldheimtan gjörð miklu flóknari og því nær óvinnandi.

Þegar nú fyrst er litið til gjaldheimtunnar, þá verður það þegar ókleyft flestum, að hafa með öllu rétta tölu um allt árið á öllum þeim 4 fiskitegundum, sem greindar eru, hvort sem það starf lendir á skipseiganda, sem hefir fjölda skipa undir hendi, sem opt ber við, eða formaður á að hafa starfa þennan, sem einnig hefir opt og víða mörg skip undir hendi, og því fleiri háseta og stundum opt hásetaskipti á hverri vertíð. Til þess að slíkt geti orðið í nokkru lagi, eða nálægt því að eiður verði að unninn, er það að minnsta kosti nauðsynlegt, að formaður sé skrifandi og allfær í reikningi, en þeir formenn eru allir færri, er svo sæu að sér gjörðir. Þegar nú aptur er litið til hins, að formanni eða skipseiganda, sem greiðir gjaldið af hendi, ber endurgjald frá hásetum af þeirra hlut samkvæmt 3. gr., þá verður enn ókeyft að ná því. Svo er víða ástætt (t. a. m. með Faxaflóa), að 3 eru aðalvertíðir á ári, og hefir formaður mjög opt manna- og skipaskipti við hverja vertíð og opt á sömu vertíðinni, auk þess sem hásetar mjög opt fatlast og sýkjast á ýmsan hátt. Auk þessara aðalvertíða eru róðrar um hásumar og hávetur, og eru þá engir menn fastráðnir, heldur má svo að orði kveða, að sinn sé háseti á hverju skipi hvern daginn. Það er því ljóst, að formaður eða skipseigandi yrði annaðhvort að heimta gjaldið þá þegar, er að landi er komið, og það hjá þeim, sem flestir eiga engan skilding, og þó stundum brot úr skildingi, eða að öðrum kosti svara þessu tilfinnanlega gjaldi af sjálfs efnum. Ef skipseigandi er nú utanhrepps og fleiri formenn yfir sama skipi og langt að komnir, eins og opt er, og fer einn burt að Jónsmessu, annar um jól og þriðji 14. maí, og hafa allir gleymt að greiða, þá er það ljóst, að sýslumanni verður mjög erfitt

ef ei ókleyft að heimta gjaldið saman; mundi og mörgum gjaldþegni ómögulegt að hafa peninga til í þetta tilfinnanlega gjald þegar að vertíðarlokum; getum vèr því ei annað, en álitíð innheimtuna ókleyfa eða svo miklum annmörkum bundna, að hún sé eptir kringumstæðunum óhafandi.

En gjaldhæðin er engu síður ósanngjörn og óhæfileg, en gjaldheimtan. Það kynni nú að virðast í fljótu áliti, sem grundvallarregla tilskipunarinnar miði til meiri jafnaðar í gjaldinu, og er það reyndar svo eptir hugmyndinni, en það verður allt annað ofan á, þegar til reyndarinnar kemur. Fyrst er nú gjaldið lærra, en lög-gjafinn að líkindum hefir ætlazt til eða gjört sér hugmynd um, og má ætla, að gjaldið hjá mörgum sjávarbónda verði að 50 rd., og enda þar yfir, þar sem búast má við, eins og áður er sagt, að hann opt verði að greiða meiri hluta gjaldsins frá sjálfum sér. Verður gjaldið hjá mörgum sjávarbónda þannig meira til þessa eina sjóðs, en öll gjöld hans önnur til allra stötta. En gjaldið kemur eigi síður ójafnt niður. Þannig afla sum skip því nær eingöngu þorsk, og má segja, að gjaldið sé þeim ei tilfinnanlegt, þar sem hundrað af þorski má meta að 20 rd. Önnur skip aptur á móti afla mestpart ísu, smáfisk og háf, og er sú fiskitalan langmest, en hvert hundrað má þar meta frá 1—3 rd., og má það teljast tilfinnanlegt að gjalda þar af 11—15 sk. Þess má og geta, að þetta hið þungbæra gjaldið lendir mest á örvasa mönnum og öreigum, sem jafnan afla mest af þeim fiskitegundum; vèr verðum því einnig að álíta gjaldhæðina óhafandi. Vèr verðum því að álíta tilskipun þessa, eins og hún nú er, með öllu óhafandi, og þó vèr fúslega játum, að það hafi sína galla, að nema úr lögum alveg ný lög, hljótum vèr fastlega að ráða hinu heiðraða þingi til, að fara þess á leit við hans hátígn konunginn, að tilskipun þessi verði þegar úr lögum numin og henni aldrei fram fylgt.

Þegar nú aptur er að ræða um breytingu á tilskipun þessari, þá getum vèr ei séð, að tók sæu á því að breyta henni, heldur verðum vèr að álíta, að grundvallarreglan fyrir gjaldinu sé óhafandi eptir því, sem hær stendur á í landinu, þar eð hún sumpart leiðir til ójafnaðar, sumpart gjörir gjaldheimtuna flókna og óviðráðanlega.

Þegar aptur er að taka ákvörðun um það, hverju fylgja skal í stað hinnar umræddu tilskipunar, þá hafa nokkrar bænarskrár farið því fram, að tilskipun 27. maí 1746 verði lögleidd aptur eða henni fylgt fyrst um sinn, og getum vèr ei neitað því, að sumt

mælir með því að réttast væri að fara svo að, þangað til skattalög voru fengju verulega umbót, með því að það augnamið, sem spítalagjaldinu forna var varið til, er nú umbreytt, og gjaldi þessu skal varið til að bæta læknaþjónu á landinu öllu, og ætti gjald þetta þess vegna að greiðast af öllum landsbúum, en ekki að leggjast á arð af þessum eina atvinnuvegi, sem bæði er stopull og kostnaðarsamur. En af því tilskipun þessi er nú þegar úr lögum numin og hefir einnig töluverða galla, viljum vér ei ráða til þessa eindregið.

Þegar áptur er lítið til frumvarps þess, sem stjórnin lagði fyrir þingið 1867, þá verðum vér að álíta þá grundvallarreglu, sem þar er sett fyrir gjaldinu, vafalausa, fastari og umsvifaminni, með því gjaldheimtan verður hægri; læknaþjónurinn nýtur og á þann hátt tekjanna allra. Að vísu viljum vér ei neita því, að vér hefðum verið fúsir til að stinga upp á nokkrum breytingum á frumvarpi þessu, ef vér hefðum verið kvaddir til að segja álit vort um það, og ef oss ekki af öðrum rökum þætti ástæða til, að ráða þinginu til, að aðhyllast frumvarpið óbreytt. Þannig verður því t. a. m. ekki neitað, að það er ekki í jöfnu blutfalli að gjalda jafnt af skipum norðanlands og í veiðistöðum á Suðurlandi, þar sem aflinn að öllum jafnaði er miklu meiri, en þá ber þess að gæta, að gjaldið er lagt á hinn eina atvinnuveg manna í veiðistöðunum, en þar sem heimræði er, lifa menn og af landbúnaði, og leggst gjaldið þannig óbeinlínis með á landbúnaðinn, eins og hæfilegt er, þar sem allir eiga að njóta gjaldsins. Munurinn á gjaldhæðinni verður og aldrei tilfinnanlegur, ef fylgt er grundvallarreglu frumvarpsins.

Samkvæmt þessum ástæðum, er vér fyr höfum tekið fram, viljum vér ráða hinu heiðraða alþingi til, að fara þess á leit við hans hátign konunginn:

1. að tilskipun 10. ágúst 1868 um breytingu á gjaldi spítalahlutanna verði numin úr lögum hið allra-fyrsta, eða fyrir næsta gjalddaga.
2. að frumvarp það, sem stjórnin lagði fyrir þingið 1867 verði óbreytt gjört að lögum og eptir því goldið á vori næstkomanda, eða
3. að frumvarp það, sem lagt var fyrir alþingi 1867 verði lagt fyrir næsta alþingi óbreytt, eða breytt eptir tillögum meira hluta nefndarinnar á síðasta þingi, en að þangað

til það verður að lögum, verði gjald til læknasjóðsins greitt eptir tilskipun 27. maí 1746.

Alþingi, 12. ágúst 1869.

Hallgrímur Jónsson. Grímur Thomsen. Th. Jónasson.

Pórarinn Böðvarsson,

skrifari og framsögumaður.

Eg held mig til míns ágreiningsatkvæðis.

Torfi Einarsson.

formaður.

Ágreiningsatkvæði Torfa Einarssonar.

Eg er samdóma mínum heiðruðu meðnefndarmönnum um það, að það hafi verið tilgangur löggjafans með breytingunni á tilskipun 27. maí 1746, áhrærandi spítalagjaldið, að auka tekjur spítalasjóðsins, án þess að þyngja gjaldendum um of, en eg get ekki verið samdóma þeim í því, að löggjafinn hafi ekki náð þessum sínum tilgangi með tilskipuninni 10. ágúst 1868 langtum betur, en með frumvarpi því, er lagt var fyrir þingið 1867 um þetta efni, því þar sem frumvarpið miðaði gjaldið eingöngu við stærð skipanna, hvort sem skipið aflaði mikið eða lítið, svo að skatturinn eptir frumvarpinu gat enda orðið meiri á sumum stöðum, en affinn sjálfur, þar miðar tilskipunin gjaldið við skattmegn gjaldenda; en það er hið fyrsta skilyrði fyrir því, að gjaldið verði lættbært, að það fari eptir skattmegni þeirra, er gjaldið eiga að greiða; hér er ekki heldur nema um lítinn hluta að ræða af aflanum, sem gengur í gjaldið. Þennan kost við grundvallarregluna í tilskipuninni fyrir gjaldinu fram yfir það, er ákveðið var í frumvarpinu, hefir stjórnin og viðurkennt í ástæðunum fyrir tæðu lagaboði, eins og einnig umræðurnar á alþingi 1867 sýna ljóslega það sama; enda hefir stjórnin einnig játað, að gjaldið geti ekki álitizt hátt. Mínir háttvirtu meðnefndarmenn virðast og að vera því samdóma í raun og veru, að grundvallarregla tilskipunarinnar sé hin réttasta og sanngjarnasta í sjálfu sér, en þeir telja henni það til ógildis, að gjaldheimtan verði eptir henni ómöguleg, og að gjaldið sé ofhátt og ósanngjarnt, þar sem jafnt sé lagt á smáfiskinn og þorskinn, enda er og þetta umkvörtunarefni allra þeirra bænarskráa, sem til þingsins hafa komið um málið. Hvað nú fyrra atriðið snertir um gjaldheimtuna, þá sé eg eigi betur, en að meðnefndarmenn mínir hafi gjört allt of mikið úr erfðleikum hennar; eg sé ekki, að skipaeigendur eða formenn þurfi að vera skrifandi eða færir í reikningi, þó þeir eigi að greiða gjaldið af hendi, fremur

en þeir hafa áður verið, með því það er nóg, að þeir að eins kunni að telja, sem gjöra má ráð fyrir að allir formenn kunni hér á landi, eins og reynslan sýnir, að menn eptir hverja vertíð skýra frá, hvað þeir hafi aflað á vertíðinni. Það hlýtur því að vera hægt fyrir skipseigendur og formenn, að geta ætíð skýrt frá því, hvað mikið hafi aflast á skip þeirra á hverjum tíma árs sem er, ef þeir að eins gefa gætur að því, eins og þeir nú hljóta að gjöra, þá gjaldið er lagt á aflann, og eins hlýtur þeim að vera hægt, að heimta af hverjum háseta, það er honum ber að gjalda eptir hlutarhæð, með því skipseigandinn eða formaðurinn geta allajafna bundið hann við borð, er hann ræðst á skip þeirra, að borga gjaldið af hlut sínum; áður en hann fer úr veiðistöðunni, eða hættir róðrinum á sama skipi. Í þessu tilliti eru og ákvarðanir frumvarpsins, er lagt var fyrir alþingi 1867, engu betri, með því frumvarpið ætlaðist til, að eigendur eða skipstjórar skyldu greiða gjaldið af höndum, en skipta því aptur niður á skipshöfnina í sama hlutfalli og áður, nefnilega eptir aflahæðinni, svo að skipaeigendur og skipstjórar þyrftu engu síður að vera vel skrifandi og reiknandi eptir frumvarpinu, en nú eptir tilskipuninni. Eigi að síður er eg ekki ófús á, að 3. grein tilskipunarinnar verði breytt, svo að gjaldheimtan verði greiðari.

Viðvikjandi hinn annari mótbáru meðnefndarmanna minna móti tilskipuninni vil eg geta þess, að jafnvel þó eg verði að álíta, eins og stjórnin, að gjaldið geti ekki álitizt hátt, að minnsta kosti ekki, þegar litið er til vetrarvertíðarinnar hér á landi, eða tímans frá 3. febrúar til 12. maí, þá er eg þó eigi heldur ófús á, að hallast að því, til þess að grundvallarreglu löggjafarinnar verði sem bezt fylgt, að gjaldið verði lækkað á öðrum tímum árs, með því þá aflast að meiri hluta ísa og smærri fiskur; eins vil eg fallast á, að ekkert gjald verði tekið af háfl, né af því, þegar minna aflast á skip en eitt hundrað tólfrætt, eða ein lýsistunna; að vísu missti lækna sjóðurinn nokkuð við þetta frá því, er tilskipunin ætlast til, en eptir þeirri miklu fiskimergð, sem flest ár aflast við Faxaflóa, samkvæmt skýrslu meðnefndarmanna minna og bænarskránna, mun sjóðurinn samt öðlast álitlegar tekjur.

Þar sem meðnefndarmenn mínir hafa talið það til meðmæla með að frumvarpið 1867 verði gjört að lögum, jafnvel þó það leiddi til ójafnaðar við Norðurland og aðra hluta landsins, í samanburði við veiðistöður Suðurlands, þar sem vertíðir eru fleiri og aflinn miklu meiri; að gjaldið legðist þar einnig óbeinlínis með á landbúnaðinn, þá verð eg að álíta þetta sem einn hinn mesta ókost

á frumvarpinu, því það er kunnugt, að þeir, sem lifa hér á landbúnaði, hafa þegar þær byrðar að bera til opinberra þarfa, að ómögulega getur álitizt ábætandi; en þar á móti hefir sjávarútvegurinn hingað til komizt mjög lætt af hvað landsgjöld snertir, með því í flestum veiðistöðum er mjög lág tíund og skattar fáir, jafnvel þó þar séu efnamenn, og nokkrir langtum ríkari en þeir, er greiða meiri gjöld í sveitinni; enda hefir hvorki alþingi né stjórnin með breytingunni á tilsk. 27. maí 1746 ætlazt til, að grundvelli þeim yrði raskað, að spítalagjaldið hvíldi á sjávarútveginum. Þar að auki borga sveitamenn einnig þetta umrædda spítalagjald, með því fjöldi þeirra gjöra út menn til sjóróðra, sem þannig verða að borga gjaldið af aflla sínum eins og sjávarbóndinn.

Að lyktum vil eg stinga upp á, að tímatakmarkið 12. maí í 4. grein verði breytt og sett 1. janúarmánaðar, því á þeim tíma stendur hvergi á landinu vertíð yfir, en 12. maí stendur yfir hákarlaveiði vestanlands og norðanlands, svo er tíminn frá 12. maí til manntalsþinga allt of stuttur til þess, að sýslumenn geti fengið skýrslurnar frá hreppstjórunum og rannsakað þær.

Einnig getur það að borið, að lifrin verði seld óbrædd, og hefi eg því álitíð rétt, að taka það til greina, með því ætlazt er til, að sá, sem aflar, skuli greiða gjaldið.

Samkvæmt framanskriðu vil eg ráða þinginu til í þessu máli, að það beiðist að eins þeirra breytinga á tilsk. 10. ágúst 1868 um spítalagjaldið, er nú skal greina, að 1. gr. a og b breytist þannig:

1. gr. a, Af hverju tólfræðu hundraði af þorski, ísu og steinbít, sem aflast á skip frá 3. febrúar til 12. maí ár hvert, skal goldin hálf alin, en hálfu minna af því, er aflast á öðrum tíma árs. Eigi skal goldið af minna en hundraði fullu, og eigi af þeim fiski, sem er hálf alin að lengd og þaðan af minni. Enginn spítalahlutur skal goldinn af hálf.
- b, Af hverri tunnu af hákarlslýsi, sem aflast á skip, skal goldin ein alin, og að hlutfalli réttu, ef lifur er seld; ekkert skal goldið af því, er eigi nær heilli tunnu.
2. gr. Gjaldið rennur í lækna sjóðinn íslenska; skal það goldið í peningum eptir meðalverði á hvoru um sig, fiski og lýsi, í verðlagsskrá hvers árs, eður í fiski og lýsi á landsvísu.
3. gr. Hreppstjórar, eður gjaldkeri í kaupstöðum, skulu heimta saman gjaldið, og koma því til peningaverðs, er gelzt á landsvísu, og hefir hann þar fyrir einn sjötta part alls gjaldsins.

4. gr. Skipseigandi sá, er skipið tíundar, skal greiða gjaldið af hendi, en hefir aptur rétt til borgunar af öllum þeim, er hlut taka af skipi því, að hlutfalli réttu, og má hann eða formaður hans leggja hald á svo mikið af hlut háseta, sem nægir fyrir spítalagjaldinu, ef háseti eigi borgar, áður hann fer frá skipi.
5. gr. (sem er 4. gr. tilsk.), breytist þannig, að sett verði «1. janúarmánaðar», en «12. maímánaðar» falli burt.

Annar staflíður 4. greinar orðist þannig: «Skrá þessa skal senda sýslumanni eða bæjarfógeta ekki seinna en fyrir aprílmánaðarlok, og skal hann rannsaka skrána og heimta gjaldið á manntalsþingi.

Reykjavík, 22. ágúst 1869.

Torfi Einarsson.

ÁLITSSKJAL

til konungs um konunglegt frumvarp til opins bréfs handa Íslandi, er nákvæmar ákveður um innheimtu á kröfum með forgangsrètti hjá þeim mönnum, sem hafa látið aðra fá sjálfsvörzluveð í lausafè sínu.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar lagði fyrir alþingi að þessu sinni frumvarp til opins bréfs handa Íslandi, er nákvæmar ákveður um innheimtu á kröfum með forgangsrètti hjá þeim mönnum, sem hafa látið aðra fá sjálfsvörzluveð í lausafè sínu.

Þingið kaus 3 menn í nefnd til að íhuga mál þetta, og ræddi það síðan á tveim aðalfundum á lögskipaðan hátt, og leyfir þingið sér nú allraþegnsamlegast að skýra frá áliti sínu um það á þessa leið.

Jafnvel þó að nefnd sú, sem sett var til að íhuga mál þetta, læti þess getið í áliti sínu, að dómstólarnir hér á landi hefðu álit-ið það vera nokkrum vafa bundið, að opið bréf 23. júlí 1819 væri gildandi lög á Íslandi, þá vildi þó hvorki nefndin né þingið í heild sinni leggja áherzlu á þetta atriði gagnstætt skoðun stjórnarfrum-varpsins, með því líka að þessi vafi, enda þótt hann væri á nokkrum rökum byggður, væri algjörlega burtuminn, jafnskjótt sem frum-

varpið væri lögleitt hér á landi, og þar sem nú þingið hlaut alveg að fallast á þá skoðun stjórnarfrumvarpsins, að opið bréf 14. maí 1834 væri í alla staði eðlilegur viðauki við opið bréf 23. júlí 1819 eigi siður á Íslandi, en í Dänmörku, og að nauðsyn bæri til með lagaboði að koma í veginn fyrir þann halla, sem ríkissjóðurinn getur, eins og segir í ástæðum frumvarpsins, orðið fyrir hjá leiguliðum á hinu konunglega jarðagóssi hér á landi, sér í lagi á Vestmannaeyjum, þá leyfir þingið sér allraþegnsamlegast með 22 atkvæðum að beiðast þess:

Að yðar konunglegu hátign mætti þóknast að veita lagagildi ofangreindu frumvarpi til opins bréfs handa Íslandi, er nákvæmar ákveður um innheimtu á kröfum með forgangsrætti hjá þeim mönnum, sem hafa látið aðra fá sjálfsvörzluveð í lausafé sínu.

Alþingi, 30. ágúst 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Benedikt Sveinsson.

NEFNDARÁLIT

um konunglegt frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss, sem hér ritum nöfn vor undir, í nefnd, til að íhuga og síðan kveða upp skoðun vora um konunglegt frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem hinn hæstvirti konungsfulltrúi lagði fyrir þingið af hendi stjórnarinnar.

Hið heiðraða þing hefir enn fremur fengið oss nefndarmönnum til íhugunar og meðferðar 18 bænarskrár úr ýmsum sýslum landsins, sem allar beiðast þess, þótt með breyttum orðtækjum, að alþingi mótmæli því fastlega, að ríkisþing Dana hafi nokkurt löggjafarvald yfir oss, og kveða það með öllu ósamboðið réttindum vorum, að ríkisþing Dana hafi nokkur afskipti af málum vorum, en aptur á móti beiðast þess, að þingið haldi fast við stjórnarskrá Íslands, eins og hún gekk frá alþingi 1867, og að vör fáum fast árgjald úr ríkissjóði Dana, skilyrðalaust og til frjálsra umráða; en upphæð þessa árgjalds er að nokkru misjöfn í bæn-

arskrám þessum, þar sem flestar þeirra stinga upp á 60,000 rd. föstu árgjaldi, og það árgjald verði með engu móti lækkað; sumar stinga upp á 50,000 rd. föstu og 10,000 rd. lausu árgjaldi, og enn aðrar, að vèr fáum 60,000 rd. fast árgjald, og 10,000 rd. laust um tíu ár, er síðan fari minnkandi um 500 rd. á ári; og enn ein bænarskráin beiðist þess, að Íslendingar fái 50,000 rd. fast árgjald, og 25,000 rd. laust, sem eptir 10 ár fari minnkandi um 500 rd. á ári. Sumar bænarskrárnar beiðast þess með berum orðum, að fjártillagið sè gjört að beinu skilyrði fyrir stjórnarþótinni, en allar eru þær óhikandi í fjárkröfum sínum. Sumar bænarskrár þessar virðast ganga að því sem sjálfsögðu, að þingið hafi samþykktar- atkvæði í málum þessum, og ganga því þegjandi fram hjá því at- riði; aptur á móti eru það aðrar, sem beinlínis taka það fram, að þingið eigi því að eins að taka stjórnarþótarmálið til meðferðar, að það fái samþykktaratkvæði í því.

Þegar vèr nú virðum fyrir oss frumvarp það til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem hér ræðir um, í sam- bandi við «frumvarp til stjórnarskrár handa Íslandi», sem einnig er lagt fyrir þetta þing, og virðum fyrir oss, hverjir kostir þeir eru, sem Íslendingum eru í þeim boðnir, þá sjáum vèr, að eigi að eins það frumvarpið, sem stjórnin ætlast til að ákveði hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, og sem því sumum kynni að virðast snerta Dani með, á að liggja undir atkvæði ríkisþings Dana, og vèr að vera svo sem atkvæðislausir um það mál, og þannig einnig sviptir atkvæði um hin sameiginlegu málin; stjórnin segir og með berum orðum í ástæðunum fyrir frumvarpi þessu, að staða lands- ins í ríkinu sè ákveðin fyrir rás viðburðanna, og því sè árangurs- laust fyrir alþingi, að reyna til að fá grundvallarreglum frumvarps- ins breytt; og þannig liggur það þá bert fyrir, að frumvarp þetta er lagt fyrir þingið einungis til málamyndar, og að vèr erum sviptir öllu atkvæði, eigi að eins um það mál, heldur og einnig að frum- varp til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands, sem stjórnin svo kallar, eigi getur náð gildi fyr, en ríkisþing Dana hefir lagt samþykki sitt á það; það er með öðrum orðum, að Íslendingar eru í öllu háðir atkvæði ríkisþingsins, og ríkisþingið eitt á að ráða því og skamta úr hnefa, hvort og að hve miklu Íslendingar fram- vegis fái nokkurt atkvæði um málefni sjálfra sín. Enn fremur hefir ráðgjafinn, sem Íslands mál skulu fengin í hendur, sem Ís- lendingar sjaldnast muni þekkja að nokkru, og sem sjaldnast mun

þekkja land vort, þjóð eða þarflr, og sem Íslendingar ekkert traust geta til borið, — bæði eptir frumvarpi til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu 2. gr. og stjórnarskrárfrumvarpinu 3. gr. — alls enga ábyrgð á gjörðum sínum fyrir Íslendingum eða alþingi, heldur að eins fyrir ríkisþingi Dana, og þótt ráðgjafi þessi gjöri eitthvað það, er alþingi þætti hann eiga að sæta ábyrgð fyrir, þá getur þingið þó engri ábyrgð fram komið á hendur honum, heldur verður að leita fólksþingsins í Danmörku í því efni, sem er með öllu ókunnugt Íslands málum, og þannig verður ábyrgðin að eins nafnið tóm, ráðgjafinn í rauninni með öllu ábyrgðarlaus í öllum málefnum Íslands, og vald hans ótakmarkað, og þetta hlýtur að valda gjörræði og vífilengjum í framkvæmdinni, og þannig draga allan kjark úr framkvæmdarvaldinu hér á landi. Eptir frumvörpum þessum er alþingi svipt öllu atkvæði um hin sameiginlegu mál, og það svo, að það er nóg, að ríkisþing Dana gefi út lög, og segi, að þau skuli birt á Íslandi, og svo skuli þau gild vera. Enn fremur á nú eptir frumvarpi þessu að lögleiða grundvallarlög Dana, eigi þau frá 5. degi júnímánaðar 1849, heldur hin yfirskoðuðu grundvallarlög frá 28. júlímánaðar 1866, sem eigi svo mikið sem nokkru sinni hafa verið lögð fyrir þingið, eða því gefinn kostur á að kynna sèr, hvort sem vèr viljum eða eigi, og þannig á að lögleiða hér lög, sem í mörgum greinum alls eigi eiga hér við, og alls eigi geta hér við átt, að oss fornsþurðum, þvert á móti landsréttindum vorum, og jafnrétti því, sem oss ber á móts við samþegna vora.

Að því er fjárhagsaðskilnaðinn snertir, þá er oss af hendi stjórnarinnar í frumvarpi þessu reyndar boðið 50,000 rd. árstíllag úr ríkissjóði Dana, og mun flestum Íslendingum eigi þykja það mjög »göfuglega« tiltekið; en þetta á að vera hrein náðargjöf; því að Ísland eigi ekkert réttartilkall til neins árgjalds, enda þótt það sè öllum kunnugt, að frá Íslandi er runnið mjög mikið fè inn í ríkissjóðinn, og margfalt meira, en slíkt árgjald svari, og sumt með því beinu loforði af hendi einvalds konungs, að ríkissjóðurinn taki að sèr að borga allan kostnað þann, sem áður lá á eignum þeim, sem þetta fè kom fyrir. Hér við bætist það, að þetta tillag úr ríkissjóðnum er svo hvikult, að það getur horfið verið, þegar minnst vonum varir. Eptir 10 ár á það að fara minnkandi um 1000 rd. á ári um hin næstu 20 ár, en hinar 30 þúsundirnar getur ríkisþing Dana tekið frá oss, hve nær sem því þóknast, að oss með

öllu fornspurðum og óafvitandi, og það getur því að minnsta kosti horfið alveg að 30 árum liðnum. En auk þess, að tillag þetta er bæði hvikult, og allt of lítið í samanburði bæði við réttarkröfur vorar og þarfir, þá er það þar að auki með öllu óvíst, að vèr fáum það; því að rikisþing Dana hefir alls eigi lagt samþykki sitt á, að það skuli vera svona mikið og þannig á sig komið, og vèr sjáum, að rikisþing Dana telur sig alls eigi bundið við heitorð konungs síns í þessu efni; því að í auglýsingunni til alþingis 1867 hét konungur, að reyna að útvega Íslendingum árgjald úr rikissjóði 37,500 rd. fast, og 12,500 laust, en nú er það orðið þetta; en auk þess sjáum vèr, að landsþingið í vetur, er leið, vildi, að þetta tillag skyldi vera að eins 15,000 rd. á ári um óákveðinn tíma, en 30—35 þúsundir um 10 ár, sem úr því færi minnkandi, uns það væri alveg horfið að 20 árum liðnum. Þannig er þá auðsèð, að Íslendingar geta alls eigi átt það vist, að tillag það, sem stjórnin nú býður, nokkru sinni fái, og með þessu tilboði eiga öll skuldaskipti Íslands og rikissjóðs Dana að vera á enda kljád, án þess að alþingi hafi nokkru sinni verið gefinn kostur á, að rannsaka þessi skuldaskipti; og þetta tillag á enn fremur að vera ástæða til þess, að rikisþingið fái á ári hverju eptirrit af hinum sérstaklega reikningi Íslands, sem því er með öllu óviðkomandi.

Þegar kostum þeim, sem Íslendingum eru boðnir, er þannig varið, og stjórnin jafnframt segir, að það sè árangurslaust fyrir þingið, að reyna til að fá breytt grndvallarreglum frumvarpsins, og breytingarnar verði því að eins teknar til greina, að stjórnin geti rýmt þær saman við hin yfirskoðuðu grundvallarlög Dana, og enn fremur að alþingi ekkert samþykktaratkvæði hafi í málinu, þá virðist oss nefndarmönnum með öllu nauðsyn til bera, að skoða málið frá rótum, og hver réttur vor Íslendinga sè, og því viljum vèr í fám orðum reyna að skýra þau 3 atriði:

1. Hvert sambandið hafi verið frá upphafi millum Íslands og Danmerkur, og hvort það hafi bretyzt með tímanum.
2. Að hve miklu leyti grundvallarlög Dana 5. júní 1849 hafi náð gildi, eða geti gilt hèr á landi, eða hvort yfirráð rikisþingsins yfir Íslands málum geti sannazt við þetta eða annað, og
3. Hversu mikils árgjalds Ísland eigi rétt tilkall til úr rikissjóði Dana.

1. Það er kunnugra en frá þurfi að segja, að Ísland gekk undir Noregskonung á árunum 1262—64, eigi þó svo, að það gjörð-

ist einn hluti Noregsríkis, heldur sem sambandsland, er skyldi hafa hinn sama konung sem Noregur með ákveðnum skattgjöfum til hans sjálfs, en Íslendingar skyldu njóta ýmissa réttinda aptur á móti, svo sem: að sex hafskip gengju til landsins forfallalaust á ári hverju; að erfðir skyldu uppgefnar fyrir íslenskum mönnum, þegar réttir arfar kæmu, eða umboðsmenn þeirra; að Íslendingar skyldu losast við landauragjald (þ. e. vera tollfríir í Noregi); að íslenskir menn skyldu hafa slíkan rétt í Noregi, sem þeir hefðu beztan haft (þ. e. höldsrétt), og að Íslendingar skyldu ná friði og íslenskum lögum, eptir því sem lögbók þeirra vottaði; en haldi Noregskonungur eigi þessa skildaga eða ryfi þá, þá væru Íslendingar lausir allra mála. Sáttmáli þessi sýnir ljóslega, að Ísland gjörðist að eins sambandsland Noregs, eða að sambandið var að eins «*personal Union*», með fullu frelsi í öllum sínum málefnum, og að Íslendingar höfðu ekkert við Noregsmenn sjálfa að selda í stjórnarmálefnum sínum, og að Noregsmenn höfðu þar ekkert atkvæði um. Þegar vèr nú fylgjum rás viðburðanna fram eptir, þá er auðsætt, að þetta samband breyttist að engu, svo lengi sem Noregur var ríki sér, eða þangað til 1380, að Noregur sameinaðist Danmörku, enda má sjá það á ýmsum skjölum og lagaboðum frá þeim tímum, að Noregskonungar sjálfir hafa viðurkennt sjálfsforræði Íslendinga óskert að öllu, svo sem að upphafi var áskilið, og að þeir hafa talið Ísland óháð Noregsríki; af þeim sökum er það talið út af fyrir sig, og kallað skattland til aðgreiningar frá Noregi. Löggjöf Íslands er allan þennan tíma Norðmönnum óviðkomandi. Lögin eru samþykkt að eins af alþingi og konungi, en alls eigi af hinu norska ríkisráði. Verið getur, að Noregskonungar hafi stöku sinnum viljað auka vald sitt á Íslandi, og fá þar meiri ráð, en áður, eða þeim bar eptir sáttmálanum, en þeim tókst það ekki, því að alþingi mun optast hafa gætt réttinda landsins, og lýsti því yfir, ef eitthvað bar út af, að það þættist laust allra mála, ef sáttmálinn væri rofinn; en þess sér alls engan vott, svo að oss sé kunnugt, að nokkur tilraun hafi verið gjörð á þessu tímabili, til að láta Norðmenn eða stjórn þeirra fá neinn þátt í málefnum landsins.

Þegar vèr nú skoðum sambandið, eins og það kemur fram frá 1380, er Norvegur og Danmörk gengu undir einu konung, og til þess er einveldið hófst 1660, þá getur enginn óvilhallur maður öðruvísi álitid, en að grundvöllurinn fyrir sambandinu hafi staðið

óhaggaður allan þann tíma, og réttarsambandið hið sama. Reyndar má segja, að Íslendingar og alþingi þeirra hafi eigi haft eins vakandi auga á, og áður, að hinn forni sáttmáli við Noregskonung væri haldinn í öllum greinum, og þetta notaði reyndar Danastjórn sér stundum, til að koma sínum vilja fram í ýmsu, og hirti eigi um, þótt aðferð hennar væri eigi samkvæm íslenskum lögum og íslenskum rétti, og hinum forna sáttmála; en allt um það er alls engin viðurkenning frá hálfu Íslendinga nokkru sinni um það, að þeir gæfu enn í nokkru upp sjálfsforræði sitt, sem þeir höfðu áskilið sér, er þeir gjörðust þegnar Noregskonungs; þvert á móti töldu þeir allajafna, að sáttmálinn forni stæði enn óhaggaður, og kröfðust, að hann væri haldinn óraskanlega, og gátu þess opt, að þeir væru aflaga bornir, eptir hinum forna sáttmála, og stundum neituðu þeir skattgjaldi, sem á þá átti að leggja (svo sem 1392), og þótt þeir gyldu, létu þeir, sem það væri gjöf, og eigi gjald, og áskildu sér, að slíkur skattur yrði aldrei optar af þeim heimtaður.

Á hinn bóginn er það og ljóst, að stjórn Dana alls eigi hefir litið svo á, sem Ísland væri einn hluti Noregsríkis eða Danmerkur, heldur að það væri land sér með fullu sjálfsforræði í öllum greinum, og í mörgum greinum viðurkennt það. Þessu til sönnunar er það, að þótt stjórnin vilji fá skatta af landinu, þá lætur hún þegar undan, er Íslendingar neita skattgjaldinu, og á annan bóginn leggur konungur, er hann vill fá fjárstyrk af landinu, alls eigi ákveðinn skatt á landið, heldur býður hirðstjóra sínum, að semja við landsmenn, hvað þeir vilja gefa eptir efnum og ástæðum (1541). Á því er auðsèð, að þeir ekkert skattálöguvald þykjast hafa á Íslandi, en vilji þeir fá eitthvað, verði þeir að fara bónarveg. Þegar konungar Dana krefjast sérstaks hollustueiðs af Íslendingum, þá sýnir það og, að þeir alls eigi hafa talið Ísland sem hluta úr Noregsríki; því að ef þeir hefðu svo á litið, þá hefðu þeir átt að láta sér nægja, að hið norska ríkisráð sör þeim hollustueið, og talið hann einnig bindandi fyrir Íslendinga. En auk þess, sem Danakonungar beiðast þessa sérstaka hollustueiðs af Íslendingum, lofa þeir einnig, einn á fætur öðrum í bréfum sínum, er þeir beiðast hollustueiðsins, að halda Íslands lög og rétt, svo sem það áður notið hafi, og að láta Íslendinga njóta alls þess frelsis, sem þeir áður notið hafi (Kristján 3. 1551; Friðrik 2. 1559; og einkum Friðrik 3. 1649). Þessa skoðun styrkir það enn frem-

ur, að konungur telur Ísland sérstaklega í boðum sínum, því að í því felst augsýnilega, að Ísland sé sérstakur hluti ríkisins, en alls eigi hluti eða «*Provinds*» úr Noregsríki eða Danmörk; því að þá hefði slíkrar sérstaklegrar upptalningar eigi þurft.

Enn ein sönnun er það, að engin þau almennu lög, sem út koma fyrir Danmörk eða Noreg, eru gjörð gild á Íslandi, nema með sérstaklegu lagaboði, og t. a. m. kirkjuordínanzía Kristjáns 3. er lögleidd í Skálholtsstípti 1541, en í Hólastípti fyrst 1551, eða 10 árum síðar, og kirkjuordínanzía Kristjáns 4. 1607 er með sérstöku lagaboði gjörð gildandi á Íslandi 1622.

Þegar Íslendingar sverja konungi hollustueið, áskilja þeir sér með þerum orðum, að hinn forni sáttmáli sé haldinn (t. a. m. 1649), og á hinn bóginn í ýmsum skjölum ýmist beiðast þess, að sáttmállinn sé haldinn (1520), eða kvarta yfir rofi á honum, til að mynda, að hin áskildu sex skip gangi eigi ávallt til landsins (1419). Þegar þeir skorast undan að sverja konungi hollustueið (Kristjáni 1.), þá sýnir það ljóslega, að þeir telja sig alls eigi bundna við það, þótt Noregsmenn hafi svarið honum hollustueið, og þá líka, að Ísland alls eigi sé hluti úr Noregsríki. Enn fremur ber þess að geta, að hirðstjórnarnir stóðu beinlínis undir konungi, en alls eigi undir jarlinum (Statholder) í Noregi.

Af þessu er þá einnig ljóst, svo sem vör þegar höfum sagt, að Íslendingar hafa allan þennan tíma talið hinn forna sáttmála við Hákon gamla í fullu gildi, eins og þeir opt segja með skýrum orðum, og að Ísland væri að eins sambandsland Danmerkur og Noregs.

Á hvern hátt einveldið komst á 1662, eða hvort innleiðsla þess hér á landi hafi í alla staði verið lögmæt, þykir oss eigi við eiga að ræða um hér, en hitt er víst, að Íslendingar hafa þá svo á lítið, sem hinn forni sáttmáli væri þá enn í fullu gildi, það sýnir alþingisbókin ljóslega það ár: »þeir (þ: undir Jökli vestur) afsegja útlenzka menn fyrir sýslumenn . . . því þeir vilja halda sig eptir gömlu Íslandssamþykkt. Svára báðir lögmenn svo til, sem og lögrættan, að þeir vilja, að allir menn haldi sig eptir íslenzkra manna friðheitum«.

Þegar Íslendingar sóru Friðriki konungi 3. hollustueiðinn 28. dag júlímánaðar 1662, og skyldu undirskrifa einveldisskjalið á hinum nafnkennda Kópavogsfundi, þá lýsti umboðsmaður stjórnarinnar því yfir fyrir þeim, að staða landsins skyldi óbreytt vera, hvort

heldur væri að löggjöfnni til, stofnunum landsins, eða öðru, og með þessu skilyrði gengust þeir undir einveldið. Enda þótt nú sambandið milli konungs og Íslendinga breyttist við einveldið, þá verður þó með engum rétti eða ástæðum sagt, að sambandið breyttist millum Danmerkur og Noregs á annan bóginn og Íslands á hinn. Hér var alls eigi talað um, að gjöra Ísland að hluta úr Danmörku eða Noregi, heldur að eins að konungur skyldi verða einvaldur á Íslandi, eins og í öðrum löndum sínum. Ef þessi »Act« hefði átt að gjöra nokkra breytingu á sambandi landanna sín á milli, þá hefði þess orðið að vera getið í skjalinu með þerum orðum, og að Danakonungar aldrei hafa litið svo á mál þetta, sem Ísland væri fyrir innleiðslu konungseinveldisins orðið að héraði úr Danmerkurriki, er full sönnun fyrir í ýmsum ráðstöfunum þeirra og gjörðum á einveldistímanum, eins síðast og fyrst. Það er þá fyrst, að Friðrik konungur hinn 3. beiddist sérstaks hollustueiðs af Íslendingum, eins og hinir fyrri konungar, og lét sér það alls eigi nægja, þótt Norðmenn hefðu játað honum einveldinu; hann lét einnig Íslendinga sérstaklega selja sér einveldið í hendur með sérstöku skjali, sem hann hvorki hefði þurft, nè heldur hefði verið í réttu formi, ef Ísland hefði verið einn hluti Noregsríkis; en úr því Íslendingar seldu konungi einveldið þannig sérstaklega í hendur, liggur það í augum uppi, að Ísland stendur jafnhliða Noregi og Danmörku, en varð alls eigi innlimað í hvorugt þessara landa. Konungalögin gjöra heldur enga breytingu á þessu, og XIX. artíkuli þeirra, sem sumir hafa vitnað til í þessu efni, sýnir það ljósað; því að þar er að eins rætt um, að öll þau lönd, sem Danakonungar ættu yfir að ráða, gangi óskipt í erfðir mann frá manni, en alls eigi um það, hvert sambandið skyldi vera millum landanna. Eptir það var og stjórn landsins hin sama og áður hafði verið, óbreytt að öllu. Að konungur hafi heldur eigi ætlað að breyta landsrættindum Íslendinga, má sjá á því, að 1683 visar konungur kærumálum frá sér, sökum þess, að þau samkvæmt réttindum Íslands hafi eigi verið borin upp og dæmd á alþingi, og er það ljóst dæmi þess, að konungur hefir eigi litið svo á, sem Ísland væri orðinn einn hluti úr Danmörku, þótt einveldið væri á komið, heldur þvert á móti, að Ísland hefði enn hin fornu réttindi sín óskert.

Þegar til löggjafarinnar kemur, þá sjáum vèr, að Ísland hefir haldið að nokkru hinum elztu lögum sínum óbreyttum, og alla-jafna mótmælalaust haft sérstaka löggjöf. Fyrst er það, að Jónsbókin

hefir verið og er enn talin sem aðallög landsins, og síðari hluta síðustu aldar átti að búa til nýja lögbók handa Íslandi á íslenskri tungu, og þá lagði konungur svo fyrir, að leggja skyldi Jónsbókina til grundvallar, og jafnvel Grágás; og árið 1826 segir kanseliíð, að »Jónsbókin sè gildandi lög á Íslandi, og geti jafnvel talizt landsins höfuðlög«. 1820 segir og kanseliíð, að Ísland greinist frá Danmörku bæði að því, að það hafi önnur aðallög og »ved en ganske anden physisk og borgerlig Forfatning«. Annað atriði í löggjöfnni er birting laganna, því að lög, sem út eru gefin fyrir Danmörk eða Noreg, hafa ekkert gildi á Íslandi, nema þau sèu þar sérstaklega birt, eptir orðum stjórnarinnar sjálfar, og meira að segja, ekkert lagaboð getur fengið gildi á Íslandi, nema því að eins, að það sè sérstaklega lögleitt hér á landi, og má finna þess óteljandi dæmi, að jafnvel almenn lagaboð fyrir Danmörku og Noreg eru lögleidd hér á landi með sérstöku lagaboði og opt mjög breytt, löngu síðar en í Danmörku og Noregi, t. a. m. helgidagatilskipun 12. marz 1735 er eigi lögleidd á Íslandi, heldur sérstök tilskipun 29. maí 1744; tilskipun 25. maí 1759 um konfirmatíónina er lögleidd á Íslandi fyrst 1781, o. s. frv.

Hér við bætist nú og það atriði, að alþingi tekur fullan þátt í löggjöfnni meira en hálfa öld eptir að einveldið komst á, og þegar af því eina atriði er auðsætt, að Friðrik konungur 3. og hinir næstu eptirkomendur hans alls eigi hafa ætlazt til neinnar breytingar á stöðu Íslands gagnvart hinum öðrum hlutum einveldisins. Stofnun standaðinganna og alþingis síðar sýnir enn hið sama, því að alþingi stóð með öllu jafnfætis standaðingunum, en stóð alls eigi undir þeim, og þegar þess er gætt, að lög þau, sem snertu eigi Ísland eitt, heldur beinlínis einnig Danmörku, átti einnig að leggja fyrir standaðingin í Slésvík og Holtsetalandi, þá verður sambandið á millum Íslands og Danmerkur auðsætt og vafalaust.

Enn þá ein sönnun fyrir því, að Danakonungar og stjórnin alls eigi hafi talið Ísland sem einn hluta Danmerkurrikis, er bæði það, að málefni Íslands hafa legið undir sitt stjórnarvald á hverjum tíma, og að Ísland er í mörgum lagaboðum talið sérstakt til mótsetningar við Danmörku og Noreg. Þannig voru hin íslenskú málefni í kanseliínu allt fram að 1771 saman við hin norsku; eptir það voru málefni Íslands, Grænlands og nýlendumanna í hinum öðrum álfum lögð undir eina skrifstofu; síðar var hinum íslenskú málum aptur blandað saman við hin norsku. En er Dan-

mörk missti Noreg 1814, var þeim slengt saman við dönsk mál-efni eptir efni þeirra. Í rentukammerinu voru málefni Íslands frá 1683 til 1769 lögð undir sömu skrifstofu og Þrándheimsstiptis, og síðast var þar bætt við málefnum Björgvinjarstiptis. 1769—1771 voru þau lögð undir sömu skrifstofu og málefni Sjálandsstiptis; 1771 var stofnuð skrifstofa fyrir konungsríkið Noreg og Ísland. 1773 voru Íslands málefni lögð undir «Generaltoldkammeret» ásamt málum Færeyja og Grænlands og Vesturheimseyja; 1783 var málum Íslands enn slengt saman við mál Þrándheimsstiptis, og þar bætt við síðar öðrum málum Noregs. 1815 var stofnuð skrifstofa fyrir málefni Íslands, Færeyja, Grænlands og Borgundarhólms. Af þessu er þá auðsèð, að Danastjórn aldrei hefir talið mál Íslands vera málefni Danmerkur, eða með öðrum orðum talið málefni Íslands óviðriðin málefni Danmerkur, og þannig skýrlega sýnt, að Ísland alls eigi væri einn hluti úr Danmerkurriki.

Í afarmörgum skjölum og tilskipunum stjórnarinnar á einveldistímanum er Ísland talið sérstakt, er standi fyrir utan Danmerkur- og Noregs-ríki, eða talið í mótsetningu við þau, t. a. m. í reglugjöfð 2. júlí 1781: «til Fordeel saavel for disse Lande selv (v: Grænland, Ísland, Finnörk og Færeyjar), som for vore Stater».

Í ýmsum lagaboðum er svo að orði komið: «vore Riger Danmark og Norge, samt Island» (Rescr. 12. Apr. 1717); «i Danmark og Norge, tillige Island» (Rescr. 24. Marts 1731; 21. April 1747; 7. Februar 1766); «i Island, som det skeer i begge Rigerne» (Canseliskr. 9. December 1786); «i Island ligesom her i Danmark» (Canseliskr. 16. September 1797); «i Vore Kongeriger Danmark og Norge, samt i Vort Land Island» (Rescr. 4. Dec. 1801); «Overretterne i Danmark, Norge og Island» (tilsk. 31. maí 1805).

Á þessu, sem vèr þegar höfum talið, er þá auðsèð, að eins og Íslendingar aldrei hafa játað, að þeir væru einn hluti úr Danmerkurriki, eins hefir og stjórnin ávallt verið sèr þess meðvitandi og, að nefndinni virðist auðsætt, með aðgjörðum sínum og orðum játað, að Ísland væri með öllu sérstakur hluti úr veldi Danakonungs, með sérstökum réttindum, og sem því Danir eða ríkisþing þeirra alls eigi hafa getað sett nein lög, eða sem stendur undir löggjafarvaldi þeirra, og sem því verður að hafa fyllsta rétt til, að skipa og ráða öllum sínum málum ásamt konunginum einum, þannig að ríkisþing Dana hafi þar alls ekkert atkvæði um; því að þótt konungarnir hafi verið hinir æðstu löggjafar bæði fyrir Ísland og

hina aðra hluta ríkisins 1660—1848, þá sannar það alls ekkert; því að það liggur í augum uppi, að þeir gátu verið löggjafar í fleiri en einu landi, án þess að þessi lönd rynnu saman í eitt, og lögin sýna það sjálf, að þessir hlutar eru hver öðrum óháðir, en réttarsambandið verður það eitt, að konungurinn er einn og hinn sami.

2. Þegar vèr nú eigum að ræða það atriði, hvort og að hve miklu leyti þetta réttarástand, sem áður er talið, skyldi vera orðið breytt við grundvallarlög Dana 5. Júní 1849, eða hvort þau geti verið gild hér á landi, þá verður nefndin að geta þess, að hinn há sæli Friðrik konungur hinn 7. hét öllum þegnum sínum með bræfi sínu 4. dag aprilmánaðar 1848 hlutdeild í stjórn málefna ríkisins, og Íslendingum hét hann því sérstaklega í opnu bræfi 23. dag septembermánaðar 1848, að ekkert skyldi afráðið verða um Íslands málefni, fyr en sérstakt þing í landinu sjálfu hefði verið heyrt um það mál, og þetta heit sitt til Íslendinga endurtók hann í auglýsingu sinni til alþingis 1849, og það enn skýrar en áður, og þegar lítið er á orð hins há sæla konungs í þessari auglýsingu sinni, þá getur nefndinni eigi skilizt, hvernig það geti rétt verið, er segir í ástæðunum fyrir frumvarpi stjórnarinnar um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu bls. 5, «að hin stjórnarlega staða Íslands til Danmerkurrikis sé ákveðin fyrir rás viðburðanna, og hafi öðlazi lagafestu í grundvallarlögum Danmerkurrikis», því að í auglýsingunni segir með þessum orðum: «vèr látum nú bera undir þingið frumvarp til kosningarlaga, og á eptir því að kjósa þingmenn, er falið skal á hendur, að starfa að frumvarpi (*forhandle Forslag*) sem skipar fyrir, hverja *stöðu Ísland* skuli hafa í fyrirkomulagi ríkisins», og fyrir þjóðfundinn 1851 var lagt «frumvarp til laga um stöðu Íslands í ríkinu». Nú virðist þá bert og skýrt, að konungur hefir hvorki ætlazt til þess 1848 og 1849, að staða Íslands í ríkinu skyldi verða ákveðin með grundvallarlögum Dana 1849, nè heldur skoðað svo 1851, sem hún væri þá þegar ákveðin með þessum lögum; og þá geta heldur hvorki þessi grundvallarlög verið bindandi fyrir Íslendinga, nè ríkisþingið haft neitt löggjafarvald yfir Íslandi. Enda virðist það hljóta að liggja öllum í augum uppi, að það getur eigi samrýmzt, að konungur hëti Íslendingum því, að þeir skyldu fá að segja skoðun sína og hafa fullt atkvæði um fyrirkomulag sinna málefna, og þó skyldu þeir verða að sæta þeim grundvallarlögum, sem hann kæmi sér saman

um við Dani. Hann gat heldur eigi afsalað sér einveldi sínu yfir Íslendingum, sem vér vonum, að vér hér að framan höfum ljóslega sýnt að ávallt fram að 1848 hefir verið sérstakur hluti hins danska einveldis, með sérstökum réttindum, lögum og stofnunum, bæði að skoðun Íslendinga og stjórnarinnar, í hendur Dönum eða ríkisþingi þeirra, þannig, að það yrði stjórnendur og löggjafar landsins; til þess hefði þurft beins samþykkis Íslendinga sjálfra; en það fer mjög fjarri, að þeir hafi nokkru sinni gefið sitt samþykki til þess, að þeir þvert á móti hafa allajafna neitað því, að grundvallarlög Dana 5. júní 1849 hafi nokkurt sem helzt gildi hér á landi í heild sinni; og þótt einhver vildi segja, að Íslendingar hafi átt sæti á ríkisþinginu 1848—49, og átt hluttöku í að semja grundvallarlögin, og lögin af þeim sökum verði einnig að ná til Íslands, þá skulum vér geta þess enn fremur, að á þingi þessu gjörði nefnd sú, sem sett var í málinu, sjálf þá uppástungu, að það skyldi vera tekið fram með berum orðum, að heitorð konungs til Íslendinga í opnu bréfi 23. sept. 1848 stæði óhaggað, þótt grundvallarlögin kæmust á í Danmörku, og bæði Íslendingar, sem á þinginu sátu og aðrir þingmenn studdu þessa uppástungu nefndarinnar, og að þessari yfirlýsingu var sleppt úr lögnum, var alls eigi af þeirri ástæðu, að þingið ætlaðist til, að grundvallarlögin fengju lagagildi hér á landi, heldur beinlínis af þeirri ástæðu, að það þótti óþarft, því að heitorð konungs 23. septembermánaðar stæði með öllu óhaggað (sjá ríkisþingstíðindin 1848—49, 2729.—34. dálk). Að það heldur eigi hafi verið tilgangur stjórnarinnar frá upphafi, sýna ljóslega orð hins æðsta ráðgjafa í ræðu þeirri, er hann hélt fyrsta á þinginu, þau, að málefnum Íslands verði þá fyrst skipað niður, er búið sé að fá álit íslensks þings um það, (Rigsforsamlingstidende 1848—49, 7. dálki). Dómsmálastjórnin segir enn í bréfi til fjármálastjórans 27. apríl 1863, að fjárspurningin sé hið eina atriði af Íslands málum, sem spurning geti verið um að leggja fyrir ríkisþingið, og viðurkennir þannig skýrt og skorinort, að grundvallarlögin hafi ekkert gildi á Íslandi og ríkisþingið hafi þar ekkert löggjafarvald, og hið sama verður og ofan á hjá stjórninni í frumvarpi því til stjórnarskipunarlags handa Íslandi, sem hún lagði fyrir alþingi 1867, því að þar er með berum orðum í 1. greininni sagt, að það séu einungis 1., 4.—8. grein í grundvallarlögum Dana, sem gildar *eigi* að verða á Íslandi, og þessar greinir hljóða einungis um þau atriði, sem snerta ríkiserfðirnar, rétt kon-

ungs til að hafa stjórn í öðrum löndum, trúarbrögð hans og mynd-ugleika, og þó álitur stjórnin, að rétt sé, að leggja þessar greinir fyrir þingið til samþykktar. Hið sama segja og hinir bestu lögfræðingar Dana sjálfra. Það er og hvað á móti öðru, að grundvallarlögin séu gild hér á landi, og þó að vera að taka það upp í stjórnarskrá Íslands, að þau skuli vera gild, því að með því játar stjórnin sjálf, að þau séu eigi gild. Af þessu leiðir þá beinlínis, að ríkisþing Dana ekkert löggjafarvald getur haft yfir Íslandi, og vèr verðum fastlega að mótmæla því, þrátt fyrir það, þótt ýmsir á ríkisþingi Dana nú í vetur hafi farið því fram, og dómsmálastjórnin fæti nú í þeirra fótspor, þvert ofan í allt það, sem á undan er gengið.

En það er eigi nóg með það, að ríkisþingið og stjórnin heldur því fram, að grundvallarlögin 5. júní 1849 séu gild, heldur eiga það nú að vera hin endurskoðuðu grundvallarlög 28. júlímán. 1866, sem eiga að ná hér gildi, og þetta er þó enn fjarstæðara, og að vorri ætlun svo fjarstætt, að oss virðist það nóg vera, að benda á slíkt; því að það segir sig þó sjálft, að hafi hvorki stjórnin né ríkisþingið ætlazt til þess 1849, að hin upphaflegu grundvallarlög yrðu að lögum hér á Íslandi, þá gat hún þó enn síður ætlazt til, að þessi hin nýju lög, sem engum þá datt í hug að koma mundu, skyldu verða gild á Íslandi, að Íslendingum fornspurðum og óafvitandi. Þar að auki væri það vissulega eitthvað sérstaklegt, já, vèr verðum að segja ólöglegt, að lögleiða þau lög hér á landi, sem margt hvað í alls eigi ætti við, og eiga svo að fara eptir á að skera úr því, hvað við ætti að öllu leyti, hvað að sumu leyti, og hvað alls eigi ætti við. Slíkt gæti valdið þeim ruglingi og þrasi, að eigi yrði fyrir endann á því sæð; slík lögleiðing hlyti að vekja ósamlyndi og miskliðir á millum Íslendinga og samþegna vorra Dana, sem nauðsyn býður að reyna til að komast hjá, og óteljandi aðrir annmarkar mundu við það koma í ljós.

3. Þegar vèr nú komum að 3. atriðinu, hverjar fjárkröfur Ísland hafi á hendur Dönum að lögmáli réttu, þá ber nauðsyn til að virða fyrir sér, undir hverjar skattaálögur Ísland hafi gengizt að upphafi, er það gekk undir Noregs-konung, og hvort Íslendingar síðar hafi játazt undir meiri skattgjafir. Vèr höfum áður getið þess, að Íslendingum alls eigi hafi nokkru sinni gefizt kostur á, að rannsaka reikningaviðskipti Íslands og ríkissjóðs Danmerkur

og Noregs, nema að því einu undanskildu, sem nefnd var sett í Kaupmannahöfn árið 1861, til að segja álit sitt um fjárhagsaðskilnað Íslands og Danmerkur, og nefnd þessi var skipuð 2 Íslendingum. Meiri hluti nefndar þessarar fór næsta laust yfir viðskipti Íslands og ríkissjóðsins, en einn nefndarmanna sýndi fram á með nægum rökum, að svo mikið fæ hefir runnið inn í ríkissjóð Dana frá Íslandi, að það er næsta vægilega í farið, þótt Íslendingar heimti 119,724 rd. árgjald úr ríkissjóði Dana, og ber þó þess að geta, að hann hefir alls eigi allt talið, t. a. m. tolla þá, sem guldust af verzluninni fyrir 1602, og eptirgjaldið eptir brennisteinsnámana því nær í 2 aldir. Vær skulum nú reyna til, að sýna fram á, að þetta gjald er hið minnsta sem orðið getur, að Ísland eigi í rauninni tilkall til, frá hverri hlið sem svo reikningaviðskipti Íslands og ríkissjóðsins eru skoðuð, og þó eigi taka aðrar greinir, en taldar voru til í fjárhagsnefndinni 1861, en að eins skoða þær viðskiptagreinir frá nokkuð annari hlið, og sem vær ætlum að eigi við fyllsta rétt að styðjast.

Í hinum forna sáttmála játuðu Íslendingar einungis að gjalda konungi skatt, það er að segja 10 álnir hver bóndi, er þingfarar-kaupi átti að lúka, og það þó móti þeim réttindum, er sáttmálinn ákveður í 2.—6. grein, og vær höfum áður um getið; en engin önnur gjöld lofuðu landsmenn að greiða fram yfir það, er þörf var á til landsins eigin stjórnar. Þar sem í 3. grein sáttmálans er ákveðið, að 6 skip skuli ganga af Noregi til Íslands, þá er það að álíta sem réttindi áskilin Íslandi, en veitir enga heimild til að leggja skatta eða skyldur á.

Síðan, og til þess er einveldið hófst, varð engin breyting á skattgjöldum Íslendinga til konungs, og þeir játuðust undir engin gjöld til Noregs, nè síðar Danmerkur, nè heldur til sameiginlegra ríkisþarfa, önnur en áður er sagt um skattinn, sem og allajafna var greiddur konungi; einungis játuðu landsmenn konungi þegn-gildi (1271) móti ýmsum réttindum. Á 14. og 15. öld voru þó ýms gjöld og kvaðir lögð á íslenzku verzlunina, er landsmenn að eins liðu, og enn fremur voru á 15. öld gjörðar upptækar eignir ýmissa ríkra manna í landinu, sem allt gekk í sjóð Danmerkur og Noregs.

Á 16. öld tók konungur og undir sig hinar svokölluðu konungsjarðir, sem smámsaman hafa verið seldar, og hefir verð þeirra, sem inn hefir komið í ríkissjóðinn frá 1674 til 1. apríl 1866 numið 175,037 rd. 65 sk. — talið dal fyrir dal — eigi til þess að auka

þar með ríkissjóð Danmerkur, heldur til þess, að verja þeim Íslandi til þarfa á annan hátt en áður var, beint eptir ordínanzíu Kristjáns konungs 3., sbr. heitorð konungs í bréfum hans 1542 og 1550; enda var Ísland þá engum skyldum bundið til sameiginlegs ríkissjóðs, fremur en áður er sagt um skattinn. Enn fremur voru á 16. öld teknir ýmsir gripir og peningar frá dómkirkjunni í Skálholti og á Hólum, frá ýmsum klausturkirkjum og öðrum kirkjum, og getur verð þeirra ekki minna metizt, en 50,000 rd. virði í silfurreikningi.

Taka konungs á þessum fjármunum verður að skoðast á sama hátt og áður er á vikið um konungsjarðirnar, að þeim bæri að verja landinu í hag, en að þeir ekki hafi átt að renna inn í ríkissjóð Danmerkur endurgjaldslaust, þar eð Ísland hvorki þá nè síðan átti sameiginlegan sjóð með Danmörku og Noregi, heldur átti eignir sèr og hafði landsreikninga sèr í lagi.

Þá voru og ýms höpt lögð á verzlun landsins, og tekjur konungs af verzluninni urðu töluverðar, t. a. m. sekkjagjaldið 1516; tollur frá Englendingum og Brimurum; afgjaldið, er Kaupmannahafnar borgarráð skyldi gjalda 1547 fyrir verzlun á Íslandi, og 1552 fyrir verzlun á Vestmannaeyjum, o. s. frv. Þar við bætist hagnaður sá, er konungur hafði af brennisteinsnámum landsins.

En í byrjun 17. aldar hófst hin danska einokun á verzluninni, sem við hélzt til 1786, að verzlunin var leyst við alla danska þegna; einokun þessi var gjörð eingöngu Danmörku til hags, sbr. einokunarlögin 20. apríl 1602, og tollar þeir eða skattar, er hvíldu á verzluninni runnu inn í ríkissjóðinn, án þess þó að Íslendingar hefðu játazt undir nokkra skatta til hans, hvorki af verzlun nè öðru, og án þess að konungalögin 14. nóvembermánaðar 1665, er þau náðu hær gildi, geti álitizt að hafa heimilað tolla þessa eða skatta af Íslands hálfu, þar eð Íslendingum, er þeir sóru hinum einvalda konungi hollustueið, var heitið að njóta «íslenzkra laga, skíla og réttinda», hafa tollar þeir, er þannig guldust af hinni íslenzku verzlun frá 1602 til 1786 beinlínis inn í hinn danska ríkissjóð, numið 2,143,172 rd., talið dal fyrir dal.

Sá hagur, sem danskir menn hafa haft af hinni íslenzku verzlun hær að auki, verður eigi reiknaður, nè sá skaði, er Íslendingar hafa haft af einokuninni, og þetta hefir stjórnnin sjálf játað, t. a. m. í fjárhagsáætluninni 1850—51, þar sem hún segir, að «það sè jafnómögulegt að reikna í tölum þann skaða, sem Ísland hefir af þeirri

tilhögun á verzluninni, sem nú er höfð, eins og ábata þann, sem verzlunarstéttin í Danmörku og einkum í Kaupmannahöfn hefir af henni».

Á öllum þessum árum og til miðju næstliðinnar aldar hefir Danmörk ekki látið einn skilding af hendi rakna til Íslands þarfa, svo kunnugt sè.

Seint á næstliðinni öld og í byrjun þessarar aldar voru seld góss stólanna í Skálholti og á Hólum, er þangað til höfðu ann-
 azt biskupa landsins, dómkirkjurnar og skólana; átti þetta að vera Íslandi í hag, með því konungur lofaði í bréfum sínum 29. apríl 1785 og 2. maí 1804, að hinn danski ríkissjóður, sem andvirði eignanna runnu inn í, skyldi aptur á móti annast gjöld þau, er áður lágu á stólunum. Peningar þeir, er runnu inn í hinn danska ríkissjóð fyrir Skálholts- og Hóla-stólsjarðir, voru 131,188 rd. 4 sk., og náðu alls eigi útgjöld þau, er gengu til skóla landsins og biskups, hvorki áður, og því síður eptir að skólarnir voru sameinaðir, þeirri upphæð, er svaraði vöxtum af tæðum höfuðstól; en þegar eignir stólanna voru seldar, og andvirði þeirra tekið inn í hinn danska ríkissjóð, voru afgjöld þeirra 122,680 álnir, sem gjöra, alinin á 24 sk. 30,670rd.
 auk reka stólanna, er gáfu árlega af sèr 200 —
 og heimastaðanna, er með því, sem þeim heyrði til,
 eigi hefðu verið leigðir nú árlega fyrir minna, en . . . 320 —

Þetta er samtals 31,190rd.

Það svarar og sem næst til lagavaxta af þeim höfuðstól, er fyrir eignir stólanna, ef þær væru nú óseldar, mundi hafa fengizt. Eptir hinni nýju jarðabók eru þær að hundraðatali 15,494 hndr., og gjöri menn hundraðið á 50 rd., sem eigi er of mikið eptir algengri sölu á jörðum, verður það 774,700 rd., og svarar það til árgjalds 4% 30,988 rd.

Þar að auki runnu inn í ríkissjóðinn ýmsir sjóðir, er heyrðu stólunum til, sem voru:

1. álagspeningar frá Hólum	3,919 rd. » sk.
2. sparipeningar Hólastóls árið 1804	4,037 — 16 —
3. konunglegt skuldabréf	500 — » —
4. konunglegt skuldabréf	109 — 42 —
alls	8,565 rd. 58 sk.

er svarar til árgjalds 4% = 342 rd. 60 sk.; hefðu því eignir stól-

anna, ef þær væru óseldar, ásamt sjóðum þessum, nú gefið af sér í árlegar tekjur 31,532 rd. 60 sk.

Síðan eignir landsins voru seldar, sem nú hefir sagt verið, hefir hinn danski ríkissjóður orðið að leggja til Íslands þarfa, auk þeirra tekja, er landið hefir af sér gefið, en það tillag, ásamt því, er Íslandi bar að leggja á konungsborð, eða til hinna sameiginlegu ríkisþarfa, eptir hinum forna sáttmála, og ásamt því, er varið var til framfara Íslands á tímum Friðriks konungs 5., er langtum minna, en árlegir vextir af eignum þeim og verzlunartollum, er runnu inn í ríkissjóðinn frá Íslandi, að ótöldum hag þeim, er ríkissjóðurinn og Danmörk óbeinlínis hefir haft af hinni íslenzku verzlun og verzlunartollum.

Þegar nú Ísland á að annast sín eigin gjöld, og hinn danski ríkissjóður að losast við gjöld þau, er áður hafa hvílt á honum til Íslands þarfa í staðinn fyrir eignir þær og tekjur, er runnið hafa inn í hann frá Íslandi, verður spurningin sú: hefir Ísland nokkurn rétt til endurgjalds fyrir eignir þessar og tekjur úr hinum danska ríkissjóði? og svarið verður efalaust að vera já.

Ísland hefir aldrei verið partur úr konungsríkinu Danmörku, eins og áður er tekið fram, enda hefði þá alls ekki átt við, að hafa sérstaka reikninga við það, heldur var það *sambandsland* Noregs og síðar Danmerkur; staða þessi breyttist og ekki við einveldið, nè við það, að Noregur að skildist frá Danmörku, enda er og einmitt vegna þess talað um, að Ísland annist sinn eigin kostnað; ríkissjóður Danmerkur er ekki sjóður Íslands nema að því leyti, að Ísland hefir rétt til endurgjalds úr honum, samkvæmt undanförunum viðskiptum, því að ríkissjóðurinn getur eigi með neinum ástæðum skorazt undan, að greiða skuldir þær, er hinn einvaldi konungur hefir lagt á hann.

Samkvæmt þessu verður að álíta, að Ísland hafi fyllsta rétt til, að heimta endurgjald fyrir hinar seldu svokölluðu konungseignir hér á landi, þar eð þær voru bæði sérstök eign landsins, og heit-orð konungs eru fyrir því, að þeim skyldi verja landinu til þarfa, og eignum þessum var heldur alls ekki varið til hinna sérstöku útgjalda landsins, og enda þótt vèr ætlum, að Íslendingar hefðu rétt til, að krefja hið sama verð fyrir eignir þessar, og fengizt hefði fyrir þær nú, ef þær hefðu óseldar verið, því það verður að telja þeirra rétta verð, þá viljum vèr að þessu sinni eigi halda þeirri kröfu fram; en því getur enginn neitað, sem nokkurrar rétti-

sýni vill gæta, að á því getur enginn efi leikið, að ríkissjóðurinn getur eigi skorazt undan, að greiða það fé, sem beinlínis er inn í hann runnið fyrir eignir þessar. Hið sama verður og að álíta um gripi þá og muni, er teknir voru frá kirkjunum á Hólum og Skálholti, ýmsum klausturkirkjum, og öðrum kirkjum.

Stólagóssin og hinir ýmsu sjóðir stólanna voru teknir inn í ríkissjóðinn með því fulla skilyrði, að ríkissjóðurinn skyldi annast gjöld þau, er áður hvíldu á eignum þessum til biskupa landsins, dómkirknanna og skólanna, og sú skuldbinding liggur því á ríkissjóðnum, að greiða allan þann kostnað, sem til þessa gengur, um aldur og æfi, enda eru gjöld þau, er áður hvíldu á stólseignunum, eptir hinum síðustu fjárhagsreikningum nú orðin sem næst 27,000 rd., hvar við þá verður að bæta byggingarkostnaði og viðhaldi dómkirkjunnar og skólahússins, er eigi getur metið minna en svo sem svarar höfuðstól, er gæfi af sér 4000 rd. árlega. Nú með því eigi verður sagt, hverjar þarfir þessar kunna að verða á hinum ókomna tíma, virðist, að Ísland hafi að minnsta kosti rétt til, að heimta andvirði eigna þessara, eins og þær væru óseldar eða eins og þær gáfu af sér, áður en þær voru seldar. Af því, sem áður er sagt um stöðu Íslands í ríkinu, leiðir og, að Ísland verður að hafa rétt til, að heimta endurgjald fyrir tolla þá, er runnu inn í hinn danska ríkissjóð, þar eð Ísland lagði nóg að auki til sinna eigin þarfa, og til þess er því bar að greiða til sameiginlegra ríkisþarfa, samkvæmt stjórnarsambandi þess við ríkið, og skulum vér enn fara sem vægilegast í, og eigi telja þá lengra fram, en frá því að einokunin hófst 1602, og til þess verzlunin var úr þeim fjöðrum leyst 1786. Tollar þeir, er hin íslenska verzlun hefir af sér gefið, hafa og allajafna verið taldir meðal sérstakra tekja landsins, síðan reikningar þess hafa verið samdir sér í lagi, enda verður nefndin svo að líta á, sem þeir sæu sömu tegundar, sem lesta-gjaldið nú.

Eptir þessu verður að álíta að Ísland hafi rétt til endurgjalds frá hinum danska ríkissjóði:

1. fyrir seldar konungseignir til 1. apríl 1866 =
175,037 rd. 65 sk., sem svarar til árgjalds 4% 7001 rd. 48 sk.
2. fyrir dómkirknaféð m. m. frá síðaskiptunum
50,000 rd., sem svarar til árgjalds 4% . . 2000 — " —
3. jafngildi stólagóssanna með hinum ýmsu sjóðum,
flyt 9001 — 48 —

fluttir 9001 rd. 48 sk.

sem svarar til árgjalds 31532 — 60 —

4. fyrir verzlunartollana, er runnið hafa inn í ríkissjóðinn frá 1602—1786 = 2,143,172 rd., er
svarar til árgjalds 4% 85726 — 84 —
og verður þá árgjaldið alls 126,261 — » —

Nefndin hefir hingað til leitast við að rannsaka, að hve miklu leyti Ísland hefir rétt til fjárkröfu úr ríkissjóði Danmerkur einkum af þeirri ástæðu, að stjórnin hefir neitað öllu réttartilkalli Íslands til að fá árgjald úr hinum danska ríkissjóði, en vilji nú alþingi eigi framfylgja kröfum þessum að fullu nú þegar, virðist nefndinni, að eigi verði þó hjá því komizt, að fara fram á svo mikið tillag úr ríkissjóði Dana, að þörfum landsins verði nokkurn veginn sæð borgið, þegar landið á að annast sín eigin gjöld; og verða þá sér í lagi að koma til greina þarfir landsins, eins og þær nú eru, og hljóta að verða, þegar landið hefir fengið sjálfstjórn sína, ef því á að verða nokkurra framfara auðið, og hverjar tekjur það hefir fyrir hendi, eptir því sem ástandi landsins er nú varið.

Eins og meiri hluti nefndarinnar í fjárhagsmálinu á alþingi 1865 ljóslega sýndi, vantar landið til þess, að núverandi tekjur þess hrökkvi til fyrir útgjöldunum, að viðbættum eptirlaunum embættismanna, eins og þá var gjört ráð fyrir að þau mundu verða, kostnaði til opinberra bygginga o. fl. 50,000 rd.

Þar við verður að bæta :

- 1, kostnaðinum við hina nýju stjórn, að frádregnum launum til stiptamtanns, þar eð vèr gjörum ráð fyrir, að það embætti hætti 10,000 —
- 2, laun 2 dómanda í yfirdóminum, er alþingi hefir áður bæðið um til viðbótar, og nauðsynlegt er 4,000 —
- 3, til lagaskóla 3,000 —
- 4, til læknaskóla 3,000 —
- 5, laun 9 lækna auk þeirra, sem nú eru 5,400 —
- 6, 4 spítalar 3,500 —
- 7, til ljósmæðra, sem þyrftu að vera að minnsta kosti 1 í hverjum hreppi, hèr um bil 3,400 —
- 8, til gufuskipsferða kringum landið 10,000 —
- 9, til póstgangna um landið auk þess, sem nú er 3,000 —
- 10, til hegningarhúss og fangelsa, auk þess, er dóms-
flyt 95,300 —

	fluttur	95,300 rd.
málasjóðurinn getur látið í tæ	2,000	—
11, laun hreppstjóra eins og alþingi hefir áður stungið upp á	6,000	—
12, til búnaðarskóla og annara framfara í landbúnaði	7,000	—
13, til 3 sjómannaskóla	3,000	—
14, til þjóðvegabóta auk núverandi þjóðvegagjalds að minnsta kosti	8,000	—
15, og til óvissra útgjalda auk þess, sem nú er	4,000	—
	Þetta er alls	125,300 —

Af þessu má sjá, að þegar Íslendingar eða alþingi þeirra eigi hefir farið fram á meira tillag úr ríkissjóði, en 60,000 rd., þá þurfa þeir þó að leggja á sig yfir 65,000 rd. til að fullnægja þeim þörfum, er vèr höfum þegar talið, og eru það meiri álögur, en sjáanlegt sè, að landið með nokkru móti geti fyrst um sinn borið, þótt frá sè talið árlegar tekjur lækna sjóðsins, sem nú munu vera að meðaltali um 3,500 rd., og er þó enn ótalið það, sem landinu bæri að leggja á konungsborð, og til annara þeirra mála, er talin yrðu sameiginleg.

En allt um það, þótt vèr þykjumst hafa fært full rök að því, að Ísland hafi réttartilkall til 126,261 rd. árlegs tillags úr ríkissjóði, eða höfuðstóls, sem því svaraði, viljum vèr þó eigi ráða hinu heiðraða þingi til, að krefjast meira tillags úr ríkissjóði Dana, en 60,000 rd., og það enda þótt vèr þykjumst með vissu geta sèð fram á, að Íslendingar, þrátt fyrir þetta tillag, verði eigi í langan tíma færir um, að fullnægja hinum áður töldu þörfum sínum, og því síður öðrum, sem vissulega munu margar reynast, því að vèr viljum, að þingið gjöri sèr allt far um, að til samkomulags dragi með Íslendingum og samþegnum vorum í Danmörku; en það leiðir svo sem af sjálfu sèr, að þetta tillag verður að vera fast ákveðið í eitt skipti fyrir öll, og að Íslendingar því fái óuppsegjanleg ríkisskuldabréf fyrir fè þessu, eins og fjárhagsnefndin í Kaupmannahöfn stakk upp á 1862, og náí fullum ráðum fjár þessa, og í öðru lagi verðum vèr að telja það víst, að Ísland verði laust við allt fjártillag til hinna sameiginlegu málanna fyrst um sinn, uns afli landsins eykst svo, að það verði aflögufært.

Þegar vèr nú þannig höfum í fám orðum sýnt fram á, hver vèr ætlum að réttur vor sè, bæði til fullnaðaratkvæðis í vorum málum gagnvart samþegnum vorum í Danmörku sjálfri, og til fjár-

heimtu úr ríkissjóði, og eins á hinn bóginn, hverjar þarfir vorar sèu, og jafnframt lítum á, hvað oss er boðið í frumvarpi því, sem hér ræðir um, svo sem vèr höfum að upphafi frá skýrt, þá virðist oss auðsætt, að þeir kostir sèu ekki einungis næsta óaðgengilegir fyrir Íslendinga, og eigi viðunandi, heldur einnig, að rétti landsins sè misboðið með allri meðferð málsins, þar eð það á eptir á að berast undir ríkisþingið til samþykktar, þar sem vèr þó, eptir því sem að framan er útlistað, verðum að álita, að því beri að rættu ekkert atkvæði, þegar um stjórnarskrá Ísland er að ræða. En nú er þá einnig á það að líta, hvort vèr getum haft nokkra von um, að fá frumvarpi þessu breytt, svo að aðgengilegt verði. Í ástæðunum fyrir frumvarpinu segir, að alþingi, hvorki eptir eðli málsins nè gildandi lagaákvörðunum, hafi tilkall til annars, en að segja *álit* sitt um frumvarp þetta, og á hinn bóginn, að alþingi alls eigi þurfi að hugsa til, að fá breytt neinum grundvallarreglum þess, heldur að málinu verði ráðið til lykta, þegar alþingi hafi gefið kostur á að framkvæma þá hlutdeild til ráðaneytis, sem því beri í þessu máli. Þar sem nú stjórnin eptir þessu gjörir ráð fyrir, að láta lög þessi koma út óbreytt í öllum verulegum atriðum, hvað sem svo alþingi segir, þá virðist oss auðsætt, að frumvarpið sè lagt fyrir þingið að eins til málamyndar, og getur ekki nefndin leitt hjá sèr, að benda á, hversu rétti þjóðar vorrar og þings er að voru áliti með þessu móti misboðið, þar sem konungsfulltrúi sagði það skýrt á alþingi 1867, að alþingi hefði samþykktaratkvæði í þessu máli, eins og það líka í sjálfu sèr sýnist vafalaust, að Íslendingar hljóti að hafa óskertan rétt til samþykktaratkvæðis í þessu máli, bæði eptir eðli þess sjálfs, og heitorði konungs 23. septemberm. 1848 og 19. maí 1849, eins og vèr þykjumst hafa leitt full rök að hér að framan. Það heitorð, er gefið var af einvöldum konungi af frjálsum vilja, sjáum vèreigi nefndarmenn, að stjórnin hafi nokkra lagaheimild til að rjúfa; það verður að standa óraskað, hvort sem ríkisþing Dana segir já eða nei, og svo lengi sem þetta heitorð eigi er uppfyllt, þá verða Íslendingar, að nefndarinnar álit, að hafa fullan rétt til, að fá málið lagt fyrir þing í landinu sjálfu með fullu samþykktar- og fullnaðar-atkvæði, og það er alls eigi af því, að Íslendingar hafi nokkru sinni gefið upp þennan rétt sinn, að þeir eigi hafa allajafna krafist, að mál þetta væri lagt fyrir sèrstakan þjóðfund, heldur hafa þeir gjört það til að miðla málum, sem mest þeir hafa getað, að láta sèr það lynda, að það væri lagt fyrir

alþingi, enda virðist það segja sig sjálf, að upp á Íslendinga verði engri stjórnarskipun neytt móti vilja þeirra, hvort sem það er alþingi eða annað þing, sem um málið fjallar. Og úr því alþingi hafði samþykktaratkvæði í þessu máli 1867, og konungur síðan uppleysir þingið, sem þá var, og lætur stofna til nýrra kosninga, þá finnst oss með því réttur þingsins til samþykktaratkvæðis vera viðurkenndur; en þá álitum vèr og einnig óefað, að eptir venjulegum þingreglum hefði átt að leggja fyrir þetta nýja þing hið sama frumvarp, sem þingið 1867 hafði til meðferðar, með þeim af breytingum þingsins við það, sem stjórnin gat fallizt á. En í stað þess er nú lagt fyrir þingið annað frumvarp hinu frábrugðið að formi og efni, og því neitað í ástæðunum, að þingið hafi atkvæðisrètt í málinu, sem sjálfsagt sýndist vera, bæði af því hið fyrra þingið hafði haft hann, og eptir eðli sjálfs málsins og meðferð þess. Enn fremur er þinginu gefin mjög lítil von um, að tillögur þess verði teknar til nokkurra greina. Af þessu leiðir þá, að þótt vèr þykjumst hafa leitt full rök að því, að þingið hljóti að hafa samþykktaratkvæði í máli þessu, treystumst vèr þó ekki til, þar sem stjórnin með þerum orðum neitar þessu, að ráða þinginu til að taka málið til meðferðar, eða ræða hinar einstöku greinir frumvarpsins, og það því síður sem margar af bænarskránum halda því fast fram, að þingið taki ekki málið til meðferðar nema því að eins, að það hafi samþykktaratkvæði í því.

Af þeim ástæðum, sem vèr þegar höfum talið, viljum vèr ráða hinu heiðraða alþingi:

1. allraþegusamlegast að mótmæla því, að frumvarp það, sem fyrir þingið var lagt «um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu», nái lagagildi.
2. að beiðast þess, að hans hátign allramildilegast útvegi fast árgjald handa Íslandi úr ríkissjóðnum, er nemi að minnsta kosti 60,000 rd., og sè fyrir innstæðu þessa árgjalds gefin út óuppsegjanleg ríkisskuldabréf.

Alþingi, 24. dag ágústmán. 1869.

Jón Sigurðsson. Halldór Jónsson. Guðmundur Einarsson.
Eiríkur Kúld, Tryggvi Gunnarsson. H. Kr. Friðriksson,
formaður. skrifari og framsögumaður.
Stefán Jónsson. Páll J. Vídalín. Sigurður Gunnarsson.

BÆNARSKRÁ

til konungs um, að bætur verði ráðnar á kornskorti og aðflutningum.

Til alþingis kom að þessu sinni uppástunga þess efnis, að alþingi sjái ráð til að af stýra fyrirsjáanlegum vandræðum hér á landi, er orsakist af kornskorti.

Þingið tók mál þetta til löglegrar meðferðar, kaus nefnd í það, ræddi það síðan á tveimur aðalfundum, og leyfir sér nú allraþegn-samlegast að hera upp fyrir yðar hátign bænarskrá sína um það á þessa leið:

Þegar lítið er til ástandsins, sem nú á sér stað hér á landi, getur þinginu ei dulizt það, að öll líkindi eru til, að neyð og vandræði beri að höndum, ef til vill, þegar á komanda vetri; og að þetta á sér að miklu leyti rót í því, að heimili manna í allmörgum hêruðum eru í ár eins og í fyrra miður byrg af korni en vant er. Þetta kemur aptur til af því, að bæði hafa kornaðflutningar til landsins af kaupmanna hálfu verið víða hvar í minna lagi í sjálfu sér, og þess utan haft sumstaðar hinn mesta tálma af hafis, er venju fremur hefir allt til þessa legið hér við land, og enda bannað alveg kornaðflutninga á sumar hafnir, og víða svo hamlað siglingum, að ei hafa skip komið fyr en í ótíma, svo þegar allvíða var hinn mesti hjargarskortur næstlíðið vor eingöngu sprottinn af aðflutningsskorti. Þegar nú hér við bætist, að kaupmenn nú og í fyrra hafa selt kornvöru alla við dýrara verði, en að undanförunu, en innlendar vörur þar á móti í lægri verði, en áður, þá er og auðvitað, að kornbyrgðir búanda eru yfir höfuð litlar mjög; og er þetta því tilfinnanlegra, sem annað hjargræði búanda er í rýrara lagi, þar eð hafis sá, er hér nú hefir legið við land, ollir því, að bæði er búsmali arðlítill, og sumstaðar hefir hann og tálmað sjó-arútveg manna.

Af því, sem nú er sagt, verður þingið að álíta næga ástæðu til, að kvíða megi, að skortur og neyð geti að horið í sumum hêruðum landsins, þegar er út á vetur dregur, og sem engin úrræði sé til að bæta úr, nema korn sé til, er eptir ráðstöfun yfirvalda landsins megi verja til þess að af stýra neyð og hallæri, ef brýn nauðsyn ber að.

En með því nú þegar er svo langt liðið á sumar, þykist þingið reyndar sjá fram á þau vandkvæði, að ei er ólíklegt, að erfitt og ef vill til ómögulegt verði nú þegar í haust að flytja frá útlöndum korn til allra þeirra hêraða, er hætt er við að skortur verði í

nú þegar í vetur, en þingið hyggur samt, að aðflutningum mundi má ske mega við koma í haust á sumar hafnir, svo sem til Reykjavíkur, Stykkishólms og Akureyrar, og geti það orðið enda mikill léttir, ef því yrði við komið.

En eins og það, sem skeð hefir í fyrra hér á landi og kviða má fyrir að nú á komanda vetri kunni að eiga sér stað með neyð og vandræði af kornskorti, eins álitur þingið, að það megi eigi binda skoðun sína við ástandið, sem nú er, heldur verður það að álíta mjög svo nauðsynlegt, að til sé framvegis hér á landi kornhyrgðir þær, er þingið nú allraþegnsamlegast leyfir sér að stinga upp á, sem séu til taks, þá þörf og nauðsyn kallar að; og þess vegna verður þingið líka allraþegnsamlegast að beiðast þess, að framvegis verði haft sérstaklegt tillit til tillagna amtmanna landsins, er þingið ætlar að muni hafa vakandi eptirlit í tíma á því, þegar nauðsynlegt virðist að leita til stjórnar yðar hátignar í því, að af stýra hungursneyð hér á landi.

Af framanskriðuðum ástæðum leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að bera þá bæn fram fyrir yðar hátign, að þær allramildilegast vilduð líta á þörf Íslendinga í þessu mikilsvarðandi máli, og skipa svo fyrir, að stjórn yðar hátignar blutist svo til:

1. Að 1000 tonn af korni, auk þess korns, sem kaupmenn flytja til verzlana sinna til sölu, sé árlega til í landinu, er eptir ráðstöfun amtmanna megi verja til að af stýra neyð og hallæri, þá brýn nauðsyn ber að, og að þessum 1000 tonnum verði þannig skipt niður, að til suðuramtsins séu ætlaðar 350 tonn, til vesturamtsins 300, og til norður- og austur-amtsins 350 tonn (með samhljóða 19 atkv.), og ákveði amtmenn, á hverjar hafnir í umdæmum þeirra bezt henti að kornið sé flutt, og komið þar í geymslu (með 14 atkv. móti 12).
2. Að undið sé að þessu sem fyrst, og, að því leyti því verður við komið, séð um, að þegar í haust fáið hið umrædda korn hingað flutt (með 21 atkv.).
3. Að stjórnin framvegis hafi sérstaklegt tillit til álita viðkomandi amtmanna, er til hennar leita í fyrirsjáanlegum vandræðum og aðflutningsskorti (með 16 atkv. gegn 4).

Alþingi, 2. septbr. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Eiríkur Kúld.

UPPÁSTUNGA

um ávarp til konungs.

Í hinu konunglega frumvarpi til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem alþingi nú hefir til meðferðar, og sem aðalatriðin úr hinni sérstaklegu stjórnarskipun Íslands eru tekin inn í, segir í ástæðunum, að til þess þurfi samþykktaratkvæðis ríkisþingsins, en Íslendingar eða alþingi þeirra hafi aptur á móti ekkert samþykktaratkvæði í því máli, og á seinast liðnum vetri hefir ríkisþingið, — sem stjórnin að eins lagði fjárhagsmálið fyrir, — einnig tekið sér myndugleika til að ræða stjórnarskipunarmál Íslands.

Með þessu finnst oss, sem hér undir ritum nöfn vor, rétti Íslands vera misboðið, og leyfum oss því, að stinga upp á því við hið heiðraða þing, að það riti hans hátign konunginum allraþegnsamlegast ávarp, og flýi til hans hátignar með þá bæn, að hann eptir sinni konunglegu mildi og réttvísi vilji vernda rétt vorn Íslendinga, og láta oss verða aðnjótandi jafnréttis við samþegna vora í Danmörku, og fulls ályktaratkvæðis í öllum vorum málum.

Reykjavík, 26. dag ágústmán. 1869.

*E. Kúld. H. Kr. Friðriksson. H. Jónsson. Páll Vídalín.
Jón Sigurðsson. Tryggvi Gunnarsson. G. Einarsson. St. Jónsson.
Sigurður Gunnarsson.*

NEFNDARÁLIT

í málinu um fiskiveiðar útlendra þjóða.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að kveða upp álit vort um 2 uppástungur frá þingmanni Borgfirðinga og þingmanni Snæfellinga viðvíkjandi fiskiveiðum útlendra þjóða við strendur Íslands, og lýsa uppástungur þessar að nokkru atferli fiskimanna þessara, og þeim afleiðingum, sem það hefir haft og eptirleiðis mun hafa, ef við svo búið stendur, og eru í uppástungum þessum þau niðurlagsatriði, að þingið beri svofellda bæn fram fyrir hans hátign konunginn:

1. Að Danastjórn sem allrafyrst komist að þeim samningum við hina frakknesku stjórn, að frakkneskum fiskiskipum sé ekki leyfilegt að fiska inni á Faxaflóa á vetrarvertíðinni fyrir 12. maí.
2. Að sendir verði hingað á ári hverju 2 fallbyssubátar til þess, að hafa gætur á útlendum fiskimönnum.
3. Að samið yrði við hina frakknesku stjórn um, að frakknesk fiskiskip færu ei inn á Breiðafjörð og kæmu ekki nær landi við Snæfellsnes fyrir vestan og sunnan Jökul heldur en 3 enskar mílur, og að þessi útlendu skip byrji ekki fiskiveiðar sínar fyr en eptir 12. maí á ári hverju.
4. Að samið yrði við hina frakknesku stjórn um, að tollur sá á fiski, sem lögleiddur hefir verið á Frakklandi, hið allrafyrsta verði af numinn.

Nefndin hefir hugleitt mál þetta og rætt það með sér og leyfir sér nú að skýra frá áliti sínu og tillögum um það á þessa leið:

Það hefir á undanförunum þingum verið skýrt frá því, eins og það er tekið fram í bænarskrám þeim, sem nefndinni hafa verið fengnar til meðferðar, hve þingum kostum landsbúar sæta af hinum útlendu fiskiskipum, þar sem þau árlega fara inn á hin vanalegu bátafiskimið landsbúa, og taka þannig upp afla þann, sem landsbúum eptir eðli hlutarins og viðurkenndum þjóðarétti einum er heimilt, svo að segja upp í landsteinum, eða miklu skemmra frá landi, en lög þau, sem um það eru sett, ákveða. Auk þessa spilla þeir fiskigöngum til grunnmiða með því að fiska snemma á vorum utarlega á fjörðum og flóum, því fyrir utan það, að þeir slægja þar niður, svo fiskurinn dregst þar að, þá truflast fiskigöngurnar af hinum mikla önglafjölda, sem jafnan er á breifingu í sjónum. Það er t. a. m. sannað fyrir nefndinni, að í apríl 1869 voru 72 útlend fiskiskip á fiskiríi innan 3 mílna fjarlægðar frá Njarðvíkum á Suðurlandi, þegar afli innlendra manna var í byrjun, en þar eptir fór hann æ rënandi. Eins og þessi yfirgangur er gagnstæður öllum lögum og rétti, svo leiðir af honum hið mesta tjón fyrir fiskiveiðar landsbúa, og liggur þessum öðrum atvinnuvegi landsbúa með fram fyrir þessa sök við eyðileggingu, og er það án efa með þessum yfirgangi að kenna, að afli hefir verið svo lítill í flestum veiðistöðum landsins um hin síðari ár, og virðist hann fara að því skapi minnkandi, sem fiskiskipin fjölga.

En hinir útlendu fiskimenn láta ei hér við staðar nema, að draga fiskinn frá landsbúum og leiða hann burt af miðum þeirra.

Eins og fyr heflr verið borið fram á þinginu og enn er skýrt frá í uppástungum þeim, sem nefndinni hafa verið fengnar til meðferðar, spilla hinir útlendu fiskimenn veiðarfærum eigi alllitið, þar sem þeir bæði af kæruleysi og líka af sýnilegri illgirni eða gjálfi slæða með önglum sínum á net og lóðir landsbúa, draga þau saman, skera þau sundur, eða draga þau frá landi á haf út. Seinast liðið ár drógu frakkneskir fiskimenn upp lóð fram undan veiðistöðunni Sandi í Snæfellsnessýslu, en þeir, er lóðina áttu, náðu henni aptur með því að leggja að hinni frakknesku skútu og skera færin á borði; eru þeir þar opt ekki nema $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ mílu frá landi, og það á meðan hið danska herskip er hér við land, sem að áliti Vestfirðinga ekki gjörir hið minnsta að því, að vernda landið fyrir yfirgangi útlendra; var nafn og númer hins hér greinda skips skrifað, þótt þau skilríki séu ei nú fyrir hendi. Jafnframt því að þeir þannig eyðileggja veiðarfæri landsbúa og þannig bæði spilla aflanum og eyða efnum þeirra, gjöra þeir opt landgöngur til rána. Þannig er það sannað fyrir nefndinni, að síðan umkvartanir um þetta voru bornar fram á alþingi 1867, hafa þeir gjört mikið tjón. Á síðast liðnu vori ræntu þeir varphólma hjá Reykjarfirði í Strandasýslu, gjöreyddu æðarvarpi, sem þar var, og skutu fuglinn á milli tveggja innlendra manna, sem voru í hólmanum, og er um þetta tekið próf af sýslumanninum í Strandasýslu. Árið 1868 skutu þeir æðarfugl í varplöndum Kolfreyjustaðar og ræntu varpið; var um það tekið próf af sýslumanninum í Suður-Múlasýslu. Á síðast liðnu vori var rænd að öllu varpeyjan Vigur í Skaptafellssýslu, sem áður gaf af sér um 30 pund æðardúns. Á sumum stöðum, t. a. m. á Dýrafirði í Ísafjarðarsýslu, hafa sjómenn þessir skotið fænað manna og rænt. Þannig gera hinir útlendu fiskimenn landsbúum hið mesta tjón á ári hverju, bæði með eignamissi, og með því, að spilla aðalatvinnu landsbúa, og má telja það tjón ómetanlegt.

Hið danska herskip, sem um hin síðari ár heflr átt að hafa gætur á þessum ójafnaðarmönnum, heflr helzt til litlu áorkað, enda hafa landsbúar ei þótt sjá, að það gjörði neinar verulegar tilraunir í þá átt; þvert á móti heflr svo borið undir, að þegar herskipið heflr legið inni á höfnum, hafa hinir útlendu fiskimenn verið skammt frá að fiska á fiskimiði landsbúa. Verður það og að álítast ómögulegt einu herskipi, og þó fleiri væru, að verja landsbúa yfirgangi og ójafnaði hinna útlendu fiskimanna, meðan þeim er liðið að vera þannig inni á hverjum flóa og firði.

Eins og yfirgangur þessi er hin mesta eyðilegging fyrir landsbúa, sem margir verða eingöngu að lifa af sjávarafnanum, sem einkum í harðærum er aðalatvinnuvegur landsbúa, svo er hann furðanlegur, þegar litið er til hinna gildandi laga um þetta efni. Í opnu bréfi 13. maí 1682, § 2, er öllum bannað að fiska nær landi en 4 mílur, og viðlagður missir skipa og eigna og líkamleg refsing. Þessar ákvarðanir eru teknar upp í mörgum seinni laga-boðum, svo sem Octroi frá 13. júlí 1742 § 3 og 6, og 15. ágúst 1763 § 14 og 15, eins og tilskipun 1. apríl 1776 § 2 bannar fiskiafla við strendur landsins, nema sérlegt leyfi komi til.

Þegar fiskiveiðar og verzlun Íslands var gefin laus við alla þegna Danaveldis með opnu bréfi 18. ágúst 1786, var það með tilskipun 13. júní 1787 bannað skipum allra þjóða að fara inn á firði, flóa og hafnir Íslands, og það við lagt, að skipin væru tekin og upptæk gjörð, jafnframt og bannað var að fiska við landið í 2. og 4. gr. Í tilskipun 11. september 1816, þar sem útlendum þjóðum er leyfð verzlun við landsbúa, eru fiskiveiðarnar engan veginn leyfðar útlendum, nè heldur í lögum um siglingar og verzlun á Íslandi frá 15. apríl 1854. Nefndinni virðist þannig ljóst, að 4 mílur frá landi séu þau réttu takmörk, sem útlendir fiskimenn eiga að halda sig fyrir utan. Nefndin verður því að ráða þinginu til, að fara því fram, að útlendum fiskimönnum sé haldið til að halda sig utan þessara takmarka. Konungsúrskurður 22. Febrúar 1812 og kanselibréf 16. desember 1845 hafa aldrei að lögum náð til Íslands. Sú regla, sem þar er sett, að útlendir fiskimenn haldi sig mílu fyrir utan yztu eyjar og hólma, sem sjór fellur ei yfir, og að þeim jafnframt sé bannað að fara inn á alla firði og flóa, væri þó miklu betri en það ástand, sem nú er, og vill því nefndin til vara ráða til, að regla þessi sé gjörð að lögum og henni fylgt, einkum ef þeir samningar kæmust á, að stjórn Frakka setti niður eða tæki af toll á öllum innfluttum saltfiski frá Íslandi.

Þar sem í öðru atriði uppástungunnar er farið fram á, að 2 fallbyssubátar séu hafðir við landið, þá sér nefndin sér ei fært að til taka neitt um þetta. Eins og hún treystir því, að hans hátígn konungurinn hafi þann bezta vilja til að verja þegna sína þessari eyðileggingu, svo treystir hún því einnig, að það muni gjört á þann æskilegasta hátt.

Hvað hið 4. atriði í uppástungunum snertir, að tollur sá á íslenskum fiski, sem verið hefur á Frakklandi, verði hið fyrsta af

numinn, þá verður það að álítast mjög nauðsynlegt fyrir landsbúa, eins og það að hinu leytinu er sanngjarn, að Frakkar, sem til þessa hafa haft svo stórkostlegan hag af fiskiveiðunum við landið, og verða árlega að þiggja margt af landsbúum, þegar þeir eru í nauðum staddir, sýni því þessa ívilnan; nefndin vill því einnig ráða þinginu til að beiðast þessa.

Af þeim ástæðum, sem að framan eru taldar, verður nefndin að ráða hinu heiðraða þingi til, að bera þá bæn fram fyrir konung vorn:

1. Að hans hátign mætti þóknast að verja hina varnarlausu íbúa Íslands þeim yfirgangi, sem þeir hafa orðið fyrir af útlendum fiskimönnum, einkum frá Frakklandi, Belgíu og Englandi, með því að sjá svo um, að engum útlendum fiskimönnum verði liðið að fiska nær landi, en 4 mílur danskar, en þeir, sem út af bregða, verði meðfarnir eins og tilskipun 13. júním. 1787 mælir fyrir, eða fáist þessu eigi framgengt:
2. Að þeirri reglu sé á komið með samningum við hinar áðurnefndu þjóðir, sem greind er í konungsúrskurði 22. febrúar 1812 og kanselibréfi 16. des. 1845, og að hans hátign annist um, að engum útlendum fiskimönnum verði liðið, að afla nær landi en 1 mílu danska frá yztu hólum og eyjum, sem sjór ei fellur yfir, og einkum að engum verði liðið að vera við fiskiveiðar á nokkrum flóa eða firði á landinu.
3. Að hans hátign reyni þá samninga við stjórn Frakka, að tollur sá, sem verið hefir á innfluttum fiski frá Íslandi, verði sem fyrst afnuminn.

Alþingi 25. ágúst 1869.

Hallgrímur Jónsson, Þórarinn Böðvarsson, Daníel Thorlacius.
formaður. skrifari og framsögumaður.

Stefán Eiríksson. Torfi Einarsson.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um útsending og stytting alþingistíðindanna, þingfarar-
kaup m. m.

1. *Nefndin* (1. tölul.):

að alþingi feli forseta sínum á hendur, að semja við einhvern mann í Reykjavík um, að annast um útsendingu alþingistíðindanna til þeirra staða á landinu, sem hann í hvert skipti, eptir að hafa ráðfært sig við alþingismenn, álitur hagfelldast, til þess að tíðindunum þar verði móttaka veitt af hlutaðeigandi alþingismanni, er annist um sölu þeirra og útbýtingu, og gjöri síðan skil fyrir andvirðinu, og að ákveða í hvert skipti á sama hátt, hversu mörg exemplör tíðindanna skuli send á hvern stað. (Fellt með 17 atkv. gegn 5).

2. *Nefndin* (2. tölul.):

að senda hans hátign konunginum þegnlega bænarskrá um, að það verði gjört að lögum, að kostnaður við útsendingu alþingistíðindanna megi borgast á sama hátt og alþingiskostnaðurinn. (Fellt með 18 atkv. gegn 6).

3. *Sigurður Gunnarsson* (til vara, ef 2. gr. í uppástungu nefndarinnar fellur): að þingið biðji um, að kostnaðurinn til útsendinga alþingistíðindanna, sem hrepparnir hér á landi fá gefins, megi borgast á sama hátt og alþingiskostnaðurinn. (Fellt með 18 atkv. gegn 5).

4. *Nefndin* (3. tölul.):

að þingið álykti, að alþingistíðindin skuli stytt á þann hátt, að einungis verði birt á prenti ágrip af ræðum þingmanna. (Fellt með 16 atkv. gegn 1).

5. *Bergur Thorberg* (til vara, ef þingið fellir 3. niðurlagsatriði nefndarinnar):

a, að því verði þannig til hagað, að sá partur alþingistíðindanna, sem inniheldur þingskjölin m. m. (konungleg frumvörp, bænarskrár til þingsins, uppástungur, nefndarálit, atkvæðaskrár, álitsskjöl og bænarskrár til konungs) fáiist keyptur út af fyrir sig. (Fellt með 12 atkv. gegn 8).

b, að upplagið af þingskjalapartinum sé eigi stærra en 500

exemplör, og af þingræðupartinum eigi stærra en 200 exemplör. (Tekið aptur af uppástungumanni).

6. *Tryggvi Gunnarsson, Grímur Thomsen, Páll Pálsson, Þórarinn Böðvarsson, Davíð Guðmundsson*:

að alþing álykti, að í hvert skipti, sem alþing kemur saman, séu kosnir tveir menn, til þess ásamt forseta þingsins að yfirlita ferðakostnaðarreikninga þingmanna og úrskurða þá. (Fellt með 13 atkv. gegn 7).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um sýsluskiptingar í vesturamtlínu.

1. *Jón Pétursson*: að meðan enginn sækir um Barðastrandarsýslu, eða fæst til að þjóna henni sem settur, verði amtmanninum í vesturumdæminu gefið vald til að skipta sýslunni, eptir því, sem hann getur við komið og fengið menn til að gegna hverjum parti, og eins að skipta millum þeirra, hvað hver skuli gjalda af sýslugjaldinu eptir sinn part. (Fellt með 20 atkv. gegn 3).
2. *Meiri hluti nefndarinnar* (1. uppástunguatriði):
að til sýslumannsembættisins í Barðastrandarsýslu verði lögð föst árleg laun úr ríkissjóði, að upphæð 300 rd. (Samþ. með 15 atkv. gegn 6).
3. *Daníel Thorlacius, Eiríkur Kúld og Helgi Hálfðánarson*: Ef eigi fæst nægilegt fé úr ríkissjóði til að bæta upp Barðastrandarsýslu, nefnilega 300 rd., þá að stjórnin gjöri þá ráðstöfun, að Dalasýslu verði skipt upp, þannig: að til Barðastrandarsýslu verði lagðir þessir hreppar: Saurbæjar, Skarðsstrandar, Fellsstrandar og Hvammssveit, en til Snæfellsnessýslu: Laxárdals, Haukadals, Miðdala og Hörðudalshreppar; — en sýsluafgjaldinu sé skipt að því skapi jafnframt á Barðastrandar- og Snæfellsnessýslur; — þó skal þess gætt, að Dalasýsla, sem nú er, skal vera kjördæmi út af fyrir sig. (Fellt með 13 atkv. gegn 10).
4. *Torfi Einarsson*: ef Dalsýslu verður skipt, þá leggist til Stranda-

sýslu tveir hreppar hennar: Laxárdalur og Hvammssveit. (Fallið).

5. *Minni hluti nefndarinnar* (uppástunguatriði 2 a):

að Barðastrandarsýslu fyrst um sinn um 5 ára tímabil verði skipt milli Ísafjarðarsýslu og Dalasýslu þannig, að Barðastrandar-, Rauðasands-, Tálknafjarðar-, Dala- og Suðurfjarða-hreppar verði lagðir til hinnar fyrnefndu sýslu, en Geiradals-, Reykhóla-, Gufudals-, Múla- og Flateyjar-hreppar til hinnar síðarnefndu, og að sýslu-eptirgjaldinu, lögþingisskrifara-laununum og lögréttumanna-laununum þeim, er nú eru greidd af Barðastrandarsýslu, verði skipt að jöfnu á báðar sýslurnar, en að skjalasafnið verði geymt við sýslumannsembættið í Dalasýslu, að því leyti því ekki verður skipt. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 2. tölul.).

6. *Guðmundur Einarsson* (varauppástunga, ef tölul. 5 fellur): að Mýra- og Hnappadalssýslum verði nú þegar skipt, eptir því sem stjórn Íslands þykir hagkvæmast, milli Snæfellsness- og Borgarfjarðarsýslna, og sömuleiðis að Dala- og Strandasýslur verði sameinaðar við næstu sýslumanna skipti; jafnframt þessu verði árgjaldið af þeim þannig orðnu nýju sýslum ákveðið móts við árgjald af öðrum áþekktum sýslum landsins, og tilhlýðilegum hluta af fè því, er þannig fæst, varið til þess, að bæta með sýslumannsembættið í Barðastrandarsýslu. (Fellt með 18 atkv.).

Eður: að konungstíundin í Barðastrandarsýslu leggist til rífkunar embættislaunum sýslumannsins þar, og árgjaldið af sýslunni verði mjög lágt ákveðið, eða með öllu fellt niður, (Fellt með 12 atkv. gegn 5), en árgjald af hinum áðurnefndu sýslum renni óskert í hlutaðeigandi sjóð. (Fallið).

7. *Guðmundur Einarsson* (breytingaratkvæði við minna hlutans uppástungu 2 b): eptir orðin «á ári um» (í nr. 8) verði bætt: alla Barðastrandarsýslu og til heimila hlutaðeigandi sýslumanna». (Fallið).

8. *Minni hluti nefndarinnar* (uppástunga 2 b):

að jafnframt þessari skiptingu verði komið á fjórum reglulegum póstferðum á ári um Vestfirði til Ísafjarðar-kaupstaðar. (Fallið).

9. *Hjálmur Pétursson* (breytingaratkvæði við meira hluta nefnd-

arinnar tölul. 3., nr. 10): að í staðinn fyrir «80 rd.» verði sett: «60 rd.». (Fellt með 14 atkv. gegn 3).

10. *Meiri hluti nefndarinnar* (3. uppstunguatriði):

að Hnappadalssýsla verði aðskilin frá Mýrasýslu og lögð saman við Snæfellsnessýslu; að eptirgjaldið af Mýrasýslu verði ákveðið til 80 rd., lögþingisskrifarlaun til 1 rd. 66 sk. og lögrættumanna-laun til 3 rd. 72 sk., að eptirgjaldið af Snæfellsness- og Hnappadalssýslu verði framvegis 40 rd., eins og það nú er, og að 1 rd. 66 sk. og 1 rd. 48 sk. verði við sameininguna bætt við hin núverandi lögþingisskrifara-laun og lögrættumanna-laun af Snæfellsnesssýslu. (Fellt með 15 atkv. gegn 7).

11. *a, Eiríkur Kúld*: að stjórnin bæti kjör sýslumannsins í Snæfellsnessýslu með því að útvega honum 300 rd. úr ríkissjóði; — (Samþ. með 17 atkv. gegn 1).

b, og ef því eigi fæst framgengt, að stjórnin þá veiti Stykkishólmi kaupstaðarréttindi, og verði sýslumaðurinn í Snæfellsnessýslu þar bæjarfógeti með 200 rd. launum, — og að þá verði lagt fyrir alþingi 1871 frumvarp til reglugjörðar fyrir tæðan kaupstað. (Samþ. með 15 atkv.).

12. *Daníel Thorlacius*: að stjórnin veiti 300 rd. úr ríkissjóði til launa-uppbótar handa sýslumanninum í Snæfellsnessýslu, ef Mýrasýsla skyldi verða álitin svo óaðgengilegt embætti, að enginn mundi fást til þess, þegar Hnappadalssýsla er skilin frá. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 11. tölul.).

13. *Minni hluti nefndarinnar* (*Hjálmur Pétursson*; sbr. 4. uppstunguatriði):

að til Snæfellsnessýslu verði fyrst um sinn, þangað til Arnarstapa- og Skógarstrandar umboð losna, lögð þau laun úr ríkissjóði, er nauðsynleg álitast til þess, að sýsla þessi verði hæfilega skipuð, en Mýra- og Hnappadalssýsla haldið sem eitt embætti, eins og að undanfögnu. (Fallið við 11. tölul.).

14. Hvort alþingi vill álykta, að semja skuli þegnlegt álit til konungs eptir þeim atriðum, sem samþykkt eru. (Samþ. með 20 atkv.).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu viðvíkjandi fiskiveiðum útlendra þjóða.

Nefndin:

Að alþing beri þá bæn fram fyrir konung vorn:

1. að hans hátign mætti þóknast að verja hina varnarlausu íbúa Íslands þeim yfirgangi, sem þeir hafa orðið fyrir af útlendum fiskimönnum, einkum frá Frakklandi, Belgíu og Englandi, með því að sjá svo um, að engum útlendum fiskimönnum verði liðið að fiska nær landi, en 4 mílur danskár, en þeir, sem út af bregða, verði meðfarnir, eins og tilskipun 13. júním. 1787 mælir fyrir; (Samp. með 17 atkv. gegn 5.) — eða, fáið þessu ei framgengt:
2. að þeirri reglu sé á komið með samningum við hinar áðurnefndu þjóðir, sem greind er í konungsúrskurði 12. febr. 1812 og kansellibréfi 16. Decembr. 1845, að hans hátign annist um, að engum útlendum fiskimönnum verði liðið að afla nær landi, en 1 mílu danska frá yztu hólmu og eyjum, sem sjór ei fellur yfir, og einkum, að engum verði liðið að vera við fiskiveiðar á nokkrum flóa eða firði á landinu. (Samp. með samhljóða 22 atkv.).
3. að Hans Hátign reyni þá samninga við stjórn Frakka, að tollur sá, sem verið hefir á innfluttum fiski frá Íslandi, verði sem fyrst af numinn. (Samp. með 24 atkv.).
4. Hvort alþingi vilji rita konungi þegnlega bænarskrá um þau atriði, sem samþykkt eru. (Samp. með 22 atkv.).

NEFNDARÁLIT

um gufuskipsferðir kring um Ísland.

Hið heiðraða þing hefir kosið oss, til að íhuga áskorun þriggja þingmanna um gufuskipsferðir kring um landið; höfum vèr rætt það á tveimur nefndarfundum, og komið að þeirri niðurstöðu, sem á eptir fylgir.

Oss virðist það deginum ljósara, að eins mikið ríði á, að gufuskipsferðir komist á kring um strendur Íslands, eins og á milli Íslands og Danmerkur, því hvort sem lítið er á póstferðir eða

aðrar innlendar samgöngur, þá má með sanni segja, að þær sæu nærfellt ókljúfandi sökum kostnaðar og annara erfiðleika, sem leiða af strjálbyggð og vegleysi þessa lands, að vær eigi tölum um þá ólhægð eða jafnvel ómögulegleika, sem á því eru, að koma vörum eða flutningi milli hinna fjarlægari héraða landsins.

Það virðist þarfleysa, að ítreka allar þær góðu og gildu röksemdir, sem óptsinnis hafa verið tilfærðar, þegar mál þetta hefir áður verið til meðferðar á þinginu. Vær skulum því að eins leyfa oss, að taka stuttlega fram það fyrirkomulag á þessum ferðum, sem oss virðist kostnaðarminnst, og þó nokkurn veginn viðunandi fyrst um sinn. Höfum vér hugsað oss, að í stað þess eina skips, sem eptir skýrslu konungsfulltrúa (á 7. fundi 6. ágúst) er fyrirætlað að fari 7 ferðir á ári milli Íslands og Kaupmannahafnar, væru tvö skip höfð til þessara ferða þannig, að meðan annað skipið væri á ferðinni milli Íslands og Kaupmannahafnar og þaðan aptur til Íslands, færi hitt í kring um strendur landsins frá Reykjavík til Reykjavíkur. Vær reiknum svo til, að vegalengd þessi nemi 300 sjávarmílum, og færi til þess fimm sólarhringar fyrir gufuskip, sem fer 10 mílur á hverjum fjórum tímum. Þá ætlumst vér til, að skipið kæmi við á þessum höfnum: Eskiðrði eður Vopnaðrði, Akureyri, Borðeyri, Ísafirði og Stykkishólmi, og dveldi tvo sólarhringa á hverri höfn; yrðu það 10—12 dagar, og má því reikna svo til, að hverri uniferð yrði lokið á milli þess, að hitt skipið fer frá Reykjavík og til þess það kemur þangað aptur. Hvorki höfum vér hugsað oss, að skip það, er brúkað væri til þessara ferða, væri eins stórt og hitt — heldur svo sem 50 lesta skip, vel sterkt og hentugt fyrir ferðafólk og flutning — ekki heldur að það færi eins margar ferðir, sízt svo snemma á vorin (í marzmánuði), sem hitt, og ímyndum oss því, að ekki þyrfti að orsakast tvöfaldur kostnaður af þessum tveim skipum, við þann, sem eptir áætlun stjórnarinnar leiðir af hinu eina skipi, því þess ber vel að gæta, að gufuskipaferðir kring um landið á ekki of stóru skipi mundu að öllum líkindum borga sig betur, en gufuskipaferðir landa á milli. Þeir, sem nú með ærnum kostnaði verða að fara landveg landsfjórðunganna á milli, yrðu ugglauzt fegnir að geta flutt sig og varning sinn sjóleiðis; öll harðfiskskaup úr fjarlægum sveitum og vöruflutningur hafna á milli o. s. frv. mundi fara sjávarleiðina, í stað þess öllu þessu hefir hingað til orðið að koma landveg með miklum örðugleikum, og þó ekki sè hægt nú þegar að sjá í hendi sèr, hversu

mikinn kostnað sèr í lagi kolaflutningar og kolaforðabúr á höfn-
um þeim hær á landi, hvar skipið á við að koma, mundu hafa í
för með sèr, þá getur þó, eptir áliti nefndarinnar, varla hjá því
farið, að ferðir þær, sem hær ræðir um, mundu borga sig, þegar
fram líða stundir. Samt sem áður getur nefndin ekki dulizt þess,
að fyrst um sinn þyrfti að ætla nokkurt fè til þessa fyrirtækis, og
treystir nefndin því, að stjórnin reynist fús á, að líta á nauðsyn
vora í þessu efni, og leggja það fè til, sem fyrir er að sjá að
þurfa muni í bráð.

Samkvæmt því, sem að ofan er tilfært, leyfir nefndin sèr því,
að ráða hinu heiðraða þingi til, að

ítreka þegnlegustu bæn sína til hans hátignar konungsins,
að stjórn hans hátignar sem fyrst sjái svo fyrir, að gufu-
skipaferðum verði komið á kring um strendur Íslands.

Reykjavík, 26. ágúst 1869.

Jón Sigurðsson, Grímur Thomsen, Tryggvi Gunnarsson.
formaður. skrifari og framsögumaður.

BÆNARSKRÁ

til konungs um styrk til kennslu heyrnar- og mállausra barna
m. m.

Frá prestinum sèra Páli Pálssyni á Prestsbakka, sem með
bréfi kirkju- og kennslu-stjórnarinnar, dags. 4. sept. 1867 var
veitt leyfi til að kenna heyrnar- og mál-leysingjum hær á landi
með þeim kjörum, að borgunin verði greidd eptir reglunum í kan-
selibréfi 9. okt. 1832 og bréfi stjórnarráðsins dags. 12. maí 1849,
kom að þessu sinni til alþingis bænarskrá um, að honum verði
veitt þóknun fyrir starfa sinn með árlegum launum, og að hann
geti fengið meðgjöfina með börnunum borgaða fyrir fram, eins og
því einnig var hreift í bænarskrá þessari, hvort ekki mundi ráð-
legt, að það hær eptir verði gjört að skyldu, að senda til hans öll
heyrnarlaus og mállaus börn hær á landi, þegar þau hafa náð næg-
um aldri til að taka á móti tilsögn, að þar sem aðstandendur barn-
anna eru sjálfir vanfærir til að borga meðgjöfina, verði henni jafn-
að á fátækra-sjóðina í því amti, er hlut á að máli, og að hær eptir

ekki verði sendir heyrnar- og málleysingjar til kennslu til Danmerkur. Þar að auki kom til þingsins bænarsskrá úr Húnavatns-sýslu, er meðal annars fer því fram, að hver sýsla verði látin annast þá heyrnar- og málleysingja, er þaðan er komið á heyrnar- og málleysingjaskólann í Kaupmannahöfn, eður að meðgjöfin með heyrnar- og málleysingjum verði borguð úr jafnaðarsjóði hvers amts.

Eftir að þingið hafði skipað þriggja manna nefnd til að yfirvega málefni þetta og síðan rætt það á lögskipaðan hátt á tveim aðalfundum, leyfir þingið sér að koma fram með allraþegnsamlegastar tillögur sínar um það á þessa leið.

Þingið verður að álíta það einkar-vel tilfallið, að prestinum sèra Páli Pálssyni var veitt hið ofan-umgetna kennsluleyfi, enda var og þessi ráðstöfun kirkju- og kennslustjórnarráðsins byggð á kröptugum meðmælum frá forstöðumanni heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn, er sýndi fram á hina miklu annmarka á því, að koma börnunum til kennslu til Danmerkur, og veita þeim þar hina nauðsynlegu uppfræðingu, þannig að þeim gæti á síðan orðið það að tilætludum notum. Kennsla þessi er þegar byrjuð hjá prestinum sèra Páli Pálssyni, og hefir hann nú þegar til kennslu 4 börn, og hefir skýrt frá, að hann hafi lofað að taka 3 að auki á þessu hausti. Þingið heldur því bæði æskilegt og nauðsynlegt, að svo væri hlynnt að kennslu þessari, að henni verði áfram haldið. En þar eð meðgjöf sú, er kennarinn fær með börnunum einungis er að upphæð 120 rd. fyrir hvert barn, þá gjörir hún eigi betur en hrökkva fyrir kostnaðinum fyrir fæði og klæði handa börnunum, og það er því við því búið, að hann, ef til vill, eigi geti haldið áfram kennslu þessari, nema því að eins að honum væri veittur nokkur styrkur til þess eður þóknun fyrir fyrirhöfn sína. Þar sem nú þinginu er það kunnugt, að hlutaðeigandi stjórnarráð hefir viljað hlynnast þessu máli, þá dirfist þingið að fram bera þá þegnlegu bæn, að yðar konunglegu hátign mætti þóknast allra-mildilegast að hlutast til um, að ofannefndum sèra Páli Pálssyni verði fyrst um sinn úr ríkissjóði veittur 200 rd. styrkur til að halda áfram hinni umræddu kennslu; og þó þingið ekki vilji fara fram á, að styrkur þessi verði veittur honum sem árleg laun, þar eð kennslutilhögun þessi er í byrjun sinni, og eigi er enn búin að ná þeirri festu, sem til þess ætti að útheimta, leyfir þingið sér eigi að síður að leggja það til, að styrkur þessi verði fram-

vegis veittur hlutaðeiganda á ári hverju, svo framarlega sem kennslan ávinnur sér þá hylli og álit, að hann eptir skýrslum stiðtsýfirvaldanna, er sendu stjórninni bænarskrá hans í hvert skipti, gæti álitist hans maklegur. Ef þessi bæn þingsins ekki gæti fengið allramildilegasta áheyrn, álitur þingið tiltækilegast, að bæta kjör hlutaðeiganda með því, að honum væri veitt 20 rd. viðbót við þá 120 rd., er hann nú fær með hverju barni, og þessi viðbót borguð á sama hátt og meðgjöfin að öðru leyti er greidd, og yrði þá öll meðgjöfin með hverju barni 140 rd., en það er hin sama upphæð og nú er greidd með börnum á mál- og heyrnarleysingja-skólanum í Kaupmannahöfn, og jafnframt leyfir þingið sér að beiðast þess, að hlutaðeiganda fyrir yfirstandandi ár mætti verða veittur úr ríkissjóði 50 rd. þóknun fyrir hvert barn, sem hann hefir til kennslu, og hefir þingið þá von, að þetta fæ kynni að geta fengist af þeim 4000 rd., sem ætlaðir eru til óvissra útgjalda handa Íslandi.

Þar eð þingið verður að álita, að það geti verið kennaranum mjög bagalegt, að fá ekki meðgjöfina með börnunum fyrir en eptir á, en opt er ómögulegt úr fjarlægum landsfjórðungum að koma henni til hlutaðeiganda í tækan tíma, þá leyfir þingið sér að fara þess á leit, að borgunin með hinum heyrnar- og mállausu börnum, sem kostuð eru af hinu opinbera, verði til bráðabyrgða greidd úr jarðabókarsjóðnum fyrir fram fyrir hverja 6 mánuði í líkingu við það, er nú tíðkast með borgunina til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn, móti því að fæð verði hið fyrsta á eptir endurgoldið jarðabókarsjóðnum eptir ráðstöfun hlutaðeigandi amtmanna.

Hvað að öðru leyti greiðslu borgunarinnar með heyrnar- og mállausum börnum snertir, þá heldur þingið að hagfelld væri, að borgun þessi, sem nú samkvæmt kanselibræfi 9. októbermán. 1832 er jafnað niður á fátækra sjóðina í hverju amti, framvegis yrði greidd úr jafnaðarsjóðum amtanna, þar eð innheimtan með því móti yrði einfaldari og vissari, án þess að gjaldið kæmi misjafnara niður á gjaldþegnana, en með þeirri tilhögun, sem nú á sér stað, þar sem því nú mun hvervetna vera jafnað á sýslur og hreppa eptir upphæð lausafjártundarinnar og sumstaðar einnig á greiðendurna eptir sama mælikvarða.

Með tilliti til þess, hversu áriðandi það er, að öll heyrnar- og mállaus börn geti öðlazið uppfræðingu í hinum kristilegu trúarlærdómum, og fengið í æskunni þann undirbúning, er gjöri þau að

nýtum meðlimum borgaralegs félags, þá heldur þingið, að ástæða sé til, að það sé gjört þeim, er að börnunum standa, að skyldu, að koma þeim til kennslu annaðhvort hér á landi, eður þá, ef hlutaðeigendur heldur æskja þess, til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn, sjálfsagt á þann hátt, að borgunin sé greidd af hinu opinbera á áður sagðan hátt, þegar efnaleysi þeirra, er í hlut eiga, gjörir það nauðsynlegt. En með tilliti til þess, að það yrði kostnaðarsamara að senda börn til Danmerkur en að útvega þeim kennslu hér á landi, og að nauðsynlegt er að hlynna sem mest að kennslu þessari, þá kom sú uppástunga fram á þinginu og fékk meiri hluta atkvæða, að heyrnar- og mállaus börn eigi hér eptir skyldu send til kennslu til Danmerkur á opinberan kostnað meðan viðunandi kennsla fæst hér á landi, nema því að eins að forráðamenn þeirra greiði sjálfir það, sem kennslan þar verður dýrari en hér á landi.

Alþingi leyfir sér þess vegna að bera þá allraþegnsamlegustu bæn upp fyrir yðar konunglegu hátign:

1. *a*, (í einu hljóði), að prestinum sèra Páli Pálssyni á Prestsbakka verði úr ríkissjóði veittur 200 rd. styrkur til að halda áfram kennslu heyrnar- og málleysingja, og að áþekkur styrkur verði fyrst um sinn framvegis veittur honum á ári hverju eptir bænarskrá þar um í hvert skipti og skýrslum um ástand og framfarir kennslunnar.
- b*, (með 13 atkvæðum gegn 12), að það verði ákveðið, ef slíkur styrkur eigi fæst, að meðgjöfin með hinum heyrnar- og mállausu börnum skuli hækkuð til 140 rd. á ári fyrir hvert barn.
Til vara (með 22 atkvæðum), að honum þetta ár verði veittur 50 rd. styrkur fyrir hvert heyrnar- og mállaus barn, sem hjá honum verður, af þeim 4000 rd., sem ætlaðir eru til óvissra útgjalda handa Íslandi.
2. (í einu hljóði), að meðgjöfin verði til bráðabyrgða greidd úr jarðabókarsjóði Íslands fyrir fram fyrir hverja 6 mánuði, móti endurgjaldi sem fyrst þar á eptir, eptir ráðstöfun hlutaðeigandi amtmanna.
3. (með 24 atkvæðum), að meðgjöfin með hinum heyrnar- og mállausu börnum, þeim sem hvorki þau eða forráðamenn þeirra hafa efni til að borga kostnaðinn, hvort sem þau eru send til heyrnar- og málleysingjaskólans í Kaupmannahöfn, eða til

prestsins sèra Páls Pálssonar, verði hær eptir greidd úr jafnaðarsjóði hvers amts.

4. (með 17 atkvæðum gegn 8), að hær eptir verði gjört að skyldu, að senda alla mál- og heyrnarleysingja annaðhvort til þeirrar kennslu, sem fæst hær á landi, eður þá, ef hlutaðeigendur heldur æskja, til mál- og heyrnarlausra skólans í Kanpmanna-höfn, þegar þeir hafa náð nægum aldri, nefnilega 10—20 árum, til að taka á móti tilsögn, og (með 15 atkvæðum gegn 6), að þeir hær eptir ekki verði sendir til kennslu til Danmerkur á opinberan kostnað, nema því að eins, að forráðamenn þeirra greiði sjálfir það, sem kennslan þar verður dýrari en hær á landi.

Alþingi, 6. september 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Bergur Thorberg.

NEFNDARÁLIT

um konunglegt frumvarp til stjórnarskrár um hin sérstaklegu mál Íslands.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss, sem hær ritum nöfn vor undir, í nefnd til að íhuga og kveða upp álit vort um »frumvarp til stjórnarskrár um hin sérstaklegu mál Íslands« sem konungsfulltrúi lagði fyrir þingið að þessu sinni af hendi stjórnarinnar. Vær höfum átt marga fundi með oss um mál þetta, og rætt það á marga vegu, og skulum nú skýra hinu heiðraða þingi frá skoðun vorri á því, og verður hún svo, sem nú skal greina.

Stjórnin lagði, eins og kunnugt er, fyrir alþingi 1867 frumvarp til stjórnarskipunarlega handa Íslandi, en þingið stakk þá upp á ýmsum breytingum á frumvarpi þessu.

Þegar vær nú skoðum frumvarp það, sem lagt er fyrir þingið að þessu sinni, og berum það saman við frumvarpið 1867, þá sjáum vær, að úr þessu frumvarpi eru teknar allar þær greinarnar, sem lúta að sambandi landsins við Danmörku, eða hinum sam-eiginlegu málunum, og eru þessar greinir teknar upp í sérstakt frumvarp til laga, sem nákvæmar ákveða hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem vær hinir sömu nefndarmenn einnig höfum haft

til meðferðar, og þegar lagt fyrir þingið álit vort um. Vær skulum fúslega játa, að í frumvarpi til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands hefir stjórnin í flestu tekið fullt tillit til óska alþingis 1867, það sem þetta frumvarp nær, að tveimur aðalákvörðunum undanskildum, það er að segja, ákvörðununum um ábyrgðina á stjórnarathöfnum (1.—3. gr.), og þar sem í 61. grein er tekin upp ný ákvörðun um útboðsskyldu til hins danska herafla, eða skyldu Íslendinga að taka þátt í vörn ríkisins, þar sem í frumvarpi því til stjórnarskipunarlags handa Íslandi, sem lagt var fyrir þingið 1867, stóð »vörn fœðurlandsins«, og þingið stakk upp á að breytt væri í »vörn fœsturjarðarinnar«, og sem þingið hvorki gat ætlað til að miðaði til annars, en Íslands eins, nè heldur ætlað, að stjórnin ætti við annað. En þegar vær nefndarmenn litum á, hvert sambandið er á millum þessa frumvarps og »frumvarps til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu«, bæði eptir ákvörðunum beggja frumvarpanna, og orðum stjórnarinnar sjálfrar í ástæðunum, þá sjáum vær eigi betur, en að bæði þessi frumvörp standi í svo nánu sambandi eptir efni þeirra, að þau hljóti að standa og falla hvort með öðru. Eins og nefnilega stjórnin sjálf tekur fram í ástæðunum fyrir frumvarpinu um stjórnarskrá Íslands bls. 16, eru aðalatriðin úr hinn sèrstaklegu stjórnarskipun landsins tekin upp í frumvarpið til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sökum þess, að samþykki ríkisþingsins sè nauðsynlegt til fyrirkomulagsins á þessum undirstöðuatriðum. En nú vonum vær nefndarmenn, að vær í álitsskjali voru um frumvarp til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands höfum með nægum rökum sýnt fram á, að ríkisþing Dana hafi ekkert lögmætt löggjafarvald í málefnum Íslands, og að það sè einungis konungur með þjóðþingi Íslendinga, sem á að ráða þeim málum til lykta.

Vær verðum því að vera þeirrar skoðunar, að þingið eigi ekki heldur að taka frumvarpið til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands til meðferðar, eins og það hèr liggur fyrir, með því stjórnarskrá landsins verður að vera ein og óskipt, og innibinda allar ákvarðanir, eigi að eins um hin svonefndu sèrstaklegu mál, heldur og um þau mál, er einnig snerta Danmerkurriki, eða með öðrum orðum: sambandið millum Íslands og Danmerkur, og henni ættu enn fremur að fylgja þær ákvarðanir úr grundvallarlögum Danmerkur, sem gildi eiga að ná á Íslandi, og stjórnarskráin ætti því að vera í því formi, sem hún fór frá þinginu 1867.

Nú kynni sumum að virðast svo, sem næst lægi fyrir þingið, að auka frumvarp það til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni

Íslands, sem hér ræðir um, með því að bæta þar framan við þeim greinum, sem þingið samþykkti 1867, og sem stjórnin nú hefir sett mjög breyttar í frumvarp til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands, og svo allraþegnsamlegast beiðast þess, að þetta hið aukna frumvarp allramildilegast mætti ná lagagildi. En hér við er athugandi, að þinginu er alveg neitað um samþykktaratkvæði í málinu, og þá er auðsæð, að slík breyting væri tilgangslaus, þar sem þingið getur eptir orðum sjálfrar stjórnarinnar alls enga von gjört sér um, að bæn þess yrði heyrð í þessu efni, og skyldi þingið aðhyllast uppástungur nefndarinnar um meðferðina á frumvarpi til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, virðist nefndinni, að það eigi yrði sjálfu sér samkvæmt, ef það færi nú að ræða greinir þær, sem hljóða um sama efni, við þetta frumvarp.

Vér getum því eigi annað en ráðið hinu heiðraða þingi frá, að ræða hinar einstöku greinir frumvarps þessa að þessu sinni, því að það yrði þýðingarlítið, þótt það næði lagagildi, eins og það er, með þeim breytingum að eins við það, sem þingið kynni að samþykkja, en engin von að stjórn hans hátignar mundi ráða konungi til, að staðfesta það, með þeim viðauka, sem nauðsynlegur er, til þess að það verði fullkomin stjórnarskrá fyrir Ísland, og auk þess er ábyrgð stjórnarherra þess, er Íslands málefni yrðu falin á hendur, eitt af þeim atriðum, sem stjórnin er gagnstæðrar skoðunar um við það, sem þingið hingað til hefir farið fram á.

Af ástæðum þeim, sem vér þegar höfum talið, viljum vér ráða hinu heiðraða alþingi, allraþegnsamlegast að beiðast þess af konungi vorum:

1. að frumvarp til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands verði eigi lögleitt, eins og það nú liggur fyrir þinginu;
2. en að honum allramildilegast mætti þóknast, að leggja fyrir þing hér á landi með fullu samþykktaratkvæði 1871 frumvarp það til stjórnarskipunarlaga handa Íslandi, sem lagt var fyrir alþingi 1867, með þeim breytingum þingsins við það, sem hann allramildilegast gæti aðhyllzt.

Alþingi 26. dag ágústmán. 1869.

Halldór Jónsson. Guðmundur Einarsson. Páll J. Vídalín.

Jón Sigurðsson. Eiríkur Kúld, Stefán Jónsson.
formaður.

Tryggvi Gunnarsson. H. Kr. Friðriksson, Sigurður Gunnarsson.
skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

í málinu um aðgjörðir landbúnaðarnefndarinnar.

Eptir að forseti alþingis hafði meðtekið og birt þinginu bréf frá yfirdómara Jóni Péturssyni, dags. 4. þ. m., innihaldandi skýrslu um aðgjörðir nefndar þeirrar, er alþingið árið 1865 kaus til að semja ný landbúnaðarlög fyrir landið, hefir hið heiðraða þing kvatt oss undirskrifaða í nefnd til að ihuga málefni þetta, einkum með tilliti til þess, *hvort* lengja skyldi umboð tæðrar nefndar til næsta þings, *hvort* að nokkru leyti skyldi skipa nefndina nýjum mönnum, og *hvort* leitast skyldi við, að útvega yfirdómara Jóni Péturssyni nú þegar laun fyrir það, er hann hefir unnið að ætlunarverki nefndarinnar.

Eptir að hafa yfirvegað málefni þetta og rætt það með oss á fundum, leyfum vèr oss, að láta í ljósi álit vort um það á þessa leið.

Eins og hin ofan umgetna skýrsla ber með sér, hefir nefndin falið yfirdómara Jóni Péturssyni á hendur, að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga handa Íslandi, og hefir hann að vísu ekki lokið verki þessu, en er þó svo á veg kominn með það, að hann er búinn með 140 greinir, sem hann þó eigi hyggur vera nema þriðjung eða helming alls frumvarpsins.

Vèr höfum fengið hið umrædda uppkast til yfirskoðunar, og þó vèr eigi höfum haft færi á að rannsaka eða yfirvega til hlítar hinar einstöku greinir þess, og álitum eigi fært að kveða upp um það neinn dóm, fyr en frumvarpið liggur fyrir í heild sinni, skulum vèr þó leyfa oss að geta þess, að vèr álitum verk þetta mikilsverðan lið í undirbúningi íslenzkra landbúnaðarlaga, og þess vegna mjög svo æskilegt, að því væri áframhaldið til enda af höfundinum; en þar sem höfundurinn hefir lýst því yfir, að hann sé ófáanlegur til að halda áfram störfum sínum, nema þingið ábyrgist honum sómasamlega borgun fyrir þau, þá sjáum vèr ekki, að það geti orðið málinu til neins verulegs stuðnings, þó umboð nefndarinnar verði lengt til næsta þings, eða þó farið væri að skipa nefndina nýjum mönnum, og skulum vèr því ráða frá því, að þetta sé gjört, með því vèr eigi sjáum, að það sé á þingsins valdi, að ábyrgjast borgun, heldur einungis að leggja það til við stjórnina, að höfundi frumvarpsins væri heitið hæfilegum launum fyrir starfa

sinn, þegar verkinu væri lokið, og maður þannig hefði það fyrir sér í einni heild. Eftir þeim kafla frumvarpsins, sem vèr höfum séð, getum vèr eigi efazt um, að vèr mundum hafa fundið fulla ástæðu til, að ráða hinu heiðraða þingi til, að leitast við að útvega höfundinum tilhlýðilega borgun fyrir starfa sinn, ef frumvarpið hefði legið fyrir í heild sinni, og eins teljum vèr það víst, að hið næsta alþingi mundi aðhyllast slíka skoðun, ef höfundurinn væri fáanlegur til að halda áfram og ljúka starfa sínum fyrir næsta alþingi.

Með því nú ekki er við því að búast, eins og að ofan er á vikið, að þetta geti komizt á, og með því oss einnig virðist eðlilegt og rétt, og höldum það muni leiða til þess, að augnamiðið náist sem fyrst og bezt, að stjórnin hlutist til um undirbúning jafnmerkilegra og áriðandi laga, eins og hin íslenzku landbúnaðarlög eru, þá ætlum vèr ráðlegast, að biðja stjórnina, að skipa nefnd manna, til að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga handa Íslandi, og jafnframt stinga upp á því, að yfirdómari Jón Pétursson sé tekinn í þá nefnd, og að nefndinni í heild sinni og honum sér í lagi, er þegar hefir unnið svo mikið að ætlunarverki nefndarinnar, yrði heitið þóknun fyrir starfa sinn, þegar verkinu væri lokið. Vèr höldum, að þetta mundi geta leitt til þess, að málið fengi sem beztan undirbúning, og það því fremur, sem vèr ætlum, að stjórnin muni hafa í höndum ýms skjöl og frumvörp, sem nefndinni kynnu að verða látin í të, og sem gætu orðið að verulegum notum, og ættu að koma til greina, þá er íslensk landbúnaðarlög væru samin.

Vèr leyfum oss því að ráða hinu heiðraða alþingi til :

að leysa nefnd þá, sem skipuð var af alþingi 1865 til að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga, frá starfa sínum, en fara þess á leit í þegnlegri bænarskrá til konungs, að skipuð verði nefnd manna hér á landi í hinu umrædda augnamiði, að yfirdómari Jón Pétursson verði tekinn í þá nefnd, og að henni verði heitið þóknun fyrir starfa sinn, þegar hún hafi lokið honum.

Alþingi, 27. d. ágúst. 1869.

Bergur Thorberg, Grímur Thomsen, Guðmundur Einarsson.
formaður og framsögumaður. skrifari.

Jón Sigurðsson. Sigurður Gunnarsson.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um gufuskipsferðir kring um Ísland.

Nefndin:

Að alþingi ítreki þegnlegustu bæn sína til hans hátignar konungsins, að stjórn hans hátignar sem fyrst sjái svo fyrir, að gufuskipsferðum verði komið á kringum strendur Íslands. (Samþykkt með samhljóða 25 atkvæðum).

ÁLITSSKJAL

til konungs um sýsluskiptingar í vesturamtinu.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar lagði fyrir alþingi að þessu sinni af hendi stjórnar yðvarrar, að segja álit sitt um uppástungur amtmannsins í vesturamtinu, viðvíkjandi sýsluskipan í nefndu amti.

Þingið kaus 5 manna nefnd til að íhuga þetta mál, ræddi það síðan, svo sem lög bjóða, á tveim aðalfundum, og leyfir sér nú allraþegnsamlegast að skýra yðar konunglegu hátign frá áleti sínu um málið, eins og nú skal greina.

Uppástungur þær, sem hér ræðir um, fara einkum í þá stefnu að breyta tilhögun á sýsluskipan vesturamtsins á þann hátt, að Barðastrandarsýsla verði lögð niður, sem embætti út af fyrir sig, en 5 hreppar hennar, Barðastrandar-, Rauðasands-, Tálknafjarðar-, Dala-, og Suðurfjarða-hreppar verði lagðir til Ísafjarðarsýslu, en hinir 5 hrepparnir, Geiradals-, Reykhóla-, Gufudals-, Skálmarnes-múla- og Flateyjar-hreppar til Dalasýslu, og að sýslueptirgjaldinu verði skipt að jöfnu á báðar nefndar sýslur. Hin uppástungan fer fram á, að Hnappadalssýsla verði aðskilin frá Mýrasýslu og lögð saman við Snæfellsnessýslu, og að eptirgjaldið af Mýrasýslu yrði þá auk lögþingisskrifara- og lögrættumanna-launa ákveðið til 80 rd., en eptirgjaldið eptir Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu verði hið sama og það nú er af Snæfellsnessýslu, nl. 40 rd. eða í hæsta lagi 60 rd., og að 1 rd. 66 sk. og 1 rd. 48 sk. verði við sameininguna bætt við hin núverandi lögþingisskrifara- og lögrættumanna-laun af Snæfellsnessýslu.

Hvað nú hinu fyrra viðvíkur, nl. að leggja Barðastrandarsýslu

niður sem embætti út af fyrir sig, og skipta henni, eins og áður er sagt, milli Ísafjarðar- og Dalasýslu, þá sér þingið svo mikil vandkvæði á þeirri uppástungu, að þingið verður að álíta ógjörandi að ráða til þess, og verður þingið að taka í því tilliti fram, að vegalengd og erfiðleikar veganna gjöra sýslumanninum í Ísafjarðarsýslu alveg ómögulegt að gegna tilhlýðilega sýslumannsstörfum í þeim hluta Barðastrandarsýslu, sem stungið er upp á að leggja skuli til Ísafjarðarsýslu, og íbúum sumra af hreppum þessum nálega alveg ómögulegt að ná til sýslumannsins. Þingið verður því að álíta með öllu óumflýjanlegt, að halda Barðastrandarsýslu óskiptri, sem embætti út af fyrir sig, og þar eð alls engin líkindi eru til, að nokkur muni sækja um embætti þetta með þeim tekjum, er því nú fylgja, virðist hið eina mögulega skilyrði fyrir því, að embættinu gæti orðið forsvaranlega stjórnað, vera það, að því sé lögð launaviðbót úr ríkissjóði, og þar eð tekjur embættisins verða eigi metnar hærri en tæplega 400 rd., verður þingið að ætla, að hæfilegir menn muni ekki alla jafna sækja um það, nema því sé lögð launaviðbót, og virðist sú launaviðbót hæfilega sett til 300 rd.

Hvað hina uppástunguna snertir, að Hnappadalssýsla verði aðskilin frá Mýrasýslu og lögð saman við Snæfellsnessýslu, þá virðist þinginu að vísu mjög svo ísjárvert, þannig að rýra Mýrasýslu, sem við það mundi rýrna um 200 rd.; því þó nú fyrir þá skuld hæfilegir menn kynnu að sækja um Mýrasýslu, verður þingið að álíta, að Snæfellsnessýsla með slíkri tilhögun ekki sé viðunanlega bætt, þar eð annir sýslumannsins í Snæfellsnessýslu aukast talsvert, og hann að því skapi litlu nær en áður, þar eð allmikið af þeim 200 rd., sem embættistekjur hans jykjust, mundi ganga til kostnaðar við að gegna Hnappadalssýslu frá Stykkishólmi, sem er og hlýtur að vera heimili sýslumannsins. Þingið verður því að álíta þetta á þennan hátt ónógt til að bæta Snæfellsnessýslu, svo sem þörf er á, til þess að nægileg trygging sé fyrir því, að hæfilegir menn sækji um sýslumannsembætti í tæðri sýslu.

Það kom og fram á þinginu, hvort ei mundi ráðlegt að bæta Snæfellsnessýslu upp með því, að fela sýslumanninum á hendur Arnarstapa- og Skógarstrandar umboð, sem mundi auka tekjur sýslumannsins um 400 rd., en bæði er það, að umboð þessi nú sem stendur ekki eru laus, og svo ætlar þingið þetta þeim erfiðleikum bundið, að vart sé ráðandi til þess, að leggja það ásamt sýslumannsembættinu sama manni á herðar. Þingið sér því engin önnur úrræði en beiðast þess, að fæ fáist veitt úr ríkissjóði til upp-bótar við tekjur sýslumannsins að minnsta kosti fyrst um sinn,

þangað til ef önnur úrræði fyndust síðan, og álitur þingið, að til þess mundi nægja 300 rd. Sú uppástunga kom og fram við umræður málsins, að æskilegt virtist, að Stykkishólmur fengi kaupstaðarréttindi, og sýslumaðurinn yrði þar bæjarfógeti með 200 rd. launum, líkt og þegar á sér stað á Ísafirði og Akureyri, og af því þetta jyki ekki mjög miklum störfum við önnur embættisstörf sýslumannsins, ætlar þingið, að á þennan hátt mundi hægst og kostnaðarminnst að bæta kjör sýslumannsins í Snæfellsnessýslu, og því leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að benda á þennan veg og beiðast þess til vara, að til þessa yrðu sem fyrst gjörðar nauðsynlegar ráðstafanir, og að lagt verði fyrir þingið 1871 frumvarp til reglugjörðar fyrir tæðan kaupstað.

Að síðustu skal þess getið, að því var hreift á þinginu, að vegur kynni að vera til þess, að bæta upp Barðastrandar- og Snæfellsnessýslu á þann hátt, að leggja niður Dalasýslu sem embætti út af fyrir sig, þannig að til Barðastrandarsýslu væru lagðir Saurbæjar-, Skarðsstrandar-, Fellsstrandar-hreppar og Hvammssveit, en til Snæfellsnessýslu hinn syðri hluti sýslunnar, nefnilega Laxárdals-, Haukadals-, Miðdala- og Hörðudals-hreppar; en jafnvel þó að þingið verði að ætla, að þannig hefðu aukizt laun sýslumannanna í Barðastrandar- og Snæfellsnessýslum um allt að 400 rd. hvors fyrir sig, áleit þingið ei gjörlegt að ráða til þessarar breytingar, bæði af því, að Dalasýsla nú sem stendur er ekki liðug, og þó einkum af þeirri ástæðu, að Barðastrandarsýsla með því fyrirkomulagi yrði svo víðlend og örðug yfirferðar, að ólíklegt sýndist, að henni með þessari viðbót frá Dalsýslu yrði tilhlýðilega gegnt, enda þótt, sem óvíst væri að yrði við komið, að sýslumanninum yrði gjört að skyldu að hafa heimili sitt á Reykjanesi í Reykhólahrepp.

Af framanskrifuðum ástæðum leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að ráða til þess (með 20 atkvæðum):

1. Að til sýslumannsembættisins í Barðastrandarsýslu verði lögð föst árleg laun úr ríkissjóði, að upphæð 300 rd. (Samþ. með 15 atkv. gegn 6).
2. Að bætt sæu kjör sýslumannsins í Snæfellsnessýslu með því, að útvega einnig handa honum 300 rd. úr ríkissjóði. (Samþ. með 18 atkv. gegn 1), og
3. ef því eigi fæst framgengt, að stjórnin þá veiti Stykkishólmi kaupstaðarréttindi, og verði sýslumaðurinn í Snæfellsnessýslu þar bæjarfógeti með 200 rd. launum — og að þá verði lagt fyrir alþingi 1871 frumvarp til reglu-

gjörðar fyrir tæðan kaupstað. (Samþ. með samhljóða 15 atkvæðum).

Alþingi, 7. september 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Eiríkur Kúld.

ÁLITSSKJAL

til konungs viðvíkjandi leigumála brennisteinsnámana í Þingeyjarsýslu.

Fulltrúi yðar hátignar lagði undir álit alþingis að þessu sinni skjal eitt frá enskum manni Loch að nafni, þess innihalds, að hann mætti fá til leigu brennisteinsnámur þær, sem stjórnin á ráð yfir í Þingeyjarsýslu í Íslands norðuramti, það er að skilja: Kröflunámur, Reykjahlíðarnámur og Fremri-námur, og fylgdi þessu skjali tæðs herra Lochs álitsskjal frá amtmanninum í norður- og austuramtinu, og einnig bréf dómsmálastjórnarinnar um sama efni.

Alþingi tók nú þetta mál til meðferðar, kaus í það 5 manna nefnd, og ræddi það síðan á tveimur aðalfundum á lögboðinn hátt, og komst þingið að þeirri niðurstöðu er nú skal greina.

Eins og sú skoðun varð ofan á, að námur þær, sem hær um ræðir, séu, ef þær eru réttilega notaðar, arðmeiri en menn hingað til hafa almennt álitid, eins virðist þinginu það ógjörningur, að stjórnin árlega færi nú þegar að leigja þær fyrir litla borgun, og þannig firra landið þeim margfalda ábata, er það með tímanum gæti haft af þeim, þegar til dæmis Sikileyjarnámurnar færi að ganga til þurðar.

Enn fremur er það alkunnugt, að hinar svo kölluðu lifandi brennisteinsnámur liggja mjög undir skemmdum við ranga og óhaganlega meðferð þeirra, en hafa engan skaða af því, þó þær séu hvíldar um langar aldir; yrði því eptir álitu þingsins, ef námurnar yrðu leigðar, að gæta þess, bæði að leigan samsvaraði þeim arði, sem við má búast af námunum, og einnig að svo yrði séð fyrir, að meðferð námanna ekki væri þeim til skemmda.

Einnig virðist þinginu, að ef svo bæri undir, að útlendum mönnum yrðu leigðar námurnar, þá væri nauðsynlegt að reisa skordur við því, að mergð útlendra verkamanna bæri — ef svo má

að orði kveða, — fólksfátt pláz ofurliða, og stæðu innlendum fyrir þrifum í atvinnu þeirra.

Samkvæmt því sem að framan er tilgreint, varð það því ofan á hjá þinginu (með 24 atkv.):

1. Allraþegnsamlegast að ráða frá því, að stjórn yðar hátignar taki tilboði herra Lochs, að taka námurnar í Þingeyjarsýslu til leigu, heldur neita að selja þær á leigu að sinni (með 18 atkv. mótt 8).

2. Til vara:

að þessi skilyrði verði sett í leigumálann:

1. Að beiðandi sjálfur nái samkomulagi við einstaka hlutað-eigendur um þá lóð, ítök o. s. frv., sem kann með að þurfa við verkun og flutning brennisteinsins, og sem stjórnin ekki á ráð yfir (með 19 atkv.).
2. Að beiðandi með árs fresti frá þeim degi, að leyfisbréfið er honum afhent, sé farinn að verka brennistein í tæðum námum (með 20 atkv.).
3. Að hann ávallt gefi innlendum kost á, að vinna að hálfu að verkun og flutning brennisteinsins, og brúki ekki útlenda menn nema að hálfu í mesta lagi til þessarar vinnu, svo framarlega sem hann gjörir innlendum sömu kesti og hinum útlendu, og innlendir vilja að þeim ganga (með 18 atkvæðum).
4. Að stjórninni sé heimilt á kostnað beiðanda að hálfu, og sinn eiginn að hálfu, að setja mann til að hafa bliðsjón með honum, að námurnar eigi spillist fyrir öldum og óbornum við aðferð hans og meðferð (með 23 atkv.).
5. Að hann gjaldi í leigu af námunum 100 £ (pund sterling) hið fyrsta ár, 200 £ hin næstu 2 ár, 300 £ tvö árin þar á eftir, og hin síðustu 5 ár 400 £ á ári hverju, og sé, þessu samkvæmt, heimild hans, til að nota námurnar með ofangreindum kjörum á enda að 10 ára fresti (með 20 atkv. mótt 1), og,

að beiðandi auk þess fjár, sem hann geldur stjórninni fyrir yrkingu námanna, greiði til prests í Mývatnsþingum 10 £ árlega (með 20 atkv.).

6. Að beiðandi, sem veð fyrir því, að þessum skilyrðum verði fylgt, þegar við móttöku leyfisbréfsins greiði 5000 £ út í hönd, sem aptur verða honum afhent að þeim 10 árum liðnum, sem hann hefir leyfisins notið, svo framarlega sem hann hefir fullnægt öllum þeim skilmál-

um, sem á eru kveðnir, en að öðrum kosti sé bæði leyfðu og veðfenu fyrirgjört, nær sem beiðandi brýtur einn af þeim skilmálum, sem að ofan eru greindir, nema að eins ef það skyldi verða honum til fyrirstöðu í þessu efni, sem fram er tekið undir töluð 1., að hann nái ekki samkomulagi við innlenda hlutaðeigendur (með 24 atkv.).

7. Að stjórnin ein skeri úr þeim ágreiningi, sem út af þessum samningi kynni að rísa milli stjórnarinnar annars vegar og beiðanda hins vegar, án þess málinu megi skjóta til dóms og laga hér á landi eða annarstaðar (með 19 atkv.).
8. Að bæði ársleigan og veðfæð, ef því verður fyrirgjört, renni í sjóð landsins og verði varið til Íslands þarfa eptir fyrirkomulagi alþingis (með 24 atkv.).

Alþingi, 7. Sept. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Jón Hjaltalín.

BÆNARSKRÁ

til konungs um stofnun sjómannaskóla á Íslandi.

Til alþingis kom að þessu sinni uppástunga um, að stofnaður yrði sjómannaskóli á Ísafirði. Alþingi tók mál þetta til löglegrar meðferðar, setti í það 3 manna nefnd og ræddi það síðan á lögskipaðan hátt á tveimur aðalfundum, og leyfir sér nú allraþegnsamlegast að bera upp bæn sína fyrir yðar konunglegu hátign á þessa leið.

Þingið er einhuga í því, að hina brýnustu nauðsyn beri til, að sjómannaskóli sem allrafyrst komist hér á fót. Á hinum síðari árum hafa útlendir fiskimenn orðið svo nærgöngulir í því, að fara inn á firði og flóa, og jafnvel inn á innstu fiskimið landsmanna, að ekki lítur út fyrir annað, heldur en að þessi aðalbjargræðisvegur landsins, það er að segja allur útvegur á opnum bátum, muni alveg eyðileggjast. Verði ekki hið bráðasta bætt úr þessu, þá horfir ekki annað við, en að ekki allitill hluti af Vesturlandi muni leggjast í auðn. Þau einu úrræði, sem þinginu virðast vera til þess að sporna við þessu, er að sjá ráð til, að Íslendingar gætu sjálfir haft hina

sömu veiðiaðferð og hinar útlendu þjóðir, en það er með því, að efla þilskipaútveg, og hafa nú þegar Íslendingar sýnt í verkinu, að þessi aðferð er sú eina rétta, því ekki allfáum þilskipum hefir verið haldið úti við þorsk- og hákarlaveiðar, einna mest þó á Norður- og Vesturlandi; en þar eð margur gjörist formaður á þessum þilskipum, er ekkert kann í sjómannafræði, eru afleiðingarnar þær, að þessir menn geta ekki farið nægilega langt á haf út, og fara þannig opt varhluta af meginafnanum. Til þess að fá þessu í lag komið álitur alþingi nauðsynlegt, að sú stofnun kæmist hér á fót, hvar mönnum gæfist tækifæri á að nema sjómannafræði, því bæði er það eðlilegra, að öll kennsla, hver helzt sem er, geti orðið hér innlend, og svo eru þeir næsta fáir, er hafa efni á að fara utan til að nema mennt þessa erlendis. Alþingi treystir því fast, að yðar hátign muni taka sérstakt tillit til, hversu áriðanda þetta mál er, og það því heldur, sem tilskipun 13. júní 1787 gjörir ráð fyrir meðal annars, að Íslendingar þeir, er sýna dagnað við fiskiveiðar, megi eiga von á styrk til húsaþyggingar og fleira til slíks fyrir-tækis; leyfir þingið sér því, með samhljóða 23 atkvæðum, allra-þegnsamlegast að bera þá bæn fram fyrir yðar konunglegu hátign:

1. (með 24 atkv.): að sjómannaskóli sem fyrst verði settur hér á landi, þar sem mönnum gæfist tækifæri á að læra sjómannafræði, og að við skóla þennan verði settur einn launaður kennari.
2. (með 15 atkv. gegn 7): að þangað til fjárhagur Íslands og hins danska ríkis verði aðskilinn, fengist veitt úr ríkissjóði fè það, sem með þarf til stofnunar og framhalds skóla þessum, og

til vara (með 13 atkv. gegn 8): að yðar hátign mætti þóknast að láta leggja fyrir alþingi 1871 frumvarp um stofnun sjómannaskóla hér á landi.

Alþingi, 7. september 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Daniel Thorlacius.

BÆNARSKRÁ

til konungs um styrk, til að stofna fyrirmyndarbú og búnaðarskóla í Húnavatnssýslu.

Til alþingis kom að þessu sinni bænarskrá frá Húnavatnssýslu, sem fer þess á leit, að þingið biðji yðar hátign, að veita styrk til þess, að fyrirmyndarbú eða búnaðarskóli gæti komið á þar í sýslu, með því að til þess yrði veitt annaðhvort hæfileg umboðsjörð í sýslunni leigulaust, eða 3000 rd., sem hagkvæm jörð yrði keypt fyrir til þessa augnamiðs.

Þingið tók mál þetta til meðferðar, setti í það þriggja manna nefnd, og ræddi það síðan á tveim aðalfundum sínum á lögskipaðan hátt.

Alþingi hefir fleirum sinnum áður farið þess á leit við stjórn yðar hátignar, að fyrirmyndarbú eða búnaðarskólar yrðu stofnaðir hér á landi, með því reynsla annara landa hefir sýnt, að slík stofnun hefir orðið til mikilla framfara fyrir landbúnaðinn; stjórn yðar hátignar hefir og veitt máli þessu fylgi sitt, þar sem lagt var fyrir alþingi 1863 frumvarp þess efnis, að fyrirmyndarbú yrði sett í hverju amti, og þingið samþykkti frumvarp þetta með nokkrum breytingum, sem lutu að því, að koma fyrirtækinu áfram með sem fullkomnustu fyrirkomulagi, en eigi að síður hefir því enn ekki getað orðið framgengt.

Sökum þessa er það, að Húnavetningar hafa með samtökum leitast við að koma á fyrirmyndarbúi í Húnavatnssýslu af eigin rammleik, enda álitu þeir, að þó að eitt fyrirmyndarbú yrði sett í miðju Norður- og Austuramtinu, eins og ráð var fyrir gjört, t. a. m. í Eyjafirði, þá mundi það koma þeim, sem búa í öðrum enda amtsins, að litlum notum; hafa þeir eigi að eins skotið saman töluverðu fê til þess, að kosta mann til siglingar til Skotlands, til að nema þar jarðyrkju og búnað, auk þess er búnaðarsjóður Norður- og Austuramtsins og landbúnaðarfélagið í Danmörku hefir veitt styrk til þessa, heldur einnig lofað nú að gefa töluvert fê til fyrirmyndarbúsins sjálfs, en með því þeir eigi hafa treyst sér til að leggja til svo mikið fê, er nægði til þess, að stofnunin kæmist á fót og gæti orðið að tilætluðum notum, hafa þeir leitað meðmæla alþingis við yðar konunglegu hátign um styrk til fyrirtækisins, sem áður er tekið fram.

Með því nú alþingi hlýtur að vera sömu skoðunar og áður, að fyrirmyndarbú mundi verða til mikilla framfara í landbúnaði hér

á landi, sem í flestu tilliti má heita að vera í barndómi, og með því Húnavetningar hafa sýnt svo mikinn áhuga á þessu máli, en í hinni konunglegu auglýsingu til alþingis 1855 er tekið fram, „að alþingi megi treysta því, að stjórnin á þann hátt, er við á, muni styrkja slík fyrirmyndarbú eða búnaðarskóla, ef þeir kynnu að komast á fyrir viðleitni einstakra manna og stofnunar fengi það skipulag og stjórn sem vel hagar“; með því enn fremur má búast við, að enn kunni að verða nokkur dráttur á, að hin fyrirhuguðu fyrirmyndarbú í hverju amti komist á fót, og fyrirmyndarbú það, er hér ræðir um, gæti því fyrst um sinn komið í stað hins fyrirhugaða fyrirmyndarbús í Norður- og Austuramtinu, þá álitur þingið, að því beri að veita hinni áður áminnztu beiðni Húnavetninga meðmæli sín, en þó með því skilyrði að þeir sjálfir sýni enn sem áður, að þeir hafi fullan áhuga á málinu.

Þingið leyfir sér því í einu hljóði með 23 atkvæðum allraþegnsamlegast að beiðast þess:

Að yðar konunglegu hátign mætti þóknast að veita 3000 rd. styrk til stofnunar fyrirmyndarbús í Húnavatnssýslu, þegar sýslubúar og aðrir Íslendingar eru búnir að skjóta saman jafnmiklu fê til þessarar stofnunar af eigin rammleik, og henni hefir verið gefið það skipulag og stjórn, sem vel hagar. (Samþ. með 24 atkv.).

Alþingi, 7. september 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Páll J. Vídalín.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu : konunglegt frumvarp til laga, er nákvæmar áveður um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

1. *Grímur Thomsen, Pétur Pétursson, Bergur Thorberg, Jón Pétursson, Ólafur Pálsson* (breytingaratkvæði við 1. niðurlagsatriði nefndarinnar):

að þingið, eptir að hafa rætt stjórnarfrumvarpið, greiði atkvæði um hinar einstöku greinir þess á venjulegan hátt.

Við þennan tölulið var eptir beiðni við haft nafnakall, og sögðu

«já» :

Benedikt Sveinsson.
Bergur Thorberg.
Grimur Thomsen.
Helgi Hálfðánarson.
Jón Hjaltalín.
Jón Pétursson.
Ólafur Pálsson.
Páll Pálsson.
Pétur Pétursson.
Þórarinn Böðvarsson.
Þórður Jónasson.

«nei» :

Eiríkur Kúld.
Halldór Kr. Friðriksson.
Daníel Thorlacius.
Dávíð Guðmundsson.
Guðmundur Einarsson.
Halldór Jónsson.
Hallgrímur Jónsson.
Hjálmur Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Páll Vídalín.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.
Torfi Einarsson.
Tryggvi Gunnarsson.

Var töluliðurinn þannig felldur með 15 atkv. gegn 11.

2. *Nefndin* (1. niðurlagsatriði breytt): allraþegnsamlegast að beiðast þess:

að hans hátign láti frumvarp það, sem fyrir þingið var lagt um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, ekki ná lagagildi.

Við þennan tölulið var eptir beiðni við haft nafnakall, og sögðu

»já» :

Eiríkur Kúld.
Halldór Kr. Friðriksson.
Daníel Thorlacius.
Dávíð Guðmundsson.
Guðmundur Einarsson.
Halldór Jónsson.
Hallgrímur Jónsson.
Hjálmur Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Páll Vídalín.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.
Torfi Einarsson.
Tryggvi Gunnarsson.

«nei» :

Benedikt Sveinsson.
Bergur Thorberg.
Grimur Thomsen.
Helgi Hálfðánarson.
Jón Hjaltalín.
Jón Pétursson.
Ólafur Pálsson.
Páll Pálsson.
Pétur Pétursson.
Þórarinn Böðvarsson.
Þórður Jónasson.

Var töluliðurinn þannig samþykktur með 15 atkv. gegn 11.

3. *Bergur Thorberg, Jón Pétursson, Grimur Thomsen, Pétur Pét-*

ursson, Þórður Jónasson, Ólafur Pálsson, Jón Hjaltalín (vara-
uppástunga):

að þingið, ef það með atkvæðafjölda, fellst á 1. niðurlags-
atriði nefndarinnar, biðji allraþegnsamlegast um til vara,
að frumvarpið með þeim breytingum, sem þingið kann að
fallast á við hinar einstöku greinir, verði gjört að lögum.

Við þennan tölulið var eptir beiðni við haft nafnakall, og sögðu

»já«:

Benedikt Sveinsson
Bergur Thorberg,
Grimur Thomsen.
Helgi Hálfðánarson.
Jón Hjaltalín.
Jón Pétursson.
Ólafur Pálsson.
Páll Pálsson.
Pétur Pétursson.
Þórarinn Böðvarsson.
Þórður Jónasson.

»nei«:

Eiríkur Kúld.
Halldór Kr. Friðriksson.
Daniel Thorlacius.
Davið Guðmundsson.
Guðmundur Einarsson.
Halldór Jónsson.
Hallgrímur Jónsson.
Hjálmur Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Páll Viðalín.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.
Torfi Einarsson.
Tryggvi Gunnarsson.

Var töluliðurinn þannig felldur með 15 atkv. gegn 11.

4. *Grimur Thomsen, Pétur Pétursson, Bergur Thorberg, Jón Pét-
ursson, Ólafur Pálsson* (breytingaratkvæði við 2. niðurlagsatriði
nefndarinnar):

að tillagsupphæðin verði tekin til umræðu og atkvæða-
greiðslu í sambandi við 4. gr. frumvarpsins. (Fallið við
2. tölul.).

5. *Nefndin* (2. niðurlagsatriði):

að alþingi beiðist þess, að hans hátign allramildilegast
útvegi fast árgjald handa Íslandi úr ríkissjóðnum, er nemi
að minnsta kosti 60,000 rd., og sé fyrir innstæðu þessa
árgjalds gefin út óuppsegjanleg ríkisskuldabréf.

Við þennan tölulið var eptir beiðni við haft nafnakall og sögðu

»já«:

Eiríkur Kúld.
Halldór Kr. Friðriksson.
Daniel Thorlacius.
Davið Guðmundsson.

»nei«:

Helgi Hálfðánarson.
Ólafur Pálsson.
Þórður Jónasson.

«já» :

Guðmundur Einarsson.

Halldór Jónsson.

Hallgrímur Jónsson.

Hjálmur Pétursson.

Jón Sigurðsson.

Páll Pálsson.

Páll Vídalín.

Sigurður Gunnarsson.

Stefán Eiríksson.

Stefán Jónsson.

Torfi Einarsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Benedikt Sveinsson, Bergur Thorberg, Grímur Thomsen, Jón Hjaltalín, Jón Pétursson, Pétur Pétursson og Þórarinn Böðvarsson greiddu ekki atkvæði, og var töluðurinn þannig samþykktur með 16 atkvæðum gegn 3.

Var þannig frumvarpið fallið með öllum breytingaratkvæðum.

6. *B. Sveinsson, H. Hálfðánarson, Þórarinn Böðvarsson* :

I. að þingið beiðist þess, að frumvarpið öðlist lagagildi með þessum breytingum :

1. gr.

Ísland er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sérstökum landsréttindum. Um ríkiserfðirnar, rétt konungs til að hafa stjórn á hendi í öðrum löndum, trúarbrögð konungs, myndugleika hans, viðtöku við ríkisstjórninni, um ríkisstjórn í forföllum konungs, og um það er konungdómurinn er laus, eru 1., 4., 5., 6., 7. og 8. gr. í hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkurrikis dags. 5. dag júnímán. 1849, sem út eru gefin 28. dag júlímán. 1866, sem hér eru við festar, einnig lög á Íslandi.

2. gr.

Áður en konungur tekur við stjórn, skal hann heita með skriflegum eiði í ríkisráðinu, að halda óbrigðanlega hin sérstaklegu stjórnarskipunarlög Íslands. Af heitorðinu skulu gjörð 2 frumrit samhljóða, og skal annað þeirra sent alþingi, og geymt í skjalasafni þess, en hitt skal geymt í leyndarskjalasafninu.

3. gr.

Í öllum þeim málum, sem eru sameiginleg með Íslandi og Danmörku, það er að segja, sem um er rætt í 1. gr., eða þeim, sem snerta konungsmötuna, lífeyri handa konungsætt-

inni, enn fremur viðskipti ríkisins við önnur lönd, vörn ríkisins á landi og sjó, ríkisráðið, réttindi innborinna manna, myntina, ríkisskuldur og ríkiseignir, svo og póstgöngur milli Danmerkur og Íslands, hefir Ísland löggjöf og stjórn saman við konungsríkið.

Í þessum málum, sem sameiginleg eru með Íslandi og Danmörku, tekur Ísland engan þátt fyrst um sinn, hvorki í stjórn þeirra né löggjöf, né heldur byrðum þeim eða gjöldum, sem af þeim leiðir, þangað til hagur landsins er kominn í það horf, að það leggi til almennra þarfa Danaveldis, en þá skal ákveðið með lögum, sem ríkisþing Dana og alþingi samþykkir, um hluttöku Íslands í löggjöf og stjórn sameiginlegra mála og um fjártillag til þeirra og byrðir frá Íslands hálfu. Að öðru leyti skulu lög um hin sameiginlegu málefni þá fyrst gild á Íslandi, er þau hafa verið birt þar á dönsku og íslenzku. (7. gr. stjórnarfrumvarpsins 1., 2. og 3. málsgrein).

4. gr.

Hin sérstaklegu málefni Íslands eru þessi:

1. Alþingi, landstjórn og umboðsstjórn.
2. Dómgæzlu- og lögreglu-málefni.
3. Kirkju- og kennslu-málefni.
4. Lækna- og heilbrigðis-málefni.
5. Sveita- og fátækra-málefni.
6. Vegir og póstgöngur á Íslandi og umhverfis strendur þess.
7. Landbúnaður, fiskiveiðar, verzlun, siglingar og aðrir atvinnuvegir.
8. Skattamál og tollmál beinlínis og óbeinlínis.
9. Þjóðeignir, opinberar stofnanir og sjóðir.

Í þessum málum hefir Ísland löggjöf sína, dóma og stjórn út af fyrir sig, samkvæmt stjórnarskránni um hin sérstaklegu málefni Íslands, dagsettri.

5. gr.

Með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, má ákveða, að fleiri málefni skuli varða Ísland sérstaklega en þau, er talin voru í 4. gr.

6. gr.

Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, felur konungur annaðhvort einhverjum af ráðgjöfum sínum eða sérstökum ráðgjafa þau sérstök íslenzk málefni, sem útheimta staðfestingu konungs, sem ráð-

gjafa fyrir Ísland. Jafnt og hinir aðrir ráðgjafar ríkisins á ráðgjafanum fyrir Ísland sæti í ríkisráðinu, og hefir ábyrgð samkvæmt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkurrikis, dagsettum 5. júní 1849.

Vilji neðri deild alþingis koma fram slíkri ábyrgð á hendur ráðgjafanum, fer það þess á leit við fólksþingið, og sè fólksþingið því samþykkt, gjörir það ráðstafanir þær, sem með þarf. Hið æðsta vald á Íslandi skal að öðru leyti fengið í hendur landstjóra, sem konungur skipar, og fer um ábyrgð hans, eins og stendur í stjórnarskránni um hin sérstaklegu málefni Íslands.

7. gr.

(4. gr. frumv. 1. málsgrein óbreytt).

Allt þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, skal til hinna sérstöku gjalda Íslands á ári hverju galdið úr ríkissjóðnum 50,000 rd. tillag, og þar á ofan í 12 ár 10,000 rd. aukatillag. Að þessum 12 árum liðnum skal aukatillagið fært niður um 500 rd. á ári þannig, að það sè að 32 árum liðnum alveg burtu fallið.

8. gr.

(5. gr. óbreytt, nema eptir »skattgjöld» bætt: »og tollgjöldum»).

9. gr.

(6. gr. frumv. óbreytt).

10. gr.

(8. gr. frumv. óbreytt, nema önnur málsgrein fellur burt).

9. gr. frumv. fellur burt.

II. Geti þessari bæn alþingis ekki allramildilegast orðið veitt áheyrn, leyfir þingið sèr allraþegnsamlegast að frá ráða, að hið konunglega frumvarp um stöðu Íslands í ríkinu öðlist lagagildi.

7. Frumvarpsins 1. og 2. grein óbreyttar.

8. Frumv. 3. gr.

a, *Bergur Thorberg, Pétur Pétursson, Jón Pétursson, Þórður Jónasson, Jón Hjaltalín, Grímur Thomsen, Ólafur Pálsson:*
að á eptir orðinu »dómgæzlu» (í 2. tölul.) verði bætt inn í »landvarnar» —

b, að í 8. tölulið verði bætt inn í:

»Fjárútlát» og (skattamál &).

c, Frumvarpsins 3. gr. breytt eða óbreytt.

9. Frumv. 4. gr.

a, *Bergur Thorberg, Pétur Pétursson, Jón Pétursson, Þórður*

Jónasson, Jón Hjaltalín, Grímur Thomsen, Ólafur Pálsson:
að síðari kafla greinarinnar verði þannig breytt:

Til hinna sérstaklegu gjalda Íslands skal úr ríkissjóðnum greitt fast árstíllag, að upphæð 30,000 rd., og þar á ofan í 10 ár 20,000 rd. ankatillag. Að þessum 10 árum liðnum skal aukatillagið fært niður um 1000 rd. á ári, þannig að það sé alveg fallið niður að 30 árum liðnum.

b, Frumvarpsins 4. gr. breytt eða óbreytt,

10. Frumvarpsins 5. og 6. gr. óbreyttar.

11. Frumvarpsins 7. gr.

a, *Bergur Thorberg, Pétur Pétursson, Jón Pétursson, Þórður Jónasson, Jón Hjaltalín, Grímur Thomsen, Ólafur Pálsson:*
að þriðja kafla greinarinnar verði þannig breytt:

Þangað til sá tími kemur, að íslenskir fulltrúar eiga sæti á ríkisþinginu, leggur Ísland ekkert til gjaldanna til hinna almennu málefna ríkisins.

b, Frumvarpsins 7. gr. breytt eða óbreytt.

12. Frumvarpsins 8. gr.

a, *Bergur Thorberg, Pétur Pétursson, Jón Pétursson, Þórður Jónasson, Jón Hjaltalín, Grímur Thomsen, Ólafur Pálsson:*
að síðari kafla greinarinnar falli burtu.

b, Frumvarpsins 8. grein breytt eða óbreytt.

13. Frumvarpsins 9. gr.

a, *Bergur Thorberg, Pétur Pétursson, Jón Pétursson, Þórður Jónasson, Jón Hjaltalín, Grímur Thomsen, Ólafur Pálsson:*
að sleppt sé úr greininni þessum orðum:

»ásamt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkur-
ríkis, dagsettum 5. júnímán. 1849«.

b, Frumvarpsins 9. grein breytt eða óbreytt.

14. Hvort alþingi samþykki frumvarpið með áorðnum breytingum.

NEFNDARÁLIT

um fasta búsetta kaupmenn hér á landi.

Hið heiðraða þing hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd til þess að íhuga uppástungu þá, er vèr bárum fram fyrir þingið, og laut að því, að það þegnsamlegast beiddist þess, að frumvarp yrði

lagt fyrir næsta þing þess efnis, að engir kaupmenn hér eptir megi stofna fasta verzlun hér á landi, nema þeir séu búsettir í landinu sjálfu.

Vér höfum nú átt fundi með oss, til að rannsaka þetta mál, og leyfum oss að kveða upp álit vort um það á þessa leið.

Eins og kunnugt er, hefir verzluninni verið svo háttáð hér á landi, síðan einokuninni linnit og verzlunin var leyst við alla danska þegna, að kaupmenn, er verzláð hafa við landsmenn, hafa mestmegnis setið erlendis og að eins haft hér verzlunarstjóra til að selja landsmönnum útlendar vörur og taka aptur á móti innlendum vörum. Í samanburði við þetta hafa þeir jafnan verið örfáir af kaupmönnum, sem hafa sjálfir verið búsettir hér á landi, helzt Íslendingar, sem eigi hafa náð að eflast móts við hina útlendu kaupmenn, sem hafa haft svo mikið fè yfir að ráða.

Hin eðlilega afleiðing af þessu hefir orðið sú, að verzlunarstétt í landinu sjálfu hefir eigi getað myndast, peningarnir eður verzlunarágóðinn hefir dregist út úr landinu og landið farið á mis við allan þann hagnað og framfarir, sem verzlunin í sérhverju landi að réttu lagi á að veita.

Vér þykjumst nú eigi þurfa að útlista, hverjir og hvílikir hagsmunir það séu beinlínis og óbeinlínis, sem innlend verzlun og verzlunarstétt veitir, því hvar sem litið er á hið borgaralega félag, finna menn jafnan sæti autt, þar sem innlenda verzlunarstétt vantar, með því þar getur engin meðalstétt myndast, sem hið borgaralega félag má eigi án vera, eigi það að ná vexti og viðgangi; vér skulum að eins benda á eitt dæmi upp á það, hversu mikils hags landið hafi farið á mis við verzlunarfyrirkomulag vort, að tollkammerið sjálft í Danmörku hefir 1845 reiknað ágóðann af íslenzku verzluninni hér um bil 467,000 rd. árlega.

Þar á móti finnum vér oss skylt að benda hinu heiðraða þingi á undirrót þá í löggjöf vorri, sem vér ætlum að hafi valdið þessu ástandi og fjarskalega tjóni, sem Ísland hefir orðið fyrir um langan aldur.

Þessi undirrót ætlum vér að sé að finna í Rentukammerbréfinu 1. Júní 1792, og löggjöf þeirri, sem stendur þar í sambandi við, þar sem svo er ákveðið, að nóg sé til þess að hafa réttindi fastakaupmanna á Íslandi, að kaupmenn hafi þar að eins verzlunarstjóra til að verzla fyrir sína hönd (handle ved deres declarerede Factorer), án þess þeir þurfi sjálfir að hafa þar fast heimili (holde Dug og Disk).

Þessu ástandi hafa hin nýju verzlunarlög frá 1854 alls eigi

breytt, með því tæðar lagaákvæðanir standa enn óhaggaðar, og gefi menn enn fremur gaum að því, sem fram hefir farið í þessu til-
liti síðan 1854, geta menn borið kviðboga fyrir, að ágóðinn af
íslenzku verzluninni með þeirri löggjöf, sem nú þannig gildir, gangi
eigi að eins út úr landinu til samþegna vorra, heldur einnig til
annara þjóða.

Vér hikum oss þannig eigi við, að ráða hinu heiðraða þingi
til þess, að biðja hans hátign konunginn um:

að nema ofangreindar ákvæðanir úr lögum, svo að enginn
megi framvegis stofna fasta verzlun á Íslandi, nema hann
sè þar búsettur, og að lagafrumvarp um þetta efni allra-
mildilegast verði lagt fyrir næsta alþingi 1871.

Alþingi, 30. dag ágústmánaðar 1869.

Jón Pétursson, Páll J. Vídalín, Benedikt Sveinsson,
formaður. skrifari. framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um bænarskrá úr Ísafjarðarsýslu um bann gegn hákarla-niðurskurði.

Hið heiðraða alþingi hefir kosið oss, sem hér ritum nöfn vor
undir, í nefnd til að íhuga og kveða upp álit vort um bænarskrá
eina úr Ísafjarðarsýslu, er fer þess á leit við þingið, að það beri
þá allraþegnsamlegustu bænarskrá fram fyrir hans hátign konung-
inn, að honum allramildilegast mætti þóknast, að setja þau lög, er
bannaði hákarla-niðurskurð allan, nema í lífsnauðsyn, frá Látra-
bjargi til Hornbjargs, á tímabilinu frá fyrsta degi októbermánaðar
til fyrsta dags marzmánaðar, þ. e. því tímabili, sem þilskip væru
eigi að hákarlaveiðum.

Vér nefndarmenn höfum nú íhugað mál þetta, og skulum nú
skýra hinu heiðraða þingi frá skoðun vorri á máli þessu.

Vér verðum að játa, að beiðendur hafa fyllilega rætt fyrir sér
í því, að hákarla-niðurskurður spilli mjög fyrir veiðum manna, sök-
um þess, að hákarlinn dregst fyrst að ætinu, og sækir allajafna á
eptir frá landinu og lengra út í dýpið; og af þessu leiðir þá, að
á vetrum er með niðurskurðinum þegar girt fyrir veiði þessa; því
að um það leyti eru engin þilskip við veiðar, og á opnum skip-
um er það hin mesta hættuför, að leita út á regin haf, enda gjöra
það engir, nema hinir ötulustu, og sem svo má að orði kveða að

ekki sjást fyrir. Nú er það alkunnugt, að hákarlinn sækir allajafna upp að landinu, þá er hausta tekur, og er á Ísafjarðardjúpi, og það eigi allskammt inn eptir, öllum vetrum, ef hann eigi er fældur burtu með niðurskurði.

Þegar nú litið er á uppdrátt Íslands, þá er það auðsætt, að sjósókn Ísfirðinga er eigi svo löng, að sagt verði, að nauðsyn beri til fyrir þá, að skera fiskinn af sér, enda hefir það verið alvenja þeirra, að róa allan hákarl í land, ef þeir hafa fiskað meira, en skip þeirra hafa borið; en það er og auðsætt, að meðan hákarlinn heldur sér þar innandjúps, er öllum auðgefið, að leita til þeirra veiða. Af þessu er þá auðsætt, að veiðum þessum er mjög spillt fyrir almenningi með niðurskurði, þar sem hákarlinn þá leitar út úr Djúpinu og á haf út. Þegar Ísafjarðardjúp er undantekið, er það reyndar satt, að hákarlinn eigi leitar inn á aðra firði milli Látrabjargs og Hornbjargs, svo oss sé kunnugt, en fiskurinn gengur þó alstaðar upp undir landið. Nú kynni sumum að virðast, sem ókunnugir eru þar vestra, að óþarfi sé, að binda bannið við stærra svæði, en Ísafjarðardjúp eitt, en við það er athugandi, að niðurskurður þeirra manna, er stunda hákarlaveiði á vetrum, hvort heldur er norður frá Ísafjarðardjúpi, eða vestur frá því, vestur að Látrabjargi, spillir eigi að eins fyrir veiðum sjálfra þeirra og sveitunga þeirra, heldur og fyrir veiðum Ísfirðinga, því að hákarlinn úr Djúpinu dregst út úr Djúpinu, undir eins og nokkur niðurskurður er hafður einhverstaðar með fram ströndum landsins á hinu nefnda svæði milli Látrabjargs og Hornbjargs, og sækir að ætinu.

Nefndin skal nú fúslega játa, að það eru miklir örðugleikar á, að setja lög um þetta efni, sem víst sé að eigi verði rofin að ósekju, og eptirlitið, að bannið verði eigi brotið að nauðsynjalausu, mjög svo örðugt; en með því það er svo almenn ósk Ísfirðinga sjálfra, og hagsmunir sjálfra þeirra liggja við, eru öll líkindi til, að almenningur af fúsum vilja hlýði slíku banni, og verður nefndin að ráða hinu heiðraða alþingi til, að verða við óskum beiðanda um þetta mál, og beiðast laga þess efnis, að allur hákarlaniðurskurður verði bannaður á millum Látrabjargs og Hornbjargs frá 1. d. októbermánaðar og til 1. dags marzmánaðar, og til þess að greiða sem mest fyrir máli þessu, hefir nefndin samið frumvarp til tilskipunar um þetta efni, sem fylgir með nefndaráliti þessu.

Samkvæmt því, sem þegar er sagt, viljum vör ráða hinu heiðraða alþingi:

Allraþegnsamlegast að beiðast þess, að hans hátign allra-

mildilegast mætti þóknast, að staðfesta meðfylgjandi frum-
varp til tilskipunar um bann gegn hákarla-niðurskurði.

Reykjavík, 26. d. ágúst. 1869.

Torfi Einarsson. Benedikt Sveinsson. Halldór Kr. Friðriksson,
skrifari og framsögumaður.

Pórarinn Böðvarsson, Jón Hjaltalín.
formaður.

FRUMVARP til tilskipunar um bann gegn niðurskurði á hákarli.

1. gr.

Frá 1. október til 1. marz skal öllum þeim, er stunda há-
karlaveiðar, bannað, að sleppa nokkru af hákarlsskrokkum í sjó, frá
Látrabjargi í Barðastrandarsýslu til Hornbjargs í Ísafjarðarsýslu,
heldur skal hákarl allur í land fluttur, nema lífsháski sé sýnilegur,
þá er vítalaust, þótt skorinn sé.

2. gr.

Hvern hákarl skal flytja heilan í land, sé hann eigi stærri en
svó, að hann verði dreginn heill upp í skip. Róa má fyrir há-
karli utanskips, ef því verður við komið.

3. gr.

Ef skipverjar verða berir að því, að hafa brotið á móti 1. og
2. gr., skal lifur sú, er þeir hafa meðferðis um fram það, sem
samsvarar hákarli þeim, sem þeir flytja, upptæk, og greiði þeir að
auk sekt frá 5 til 20 rd. eptir málavöxtum. Tveir þriðjungar hinn-
ar upptæku lifrar og sektanna ganga til hlutaðeigandi sveitarsjóðs,
en einn þriðjungur til þeirra manna, er sýslumaður nefnir til ept-
irlits, samkvæmt næstu grein hér á eptir.

4. gr.

Í hverjum þeim hreppi, þar sem hákarlaveiði er stunduð á
því svæði, sem greint er í 1. gr., skal sýslumaður nefna svo marga
menn, sem honum þykir henta, er með honum haldi vörð á því,
að fylgt sé reglunum í tilskipun þessari, og gjöri honum aðvart,
ef móti þeim er brotið.

5. gr.

Mál þau, sem rísa af afbrigðum gegn tilskipun þessari, skal
farið með sem opinber lögreglumál.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um gjald spítalahlutanna, er svo eru nefndir.

1. Meiri hluti nefndarinnar (Hallgrímur Jónsson, Grímur Thomsen, Th. Jónasson, Þórarinn Böðvarsson, 1. uppástunguatriði meira hlutans):

α, að tilskipun 10. ágúst 1868 um breytingu á gjaldi spítalahlutanna verði numin úr lögum hið allrafyrsta, Við þennan staðið var við haft nafnakall, og sögðu

«já» :

«nei» :

Halldór Kr. Friðriksson.

Eiríkur Kúld.

Benedikt Sveinsson.

Daniel Thorlacius.

Bergur Thorberg.

Guðmundur Einarsson.

Davíð Guðmundsson.

Hjálmur Pétursson.

Grímur Thomsen.

Jón Sigurðsson.

Halldór Jónsson.

Páll Vídalín.

Hallgrímur Jónsson.

Sigurður Gunnarsson.

Helgi Hálfðánarson.

Stefán Jónsson.

Jón Hjaltalín.

Torfi Einarsson.

Ólafur Pálsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Pétur Pétursson.

Stefán Eiríksson.

Þórarinn Böðvarsson.

Þórður Jónasson.

Jón Pétursson greiddi ekki atkvæði.

Var þannig staðiðurinn samþ. með 14 atkv. gegn 10.

β, eða fyrir næsta gjalddaga. (Halldór Jónsson: að þessi orð verði felld aptan af). (Fellt með 16 atkv.).

2. Sigurður Gunnarsson: ef 1. niðurlagsatriði meira hlutans (1 α) nær samþykki þingsins, skal koma í staðinn fyrir 2. og 3. niðurlagsatriði nefndarinnar þetta :

en að tilskipun 27. maí 1746 verði gjörð aptur að lögum með þeirri breytingu, að tvisvar á ári verði goldinn spítalahlutur : — hinn fyrri á þeim tímum, sem þessi tilskipun kveður á, en hinn seinni á öðrum tímum, er amtmaður ákveður á hverjum stað. Þar að auki skal goldin hálf alin eða hennar virði hvert ár af hverri tunnu hákarlslifrar, sem aflast á hákarlaskipum, er heima eiga hær á landi,

hvort sem eru opin eða þilskip. Spítalahlut af fuglatekju skal gjalda eptir konungsbréfi 26. maí 1824. (Fellt með 21 atkv. gegn 3).

3. *Helgi Hálfðánarson* : að þetta komi í staðinn fyrir 2. uppástunguatriði meira hlutans (5. a, b):

að frumvarp það, sem stjórnin lagði fyrir þingið 1867, verði gjört að lögum, þó með þeirri breytingu, að 1. grein orðist þannig: »Af öllum bátum og skipum o. s. frv. skal spítalahlutur goldinn þannig: a, á opnum skipum skal af hverjum hlut, er til skipta kemur, goldin 1 alin. — b, á þiljuskipum skal svo telja, sem hlutir seu þar helmingi fleiri en menn eru á skipinu, og skulu 2 álnir goldnar af hverjum hlut. (Fellt með 21 atkv. gegn 1).

4. *Ólafur Pálsson* : (samþykkt af meira hluta nefndarinnar): að í staðinn fyrir orðið »lögum« í 2. niðurlagsatriði nefndarinnar (5 a) verði sett: »bráðabyrgðarlögum«. (Fellt með 13 atkv. gegn 6).

5. Meiri hluti nefndarinnar (2. uppástunguatriði meira hlutans) óbreytt:

a, að frumvarp það, sem stjórnin lagði fyrir þingið 1867, verði óbreytt gjört að lögum.

Við staflað þennan var við haft nafnakall, og sögðu

»já» :

»nei» :

Halldór Kr. Friðriksson.

Eiríkur Kúld.

Bergur Thorberg.

Benedikt Sveinsson.

Grímur Thomsen.

Daníel Thorlacius.

Halldór Jónsson.

Davíð Guðmundsson.

Hallgrímur Jónsson.

Guðmundur Einarsson.

Jón Hjaltalín.

Helgi Hálfðánarson.

Ólafur Pálsson.

Hjálmur Pétursson.

Pétur Pétursson.

Jón Sigurðsson.

Þórarinn Böðvarsson.

Páll Pálsson.

Þórður Jónasson.

Páll J. Vídalín.

Sigurður Gunnarsson.

Stefán Eiríksson.

Stefán Jónsson.

Torfi Einarsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Jón Pétursson greiddi ei atkvæði.

Var þannig staflidurinn felldur með 15 atkv. gegn 10.

b, og eptir því galdið á vori næstkomanda. (*Halldór Jónsson*: að þessi orð verði felld aptan af). (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 5 a).

6. Meiri hluti nefndarinnar (3. uppástunguatriði meira hlutans):
a, eða að frumvarp það, sem lagt var fyrir alþingi 1867, verði lagt fyrir næsta alþingi óbreytt, eða breytt eptir tillögum meira hluta nefndarinnar á síðasta þingi.

Við þennan staflid var haft nafnakall, og sögðu

«já» :

«nei» :

Halldór Kr. Friðriksson.

Eiríkur Kúld.

Grímur Thomsen.

Benedikt Sveinsson.

Halldór Jónsson.

Bergur Thorberg.

Hallgrímur Jónsson.

Daníel Thorlacius.

Helgi Hálfðánarson.

Davíð Guðmundsson.

Jón Hjaltalín.

Guðmundur Einarsson.

Jón Pétursson.

Hjálmur Pétursson.

Ólafur Pálsson.

Jón Sigurðsson.

Pétur Pétursson.

Páll Pálsson.

Stefán Eiríksson.

Páll J. Vídalín.

Þórarinn Böðvarsson.

Sigurður Gunnarsson.

Þórður Jónasson.

Stefán Jónsson.

Torfi Einarsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Var þannig staflidurinn felldur með 14 atkv. gegn 12).

b, en að þangað til það verður að lögum, verði gjald til lækna sjóðsins greitt eptir tilskipun 27. maí 1746. (*Halldór Jónsson*: að þessi orð verði felld aptan af). (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 6 a).

7. *Helgi Hálfðánarson*, viðauka-atkvæði við 3. uppástungu-atriði meira hlutans (tölul. 6): að þingið í álitsskjali sínu veki athygli stjórnarinnar á því, hvort ekki muni ráðlegast, ef nýtt frumvarp verður lagt fyrir næsta þing, að ákveða, að tiltekið gjald skuli leggjast á hvern hlut, er til skipta kemur, bæði á opnum skipum og þilskipum (samkvæmt tölul. 3.), eða að ákvörðun tilskipunar 27. maí 1746 skuli haldið, með þeirri breytingu, að spítalahlut skuli skipt tvisvar á ári á Suður- og Vesturlandi. (Fellt með 14 atkv. gegn 6).

8. *Guðmundur Einarsson og Eiríkur Kúld*: að alþingi ráði allra-
þegnsamlegast til:

a, að fyrir alþingi 1871 verði lagt frumvarp til tilskipunar um
gjald spítalahlutanna (samþykkt af meira hluta nefndarinn-
ar til vara, ef 6. tölul. fellur). (Samþ. með 22 atkv.).

b, að gjaldstofninn í frumvarpi þessu verði sá sami, sem er
í tilskipun frá 10. ágúst 1868.

Við þennan staflíð var við haft nafnakall, og sögðu

«já» :

»nei» :

Eiríkur Kúld.

Halldór Kr. Friðriksson.

Benedikt Sveinsson.

Bergur Thorberg.

Daníel Thorlacius.

Grímur Thomsen.

Davíð Guðmundsson.

Halldór Jónsson.

Guðmundur Einarsson.

Hallgrímur Jónsson.

Hjálmur Pétursson.

Helgi Hálfðánarson.

Jón Sigurðsson.

Jón Hjaltalín.

Páll Pálsson.

Ólafur Pálsson.

Páll J. Vídalín.

Pétur Pétursson.

Sigurður Gunnarsson.

Þórarinn Böðvarsson.

Stefán Jónsson.

Þórður Jónasson.

Torfi Einarsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Jón Pétursson og Stefán Eiríksson greiddu ekki atkvæði.

Var þannig staflíðurinn samþ. með 13 atkv. gegn 11.

c, Verði tilskipun frá 10. ágúst 1868 fyr úr lögum numin, en
hin nýja löggjöf nær lagagildi, þá hagi stjórnin á meðan
innheimtu spítalagjaldsins eftir því löggildu formi, sem
henni þykir bezt við eiga og hún fær helzt komið við
(samþykkt af meira hluta nefndarinnar til vara, ef 6. tölu-
líður fellur).

Var atkvæðagreiðslan óglögg, og var því við haft nafnakall, og
sögðu

«já» :

»nei» :

Halldór Kr. Friðriksson.

Eiríkur Kúld.

Grímur Thomsen.

Benedikt Sveinsson.

Hallgrímur Jónsson.

Bergur Thorberg.

Helgi Hálfðánarson.

Daníel Thorlacius.

Jón Hjaltalín.

Davíð Guðmundsson.

Ólafur Pálsson.

Halldór Jónsson.

«já:»

Pétur Pétursson.
Stefán Eiríksson.
Þórarinn Böðvarsson.
Þórður Jónasson.

«nei:»

Hjálmur Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Páll Pálsson.
Páll Vídalín.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Jónsson.
Torfi Einarsson.
Tryggvi Gunnarsson.

Guðmundur Einarsson og Jón Pétursson greiddu ekki atkvæði.
Var staflíðurinn þannig felldur með 14 atkv. gegn 10.

9. Minni hluti nefndarinnar (Torfi Einarsson):

Að alþingi beiðist að eins þeirra breytinga á tilsk. 10. ágúst 1868 um spítalagjaldið, er nú skal greina:

að 1. gr. a og b breytist þannig:

1. gr. a. Af hverju tólfræðu hundraði af þorski, ísu og steinbít, sem aflast á skip frá 3. febr. til 12. maí ár hvert, skal goldin hálf alin, en hálfu minna af því, er aflast á öðrum tímuni árs. Eigi skal goldið af minna en hundraði fullu, og eigi af þeim fiski, sem er hálf alin að lengd og þaðan af minni. Enginn spítalahlutur skal goldinn af háfi.
 - b. Af hverri tunnu af hákarlslýsi, sem aflast á skip, skal goldin ein alin, og að hlutfalli réttu, ef lifur er seld; ekkert skal goldið af því, er eigi nær heilli tunnu.
2. gr. Gjaldið rennur í lækna sjóðinn íslenska; skal það goldið í peningum eptir meðalverði á hvoru fyrir sig, fiski og lýsi, í verðlagsskrá hvers árs, eður í fiski og lýsi á landsvísu.
3. gr. Hreppstjórar, eður gjaldkeri í kaupstöðum, skulu heimta saman gjaldið, og koma því til peningaverðs, er gelzt á landsvísu, og hefir hann þar fyrir einn sjötta part alls gjaldsins.
4. gr. Skipseigandi sá, er skipið tíundar, skal greiða gjaldið af hendi, en hefir aptur rétt til borgunar af öllum þeim, er hlut taka af skipi því, að hlutfalli réttu, og má hann eða formaður hans leggja hald á svo mikið af hlut háseta, sem nægir fyrir spítalagjaldinu, ef háseti eigi borgar, áður hann fer frá skipi.
5. gr. (sem er 4. gr. tilsk.) breytist þannig, að sett verði «1. janúarmán.», en «12. maímán.» falli burt.

Annar staflíður 4. gr. orðist þannig: skrá þessa skal senda sýslumanni eður bæjarfógeta ekki seinna en fyrir aprílmánaðarlok, og skal hann rannsaka skrána og heimta gjaldið á manntalsþingi. (Fallið sem uppástungu-atrði, en þá var leitað atkvæða um, hvort þessi uppástunga minni hlutans skyldi tekin upp í bænarskrá til konungs).

Við þennan tölulið var við haft nafnakall, og sögðu

«já» :

«nei» :

Eiríkur Kúld.	Halldór Kr. Friðriksson.
Benedikt Sveinsson.	Bergur Thorberg.
Daniel Thorlacius.	Grímur Thomsen.
Davíð Guðmundsson.	Halldór Jónsson.
Guðmundur Einarsson.	Hallgrímur Jónsson.
Hjálmur Pétursson.	Helgi Hálfðánarson.
Jón Sigurðsson.	Jón Hjaltalín.
Páll Pálsson.	Ólafur Pálsson.
Páll J. Vídalín.	Pétur Pétursson.
Sigurður Gunnarsson.	Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.	Þórarinn Böðvarsson.
Torfi Einarsson.	Þórður Jónasson.
Tryggvi Gunnarsson.	

Jón Pétursson gaf ei atkvæði.

Var töluliðurinn þannig samþ. með 13 atkv. gegn 12.

10. Hvort alþingi vill rita konungi þegnlega bænarskrá um þau atrði, sem samþykkt eru.

Við þennan tölulið var eftir beiðni haft nafnakall, og sögðu

«já» :

«nei» :

Eiríkur Kúld.	Jón Sigurðsson.
Halldór Kr. Friðriksson.	Páll Vídalín.
Benedikt Sveinsson.	Torfi Einarsson.
Bergur Thorberg.	
Daniel Thorlacius.	
Davíð Guðmundsson.	
Grímur Thomsen.	
Guðmundur Einarsson.	
Halldór Jónsson.	
Hallgrímur Jónsson.	
Hjálmur Pétursson.	
Jón Hjaltalín.	

«já:»

Jón Pétursson.
Ólafur Pálsson.
Páll Pálsson.
Pétur Pétursson.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.
Tryggvi Gunnarsson.
Þórarinn Böðvarsson.
Þórður Jónasson.
Helgi Hálfðánarson greiddi ekki atkvæði.
Var þannig töluliðurinn samþ. með 22 atkv. gegn 3.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um að skylda fastakaupmenn til að vera búsettir á Íslandi.

Að alþingi riti hans hátign konunginum bænarskrá um:
að nema ofangreindar ákvarðanir (Rentuk. Plak. 1. Júní
1792 og löggjöf þá, sem stendur þar í sambandi við) úr
lögum, svo að enginn megi framvegis stofna fasta verzlun
á Íslandi, nema hann sé þar búsettur, og að lagafrum-
varp um þetta efni allramildilegast verði lagt fyrir næsta
alþingi 1871.

Var atkvæðagreiðslan óglögg, og var því við haft nafnakall,
og sögðu:

«já:»

Benedikt Sveinsson.
Davið Guðmundsson.
Grímur Thomsen.
Helgi Hálfðánarson.
Hjálmur Pétursson.
Jón Pétursson.
Pétur Pétursson.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Eiríksson.

«nei:»

Eiríkur Kúld.
Halldór Kr. Friðriksson.
Bergur Thorberg.
Daniel Thorlacius.
Guðmundur Einarsson.
Hallgrímur Jónsson.
Jón Hjaltalín.
Ólafur Pálsson.
Torfi Einarsson.

«já» :

Stefán Jónsson.

Tryggvi Gunnarsson.

Þórarinn Böðvarsson.

Halldór Jónsson, Jón Sigurðsson, Páll Pálsson og Páll J. Vídalín gáfu eigi atkvæði.

Og var töluðurinn þannig samþ. með 12 atkv. gegn 10.

«nei» :

Þórður Jónasson.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um landbúnaðarnefndina.

1. *Nefndin* :

Að alþingi leysi nefnd þá, sem skipuð var af alþingi 1865, til að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga, frá starfa sínum. (Samþ. með 22 atkv.).

2. *Sama* :

að skipuð verði (af stjórninni) nefnd manna hér á landi í hinu umrædda augnamiði. (Samþ. með 22 atkv.).

3. *Sama* :

að yfirdómari Jón Pétursson verði tekinn í þá nefnd. (Samþ. með 21 atkv.), og

4. *Sama* :

að henni verði heitið þóknun fyrir starfa sinn, þegar hún hafi lokið honum. (Samþ. með 21 atkv.).

5. Að þingið sendi konungi þegnlega bænarskrá um 2.—4. atriði. (Samþ. með 21 atkv.).

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um bann gegn hákarla-niðurskurði.

I. UPPÁSTUNGA nefndarinnar til frumvarps til tilskipunar um bann gegn niðurskurði á hákarli.

1. gr.

a, *Sigurður Gunnarsson*: að í stað orðanna: «skorinn sè» verði sett: «hleypt sè niður». (Fellt með 11 atkv. gegn 2).

b, Nefndin:

Frá 1. október til 1. marz skal öllum þeim, er stunda hákarlaveiðar, bannað, að sleppa nokkru af hákarlsskrokkum í sjó, frá Látrabjargi í Barðastrandarsýslu til Hornbjargs í Ísafjarðarsýslu, heldur skal hákarl allur í land fluttur, nema lifsháski sé sýnilegur, þá er vítalaust þótt skorinn sé. (Samþ. með 18 atkv.).

2. gr.

a, Sigurður Gunnarsson: að í staðinn fyrir: «utanskips» verði sett: «utanborðs». (Samþ. án atkvæðagreiðslu).

b, Nefndin (með áorðinni breytingu):

Hvern hákarl skal flytja heilan í land, sé hann eigi stærri en svo, að hann verði dreginn heill upp í skip. Róa má fyrir hákarli utanskips, ef því verður við komið. (Samþ. með 17 atkv.).

3. gr.

Nefndin:

Ef skipverjar verða berir að því, að hafa brotið á móti 1. og 2. gr., skal lifur sú, er þeir hafa meðferðis um fram það, sem samsvarar hákarli þeim, sem þeir flytja, upptæk, og greiði þeir að auk sekt frá 5 til 20 rd. eptir málavöxtum. Tveir þriðjungar hinnar upptæku lifrar og sektanna ganga til hlutaðeigandi sveitarsjóðs, en einn þriðjungur til þeirra manna, er sýslumaður nefnir til eptirlits, samkvæmt næstu grein hér á eptir. (Samþ. með 19 atkv.).

4. gr.

Nefndin:

Í hverjum þeim hreppi, þar sem hákarlaveiði er stunduð á því svæði, sem greint er í 1. gr., skal sýslumaður nefna svo marga menn, sem honum þykir henta, er með honum haldi vörð á því, að fylgt sé reglunum í tilskipun þessari, og gjöri honum aðvart, ef móti þeim er brotið. (Samþ. með 18 atkv.).

5. gr.

Nefndin:

Mál þau, sem rísa af afbrigðum gegn tilskipun þessari, skal farið með sem opinber lögreglumál. (Samþ. með 18 atkv.).

II. Að alþingi allraþegnsamlegast beiðist þess, að hans hátign allramildilegast mætti þóknast að staðfesta meðfylgjandi frumvarp til tilskipunar um bann gegn hákarla-niðurskurði. (Samþ. með 19 atkv.).

BÆNARSKRÁ

til konungs viðvíkjandi fiskiveiðum útlendra þjóða í kring um strendur Íslands, og um tollfrelsi á innfluttum íslenskum fiski á Frakklandi m. m.

Til alþingis komu að þessu sinni tvær uppástungur um fiskiveiðar útlendra; lýsa þær að nokkru leyti því tjóni, sem útlendir fiskimenn frá Frakklandi, Belgíu og Englandi geri landsbúum bæði með því, að leiða aflann frá fiskimiðum landsbúa, með því að spilla veiðarfærum þeirra, og loks með því, að þeir eigi sjaldan gjöra landgöngur til rána, einkum í varpeyjum. Uppástungur þessar fara því fram, að þingið beri þá bæn fram fyrir hans hátign konunginn, að bót verði ráðin á þessum vankvæðum landsbúa.

Alþingi tók bænarskrár þessar til ýtarlegrar íhugunar, setti 5 manna nefnd í málið og ræddi það síðan á 2 aðalfundum. Var það ályktun þingsins, að bera fram fyrir yðar hátign bænarskrá um þetta mál, og leyfir þingið sér allraþegnsamlegast, að færa þau rök fyrir henni, sem nú skulu greind.

Eins og rök hafa verið leidd að á undanförunum þingum, spillir það ei lítið fiskiveiðum landsbúa, hve nærgöngular hinar útlendu þjóðir eru, þar sem þær, nær sem þeim svo býður við að horfa, fara inn á fiskimið landsbúa og draga þar fisk, en láta aptur reka frá landi, er þeir taka að slægja fiskinn, auk þess sem þeir spilla fiskigöngum til grunnmiða með því, að fiska utarlega á fjörðum snemma á vorum. Eins og þessi yfirgangur fer fremur vaxandi en minnkandi, svo virðist og aflinn fara að því skapi minnkandi hjá landsbúum, og liggur þessum öðrum, aðalatvinnuvegi landsbúa, fiskiveiðunum, við eyðileggingu, ef þessu fer fram, eins og tjón það, er hinir útlendu fiskimenn gera landsbúum á ári hverju á þennan hátt, er ómetanlegt.

En hinir útlendu fiskimenn láta ei hér við staðar nema; þegar þeir fiska á fiskimiðum landsbúa, slæða þeir á veiðarfæri landsbúa, sem liggja í sjónum, einkum net og lóðir, draga þau saman, skera sundur eða draga á haf út, og gjöra landsbúum einnig á þennan hátt mikið tjón. Auk þessa gjöra þeir á stundum landgöngur til rána. Þannig er það sannað fyrir þinginu, að síðan 1867 hafa þeir rænt stórkostlega á 3 stöðum, árið 1868 á varplöndum Kolfreyju-staðar í Suður-Múlasýslu, og var um það tekið próf af viðkomandi sýslumanni, og á síðast liðnu vori ræntu þeir varpeyna Vigur í Skaptafellssýslu og varphólma hjá Reykjarfirði í Strandasýslu, og var einnig um það tekið próf af viðkomandi sýslumanni.

Að vísu hefir stjórn yðar hátignar látið herskip vera hér við land hin síðari ár á ári hverju, en herskip þetta hefir lítið eða ekkert áorkað til að verja landsbúa hinum áðurnefnda yfirgangi, enda hafa landsbúar ei þótt veita því eptirtekt, að það gjörði verulegar tilraunir til að bægja hinum útlendu fiskimönnum frá grunnmiðum landsbúa; verður það og að álítast ómögulegt einu herskipi að verja landsbúa þessum yfirgangi, meðan hinum útlendu fiskimönnum er liðið að vera þannig inni á hverjum flóa og firði. Að hinu leytnu er landsbúum ómögulegt að bera sig upp undan þessum yfirgangi með því að greina þá, er yfirgang hafa í hvert sinn, þar eð hinir útlendu fiskimenn hafa opt þann sið, að hylja einkennistölu á skipi sínu, þá er þeir hafast slíkt að.

Þingið verður að álíta, að hið eina ráð til að verja landið því tjóni, sem yfir því vofir í þessu efni, sè það, að hinum útlendu fiskimönnum verði haldið til, að hegða sèr eptir lögum þeim, sem gilda um þetta efni þannig, að þeim samkvæmt opnu brèfi 13. maí 1682 § 2, Octroi frá 13. júlí 1742 §§ 3 og 6, 15. ágúst 1763 §§ 14 og 15, samt tilskipun 1. apríl 1776 § 2 verði stranglega bannað að fiska nær landi en 4 mílur; en þeir, sem út af bregða, verði meðfarnir eins og tilskipun 13. júním. 1787 mælir fyrir.

Þó þingið gæti ei verið í neinum vafa um, að hin greindu lög sèu hin einu gildandi um þetta efni, og að það væri það eina, sem veitti landinu fulla tryggingu í þessu efni, ef eptir þeim væri farið, vill það til vara, af því álit þjóðanna á seinni tímum hefir breytt um þetta efni, allraþegnsamlegast beiðast þess, að yðar hátign komi þeim samningum á við þjóðir þær, sem hér eiga hlut að, að þær fylgi reglu þeirri, sem bent er á í konungsúrskurði 22. febr. 1812, og kanselibrèfi 16. desember 1845, að útlendir fiskimenn haldi sig 1 mílu fyrir utan yztu eyjar og hólma, sem sjór fellur ei yfir, og að þeim jafnframt sè bannað að fara inn á alla firði og flóa.

Í uppástungunum, sem komu fyrir þingið um þetta efni, var þess og farið á leit, að tollur sá, sem er á innfluttum fiski á Frakklandi, verði af numinn, hvað snertir fisk frá Íslandi; virtist þinginu það mjög nauðsynlegt fyrir landsbúa, að nýr markaður opnaðist þar fyrir þessa aðal-verzlunarvöru landsbúa, eins og því þótti það sanngjarnt, að Frakkar, sem hafa haft svo stórkostlegan hag af fiskiveiðunum við landið, og árlega eru komnir upp á landsbúa, þegar þeir eru í nauðum, sýni þeim þessa ívilnun.

Af framanskriðuðum ástæðum dirfist þingið allraþegnsamlegast að beiðast þess :

1. að yðar hátign mætti þóknast að verja hina varnarlausu íbúa Íslands þeim yfirgangi, sem þeir hafa orðið fyrir af útlendum fiskimönnum, einkum frá Frakklandi, Belgíu og Englandi, með því að sjá svo um, að engum útlendum fiskimönnum verði liðið að fiska nær landi en 4 mílur danskar, en þeir, sem út af bregða, verði meðfarnir eins og tilsk. 13. júní 1787 mælir fyrir (með 17 atkv. gegn 5), eða fáist þessu eigi framgengt,
2. að þeirri reglu sé á komið með samningum við hinar áður nefndu þjóðir, sem greind er í konungsráðgjafi 22. febr. 1812 og kanselibr. 16. des. 1845, og að yðar hátign annist um, að engum útlendum fiskimönnum verði liðið að afla nær landi en 1 mílu danska frá yztu hólum og eyjum, sem sjór ei fellur yfir, og einkum, að engum verði liðið að vera við fiskiveiðar á nokkrum flóa eða firði í landinu (með samhljóða 22 atkv.).
3. að yðar hátign reyni þá samninga við stjórn Frakka, að tollur sá, sem verið hefir á innfluttum fiski frá Íslandi, verði sem fyrst af numinn (með 22 atkv.).

Alþingi, 9. sept. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Þórarinn Böðvarsson.

BÆNARSKRÁ

um, að gufuskipsferðum yrði komið á í kring um Ísland.

Þeir alþingismenn skoruðu að þessu sinni á alþingi, að ítreka enn sem áður allraþegnsamlegasta bænarskrá til yðar hátignar um gufuskipsferðir kring um strendur Íslands.

Þingið kaus 3 manna nefnd til að yfirvega málið; var það það síðan rætt á lögskipaðan hátt, og komst þingið að þeirri niðurstöðu, sem nú skal greina.

Alþingi verður enn sem áður að vera á þeirri skoðun, að það sé nauðsynlegt skilyrði fyrir framförum landsins, að tæðar gufu-

skipsferðir komist sem fyrst á. Strjálbyggð landsins og vegleysi, og sá örðugleiki við alla aðflutninga og samgöngur, sem þar af leiðir, eins fyrir umboðsvaldið og stjórn landsins og pósthöngur, eins og fyrir kaupverzlun og viðskipti manna á milli, gjörir það hér eins og t. d. í Noregi með öllu óumflýjanlegt, að þvílíkar gufuskipsferðir komist á, ef landið á að geta náð siðaðra þjóða framförum. Aðflutningar landveg milli fjarlæggra héraða eru bæði ærið kostnaðarsamir og mikinn part ársins því nær ókljúfandi; sendibréf og sendingar frá einum enda landsins til annars koma fyrst fram seint og siðar meir, og af þessu leiðir og hlýtur að leiða niðurdrep á öllu fjöri og framtaki í viðskiptum manna á milli. Sú skoðun kom einnig fram á þinginu, að þvílíkar gufuskipsferðir mundu með tímanum geta borgað sig, og að það því að eins yrði fyrst um sinn, að stjórn yðar hátignar þyrfti að leggja fê í sölnar, en þó svo væri, virtist þetta fyrirtæki standa í svo nánú sambandi við pósthöngur landsins, að það mætti telja með þeim byrðum, sem eptir réttarvenju allra siðaðra landa hvíla á umboðsvaldinu. Allt fyrir það var þingið þó á þeirri skoðun, að byrja mætti þetta fyrirtæki með sem minnstum kostnaði, að brúka mætti minna, t. d. hér um bil 50 lesta, gufuskip til þessara strandsiglinga, og láta það fara færri — svo sem 4 sumar — ferðir, en það sem færi á milli Íslands og Danmerkur.

Af þessum ástæðum dirfist þingið með samhljóða 25 atkvæðum:
Að ítreka allraþegnlegustu bæn sína til yðar hátignar, að stjórn yðar hátignar megi þóknast sem fyrst verða má, að sjá svo fyrir, að gufuskipsferðum verði komið á kring um strendur Íslands.

Alþingi, 9. sept. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Grímur Thomsen.

BÆNARSKRÁ

til konungs um, að skipuð verði nefnd manna til að semja ný landbúnaðarlög handa Íslandi.

Árið 1865 kaus alþingi nefnd manna til að undir búa og starfa

að frumvarpi til nýrra landbúnaðarlaga handa Íslandi, og var umboð nefndar þessarar, er fyrst um sinn átti að vara þangað til þingið ætti fund með sér í næsta skipti, á alþingi 1867 lengt til næsta þings.

Þingið hefir nú meðtekið skýrslu um aðgjörðir nefndar þessarar frá formanni hennar, yfirdómara Jóni Péturssyni, og sèst þar af, að nefndin hefir falið honum á hendur, að semja hið umrædda lagafrumvarp, og að hann að vísu ekki hefir af lokið verki þessu, en er þó svo á veg kominn með það, að hann er búinn með 140 greinir, sem hann þó hyggur eigi vera nema þriðjung eða helming alls frumvarpsins.

Þar eð höfundurinn lýsti því yfir, að hann væri ófáanlegur til að halda áfram verki þessu, nema þingið vildi ábyrgjast honum endurgjald fyrir ómak sitt, kaus þingið 5 manna nefnd til að yfirvega og gjöra uppástungur um, hvað ráða skyldi af í þessu efni, og leyfir sér nú, eptir að hafa rætt málið á tveim aðalfundum á lögskipaðan hátt, allraþegnsamlegast að koma fram með tilögur sínar um það á þessa leið:

Þingið verður að álíta mjög nauðsynlegt, að sem allrafyrst verði samin ný landbúnaðarlög handa Íslandi. Lagaákvæðanir þær, sem um þetta efni gilda, eru að finna sumpart í hinni fornu lögbók vorri, Jónsbók, sumpart í nýrri tilskipunum, konungsbréfum m. m., og er hvorttveggja að löggjöf þessi, er varðar almenning svo miklu, er orðin næsta ósamanhangandi, enda eru og í henni margar ákvæðanir, sem ekki eru úr lögum numdar, en sem ekki lengur samsvara þörfum og ástandi þessara tíma, og sumar hverjar breyttar við réttarvenjuna. Þingið álitur því mjög æskilegt, að verki því, sem byrjað hefir verið, til að bæta úr þessum ófullkomlegleika laganna, væri áfram haldið til enda af höfundinum; en þar eð þingið ekki getur uppfyllt skilyrði það, er hann í þessu tilliti hefir sett, leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að beiðast þess, að yðar hátign mætti þóknast allramildilegast að sjá ráð til þess, að hinn nauðsynlegi undirbúningur yrði gjörður til þess, að vèr sem fyrst gætum öðlzt endurbót á hinum hér umrædda kafla í löggjöf vorri, með því að skipuð væri nefnd manna hér á landi, til að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga handa Íslandi, og leyfir þingið sér jafnframt að bera fram þá bæn sína, að yfirdómari Jón Pétursson verði tekinn í nefnd þessa, þar eð hann þegar hefir starfað svo mikið að máli þessu, og hefir

nefnd sú, er þingið skipaði í málið, lýst yfir því áliti sínu um verk hans, að það megi teljast mikilsverður liður í undirbúningi íslenskra landbúnaðarlaga.

Þingið fann að vísu eigi næga ástæðu til að fara þess á leit, að höfundinum væri nú þegar veitt laun fyrir starfa sinn, þar eð verk hans eigi lægi fyrir þinginu sem fullgjört, en þar á móti leyfir þingið sér að heiðast þess, að nefnd þeirri, er skipuð kynni verða eptir áður sögðu, yrði heitið tilhlýðilegri þóknun fyrir starfa sinn, þegar hún hefði lokið honum, og efast þingið eigi um, að þá mundi haft sanngjarnt tillit til þess, sem höfundurinn þegar þefir unnið að tilbúningi frumvarpsins eptir nákvæmari uppástungum nefndarinnar um það efni.

Samkvæmt ofanskrifuðu leyfir þingið sér, með 21 samhljóða atkvæðum allraþegnsamlegast að heiðast þess:

að skipuð verði nefnd manna hér á landi, til að semja frumvarp til nýrra landbúnaðarlaga handa Íslandi;
að yfirdómari Jón Pétursson verði tekinn í þá nefnd, og
að henni verði heitið þóknun fyrir starfa sinn, þegar hún hafi lokið honum.

Alþingi, 10. sept. 1859.

Allraþegnsamlegast

Jón Sigurðsson. Bergur Thorberg.

BÆNARSKRÁ

til konungs um, að tilskipun 10. ágúst 1868 um breytingu á ákvörðuninum um gjald spítalahlutanna, er svo eru nefndir, á Íslandi verði numin úr lögum m. m.

Til alþingis komu að þessu sinni 14 bænarskrár, með 630 nöfnum, úr ýmsum héraðum landsins, þess efnis, að framkvæmd tilskipunar um breytingu á ákvörðunum um gjald spítalahlutanna á Íslandi, dags. 10. ágúst 1868, verði annaðhvort frestað, en að tilskipun 27. maí 1746 um spítalana á Íslandi verði aptur lögleidd fyrst um sinn, eða að tilskipun 10. ágúst 1868 verði þegar úr lögum numin, en að annaðhvort konunglegt frumvarp þessa efnis, sem lagt var fyrir alþingi 1867, breytt eða óbreytt verði gjört að

lögum, eða þá einnig að nýtt frumvarp, byggt á líkum grundvelli og tilskipunin, verði lagt fyrir næsta þing.

Þingið skipaði 5 manna nefnd til að yfirvega málefni þetta og ræddi það síðan á tveim aðalfundum, og leyfir sèr nú allraþegn-samlegast að skýra yðar konunglegu hátign frá áliti sínu og tillög-um um það á þessa leið:

Að vísu þótti sumum þingmönnum viðurhlutamikið, að fara nú þegar fram á, að tilskipun 10. ágúst 1868 yrði numin úr lög-um, eða að verulegar breytingar yrðu við hana gjörðar, meðan hún enn væri að öllu leyti óreynd, en samt sem áður varð sú skoðun ofan á í þinginu, að ekki yrði hjá þessu komizt sökum hinna miklu annmarka, sem mönnum þegar er orðið ljóst að sèu á því, að laga-boðið geti orðið framkvæmt. Hinar mörgu bænarskrár, er til þings-ins hafa komið eru talandi vottur um hina megnu óánægju, sem löggjöf þessi hefir vakið víðs vegar um landið, og því verður að þingsins áliti eigi heldur neitað, að gjald það, sem hún leggur á hinn stopula og kostnaðarsama sjávaraflla, er ósanngjarnlega hátt, þar sem svo telst til, að sjávarbændur mundu í sumum veiðistöð-um landsins í meðal-aflaári verða að greiða jafnvel hærri gjald í spítalahlut af þeim eina gjaldstofni, fiskiveiðunum, en þeir hinir sömu nú af báðum gjaldstofnum — landbúnaði og sjávaraflla — eiga að gjalda til allra stétta, að fátækraútsvari og vegabóttagjaldi meðreiknuðu. Það er og að segja um gjaldheimtuna eptir tæðri tilskipan, að hún mundi reynast ærið örðug og óhagfelld, ef ekki ókljúfandi bæði fyrir gjaldþegna og umboðsstjórn yðar hátignar, þar sem byrði sú, er 8. gr. leggur skipseigendum og formönnum á herðar, yrði næsta þungbær, með því þeir ættu að greiða af hendi allt gjaldið í peningum, án tillits til þess hvort þeir gætu fengið það hjá hásetunum eður ekki, og þar sem eptirlit það og inn-heimta, sem 4. grein ættar hreppstjórunum, yrði mjög svo erflitt og að miklu leyti ómögulegt svo tryggjandi væri. Það er því mjög hætt við því, að tilskipuninni yrði ekki framfylgt, svo viðunandi væri, en ekkert er þó ísjárverðara í skatta- og tollmálum, en að lögin sèu þannig vaxin, að þau ekki verði tilhlýðilega framkvæmd. Þá mundu þessi vankvæði einnig leiða það af sèr, að sú stofnun, sem tilskipun þessi sèr í lagi á að hlynna að, bæri hvergi nærri það úr býtum, sem menn hafa gjört sèr vonir um, og loksins yrði því ef til vill ekki betur borgið eptir hinni nýju en hinni fornu lög-gjöf. En þegar til þess kom, að ráða úr, hvað bezt færi að setja

í staðinn fyrir tæða tilskipun, þá varð, eins og við mátti búast, ágreiningur um það í þinginu, og var meiri hlutinn í nefnd þeirri, sem þingið skipaði í málið, og ýmsir þingmenn aðrir á þeirri skoðun, að tiltækilegast mundi að fara þess á leit, að hið konunglega frumvarp um þetta efni, er lagt var fyrir þingið árið 1867, yrði óbreytt gjört að lögum, en þær mótbárur komu fram gegn þessari uppástungu, að frumvarp þetta þyrfti breytinga við, og að það lægi ekki í þetta skipti fyrir til umræðu, og gæti því ekki þingið farið fram á að það yrði lögleitt, nema það væri á ný lagt fyrir þingið til álita. Meiri hluti atkvæða á þinginu féllst þess vegna á þá uppástungu tveggja þingmanna, að beiðast þess, að nýtt frumvarp um þetta efni mætti verða lagt fyrir næsta alþingi, og að gjaldstofninn í því frumvarpi væri sá sami, sem er í tilskipun 10. ágúst 1868, og þar eð minni hluti nefndarinnar í þinginu hafði komið fram með uppástungu í þessa stefnu, áleit þingið, að réttast væri að taka þær fram í þessari allraþegnsamlegustu bænarskrá sinni, þó þær að nokkru leyti þættu hafa sömu annmarka og tilskipunin sjálf, en uppástungur þessar fara fram á, að tilskipuninni skuli breytt, svo sem nú skal greina:

1. gr. a, að af hverju tólfræðu hundraði af þorski, ísu og steinbít, sem aflast á skip frá 3. febr. til 12. maí ár hvert, skuli goldin $\frac{1}{2}$ alin, en hálfu minna af því, er aflast á öðrum tímum árs, að eigi skuli goldið af minna enn hundraði fullu, og eigi af þeim fiski, sem er hálf alin að lengd og þaðan af minni, og að enginn spítalahlutur skuli goldinn af háfi.
b, að af hverri tunnu af hákarlslýsi, sem aflast á skip, skuli goldin 1 alin, og að hlutfalli réttu ef lifur er seld; en ekkert skuli goldið af því, er eigi nær heilli tunnu.
2. gr. að gjaldið renni í lækna sjóðinn íslenska; skuli það goldið í peningum eptir meðalverði á hvoru fyrir sig, fiski og lýsi, í verðlagsskrá hvers árs, eður í fiski og lýsi á landsvísu.
3. gr. að hreppstjórar eður gjaldkeri í kaupstöðum skuli heimta saman gjaldið, og koma því til peningaverðs, er gelzt á landsvísu, og hafa þar fyrir $\frac{1}{6}$ alls gjaldsins.
4. gr. að skipseigandi sá, er skipið tíundar, skuli greiða gjaldið af hendi, en hafi aptur rétt til borgunar af öllum þeim, er hlut taka af skipi því, að hlutfalli réttu, og megi hann

eða formaður hans leggja hald á svo mikið af hlut háseta, sem nægir fyrir spítalagjaldinu, ef háseti eigi borgar, áður hann fer frá skipi.

5. gr. (4. gr. tilsk.) breytist þannig, að sett verði «1. jan.», en «12. maí» falli burt.

Annar staflíður orðist þannig: skrá þessa skal senda sýslumanni eða bæjarfógeta eigi seinna en fyrir aprílmánaðarlok, og skal hann rannsaka skrána og heimta gjaldið á manntalsþingi.

Samkvæmt því, sem nú hefir verið skýrt frá, dirfist alþingi allraðegnsamlegast að beiðast þess með 22 atkv. gegn 3:

að tilskipun 10. ágúst 1868 um breyting á gjaldi spítalahlutanna verði numin úr lögum hið allrafyrsta (með 14 atkvæðum gegn 10).

að fyrir alþingi 1871 verði lagt frumvarp til tilskipunar um gjald spítalahlutanna (með 22 atkv.).

að gjaldstofninn í frumvarpi þessu verði sá sami, sem er í tilsk. 10. ágúst 1868 (með 13 atkv. mót 11).

Alþingi, 10. sept. 1869.

Allraðegnsamlegast

Jón Sigurðsson. Bergur Thorberg.

BÆNARSKRÁ

til konungs um, að lögleitt verði frumvarp til tilskipunar um bann gegn niðurskurði á hákarli.

Til alþingis kom að þessu sinni bænarskrá úr Ísafjarðar-sýslu þess efnis, að hákarla-niðurskurður yrði með lögum bannaður nema í lífsnauðsyn á því svæði frá Látrabjargi til Hornbjargs á tímabilinu frá fyrsta degi októbermánaðar til fyrsta dags marzmánaðar.

Þingið setti 5 manna nefnd í málið, og ræddi það á tveimur aðalfundum á lögskipaðan hátt, og leyfir sèr nú allraðegnsamlegast að bera fram fyrir yðar hátign bænarskrá um þetta mál, byggða á þeim rökum, sem nú skulu greind.

Þingið verður að álíta, að beiðendur hafi rætt fyrir sèr í því,

að hákarla-niðurskurður spilli mjög fyrir veiðum manna, sökum þess, að hákarlinn dregst fyrst að ætinu og sækir allajafna á eptir frá landinu og lengra út til hafs; af þessu leiðir aptur, að á vetr-um er með niðurskurðinum þegar girt fyrir veiði þessa; því um það leyti eru engin þilskip við veiðar, og á öpum skipum er það hin mesta hættuför, að leita út á reginhaf. Nú er það alkunnugt, að hákarlinn sækir allajafna upp að landinu, þá er hausta tekur, og helzt þar við, ef hann er ei fældur burt með niðurskurði. Fer hann jafnvel inn á flesta þá firði, sem liggja úr Ísafjarðardjúpi, en inn á hina aðra firði, sem eru á hinu umrædda svæði, fer hann síður, þó hann hvervetna gangi upp að landi, eins og áður er sagt. En fyrir þá sök verður að binda bannið við svæðið allt, eins og beiðendur fara fram á, að hvar sem skorið er á hinu umrædda svæði, dregst hákarlinn bæði frá landinu og út af Ísafjarðardjúpi.

Að visu verður þingið að játa, að það eru miklir erfðleikar á, að setja lög um þetta efni, sem víst sè að eigi verði rofin að ósekju, og eptirlitið, að bannið verði ei brotið að nauðsynjalaus, mjög svo erfitt; en af því hagsmunir héraðs þessa liggja við, eru öll líkindi til, að almenningur hlýði þessu banni af fúsam vilja.

Þingið leyfir sèr því allraþegnsamlegast með 19 samhljóða atkvæðum, að biðja yðar konunglegu hátign:

Að staðfesta og löggilda frumvarp það til tilskipunar um bann gegn niðurskurði á hákarli, sem með fylgir og ætl-azt er til að gildi á tilteknu svæði í Ísafjarðar- og Barðastrandarsýslum; en frumvarp þetta er samþykkt á þinginu grein fyrir grein með 17 og 18 samhljóða atkvæðum.

Alþingi, 10. september 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Halldór Kr. Friðriksson.

FRUMVARP til tilskipunar um bann gegn niðurskurði á hákarli.

1. gr.

Frá 1. október til 1. marz skal öllum þeim, er stunda hákarlaveiðar, bannað, að sleppa nokkrum af hákarlsskrokkum í sjó, frá Látrabjargi í Barðastrandarsýslu til Hornbjargs í Ísafjarðarsýslu, heldur skal hákarl allur í land fluttur, nema lífsháski sè sýnilegur, þá er vítalaust, þótt skorinn sè.

2. gr.

Hvern hákarl skal flytja heilan í land, sè hann eigi stærri en

svo, að hann verði dreginn heill upp í skip. Róa má fyrir hákarli utanborðs, ef því verður við komið.

3. gr.

Ef skipverjar verða berir að því, að hafa brotið á móti 1. og 2. gr., skal lifur sú, er þeir hafa meðferðis um fram það, sem samsvarar hákarli þeim, sem þeir flytja, upptæk, og greiði þeir að auk sekt frá 5 til 20 rd. eptir málavöxtum. Tveir þriðjungar hinnar upptæku lifrar og sektanna ganga til hlutaðeigandi sveitarsjóðs, en einn þriðjungur til þeirra manna, er sýslumaður nefnir til eptirlits, samkvæmt næstu grein hér á eptir.

4. gr.

Í hverjum þeim hreppi, þar sem hákarlaveiði er stunduð á því svæði, sem greint er í 1. gr., skal sýslumaður nefna svo marga menn, sem honum þykir henta, er með honum haldi vörð á því, að fylgt sè reglunum í tilskipun þessari, og gjöri honum aðvart, ef móti þeim er brotið.

5. gr.

Mál þau, sem rísa af afbrigðum gegn tilskipun þessari, skal farið með sem opinber lögreglumál.

ATKVÆÐASKRÁ

í málinu um konunglegt frumvarp til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands.

1. *Nefndin* (1. uppástungu-atrði):

að frumvarp til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands verði eigi lögleitt, eins og það nú liggur fyrir þinginu. Við þennan tölulið var haft nafnakall eptir beiðni, og sögðu:

„já“

„nei“

Eiríkur Kúld.

Bergur Thorberg.

Halldór Kr. Friðriksson.

Grimur Thomsen.

Benedikt Sveinsson.

Jón Hjaltalín.

Daníel Thorlacius.

Jón Pétursson.

Davíð Guðmundsson.

Ólafur Pálsson.

Guðmundur Einarsson.

Pétur Pétursson.

Halldór Jónsson.

Þórður Jónasson.

Hallgrímur Jónsson.

«já» :

Helgi Hálfðánarson.
Hjálmur Pétursson.
Jón Sigurðsson.
Páll Pálsson.
Páll Vídalín.
Sigurður Gunnarsson.
Stefán Eiríksson.
Stefán Jónsson.
Torfi Einarsson.
Tryggvi Gunnarsson.
Þórarinn Böðvarsson.

Þannig var töluliðurinn samþykktur með 19 atkv. gegn 7.

2. *Nefndin* (2. uppástungu-atrði) :
að konungi allramildilegast mætti þóknast, að leggja fyrir þing
hér á landi með fullu samþykktar-atkvæði, 1871, frumvarp til
stjórnarskrár Íslands, sem að minnsta kosti taki eins mikið
tillit til landsrættinda vorra, eins og frumvarp það til stjórnar-
skrár Íslands, sem kom frá alþingi 1867. (Samþykkt með 19
atkv. gegn 7).
3. Hvort alþingi vill til vara ganga til atkvæða um frumvarpið og
breytingar-atkvæði þau, sem gjörð eru við það. (Samþykkt
með 23 atkv. gegn 2).
4. *Benedikt Sveinsson, Þórarinn Böðvarsson og Helgi Hálfðán-
arson*: að eptirfylgjandi greinum (1.—8. gr.) verði bætt framan
við frumvarpið :

1. gr.

Ísland er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sèrstökum
landsrættindum. Um ríkiserfðirnar, rætt konungs til að hafa
stjórn á hendi í öðrum löndum, trúarbrögð konungs, mynd-
ugleika hans, viðtöku við ríkisstjórninni, um ríkisstjórn í for-
föllum konungs, og um það er konungdómurinn er laus, eru
1., 4., 5., 6., 7. og 8. gr. í hinum yfirskoðuðu grundvallar-
lögum Danmerkuríkis dags. 5. dag júnímán. 1849, sem út
eru gefin 28. dag júlímán. 1866, sem hér eru við festar,
einnig lög á Íslandi. (Samþykkt í einu hljóði með 26 atkv.).

2. gr.

Áður en konungur tekur við stjórn, skal hann heita með skrif-
legum eiði í ríkisráðinu, að halda óbrigðanlega hin sèrstak-

legu stjórnarskipunarlög Íslands. Af heitorðinu skulu gjörð 2 frumrit samhljóða, og skal annað þeirra sent alþingi, og geymt í skjalasafni þess, en hitt skal geymt í leyndarskjalasafninu. (Samþ. í einu hljóði með 26 atkv.).

3. gr.

Í öllum þeim málum, sem sameiginleg eru með Íslandi og Danmörku, það er að segja, þeim sem um er rætt í 1. gr., eða þeim, sem snerta konungsmötuna, lifeyri handa konungsættinni, enn fremur viðskipti ríkisins við önnur lönd, vörn ríkisins á landi og sjó, ríkisráðið, réttindi innborinna manna, myntina, ríkisskuldir og ríkiseignir, svo og póstgöngur milli Danmerkur og Íslands, hefir Ísland löggjöf og stjórn saman við konungsríkið.

Í þessum málum, sem sameiginleg eru með Íslandi og Danmörku, tekur Ísland engan þátt fyrst um sinn, hvorki í stjórn þeirra né löggjöf, né heldur byrðum þeim eða gjöldum, sem af þeim leiðir, þangað til hagur landsins er kominn í það horf, að það leggi til almennra þarfa Danaveldis, en þá skal ákveðið með lögum, sem ríkisþing Dana og alþingi samþykkir, um hluttöku Íslands í löggjöf og stjórn sameiginlegra mála og um fjártillag til þeirra og byrðir frá Íslands hálfu. Að öðru leyti skulu lög um hin sameiginlegu málefni þá fyrst gild á Íslandi, er þau hafa verið birt þar á dönsku og islenzku. (Samþykkt með 23 atkv.).

4. gr.

Í öllum öðrum málum, sem snerta Ísland, en þeim, sem að framan eru nefnd, svo sem eru:

1. Alþingi, landsstjórn og umboðsstjórn.
 2. Dómgæzlu- og lögreglu-málefni.
 3. Kirkju- og kennslu-málefni.
 4. Lækna- og heilbrigðis-málefni.
 5. Sveita- og fátækra-málefni.
 6. Vegir og póstgöngur á Íslandi og umhverfis strendur þess.
 7. Landbúnaður, fiskiveiðar, verzlun, siglingar og aðrir atvinnuvegir.
 8. Skattamál og tollmál beinlínis og óbeinlínis.
 9. Þjóðeignir, opinberar stofnanir og sjóðir, og skal þar með talið árgjaldið frá Danmörku,
- hefir Ísland löggjöf sína, dóma og stjórn út af fyrir sig. (Samþykkt í einu hljóði).

5. gr.

Með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, má ákveða, að fleiri málefni skuli varða Ísland sérstaklega en þau, er talin voru í 4. gr. (Samþ. með 25. atkv.).

6. gr.

Gjöldin til allra þeirra málefna, er nefnd voru í 4. gr., og þar á meðal eptirlaun þau, sem nú eru goldin eða eptirleiðis verða veitt íslenskum embættismönnum, er hafa fengið lausn frá embætti, eða ekkjum þeirra eða börnum, skulu talin sérstakleg gjöld Íslands, og skal greiða þau af hinum sérstaklegu tekjum Íslands. (Samþ. með 25. atkv.).

7. gr.

a, Til hinna sérstaklegu tekja Íslands telst, auk árgjaldsins frá Danmörku, afraksturinn af þjóðeignum og hinum opinberu sjóðum, og af beinlínis og óbeinlínis skattgjöldum og tollgjöldum, sem nú eru heimt saman eða eptirleiðis verða innleidd á Íslandi, samkvæmt ályktun konungs og alþingis. (Samþ. í einu hljóði með 26. atkv.).

b, að metorðaskattinum einum undanskildum, er rennur í ríkissjóðinn, einnig að svo miklu leyti sem hann er heimtadur saman á Íslandi.

Atkvæðagreiðslan var óglögg, og því við haft nafnakall, og sögðu :

«já»

«nei»

Benedikt Sveinsson.

Eiríkur Kúld.

Bergur Thorberg.

Halldór Kr. Friðriksson.

Davíð Guðmundsson.

Daníel Thorlacius.

Grímur Thomsen.

Guðmundur Einarsson.

Halldór Jónsson.

Hjálmur Pétursson.

Hallgrímur Jónsson.

Jón Sigurðsson.

Helgi Hálfðánarson.

Páll Vídalín.

Jón Hjaltalín.

Sigurður Gunnarsson.

Jón Pétursson.

Stefán Eiríksson.

Ólafur Pálsson.

Stefán Jónsson.

Páll Pálsson.

Torfi Einarsson.

Pétur Pétursson.

Tryggvi Gunnarsson.

Þórarinn Böðvarsson.

Þórður Jónasson.

Og var staflíðurinn þannig samþykktur með 14 atkvæðum gegn 12.

8. gr.

Gjöldin til stjórnarráðsins fyrir Ísland, svo og til hinna opinberu pósthæðna milli Kaupmannahafnar og Íslands, skulu greidd úr ríkissjóðnum; þó má ekki setja neitt gjald upp á hann til hins sérstaklega sjóðs Íslands út af pósthæðnum þessum. (Samþykkt með 18 atkv. gegn 6).

5. 1. gr. frumvarpsins.

a, Benedikt Sveinsson, Þórarinn Böðvarsson og Helgi Hálf-dánarson: að greinin verði þannig orðuð (§ 9):

Í öllum þeim málum, er samkvæmt 4. gr. varða Ísland sérstaklega, er löggjafarvaldið hjá konungi og alþingi í sameiningu, framkvæmdarvaldið hjá konungi og dómsvaldið hjá dómendum. (Samþ. í einu hljóði með 26 atkv.).

b, 1. gr. frumvarpsins óbreytt. (Fallin).

6. 2. gr. frumvarpsins.

Benedikt Sveinsson, Þórarinn Böðvarsson og Helgi Hálf-dánarson: að greinin verði þannig orðuð (§ 10):

a, Konungur hefir hið æðsta vald yfir öllum hinum sérstaklegu málefnum Íslands, með þeim einum takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari. (Samþykkt í einu hljóði með 26 atkv.).

b, Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, felur konungur hina æðstu stjórn hinna sérstaklegu íslensku málefna, sem útheimta staðfestingu konungs, annaðhvort einhverjum af ráðgjöfum sínum eða sérstökum ráðgjafa, sem ráðgjafa fyrir Ísland. Jafnt og hinir aðrir ráðgjafar ríkisins, á ráðgjafinn fyrir Ísland sæti í ríkisráðinu og hefir ábyrgð á stjórninni,

c, samkvæmt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkur-ríkis 5. júníán. 1849. Vilji neðri deild alþingis koma fram slíkri ábyrgð á hendur ráðgjafanum, fer það þess á leit við fólksþingið og sé fólksþingið því samþykkt, gjörir það ráðstafanir þær sem með þarf.

d, Þórarinn Böðvarsson (til vara, ef seinni hluti af 6 a fellur): og skal sú ábyrgð síðan nákvæmar ákveðin með lögum.

e, 2. gr. frumvarpsins óbreytt.

Atkvæðagreiðslunni um þessa staðliði var frestað aptur fyrir 36; en þá var staðliður *b* samþykktur með 21 atkv.; staðliður *c* felldur með 15 atkv. gegn 11; *d* samþykktur með 22 atkv.

og staflíður *e* fallinn. Enn fremur var samþykkt með 20 atkvæðum, að taka hinar samþykktu greinir inn í ákvarðanir um stundarsakir.

7. 3. gr. frumvarpsins:

a, *Benedikt Sveinsson, Þórarinn Böðvarsson og Helgi Hálf-dánarson*: að greinin verði þannig orðuð (§ 11):

Híð æðsta vald á Íslandi skal fengið í hendur landstjóra, sem konungur skipar og hefir aðsetur sitt á Íslandi. Í öllum þeim málum, sem varða Ísland sérstaklega og ekki útheimta staðfestingu konungs, hefir landstjórinn ábyrgð fyrir alþingi, og skal um ábyrgð hans nákvæmar ákveðið með lögum. Konungur ákvarðar að öðru leyti með tilskipun, í hverjum öðrum tilfellum en þeim, sem lögin mæla fyrir um, og með hverjum skilyrðum landstjóranum sè heimilt að gjöra ályktanir og framkvæma þær í nafni konungs. (Samþ. með 23 atkv.).

b, *Bergur Thorberg*: að fyrir »neðri deild alþingis» komi »alþingi».

Um þennan staflíð var atkvæðagreiðslunni frestað þangað til eptir 12 *b*.

c, 3. gr. frumvarpsins óbreytt. (Fallin).

d, *Jón Pétursson*: viðaukaatkvæði við 3. gr:

Landstjórinn skal og sjá um, að fjárhagslögnum sè fylgt; hefir hann einn ábyrgð á því fyrir alþingi. Fyrirkomulagið á ábyrgð þessari skal ákveðið með lögum, sem alþingi samþykkir. (Fallið við atkvæðagreiðsluna um 7 *a*).

8. 4.—11. grein frumvarpsins óbreyttar (§ 12—19). (Samþykktar í einu hljóði).

9. 12. gr. frumvarpsins (§20):

a, *Bergur Thorberg*: að fyrir »neðri deild alþingis», komi: »alþingi».

Atkvæðagreiðslunni um þennan staflíð var frestað aptur fyrir 12 *b*.

b, 12. gr. frumv. óbreytt.

10. 13.—14. grein frumvarpsins (§ 21—22) óbreyttar. (Samþykkt í einu hljóði með 26 atkv.).

11. 15. gr. frumvarpsins (§ 23):

a, *Bergur Thorberg*: fyrir »30 þjóðkjörnir» komi: »21 þjóðkjörnir». (Fellt með 18 atkv. gegn 4).

- b*, 15. gr. frumv. óbreytt (Samþ. með 23 atkv.).
12. 16.—17. gr. frumvarpsins (§ 24—25):
- a*, *Bergur Thorberg*: að báðar þessar greinir falli burt. (Fellt með 18 atkv. gegn 2).
- b*, 16. og 17. gr. frumv. óbreyttar. (Samþ. með 23 atkv.).
Við þessa atkvæðagreiðslu voru öll breytingaratkvæðin við 18.—60. og 65. gr., og sömuleiðis töluliðirnir 7 *b* við 3. gr., 9 *a* við 12. og 1. gr. í ákvörðunum um stundarsakir fallin, og var síðan leitað atkvæða um allar þessar greinir í einu lagi.
13. 18.—21. gr. frumv. óbreyttar (§ 26., 27., 28. og 29.).
14. 22. gr. frumvarpsins (§ 30).
- a*, *Bergur Thorberg*: að greinin verði þannig:
Alþingi á rétt á að stinga upp á lagaboðum, og samþykkja þau fyrir sitt leyti; einnig getur það sent konungi ávörp.
- b*, 22. gr. frumv. óbreytt.
15. 23. gr. frumv. (§ 31).
- a*, *Bergur Thorberg*: í staðinn fyrir «hvor þingdeildin fyrir sig» komi: «alþingi».
- b*, 23. gr. frumv. óbreytt.
16. 24. gr. frumv. óbreytt (§ 32).
17. 25. gr. frumvarpsins (§ 33).
- a*, *Bergur Thorberg*: Niðurlag greinarinnar: «Þessi áætlun» o. s. frv. til enda greinarinnar, falli burt.
- b*, 25. gr. frumv. óbreytt.
18. 26. og 27. gr. frumv. óbreyttar (§ 34—35).
19. 28. gr. frumv. (§ 36).
- a*, *Bergur Thorberg*: í staðinn fyrir: «Þrisvar sinnum í hvorri þingdeild um sig», komi: «Þar þrisvar sinnum».
- b*, 28. gr. frumv. óbreytt.
20. 29. gr. frumv. (§ 37).
- a*, *Bergur Thorberg*: að grein þessi falli burt.
- b*, 29. gr. frumv. óbreytt.
21. 30.—32. gr. frumv. óbreyttar (§ 38—40).
22. 33. gr. frumv. (§ 41).
- a*, *Bergur Thorberg*: að í staðinn fyrir: «Þeirrar deildar, er hann situr í», komi «alþingi», og fyrir «Þingdeildin sem í hlut á» komi «Þingið».
- b*, 33. gr. frumv. óbreytt.
23. 34. og 35. gr. frumv. óbreyttar (§ 42 og 43).

24. 36. gr. frumv. (§ 44):
a, Bergur Thorberg: að greinin verði þannig orðuð:
 «Alþingi kýs sjálft forseta sinn og varaforseta».
b, 36. gr. frumv. óbreytt.
25. 37. gr. frumv. (§ 45):
a, Bergur Thorberg: að í staðinn fyrir «Hvorug þingdeildin má» komi: «Alþingi má ekki».
b, 37. gr. frumv. óbreytt.
26. 38. gr. frumv. (§ 46):
a, Bergur Thorberg: að greinin verði þannig orðuð: «Heimilt er hverjum alþingismanni að bera upp sérhvert opinbert málefni, ef þingið leyfir það, og beiðast þar um skýrslu landstjórans».
b, 38. gr. frumv. óbreytt.
27. 39. gr. frumvarpsins (§ 47):
a, Bergur Thorberg: að í staðinn fyrir: «hvorug þingdeildin má» komi: «þingið má ekki», og fyrir «þingdeildarmanna» komi «þingmanna».
b, 39. gr. frumvarpsins óbreytt.
28. 40. gr. frumvarpsins (§ 48):
a, Bergur Thorberg: að í staðinn fyrir «þingdeildinni» komi «þinginu».
b, 40. gr. frumvarpsins óbreytt.
29. 41. gr. frumvarpsins (§ 49):
a, Bergur Thorberg: að fyrsta málsgrein verði þannig: «Alþingi skal haldið í heyranda hljóði».
b, 41. gr. frumv. óbreytt.
30. 42. gr. frumv. (§ 50.):
a, Bergur Thorberg: að greinin verði þannig: «Þingsköp alþingis skulu sett með lagaboði».
b, 42. gr. frumv. óbreytt.
31. 43.—60. gr. óbreyttar (§ 51.—68). (Og voru þessar gr. 18—60 óbreyttar samþykktar með 24 atkv.).
32. 61. gr. frumv. (§ 69):
a, Pétur Pétursson: að bætt verði við greinina: «er alþingi samþykkir». (Samþ. með 13 atkv. gegn 10).
b, 61. gr. frumv. með viðauka, (Samþ. með 18 atkv.).
33. 62.—64. gr. frumv. óbreyttar (§ 70.—72).
34. 65. gr. frumv. (§ 73).

- a, Bergur Thorberg:* að í staðinn fyrir »beggja þingdeildanna« komi »alþingis«.
- b,* 62.—65. gr. frumv. (Samþ. í einu hljóði með 26 atkv.).
35. Ákvarðanir um stundarsakir 1. gr.
- a, Bergur Thorberg:* að síðari kafla greinarinnar falli burt. (Fallið).
- b,* greinin óbreytt.
36. Ákvarðanir um stundarsakir 2.—6. gr. óbreyttar. 1.—6. gr. (Samþ. með 25 atkv.).
37. Fyrirsögnin verði: Frumvarp til stjórnarskrár Íslands.
38. Greinatalan frumvarpsins breytist. (Þessir báðir tölul. samþ. án atkvæðagreiðslu).
39. Hvort alþingi vilji samþykkja þetta frumvarp til stjórnarskrár Íslands til vara: (Samþ. með 19 atkv.).
40. *Benedikt Sveinsson, Þórarinn Böðvarsson, Helgi Hálfðánarson:*

Ef konungur vill ekki allramildilegast staðfesta þetta frumvarp, leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að ráða frá, að hið konunglega frumvarp til stjórnarskrár um hin sérstaklegu mál-efni Íslands öðlist lagagildi.

Við þennan tölul. var eptir beiðni haft nafnakall og sögðu:

«já»

«nei»

Eiríkur Kúld.	Bergur Thorberg.
Halldór Kr. Friðriksson.	Grímur Thomsen.
Benedikt Sveinsson.	Jón Hjaltalín.
Daníel Thorlacius.	Jón Pétursson.
Davíð Guðmundsson.	Ólafur Pálsson.
Guðmundur Einarsson.	Pétur Pétursson.
Hallgrímur Jónsson.	Þórður Jónasson.
Helgi Hálfðánarson.	
Hjálmur Pétursson.	
Páll Pálsson.	
Páll Vídalín.	
Sigurður Gunnarsson.	
Stefán Eiríksson.	
Stefán Jónsson.	
Torfi Einarsson.	
Tryggvi Gunnarsson.	
Þórarinn Böðvarsson.	

Þannig var töluliðurinn samþykktur með 17 atkvæðum gegn 7. Halldór Jónsson og Jón Sigurðsson greiddu ekki atkvæði.

SKÝRSLA

Þjóðhátíðarnefndarinnar.

Eins og þér, herra alþingisforseti, og alþingi vitið, var það eftir atkvæði og ósk alþingis 1867, að undirskriftuð nefnd myndaðist þá fyrir þinglok eftir áskoran þingsins forsetavegin, 10. ágúst þá um sumarið, og tók nefndin þegar til starfa, að því leyti að hún lét út ganga boðsbréf yfir allt land, að mestu leyti með því að afhenda og senda þingmönnum sjálfum hverjum fyrir sig þá exemplaratölu, sem þeir höfðu skrifað sig fyrir, eftir þar að lútandi upplýsingum þeim, er fylgdu bréfi herra forsetans til nefndarinnar 10. september næsta á eftir.

Nefndin hefir allt um það enga vísbendingu eða undirvísan fengið enn í dag frá neinum þingmanna 1867, er boðsbréfin pöntuðu og fengu, um það, hvað þeir hafi gjört til að fá fyrirtæki þessu framgang í þá stefnu, sem ályktarumræða og atkvæðagreiðslan á alþingi fór 10. ágúst 1867, og hver sè orðinn árangurinn af þeim tilraunum þeirra, og gefur því að skilja, að störf og framkvæmdir nefndarinnar sjálfrar hafa verið næsta takmarkaðar allt til þessa dags, þar sem störf vor hafa að litlu sem engu getað lotið að öðru en því, að safna smámsaman nokkuð fleiri hluttakandi áskrifendum hér innan bæjar og í næsta nágrenninu við Reykjavík. Þetta gekk og öllum vonum fremur hinn fyrri veturinn 1867—68. En það er vitaskuld, að stórmikið hefir dregið úr þessu, og að þar að lútandi viðleitni nefndarinnar hefir engan verulegan gang haft næstliðinn árshring, einmitt af því ekkert spurðist af undirtektum landsmanna víðs vegar út um landið. Þetta hefir meira að segja verið orsök til þess, að ekki svo allfáir þeirra hér og nærlendis, sem höfðu skrifað sig fyrir árstillagi, og nokkrir að mun, fyrir öll árin 1867—73, hafa haft við orð að draga sig til baka, og sumir enda gjört alvöru af því um stundarsakir, þangað til það sýndi sig, hvort alþingismenn sjálfir og landslýðurinn hefði nokkurn áhuga á málinu og vilja til að styðja það.

Nefndin verður þess vegna að leyfa sér að snúa sér til yðar, herra alþingisforseti, og biðja, að yður mætti þóknast að skora á þá af alþingismönnum frá 1867, sem nú eru hér á þingi, að þeir gjöri svo vel að gefa skýrslu um það, nú áður en þeir fara af þingi, hver fyrir sitt kjördæmi, hvað þeim hafi ágengt orðið, og ef þetta skyldi reynast að nokkru ráði, eða gefa von um að landsmenn séu fremur hlyntir fyrirtækinu, að yður þá mætti þóknast jafnframt að skora á hina nýkosnu þingmenn um að styðja málið, og mun nefndin eða skrifari hennar afhenda þeim eður senda svo mörg expl. af boðsbréfinu 16. ágúst 1867, sem hver þeirra æskir.

Að síðustu vilduð þér, herra forseti, skýra þingmönnum frá, að fjárhagur stofnunarinnar er nú sem stendur þessi:

Í árstíllögum er heitið samtals 1,310 rd. 32 sk.

En inn er komið sumpart í árstíllögum, sum-
part í gjöfum í eitt skipti fyrir öll 363 — 24 —
þar af í sjóði 336 — 92 —

Reikningurinn til 31. f. mán., með nafnaskrá þeirra, er árstíllagi hafa heitið og öðrum fylgiskjöllum, eru til sýnis fyrir hina heiðruðu þingmenn, er sjá vilja, hjá fæhirði nefndarinnar, með- undirskriftuðum Á. Thorsteinson.

Í nefndinni í þjóðhátíðarmálinu, Reykjavík 9. september 1869.
Hilmar Finsen. P. Pétursson. Jón Pétursson. Á. Thorsteinson,
p. t. gjaldkeri

Jón Guðmundsson,
skrifari nefndarinnar.

Til
forsetans á alþingi 1869.

ÁVARP

til konungs.

Þegar nú alþingi, er komið hefir saman, eptir að hið fyrra alþingi hefir verið leyst upp, og nýjar kosningar hafa fram farið samkvæmt opnum bréfum yðar hátignar 26. febrúar þ. á. — lýkur störfum sínum, og það hefir kynnt sér til hlítar frumvörp þau til stjórnarskipunar Íslands, sem fulltrúi yðar hátignar lagði fyrir þingið að þessu sinni, sinnur það sig knúð til, að flýja beint að

veldisstóli yðar hátignar með óskir sínar og vonir í því máli, að bæði þinginu og öllum Íslendingum liggur þyngst á hjarta, það er stjórnarbótarmáli þeirra, í þeirri öruggu von, að vísdómur yðvarrar hátignar og réttvísi finni ráð til, að Íslendingar njóti í öllum greinum jafnréttis við samþegna vora í Danmörku.

Þegar hinn há sæli fyrirrennari yðar hátignar, Friðrik konungur hinn 7., hét, að veita öllum þegnum sínum stjórnarbót 1848, og gjöra þá hluttakandi í löggjöf og stjórn málefna sinna, og gaf Íslendingum með opnu bréfi 23. september 1848 sérstaklega fyrirheiti um, að þeir skyldu verða þessarar frelsisgjafar aðnjótandi, urðu hjörtu þeirra gagntekin af hinni lotningarfyllstu þakklætistilfinningu, er aldrei mun fyrnast, þar eð þeir fundu þar í viðurkenning hinna fornu réttinda vorra, sem byggjast á sáttmála þeim, sem samband Íslands við Noreg, og síðar Danmörk var byggt á, og aldrei hefir raskast að lögum.

En, allramildasti konungur, þó að Íslendingar hafi jafnan skilið svo þetta fyrirheiti, að það veitti þeim jafnrétti við aðra samþegna vora eptir hinum sérstöku réttindum landsins, og hinu sérstaka ásigkomulagi þess, eins og með stofnun alþingis með sömu réttindum og standaðingin í Danmörku var viðurkennt, og þó alþingi hafi ávallt haldið fram þessari skoðun, hefir þó mál þetta enn eigi orðið til lykta leitt, með því stjórn yðar hátignar hefir skilið áminnzt allrahæst fyrirheiti yðar há sæla fyrirrennara á annan veg, svo að vèr Íslendingar enn eptir 20 ár, frá því samþegnar vorir í Danmörku urðu frelsisgjafarinnar aðnjótandi, verðum að flýja beinlínis til há sætis yðar konunglegu hátignar um öll vor velferðarmál.

Að vísu viðurkennir þingið þakklátlega, að frumvarp það til stjórnarskrár Íslands, er yðar hátign af landsföðurlegri mildi yðvarri lét leggja fyrir alþingi 1867, hafi mest nálægzt óskum og vonum Íslendinga, og skilningi þeirra á hinu konunglega fyrirheiti, og þó einkum það, að fulltrúi yðar konunglegu hátignar jafnframt lýsti yfir á þinginu, að það hefði samþykkisatkvæði í þessu máli; en þar sem stjórn yðar hátignar í ástæðunum fyrir frumvörpum þeim um stjórnarskipun Íslands, er lögð hafa verið fyrir þingið að þessu sinni, og sem þingið verður að álíta að byggð sæu á þeim grundvelli, er eigi geti samrýmt við jafnrétti Íslendinga við aðra samþegna vora, hefir með þessum orðum neit að alþingi um samþykkisatkvæði í þessu máli, og þar hjá alvarlega bent þinginu til, að árangurslaust muni verða að fara fram

á verulega breytingu á þeim framboðnu, að álit þingsins óaðgengilegu kostum, þá hafa áður nefndar óskir og vonir þjóðarinnar brugðizt, er virðist því óskiljanlegra, sem þingið var upp leyst eptir vara-uppástungu þingsins 1867, er samþykktaratkvæði hafði, og að ólíkt betri kostum að ganga, því eins og vara-uppástungan beinlínis var sprottin af samþykktaratkvæðinu, sem þá af fulltrúa yðar hátignar var viðurkennt, þannig hlaut þjóðin einnig að byggja þar á von, að hið nýkosna þing hefði sama rétt, og að fyrir það yrði lagt hið sama frumvarp með þeim breytingum þingsins, er yðar hátign hefði getað aðhyllt. Þessi von og þetta álit þjóðarinnar er skýrt tekið fram í mörgum af bænarskrám þeim viðvíkjandi stjórnarbótar- og fjárhagsmálinu, sem til þessa þings hafa verið sendar.

Allramildasti konungur! Eins og þingið hefir lifandi tilfinning þess, að hluttaka þegnanna í löggjöf og stjórn sinna eigin málefna er náðargjöf konunglegrar hátignar, eins eru þær ítrekaðar tilraunir, sem frá stjórnarinnar hálfu hafa gjörðar verið til að gjöra oss Íslendinga þessarar náðarveitingar hluttakandi, augljós og gleðilegur vottur þess, að konungleg hátign hefir ekki viljað binda þessa náðarveitingu þeim böndum, er gagnstæð sèu því jafnrætti, sem oss er heitið við aðra samþegna vora, heldur gefa oss atkvæðisrétt um, hvernig vör skyldum verða frelsisgjafarinnar aðnjótandi. Það er því óbifanlegt traust þings og þjóðar til yðar konunglegrar hátignar, að þær, eptir vísdómi yðar og mildi, látið þessu verða framgengt hið allra-fyrsta, án þess atkvæðisrétti vorum verði haggð, eða frelsi vort takmarkað með löggjafarvaldi samþegna vorra.

Drottinn, hinn alvaldi, haldi sinni verndarhendi yfir yðar konunglegu hátign og gjörvöllu húsi yðar; hann blessi og farsæli stjórn yðar hátignar, og gefi vísdómi yðar, mildi og réttvísi að efla velferð allra þegna yðvarra, og, með því að leiða hið mesta velferðarmál hinnar íslensku þjóðar til heillavænlegra lykta, að reisa yður ævaranda minnisvarða í þakklátri endurminningu allra Íslendinga á nálægum og fjarlægum tíma.

Alþingi, 13. sept. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Halldór Jónsson.

ÁLITSSKJAL

til konungs um frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar lagði fyrir alþingi Íslendinga að þessu sinni að boði yðar hátignar frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

Til þingsins komu og 18 bænarskrár úr ýmsum sýslum landsins, sem allar beiðast þess, þótt með breyttum orðtækjum, að alþingi mótmæli því fastlega, að ríkisþing Dana hafi nokkurt löggjafarvald yfir oss, og kveða það með öllu ósamboðið réttindum vorum, en aptur á móti beiðast þær þess, að þingið haldi fast við stjórnarskrá Íslands, eins og hún gekk frá alþingi 1867, og að vèr fáum fast árgjald úr ríkissjóði Dana skilyrðalaust og til frjálsra umráða; en upphæð þessa árgjalds er að nokkru misjöfn í bænarskrám þessum, þar sem flestar þeirra stinga upp á 60,000 rd. föstu árgjaldi, og það árgjald verði með engu móti lækkað; sumar stinga upp á 50,000 rd. föstu og 10,000 rd. lausu árgjaldi, og enn aðrar, að vèr fáum 60,000 rd. fast árgjald, og 10,000 rd. laust um tíu ár, er síðan fari minnkandi um 500 rd. á ári; og enn ein bænarskráin beiðist þess, að Íslendingar fái 50,000 rd. fast árgjald, og 25,000 rd. laust, sem eptir 10 ár fari minnkandi um 500 rd. á ári. Sumar bænarskrárnar beiðast þess með þerum orðum, að fjártillagið sé gjört að beinu skilyrði fyrir stjórnarbótinni, en allar eru þær óhikandi í fjárkröfum sínum. Sumar bænarskrár þessar virðast ganga að því sem sjálfsögðu, að þingið hafi samþykktar- atkvæði í málum þessum, og ganga því þegjandi fram hjá því at- riði; aptur á móti eru aðrar, sem beinlínis beiðast þess, að þingið því að eins taki stjórnarbótarmálið til meðferðar, að það fái samþykktar- atkvæði í því.

Þingið kaus 9 manna nefnd til að íhuga mál þetta og kveða upp um það álit sitt, og ræddi það síðan vandlega á lögskipaðan hátt á aðalfundum sínum, og leyfir sér nú allraþegnsamlegast, að skýra yðar hátign frá skoðun sinni, og verður hún svo sem nú skal greina:

Þegar þingið fór að virða fyrir sér ákvarðanir frumvarps þess, sem hér ræðir um, þá gat það eigi öðruvísi á málið litið, en að frumvarp þetta væri næsta óaðgengilegt, eigi að eins að efni þess,

heldur og að allri stefnu þess og formi, og í sumum greinum enda óaðgengilegra, en frumvarp það, sem lagt var fyrir þingið 1867. Hið fyrsta atriði, sem þinginu virtist mjög óaðgengilegt, var það, að eftir frumvarpsins 1. og 2. grein er ríkisþingi Dana áskilinn réttur til, að leggja samþykkt sína á undirstöðuatriði stjórnarskrár Íslendinga, og með því er þá einnig ríkisþinginu fengið fullt lög-gjafaratkvæði um það, hvort vèr Íslendingar fáum nokkra stjórnar-bót og hverja að undirstöðunni til, en það getur alþingi eigi séð að geti samrýmt landsrættindum Íslendinga; því að alþingi virðist auðsætt, að með því að grundvallarlögin 5. júní 1849 alls eigi hafa náð gildi hér á landi, sè þetta mál ríkisþingi Dana alveg ó-viðkomandi og Íslendingar eigi ekkert við það að selda í því, heldur eigi þeir að eins að semja um það við yðar konunglegu hátign, og þeir því hljóti að eiga fullnaðaratkvæði í þessari grein.

Hin önnur ákvörðun, sem þingið gat alls eigi látið sèr lynda, var ákvörðun annarar greinar, viðvikjandi ráðgjafa-ábyrgðinni. Þar er svo ákveðið, að einn af ráðgjöfum yðar hátignar skuli hafa stjórn hinna sèrstaklegu málefna Íslands með ábyrgð fyrir ríkisþinginu samkvæmt hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum 5. júní 1849, og að alþingi verði að leita fólksþingsins, ef það vill fá fram komið ábyrgð á hendur honum.

Auk þess sem alþinginu virðist auðsætt, að landsrættindi Íslendinga sèu skert með þessari ákvörðun, þar sem ábyrgðin á meðferð ráðgjafans á málum þeirra á að vera fyrir ríkisþinginu, en eigi fyrir alþingi, þá getur þingið eigi leitt það hjá sèr, að vekja athygli á því, að þar sem ráðgjafinn jafnframt hefði stjórn danskra málefna á hendi, væri hann að öllu háður ríkisþinginu, og það væri þá að öllu leyti komið undir samkomulagi við það um hin dönsku málefni, hversu lengi hann hefði stjórn hinna íslensku málanna. Þannig gæti það hæglega farið svo, að sá ráðgjafi, sem kæmi sèr vel saman við alþingi, færi frá, af því hann í einhverju gæti eigi komið sèr saman við ríkisþingið, eins og á hinn bóginn, að Íslendingar yrðu að sæta þeim ráðgjafa, sem ríkisþingið vildi halda, enda þótt hann eigi þætti mjög hallkvæmur Íslendingum, og þá virðist auðsætt, að ráðherra þessi mundi láta sèr annara um samkomulag við ríkisþingið, en við alþingi. Hér við bætist það, að hinir dönsku stjórnarherrar mundu optast í fyrstunni lítt kunnugir Íslands málum, og mundu verða að hverfa frá á stundum, þegar þeir hefðu fengið nokkra þekkingu á þeim, og af þessu

mundi leiða, að Íslendingar mundu sjaldnast geta borið traust til þeirra. Ábyrgðin á málefnum Íslands yrði þannig í reyndinni næsta þýðingarlítil; og þótt alþingi væri gefinn kostur á, að leita fólksþingsins, þá virðist það leggja sig sjálft, að fólksþingið mundi kynoka sér við, að hafa fram ábyrgð á hendur ráðgjafa þeim, sem væri í afhaldi hjá hinni dönsku þjóð, fyrir meðferð hans á málefnum þessa hins fjarlæga lands, og þannig hlýti ábyrgðin á Íslands málum því nær að hverfa með öllu.

Hið þriðja atriði, sem þinginu virðist vera hrein frágangssök, er það, að eptir 7. grein frumvarpsins er alþingi fyrir fullt og fast svipt öllu atkvæði um hin almennu mál ríkisins, en ríkisþingið getur upp á sitt eindæmi sett lög um þau, sem eptir atkvæði þess eins skulu ná gildi á Íslandi, án þess Íslendingar eigi þar nokkurt atkvæði um, og sömuleiðis getur ríkisþingið lagt skatta á Ísland til þessara mála að eins eptir samkomulagi við ráðherrann, að Íslendingum með öllu fornsþurðum og óafvitandi, og þannig getur hæglega svo farið, að skattálöguvald alþingis verði í því einu fólgið, að jafna þessum sköttum niður, og er auðsætt, að slíkt getur alls eigi verið samkvæmt landsrættindum vorum og jafnrætti því, sem Íslendingum ber á móts við samþegna þeirra í Danmörku.

Þá er það enn, að alþingi getur alls eigi kannast við, að grundvallarlögin 5. júní 1849 hafi hér nokkurt lagagildi, og því síður hin endurskoðuðu grundvallarlög, sem út eru gefin 28. júlí 1866; því að grundvallarlögin hafa aldrei fyrir þingið verið lögð, og eru Íslendingum að öllu ókunn.

Að því er árstíllag það snertir, sem Íslendingum er boðið samkvæmt 4. gr. frumvarpsins, verður þingið allraþegnsamlegast að geta þess, að tillag þetta er bæði ónógt þörfum landsins og hvikult, og verður því að telja slíkt boð hreina frágangssök. Alþingi 1867 beiddist, að yðar hátign allramildilegast mætti þóknast, að útvega svo mikið árgjald úr ríkissjóði, að næmi 60,000 rd., og væru óuppsegjanleg ríkisskuldabréf gefin út fyrir innstæðu þess, en nú er að eins boðið 30,000 rd. árgjald þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, sem ríkisþingið samþykkir, og að auk 20,000 rd. aukatillag í 10 ár, er að þeim liðnum fari minnkandi um 1000 rd. á ári, unz það er horfið alveg að 30 árum liðnum. Auk þess, sem það er enn mjög svo óvíst, að ríkisþingið samþykki þessa upphæð árstíllagsins úr ríkissjóðnum, með því landsþingið í vetur vildi að eins veita miklu minna tillag, þá er auðsætt, að þetta til-

lag, þótt víst væri, að það fengist, alls eigi nægir til að bæta úr bráðustu þörfum Íslendinga, eins og síðar mun sýnt verða. Auk þess er það svo hvískult, og Íslendingar geta ekkert reitt sig á, að þeir muni halda því; því að þar er enn ríkisþinginu í sjálfs-vald sett að svipta því í burtu, hve nær sem því þóknast, svo að það getur horfið allt í einu, að minnsta kosti að 30 árum liðnum, og er því Ísland enn ver farið með þessu tillagi, heldur en það er nú sem stendur, og með því er því nær fyrir girt, að landið geti nokkrum framsförum tekið, og slíkt fyrirkomulag á tillaginu yrði að draga allt áræði úr landsmönnum, að byrja á neinu verulegu fyrirtæki, sem að framsförum lyti, er þeir ættu von á því, að verða sviptir því, þegar minnst vonum varði. Þegar auk þess stjórn yðar hátignar ber það fram í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að Íslendingar eigi ekkert réttartilkall til neins árstíllags úr ríkissjóði, þá þótti þinginu nauðsyn til bera, að skýra yðar hátign nokkru nákvæmar frá skoðun sinni á því atriði, en hingað til hefur gjört verið, og það því heldur, sem ætlazt er til í 8. grein frumvarpsins, að öll skuldaskipti, sem hingað til hafi verið milli ríkissjóðsins og Íslands, seu hér með alveg á enda kljád.

Þegar nú þannig eptir frumvarpinu er svo til ætlazt, að ríkisþing Dana ráði allri undirstöðunni fyrir stjórnarskipun Íslendinga, það eitt ráði öllu um hin sameiginlegu mál, og hafi vald til að semja lög um þau, og þau lög eigi að fá gildi á Íslandi, og enn fremur leggja skatta á landið til þessara mála, án þess Íslendingar eða alþingi þeirra hafi þar um nokkurt atkvæði, og árstíllaginu úr ríkissjóði er varið, svo sem þegar er greint, þá virtist þinginu nauðsyn til bera, að raunsaka þetta mál allt nokkru gjör, og reyna til að skýra þau þrjú atriði:

1. Hvert samband og réttarstaða Íslands hafi verið við Danmörku frá upphafi, og hvort það samband hafi breytzt með tímanum.
2. Að hve miklu leyti grundvallarlög Dana 5. júní 1849 hafi náð gildi, eða geti gilt hér á landi, og hvort sannað verði, að ríkisþingið hafi fengið við þetta nokkur lögmæt yfirráð yfir mál-efnum Íslands.
3. Hversu mikils árgjalds Ísland eigi að réttu tilkall til úr ríkissjóði Dana.

1. Það er kunnugra en frá þurfi að segja, að Ísland gekk undir Noregskonung á árunum 1262—64, eigi þó svo, að það gjörðist einn hluti Noregssríkis, heldur sem sambandsland, er skyldi

hafa hinn sama konung sem Noregur með ákveðnum skattgjöfum til hans sjálfs, en Íslendingar skyldu njóta ýmissa réttinda aptur á móti, svo sem: að sex hafskip gengju til landsins forfallalaust á ári hverju; að erfðir skyldu uppgefnar fyrir íslenskum mönnum, þegar réttir arfar kæmu, eða umboðsmenn þeirra; að Íslendingar skyldu losast við landauragjald (þ. e. vera tollfríir í Noregi); að íslenskir menn skyldu hafa slíkan rétt í Noregi, sem þeir hefðu beztan haft (þ. e. höldsrétt), og að Íslendingar skyldu ná friði og íslenskum lögum, eptir því sem lögbók þeirra vottaði; en heldi Noregskonungur eigi þessa skildaga eða ryfi þá, þá væru Íslendingar lausir allra mála. Sáttmáli þessi sýnir ljóslega, að Ísland gjörðist að eins sambandsland Noregs, eða að sambandið var að eins «*personal Union*», með fullu frelsi í öllum sínum málefnum, og að Íslendingar höfðu ekkert við Noregsmenn sjálfa að selda í stjórnarmálefnum sínum, og að Noregsmenn höfðu þar ekkert atkvæði um. Þegar vèr nú fylgjum rás viðburðanna fram eptir, þá er auðsætt, að þetta samband breyttist að engu, svo lengi sem Noregur var ríki sér, eða þangað til 1380, að Noregur sameinaðist Danmörku, enda má sjá það á ýmsum skjölum og lagaboðum frá þeim tímum, að Noregskonungar sjálfir hafa viðurkennt sjálfsforræði Íslendinga óskert að öllu, svo sem að upphafi var áskilið, og að þeir hafa talið Ísland óháð, Noregsríki; af þeim sökum er það talið út af fyrir sig, og kallað skattland til aðgreiningar frá Noregi. Löggjöf Íslands er allan þennan tíma Norðmönnum óviðkomandi. Lögin eru samþykkt að eins af alþingi og konungi, en alls eigi af hinu norska ríkisráði.

Þegar vèr nú skoðum sambandið, eins og það kemur fram frá 1380, er Norvegur og Danmörk gengu undir einu konung, og til þess er einveldið hófst 1660, þá getur enginn óvilhallur maður öðruvísi á litið, en að grundvöllurinn fyrir sambandinu hafi staðið óhaggaður allan þann tíma, og réttarsambandið hið sama. Reyndar má segja, að Íslendingar og alþingi þeirra hafi eigi haft eins vakandi auga á, og áður, að hinn forni sáttmáli við Noregskonung væri haldinn í öllum greinum, en allt um það er alls engin viðurkenning frá hálfu Íslendinga nokkru sinni um það, að þeir gæfu enn í nokkru upp sjálfsforræði sitt, sem þeir höfðu áskilið sér, er þeir gjörðust þegnar Noregskonungs; þvert á móti töldu þeir allajafna, að sáttmálinn forni stæði enn óhaggaður, og kröfðust, að hann væri haldinn óraskanlega, og gátu þess opt, að

þeir væru aflaga bornir eptir hinum forna sáttmála, og stundum neituðu þeir skattgjaldi, sem á þá átti að leggja, (svo sem 1392), og þótt þeir gyldu, létu þeir, sem það væri gjöf, og eigi gjald, og áskildu sér, að slíkur skattur yrði aldrei optar af þeim heimtaður.

Á hinn bóginn er það og ljóst, að stjórn Dana alls eigi hefir litið svo á, sem Ísland væri einn hluti Noregsríkis eða Danmerkur, heldur að það væri land sér með fullu sjálfsforræði í öllum greinum, og í mörgum greinum viðurkennt það. Þessu til sönnunar er það, að þótt stjórnin vilji fá skatta af landinu, þá lætur hún þegar undan, er Íslendingar neita skattgjaldinu, og á annan bóginn leggur konungur, er hann vill fá fjárstyrk af landinu, alls eigi ákveðinn skatt á landið, heldur býður hirðstjóra sínum, að semja við landsmenn, hvað þeir vilja gefa eptir efnum og ástæðum (1541). Á því er auðsèð, að þeir ekkert skattálöguvald þykjast hafa á Íslandi, en vilji þeir fá eitthvað, verði þeir að fara bónarveg. Þegar konungar Dana krefjast sèrstaks hollustueiðs af Íslendingum, þá sýnir það og, að þeir alls eigi hafa talið Ísland sem hluta úr Noregsríki; því að ef þeir hefðu svo á litið, þá hefðu þeir átt að láta sér nægja, að hið norska ríkisráð sör þeim hollustueið, og talið hann einnig bindandi fyrir Íslendinga. En auk þess, sem Danakonungar beiðast þessa sèrstaka hollustueiðs af Íslendingum, lofa þeir einnig, einn á fætur öðrum, í bréfum sínum, er þeir beiðast hollustueiðsins, að halda Íslands lög og rétt, svo sem það áður notið hafi, og að láta Íslendinga njóta alls þess frelsis, sem þeir áður notið hafi (Kristján 3. 1551; Friðrik 2. 1559; og einkum Friðrik 3. 1649). Þessa skoðun styrkir það enn fremur, að konungar telja Ísland sèrstaklega í boðum sínum, því að í því felst augskýrnilega, að Ísland sè sèrstakur hluti ríkisins, en alls eigi hluti eða «*Provinds*» úr Noregsríki eða Danmörk; því að þá hefði slíkrar sèrstaklegrar upptalningar eigi þurft.

Enn ein sönnun er það, að hin almennu lög, sem út koma fyrir Danmörk eða Noreg, eru eigi gjörð gild á Íslandi, nema með sèrstaklegu lagaboði, og t. a. m. kirkjuordínanzía Kristjáns 3. er lögleidd í Skálholtsstípti 1541, en í Hólastípti fyrst 1551, eða 10 árum síðar, og kirkjuordínanzía Kristjáns 4. 1607 er með sèrstöku lagaboði gjörð gildandi á Íslandi 1622.

Þegar Íslendingar sverja konungi hollustueið, áskilja þeir sér með þerum orðum, að hinn forni sáttmáli sè haldinn (t. a. m.

1649), og á hinn bóginn í ýmsum skjölum ýmist beiðast þess, að sáttmálinn sé haldinn (1520), eða kvarta yfir rofi á honum, til að mynda, að hin áskildu sex skip gangi eigi ávallt til landsins (1419). Þegar þeir skorast undan að sverja konungi hollustueið (Kristjáni 1.), þá sýnir það ljóslega, að þeir telja sig alls eigi bundna við það, þótt Noregsmenn hafi svarið honum hollustueið, og þá líka, að Ísland alls eigi sé hluti úr Noregsríki. Enn fremur ber þess að geta, að hirðstjórnir stóðu beinlínis undir konungi, en alls eigi undir jarlinum (Statholder) í Noregi.

Af þessu er þá einnig ljóst, svo sem þegar er sagt, að Íslendingar hafa allan þennan tíma talið hinn forna sáttmála við Hákon gamla í fullu gildi, eins og þeir opt segja með skýrum orðum, og að Ísland væri að eins sambandsland Danmerkur og Noregs.

Þessu til sönnunar er enn fremur alþingisbókin 1662, sama árið og einveldið var játað, því að í henni segir svo: »þeir (þ. undir Jökli vestur) af segja útlenzka menn fyrir sýslumenn . . . því þeir vilja halda sig eptir gömlu Íslands samþykkt. Svára báðir lögmenn svo til, sem og lögrættan, að þeir vilja, að allir menn haldi sig eptir íslenskra manna friðheitum«.

Þegar Íslendingar sóru Friðriki konungi 3. hollustueiðinn 28. dag júlímánaðar 1662, og skyldu undirskrifa einveldisskjal, þá lýsti umboðsmaður stjórnarinnar því yfir fyrir þeim, að staða landsins skyldi óbreytt vera, hvort heldur væri að löggjöfinni til, stofnunum landsins, eða öðru, og með þessu skilyrði gengust þeir undir einveldið. Enda þótt nú sambandið milli konungs og Íslendinga breyttist við einveldið, þá verður þó með engum rétti eða ástæðum sagt, að sambandið breyttist millum Danmerkur og Noregs á annan bóginn og Íslands á hinn. Hér var alls eigi talað um, að gjöra Ísland að hluta úr Danmörku eða Noregi, heldur að eins að konungur skyldi verða einvaldur á Íslandi, eins og í öðrum löndum sínum. Ef þessi »Act« hefði átt að gjöra nokkra breytingu á sambandi landanna sín á milli, þá hefði þess orðið að vera getið í skjalinu með þessum orðum, og að Danakonungar aldrei hafa litið svo á mál þetta, sem Ísland væri fyrir innleiðslu konungseinveldisins orðið að héraði úr Danmörku eða Noregi, er full sönnun fyrir í ýmsum ráðstöfunum þeirra og gjörðum á einveldistímanum, eins síðast og fyrst. Það er þá fyrst, að Friðrik konungur hinn 3. beiðdist sérstaks hollustueiðs

af Íslendingum, eins og hinir fyrri konungar, og lét sèr það alls eigi nægja, þótt Norðmenn hefðu játað honum einveldinu; hann lét einnig Íslendinga sèrstaklega selja sèr einveldið í hendur með sèrstöku skjali, sem hann hvorki hefði þurft, nè heldur verið í réttu formi, ef Ísland hefði verið einn hluti Noregsríkis; en úr því Íslendingar seldu konungi einveldið þannig sèrstaklega í hendur, liggur það í augum uppi, að Ísland stendur jafnhliða Noregi og Danmörku, en varð alls eigi innlimað í hvorugt þessara landa. Konungalögin gjöra heldur enga breytingu á þessu, og XIX. artíkuli þeirra sýnir það ljósast; því að þar er að eins rætt um, að öll þau lönd, sem Danakonungar ættu yfir að ráða, gangi óskipt í erfðir mann frá manni, en alls eigi um það, hvert sambandið skyldi vera millum landanna. Eptir það var og stjórn landsins hin sama og áður hafði verið, óbreytt að öllu. Að konungur hafi heldur eigi ætlað að breyta landsrættindum Íslendinga, má sjá á því, að 1683 vísar konungur kærumálum frá sèr, sökum þess, að þau samkvæmt rættindum Íslands hafi eigi verið borin upp og dæmd á alþingi, og er það ljóst dæmi þess, að konungur hefði eigi litið svo á, sem Ísland væri orðinn einn hluti úr Danmörku, þótt einveldið væri á komið, heldur þvert á móti, að Ísland hefði enn hin fornu réttindi sín óskert.

Þegar til löggjafarinnar kemur, þá sjáum vèr, að Ísland hefði haldið að nokkru hinum elztu lögum sínum óbreyttum, og alla-jafna mótmælalaust haft sèrstaka löggjöf. Fyrst er það, að Jónsbókin hefði verið og er enn talin sem aðallög landsins, og síðari hluta síðustu aldar átti að búa til nýja lögbók handa Íslandi á íslenskri tungu, og þá lagði konungur svo fyrir, að leggja skyldi Jónsbókina til grundvallar, og jafnvel Grágás; og árið 1826 segir kanseliíð, að »Jónsbókin sè gildandi lög á Íslandi, og geti jafnvel talizt landsins höfuðlög«. 1820 segir og kanseliíð, að Ísland greinist frá Danmörku bæði að því, að það hafi önnur aðallög og »ved en ganske anden physisk og borgerlig Forfatning«. Annað atriði í löggjöfunni er birting laganna, því að lög, sem út eru gefin fyrir Danmörk eða Noreg, hafa ekkert gildi á Íslandi, nema þau sèu þar sèrstaklega birt, eptir orðum stjórnarinnar sjálfar, og meira að segja, ekkert lagaboð getur fengið gildi á Íslandi, nema því að eins, að það sè sèrstaklega lögleitt hèr á landi, og má finna þess óteljandi dæmi, að jafnvel almenn lagaboð fyrir Danmörku og Noreg eru lögleidd hèr á landi með sèrstöku lagaboði og oft mjög breytt, löngu síðar en í Danmörku og Noregi, t. a. m. helgidaga-

tilskipun 12. marz 1735 er eigi lögleidd á Íslandi, heldur sérstök tilskipun 29. maí 1744; tilskipun 25. maí 1759 um konfirmatiónina er lögleidd á Íslandi fyrst 1781, o. s. frv.

Hér við bætist nú og það atriði, að alþingi tekur fullan þátt í löggjöfinni meira en hálfa öld eptir að einveldið komst á, og þegar af því eina atriði er auðsætt, að Friðrik konungur 3. og hinir næstu eptirkomendur hans alls eigi hafa ætlazt til neinnar breytingar á stöðu Íslands gagnvart hinum öðrum hlutum einveldisins. Stofnun standapínganna og alþingis síðar sýnir enn hið sama, því að alþingi stóð með öllu jafnfætis standapíngunum, en stóð alls eigi undir þeim.

Enn þá ein sönnun fyrir því, að Danakonungar og stjórnin alls eigi hafi talið Ísland sem einn hluta Danmerkurrikis, er bæði það, að málefni Íslands hafa legið undir sitt stjórnarvald á hverjum tíma, og að Ísland er í mörgum lagaboðum talið sérstakt til mótsetningar við Danmörku og Noreg. Þannig voru hin íslenzku málefni í kanselíinu allt fram að 1771 saman við hin norsku; eptir það voru málefni Íslands, Grænlands og nýlendumanna í hinum öðrum álfum lögð undir eina skrifstofu; síðar var hinum íslenzku málum aptur blandað saman við hin norsku. En er Danmörk missti Noreg 1814, var þeim slengt saman við dönsk málefni eptir efni þeirra. Í rentukammerinu voru málefni Íslands frá 1683 til 1769 lögð undir sömu skrifstofu og Þrándheimsstíptis, og síðast var þar bætt við málefnum Björgvinjarstíptis. 1769—1771 voru þau lögð undir sömu skrifstofu og málefni Sjálandsstíptis; 1771 var stofnuð skrifstofa fyrir konungsríkið Noreg og Ísland. 1773 voru Íslands málefni lögð undir «Generaltoldkammeret» ásamt málum Færeyja og Grænlands og Vesturheimseyja; 1783 var málum Íslands enn slengt saman við mál Þrándheimsstíptis, og þar bætt við síðar öðrum málum Noregs. 1815 var stofnuð skrifstofa fyrir málefni Íslands, Færeyja, Grænlands og Borgundarhólms. Af þessu er þá auðséð, að Danastjórn aldrei hefir talið mál Íslands vera málefni Danmerkur eða Noregs, eða með öðrum orðum, talið málefni Íslands óviðriðin málefni þeirra ríkja, og þannig skýrlega sýnt, að Ísland alls eigi væri einn hluti úr Danmörku eða Noregi.

Í afarmörgum skjölum og tilskipunum stjórnarinnar á einveldistímanum er Ísland talið sérstakt, er standi fyrir utan Danmerkur- og Noregs-ríki, eða talið í mótsetningu við þau, t. a. m. í reglugjörð 2. júlí 1781: «til Fordeel saavel for disse Lande selv (o :

Grænland, Ísland, Finnörk og Færeyjar), som for vore Stater».

Í ýmsum lagaboðum er svo að orði komizt: «vore Riger Danmark og Norge, samt Ísland» (Rescr. 12. Apr. 1717); «i Danmark og Norge, tillige Ísland» (Rescr. 24. Marts 1731; 21. April 1747; 7. Februar 1766); «i Ísland, som det skeer i begge Rigerne» (Cancelliskr. 9. December 1786); «i Ísland ligesom her i Danmark» (Cancelliskr. 16. September 1797); «i Vore Kongeriger Danmark og Norge, samt i Vort Land Ísland» (Rescr. 4. Dec. 1801); «Overretterne i Danmark, Norge og Ísland» (tilsk. 31. maí 1805).

Á þessu, sem þegar talið, er þá auðsèð, að eins og Íslendingar aldrei hafa játað, að þeir væru einn hluti úr konungsríkinu Danmörku eða Noregi, meðan ríkin voru sameinuð, eins hefir og stjórnin ávallt verið sèr þess meðvitandi, og, að þinginu virðist auðsætt, með aðgjörðum sínum og orðum játað, að Ísland væri með öllu sèrstakur hluti úr veldi Danakonungs, með sèrstökum landsrættindum, sem ríkisþing Dana alls eigi getur sett nein lög, og sem því verður að hafa fyllsta rétt til, að skipa og ráða öllum málum sínum ásamt konunginum einum, þannig að ríkisþing Dana hafi þar alls ekkert atkvæði um; því að þótt konungarnir hafi verið hinir æðstu löggjafar bæði fyrir Ísland og hina aðra hluta ríkisins 1660—1848, þá sannar það alls ekkert; því að það liggur í augum uppi, að þeir gátu verið löggjafar í fleiri en einu landi, án þess að þessi lönd rynnu saman í eitt, og lögin sýna það sjálf, að þessir hlutar eru hver öðrum óháðir, en réttarsambandið verður það eitt, að konungurinn er einn og hinn sami.

2. Þegar ræða er um það atriði, hvort og að hve miklu leyti þetta réttarástand, sem áður er talið, sè breytt við grundvallarlög Dana 5. Júnímánaðar 1849, eða hvort þau geti verið gild hér á landi, þá verður þingið að geta þess, að hinn hásaði Friðrik konungur hinn 7. hét öllum þegnum sínum með bræfi sínu 4. dag aprílmánaðar 1848 hlutdeild í stjórn málefna ríkisins, og Íslendingum hét hann því sèrstaklega í opnu bræfi 23. dag septembermánaðar 1848, að ekkert skyldi af ráðið verða um Íslands málefni, fyr en sèrstakt þing í landinu sjálfu hefði verið heyrt um það mál, og þetta heit sitt til Íslendinga endurtók hann í auglýsingu sinni til alþingis 1849, og það enn skýrar en áður, og þegar litið er á orð hins hásaða konungs í þessari auglýsingu sinni, þá getur þinginu eigi skilizt, hvernig það geti rétt verið,

er segir í ástæðunum fyrir frumvarpinu um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu bls. 5, «að hin stjórnarlega staða Íslands til Danmerkurríkis sè ákveðin fyrir rás viðburðanna, og hafi öðlæzt lagafestu í grundvallarlögum Danmerkurríkis», því að í auglýsingunni segir með berum orðum: «vèr látum nú bera undir þingið frumvarp til kosningarlaga, og á eptir því að kjósa þingmenn, er falið skal á hendur, að starfa að (*forhandle*) frumvarpi, sem skipar fyrir, hverja *stöðu Ísland* skuli hafa í fyrirkomulagi ríkisins», og fyrir þjóðfundinn 1851 var lagt «frumvarp til laga um stöðu Íslands í ríkinu». Nú virðist þá bert og skýrt, að konungur hefir hvorki ætlæzt til þess 1848 og 1849, að staða Íslands í ríkinu skyldi verða ákveðin með grundvallarlögum Dana 1849, nè heldur skoðað svo 1851, sem hún væri þá þegar ákveðin með þessum lögum; og þá geta heldur hvorki þessi grundvallarlög verið bindandi fyrir Íslendinga, nè ríkisþingið haft neitt lög-gjafarvald yfir Íslandi. Enda virðist það hjóta að liggja öllum í augum uppi, að það getur eigi samrýmzt, að konungur hèti Íslendingum því, að þeir skyldu fá að segja skoðun sína og hafa fullt atkvæði um fyrirkomulag sinna málefna, og þó skyldu þeir verða að sæta þeim grundvallarlögum, sem hann kæmi sèr saman um við Dani. Hann gat heldur eigi afsalað sèr einveldi sínu yfir Íslendingum í hendur Dönum eða ríkisþingi þeirra, þannig, að það yrði stjórnandi og löggjafi landsins; til þess hefði þurft beins samþykkis Íslendinga sjálfra; en það fer mjög fjarri, að þeir hafi nokkru sinni gefið sitt samþykki til þess, að þeir þvert á móti hafa allajafna neitað því, að grundvallarlög Dana 5. júní 1849 hafi nokkurt sem helzt gildi hèr á landi í heild sinni; og þótt einhver vildi segja, að Íslendingar hafi átt sæti á ríkisþinginu 1848—49, og átt hluttöku í að semja grundvallarlögin, og lögin af þeim sökum verði einnig að ná til Íslands, þá verður þingið allra-samlegast að geta þess enn fremur, að á þingi þessu gjörði nefnd sú, sem sett var í málinu, sjálf þá uppástungu, að það skyldi vera tekið fram með berum orðum, að heitorð konungs til Íslendinga í opnu bréfi 23. sept. 1848 stæði óhaggað, þótt grundvallarlögin kæmst á í Danmörku, og bæði Íslendingar, sem á þinginu sátu og aðrir þingmenn studdu þessa uppástungu nefndarinnar, og að þessari yfirlýsingu var sleppt úr lögunum, var alls eigi af þeirri ástæðu, að þingið ætlaðist til, að grundvallarlögin fengju lagagildi hèr á landi, heldur beinlínis af þeirri ástæðu, að

það þótti óþarft, því að heitorð konungs 23. septembermánaðar 1848 stæði með öllu óhaggað (sjá ríkisþingstíðindin 1848—49, 2729.—34. dálk). Að það heldur eigi hafi verið tilgangur stjórnarinnar frá upphafi, sýna ljóslega orð hins æðsta ráðgjafa í ræðu þeirri, er hann helt fyrsta á þinginu, þau, að málefnum Íslands verði þá fyrst skipað niður, er búið sé að fá álit íslenzks þings um það, (ríkisþingstíðindi 1848—49, 7. dálki). Dómsmálastjórnin segir enn í bréfi til fjármálastjórans 27. apríl 1863, að fjárspurningin sé hið eina atriði af Íslands málum, sem spurning geti verið um að leggja fyrir ríkisþingið, og viðurkennir þannig skýrt og skorinort, að grundvallarlögin hafi ekkert gildi á Íslandi og ríkisþingið hafi þar ekkert löggjafarvald, og hið sama verður og ofan á hjá stjórninni í frumvarpi því til stjórnarskipunarlaganna handa Íslandi, sem hún lagði fyrir alþingi 1867, því að þar er með þerum orðum í 1. greininni sagt, að það séu einungis 1., 4.—8. grein í grundvallarlögum Dana, sem gildar *eigi* að verða á Íslandi, og þessar greinir hljóða einungis um þau atriði, sem snerta ríkiserfðirnar, rétt konungs til að hafa stjórn í öðrum löndum, trúarbrögð hans og myndugleika, og þó álitur stjórnin, að rétt sé, að leggja þessar greinir fyrir þingið til samþykktar. Af þessu leiðir þá beinlínis, að ríkisþing Dana ekkert löggjafarvald getur haft yfir Íslandi, og það verður að mótmæla því, þrátt fyrir það, þótt ýmsir á ríkisþingi Dana nú í vetur hafi farið því fram, og dómsmálastjórninn feti nú í þeirra fótspor.

En þegar ríkisþingið og stjórnin nú heldur því fram, að hin endurskoðuðu grundvallarlög 28. júlímán. 1866 séu hér gild, þá virðist þetta enn fjarstæðara, því að það segir sig þó sjálf, að hafi hvorki stjórnin né ríkisþingið ætlazt til þess 1849, að hin upphaflegu grundvallarlög yrðu að lögum hér á Íslandi, þá gat hún þó enn síður ætlazt til, að þessi hin nýju lög, sem engum þá datt í hug að koma mundu, skyldu verða gild á Íslandi, að Íslendingum fornsþurðum og óafvitandi. Þar að auki væri það vissulega eitthvað sérstaklegt, að lögleiða þau lög hér á landi, sem margt hvað í alls eigi ætti við, og eiga svo að fara eptir á að skera úr því, hvað við ætti að öllu leyti, hvað að sumu leyti, og hvað alls eigi ætti við. Slíkt gæti valdið þeim ruglingi og þrasi, að eigi yrði fyrir endann á því sæð; slík lögleiðing hlyti að þingsins ætlun að vekja ósamlyndi og misklíðir á millum Íslendinga og samþegna

vorra í Danmörku, sem nauðsyn býður að reyna til að komast hjá, og óteljandi aðrir annmarkar mundu við það koma í ljós.

3. Þegar vèr nú komum að 3. atriðinu, hverjar fjárkröfur Ísland hafi á hendur Dönum að lögmáli réttu, þá virðist þinginu nauðsynlegt að gjöra það ljóst undir hverjar skattaálögur Ísland hafi gengizt að upphafi, er það gekk undir Noregs-konung, og hvort Íslendingar síðar hafi játazt undir meiri skattgjafir. Íslendingum hefir alls eigi nokkru sinni gefizt kostur á, að rannsaka reikningaviðskipti Íslands og ríkissjóðs Danmerkur og Noregs, nema að því einu undanskildu, sem nefnd var sett í Kaupmannahöfn árið 1861, til að segja álit sitt um fjárhagsaðskilnað Íslands og Danmerkur, og var nefnd þessi skipuð 2 Íslendingum. Meiri hluti nefndar þessarar fór næsta laust yfir viðskipti Íslands og ríkissjóðsins, en einn nefndarmanna sýndi fram á með nægum rökum, að svo mikið fè hefir runnið inn í ríkissjóð Dana frá Íslandi, að það er næsta vægilega í farið, þótt Íslendingar þykist eiga að réttu tilkall til 119,724 rd. árgjalds úr ríkissjóði Dana, og ber þó þess að geta, að þar var alls eigi allt talið, t. a. m. tollar þeir, sem guldust af verzluninni fyrir 1602, og eptirgjaldið eptir brennisteinsnámana því nær í 2 aldir, nè heldur neinir vextir af fè þessu, og skal nú þingið allraþegnsamlegast leyfa sér að sýna fram á, að þetta gjald er hið minnsta, sem orðið getur, að Ísland eigi í rauninni tilkall til, frá hverri hlið sem svo reikningaviðskipti Íslands og ríkissjóðsins eru skoðuð, og þó eigi taka aðrar greinir, en taldar voru til í fjárhagsnefndinni 1861, en að eins skoða þær viðskiptagreinir frá nokkuð annari hlið, og sem þingið ætlar að eigi við fyllsta rétt að styðjast.

Eptir hinum forna sáttmála áttu Íslendingar einungis að gjalda konungi skatt, það er að segja: 10 álnir hver bóndi, er þingfararkaupt áttu að ljúka, og það gegn ýmsum réttindum, og þetta voru hin einu gjöld, sem Íslendingar gengust undir til konungs, og játuðust heldur eigi undir nein gjöld síðar, nema þegngildi 1271, fram yfir það, sem þurfti til þeirra eigin þarfa.

Á 14. og 15. öld voru reyndar ýms gjöld og kvaðir lögð á íslenzku verzlunina, er landsmenn að eins liðu, og enn fremur voru á 15. öld gjörðar upptækar eignir ýmissa ríkra manna í landinu, sem allt gekk í sjóð Danmerkur og Noregs.

Á 16. öld tók konungur og undir sig hinar svokölluðu konungsjarðir, sem smámsaman hafa verið seldar, og hefir verð þeirra,

sem inn hefir komið í ríkissjóðinn frá 1674 til 1. apríl 1866 numið 175,037 rd. 65 sk. — talið dal fyrir dal — eigi til þess að auka þar með ríkissjóð Danmerkur, heldur til þess, að verja þeim Íslandi til þarfa á annan hátt en áður var, beint eptir ordínanzíu Kristjáns konungs 3., sbr. heitorð konungs í bréfum hans 1542 og 1550; enda var Ísland þá engum skyldum bundið til sameiginlegs ríkissjóðs, fremur en áður. Enn fremur voru á 16. öld teknir ýmsir gripir og peningar frá dómkirkjunni í Skálholti og á Hólum, frá ýmsum klausturkirkjum og öðrum kirkjum, og getur verð þeirra ekki minna metið, en 50,000 rd. virði í silfurreikningi.

Taka konungs á þessum fjármunum verður að skoðast á sama hátt og áður er á vikið um konungsjarðirnar, að þeim bæri að verja landinu í hag, en að þeir ekki hafi átt að renna inn í ríkissjóð Danmerkur endurgjaldslaust, þar eð Ísland hvorki þá né síðan átti sameiginlegan sjóð með Danmörku og Noregi, heldur átti eignir sèr og hafði landsreikninga sèr í lagi.

Þá voru ýms höpt lögð á verzlun landsins, og tekjur konungs af verzluninni urðu töluverðar, t. a. m. sekkjagjaldið 1516; tollur frá Englendingum og Brimurum; afgjaldið, er Kaupmannahafnar borgarráð skyldi gjalda 1547 fyrir verzlun á Íslandi, og 1552 fyrir verzlun á Vestmannaeyjum, o. s. frv. Þar við bættist hagnaður sá, er konungur hafði af brennisteinsnámum landsins.

En í byrjun 17. aldar hófst hin danska einokun á verzluninni, sem við hélzt til 1786, að verzlunin var leyst við alla danska þegna. Einokun þessi var gjörð eingöngu Danmörku til hags, sbr. einokunarlögin 20. apríl 1602, og tollar þeir eða skattar, er hvíldu á verzluninni runnu inn í ríkissjóðinn, án þess þó að Íslendingar hefðu játazt undir nokkra skatta til hans, hvorki af verzlun nè öðru, og án þess að konungalögin 14. nóvembermánaðar 1665, er þau náðu hær gildi, geti álitizt að hafa heimilað tolla þessa eða skatta af Íslands hálfu, þar eð Íslendingum, er þeir sóru hinum einvalda konungi hollustueið, var heitið að njóta «íslenzkra laga, skila og réttinda»; hafa tollar þeir, er þannig guldust af hinni íslenzku verzlun frá 1602 til 1786 beinlínis inn í hinn danska ríkissjóð, numið 2,143,172 rd., talið dal fyrir dal.

Sá hagur, sem danskir menn hafa haft af hinni íslenzku verzlun hær að auki, verður eigi reiknaður, nè sá skaði, er Íslendingar hafa haft af einokuninni, og þetta hefir stjórnin sjálf játað, t. a. m. í fjárhagsáætluninni 1850--51, þar sem hún segir, að «það sè jafn-

ómögulegt að reikna í tölum þann skaða, sem Ísland hefir af þeirri tilhögun á verzluninni, sem nú er höfð, eins og ábata þann, sem verzlunarstéttin í Danmörku og einkum í Kaupmannahöfn hefir af henni».

Á öllum þessum árum og til miðju næstliðinnar aldar hefir Danmörk ekki látið einn skilding af hendi rakna til Íslands þarfa, svo kunnugt sè.

Seint á næstliðinni öld og í byrjun þessarar aldar voru seld góss stólanna í Skálholti og á Hólum, er þangað til höfðu ann-
azt biskupa landsins, dómkirkjurnar og skólana; átti þetta að vera Íslandi í hag, með því konungur lofaði í bréfum sínum 29. apríl 1785 og 2. maí 1804, að hinn danski ríkissjóður, sem andvirði eignanna runnu inn í, skyldi aptur á móti annast gjöld þau, er áður lágu á stólunum. Peningar þeir, er runnu inn í hinn danska ríkissjóð fyrir Skálholts- og Hóla-stólsjarðir, voru 131,188 rd. 4 sk., og náðu alls eigi útgjöld þau, er gengu til skóla landsins og biskups, hvorki áður, og því síður eptir að skólarnir voru sameinaðir, þeirri úpphæð, er svaraði vöxtum af tæðum höfuðstól; en þegar eignir stólanna voru seldar, og andvirði þeirra tekið inn í hinn danska ríkissjóð, voru afgjöld þeirra 122,680 álnir, sem gjöra, alinin á 24 sk. 30,670rd.
auk reka stólanna, sem gáfu árlega af sèr 200 —
og heimastaðanna, er með því, sem þeim heyrði til,
eigi hefðu verið leigðir nú árlega fyrir minna, en 320 —

Þetta er samtals 31,190 rd.

Það svarar og sem næst til lagavaxta af þeim höfuðstól, er mundi hafa fengizt fyrir eignir stólanna, ef þær væru nú óseldar. Eptir hinni nýju jarðabók eru þær að hundradatali 15,494 hndr., og gjöri menn hundraðið á 50 rd., sem eigi er of mikið eptir algengri sölu á jörðum, verður það 774,700 rd., og svarar það til árgjalds 4% 30,988 rd.

Þar að auki runnu inn í ríkissjóðinn ýmsir sjóðir, er heyrðu stólunum til, sem voru :

1. álagspeningar frá Hólum	3,919 rd.	» sk.
2. sparipeningar Hólastóls árið 1804	4,037 —	16 —
3. konunglegt skuldabréf	500 —	» —
4. konunglegt skuldabréf	109 —	42 —
	alls 8,565 rd.	58 sk.

er svarar til árgjalds 4% = 342 rd. 60 sk.; hefðu því eignir stól-

anna, ef þær væru óseldar, ásamt sjóðum þessum, nú gefið af sér í árlegar tekjur að minnsta kosti 31,532 rd. 60 sk.

Síðan eignir landsins voru seldar, sem nú hefir sagt verið, hefir hinn danski ríkissjóður orðið að leggja til Íslands þarfa, auk þeirra tekja, er landið hefir af sér gefið, en það tillag, ásamt því, er Íslandi bar að leggja á konungsborð, eða til hinna sameiginlegu ríkisþarfa, eptir hinum forna sáttmála, og ásamt því, er varið var til framfara Íslands á tímum Friðriks konungs 5., er langtum minna, en árlegir vextir af eignum þeim og verzlunartollum, er runnu inn í ríkissjóðinn frá Íslandi, að ótöldum hag þeim, er ríkissjóðurinn og Danmörk óbeinlínis hefir haft af hinni íslenzku verzlun og verzlunartollum.

Þegar nú Ísland á að annast sín eigin gjöld, og hinn danski ríkissjóður að losast við gjöld þau, er áður hafa hvílt á honum til Íslands þarfa í staðinn fyrir eignir þær og tekjur, er runnið hafa inn í hann frá Íslandi, þá virðist þinginu auðsætt, að landið hljóti að hafa fullan rétt til endurgjalds úr hinum danska ríkissjóði fyrir eignir þessar og tekjur.

Ísland hefir aldrei verið partur úr konungsríkinu Danmörku, eins og áður er tekið fram, enda hefði þá alls ekki átt við, að hafa sérstaka reikninga við það, heldur var það *sambandsland* Noregs og síðar Danmerkur; staða þessi breyttist og ekki við einveldið, nè við það, að Noregur að skildist frá Danmörku, enda er og einmitt vegna þess talað um, að Ísland annist sinn eigin kostnað; ríkissjóður Danmerkur er ekki sjóður Íslands nema að því leyti, að Ísland hefir rétt til endurgjalds úr honum, samkvæmt undanförunum viðskiptum, því að ríkissjóðurinn getur eigi með neinum ástæðum skorazt undan, að greiða skuldir þær, er hinn einvaldi konungur hefir lagt á hann.

Samkvæmt þessu verður að álíta, að Ísland hafi fyllsta rétt til, að heimta endurgjald fyrir hinar seldu svokölluðu konungseignir hér á landi, þar eð þær voru bæði sérstök eign landsins, og heit- orð konungs eru fyrir því, að þeim skyldi verja landinu til þarfa, en eignum þessum var alls ekki varið til hinna sérstöku útgjalda landsins, og enda þótt þingið ætli, að Íslendingar hefðu rétt til, að krefja hið sama verð fyrir eignir þessar, og fengizt hefði fyrir þær nú, ef þær hefðu óseldar verið, því það verður að telja þeirra rétta verð, þá vill þingið að þessu sinni eigi halda þeirri kröfu fram; en á því getur enginn efi leikið, að ríkissjóðurinn

getur eigi undan skorast, að greiða það fè, sem beinlínis er inn í hann runnið fyrir eignir þessar. Hið sama verður og að álíta um gripi þá og muni, er teknir voru frá kirkjunum á Hólum og Skálholti, ýmsum klausturkirkjum, og öðrum kirkjum.

Stólagóssin og hinir ýmsu sjóðir stólanna voru teknir inn í ríkissjóðinn með því fullu skilyrði, að ríkissjóðurinn skyldi annast gjöld þau, er áður hvíldu á eignum þessum til biskupa landsins, dómkirknanna og skólanna, og sú skuldbinding liggur því á ríkissjóðnum, að greiða þann kostnað, sem til þessa gengur, um aldur og æfi, enda eru gjöld þau, er áður hvíldu á stólseignunum, eptir hinum síðustu fjárhagsreikningum nú orðin sem næst 27,000 rd., og við það verður að bæta byggingarkostnaði og viðhaldi skólahússins og dómkirkjunnar, er eigi getur metizt minna en svo sem svarar höfuðstól, er gæfi af sèr 4000 rd. árlega. Nú með því eigi verður sagt, hverjar þarfir þessar kunna að verða á hinum ókomna tíma, virðist, að Ísland hafi að minnsta kosti rétt til, að heimta andvirði eigna þessara, eins og þær væru óseldar, eða eins og þær gáfu af sèr, áður en þær voru seldar. Af því, sem áður er sagt um stöðu Íslands í ríkinu, leiðir og, að Ísland verður að hafa rétt til, að heimta endurgjald fyrir tolla þá, er runnu inn í hinn danska ríkissjóð, þar eð Ísland lagði nóg að auki til sinna eigin þarfa, og til þess, er því bar að greiða til sameiginlegra ríkisþarfa, samkvæmt stjórnarsambandi þess við ríkið, og vill þingið enn fara sem vægilegast í, og eigi telja þá lengra fram, en frá því að einokunin hófst 1602, og til þess verzlunin var úr þeim fjóðrum leyst 1786. Tollar þeir, er hin íslenzka verzlun hefir af sèr gefið, hafa og allajafna verið taldir meðal sèrstakra tekja landsins, síðan reikningar þess hafa verið samdir sèr í lagi, enda verður þingið svo að líta á, sem þeir sèu sömu tegundar, sem lesta-gjaldið nú.

Eptir þessu verður að álíta, að Ísland hafi rétt til endurgjalds úr hinum danska ríkissjóði:

1. fyrir seldar konungseignir til 1. apríl 1866 ==
175,037 rd. 65 sk., sem svarar til árgjalds 4% 7001 rd. 48 sk.
2. fyrir dómkirknafèð m. m. frá síðaskiptunum
50,000 rd., sem svarar til árgjalds 4% . . 2000 — » —
3. jafngildi stólagóssanna með hinum ýmsu sjóðum,
sem svarar til árgjalds 31,532 — 60 —
flyt 40,534 — 12 —

fluttur 40,534 rd. 12 sk.

4. fyrir verzlunartollana, er runnið hafa inn í ríkissjóðinn frá 1602—1786 = 2,143,172 rd., er
 svarar til árgjalds 4% 85,726 — 84 —
 og verður þá árgjaldið alls 126,261 — » —

Hingað til hefir verið leitast við að rannsaka, að hve miklu leyti Ísland hefir rétt til fjárkröfu úr ríkissjóði Danmerkur einkum af þeirri ástæðu, að stjórnin hefir neitað öllu réttartilkalli Íslands til að fá árgjald úr hinum danska ríkissjóði, en enda þótt alþingi eigi vilji að þessu sinni fram fylgja kröfum þessum að fullu, getur það þó eigi hjá því komist, að fara fram á svo mikið tillag úr ríkissjóði Dana, að þörfum landsins verði nokkurn veginn borgið, þegar landið á að annast sín eigin gjöld; og verða þá sèr í lagi að koma til greina þarfir landsins, eins og þær nú eru, og hljóta að verða, þegar landið hefir fengið sjálfstjórn sína, ef því á að verða nokkurra framfara auðið, og hverjar tekjur það hefir fyrir hendi, eptir því sem ástandi landsins nú er varið. .

Eins og meiri hluti nefndarinnar í fjárhagsmálinu á alþingi 1865 ljóslega sýndi, vantar landið til þess, að núverandi tekjur þess brökkvi til fyrir útgjöldunum, að viðbættum eptirlaunum embættismanna, eins og þá var gjört ráð fyrir að þau mundu verða, kostnaði til opinberra bygginga o. fl. 50,000 rd.

Þar við verður að bæta:

- 1, kostnaðinum við hina nýju stjórn, að fráðregnum launum til stiptamtmanns, þar eð gjöra má ráð fyrir, að það embætti hætti 10,000 —
 - 2, laun 2 dómanda í yfirdóminum, er alþingi hefir áður beðið um til viðbótar, og nauðsynlegt er 4,000 —
 - 3, til lagaskóla 3,000 —
 - 4, til læknaskóla 3,000 —
 - 5, laun 9 lækna auk þeirra, sem nú eru 5,400 —
 - 6, 4 spítalar 3,500 —
 - 7, til ljósmæðra, sem þyrftu að vera að minnsta kosti í hverjum hreppi, hær um bil 3,400 —
 - 8, til gufuskipsferða kring um landið 10,000 —
 - 9, til póstgangna um landið auk þess, sem nú er, ... 3,000 —
 - 10, til hegningarhúss og fangelsa, auk þess, er dómsmálasjóðurinn getur látið í tæ 2,000 —
- flyt 97,300 —

	fluttur	97,300 rd.
11, laun hreppstjóra eins og alþingi hefir áður stung-		
ið upp á	6,000	—
12, til búnaðarskóla og annara framfara í landbúnaði	7,000	—
13, til 3 sjómannaskóla	3,000	—
14, til þjóðvegabóta auk núverandi þjóðvegagjalds að		
minnsta kosti	8,000	—
15, til óvissra útgjalda auk þess, sem nú er . .	4,000	—
	Þetta er alls	125,300 —

Af þessu má sjá, að þegar Íslendingar eða alþingi eigi hef-
ir farið fram á meira tillag úr ríkissjóði, en 60,000 rd., þá þurfa
þeir þó að leggja á sig yfir 65,000 rd., til að fullnægja þeim þörf-
um, er þegar eru taldar, og eru það meiri álögur, en sjáan-
legt sè, að landið með nokkru móti geti fyrst um sinn borið, þótt
frá sèu taldar árlegar tekjur lækna sjóðsins, sem nú munu vera að
meðaltali um 3,500 rd., og er þó enn ótalið það, sem landinu
bæri að leggja á konungsborð, og til annara þeirra mála, er talin
yrðu sameiginleg.

En allt um það, þótt þingið þykist hafa fært full rök að því,
að Ísland hafi réttartilkall til 126,261 rd. árlegs tillags úr ríkissjóði,
eða höfuðstóls, sem því svaraði, vill það þó eigi að sinni beiðast herra
tillags en 60,000 rd., og það enda þótt það með vissu geti sèð
fram á, að Íslendingar, þrátt fyrir tillag þetta, verði eigi í langan
tíma færir um, að fullnægja hinum áður töldu þörfum sínum, og
því síður öðrum, sem vissulega munu margar reynast, því að
þingið vill gjöra sèr allt far um, að til samkomulags dragi
með Íslendingum og samþegnum vorum í Danmörku; en það leiðir
svo sem af sjálfu sèr, að þetta tillag verður að vera fast ákveðið í eitt
skipti fyrir öll, og að Íslendingar því fái óuppsegjanleg ríkisskulda-
bréf fyrir sè þessu, eins og fjárhagsnefndin í Kaupmannahöfn stakk
upp á 1862, og náí fullum ráðum fjár þessa, og í öðru lagi að
Ísland verði laust við allt fjártillag til hinna sameiginlegu mál-
anna fyrst um sinn, uns afli landsins eykst svo, að það verði af-
lögufært.

Þegar þingið nú þannig hefir í fám orðum sýnt fram á,
hver réttur Íslendinga sè, bæði til fullnaðaratkvæðis í vorum mál-
um gagnvart samþegnum vorum í Danmörku sjálfri, og til fjár-
heimtu úr ríkissjóði, og eins á hinn bóginn, hverjar þarfir vorar
sèu, og það jafnframt litur á, hvað boðið er í frumvarpi því, sem

hær ræðir um, svo sem að upphafi er frá skýrt, þá virðist auðsætt, að þeir kostir séu ekki einungis næsta óaðgengilegir fyrir Íslendinga, og eigi viðunandi, heldur einnig, að rétti landsins sé hallað með allri meðferð málsins; þar eð það á eptir á að berast undir ríkisþingið til samþykktar, þar sem þingið þó, eptir því sem að framan er útlistað, verður að ætla, að ríkisþinginu beri að rétta ekkert atkvæði, þegar um stjórnarskrá Íslands er að ræða. En nú segir í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að alþingi, hvorki eptir eðli málsins nè gildandi lagaákvörðunum, hafi tilkall til annars, en að segja *álit* sitt um frumvarp þetta, og á hinn bóginn, að alþingi alls eigi þurfi að hugsa til, að fá breytt neinum grundvallarreglum þess, heldur að málinu verði ráðið til lykta, þegar alþingi hefir gefið kostur á, að framkvæma þá hlutdeild til ráðaneytis, sem því beri í þessu máli. Þar sem nú stjórnin eptir þessu gjörir ráð fyrir, að láta lög þessi koma út óbreytt í öllum verulegum atriðum, hvað sem svo alþingi segir, þá virðist auðsætt, að frumvarpið sé lagt fyrir þingið að eins til málamyndar, og getur þingið ekki leitt hjá sér, að benda á, hversu rétti þjóðar og þings virðist með þessu móti hallað, þar sem konungsfulltrúi sagði það skýrt á alþingi 1867, að alþingi hefði samþykktaratkvæði í þessu máli, eins og það líka í sjálfu sér sýndist vafalaust, að Íslendingar hljóti að hafa óskertan rétt til samþykktaratkvæðis í því, bæði eptir eðli þess, réttindum landsins og heitorði konungs 23. septemberm. 1818 og 19. maí 1849. Það heitorð, er gefið var af einvöldum konungi af frjálsum vilja, sér þingið enga lagaheimild til vera að rjúfa; það verður að standa óraskað, hvort sem ríkisþing Dana segir já eða nei, og svo lengi sem þetta heitorð eigi er uppfyllt, þá verða Íslendingar, að þingsins áliti, að hafa fullan rétt til, að fá málið lagt fyrir þing í landinu sjálfu með fullu samþykktar- og fullnaðar-atkvæði, og það er alls eigi af því, að Íslendingar hafi nokkru sinni gefið upp þennan rétt sinn, að þeir eigi hafa allajafna krafist, að mál þetta væri lagt fyrir sérstakan þjóðfund, heldur hafa þeir gjört það til að miðla málum, sem mest þeir hafa getað, að láta sér það lynda, að það væri lagt fyrir alþingi, enda virðist það segja sig sjálf, að upp á Íslendinga verði engri stjórnarskipun neytt móti vilja þeirra, hvort sem það er alþingi eða annað þing, sem um málið fjallar. Og úr því alþingi hafði samþykktaratkvæði í þessu máli 1867, og yðar hátign síðan upp leysir þingið, sem þá var, og lætur stofna til nýrra kosninga, þá virð-

ist með því réttur þingsins til samþykktaratkvæðis vera viðurkenndur; en þá ætlar þingið og einnig óefað, að leggja hefði átt fyrir þetta nýja þing hið sama frumvarp, sem þingið 1867 hafði til meðferðar, með þeim breytingum þingsins við það, sem stjórnin gat fallið á. En í stað þess er nú lagt fyrir þingið annað frumvarp hinu frábrugðið að formi, efni og undirstöðu, og því neitað í ástæðunum, að þingið hafi samþykktaratkvæði í málinu, sem þó sjálfsagt sýnist vera að það hefði, bæði af því að hið fyrra þingið hafði haft hann, og eptir eðli sjálfs málsins og meðferð þess. Enn fremur er þinginu gefin lítil von um, að tillögur þess verði teknar til nokkurra greina. Af þessu leiðir þá, að þótt þingið virðist hljóta að hafa samþykktaratkvæði í máli þessu, treystist það þó ekki til, þar sem stjórnin með þeim orðum neitar þessu, að taka málið til meðferðar, eða ræða hinar einstöku greinir frumvarpsins, og gjöra breytingar við þær, enda halda margar af bænarskránum því fast fram, að þingið taki ekki málið til meðferðar nema því að eins, að það hafi samþykktaratkvæði í því.

Minni hluti þingsins, Þórður Jónasson, Bergur Thorberg, Jón Hjaltalín, Jón Pétursson, Pétur Pétursson, Ólafur Pálsson og Grímur Thomsen, leyfir sér samkvæmt þeirri heimild, sem til þess er veitt í 61. grein alþingistilskipunarinnar, allraþegnsamlegast að skýra yðar konunglegu hátign frá ágreiningsálitinu í máli þessu.

Minni hlutinn álitur þann veg, sem þingið hefir farið í máli þessu, mjög óheppilegan, þar sem þingið ræður frá, að frumvarp þetta verði látið ná lagagildi, án þess að stinga upp á neinum breytingum við það, og án þess þannig á formlegan hátt að skýra frá, hverra umbóta það virðist við þurfa, til þess að þeim landsföðurlega tilgangi yðar hátignar verði náð, að íbúar þessa lands verði að fullu aðnjótandi þeirra þegnlegu réttinda til frelsis og sjálfsforræðis, sem yðar hásaði fyrirrennari veitti þegnum sínum í Danmörku og einnig hafði fyrirbugað Íslendingum. Ástæður þær, er hafa leitt þingið til þeirrar niðurstöðu, er það hefir komið að, eru að álitinu minna hlutans sumpart skakkar og sumpart ónógar til að réttlæta slík úrslit málsins, og án þess að minni hlutinn álitu nauðsynlegt að lýsa frekar ástæðum þessum eður hrekja þær, skal hann einungis leyfa sér að taka fram, að hann álitur vel til fallið og í alla staði eðlilegt, að ákvarðanirnar um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu eru aðgreindar frá stjórnarskránni um hin sérstaklegu málefni Íslands, eins og hér er gjört.

Minni hlutinn álitur, að það hefði verið skylda þingsins gagnvart yðar hátign og gagnvart þessu landi að skýra yðar hátign frá, í hverjum atriðum þingið áleti nauðsynlegt að fá frumvarpinu breytt, ef það ekki áleti, að það óbreytt gæti samsvarað þörfum landsins og yðar hátignar landsföðurlega augnamiði, og minni hlutinn hefir það örugga traust, að öllum skynsamlegum uppástungum frá þingsins hálfu mundi verða fullur gaumur gefinn. En nú hefir þingið þegar til atkvæða var gengið um málið með 15 atkvæðum gegn 11 ályktað, að greiða eigi atkvæði um hinar einstöku greinir frumvarpsins, og með sama atkvæða-mun fallið á að ráða frá frumvarpinu í heild sinni, og enn fremur með sömu atkvæðum fellt þá uppástungu ofannefndra 7 þingmanna, að biðja um frumvarpið til vara óbreytt eður með þeim breytingum, sem samþykktar kynnu að verða við hinar einstöku greinir þess. Þingið hefir með þessari aðferð hafnað því tækifæri, sem yðar hátign allramildilegast hefir boðið því til að hafa áhrif á ákvarðanir frumvarpsins. Til þess nú að gjöra skyldu sína í þessu tilliti, svo sem unnt er, leyfir minni hlutinn sér að skýra frá áleti sínu um frumvarpið og fáeinum breytingaruppástungum, er hann kom fram með við nokkrar af greinum þess.

Minni hlutinn álitur ákvarðanir frumvarpsins, er einskorðaða hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, yfir höfuð eðlilegar og í góðri samhljóðan við stjórnarfyriðkomulag ríkisins, eins og minni hlutinn eigi heldur fær betur sæð, en að sú staða, er landinu þannig er ætlað að fá í ríkisheildinni, í engu skerði hin sérstaklegu landsréttindi þess. Breytingaruppástungur minni hlutans miðað að mestu leyti einungis til, að skýra og ákveða nákvæmar sum atriði í frumvarpinu, og skal nú minni hlutinn leyfa sér allraþegnsamlegast að skýra frá uppástungum þessum.

Við 3. grein frumvarpsins, sem telur upp hin sérstaklegu mál-efni Íslands, er stungið upp á að bætt sé inn í 2. tölulið landvarnarmálefnum, þannig að þessi töluliður verði orðaður á þennan hátt: »dómgæzlu-, landvarnar- og lögreglumálefni«. Þessi breyting virðist að öllu leyti vera í samhljóðan við 61. grein í frumvarpinu til stjórnarskrár um hin sérstaklegu málefni Íslands, þar sem ráðgjört er, að um landvarnarskylduna skuli nákvæmar fyrir mælt með lagaboði, en eftir skilningi minni hlutans á ákvörðun þessari er alþingi ætlað að samþykkja slíkt lagabod. Í sömu grein frumvarpsins var og stungið upp á því, að til skýringar væri bætt inn í 8. tölulið orð-

inu «fjárútlát» þannig, að nefndur töluliður yrði orðaður á þessa leið: «fjárútlát og skattamál beinlínis og óbeinlínis».

Við 4. grein hefir verið stungið upp á þeirri breytingu, að síðari kafla greinarinnar, er ákveður um tillag til Íslands úr ríkissjóði, verði án tillits til upphæðarinnar þannig orðaður: «Til hinna sérstaklegu gjalda Íslands skal úr ríkissjóðnum greitt fast árstillag að upphæð 30,000 rd., og þar á ofan í 10 ár 20,000 rd. aukatillag. Að þessum 10 árum liðnum skal aukatillagið fært niður um 1000 rd. á ári, þannig að það sé alveg fallið niður að 30 árum liðnum». Breytingaruppástunga þessi er byggð á þeirri skoðun minni hlutans, að það sé einkar-áriðandi, að sem allraminnst óvissa geti átt sér stað viðvikjandi árgjaldi því, er Íslandi yrði veitt úr ríkissjóði. En eptir því sem grein frumvarpsins er orðuð, þar sem árgjaldið er bundið við það takmark: «þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, sem ríkisþingið samþykkir», virðist minni hlutanum ákvörðun þessi ekki gefa tillaginu þá festu, sem hann álítur svo mikilsverða og nauðsynlega, til þess að byggt verði á því sem föstum tekjulið í fjárhagsreikningum landsins, um leið og það gjöri menn öruggari til að ráðast í þær framkvæmdir til að efla hag landsins, sem útheimta langan tíma og viðvarandi fjárframlag. Minni hlutinn ber að vísu engan kvíðboga fyrir því, að landið yrði svipt tillaginu að nokkru eður öllu leyti, nema því að eins að það gæti misst það án þess að hagur þess þar fyrir vesnaði, og án þess að framfarir þess þar fyrir þyrftu að heptast, en eptir orðanna hljóðun bendir þó ákvörðunin á, að breyting geti orðið gjörð á þessu þegar minnst varir. Minni hlutinn ætlar, að yðar hátignar mildilegi tilgangur að útvega Íslandi árgjald úr ríkissjóði muni án efa bera heillarákastað ávöxt, og mest samsvarandi vilja yðar hátignar, og þeirri velvild, er hið danska ríkisþingi, sem fæð á að veita, ber til þessa lands, ef árgjaldið væri ákveðið í einhverju því formi, að það á eptir gæti álitizt sem eign landsins, er það eigi á síðan þyrfti að óttast fyrir að missa. Þó minni hlutinn þess vegna álíti í sjálfu sér æskilegast, að útgefið væri óuppsegjanlegt ríkisskuldabréf fyrir þeim hluta tillagsins, sem ekki er ákveðinn fyrir víska áratölu, vildi hann þó ekki fara lengra í þessu tilliti en beiðast þess, að hin ofan nefnda takmarkandi ákvörðun í greininni væri burt felld, og að tillagið væri táknað á sama hátt og gjört er í auglýsingu yðar hátignar til alþingis, dags. 31. maí 1867.

Hvað því næst snertir upphæð tillags þess, sem tilfært er í

greininni, þá álitur minni hlutinn fyrirsjáanlegt, að hún geti ekki orðið nægileg til að ná því augnamiði, sem til er ætlað að ná með fjárveitingu til Íslands úr ríkissjóði, nefnilega að Ísland fái þau efni í hendur, er gjöri því mögulegt að nota sér sjálfsforræðið til framfara. Afstaða landsins og óbliða náttúrunnar, fjarlægð þess frá Danmörku og fyr meir deyfð í framkvæðinni bæði frá stjórnarinnar og landsmanna hálfu, og margt fleira, hefir orðið til þess að hnekkja velmegun þess, þegar svo sýnist, sem hún sé farin að komast í betra horf. Fyrir þessar sakir verður varla við því búízt, að neinar töluverðar álögur verði lagðar á landið, meðan hagur þess stendur eins og nú er. Minni hlutinn viðurkennir með þakklátsemi, að stjórn yðar hátignar hafi litið rétt á þetta mál, þegar hún fann ástæðu til að fara þess á leit við ríkisþingið 1868, að veitt yrði úr ríkissjóðnum fast tillag 50,000 rd. og bráðabyrgðatillag 10,000 rd.; og það er innileg sannfæring minni hlutans, að þessi upphæð sé hœf allra-minnsta, sem landið fyrst um sinn getur komzít af með. Minni hlutinn vonar þess fastlega, að stjórn yðar hátignar muni enn leitast við að útvega Íslandi þessa fjárveitingu, og minni hlutinn treystir fullkomlega veglyndi hinna dönsku ríkisþingsmanna og þeirri velvild til lands vors, sem kom fram í ræðum þeirra á hinu síðasta þingi, til þess að þeir líti svo á þarfir landsins, að þetta muni heppnast. Að ríkisþingið, þegar það ræður máli þessu til lykta, að minnsta kosti eigi muni færa niður þá upphæð sem yðar konungleg hátign í auglýsingu til alþingis, dags. 31. maí 1867, hafði heitið að reyna að útvega með því að semja við nefnt þing; þar um hefir minni hlutinn hinar beztu vonir, en þessi upphæð mun, eins og nú stendur á högum landsins, varla geta nægt til að bæta úr þörfum þeim, sem brýn nauðsyn ber til að uppfylla.

Þó minni hlutinn engan veginn vilji fara fram á, að málefni þetta eigi að verða eða geti orðið útkljáð eptir reikningskröfum frá Íslands hálfu, skal það eigi að síður tekið fram, að þar eð reikningshalli'sá, sem nú á sér stað, þegar bornar eru saman tekjur og gjöld landsins, að mestu eður öllu leyti er komin fram við það, að fastir tekjustofnar hafa horfið og verið dregnir inn í ríkissjóðinn, þá virðist sanngirni leiða til þeirrar niðurstöðu, að tillagið úr ríkissjóði eður að minnsta kosti meiri hluti þess eigi að vera *fast árgjald*.

Við 7. grein frumvarpsins var stungið upp á þeirri breytingu, að þriðji kafli greinarinnar, er ákveður, að þangað til öðruvísi verði

fyrir mælt með lögum, er ríkisþingið samþykki, leggi Ísland ekki neitt til hinna almennu málefna ríkisins, yrði þannig orðaður:

«Þangað til sá tími kemur, að íslenzkir fulltrúar eiga sæti á ríkisþinginu, leggur Ísland ekkert til hinna almennu málefna ríkisins».

Að vísu gjörir þessi uppástunga nokkra breytingu á ákvörðuninni um það, hve nær Ísland skuli leggja fê til almennra ríkisþarfa, en minni hlutanum virtist þessi breyting eðlileg og í góðri samhljóðun við hinar aðrar ákvarðanir greinarinnar, eins og hún einnig virtist fyrirbyggja það, að það með nokkru móti gæti litid svo út, að þetta land eigi nyti fulls jafnrættis við aðra hluta ríkisins, þegar spurning væri um að leggja á það gjöld til hinna almennu málefna ríkisins, og það því heldur, sem sú skoðun ótsinnis hefir komið fram á ríkisþinginu, að það sè óeðlilegt, að fjalla þar um íslenzk málefni, meðan engir fulltrúar landsins eiga þar sæti. Minni hlutanum þótti því fremur áriðandi, að koma fram með þessa uppástungu, sem hin umrædda ákvörðun frumvarpsins hefir ollað misskilningi og óánægju hjá mörgum þingmönnum, sem hafa álitid, að með henni væri gengið of nærri réttindum landsins.

Við 8. grein var stungið upp á þeirri breytingu, að siðari kafla greinarinnar fèlli burt. Hèr er svo fyrir mælt, að á meðan ríkissjóðurinn leggi fê til hinna sèrstaklegu gjalda Íslands samkvæmt 4. grein, skuli ríkisþingið á hverju ári fá eptirrit af hinum sèrstaklega reikningi Íslands. Minni hlutinn hefir ekkert á móti innihaldi ákvörðunar þessarar, en álitur eigi nauðsynlegt, að hún standi í þessu lagaboði, þar eð það er stjórnninni innanhandar, að gjöra þær ráðstafanir, sem í þessu tilliti er þörf á, án sèrstaklegrar lagaákvörðunar.

Af sömu ástæðum var stungið upp á, að fella úr 9. grein ákvörðunina um birtingu hinna yfirskoðuðu grundvallarlaga Danmerkurrikis frá 5. júním. 1849.

Auk þess að minni hlutanum, eins og áður er sagt, virtist að ákvarðanir þessar ekki þyrftu að standa í frumvarpinu, þar eð stjórnnin án sèrstaklegrar lagaheimildar gæti fengið og sent ríkisþinginu eptirrit af reikningi Íslands og látið birta hèr á landi hin yfirskoðuðu grundvallarlög Danmerkurrikis, þá var það og minni hlutanum hvöt til að koma fram með þessar uppástungur, að honum skildist eigi betur, en að sumir þingmenn legðu aðra og meiri þýðingu í hinar umræddu ákvarðanir, en þær með nokkru móti virð-

ast geta gefið tilefni til, og minni hlutinn vildi þannig einnig með þessum uppástungum leitast við að draga til sátta og samlyndis á þinginu.

Eptir þannig að hafa skýrt yðar konunglegu hátign frá áliti sínu og uppástungum viðvíkjandi hinu hér um-rædda frumvarpi, leyfir minni hlutinn sèr, jafnvel þótt þau úrslit, sem frumvarpið til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands síðar fèkk á þinginu, hafi þokað nokkuð nær samkomulagi milli meiri og minni hlutans, allraþegnsamlegast að bera fram þá bæn sína og öruggu von, að yðar hátign mildilegast vilji líta á mál þetta og taka til greina ofan umgetnar tillögur að svo miklu leyti sem vísdómi yðar konunglegu hátignar og landsföðurlegu umhyggju fyrir þörfum þessa fjarlæga lands þykir við eiga, svo að úrslit þau, sem þetta mál hefir fengið á þinginu, eigi verði því til fyrirstöðu, að landið öðlist það sjálfsforræði og frelsi, sem því af yðar konunglegu hátign mildilegast hefir verið fyrirhugað.

Af ástæðum þeim, sem þegar eru taldar, leyfir þingið sèr allraþegnsamlegast að beiðast þess:

1. (með 15 atkv. gegn 11): að yðar hátign láti frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, ekki ná lagagildi.
2. (með 16 atkv. gegn 3): að yðar hátign allramildilegast mætti þóknast, að útvega fast árgjald handa Íslandi úr ríkissjóðnum, er nemi að minnsta kosti 60,000 rd., og sè fyrir innstæðu þessa árgjalds gefin út óuppsegjanleg ríkisskulda-bréf.

Alþingi, 11. dag septembermán. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Halldór Kr. Friðriksson.

ÁLITSSKJAL

til konungs um frumvarp til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands.

Fulltrúi yðar hátignar lagði fyrir alþingi að þessu sinni af

hendi stjórnar yðar hátignar frumvarp til stjórnarskrár um hin sèrstaklegu málefni Íslands.

Þingið kaus 9 manna nefnd til að íhuga frumvarp þetta og kveða upp um það álit sitt, og ræddi það síðan á tveimur aðalfundum sínum, svo sem lögboðið er, og leyfir sèr nú allraðegnssamlegast að skýra yðar hátign frá skoðun sinni um frumvarp þetta, og verður það svo sem nú skal greina.

Þegar frumvarp þetta er borið saman við frumvarp til stjórnskipunarlaganna handa Íslandi, sem að boði yðar hátignar var lagt fyrir alþingi 1867, þá má sjá, að allar þær ákvarðanir, sem í því frumvarpi voru, og lutu að sambandi Íslands við Danmörku eru teknar burtu úr þessu frumvarpi, og í stað þeirra er komið frumvarp um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, sem einnig var lagt fyrir þingið að þessu sinni; en auk þess eru undirstöðuatriðin fyrir hinni fyrirhuguðu stjórnskipun Íslendinga í hinum sèrstaklegu málum landsins einnig tekin upp í það frumvarpið, sem þó beint eiga heima einungis í stjórnarskrá Íslands, hver svo sem niðurstaðan verður um hin sameiginlegu mál, sem svo eru nefnd. Þingið játar, að stjórn yðar hátignar hefir í mörgum greinum tekið fullt tillit til óska alþingis 1867 um hinar einstöku greinir frumvarps þessa, það sem það nær, að ákvörðunum um ráðherra-ábyrgðina í málefnum Íslands undanskildum, og þingið því að öðru leyti gæti samþykkt flestar ákvarðanir frumvarps þessa. En þegar þingið á hinn bóginn lítur á ákvarðanirnar um ráðherra-ábyrgðina, og hið nána samband, sem frumvarp þetta til stjórnarskrár handa Íslandi stendur í við frumvarp til laga, er nákvæmar ákveða um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, bæði eptir ákvörðunum beggja frumvarpanna og orðum stjórnar yðar hátignar í ástæðunum fyrir frumvörpum þessum, þá getur þingið eigi dulizt þess, að því virðist frumvarp þetta eigi svo á sig komið, að það geti ráðið yðar hátign til, að gjöra það að lögum, eins og það liggur fyrir, því að hvorki getur þingið samþýðzt þá skoðun, eins og það hefir allraðegnssamlegast leyft sèr að taka fram í álitsskjali sínu um frumvarp til laga um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu, að ráðherra sá, sem hefir á hendi stjórn hinna íslensku málanna, eigi að hafa ábyrgð fyrir hinu danska ríkisþingi, eða að sú ábyrgð geti haft fulla þýðingu fyrir Íslendinga, nè heldur, að málefni Íslendinga heyri undir nokkurt atkvæði þess. Af þessu leiðir þá, að þinginu virðist, að stjórnarskrá Íslands eigi að innihalda allar

þær ákvarðanir, sem snerta Ísland eða málefni þess, hvort heldur er hin sérstaklegu málin eða hin sameiginlegu, og að því leyti verður þingið að ætla, að grundvöllurinn í frumvarpi til stjórnarskipunarlags handa Íslandi, sem lagt var fyrir þingið 1867, hafi verið réttari og réttindum vorum samkvæmari, en grundvöllurinn fyrir þessum frumvörpum, þar sem ríkisþingi Dana er áskilinn réttur til löggjafar um vor mál. Þingið verður að ætla, að hér sé verið að semja um hluttöku Íslendinga, eigi að eins í stjórn sinna sérstöku mála, heldur og í stjórn hinna sameiginlegu mála, en þeir samningar hljóta að þingsins ætlun einungis að vera á millum yðar hátignar og Íslendinga, án þess ríkisþinginu beri neinn réttur til að setja nein skilyrði um það atriði. En þar sem nú stjórn yðar hátignar hefir svipt alþingi samþykktaratkvæði, og jafnframt sagt, að það sé með öllu árangurslaust, að þingið breyti neinum þeim ákvörðunum, sem að undirstöðunni lúti, þá verður þingið að ætla það með öllu tilgangslaust, að þessu sinni að stinga upp á neinum breytingum á þessari undirstöðu, enda þótt það verði að halda þeim rétti Íslendinga fast fram, að þeim beri samþykktaratkvæði um þetta mál, og að engri þeirri stjórnarskipun verði að lögum upp á þá neytt, sem er þeim ógeðfellt, og allrasízt að því leyti, að landið tæki fjárhaginn að sér. Af þessum ástæðum þóttist þingið eigi geta stungið upp á neinum breytingum eða viðauka við frumvarp þetta, heldur yrði að beiðast þess, að það yrði eigi lögleitt svona úr garði gjört; og því síður þóttist það bært um, að stinga upp á breytingum á samþykktum alþingis 1867, sem það þing hafði viðurkennt samþykktaratkvæði, en þingið nú að eins ráðgjafaratkvæði.

En með því að hallkvæm stjórnarbót er beint skilyrði fyrir framförum og velvegnun þeirra þegna yðvarrar hátignar, sem byggja þetta land, eins og annara þegna yðar hátignar, treystir þingið vísdomi yðrum, mildi og réttvísi til þess, að málið verði eigi látið hér við staðar nema, en verður að vonast þess, að yðar hátign allramildilegast látið leggja málið fyrir nýtt þing 1871, þannig, að í því frumvarpi, sem þá verði lagt fyrir, sé tekið eins mikið tillit til allra landsréttinda Íslands, og í frumvarpi því er gjört til stjórnarskrár Íslands, sem fór frá alþingi 1867; því að þingið getur eigi öðruvísi á litið, en að það þing hafi beiðzt þess minnsta, sem orðið gat, til þess að stjórn málefna þessa lands gæti orðið hallkvæm landinu og leitt til framfara, og réttindi Íslendinga eigi skert

um of, en jafnframt verður þingið allraþegnsamlegast að treysta því, að það þing, sem fengi frumvarp þetta til meðferðar, fái frjálst og fullt atkvæði um málið, þannig að það gæti verið þess öruggt, að ekkert yrði sett í stjórnarskrá landsins án samþykkis þess, sem það yrði að telja landinu í óhag og framförum þess til hnekkis, því að ella getur þingið eigi talið, að vèr Íslendingar njótum jafnréttis við samþegna vora í undirbúungi stjórnarbótar landsins.

En með því, að þingið þó vill greiða fyrir þessu velferðarmáli landsins sem mest verður, hefir það samið nýtt frumvarp, og reynt í því að nálgast sem mest að auðið er skoðun stjórnar yðar hátignar, og því sleppt ýmsum réttarkröfum, sem það þó ætlar vafalaust að Íslendingum beri, til þess að slíkar ákvarðanir eigi skyldu verða til fyrirstöðu fyrir samkomulagi og greiðum úrslitum málsins, og varð þingið því nær í einu hljóði ásátt um, að beiðast þess til vara, ef yðar hátign skyldi eigi geta fallið á þá uppástungu þingsins, að leggja málið aptur fyrir nýtt þing með fullu samþykktaratkvæði 1871, að yðar hátign þá allramildilegast vildi staðfesta meðfylgjandi frumvarp til stjórnarskrár Íslands, en þó að eins í þeirri öruggu von, að frumvarpi þessu yrði eigi í neinu breytt, heldur lögleitt óbreytt að öllu, og skal nú þingið allraþegnsamlegast leyfa sér að fara nokkrum orðum um hinar einstöku greinir frumvarpsins.

1. og 2. grein

eru óbreyttar, eins og þær voru í frumvarpi til stjórnarskrár Íslands frá alþingi 1867, og voru þessar greinir samþykktar í einu hljóði.

3. grein

er og óbreytt 3. grein frumvarpsins 1867, að því einu undanskildu, að upp í þessa grein er tekin ákvörðun um, að ríkisþingið skuli ásamt alþingi leggja samþykkt sína á hluttöku Íslands í löggjöf og stjórn hinna sameiginlegu mála. Auk þess er sú ákvörðun tekin upp, að þessi lög um hin sameiginlegu mál, sem ríkisþingið og alþingi koma sér saman um, skulu birt á Íslandi á íslenskum og dönskum, til þess að þau geti náð þar lagagildi, og var þessi grein þannig löguð samþykkt með 23 atkvæðum.

4. grein

er óbreytt 5. grein í frumvarpi til stjórnarskrár Íslands 1867, og var hún samþykkt í einu hljóði með 26 atkvæðum.

5. grein

er og ein af þeim tilslökunum, sem þingið vildi gjöra, til að ná samkomulagi að þessu sinni, þar sem ríkisþinginu er áskilið atkvæði um það, hvort fleiri mál skuli verða sérstakleg, en talin eru í 4. grein, þar sem í 6. grein frumvarps þess, sem alþingi samþykkti 1867, er svo kveðið á, að konungur einn skuli úr því skera, ef ágreiningur verður, hvort eitthvert mál sé sameiginlegt eða ekki. Þessi grein var samþykkt með 25 atkvæðum.

6. grein

er ný grein, og leiðir ákvarðanir hennar beint af því, að Ísland á að annast öll þau gjöld, sem leiðir af því, að Ísland fær sjálfsforræði og fjárhagsstjórn sína út af fyrir sig, og var þessi grein samþykkt með 25 atkvæðum.

7. grein.

Fyrri hluti greinar þessarar er að eins upptalning á tekjum landsins, sem leiðir svo sem af sjálfu sér, enda var hann samþykktur í einu hljóði; en þar sem í síðari hlutanum er svo ákveðið, að metorðaskatturinn að því leyti, sem hann er greiddur af íslenskum embættismönnum, skuli renna í ríkissjóðinn, þá skal þess getið, að reyndar virðist sem hann að réttu lagi ætti að vera tekjur Íslands, þar sem íslenskir embættismenn gyldu hann, eins og hver önnur gjöld, sem Íslendingar greiddu; en meiri hluti þingsins vildi þó eigi gjöra þetta atriði að neinu ágreiningsefni, þar sem bæði ríkisþingið í vetur og stjórnin lét það máli skipta, að hann rynni í ríkissjóðinn, og var sá hluti greinarinnar því samþykktur með 14 atkv. gegn 12.

8. grein

er ný grein, og ákvörðun hennar ein af þeim atriðum, sem þinginu þótti tvísýnt hvort eigi kæmi í bága við réttindi Íslendinga; bæði vegna þess, að þar eru öll gjöld til stjórnarráðsins ætlað að greiða skuli úr ríkissjóði, og það þannig eigi eins háð alþingi eins og ella, og líka vegna þess, að þar er svo áskilið, að ríkissjóðurinn er undanþeginn öllum gjöldum til hins sérstaklega sjóðs Íslands út af hinum opinberu pósthæðum til Íslands. En sökum þess, að þingið skildi ákvarðanir þessar svo, að af þessari ákvörðun leiddi eigi það, að ráðherra hinna íslensku málefna yrði að ábyrgjast stjórnarathafnir sínar fyrir ríkisþingi Dana, heldur fyrir alþingi, enda hlyti þetta fyrirkomulag að breytast með tímanum, eins og nákvæmar verður bent til við 1. grein í ákvörðunum um stundar-

sakir, og sömuleiðis, að póstskipið eigi gæti verið laust við lesta-
gjald af því lestarúmi, sem vörur kaupmanna tækju upp í því, þá
var greinin samþykkt með 18 atkv. gegn 6.

9. grein

er að efninu samhljóða 1. grein í frumvarpi til stjórnarskrár um
hin sèrstaklegu málefni Íslands, með þeim einum breytingum, sem
beinlínis leiddi af því, að þingið gat eigi aðhyllzt frumvarp til laga
um hina stjórnarlegu stöðu Íslands í ríkinu.

10. grein

er óbreyttur 1. liður 2. greinar frumvarps til stjórnarskrár Íslands;
en bætt framan við greinina, svo sem sjálfsgöðu, að konungur sè
ábyrgðarlaus, heilagur og friðhelgur.

11. grein

er 3. liður 2. greinar, með þeirri nákvæmari ákvörðun, að land-
stjórinn skuli hafa fulla ábyrgð fyrir alþingi á öllum þeim stjórn-
arathöfnum sínum, sem eigi þurfa staðfestingu yðvarrar hátignar; því
að það þótti þinginu nauðsynlegt að væri lögum bundið; því að
það sá fram á það, að ábyrgð hans mundi að öðrum kosti eigi
þýðingarmeiri en hvers annars embættismanns landsins, og mundi
því verða í stjórnarefnum næsta þýðingarlítill.

12.—68. grein

eru óbreyttar 4.—60. grein frumvarpsins, og voru 12.—14. sam-
þykktar í einu hljóði, en 15—68 með 24 atkv.

69. grein

er 61. grein frumvarpsins óbreytt að því einu undanskildu, að þar
er með 13 atkv. gegn 10 bætt aptan við greinina orðunum: «sem al-
þingi samþykkir». Reyndar þótti þinginu orðið: «ríkisins» benda til
þess, að leggja ætti útboð á Íslendinga til hins danska hers, og gat því
alls eigi fellt sig við þetta orð; því að eins og alþingið 1867 alls
eigi gat skilið tilsvareandi grein í frumvarpi til stjórnarskipunarlaga
handa Íslandi öðruvísi en svo, að Íslendingar væru skyldir til, að
verja land sitt, eins gat þingið nú alls eigi kannazt við, að nein
útboðsskylda til hins danska hers gæti með réttu hvílt á Íslend-
ingum; því að slík skylda hefir aldrei fyr á þeim legið, og þeir
aldrei undir hana játazt, hvorki fyr nè síðar. En allt um það,
með því að fulltrúi yðar hátignar fullyrti, að til slíks væri alls eigi
ætlazt, og það væri auðsèð, þar sem þessi ákvörðun að eins stæði
í stjórnarskrá Íslands um hin sèrstaklegu málefni þess, virtist
þinginu eigi brýna nauðsyn til bera, að breyta þessu orði, en lét

sér að eins nægja að bæta við áðurgreindum orðum til skilnings-
auka, og var greinin í heild sinni samþykkt með 18 atkv.

70.—73. grein

eru óbreyttar 62.—65. grein frumvarps þess til stjórnarskrár um
hin sérstaklegu málefni Íslands, sem lagt var fyrir þingið að þessu
sinni. Þessar greinir voru samþykktar í einu hljóði með 26
atkv.

Ákvarðanir um stundarsakir.

1. grein

er ný grein, sem er löguð eptir 3. grein frumvarps til stjórnar-
skrár um hin sérstaklegu málefni Íslands, í því skyni, að hin æðsta
stjórn hinna sérstaklegu málefna Íslands gæti komið í nokkurn
vegin viðunanda horf til bráðabyrgða, og var greinin samþykkt
með 21 atkv.

2. – 7. grein

eru óbreyttar 1.—6. grein í þessu hinu sama frumvarpi, og voru
þær samþykktar í einu hljóði.

Samkvæmt ástæðum þeim, sem þegar eru greindar, leyfir
þingið sér allraþegnsamlegast að beiðast þess:

1. Með 19 atkv. gegn 7: að frumvarp til stjórnarskrár um
hin sérstaklegu mál Íslands verði eigi lögleitt, eins og það
nú liggur fyrir þinginu.
2. Með 19 atkv. gegn 7: að yðar hátign allramildilegast mætti
þóknast, að leggja fyrir þing hér á landi með fullu sam-
þykktaratkvæði 1871 frumvarp til stjórnarskrár Íslands,
sem að minnsta kosti taki eins mikið tillit til landsrættinda
vorra, eins og frumvarp það til stjórnarskrár Íslands, sem
kom frá alþingi 1867.
3. Með 19 atkv. til vara: Skyldi yðar hátign allramildilegast
eigi geta orðið við þessari ósk þingsins, að yður þá allra-
mildilegast mætti þóknast, að staðfesta meðfylgjandi frum-
varp til stjórnarskrár Íslands.
4. Með 19 atkv.: en skyldi yðar hátign eigi vilja staðfesta
frumvarp þetta, leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að
ráða frá, að hið konunglega frumvarp til stjórnarskrár um
hin sérstaklegu málefni Íslands öðlist lagagildi.

Alþingi, 13. dag septembermán. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Halldór Kr. Friðriksson.

FRUMVARP TIL STJÓRNARSKRÁR ÍSLANDS.

1. grein.

Ísland er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sèrstökum landsrèttindum. Um ríkiserfðirnar, rètt konungs til að hafa stjórn á hendi í öðrum löndum, trúarbrögð konungs, myndugleika hans, viðtöku við ríkisstjórninni, um ríkisstjórn í forföllum konungs, og um það, er konungdómurinn er laus, eru 1., 4., 5., 6., 7. og 8. grein í hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkuríkis, dags. 5. dag júnímán. 1849, sem út eru gefin 28. d. júlímán. 1866, sem hér eru við festar, einnig lög á Íslandi.

2. grein.

Áður en konungur tekur við stjórn, skal hann heita með skriflegum eiði í ríkisráðinu að halda óbrigðanlega hin sèrstöku stjórnarskipunarlög Íslands. Af heitorðinu skulu gjörð tvö frumrit samhljóða, og skal annað þeirra sent alþingi og geymt í skjalasafni þess, en hitt skal geymt í leyndarskjalasafninu.

3. grein.

Í öllum þeim málum, sem sameiginleg eru með Íslandi og Danmörku, það er að segja þeim, sem um er rætt í 1. gr., eða þeim, sem snerta konungsmötuna, lífeyri handa konungsættinni, enn fremur viðskipti ríkisins við önnur lönd, vörn ríkisins á landi og sjó, ríkisráðið, réttindi innborinna manna, myntina, ríkisskuldir og ríkiseignir, svo og pósthöngur milli Danmerkur og Íslands, hefir Ísland löggjöf og stjórn saman við konungsríkið.

Í þessum málum, sem sameiginleg eru með Íslandi og Danmörku, tekur Ísland engan þátt fyrst um sinn, hvorki í stjórn þeirra nè löggjöf, nè heldur byrðum þeim eða gjöldum, sem af þeim leiða, þangað til hagur landsins er kominn í það horf, að það leggi til almennra þarfa Danaveldis, en þá skal ákveðið með lögum, sem ríkisþing Dana og alþingi samþykkir, um hluttöku Íslands í löggjöf og stjórn sameiginlegra mála, og um fjártillag til þeirra og byrðir frá Íslands hálfu. Að öðru leyti skulu lög um hin sameiginlegu málefni þá fyrst gild á Íslandi, er þau hafa verið birt þar á dönsku og íslenzku.

4. grein.

Í öllum öðrum málum, sem snerta Ísland, en þeim, sem að framan eru nefnd, svo sem eru :

1. Alþing, landstjórn og umboðsstjórn.
2. Dómgæzlu- og lögreglumálefni.
3. Kirkju- og kennslumálefni.
4. Lækna- og heilbrigðismálefni.
5. Sveita- og fátækramálefni.
6. Vegir og póstigöngur á Íslandi og umhverfis strendur þess.
7. Landbúnaður, fiskiveiðar, verzlun, siglingar og aðrir atvinnuvegir.
8. Skattamál og tollmál beinlínis og óbeinlínis.
9. Þjóðeignir, opinberar stofnanir og sjóðir, og skal þar með talið árgjaldið frá Danmörku, hefir Ísland löggjöf sína, dóma og stjórn út af fyrir sig.

5. grein.

Með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, má ákveða, að fleiri málefni skuli varða Ísland sérstaklega, en þau, er talin eru í 4. gr.

6. grein.

Gjöldin til allra þeirra málefna, er nefnd voru í 4. grein, og þar á meðal eptirlaun þau, sem nú eru goldin eða eptirleiðis verða veitt íslenskum embættismönnum, er hafa fengið lausn frá embætti, eða ekkjum þeirra eða börnum, skulu talin sérstakleg gjöld Íslands, og skal greiða þau af hinum sérstaklegu tekjum Íslands.

7. grein.

Til hinna sérstaklegu tekja Íslands telst, auk árgjaldsins frá Danmörku, afraksturinn af þjóðeignum og hinum opinberu sjóðum, og af beinlínis og óbeinlínis skattgjöldum og tollgjöldum, sem nú eru heimt saman, eða eptirleiðis verða innleidd á Íslandi, samkvæmt ályktan konungs og alþingis, að metorðaskattinum einum undanskildum, er rennur í ríkissjóðinn, einnig að svo miklu leyti, sem hann er heimtaður saman á Íslandi.

8. grein.

Gjöldin til stjórnarráðsins fyrir Ísland, svo og til hinna opin-

beru póstferða milli Kaupmannahafnar og Íslands, skulu greidd úr ríkissjóðnum; þó má ekki setja neitt gjald upp á hann til hins sérstaklega sjóðs Íslands út af póstferðum þessum.

9. grein.

Í öllum þeim málum, er samkvæmt 4. gr. varða Ísland sérstaklega, er löggjafarvaldið hjá konungi og alþingi í sameiningu, framkvæmdarvaldið hjá konungi og dómssvaldið hjá dómendum.

10. grein.

Konungur er ábyrgðarlaus, hann er heilagur og friðhelgur; hann hefir hið æðsta vald yfir öllum hinum sérstaklegu málefnum Íslands, með þeim einum takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari.

11. grein.

Hið æðsta vald á Íslandi skal fengið í hendur landstjóra, sem konungur skipar og hefir aðsetur sitt á Íslandi. Í öllum þeim málum, sem varða Ísland sérstaklega og ekki útheimta staðfestingu konungs, hefir landstjórinn ábyrgð fyrir alþingi, og skal um ábyrgð hans nákvæmar ákveðið með lögum. Konungur ákvarðar að öðru leyti með tilskipun, í hverjum öðrum tilfellum en þeim, sem lögin mæla fyrir um, og með hverjum skilyrðum landstjóranum sé heimilt að gjöra ályktanir og framkvæma þær í nafni konungs.

12. grein.

Konungur veitir öll þess konar embætti, sem hann hefir veitt hingað til. Breytingu má á þessu gjöra með lagaboði. Engan þann má skipa embættismann á Íslandi, sem ekki hefir rættindi innborinna manna, og þar á ofan hefir fært sönnur á, að hann hafi fullnægt því, sem fyrir er mælt í lagaákvörðunum um kunnáttu í máli landsins. Sérhver embættismaður skal vinna eið að stjórnarskránni.

Konungur getur vikið þeim frá embætti, sem hann hefir veitt það. Eptirlaun embættismanna skulu ákveðin samkvæmt eptirlaunalögum.

Konungur getur flutt embættismenn úr einu embætti í annað, þó svo, að þeir missi einskis í af embættistekjum, og að þeim sé gefinn kostur á að kjósa, hvort þeir vilji heldur embættisskiptin

eða þá lausn frá embætti með eptirlaunum þeim, sem almennar reglur ákveða.

Frá reglu þessari má með lagaboði undan skilja ýmsa embættismannaflokka, auk embættismanna þeirra, sem nefndir eru í 54. grein.

13. grein.

Konungur stefnir saman reglulegu alþingi annaðhvort ár. Án samþykkis konungs má það eigi eiga setu lengur en 6 vikur.

Breyta má þessu með lögum.

14. grein.

Konungur getur stefnt alþingi saman til aukafunda, og ræður hann, hversu langa setu það þá skuli eiga.

15. grein.

Konungur getur frestað fundum hins reglulega alþingis um tiltekinn tíma, en samt ekki lengur en 4 vikur, nema alþingi samþykkist það, og ekki nema einu sinni á ári.

16. grein.

Konungur getur leyst upp alþingi, og skal þá stofnað til nýrra kosninga, áður tveir mánuðir eða liðnir, og alþingi stefnt saman næsta ár, eptir að það var leyst upp.

17. grein.

Konungur getur látið leggja fyrir alþingi uppástungur til laga og ályktana.

18. grein.

Samþykkis konungs þarf til þess, að nokkur ákvörðun alþingis geti fengið lagagildi. Konungur annast um, að lögin eða birt og að þeim verði fullnægt. Hafi konungur ekki staðfest eitthvert lagafrumvarp, sem alþingi hefir fallið á, á undan næsta alþingi, er það niður fallið.

19. grein.

Þegar brýn nauðsyn ber til, getur konungur gefið út bráða-byrgðalög milli alþinga; eigi mega slík lög samt koma í bága við stjórnarskrána, og ætíð skulu þau lögð fyrir næsta alþingi á eptir.

20. grein.

Konungur náðar menn og veitir almenna uppgjöf á sökum. Ráðgjafann fyrir Ísland eða landstjórnann getur hann að eins með samþykki neðri deildar alþingis náðað fyrir refsingu, er þeim hefir verið dæmd á hendur fyrir brot á stjórnarskránni.

21. grein.

Konungur veitir sjálfur, eða heimilar yfirvöldunum á Íslandi að veita leyfi þau og undanþágur frá lögum, sem tíðkazi hafa eptir reglum þeim, sem farið hefir verið eptir hingað til.

22. grein.

Allir embættismenn og sýslunarmenn, sem skipaðir eru á Íslandi, eru undir landstjóranum.

II.

23. grein.

Á alþingi eiga sæti 30 þjóðkjörnir alþingismenn, og 6 embættismenn á Íslandi, sem konungur kveður til þingsetu til hvers nýkosins alþingis. Tölu hinna þjóðkjörnu alþingismanna má breyta með lögum.

24. grein.

Alþingi skiptist í tvær deildir, efri þingdeild og neðri þingdeild. Í efri deildinni sitja 12 þingmenn, í neðri deildinni 24. Þó má breyta tölum þessum með lögum.

25. grein.

Hinir konungkjörnu alþingismenn eiga allir sæti í efri þingdeildinni. Hina þingmennina í efri deildinni kys alþingi með óbundnum kosningum úr flokki hinna þjóðkjörnu alþingismanna til 6 ára í fyrsta sinn, er það kemur saman, eptir að nýjar kosningar hafa farið fram. Verði, meðan á kjörtímanum stendur, nokkurt sæti laust í efri þingdeildinni, sem þjóðkjörnir þingmenn sitja í, þá ganga báðar þingdeildirnar, þegar búið er að kjósa nýjan alþingismann, saman til þess, að velja mann í hið lausa sæti meðal þjóðkjörnu þingmannanna.

26. grein.

Kosningarrétt til alþingis hafa :

- a*, allir bændur, sem hafa grasnyt og gjalda nokkuð til allra stétta ; þó skulu þeir, sem með sérstaklegu lagaboði kynnu að vera undan skildir þegnskyldugjaldinu, ekki fyrir það missa kosningarrétt sinn ;
- b*, embættismenn, sem annaðhvort hafa konunglegt veitingarbréf eða eru skipaðir af landstjóranum á Íslandi ;
- c*, þeir, sem tekið hafa lærdómspróf við háskólann, eða embættispróf við prestaskólann í Reykjavík, hjá landlækninum eða við læknaskólann eða lagaskólann, þegar þeir skólar kynnu að verða stofnaðir, þó ekki sèu þeir í embættum, ef þeir eru ekki öðrum háðir ;
- d*, kaupstaðarborgarar, ef þeir gjalda til sveitar að minnsta kosti 4 rd. á ári ;
- e*, þurrabúðarmenn, ef þeir gjalda til sveitar eða bæjarþarfa að minnsta kosti 6 rd. á ári.

Þar að auki getur enginn átt kosningarrétt, nema hann sè orðinn fullra 25 ára að aldri, þegar kosningin fer fram, hafi óflekkað maunorð, hafi verið heimilisfastur í umdæminu eitt ár, sè fjár síns ráðandi, og honum sè ekki lagt af sveit, eða, hafi hann það sveitarstyrk, að hann þá hafi endurgoldið hann eða honum hafi verið gefinn hann upp.

Kjörgengur til alþingis er hver sá, sem hefir kosningarrétt samkvæmt því, sem nú var sagt, ef að hann

- 1. ekki er þegn annars ríkis, eða að öðru leyti er í þjónustu þess ;
- 2. hefir að minnsta kosti í síðustu 5 ár verið í löndum þeim í norðurálfunni, sem liggja undir Danaveldi ; og
- 3. sè orðinn fullra 30 ára að aldri, þegar kosningin fer fram.

Kjósa má samt þann mann, sem á heima utan kjördæmis eða hefir verið þar skemur en eitt ár.

Hinar nákvæmari reglur um kosningarnar verða settar í kosningarlögunum.

III.

27. grein.

Hið reglulega alþingi skal koma saman fyrsta virkan dag í júlí-

mánuði annaðhvort ár, hafi konungur ekki til tekið annan samkomudag sama ár.

28. grein.

Samkomustaður alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík.

29. grein.

Alþingi er friðheilagt. Hver, sem brýtur gegn friði þess eða frelsi, eða býður eitthvað, sem þar að lýtur, eða hlýðir slíku boði, verður sekur um drottinssvik.

30. grein.

Hvor alþingisdeildin um sig á rétt á að stinga upp á laga-boðum og samþykkja þau fyrir sitt leyti; einnig má hvor þingdeildin fyrir sig senda konungi ávörp.

31. grein.

Hvor þingdeildin fyrir sig getur sett nefndir af þingmönnum til að rannsaka málefni, sem eru áriðandi fyrir almenning og snerta Ísland sérstaklega. Nefndir þessar eiga rétt á að heimta skýrslur, munnlegar og bréflugar, bæði af embættismönnum og einstökum mönnum.

32. grein.

Engan skatt má á leggja, nè breyta, nè af taka, nema með lagaboði; ekki má heldur taka lán, er skuldbindi Ísland, nè selja eða með öðru móti láta af hendi neina af fasteignum landsins, nema slíkt sè með lagaboði ákveðið.

33. grein.

Með lögum skal ákveðin föst fjárhagsáætlun, og skal í henni vera áætlun bæði um hinar venjulegu sérstaklegu tekjur landsins, þar á meðal tillagið úr ríkissjóðnum, og um gjöldin.

Hinni föstu fjárhagsáætlun verður ekki breytt nema með lögum. Landstjórinn skal leggja fyrir hvert reglulegt alþingi, undir eins og það er saman komið, áætlun um aukatekjurnar og aukagjöldin á tveggja ára fjárhags-tímabilinu, sem í hönd fer; þessi áætlun skal jafnan fyrst fengin neðri þingdeildinni til meðferðar.

34. grein.

Ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sé til þess í föstu fjárhagsáætluninni eða í fjáráukalögum.

35. grein.

Alþingi kýs tvo yfirskoðunarmenn, og skulu þeim veitt laun fyrir starfa sinn. Þessir menn eiga að gagnskoða hina árlegu reikninga um tekjur og gjöld landsins, og gæta þess, að tekjur landsins séu þar allar taldar, og að ekkert hafi verið út galdið nema eftir hinum samþykktu fjárhagslögum. Þeir geta krafist að fá allar skýrslur þær og skjöl, sem þeim þykir þurfa. Síðan skal safna þessum ársreikningum fyrir hvert tveggja ára fjárhags-tímabil í einn reikning og leggja hann fyrir alþingi ásamt með athugasemdum yfirskoðunarmanna, og skal því næst leggja úrskurð á hann með lagaboði.

36. grein.

Ekkert lagafrumvarp má samþykkja til fullnaðar, fyr en það hefir verið rætt þrisvar sinnum í hverri þingdeildinni um sig.

Lagafrumvarp, sem alþingi hefir fellt, verður ekki optar tekið til umræðu á því þingi.

37. grein.

Þegar frumvarp er samþykkt í annarhvorri þingdeildinni, skal það lagt fyrir hina þingdeildina í því formi, sem það er samþykkt. Verði þar breytingar á gjörðar, gengur það aptur til fyrri þingdeildarinnar. Verði hér aptur gjörðar breytingar, fer frumvarpið að nýju til hinnar deildarinnar. Gangi þá enn eigi saman, ganga báðar deildirnar saman í eina málstofu, og leiðir alþingi þá málið til lykta eftir eina umræðu. Þegar alþingi þannig myndar eina málstofu, þarf til þess að gjörð verði fullnaðarályktun á máli, að tveir þriðjungar þingmanna úr hvorri deildinni um sig séu á fundi og eigi þátt í atkvæðagreiðslunni. Séu ekki að minnsta kosti tveir þriðjungar atkvæða með frumvarpinu, er málið fallið.

38. grein.

Alþingi sker sjálf úr, hvort þingmenn þess séu löglega kosnir.

39. grein.

Sérhver nýr þingmaður skal vinna eið að stjórnarskránni, undir eins og búið er að viðurkenna, að kosning hans sé gild.

40. grein.

Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína, en eigi við neinar reglur frá kjósendum sínum.

Embættismenn þeir, sem kosnir verða til alþingis, þurfa ekki leyfi stjórnarinnar til þess að þiggja kosninguna.

41. grein.

Meðan alþingi stendur yfir, má ekki taka neinn alþingismann fastan fyrir skuldir án samþykkis þeirrar deildar, er hann situr í, nè heldur setja hann í varðhald eða höfða mál á móti honum, nema hann sé staðinn að glæp.

Enginn alþingismaður verður krafinn til reikningsskapar utan þings fyrir það, sem hann hefir talað á þinginu, nema þingdeildin, sem í hlut á, leyfi.

42. grein.

Komist sá, sem löglega er kosinn, í einhverjar þær kringumstæður, sem svipta kjörgengi, missir hann rétt þann, sem kosningunni fylgir.

43. grein.

Landstjóranum skal heimilt vegna embættisstöðu sinnar að sitja á alþingi, og á hann rétt á að taka þátt í umræðunum eins opt, og hann vill, en verður að öðru leyti að gæta þingskapa.

Í forföllum sínum getur landstjórinn veitt einhverjum af hinum öðrum embættismönnum landsins umboð sitt til að vera á þingi sín vegna, og að láta því í té skýrslur þær, sem honum virðist nauðsynlegar.

Atkvæðisrétt hefir landstjórinn eða sá, sem kemur í hans stað, því að eins, að þeir séu jafnframt alþingismenn.

44. grein.

Hvor þingdeildin um sig og eins hið sameinaða alþingi kýs sjálft forseta sinn og varaforseta.

45. grein.

Hvorug þingdeildin má gjöra ályktun um neitt, nema að minnsta kosti tveir þriðjungar þingmanna séu á fundi og greiði þar atkvæði.

46. grein.

Heimilt er hverjum alþingismanni að bera upp í þeirri þingdeildinni, sem hann á sæti, sérhvert opinbert málefni, ef hún leyfir það, og beiðast þar um skýrslu landstjórans.

47. grein.

Hvorug þingdeildin má taka við neinu málefni, nema einhver þingdeildarmanna taki það að sér til flutnings.

48. grein.

Þyki þingdeildinni ekki ástæða til að leggja úrskurð á eitthvert málefni, þá getur hún vísað því til landstjórans.

49. grein.

Fundir beggja þingdeildanna og hins sameinaða alþingis skulu haldnir í heyranda hljóði. Þó getur forseti eða svo margir þingmenn, sem til tekið er í þingsköpunum, krafist, að öllum utanþingsmönnum sé vísað burt, og skal þingið þá skera úr, hvort ræða skuli málefnið í heyranda hljóði eða á heimulegum fundi.

50. grein.

Þingsköpin handa alþingi og báðum deildum þess skulu sett með lagaboði.

IV.

51. grein.

Skipun dómsvaldsins verður ei ákveðin nema með lagaboði.

52. grein.

Dómgæzlan skal aðgreind frá yfirvaldsgjörðum samkvæmt reglum þeim, sem ákveðnar verða um það með lagaboði.

53. grein.

Dómendur skulu eiga rétt á að skera úr öllum ágreiningi um embættistakmörk yfirvaldanna. Þó getur sá, sem þar um leitar

úrskurðar, ekki komið sèr hjá að hlýða yfirvaldsboðinu í bráð með því að skjóta málinu til dóms.

54. grein.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis eftir lögnum. Þeim verður ekki vikið úr embætti nema með dómi, og ekki verða þeir heldur fluttir í annað embætti á móti vilja þeirra, nema þegar svo stendur á, að verið er að koma nýrri skipun á dómstólana. Þó má veita þeim dómara, sem orðinn er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en eigi skal hann missa neins í af launum sínum.

55. grein.

Jafnskjótt og að svo mikklu leyti sem því verður við komið, skulu dómar allir fara fram í heyranda hljóði.

V.

56. grein.

Hin evangeliska lúterska kirkja skal vera þjóðkirkja á Íslandi, og skal hið opinbera að því leyti styðja hana og vernda. Rættarástand hennar skal skipað með lögum.

57. grein.

Landsmenn eiga rétt á að stofna fèlög til að þjóna guði með þeim hætti, sem bezt á við sannfæringu hvers eins; þó má ekki kenna eða fremja neitt, sem er gagnstætt góðu siðferði og allsherjar-reglu.

58. grein.

Kjör trúarbragðaflokka þeirra, sem á greinir við þjóðkirkjuna, skulu nákvæmar ákveðin með lagaboði.

59. grein.

Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum réttindum fyrir sakir trúarbragða sinna, nè heldur má nokkur fyrir þá sök skorast undan almennri fèlagsskyldu.

VI.

60. grein.

Sèrhver sá, sem tekinn er fastur, skal leiddur fyrir dómara

svo fljótt sem auðið er. Megi þá eigi jafnskjótt láta hann lausan aptur, ber dómaraanum svo fljótt sem verður, og í seinasta lagi áður en 3 dagar sæu liðnir, að leggja á úrskurð, er byggður sè á tilgreindum ástæðum, um að hann skuli settur í varðhald; en megi láta hann lausan móti veði, þá skal ákveðið í úrskurðinum, hvert eða hversu mikið það skuli vera.

Úrskurði þeim, sem dómarrinn kveður upp, má sá, sem í hlut á, þegar skjóta sèr í lagi til æðra dóms.

Engan mann má setja í gæzluvarðhald fyrir yfirsjón, er að eins varðar fèsekt eða einföldu fangelsi.

Engan mann má draga frá löglegu varnarþingi hans.

61. grein.

Heimilið er friðheilagt. Ekki má gjöra húsleit, nè kyrrsetja brèf og önnur skjöl og rannsaka þau, nema eptir dómsúrskurði, ef lögin ekki gjöra sérlega undantekning.

62. grein.

Eignarrétturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji; þarf til þess laga-boð, og komi fullt verð fyrir.

63. grein.

Öll bönd þau, er hamla frelsi í atvinnuvegum og jafnrètti manna til atvinnu, og eigi eru byggð á almenningsheillum, skal af taka með lagaboði.

64. grein.

Sá, sem ekki getur sæð fyrir sèr og sínum, og sè hann ekki skyldu-ómagi annars manns, skal eiga rètt á að fá styrk úr almennum sjóði, en þá skal hann háður vera skyldum þeim, er lög-in áskilja.

65. grein.

Hafi foreldrar eigi efni á að fræða sjálf börn sín, eður sæu börnin munaðarlaus eða öreigar, er það skylda hins opinbera, að sjá þeim fyrir uppfræðingu og framfæri.

66. grein.

Hver maður á rètt á að láta í ljósi hugsanir sínar á prenti;

þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar slíkar tálmanir fyrir prentfrelsið má aldrei taka upp aptur.

67. grein.

Rétt eiga menn á að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, án þess að leyfi þurfi að sækja til þess. Ekkert félag má leysa upp með stjórnarráðstöfun. Þó má banna félög um sinn, en þá verður þegar að höfða mál gegn þeim, til þess þau verði leyst upp.

68. grein.

Rétt eiga menn á að safnast saman vopnlausir. Lögreglustjórninni er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni, þegar uggvænt þykir, að af þeim leiði óspektir.

69. grein.

Sérhver vopnfær maður er skyldur að taka sjálfur þátt í vörn ríkisins, eptir því sem nákvæmar kann að verða fyrir mælt þar um með lagaboði, er alþingi samþykkir.

70. grein.

Rétti sveitarfélaganna til að ráða sjálf málefnum sínum með umsjón stjórnarinnar skal svo fljótt sem verður skipað með lagaboði.

71. grein.

Á skattgjöld og skattheimtu skal komið öðru skipulagi með lagaboði svo fljótt sem verður.

72. grein.

Öll sérstakleg réttindi, er lögin hafa bundið við aðal, nafnbætur og tign, skulu vera af tekin.

VII.

73. grein.

Uppástungur, hvort heldur er til breytinga eður viðauka á stjórnarskrá þessari, má bera upp, bæði á reglulegu alþingi og auka-alþingi. Nái uppástungan um breytingu á stjórnarskránni sam-

þykki beggja þingdeildanna, skal leysa alþingi upp þá þegar og stofna til almennra kosninga að nýju. Samþykki hið nýkosna alþingi ákvörðunina óbreytta, og nái hún staðfestingu konungs, þá hefur hún gildi sem stjórnarlög.

ÁKVARDANIR UM STUNDARSAKIR.

1.

Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir, felur konungur hina æðstu stjórn hinna sérstaklegu íslenzku málefna, sem útheimta staðfestingu konungs, annaðhvort einhverjum af ráðgjöfum sínum eða sérstökum ráðgjafa, sem ráðgjafa fyrir Ísland.

Jafnt og hinir aðrir ráðgjafar ríkisins á ráðgjafinn fyrir Ísland sæti í ríkisráðinu og hefir ábyrgð á stjórninni, og skal sú ábyrgð síðan nákvæmar ákveðin með lögum.

2.

Þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, skulu kosningarlögin 6. janúarmán. 1857, sbr. tilsk. 8. marzmán. 1843, framvegis gilda um kosningar til alþingis að öðru leyti en því, sem leiðir af 23. og 26. grein í lögum þessum.

Þeirri tölu hinna þjóðkjörnu alþingismanna, sem ákvörðuð er í fyrri greininni, skal, þangað til öðruvísi verður fyrir mælt með lögum, skipt þannig niður, að þær sýslur, er nú skal greina: 1) Gullbringu- og Kjósar-, 2) Árnes-, 3) Rangárvalla-, 4) Skaptafells-, 5) Ísafjarðar-, 6) Húnavatns-, 7) Skagafjarðar-, 8) Eyjafjarðar-, 9) Þingeyjar-, 10) Norður-Múla- og 11) Suður-Múlasýslur kjósa 2 alþingismenn hver, en hinar aðrar sýslur á Íslandi og Reykjavíkur-kaupstaður kjósa 1 alþingismann hver.

3.

Þangað til föst fjárhagsáætlun verður sett með lagaboði, til tekur konungur fasta fjárhagsáætlun til bráðabyrgða, og skal í henni til færa gjöld þau, sem heimild er til í lögum þeim, sem nú eru í gildi, eða venjulegar þarflir hinna ýmisleгу stjórnargreina útheimta. Ekki mega gjöldin alls samt fara fram úr 88,000 ríkisdöllum.

4.

Þangað til að þingsköp alþingis verða ákveðin með lagaboði, áskilur konungur sér að ákveða þingsköpin til bráðabyrgða.

5.

Ákvörðun sú, sem sett er í 54. grein, að ekki megi víkja dómendum úr embætti nema með dómi, nè heldur flytja þá í annað embætti að þeim fornspurðum, skal ekki eiga við um dómendur þá, sem nú eru og jafnframt hafa umboðsstörf á hendi.

6.

Þangað til nýju skipulagi verður komið á dómstólana með lagaboði, er hæstiréttur Danmerkur eins og hingað til æðsti dómstóll, sem málum verður skotið til, samkvæmt lögum þeim, er gilda þar um.

7.

Áður en alþingi kemur saman í fyrsta skipti sem löggjafarþing, skal kjósa nýja alþingismenn, hvort sem umboð alþingismanna þeirra, sem nú eru, er á enda eða ekki.

SEX GREINIR

úr hinum yfirskoðuðu grundvallarlögum Danmerkurríkis 28. júlí 1866.

1.

Stjórn ríkisins er takmörkuð einveldisstjórn. Konungsvald gengur í erfðir, og skal það svo í erfðir ganga, sem á er kveðið í I. og II. atriði ríkiserfðalaganna frá 31. júlí 1853.

4.

Konungur getur eigi haft stjórn á hendi í öðrum löndum, nema ríkisþing samþykki að svo sè.

5.

Trú konungs skal vera evangelisk-lútersk trú.

6.

Konungur hefir fullt forræði, þá er hann er fullra átján ára; svo er og um sonu konungs og aðra konungsfrændur.

7.

Áður en konungur tekur við stjórn, skal hann heita með rituðum eiði í ríkisráðinu að halda óbrigðilega grundvallarlög ríkisins. Af heitorði konungs skulu vera tvö frumrit samhljóða, og skal annað þeirra selt í hendur ríkisþingi og geymt í skjalasafni þess, en hitt skal geymt í leyndarskjalasafni ríkisins. Nú verða konungaskipti, og fær konungur þá eigi unnið eiðinn sökum fjarvistar eður af öðrum orsökum, og skal ríkisráðið þá hafa stjórn á hendi, þar til að eiður er unninn, nema öðruvísi sé með lögum ákveðið. Ef ríkisarfí hefir, áður en hann tekur við stjórn, unnið eið þennan, sezt hann að ríki, þegar er konungaskipti verða.

8.

Nú hefir konungur eigi fengið fullt forræði fyrir aldurs sakir, eða er hann sjúkur, eður í fjarvist, og skal þá með lögum ákveðið, hve stjórn skal haga; þar til er slík skipan ergjör, skal ríkisráðið stjórn á hendi hafa. Skal ríkisráðið þá þegar kveðja til ríkisþings, og skal þar ákveðið í sameiningu, hve stjórn skal haga, unz konungur fær henni viðtöku veitt. Nú er enginn konungur, og enginn ríkisarfí, og kýs þá sameinað ríkisþing konung, og kveður á um ríkiserfðir þær, er þar eptir vera skulu.

ÁLITSSKJAL

til konungs um konunglegt frumvarp til tilskipunar, er hefir inni að halda viðauka við tilskipun 5. janúar 1866 um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi.

Fulltrúi yðar konunglegu hátignar lagði fyrir alþingi í þetta skipti frumvarp til tilskipunar, er hefir inni að halda viðauka við tilskipun 5. janúar 1866, um fjárkláða og önnur næm fjárveikindi á Íslandi.

Þingið kaus 5 menn í nefnd til að íhuga þetta mál, ræddi það því næst á 2 aðalfundum á lögskipaðan hátt, og leyfir sér nú allraþegnsamlegast að kveða upp álit sitt um það á þessa leið.

Þingið er eigi síður en nefndin einhuga á því máli, að aðhyllast frumvarp þetta, sem að aðalstefnunni til er samkvæmt frum-

varpi því, er þingið allraþegnsamlegast sendi yðar konunglegu hátign árið 1867, með því þingið hlýtur eindregið að vera á þeirri skoðun, að slíkt lagaboð, sem hér ræðir um, sè óumflýjanlega nauðsynlegt, eptir því sem til hagar hér á landi, til að gefa tryggingu fyrir því, að næm fjárveikindi nái eigi að út breiðast á Íslandi, eða gjöra þar annað eins tjón, eins og hinn alkunni fjárkláði hefir gjört á næstliðnum árum.

En jafnframt þessu hlaut þingið að álita, að frumvarpið, eins og það liggur fyrir, fullnægði eigi þessum tilgangi sínum, yrði það óbreytt gjört að lögum. Að vísu má ráða það af ástæðum frumvarpsins, að stjórn yðar hátignar muni eigi fús á, að aðhyllast nokkrar verulegar breytingar á því, og líka skoðun lét fulltrúi yðar hátignar einnig í ljósi fyrir þinginu. En þar sem hér er alveg um innlent velferðarmál landsins að ræða, og þingið verður að vera eindregið á því, að einkar-áriðandi sè, að lögin gefi vald-stjórninni sem friastar hendur, til að haga framkvæmd sinni, eptir því sem bezt á við í hverju einstöku tilfelli, þegar um þau vandkvæði er að ræða, sem frumvarpið gjörir ráð fyrir — þá treystir þingið því, að stjórn yðar hátignar muni taka til greina þær breytingar, sem það nú ræður til að gjörðar sèu á hinu konunglega frumvarpi.

Því næst leyfir þingið sèr, allraþegnsamlegast, að fara nokkrum orðum um hinar einstöku greinir frumvarpsins.

1. grein.

Í þessari grein er amtmönnum veitt heimild til, að fyrir skipa niðurskurð á fènu, þegar svo stendur á, að lækningum þeim, sem fyrir eru skipaðar í tilsk. 5. janúar 1866, verður eigi við komið til hlítar. Þó skulu þeir (þ. e. amtmennirnir) hafa prófaðan dýralækni í ráðum með sèr, sè hann til, en annars hlutaðeigandi lög-reglustjóra, alþingismann og tvo bændur, er hreppsbúar kjósa, sem hlut eiga að máli. Þar sem nú að eins einn prófaður dýralæknir er til hér á landi nú sem stendur, og til hans verður ekki náð, nema að eins í suðurumdæminu, og engar líkur eru til, að dýralæknar fjölgi hér fyrst um sinn, þá virðist þinginu þessi ákvörðun frumvarpsins harðla þýðingarlítill. Og þar sem þingið á hinn bóginn hlýtur að leggja mikla áherzlu á það, að amtmennirnir við hafi ráð hinna beztu manna, sem föng eru á, bæði þegar af ráða skal, hvort niðurskurður á fram að fara, og eins þegar um það er að ræða, á hvað stóru svæði skera skal niður, þá leyfir þingið sèr að ráða til

þeirrar breytingar á greininni, að *amtmennirnir skuli jafnan hafa* hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann og 2 bændur, er hrepps-
búar kjósa, í ráðum með sér, þegar niðurskurður á fram að fara,
og að dýralækni sé bætt við í þetta ráðaneyti, þegar þess er kostur.
Svo þykir þinginu þessi orð greinarinnar: «verður ekki komið við
að neinum notum», of óákveðin, og ekki fulltæmandi þá þýðingu,
sem í þeim á að liggja; enda mun það sjáldnast verða sagt með
sönnu, að lækningarnar komi ekki að *neinum* notum, en hitt er
það, að þær eptir kringumstæðum geta reynzt ónógar, eða ekki
einhlítar til að upp ræta sýkina til fulls, og þess vegna er líka gjört
ráð fyrir niðurskurði í frumvarpinu.

2. grein.

Eptir þessari grein fellur heimildin fyrir amtmennina, til að
láta skera niður, í burtu, þegar næm fjársýki hefir dreifst út um
5 bæi, er saman liggja. Þessi takmörkun á niðurskurðar-heimild-
inni virðist of þröng, og miður viðeigandi eptir því, sem til hagar
hér á landi; því það er auðsætt, að svo getur á staðið, að niður-
skurður getur jafnvel verið óumflýjanlega nauðsynlegur á stærra
svæði en á 5 bæjum. Á þetta benda einnig ástæðurnar fyrir frum-
varpinu; því þegar næm fjársýki kemur upp á vetrum, og hvorki
eru næg meðul, fjárhús nè fóður til, að framkvæma lækningarnar
að nokkru gagni, þá verður einka-úrræðið það, að skera niður,
hvort sem er á minna eður stærra svæði, til að koma í veg fyrir
útbreiðslu sýkinnar og frelsa hin heilbrigðu hëruð frá þeirri eyði-
leggingu, sem hún jafnan hlýtur að hafa í för með sér. Yfir höf-
uð að tala virðist þinginu ísjárvert, og jafnvel ógjörandi, að setja
nokkur takmörk fyrir niðurskurðinum, og að full trygging sé fyrir
því, að hvorki verði gripið til hans að óþörfu, nè meira skorið
niður, en þörf er á í hvert skipti, að uppáleggja amtmönnunum,
að við hafa ráð helztu manna þeirra, er hlut eiga að máli, bæði
um það, hve nær þörf er á, að gripa til niðurskurðar, og eins á
hvað stóru svæði skera skal niður í hvert skipti, því þetta hlýtur
eptir eðli hlutarins að vera komið undir þeim atvikum og kring-
umstæðum í hvert skipti, sem ómögulegt er að sjá fyrir fram eða
gjöra ráð fyrir í lagaboði. Samkvæmt þessu ræður þingið til, að
2. grein frumvarpsins falli burt.

Við 3. grein hefir þingið ekkert að athuga.

4. grein.

Eptir þessari grein á helmingur endurgjaldsins fyrir hið niðurskorna fê að hvíla á fjáreigendum í þeim hreppi, hvar skorið er niður. Það liggur nú í augum uppi, að enda þótt frumvarpinu væri fylgt, og ekki gjört ráð fyrir yfirgripsmeiri niðurskurði, en á 5 bæjum, þá getur þetta í fámennum hreppum, t. d. þar sem ekki eru nema 10—14 bær í hreppi, orðið öldungis óbærileg álaga. Og þar sem þingið nú, eins og áður segir, ræður til, að sleppa þessari ákvörðun fyrir niðurskurðinum, þá flýtur þar af, að útvíkka verður það svæði, sem endurgjaldsskyldan fyrir niðurskurðinn skal leggja á. Eptir hugmyndum manna hér á landi um endurgjaldsskylduna mundi réttast, að binda hana við alla fjáreigendur í landinu, eins og þingið gjörði 1867 í frumvarpi sínu; því allur þorri almennings lítur svo á þetta mál, að enginn landsmanna eigi nè megi liggja á liði sínu nè kröptum, þegar um það er að ræða, að af stýra þeirri eyðileggingu og eignatjóni, sem fjárkláði og önnur næm fjárveikindi hljóta jafnan að hafa í för með sér fyrir landið. En þar sem þingið aptur á hinn bóginn hlýtur að gjöra ráð fyrir, að mjög sjaldan þurfi að grípa til yfirgripsmikils niðurskurðar, ef hann er rétt við hafður og í tíma, þá virðist það of umfangsmikið og jafnvel óþarft, að binda endurgjaldsskylduna við stærra svæði, en amt í þeim tilfellum, þegar sá helmingur endurgjaldsins, sem fjáreigendur eiga að greiða, er 150 rd. eður minna.

5. grein.

Í þessari grein er gjört ráð fyrir, að borgun fyrir virðingargjörð þá, sem um er rætt í 3. grein frumvarpsins, sé greidd samkvæmt 3. grein tilskipunar 5. janúar 1866, það er að skilja, af fjáreigendum þess hrepps, hvar niðurskurðurinn á fram að fara, eptir sömu reglu eins og dýratollarnir. Og þar sem þingið er þessu samþykkt, verður seinni hluti greinarinnar: «Og skal þóknun — — ræðir um», óþarfur og ekki heldur við eigandi eptir breytingunni við 4. grein.

6. grein.

Hér er gjört ráð fyrir, að veita amtmönnunum heimild til, að samþykkja vörð á milli heilbrigðra héraða og þeirra, þar sem sótt-næm veiki er, og að kostnaðurinn til slíkra varða greiðist að helm-

ingi úr jafnaðarsjóði þess amts, er hlut á að máli, en helmingurinn af þeim fjáreigendum, sem vörðurinn á að tryggja. Það liggur nú beinast við, að skilja þessa ákvörðun þannig: að amtmennirnir eigi ekki að hafa vald til, að setja verði upp á sitt eindæmi, heldur að eins heimild til, að leyfa þá í vissum tilfellum. Þingið verður nú að vera eindregið á því, að einkar-áriðandi sè, að amtmennirnir hafi sem frjálsastar hendur, ekki einungis til að fyrir skipa aðskilnað þann á sjúku fè og heilbrigðu, sem tilskipun 5. janúar 1866 gjörir ráð fyrir, heldur til að láta framkvæma allt það, sem þörf er á, til að stemma stigu fyrir útbreiðslu næmra fjárveikinda; því þegar svo stendur á, sem opt ber við, eptir því sem til hagar hér á landi, að slíkur aðskilnaður, sem nefnd tilskipun gjörir ráð fyrir, er ekki einhlítur eða fulltryggjandi, þá virðist einkar-áriðandi, að amtmennirnir hafi ótakmarkaða heimild til, að fyrir skipa almenna verði á hentugum stöðum, til að fyrirbyggja útbreiðslu sýkinnar til hinna fjarlægari héraða landsins; en ef þessa heimild ætti að binda við uppástungu frá einstökum mönnum eða einstökum hëruðum, eins og næst liggur að skilja frumvarpsgreinina, þá virðist einsætt, að slíkar uppástungur hlytu að verða harðla óeðlilegur og óáreiðanlegur mælikvarði fyrir skipun varðanna, svo að landsmenn gætu, ef til vill, farið á mis við þá tryggingu, sem verðirnir óneitanlega veita í einstökum tilfellum.

Þingið leyfir sèr því að stinga upp á nokkrum breytingum við þessa grein, sem af taka allan efa um það, að amtmönnunum sè heimilt, að fyrir skipa verði, þegar nauðsyn krefur. Svo virðist og, að sú ákvörðun sè miður hagfelld, að helmingur varðkostnaðarins að minnsta kosti greiðist af fjáreigendum í því eður þeim hëruðum, sem njóta tryggingar af vörðunum; því bæði getur ágreiningur orðið um það, hvað stórt svæði vörðurinn beinlínis tryggir í hvert skipti, sem hann þyrfti að setja, og svo má líka með sanni segja, að slíkir almennir verðir, sem hér ræðir um, sèu í raun og veru öllum landsbúum til tryggingar. Þess vegna álitur þingið réttast og samkvæmast eðli málsins, að allur sá kostnaður, sem af vörðunum leiðir, greiðist úr jafnaðarsjóðum amtanna, eptir þeirri reglu, sem frumvarpið ákveður, það er að segja, eptir tölu lausa-fjárhundraðanna í því eður þeim ömtum, sem hlut eiga að máli.

Við 7. grein hefir þingið ekkert að athuga.

Samkvæmt þessu leyfir þingið sér allraþegnsamlegast að stinga upp á eptirfylgjandi breytingum við hið konunglega frumvarp.

Við 1. grein.

- a) að í stað orðanna: «*komid við að neinum notum*», sé sett: «*komid við, svo til hlítar sè*», samþ. með 21 atkv.
- b) að orðið «fyrst» í sömu málsgrein falli í burtu, samþ. með 19 atkv.
- c) að seinasta málsgrein, «þó skal amtmaður» o. s. frv., orðist þannig: «þó skal amtmaður hafa hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann, og 2 bændur, er hreppsþúar kjósa — svo og prófaðan dýralækni, þar sem hann er til — í ráðum með sér, áður en fènu er lógað á þennan hátt», samþ. með 21 atkv.

2. grein falli burtu, samþ. með 19 atkv.

Við 4. grein.

Að fyrsta málsgrein orðist þannig: «Af endurgjaldi því, sem fundið er á þennan hátt, skulu allir fjáreigendur í því amti, þar sem látið hefir verið skera niður, greiða *helminginn*, nemi hann *eigi meiru, en 150 rd.*; *ella skal jafna honum niður á alla fjár-eigendur í landinu*, og skal heimta hann saman samkvæmt reglum þeim, sem settar eru í 3. gr. tilsk. 5. janúar 1866». «*Hinn helminginn*», o. s. frv. haldist óbreytt, samþ. með 19 atkv.

Við 5. grein.

Að seinni hluti greinarinnar, «*Og skal þóknun sú*», o. s. frv., falli í burtu, samþ. með 17 atkv.

Að 6. grein verði þannig orðuð:

»Virðist sérlega hætt við, að sjúkdómurinn dreifist út til annara héraða, *skal amtmaður fyrir skipa vörð* milli hinna heilbrigðu héraða og þeirra, þar sem sóttnæmið er, og greiða kostnaðinn til hans úr jafnaðarsjóði amtsins. *Purfi að setja slíka verði* til tryggingar fènu í öðrum ömtum, en því, þar sem veikinnar hefir vart orðið, skulu amtmenn þeir, sem í hlut eiga, koma sér saman um, *hvar og hvernig verðirnir skuli settir*. Þegar verðir eru settir á kostnað fleiri amta, þá skulu gjöldin til þeirra greidd af hlutað-

eigandi jafnaðarsjóðum, eptir tölu lausafjárhundraðanna í hverju
amti», samþ. með 18 atkv.

Alþingi, 13. sept. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Benedikt Sveinsson.

BÆNARSKRÁ

til konungs viðvíkjandi að fasta kaupmönnum á Íslandi verði gjört
að skyldu, að vera búsettir á landinu.

Til þingsins kom að þessu sinni uppástunga frá þremur þing-
mönnum um það, að enginn megi framvegis stofna fasta verzlun á
Íslandi, nema hann sé þar búsettur, og að lagafrumvarp um þetta
efni allramildilegast verði lagt fyrir næsta alþingi 1871.

Þingið skipaði þriggja manna nefnd, til að íhuga þetta mál,
ræddi það síðan á tveimur aðalfundum á lögskipaðan hátt, og leyfir
sér nú allraþegnsamlegast, að kveða upp álit sitt um það á þessa
leið:

Eins og kunnugt er, hefir verzluninni verið svo háttað hér á
landi, síðan einokuninni linnti og verzlunin var leyst við alla danska
þegna, að kaupmenn, er verzlað hafa við landsmenn, hafa mest-
megnis setið erlendis, og að eins haft hér verzlunarstjóra til að
selja landsmönnum útlendar vörur og taka aptur á móti innlendum
vörum. Í samanburði við þessa hafa þeir jafnan verið örfáir af
kaupmönnum, sem hafa sjálfir verið búsettir hér á landi, helzt Ís-
lendingar, sem eigi hafa náð að eflast móts við hina útlendu kaup-
menn, sem hafa haft svo mikið fè yfir að ráða.

Hin eðlilega afleiðing af þessu hefir orðið sú, að verzlunarstètt
í landinu sjálfu hefir eigi getað myndast, peningarnir eða verzlun-
arágóðinn hefir dregist út úr landinu, og landið farið á mis við
allan þann hagnað og framfarir, sem verzlunin í sérhverju landi að
réttu lagi á að veita.

Þingið þykist nú eigi þurfa að útlista, hverjir og hvílikir hags-
munir það séu beinlínis og óbeinlínis, sem innlend verzlun og
verzlunarstètt veitir, því hvar sem lítið er á hið borgaralega fèlag,
finna menn jafnan sæti autt, þar sem innlenda verzlunarstètt vant-

ar, með því þar getur engin meðalstétt myndast, sem hið borgaralega fèlag má eigi án vera, eigi það að ná vexti og viðgangi; þingið skal að eins benda á eitt dæmi upp á það, hversu mikils hags landið hafi farið á mis við verzlunarfyrirkomulag vort, að tollkammerið sjálft í Danmörku hefir 1845 reiknað ágóðann af íslenzku verzluninni hær um bil 467,000 rd. árlega.

Þar á móti finnur þingið sér skylt, að benda á undirrót þá í löggjöf vorri, sem það ætlar að hafi valdið þessu ástandi og fjaraskalega tjóni, sem Ísland hefir orðið fyrir um langan aldur.

Þingið ætlar, að þessa undirrót sé að finna í rentukammerbræfinu 1. júní 1792, og löggjöf þeirri, sem stendur þar í sambandi við, þar sem svo er ákveðið, að nóg sé til þess, að hafa réttindi fastakaupmanna á Íslandi, að kaupmenn hafi þar að eins verzlunarstjóra til að verzla fyrir sína hönd (handle ved deres declarerede Factorer), án þess þeir þurfi sjálfir að hafa þar fast heimili (holde Dug og Disk).

Þessu ástandi hafa hin nýju verzlunarlög frá 1854 alls eigi breytt, með því tæðar lagaákvæðanir standa enn óhaggaðar, og gefi menn enn fremur gaum að því, sem fram hefir farið í þessu tilliti síðan 1854, má bera kvíðboga fyrir því, að ágóðinn af íslenzku verzluninni með þeirri löggjöf, sem nú þannig gildir, gangi eigi að eins út úr landinu til samþegna vorra í Danmörku, heldur einnig til annara þjóða.

Af þessum ástæðum leyfir þingið sér allraþegnsamlegast með 12 atkv. gegn 10, að biðja yðar konunglegu hátign um,

að nema ofangreindar ákvæðanir úr lögum, svo að enginn megi framvegis stofna fasta verzlun á Íslandi, nema hann sé þar búsettur, og að lagafrumvarp um þetta efni allramildilegast verði lagt fyrir næsta alþingi 1871.

Alþingi, 13. sept. 1869.

Allraþegnsamlegast.

Jón Sigurðsson. Benedikt Sveinsson.

LEIÐRÉTTING.

Undir bænarskránni til konungs um spítalagjaldið bls. 338
stendur:

Bergur Thorberg, en á að vera: Þórarinn Böðvarsson.
